

שבווע פרשת בא

(2 - 8 January 11)

כ"ו טבת - ג' שבט ה'תשנ"א

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִּשְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֲתֶם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרָצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמִירוּ לָכֵם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וּסְרַתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּיָם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרַתְּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלֵי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ פְּמוֹךְ מְצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תַּהֲלִים כְּפִי שִׁמְחָתְךָ לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יֹשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֶּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם: וַיְבָרֶכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרְךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנְךָ: יֵשֹׁא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם: וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ תְּהִדְבָּרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לבר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומולאה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול ובאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לִמְנַצֵּחַ לְדָוִד מְזֻמּוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתְחוּ דִּבְרוּ אֵתִי לְשׁוֹן שָׂקָר: ג וְדַבְרֵי שְׁנָאָה סִבְבוּנִי וְיִלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי יִשְׁטְנוּנִי וְאֲנִי תַפְלָה: ה וַיִּשְׁמְעוּ עָלַי רַעַה תַּחַת טוֹבָה וְשְׁנָאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקִיד עָלַי רָשָׁע וְשָׂטָן יַעֲמִיד עַל־יְמִינִי: ז בְּהִשָּׁפְטִי יֵצֵא רָשָׁע וְתַפְלָתִי תִהְיֶה לְחַטָּאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פְּקַדְתּוֹ יָקָח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְגֹעַ יִנְעֻעוּ בָנָיו וְשֹׁאֲלוּ וְדֹרְשׁוּ מִחֲרֻבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גִּזְעָה לְכָל־אֲשֶׁר־לּוֹ וַיִּבְזּוּ זָרִים וַיִּגְעֻ: יב אֶל־יְהִי־לִי מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חֲזֹנִן לִיתוּמָיו: יג יִהְיֶה־אֲחֵרֵיתִי לְהַכְרִית בְּדֹר אַחֵר וַיִּמַּח שְׁמִם: יד וַיִּזְכֹּר עֵן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אִמּוֹ אֶל־תִּפְחַח: טו יִהְיוּ נִגְדֵי־יְהוָה תָּמִיד וַיִּכְרַת מֵאֶרֶץ זָכָרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עֵנִי וְאֶבְיוֹן וּנְבָאָה לִבָּב לְמוֹתָת: יז וַיֵּאָהֱב קַלְלָה וּתְבוֹאָהּ וּלְא־חֲפֹץ בְּבִרְכָּהּ וּתְרַחֵק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קַלְלָה כְּמָדוֹ וּתְבֹא כַּמִּים בְּקִרְבּוֹ וַיִּשְׁמָן בְּעִצְמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לּוֹ כְּבֶגֶד יַעֲטָה וְלִמְזוֹחַ תָּמִיד יַחְגֹּרֶה: כ זֹאת א פָּעַלְתָּ שְׂטָנִי מֵאֵת יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַעַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה יְהוָה אֱדַנִּי עָשִׂה־אֵתִי לְמַעַן שְׂמֹךְ פִּי־טוֹב חֶסֶדְךָ הִצִּילָנִי: כב פִּי־עֵנִי וְאֶבְיוֹן אֲנֹכִי וְלִפִּי חָלָל בְּקִרְבִּי: כג בְּצִל־בְּנוֹתָיו נִהְלַכְתִּי נִנְעֲרֹתִי פָאֲרָבָה: כד בְּרַפִּי כָשְׁלוּ מֵצוֹם וּבְשׂוּרֵי פֶתֶשׁ מִשְׁמָן: כה וְאֲנִי הֵייתִי חֲרֻפָּה לָהֶם יְרֹאוּנִי יִנְעִיוֹן רֵאשִׁים: כו עֲזַרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי הַזְשִׁיעֵנִי כַחֲסֶדְךָ: כז וַיִּדְעוּ פִּי־יָדְךָ זֹאת אַתָּה יְהוָה עָשִׂיתָה: כח יִקְלְלוּ־הֶמָּה וְאַתָּה תִּבְרָךְ קָמוּ וַיִּבְשׂוּ וַעֲבָדְךָ יִשְׂמַח: כט וַיִּלְבְּשׁוּ שׂוֹמְרֵי פִלְמָה וַיַּעֲמֻ כַּמְעִיל בְּשֵׁתָם: ל אֲוֹדָה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ רַבִּים אֶהְלֹלָנוּ: לֹא פִי־יַעֲמִיד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נַפְשִׁי:

קי

בו יסופר היאך ששאלו לאלעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחילותם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור חולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בילדותו לכך זכת לשם:

א לְדָוִד מְזֻמּוֹר נָאִם יְהוָה א לֹאֲדַנִּי שֶׁב לִימִינִי עַד־אֲשִׁית אֵיבֹיךָ הָדָם לְרֹגְלֶיךָ: ב מִטָּה עֲזָךְ יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן יָדָה בְּקִרְבִּי אֵיבֹיךָ: ג עָמָךְ נִדְבַת בְּיָוֶם חֵילְךָ בַּהֲדַר־יָקֹדֶשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לָךְ טַל יִלְדֶּתְךָ: ד נִשְׁבַּע יְהוָה וְלֹא יִנָּחֵם אֶתֶּה־כִּתְּנוֹ לְעוֹלָם עַל־דְּבָרֵתִי מִלְּפִי־צָדֵק: ה אֲדַנִּי עַל־יְמִינֶךָ מִחֵץ בְּיוֹם־אָפּוֹ מִלְּכִים: ו יָדִין בְּגוֹיִם מִלֵּא גִּוִּיֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנְחַל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל־פֶּן יָרִים רֹאשׁ:

מתוך פירוש רש"י

קט (א) אלהי תהלתי אל תחרש. על כל ישראל נאמר: (ב) כי פי רשע. עשו: (ד) תחת אהבתי. אותך ישתנוני: ואני תפלה. ואני מתפלל אליך תמיד (מצאתי):

קי (ז) מנחל בדרך ישתה וגו'. מנילוס הנהר בדרך הליכתו היתה ארצו שותה ולא היתה צריכה למי גשמים על כן היה מרים ראש ומתפאר (יחזקאל כ"ט) לי יאורי ואני עשיתני, ענין אחר יש לפרש המזמור הזה בדוד:

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין.....ב	כ) מסכת זבחים עם ביאורים
ב) מזמורי תהלים ק"ט ק"י.....ג	מדף נג עד דף נט קלו
ג) מאמר ד"ה ויהי בעצם היום הזה (עם ביאור בדרך אפשר) ש"פ בא, ג' שבט, ה'תשד"מה	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:
ד) שיחת שבת פרשת בא ג' שבט ה'תשד"מט	כא) שולחן ערוך הלכות שבת
ה) משיחות שבת פרשת בא, ג' שבט ה'תשד"מכג	אדמו"ר הזקןקסח
ו) שיחת מוצאי שבת קודש פרשת בשלח יו"ד שבט ה'תשי"ז.....ל	כב) שולחן ערוך הלכות ברכת המזון
ז) לקוטי שיחות פרשת בא (בלה"ק) כרך טז.....מג	אדמו"ר הזקןקסח
ח) לקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"למח	כג) לקוטי תורה – ד"ה כי תצא
ט) ילקוט גאולה ומשיח על פרשת בא.....מט	אדמו"ר הזקןקסט
י) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת באנב	כד) שערי אורה
יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת באעט	אדמו"ר האמצעיקעב
יב) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת באפ	כה) דרך מצותיך – ספר המצוות
יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת באצא	אדמו"ר ה"צמח צדק"קעג
יד) הלכה יומית לעיון ברמב"םצג	כו) תורת שמואל תרל"ב
	אדמו"ר מוהר"שקעד
	כז) קונטרס החלצו
	אדמו"ר מוהרש"בקעה
	כח) ספר המאמרים ה'תש"א
	אדמו"ר מוהריי"צקעו
	כט) לקוטי דיבורים
	אדמו"ר מוהריי"צקעז
	ל) ספר הזכרונות
	אדמו"ר מוהריי"צקעח
	לא) אגרות קודש
	אדמו"ר מוהריי"צקפא
	לב) חומש לקריאת התורה פרשת בא
	ע"פ חומש "תורה תמימה"קפד
	לג) לוח זמנים לשבוע פרשת באקצ
	לד) סדר הדלקת נרות לשבת קודשקצא
שיעורי רמב"ם – מהדורת וגשל:	
טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת באצו	
טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת באקכה	
יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת באקל	
יח) נביאים וכתובים	
שמואל-א פרק כג, תהלים פרק יקלג	
יט) עין יעקב מסכת שבת.....קלה	

1 וַיְהִי בַעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָל צְבָאוֹת ה' מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לַיִל
2 שְׁמוּרִים הוּא לֵה' לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם גו'.¹ וּמִדִּיק בָּזָה
3 כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדֹמוֹר (מהורש"ב) נִשְׁמְתוּ-עֵדֶן בְּדַבּוּר-
4 הַמִּתְחִיל זֶה דְּשֻׁנַּת תַּרְנִ"ה [שְׁנֹדָפֶס כַּעַת -) שְׁנַת תַּשְׁד"מ. שְׁנַת

5 אִמִּירַת (הַמֵּאֲמָר) בְּסִפּוֹר

6 הַמֵּאֲמָרִים תַּרְנִ"ה²],

7 דְּצִרִיף לְהַבִּין מַה

8 שֶׁבִּתְחִלָּה אָמַר בַּעֲצָם

9 הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ הַיִּינוּ

10 דִּיצִיאת מִצְרַיִם הִיְתָה

11 בַּיּוֹם, וְכֵן לְקַמְן³ כְּתִיב

12 וַיְהִי בַעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה

13 הוֹצִיא ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

14 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם גו', וְאַחֲרֵי

15 כֶּף אוֹמַר לַיִל שְׁמוּרִים

16 גו' לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ

17 מִצְרַיִם, דְּמִשְׁמַע מַזָּה

18 שִׁיעִיאת מִצְרַיִם הִיְתָה

19 בְּלִילָה - מִן הַכְּתוּבִים בְּסִפּוֹר

20 יִצִּיאַת מִצְרַיִם "וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה

21 וְה' הִכָּה כָל בְּכוֹרֵי וַיֹּאמֶר קוּמוּ

22 צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי וְגו'", מִשְׁמַע

23 שִׁיעִיאת מִצְרַיִם הִיְתָה בְּלִילָה.

24 וּמִכִּיָּא עַל-זֶה מַה

25 שְׁאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל

26 בְּגִמְרָא⁴ עַל הַפְּסוּק⁵

27 הוֹצִיאָךְ ה' אֶלְקִיךָ

28 מִמִּצְרַיִם לַיִלָּה וְכִי

29 בְּלִילָה יֵצְאוּ וְהָלָא לֹא

30 יֵצְאוּ אֲלָא בַּיּוֹם שְׁנֵאֲמַר⁶

31 מִמִּחְרַת הַפֶּסַח יֵצְאוּ בְּנֵי

32 יִשְׂרָאֵל בְּיַד רָמָה ! אֲלָא,

33 מִלְּמַד שִׁישׁוּם שְׁנֵי זְמָנִים

34 בִּיצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁהִתְחִילָה

35 לָהֶם הַגָּאוּלָּה מִבְּעֶרֶב

36 נִתְּיַת הַרְשוּת לִיצִיאָה הִיְתָה

37 בְּלִילָה. פֻּרְעָה נִתְּן לָהֶם רְשׁוּת

38 לִצְאַת בְּלִילָה שְׁנֵאֲמַר "וַיִּקְרָא

39 לַמֶּשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לַיִלָּה וְגו'",

40 וְהִינוּ שֶׁהִתְחִלַּת הַגָּאוּלָּה

41 הִיְתָה בְּלִילָה וְגִמְרָה

42 הַגָּאוּלָּה הִיְתָה בַּיּוֹם⁷

43 הִיצִיאָה בְּפֻעַל הִיְתָה רַק בַּיּוֹם

44 (וַיִּתִּירָה מִזּוּ, בְּלִילָה עֵדִיין הִיְתָה

45 אֲסוּר לָהֶם לִצְאַת מִצְרַיִם -

46 מִפְּנֵי צִוּי מֹשֶׁה "לֹא תִצְאוּ אִישׁ

בס"ד. שבת פרשת בא, ג שבט,

ה'תשד"מ.

(הנחה בלתי מוגה)

וַיְהִי בַעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָל צְבָאוֹת ה' מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לַיִל שְׁמוּרִים הוּא לֵה' לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם גו'.¹ וּמִדִּיק בָּזָה כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדֹמוֹר
(מהורש"ב) נִשְׁמְתוּ-עֵדֶן בְּדַבּוּר-הַמִּתְחִיל זֶה דְּשֻׁנַּת
תַּרְנִ"ה [שְׁנֹדָפֶס כַּעַת בְּסִפּוֹר הַמֵּאֲמָרִים תַּרְנִ"ה²], דְּצִרִיף
לְהַבִּין מַה שֶׁבִּתְחִלָּה אָמַר בַּעֲצָם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ הַיִּינוּ
דִּיצִיאת מִצְרַיִם הִיְתָה בַּיּוֹם, וְכֵן לְקַמְן³ כְּתִיב וַיְהִי בַעֲצָם
הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם גו',
וְאַחֲרֵי כֶּף אוֹמַר לַיִל שְׁמוּרִים גו' לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
דְּמִשְׁמַע מַזָּה שִׁיעִיאת מִצְרַיִם הִיְתָה בְּלִילָה. וּמִכִּיָּא
עַל-זֶה מַה שְׁאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל בְּגִמְרָא⁴ עַל הַפְּסוּק⁵
הוֹצִיאָךְ ה' אֶלְקִיךָ מִמִּצְרַיִם לַיִלָּה וְכִי בְּלִילָה יֵצְאוּ וְהָלָא
לֹא יֵצְאוּ אֲלָא בַּיּוֹם שְׁנֵאֲמַר⁶ מִמִּחְרַת הַפֶּסַח יֵצְאוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּיַד רָמָה אֲלָא מִלְּמַד שֶׁהִתְחִילָה לָהֶם הַגָּאוּלָּה
מִבְּעֶרֶב, וְהִינוּ שֶׁהִתְחִלַּת הַגָּאוּלָּה הִיְתָה בְּלִילָה וְגִמְרָה
הַגָּאוּלָּה הִיְתָה בַּיּוֹם. אָמֵנָם זֶה גּוּפָא דוֹרֵשׁ בָּאוּר, אִיף
אֶפְשָׁר לֹאמַר שֶׁהַגָּאוּלָּה הִיְתָה הֵן בַּיּוֹם וְהֵן בְּלִילָה, וְהִי
יוֹם וְלִילָה הֵם שְׁנֵי הַפְּכִים, וְאִיף אֶפְשָׁר שְׁאוֹתוֹ עֲנִין,
עֲנִין הַגָּאוּלָּה, יְהִיָּה בְּשְׁנֵי הַפְּכִים. וּבִפְרָט שֶׁהַגָּאוּלָּה בַּיּוֹם
הִיְתָה בְּתוֹקְפוֹ שֶׁל יוֹם כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּעֲצָם הַיּוֹם גו', וְכֵן
הַגָּאוּלָּה בְּלִילָה הִיְתָה בְּחֻצוֹת הַלִּילָה (כְּדִאִיתָא בְּרַש"י⁸)
וּבִמְכִילְתָּא⁹), שְׁזָהוּ תִּקְףָּ חֲשִׁף הַלִּילָה [כְּפִמְבָּאָר בְּמָקוֹם

אֲחֵר¹⁰ שְׁחֲצִי הָרֵאשׁוֹן שֶׁל הַלִּילָה הוֹלֵךְ וְנִחְשָׁף, וּבְחֲצִי הַשְּׁנִי כְּבָר מִתְחִיל
לְהִתְנוּצֵץ קֶצֶת מֵאוֹר הַיּוֹם, וְנִמְצָא שֶׁתִּקְףָּ הַחֲשִׁף הוּא בְּחֻצוֹת הַלִּילָה, וְאֵם כֵּן
הִי ב' הַעֲנִינִים דַּיּוֹם וְלִילָה כָּאֵן הֵם ב' הַפְּכִים מִן הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה, וְאֵם כֵּן
יִקְשֶׁה בְּיוֹתֵר אִיף שִׁיף שֶׁהַגָּאוּלָּה תִּהְיֶה בְּשְׁנֵיהֶם. גַּם מִדִּיק בְּהַמְאָמֵר שֶׁם מֵהוּ
שֶׁכְּתוּב לַיִל שְׁמוּרִים הוּא לְהוֹנִי, מֵהוּ עֲנִין הַשְּׁמוֹר לְהוֹנִי, וְגַם מֵהוּ שְׁחֹזֵר וְאוֹמַר

(1 פרשתנו יב, מא. 2) ע' עא ואילך. (3 פרשתנו יב, נא. 4) ברכות ט, א. 5) ראה טז, א. 6) מסעי לג, ג. (7) ראה רמב"ן פרשתנו עה"פ - הובא בסה"מ תרנ"ה שם. (8) ראה רש"י פרשתנו יא, ד. 9) ראה מכילתא על הפסוק ויהי בחצי הלילה. (10) ראה אוה"ת מסעי ע' א'ששא. ובכ"מ. ספר הליקוטנים (ד"א ח צ"צ) ערך לילה ע' תקלו ואילך.

מפתח ביתו עד בוקר"). אָמֵנָם זֶה גּוּפָא דוֹרֵשׁ בָּאוּר, אִיף אֶפְשָׁר
לֹאמַר שֶׁהַגָּאוּלָּה הִיְתָה הֵן בַּיּוֹם וְהֵן בְּלִילָה, וְהִי יוֹם וְלִילָה
הֵם שְׁנֵי הַפְּכִים, וְאִיף אֶפְשָׁר שְׁאוֹתוֹ עֲנִין, עֲנִין הַגָּאוּלָּה,
יְהִיָּה בְּשְׁנֵי הַפְּכִים. וּבִפְרָט שֶׁהַגָּאוּלָּה בַּיּוֹם הִיְתָה בְּתוֹקְפוֹ שֶׁל
יּוֹם - חֻצוֹת הַיּוֹם כְּמוֹ
שֶׁכְּתוּב בַּעֲצָם הַיּוֹם גו',
וְכֵן הַגָּאוּלָּה בְּלִילָה
הִיְתָה בְּחֻצוֹת הַלִּילָה
(כְּדִאִיתָא בְּרַש"י⁸)
וּבִמְכִילְתָּא⁹), שְׁזָהוּ תִּקְףָּ
חֲשִׁף הַלִּילָה [כְּפִמְבָּאָר
בְּמָקוֹם אֲחֵר¹⁰ שְׁחֲצִי
הָרֵאשׁוֹן שֶׁל הַלִּילָה
הוֹלֵךְ וְנִחְשָׁף, וּבְחֲצִי
הַשְּׁנִי כְּבָר מִתְחִיל
לְהִתְנוּצֵץ קֶצֶת מֵאוֹר
הַיּוֹם, וְנִמְצָא שֶׁתִּקְףָּ
הַחֲשִׁף הוּא בְּחֻצוֹת
הַלִּילָה, וְאֵם כֵּן הִי ב'
הַעֲנִינִים דַּיּוֹם וְלִילָה
כָּאֵן הֵם ב' הַפְּכִים מִן
הַקְּצָה אֶל הַקְּצָה, וְאֵם
כֵּן יִקְשֶׁה בְּיוֹתֵר אִיף שִׁיף
שֶׁהַגָּאוּלָּה תִּהְיֶה בְּשְׁנֵיהֶם.
גַּם מִדִּיק בְּהַמְאָמֵר שֶׁם
מֵהוּ שֶׁכְּתוּב לַיִל שְׁמוּרִים
הוּא לְהוֹנִי (הַלִּילָה הוּא,
לִיל פֶּסַח, מִשְׁמוֹר מִן
הַמִּזְכִּיר. הַלִּילָה הַזֶּה
מִשְׁמוֹר מִשְׁשֶׁת יָמֵי
בְּרַאשִׁית שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ
הַגָּאוּלָּה), מֵהוּ עֲנִין
הַשְּׁמוֹר לְהוֹנִי (דוּקָא
שֶׁם הוּא), וְגַם מֵהוּ

ביאור בדרך אפשר

1 שְׁחוֹזֵר וְאָמַר עוֹד לאחר תחילת הפסוק: "ליל שמונים הוא להו"
2 להוציאם מארץ מצרים, חזר הכתוב פעם נוספת הוא הִלִּילָה הַזֶּה לְהוֹי'
3 שְׁמוֹנִים גו', מהו עוד כָּפַל הַדְּבָרִים?
4 וּלְהִבִּין כָּל זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים בָּאוֹר עֲנִין יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּעִבּוּדָה

5 הַרוּחָנִית בְּגוֹף וְנַפֶּשׁ

6 הָאָדָם. דְּעִבּוּדָה זוּ היא

7 בְּכָל יוֹם וְיוֹם, כְּמוֹ

8 שְׁפָתוֹב¹¹ לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת

9 יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

10 כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ (האדם מצווה

11 לזכור יציאת מצרים בכל יום),

12 הֵינִינוּ שְׁעֵנִין זְכִירַת יְצִיאַת

13 מִצְרַיִם שְׁזָהוּ עֲנִין יְצִיאַת

14 מִצְרַיִם בְּעִבּוּדַת הָאָדָם

15 יִשְׁנֹנוּ בְּעִבּוּדַת כָּל יוֹם

16 וְיוֹם פִּרְשַׁת יְצִיאַת מִצְרַיִם

17 נוֹשָׁאת בְּחוֹבָה מִשְׁמַעוֹת נִצְחִית.

18 עֲנִינָהּ שֶׁל זְכִירַת 'יְצִיאַת מִצְרַיִם'

19 בְּמוֹבָנָה הַפְּנִימִי הִיא עֲבוּדַת ה'

20 הַיּוֹמִיּוּמִית. עַל הָאָדָם לִפְעוֹל

21 בַּעֲצֻמוֹ 'יְצִיאַת מִצְרַיִם' רוּחָנִית

22 כָּל יְמֵי חַיָּיו. וּמִבְּאֵר בְּזֶה

23 בְּמִאֲמָר שֵׁם, דְּעֲנִין

24 יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּעִבּוּדָה

25 הוּא לֹא רַק הַיְצִיָּאָה

26 מִהַמִּיּוֹמִיּוּמִי וְכֹי' דְּלַעֲמַת

27 זֶה [= כוחות הטומאה שלעומת

28 הַקְּדוּשָׁה. שְׁעִנִּים מֵה שֶׁהָאָדָם

29 עָבַר עַל מִצְוֹת ה'], אֵלָּא

30 דְּכֹמוֹ שֵׁשׁ מִצְרַיִם לְמִטָּה

31 כֶּף יֵשׁ לְמַעֲלָה בְּרוּחָנִית

32 וְאִפְלוּ בְּקִדְשָׁהּ, וְגַם

33 בְּבַחֲנִינָהּ זֶה צָרִיף לְהִיּוֹת

34 יְצִיאַת מִצְרַיִם שְׁכָל מִדְּרָגָה

35 נִקְרָאת 'מִצְרַיִם' לְגַבִּי זוּ

36 שְׁמַעֲלִיה. יְצִיאַת מִצְרַיִם הַרוּחָנִית

37 — פְּנִים רַבּוֹת לָהּ, הִיא מִשְׁתַּנִּית

38 לְפִי עֵרֶךְ מִדְּרָגָתוֹ הַרוּחָנִית שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. מִכָּל אָדָם נִדְרֶשֶׁת הַיְצִיָּאָה מִן

39 ה'מִצְרַיִם' שְׁלוֹ... כִּשְׁם שֶׁנִּדְרֶשֶׁת הַיְצִיָּאָה מ'מִצְרַיִם דְּקִלִּיפָה' (שֶׁל טוֹמָאָה וְרוּעַ),

40 לְמַצֵּב שֶׁל קְדוּשָׁה וְטוֹב, כֵּךְ נִדְרֶשֶׁת גַּם הַיְצִיָּאָה מ'מִצְרַיִם דְּקְדוּשָׁה'. מִמַּצֵּב שֶׁל

41 טוֹב וְקְדוּשָׁה צָרִים וּמוֹגֻבְלִים, לְמַצֵּב שֶׁל טוֹב וְקְדוּשָׁה רַחֲבִים וְעֵלִים יוֹתֵר.

ביאור בדרך אפשר

42 'יְצִיאַת מִצְרַיִם' הִיא חוֹבַת הַצְמִיחָה הַרוּחָנִית הַמִּתְמַדָּת, מַחִיל אֶל חֵיל, הַמוֹטֶלֶת
43 גַּם עַל הָאָדָם הַהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת. גַּם הוּא צָרִיךְ תִּדְרִי לְצֵאת מִעַצְמוֹ
44 — הֵינֵנו לְעִבּוּד אֶת ה' לְמַעֲלָה מִכְפִּי רְגִילוֹתוֹ, שְׁכָל מִדְּרָגָה וּמִדְּרָגָה נִדְרֶשֶׁת
45 מִן הָאָדָם עֲבוּדָה אֲשֶׁר הִיא לְמַעֲלָה מִטַּעַם וְדַעַת. וְלִכְאוּרָה עֲנִין זֶה

46 דּוֹרֵשׁ בָּאוֹר, דְּמִפְּנִין

47 שְׁזָהוּ עֲנִין שֶׁל קִדְשָׁה

48 אִיף אֶפְשָׁר לִזְמַר שֶׁהוּא

49 עֲנִין שֶׁל מִצְרַיִם וְצָרִיף

50 לְצֵאת מִמֶּנּוּ.

51 וַיּוֹבֵן זֶה¹² עַל-פִּי הַיְדוּעַ

52 דְּהַמְשָׁכַת וְהַתְּגַלּוּת

53 הַמְּדוּת הִיא מְבַחֲנִית

54 הַמּוֹחִין (כְּמוֹבָא בְּתַנִּי פֶּרֶק

55 ג' 'וְחַב"ד' [מוֹחִין] נִקְרָאוּ אֲמוֹת

56 וּמְקוֹר לְמִדּוֹת כִּי הַמְּדוּת הֵן

57 תּוֹלְדוֹת חֲב"ד), דְּזָהוּ עֲנִין

58 מַח שְׁלִיט עַל הַלֵּב¹³

59 שֶׁהַמַּח מְשַׁפִּיעַ עַל הַלֵּב.

60 וְאִף שְׁאֲמָרוֹ¹⁴ תִּלַּת

61 שְׁלִיטִין אֵינּוֹן מוֹחָא

62 לִיבָא וְכִבְדָּא [=שְׁלֵשָׁה

63 שְׁלִיטִים הֵם בְּאֶדָם: מוֹחַ, לֵב

64 וְכִבְדָּא, מְכַל-מְקוֹם הָרִי

65 בֵּין ג' שְׁלִיטִין אֵלָּה

66 עֲצָמֵן הַמַּח שְׁלִיט עַל

67 הַלֵּב כּו'. כִּי הָרֹאשׁ הוּא

68 לְמַעֲלָה מִן הַלֵּב

69 וְכִנּוּדָע¹⁵ שְׁלֵכֵן נִקְרָאת

70 תַּחֲלַת הַשְּׁנָה רֹאשׁ הַשְּׁנָה

71 מְשׁוּם שֶׁהוּא בְּדִגְמַת

72 הָרֹאשׁ שְׁבִגּוּף הָאָדָם

73 שֶׁהוּא מְקוֹר וְשְׁלִיט עַל

74 כָּל הָאֵיבָרִים], וְכֵן

75 הַמּוֹחִין שְׁבִרָאשׁ הֵם

76 לְמַעֲלָה מִהַמְּדוּת שְׁבִלֵב

77 וְהֵם שׁוֹלְטִים עַלֵּיהֶם,

78 וְהַמְשָׁכַת וְהַתְּגַלּוּת

79 הַמְּדוּת הִיא מְבַחֲנִית הַמּוֹחִין. וְהִנֵּה לְכָאוּרָה עֲנִין זֶה דּוֹרֵשׁ

80 בָּאוֹר, דְּאִיף אֶפְשָׁר שֶׁהַתְּהוּוֹת הַמְּדוּת תִּהְיֶה מִן הַמּוֹחִין,

81 וְהָרִי מוֹחִין וּמְדוּת הֵם שְׁנֵי הַפְּכִים, דְּמוֹחִין הֵם בְּמִנּוּחָה

82 דְּיֻקָּא וְכִמְאָמָר¹⁶ סְבָא דְּעִתּוּהִי סְתִים וּמוֹחִיה סְתִים וְשְׁכִיף

(11) ראה טז, ג. (12) ראה סה"מ תרנ"ה שם ע' עב ואילך. וראה בכ"ז: סה"מ ה'ש"ת ע' 41 ואילך. תו"א וארא נז, א. סה"מ תקס"ג ח"א ע' קו. תו"ח שמות קג, א ואילך. אוה"ת וארא ע' קעד ואילך. רמ ואילך. בא ע' רסד ואילך. המשך מים רבים תרל"ו פקמ"ז ואילך. ועוד. (13) תניא פ"ב. פ"ז. פ"ל. וראה שם פ"א. (14) זהר ח"ב קנג, א. (15) ראה עט"ר בתחלתו. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 [=זקן דעתו מופלאה משום ששוקט ומיושב] כו', מה-שאין-כן
2 המדות הם ברעש גדול [הנקרא בלשון אידיש הומל טומל
3 [=רעש ובהלה]], וכן הוא גם בגשמיות¹⁷, דמזגו ותכונתו של כלי
4 המח הוא קר ומיושב וכו' מה-שאין-כן מזגו ותכונתו של הלב
5 שהוא משפך המדות הוא
6 חם, שהרי יש בו דפק, 1
7 דפיקו דלכא¹⁸ [דופק
8 הלב], היינו שהוא תמיד
9 במרוצה, רצוא ושוב.
10 אף הענין הוא, דמה
11 שהשכל הוא מקור אל
12 המדות היינו רק בבחינת
13 המעשה שבשכל שהוא
14 תמצית ההשכלה, ולכן
15 התהוות המדות מן
16 השכל היא דוקא על-ידי
17 סלוק כל אור ההשכלה,
18 כאשר נשאר אצלו רק
19 הבכך והמסקנא (המעשית)
20 שבשכל. כאשר נמצא
21 בעולם השכל ומאיר
22 אצלו העמק דחקמה
23 והרחב דבינה והעמקות
24 דדעת הרי הוא בשעה זו
25 מופשט ולמעלה לגמרי מענין
26 המדות בשל היותו כל כולו
27 מרוכז בענין השכלי, ולכן לא
28 יתכן שתהיה מזה
29 התהוות המדות שענין
30 באדם היא ההתייחסות הרגשית
31 לנושא. ואם כן התהוות המדות
32 היא רק לאחר הסתלקות עיקר
33 העיון ותקיעת המוחין בענין
34 השכלי, ודוקא כאשר
35 נשאר אצלו רק הבכך מן
36 ההשכלה, אזי אפשר להיות
37 מזה התהוות המדות
38 (בחינת זולת ודבר נוסף לענין
39 השכלי). אמנם גם הבכך
40 המסקנה המעשית שבשכל
41 עצמו עדין מהותו שכל, ועל
42 כן אינו יכול להתהפך
43 ממהות שכל למהות
44 מדות שכל אלא על-ידי
45 ממצע שהוא מצר
46 הגרון, שממנו זה פועל

וכמאמר¹⁶ סבא דעתוהי סתים ומוחיה סתים ושכין כו',
מה-שאין-כן המדות הם ברעש גדול [הנקרא בלשון
אידיש הומל טומל], וכן הוא גם בגשמיות¹⁷, דכלי
המח הוא קר וכו' מה-שאין-כן הלב שהוא משפך
המדות יש בו דפק, דפיקו דלכא¹⁸, היינו שהוא תמיד
במרוצה, רצוא ושוב. אף הענין הוא, דמה שהשכל הוא
מקור אל המדות היינו רק בבחינת המעשה שבשכל
שהוא תמצית ההשכלה, ולכן התהוות המדות מן
השכל היא דוקא על-ידי סלוק כל אור ההשכלה, כאשר
נשאר אצלו רק הבכך והמסקנא שבשכל. כאשר נמצא
בעולם השכל ומאיר אצלו העמק דחקמה והרחב דבינה
והעמקות דדעת לא יתכן שתהיה מזה התהוות המדות,
ודוקא כאשר נשאר אצלו רק הבכך אפשר להיות מזה
התהוות המדות. אמנם גם הבכך שבשכל עצמו עדין
אינו יכול להתהפך ממהות שכל למהות מדות אלא
על-ידי ממצע שהוא מצר הגרון, שממנו זה פועל
הפסק וצמצום כזה בהשכלה [היינו הבכך שבה] עד
שנהפכת ממהות שכל למהות מדות. ודבר זה נכר גם
בציור הגשמי של הגרון, דאף שיש בו ארף רחב ועמק,
מכל-מקום הרי הוא מקום צר בערף ולגבי הראש.
ובזה יובן ענין מצרים דקדשה שהוא מצר הגרון
העושה את אפשריות המשכת המדות מן
המוחין גם בקדשה, דכשם שבציור האדם התחתון יש
מצר הגרון כך הוא גם באדם העליון, שהרי האדם
התחתון נקרא אדם על שם אדמה לעליון¹⁹. וענין זה
בקדשה שהוא (הצמצום והפסק) הוא דבר טוב וס'איז
א גוטע זאך בשביל גלוי והתהוות המדות, ועד
שעל-ידו דוקא בא אחר כך המעשה בפעל.
והנה על-פי הנ"ל יובן ענין יציאת מצרים דקדשה,
דכיון שמצרים שהוא מצר הגרון ענינו הוא
הצמצום וההפרדה שבין המוחין למדות, מוכן שענין
יציאת מצרים ובטול המצרים ענינו שגם במדות יאיר
ענינו שגם במדות יאיר
אור המוחין ללא צמצום
והפרדה אלא כמו שהוא

47 הפסק וצמצום כזה בהשכלה [היינו כאמור, רק בבחינת המעשה
48 שבשכל שהוא תמצית ההשכלה, הבכך שבה] עד שנהפכת ממהות
49 שכל למהות מדות. ודבר זה נכר גם בציור הגשמי של
50 הגרון שיש בו, כבכל ממוצע, בחינה עליונה ובחינה תחתונה, דאף שיש
51 בו ארף רחב ועמק,
52 מכל-מקום הרי הוא
53 מקום צר בערף ולגבי
54 הראש ועל כן פועל הפסק
55 וצמצום בהמשכה מן הראש
56 להיות בערך לגבי הלב משכן
57 המדות.
58 ובה יובן ענין מצרים
59 דקדשה שהוא מצר
60 הגרון העושה את
61 אפשריות המשכת
62 המדות מן המוחין גם
63 בקדשה, דכשם שבציור
64 האדם התחתון יש מצר
65 הגרון כך הוא גם באדם
66 העליון, שהרי כל הבחינות
67 ופרטי הפרטים שבהאדם
68 התחתון משתלשלות משורשן
69 באדם העליון, ועל כן נקרא
70 אדם על שם אדמה
71 לעליון¹⁹. וענין זה
72 בקדשה שהוא (הצמצום
73 והפסק) (מצר הגרון) הוא
74 דבר טוב וס'איז א גוטע
75 זאך כיון שמהווה ממוצע
76 ופועל המשכה מצומצמת
77 מתמצית ההשכלה בשביל
78 גלוי והתהוות המדות,
79 ועד שעל-ידו על ידי מצר
80 הגרון דוקא בא אחר כך
81 ומתאפשר המעשה בפעל.
82 והנה על-פי הנ"ל יובן
83 ענין יציאת מצרים
84 דקדשה, דכיון שמצרים
85 שהוא מצר הגרון ענינו
86 הוא הצמצום וההפרדה
87 שבין המוחין למדות,
88 מוכן שענין יציאת
89 מצרים ובטול המצרים
90 ענינו שגם במדות יאיר
91 אור המוחין ללא צמצום
92 והפרדה אלא כמו שהוא

(16) זח"ג קכח, ב. (17) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 168 ואילך. וש"נ.
(18) ראה לקו"ש שם. (19) של"ה ג, א. כ, ב. רסח, ב. שא, ב. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 במקומו. וענין זה נעשה על-ידי המשכת מוחין דגדלות,
2 פנימיות המוחין (כמבואר בתניא פרק ט"ז, שהעיקר למשול ולשלוט על
3 הטבע שבחלל השמאלי שכלב על ידי אור ה' המאיר שמתבונן במוחו בגדולת
4 אין סוף ברוך הוא להוליד מבינתו אהבה ויראה, ש'על-ידי-זה מאיר

5 אור המוחין כמו שהוא

6 במקומו, במדות. ויתר 1

7 על כן, שבחינת מוחין 2

8 דגדלות מגלים גם את 3

9 המצפונות שבמדות 4

10 (אהבה שבהתגלות הלב ולמעלה 4

11 מזה אהבה שבפנימיות הלב) 5

12 (ועד) שרש המדות 6

13 האהבה הטבעית המסותרת 7

14 שבכל אחד ואחד מישראל 8

15 שלמעלה גם משרש 9

16 המוחין. וכמבאר במקום 10

17 אחר²⁰ שמשמע זה 11

18 בחינת יחידה שבנפש 11

19 עצם הנשמה – חלק אלוהי 12

20 ממעל ממש שאינה זקוקה לשום 13

21 התבוננות כדי לעוררה שהיא 14

22 שורה דוקא בלב ולא 15

23 במח, משום ששרש 16

24 המדות הוא למעלה 17

25 משרש המוחין. וזהו 18

26 ענין יציאת מצרים, 18

27 היציאה מבחינה זו 19

28 שבמדות הנמשכת על- 20

29 ידי הפסק וצמצום מצר 21

30 הגרון, עד שמאירה בהם 22

31 הארת המוחין כפי 23

32 שהמוחין הם במקומם, 24

33 ועד שמאיר בהם שרש 25

34 המדות שלמעלה משרש 26

35 המוחין. 26

36 וזהו בעצם היום הזה 27

37 יצאו כל צבאות הוי' 28

38 מארץ מצרים ליל 29

39 שמורים הוא להוי' 30

40 להוציאם מארץ מצרים, 31

41 דמוחין ומדות בערך זה 32

42 לזה הם כמו יום ולילה, 33

43 דמוחין הם דגמת יום כפי 34

44 שמוסבר בחסידות שכאשר 35

45 מתבונן במוחו בגדולת אין סוף 36

46 ב"ה אזי מאיר (בחינת יום) אצלו 37

47 אור ה' לשלוט על הטבע שבחלל 38

אור המוחין כמו שהוא במקומו. וענין זה נעשה על-ידי
המשכת מוחין דגדלות, פנימיות המוחין, ש'על-ידי-זה
מאיר אור המוחין כמו שהוא במקומו, במדות. ויתר על
כן, שבחינת מוחין דגדלות מגלים גם את המצפונות
שבמדות (ועד) שרש המדות שלמעלה גם משרש
המוחין. וכמבאר במקום אחר²⁰ שמשמע זה בחינת
יחידה שבנפש שורה דוקא בלב ולא במח, משום
ששרש המדות הוא למעלה משרש המוחין. וזהו ענין
יציאת מצרים, היציאה מבחינה זו שבמדות הנמשכת
על-ידי מצר הגרון, עד שמאירה בהם הארת המוחין
כפי שהמוחין הם במקומם, ועד שמאיר בהם שרש
המדות שלמעלה משרש המוחין.

וזהו בעצם היום הזה יצאו כל צבאות הוי' מארץ
מצרים ליל שמורים הוא להוי' להוציאם מארץ
מצרים, דמוחין ומדות בערך זה לזה הם כמו יום
ולילה, דמוחין הם דגמת יום ומדות הן דגמת לילה.
וזהו בעצם היום הזה, שמורה על תקף גלוי המוחין,
בחינת גדלות המוחין ופנימיות המוחין, הנה על-ידי-זה
נעשה ליל שמורים, תקף המדות, שגם הלילה נהפך
ליום, ולילה פיוס יאיר²¹, ועד שמאיר שרש המדות
שלמעלה משרש המוחין, וזהו ענין ישת חשף סתרו²².
ולכן כתיב ליל שמורים הוא להוי', להוי' ממש,
שנמשכת תוספת אור בשם הוי' על-ידי הפיכת הלילה
ליום. וזהו גם הטעם על מה שחוזר ב' פעמים ליל
שמורים הוא להוי' שמורים גו', כי בחינת אתהפכא
היא כמו עבודת התשובה שהיא בכפלים²³.

והנה מענין יציאת מצרים ברוחניות נמשך גם כן ענין
יציאת מצרים בגשמיות שנעשה לילה פיוס יאיר
כפשוטו וגם בחינת ישת חשף סתרו. וכן יהיה גם בגאולה
העתידה, דכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות²⁴,
ויתירה מזו שהנפלאות אז יהיו נפלאות גם בערך
הנפלאות שהיו ביציאת מצרים, ובמהרה בימינו ממש.

(20) ראה גם לקו"ת ר"ה נח, ד. תצא ה, ד ואילך. המשך תער"ב פל"ה.
וראה גם תו"ח בראשית יא, ד ואילך. המשך תער"ב פרק רנא ואילך.
(21) תהלים קלט, יב. (22) שם יח, יב. (23) ראה אגה"ת פ"ט. ובכ"מ.
(24) מיכה ז, טו.

השמאלי שכלב (יצר הרע) ומדות הן דגמת לילה כאמור, מדות הלב
מתהוות רק כאשר נמשכת מן המוחין כי אם המשכה מצומצמת שהיא תמצית
השכלה (בחינת לילה). וזהו בעצם היום הזה, שמורה על תקף
גלוי המוחין, בחינת גדלות המוחין ופנימיות המוחין, הנה
על-ידי-זה שנמשכים תוקף

ועיקר המוחין למדות נעשה

ליל שמורים, תקף

המדות שבתוקף המדות עצמן

מאיר תוקף ועיקר המוחין, שגם

הלילה נהפך ליום, ולילה

פיוס יאיר²¹, ועד שמאיר

שרש המדות שלמעלה

משרש המוחין, וזהו ענין

ישת חשף סתרו [=ישים

חושך סביבותיו. אור גבוה ונעלה,

עד שאין בכוח העולמות לקבלו

כלל, ולכן מצידם נקרא הוא בשם

חושך²². ולכן כתיב ליל

שמורים הוא להוי',

להוי' ממש, שנמשכת

תוספת אור בשם הוי'

על-ידי הפיכת הלילה

ליום ענין 'אתהפכא' שהוא על

דרך יתרון האור הבא מן החושך

דוקא. וזהו גם הטעם על

מה שחוזר ב' פעמים ליל

שמורים הוא להוי'

שמורים גו', כי בחינת

אתהפכא היא כמו עבודת

התשובה המביאה רפואה

וגאולה לעולם שהיא

בכפלים²³.

והנה מענין יציאת

מצרים ברוחניות נמשך

גם כן ענין יציאת מצרים

בגשמיות שנעשה לילה

פיוס יאיר כפשוטו וגם

בחינת ישת חשף סתרו.

וכן יהיה גם בגאולה

העתידה, דכימי צאתך

מארץ מצרים אראנו

נפלאות²⁴, ויתירה מזו

שהנפלאות אז יהיו

נפלאות גם בערך

הנפלאות שהיו ביציאת

מצרים, ובמהרה בימינו

ממש.

בס"ד. שיחת שבת פרשת בא, ג' שבט ה'תשד"מ.

בלתי מוגה

- א. שבת זו שייכת ליום ההילולא דכ"ק מורי וחמי אדמו"ר (בעשירי בשבט) - מצד כמה וכמה ענינים, כדלקמן.
- לכל לראש - מצד פרשת השבוע. שבת פרשת בא, שהרי ההסתלקות היתה ביום השבת-קודש פרשת בא.
- ואף-על-פי שרוב הענינים (ימים-טובים ומועדים וכיוצא בזה) נקבעים על-פי ימי החודש, וההסתלקות היתה בעשירי בשבט - הרי דובר כבר כמה פעמים בארוכה שיש להתחשב גם עם הקביעות ביחס לימי השבוע ופרשת השבוע.
- כלומר: כל דבר החוזר וניעור מדי שנה בשנה, עיקרו, אמנם, בבוא הקביעות המתאימה מצד ימי החודש, אבל גם הקביעות בימי השבוע ופרשת השבוע שייכת לחזרת והתעוררות ענין זה. ובעניננו: עיקר הענין דיום ההילולא (בכל שנה ושנה) הוא בעשירי בשבט, אבל ביחד עם זה - גם הקביעות דימי השבוע ופרשת השבוע שייכת ליום ההילולא, ולכן, בבוא שבת פרשת בא מדי שנה בשנה, חוזר וניעור ענין ההילולא מצד הקביעות דימי השבוע ופרשת השבוע.
- ב. נוסף על השייכות ליום ההילולא מצד פרשת השבוע, הרי זו השבת שממנה מתברך יום ההילולא, כידוע שמיום השבת מתברכין כולוהו יומין - כל ימי השבוע הבא, כולל יום השבת, שבו חל יום ההילולא דעשירי בשבט (בקביעות שנה זו), שגם הוא מתברך מהשבת שלפניו - שבת זו.
- דהנה, המשכת הברכה מיום השבת לימי השבוע היא - בפשטות - לכל ימי השבוע ("כולוהו יומין"), שבעת ימי השבוע. ששת ימי המעשה, ויום השבת, שהרי לא מסתבר לומר שהמשכת הברכה היא על ימי החול בלבד, ואילו ביום השבת חסרה המשכת ברכה זו - דבר מוזר לגמרי!
- ואף שיש לומר שהמשכת הברכה מיום השבת ("מיניה מתברכין כולוהו יומין") היא "כשרגא בטיהרא" לגבי המשכת הברכה שביום השבת עצמו, עליו נאמר "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו", היינו, שיום השבת אינו זקוק להמשכת הברכה מיום השבת שלפניו - הנה:
- לכל לראש - צריך עיון ובירור האם המשכת הברכה מיום השבת לימי השבוע היא אמנם "כשרגא בטיהרא" לגבי המשכת הברכה דיום השבת עצמו, אם לאו, שהרי יש מקום לומר שיש בזה מעלה מיוחדת כו'.
- ואפילו אם נאמר שענין זה הוא אמנם "כשרגא בטיהרא" - הרי "שרגא" ו"טיהרא" הם ב' ענינים בפני-עצמם, היינו, שגם ב"טיהרא" ישנה המציאות ד"שרגא", ובעניננו: גם כאשר ישנה המשכת הברכה דיום השבת עצמו - "טיהרא", אין זה מבטל חס-ושלום את המשכת הברכה דיום השבת שלפניו, אף שברכה זו היא "כשרגא בטיהרא".
- ליתר ביאור: "שרגא בטיהרא מאי אהני" - הרי זה ביחס לתועלת הדבר, היינו, הנאה מגילוי האור כו', שכן "בכלל מאתיים מנה"; אבל ביחס לעצם הענין, שלמעלה מענין ההנאה שבו [עצם ענין המצוות - "מצוות לאו ליהנות ניתנו"] - ישנו הגילוי ד"שרגא" בכל התוקף.
- ולכן, מסתבר ופשוט לומר שגם ביום השבת ישנה המשכת הברכה מיום השבת שלפניו, ובעניננו - שיום השבת דעשירי בשבט (בקביעות שנה זו) מתברך מיום השבת שלפניו - שבת זו.
- ובפרט על-פי המבואר בכמה וכמה מקומות - הן בנגלה דתורה ועל-אחת-כמה-וכמה בתורת החסידות - גודל מעלת ענין הברכה, שמזה מובן, שנוסף על המשכת הברכה דיום השבת מצד עצמה, יש ענין גם בהמשכת ברכה נוספת מיום השבת שלפניו.
- ומצינו דוגמתו בכמה וכמה ענינים - שנוסף על המשכת הברכה מהקב"ה בעצמו, שורש ומקור כל הברכות, ישנה המשכת ברכה נוספת מענין פרטי. ולדוגמא - בענין זה עצמו - המשכת הברכה מיום השבת לימי השבוע, יום ראשון וכו' :
- יום ראשון מצד עצמו מקבל חיותו מהקב"ה בעצמו - מקור כל הברכות, ואף-על-פי-כן, רצונו של הקב"ה הוא שיום ראשון יקבל ברכה נוספת מיום השבת. ונוסף לזה - המשכת ברכה משבת מברכים החודש, שאז

- 1 מברכים את "ראש חודש", ועל-ידו - את כל ימי החודש, בששה לשונות של ברכה כו', ועד להמשכת הברכה
- 2 בראש-השנה על כל ימי השנה. וכל זה - כאמור - נוסף על המשכת הברכה שיש לכל יום פרטי מהקב"ה
- 3 בעצמו, מקור ושורש כל הברכות.
- 4 ועל-דרך-זה מובן בענינו - שנוסף על המשכת הברכה שמקבל יום השבת מהקב"ה בעצמו, כמו שכתוב
- 5 "ויברך אלקים את יום השביעי גו'", ישנה גם המשכת הברכה מיום השבת שלפניו. ונמצא, שיום ההילולא שחל
- 6 ביום השבת הבא עלינו לטובה - מתברך משבת זו.
- 7 ג. ענין נוסף המקשר שבת זו עם השבת דיום ההילולא (מלבד המשכת הברכה) - הקשר והשייכות שבין
- 8 כל שבתות השנה, כידוע שכל שבתות השנה שייכים זה לזה, ועד שבנוגע לכמה ענינים עיקריים נחשבים כל
- 9 השבתות לענין אחד.
- 10 וענין זה (הקשר דכל שבתות השנה) מודגש ביותר ביחס לענין הזמן - כידוע שכללות ענין הזמן מתחלק
- 11 לשבעה ימים, ובלשון הרשב"א: שבעת ימי ההיקף, ולאחרי יום השבת (סיום ההיקף) מתחדש כללות ענין הזמן,
- 12 כמבואר בדרושי חסידות [החל מדרושי אדמו"ר הזקן ב'לקוטי תורה' (שיר השירים כה, א), עד לדרושי בעל
- 13 ההילולא (דיבור-המתחיל ויהי ביום השמיני תש"ד)] מה שאנו מונין תמיד יום ראשון יום שני וכו', אף שכבר
- 14 עברו רבבות ימים מששת ימי בראשית עד עתה - לפי שהן ימי ההיקף שחוזרין חלילה, ולכן, "כל יום א' הוא
- 15 ממש יום ראשון כמו יום א' של ששת ימי בראשית שנתחדש הזמן מלמעלה מהזמן כו'".
- 16 ונמצא, שכל שבת הוא בדוגמת שבת בראשית, כמו שכתוב בתפלת השבת: "זכר למעשה בראשית", ולכן
- 17 אומרים בכל שבת "מזמור שיר ליום השבת" - "על שם ששבת" (ראש השנה לא, א). וכמבואר במדרשי רבותינו
- 18 ז"ל (מדרש תהלים צב. ועוד) שמזמור זה אמרו אדם הראשון בשבת הראשונה דששת ימי בראשית.
- 19 ונמצא, ששבת זו קשורה ועד שנעשית דבר אחד (בכמה ענינים עיקריים) עם השבת הבאה, השבת דיום
- 20 ההילולא (עשירי בשבט).
- 21 ד. נוסף לזה - מודגש הקשר ליום ההילולא גם בשיעור חומש היומי [כתורת אדמו"ר הזקן שצריכים לחיות
- 22 עם הזמן - פרשת השבוע והיום], משביעי עד סוף פרשת בא:
- 23 שיעור חומש היומי הוא - ענין התפילין, ב' פרשיות הראשונות על-פי תורה [שהרי "צריך לכתבן כסדר שהן
- 24 כתובות בתורה, לכתוב תחילה פרשת קדש ואחר-כך והיה כי יביאן כו'"] (שולחן-ערוך ודאדמו"ר הזקן אורח
- 25 חיים ריש סימן לב), שלכן הן הראשונות גם במעלה*.
- 26 ויש לומר שבענין התפילין מודגש ענינה של תורת חסידות חב"ד - שמזה מובן גם בנוגע לנשיאי חב"ד,
- 27 עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר, בעל ההילולא דעשירי בשבט:
- 28 ענינה של חסידות חב"ד - אינו דורש עיון וחיפוש כו', מכיון שמפורש הדבר בספר התניא, תורה-שבכתב
- 29 דתורת חסידות חב"ד, שענינו - על-פי מה שכתב אדמו"ר הזקן בהקדמה לספרו - "תשובות על שאלות רבות
- 30 אשר שואלין בעצה . . לשית עצות בנפשם בעבודת ה'", שרשם אדמו"ר הזקן "בקונטרסים אלו הנקראים בשם
- 31 לקוטי אמרים".
- 32 והנה, בספר התניא עצמו ישנם ריבוי ענינים, שהרי בחלקו הראשון ישנם ג' פרקים, מלבד שאר החלקים
- 33 דספר התניא; אמנם, התוכן הכללי דספר התניא מתבטא ב"דף-השער": "מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר
- 34 מאוד בפין ובלבבך לעשותו לבאר היטב איך הוא קרוב מאד, בדרך ארוכה וקצרה בעזרת ה' יתברך".
- 35 וענין זה - "הדבר גו' בפין ובלבבך לעשותו" - מודגש במיוחד במצות תפילין, כדלקמן.
- 36 ה. "הדבר" - לשון יחיד - קאי על "המצוה הזאת" (שנאמרה לפני-זה), כללות כל המצוות, שנקודתן ותוכנן
- 37 - דבר אחד, צוותא וחיבור של היהודי המקיים את המצוות עם הקב"ה, מצוה המצוות.

(* ובלשון הגמרא (סנהדרין מט, ב. ועוד) משום דאקדמי קרא כו' ובזו"ג (רסב, א"ב) כתהאריז"ל ובחסידות (דרושי התפילין - בס' הכוונות, פנ"ח, סידור ועוד) - דקדש והי' כי יביאך - חו"ב ושמע והי' אם שמוע - (חו"ג ד)דעת ואכ"מ.

- וזהו הפירוש "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו" - שעניני התורה ומצוותיה ("הדבר") צריכים להתבטא בכל ג' הענינים דמחשבה דיבור ומעשה: "בפיו" - דיבור, "בלבבך" - מחשבה, ו"לעשותו" - מעשה בפועל.
- כלומר: כללות המצוות ("הדבר") הם במעשה דיבור ומחשבה - כידוע שיש מצוות מעשיות, שעיקרם - מעשה בפועל; יש מצוות שעיקרם בדיבור - כמו מצוות התפלה וכיוצא-בזה; ויש מצוות שעיקרם במחשבה ("בלבבך") - כמו אהבת ה' ויראת ה', אהבת ישראל וכיוצא-בזה.
- ויש להוסיף בזה, שהפירוש ד"הדבר" (לשון יחיד) גו' בפיו ובלבבך לעשותו" - שג' הענינים דמחשבה דיבור ומעשה נכללים ב"הדבר" לשון יחיד - הוא לא רק בכללות המצוות (שרק תוכנם הוא דבר אחד, צוותא וחיבור), אלא שבכל מצוה גופא ישנם ג' הענינים דמחשבה דיבור ומעשה:
- מצוות מעשיות - אף שעיקרם מעשה בפועל ("המעשה הוא העיקר"), וכמבואר בתניא (ריש פרק ל"ח) שאם כיוון את כל הכוונות ולא עשה את המעשה בפועל חס-ושלום, לא יצא ידי-חובת קיום המצוה - מכל-מקום, צריך להיות גם הענין דכוונת המצוה - מחשבה, וכן ענין הדיבור - ברכת המצוות; במצוות התלויות בדיבור ישנו גם ענין המעשה - עקימת שפתיו, וכן ענין המחשבה - כוונת המצוה; ובמצוות התלויות במחשבה ישנו גם ענין הדיבור והמעשה - כמבואר ב'אגרת הקודש' (סימן י"ט) שיש עשיה שבמחשבה, דיבור שבמחשבה, ומחשבה שבמחשבה.
- ונמצא, שלא זו בלבד שבכללות המצוות ("הדבר") ישנם ג' הענינים ד"בפיו ובלבבך לעשותו", אלא כן הוא גם בכל מצוה פרטית - "הדבר" לשון יחיד.
- אמנם, מכיון שעיקר המצוה היא באחד מג' הענינים דמעשה, דיבור או מחשבה, ורק שלימות והידור המצוה היא כאשר ישנה גם ההתכללות דשאר ב' הענינים - הרי ההתאחדות דג' ענינים הנ"ל ("בפיו ובלבבך לעשותו") ב"הדבר" אינה עדיין באופן שהם נעשים דבר אחד ממש, שהרי אפשר לחלק ביניהם: אחד מהם הוא עיקר המצוה, והשאר - שלימות והידור המצוה.
- אבל ישנם ג' מצוות, שבהם מתאחדים כל ג' הענינים ד"בפיו ובלבבך לעשותו" (מעשה, דיבור ומחשבה) ביחד ממש - שכולם חלק מקיום המצוה עצמה (לא רק בתור שלימות והידור כו'), והם - תפילין, ציצית, וסוכה:
- בג' מצוות אלו מצינו חיוב מיוחד של כוונה בעת קיום המצוה, כמו שכתב הטור (אורח-חיים סימן ח) בנוגע למצות ציצית: "ויכוין בהתעטפו שצונו המקום להתעטף כדי שזכור כל מצוותיו כו'", וכן במצות תפילין: "ויכוין בהנחתו כו'" (שם סימן כה), וכן במצות סוכה - שמאריך לבאר את פרטי הכוונה דמצות סוכה (שם סימן תרכה, וב'בית-חדש').
- וכתב ה'בית-חדש' (שם סימן ח): "מה שהכריח לרבינו להורות דבעי שיכוין בהתעטפו, וכן בהלכות תפילין ובהלכות סוכה, נראה, דלפי שכתוב בפרשת ציצית למען תזכרו וגו', ובתפילין והיה לך לאות וגו' למען תהיה תורת ה' בפיו וגו', ובסוכה למען ידעו דורותיכם גו', יורה כי עיקר המצוה וקיומה תלויה בכוונתה, שיכוין בשעת קיום המצוה, מה-שאין-כן שאר המצוות דיוצא ידי-חובתם אף-על-פי שלא יכוין בה כו'".
- כלומר: בכל שאר המצוות יוצאים ידי-חובת קיום המצוה על-ידי קיומה במעשה בפועל בלבד, ללא כוונת המצוה. ואף שמצוה בלי כוונה היא כגוף בלי נשמה - הרי גוף (ועיקר) המצוה ישנו בשלימותו על-ידי המעשה בפועל; אבל בג' מצוות אלו - "לא קיים המצוה כתיקונה אם לא יכוין אותה הכוונה" (בית-חדש אורח-חיים סימן תרכה), היינו, שהכוונה היא חלק מגוף המצוה עצמה, ולא רק כוונה שמוסיפה חיות ונשמה בגוף המצוה (כבשאר המצוות).
- וכן הוא בנוגע לענין הדיבור - שבמצוות אלו מוכרחת להיות "ברכת המצוות", דלא כאותן המצוות שאין מברכים עליהן, ואדרבה - במצות הצדקה יש הדגשה מיוחדת שאין לברך עליה, כדי שלא לעכב את קיום המצוה בפועל ממש - "פתח תפתח" ו"נתן תתן" - אפילו לרגע אחד בלבד.
- ומכיון שבמצוות אלו (ציצית, תפילין, וסוכה) נחשבים ג' הענינים דמעשה דיבור ומחשבה - "בפיו ובלבבך לעשותו" - בתור חלק מקיום המצוה עצמה, נמצא, שבמצוות אלו מודגש ביותר ש"הדבר" בא "בפיו ובלבבך לעשותו" ביחד ממש.

- 1 ו. והנה, בין ג' מצוות אלו עצמם - ישנו עילוי מיוחד במצות תפילין:
- 2 מצות סוכה היא פעם אחת בשנה בלבד - במשך שבעת ימי חג הסוכות.
- 3 מצות ציצית, למרות היותה בכל ימי השנה - הרי אינה חובת גברא אלא חובת טלית, היינו, שכאשר לובש
- 4 טלית שיש בה ד' כנפות אזי חייב להטיל בה ציצית, אבל אינו חייב להשתדל להשיג טלית בת ד' כנפות כדי
- 5 שיתחייב בציצית, ורק "בזמן דאיכא ריתחא ענשינן" על שלא השתדל בזה (מנחות מא, א).
- 6 אבל מצות תפילין - חובת גברא היא, היינו. שיהודי חייב להשיג תפילין ולהניחם מדי יום ביומו. ובנוגע
- 7 לשבת ויום-טוב שבהם אין מניחים תפילין - הרי טעם הדבר הוא מפני ש"הן גופא אות" (מנחות לו, ב. טור
- 8 ושולחן-ערוך (ודאדמו"ר הזקן) אורח-חיים ריש סימן ל"א), היינו, שהענין ד"לאות על ירך גוי" שבתפילין נפעל
- 9 מצד עצם ענין השבת ויום-טוב*.
- 10 ונמצא, שבג' המצוות שבהם בא "הדבר" "בפיך ובלבבך לעשותו" ביחד - ישנו עילוי מיוחד במצות
- 11 התפילין, להיותה חובת גברא בכל ימות השנה כולה. ויש להוסיף בזה:
- 12 ידוע שצרכי האדם נחלקים לג' סוגים כלליים - בית, לבוש, ומזון: בית - מקיף הרחוק, לבוש - מקיף הקרוב,
- 13 ומזון - שנעשה דם ובשר כבשרו.
- 14 וכן הוא ברוחניות הענינים - בג' מצוות הנ"ל:
- 15 מצות סוכה - בית, שהרי בחג הסוכות ביתו הוא בדירת עראי (סוכה); מצות ציצית - חובת טלית, ענין
- 16 הלבוש; ואילו מצות תפילין - "חובת גברא" - עצם מציאותו של האדם, דם ובשר כבשרו, בדוגמת ענין המזון.
- 17 ז. על-פי-זה מובנת השייכות המיוחדת דענין התפילין עם תורת חסידות חב"ד, ובמילא - עם נשיאי חב"ד:
- 18 תורת חסידות חב"ד ענינה - ביאור הענין ד"קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו, לבאר היטב איך
- 19 הוא קרוב מאד".
- 20 וזהו הקשר המיוחד למצות תפילין - שבה מודגש ביותר "הדבר גוי" בפיך ובלבבך לעשותו", היינו, ש"הדבר"
- 21 בא "בפיך ובלבבך לעשותו" כפי שהם ביחד.
- 22 ליתר ביאור: תורת חסידות חב"ד דורשת שתוכן ענין התפילין - קיום המצוה "בפיך ובלבבך לעשותו" ביחד
- 23 - יומשך בגילוי בכל המצוות [על-דרך מאמר רבותינו ז"ל "הוקשה כל התורה כולה לתפילין" - שענין התפילין
- 24 חודר ונמשך גם בכל המצוות], היינו, שקיום כל מצוה ומצוה הוא באופן שתחדור בכל כחות האדם. הן בכח
- 25 המחשבה, הן בכח הדיבור והן בכח המעשה, ועד שכולם נעשים למציאות אחת - מציאות המצוה.
- 26 וזהו הקשר המיוחד דשיעור חומש היומי עם יום ההילולא - מכיון שבשיעור חומש היומי מדובר אודות
- 27 מצות תפילין, מצוה שיש לה קשר מיוחד עם תורת חסידות חב"ד, ועל-ידי-זה - עם נשיאי חב"ד, עד לכ"ק
- 28 מו"ח אדמו"ר - בעל ההילולא דעשירי בשבט.
- 29 ח. נוסף על כל האמור לעיל אודות השייכות המיוחדת דשבת זו עם יום ההילולא [הן מצד הקביעות דימי
- 30 השבוע ופרשת השבוע, הן מפני שממנה מתברך יום ההילולא, הן מפני הקשר דכל שבתות השנה, והן מפני
- 31 שיעור חומש היומי] - שזוהי הסיבה לעריכת התועדות בשבת זו,
- 32 ישנה סיבה נוספת להתועדות בשבת זו - לכבודם של האורחים הרבים, וביניהם - אורחים הכי חשובים,
- 33 שהגיעו לקראת יום ההילולא.
- 34 כל אחד מהאורחים ראוי לקבלת-פנים מיוחדת - בהתאם למאמר רבותינו ז"ל "גדולה הכנסת אורחים
- 35 מהקבלת פני שכניה" (שבת קכז, ב),
- 36 ובמיוחד - אורחים הכי חשובים, שהביאו עמם כמה וכמה ספרי תניא שנדפסו לאחרונה בכמה וכמה עיירות
- 37 ומושבות בני ישראל, במירון ובעוד מקומות, והשתדלו בזה ביגיעה רבה, בממונם, בגופם ובוודאי - בנשמתם,

(* ובכל אופן צ"ע - אף שהלשון הוא שויו"ט לאו זמן תפילין (ויתרה מזה בתיב"ע בא יג, יו"ד) - אדם שמאזיה סיבה שתהי' חילל (ע"ד כהן חלל) השויו"ט, המחוייב באות דתפילין - במאי דשקו"ט בזה בשו"ת אמרי יוסף ח"ב סקמ"ט. הצ"צ למר"ק פ"ג מ"ד. - נזכר בלקו"ש ח"י"ז ע' 288 הערה 25.

והצליחו בזה (בכמות ובאיכות) למעלה מן המשוער - להדפיס במשך זמן קצר בכמה וכמה מקומות, ובוודאי ימשיכו לעסוק בזה ביתר שאת וביתר עוז, ומהם יראו וכן יעשו - להדפיס את ספר התניא בכל המקומות שבהם דרים בני ישראל שלעת-עתה עדיין לא הדפיסו שם את ספר התניא.

ט. ויהירצון אשר בהתוועדות זו תקויים הבטחתו של אדמו"ר הזקן - שנתגלתה ונתפרסמה על-ידי בעל ההילולא - שבכוחה של התוועדות חסידית לפעול יותר מפעולתו של מלאך מיכאל, שרם של ישראל, כפי שמבאר את טעם הדבר - על-פי משל מאב המסתכל בארחות חיי ילדיו והתנהגותם הטובה באהבה באחזה בשלום ובריעות, מתוך אהבת ישראל ואחדות ישראל, שעל-ידי-זה מתמלא עונג ונחת-רוח ומקיים משאלותיהם כו' (קובץ מכתבים לתהלים עמוד 199). ופעולתה של התוועדות זו תהיה בנוגע להמוזכר לעיל אודות הנקודה העיקרית דספר התניא - "קרוב אליך הדבר מאד בפך ובלבך לעשותו",

ומ"הדבר" הזה ("קרוב גו' הדבר גו'") נזכה בקרוב ממש - "קרוב מאד" ממש - ל"דבר ה' זה הקץ" (שבת קלח, ב).

ובאופן ד"בפך ובלבך לעשותו", היינו, לא רק בדיבור ובמחשבה ("בפך ובלבך"), אלא גם - ובעיקר - במעשה בפועל כפשוטו ("לעשותו"),

בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

* * *

י. נוסף על האמור לעיל, ישנה הוראה ולימוד משיעור תהלים החדשי [כפי שנקבע עוד בזמנו של אדמו"ר הזקן, ונתפרסם בתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא] דשבת פרשת בא בקביעות שנה זו - יום ג' דחודש שבט:

התחלת שיעור תהלים דיום ג' בחודש היא - שירת דוד, "אשר דבר לה' את דברי השירה הזאת ביום הציל ה' אותו מכף כל אויביו ומיד שאול", ותוכנה - שירה לה' על נסים ונפלאות, עד לסיום הענין - "מגדיל ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם", דקאי על הגאולה העתידה על-ידי דוד מלכא משיחא.

וסיום שיעור תהלים דיום זה - "כי להוי' המלוכה ומושל בגוים גו' זרע יעבדנו יסופר לאד' לדור יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה", היינו, שכל עניני הנסים ונפלאות (המדוברים לפני-זה) יסופרו לדורות הבאים, ובהדגשה "כי עשה" - שנסים ונפלאות אלו נמשכים ומתגלים למטה מטה, באופן של עשיה דוקא.

יא. ויש לקשר ענין זה עם פרשת השבוע:

הנקודה הכללית דפרשת השבוע היא - סיפור יציאת מצרים, שהרי בפרשתנו מופיע לראשונה הסיפור דיציאת מצרים בפועל: בפרשת שמות ופרשת וארא - נאמרה ההבטחה אודות יציאת מצרים, "כי ביד חזקה ישלחם גו'", "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וגו'"; בפרשת בשלח מדובר אודות פרטי הענינים שהיו ביציאת מצרים; ואילו בפרשתנו - מסופר אודות עצם המאורע דיציאת מצרים.

והנה, כללות הענין דיציאת מצרים היה מתוך נסים ונפלאות, וכמודגש הענין ד"והפלה ה'", "אשר יפלה ה'", וכיוצא בזה - כמה וכמה פעמים בקשר ליציאת מצרים, ובאופן שנפלאות אלו נמשכו בגלוי למטה מטה, ובלשון הכתוב: "בקרב הארץ".

וזוהו הקשר עם השיעור תהלים דיום ג' בחודש - שגם בו מדובר אודות נסים ונפלאות הנמשכים למטה מטה עד לענין של עשיה, "כי עשה".

ונוסף לזה:

כללות הענין דיציאת מצרים קשור גם עם הגאולה העתידה, כמו שכתוב "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", כפירוש הפשוט [מלבד הפירוש הפנימי שהנסים דלעתיד-לבוא יהיו באופן של "נפלאות" בערך לנסים דיציאת מצרים] - שלעתיד-לבוא יהיו "נפלאות" כשם שהיו ב"ימי צאתך מארץ מצרים".

וזוהו הקשר עם שיעור תהלים היומי - "מגדיל ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם", דקאי על הגאולה העתידה על-ידי דוד מלכא משיחא.

- 1 יב. האמור לעיל קשור גם עם הדפסת ספר התניא בכל מקום ומקום:
- 2 הדפסת ספר התניא בכל מקום ומקום, ענינה - הפצת המעיינות חוצה, היינו, שהענינים הכי נעלים שבתורה
- 3 (מעיינות המים - אין מים אלא תורה) - "נפלאות", נמשכים ובאים עד ל"חוצה", "בקרב הארץ".
- 4 והקשר עם השיעור-ההלים - כידוע שעיקר הענין דהפצת המעיינות חוצה היה לאחר המאסר והגאולה, שאז
- 5 היה הענין ד"הציל ה' אותו גו' מיד שאול", שהרי סיבת המאסר בדרך הטבע באה (לא על-ידי "אויביו" - גוים,
- 6 אלא) על-ידי יהודים - "מיד שאול", שזהו גרוע יותר מאשר "אויביו" (גוים), מכיון ששאול "רודפו יותר
- 7 מכולם" (פירוש רש"י על הפסוק). - חסו-שלום וחסו-שלום לומר שיהודי הנ"ל (שעל-ידו היה המאסר) יש לו
- 8 שייכות או אפילו איזה שהוא דמיון לשאול, כי אם שהיה רודפו יותר.
- 9 וגם: הגאולה די"ט כסלו היתה באופן ש"הפליא והגדיל ה' לעשות בארץ. . בעיני כל השרים וכל העמים
- 10 . . ואמרו על זאת כי אם מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו" (כמו שכתב אדמו"ר הזקן במכתבו), כלומר,
- 11 ענינים של נפלאות המתגלים למטה מטה "בעיני כל השרים וכל העמים כו".
- 12 ויש להוסיף בזה:
- 13 עצם הענין שספר התניא בא באופן של דפוס, משמעותו - גילוי ענין של "נפלאות" (דתורה) באופן של
- 14 עשיה, "כי עשה". ובפרט כאשר ההדפסה נעשית גם במקומות הכי רחוקים (גם במובן הרוחני) - "בקרב הארץ".
- 15 וענין זה קשור גם עם הגאולה העתידה ["כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" - פרשת השבוע, "מגדיל
- 16 ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו גו'" - שיעור תהלים היומי], מכיון שעל-ידי הפצת המעיינות חוצה - תוכן
- 17 הענין דהדפסת ספרי תניא בכל מקום ומקום - אזי קא אתי מר דא מלכא משיחא.
- 18 יג. ענין נוסף בהדפסת ספרי התניא בכל מקום ומקום - הענין דאתהפכא חשוכא לנהורא:
- 19 לא זו בלבד שהמעיינות דפנימיות התורה (ספר התניא) מגיעים עד ל"חוצה" בתכלית, אלא עוד זאת, שמקום
- 20 ה"חוצה" עצמו מתהפך לקדושה, עד שבו מדפיסים את ספרי התניא - אתהפכא חשוכא לנהורא.
- 21 וזוהי ההכנה למעמד ומצב דלעתיד-לבוא, כאשר אתי מר דא מלכא משיחא - שאז יהיה הענין דאתהפכא
- 22 בתכלית השלימות.
- 23 ולכן, העבודה דסוף זמן הגלות צריכה להיות לא רק באופן דאתכפיא, אלא גם באופן דאתהפכא [על-דרך
- 24 המדובר לעיל בארוכה (שיחת עשרה בטבת סעיף ג ואילך) בפירוש הפסוק "בנימין זאב יטרף וגו'"] - מכיון
- 25 שזוהי ההכנה המתאימה לגאולה העתידה.
- 26 וגם ענין זה (אתהפכא חשוכא לנהורא) מצינו בפרשת השבוע, ובשיעור תהלים החדשי:
- 27 בפרשת השבוע נאמר: "גם אתה תתן בדינו זבחים ועולות גו'", היינו, שפרעה עצמו מסייע לבני ישראל -
- 28 אתהפכא חשוכא לנהורא.
- 29 וכן בשיעור תהלים - שבתחילה מדובר אודות מצב שדרושה הצלה "מכף כל אויביו וגו'", ובסיומו - "מגדיל
- 30 ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו גו'", "כי לה' המלוכה ומושל בגוים גו'", ובאופן ד"יבואו ויגידו צדקתו
- 31 גו' כי עשה".
- 32 וענין זה מרומז גם בפסוק "זרע יעבדנו יסופר גו'":
- 33 "יסופר" - הוא מלשון "ספיר", כמו "השמים מספרים" [שנאמר באותו שיעור תהלים, וזהו גם התחלת
- 34 המזמורים שאומרים בתפילת יום השבת], שפירושו - כמו שכתוב בזה (קלו, ב) "מאי מספרים דנהרין ונציצין
- 35 כו'", כמו אבן ספיר, כמבואר בארוכה ב"סידור" וב"פירוש המלות" לאדמו"ר האמצעי (במקומו). וזהו הענין
- 36 דאתהפכא - שעושים מ"אבן" דבר המאיר.
- 37 וענין זה קשור גם עם מה שכתוב בענין המרכבה העליונה "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" (משפטים
- 38 כד, י), שבזה מודגש הענין דאתהפכא - שהרי "לבנת הספיר" קשורה עם שעבוד מצרים במעשה לבנים (פירוש
- 39 רש"י על הפסוק), ולבנים אלו היו לפניו - במרכבה העליונה.
- 40 וזהו הקשר עם הדפסת ספרי התניא - גילוי פנימיות התורה באופן ד"יפוצו מעיינותיך חוצה" בכל מקום
- 41 ומקום, ובאופן ד"יתפרנסון" - הבנה והשגה דתורת חסידות חב"ד, על-דרך ובדוגמת ראיית מעשה מרכבה
- 42 ("ויחזו את האלקים") באופן ד"ויאכלו וישתו" - "יתפרנסון".

- יד. בהמשך להמדובר אודות הדפסת ספרי התניא - כדאי להבהיר כמה ענינים, אשר למרות היותם דברים פשוטים, שלכן יש לקוות שבוודאי נעשו, מכל-מקום, מוטב לעורר אודותם - בהתאם למאמר רבותינו ז"ל שחוזרים ומזרזים בשעת מעשה:
- מכיון שכוונת הדפסת ספרי התניא היא שיהיה הענין דהפצת המעיינות חוצה - הרי מובן ופשוט שאין להסתפק בהדפסת ספרי התניא בלבד, אלא בכל מקום ומקום שבו מדפיסים את ספר התניא, יש להשתדל שילמדו בו מיד לאחר ההדפסה.
- ומובן שכל זה שייך גם לאותם מקומות שבהם נעשית מלאכת הדפוס בלבד, ואילו מלאכת הכריכה נעשית במקום אחר (בהתאם לתנאי המקום וכיוצא בזה) - שהרי הלימוד בספר התניא יכול להיות תיכף ומיד לאחר ההדפסה - עוד לפני הכריכה. ולהעיר - שהתחלת הלימוד בספר התניא בזמנו של אדמו"ר הזקן היתה מתוך "קונטרסים" (כמבואר בהקדמה לספר התניא), ורק אחר-כך הובאו לבית הדפוס כדי להוציאו לאור בתוך ספר מכורך*.
- ובנוגע לענין שבו תהיה התחלת הלימוד - יתחילו במקום שלבו חפץ, וכאשר ישנו קהל - "בריוצי רוב המנין" (כלשונו של אדמו"ר הזקן בסיום ספר התניא).
- והעיקר - שהלימוד צריך להיות בהתאם לרצונו של אדמו"ר הזקן - לימוד המביא לידי מעשה, וכפתגם הידוע של בעל ההילולא: לא רק שהוא לומד בספר התניא, אלא שספר התניא מלמד אותו כיצד להתנהג בחיי היום-יום.
- ואם ישנם מקומות שלא למדו בספר התניא מיד לאחר ההדפסה (מאיזה סיבה שתהיה) - יש להשתדל לשוב ולחזור למקום זה (על-כל-פנים - אחד מהמשתדלים בהדפסה) כדי ללמוד בספר התניא.
- טו. נוסף לזה:
- בכל מקום ומקום שבו מדפיסים את ספר התניא - יש להשאיר במקום מספר חשוב של טופסים שנדפסו במקום זה, בבתי-הכנסת, אצל הרב, מנהיגי הקהילה וכיוצא בזה, שכן, פעולה כזו היא השתדלות נוספת מצדם שתושבי המקום יוכלו ללמוד בעצמם בספר התניא בכל עת מצוא, גם לאחר שהמשתדלים בהדפסת התניא במקום זה יחזרו למקומם.
- והוא-הדין לאותם מקומות שבהם נעשית רק מלאכת הדפוס, ואילו מלאכת הכריכה נעשית במקום אחר - שלאחרי הכריכה יחזירו למקום ההדפסה מספר חשוב של טופסים, כדי להשאירם במקום הנ"ל, בהתאם להאמור לעיל.
- ובענין זה - מעלה מיוחדת כאשר משאירים בכל מקום ומקום את טופסי התניא שנדפסו במקום זה דוקא: כאשר אחד מתושבי המקום פותח את ספר התניא, ומגלה - להפתעתו - שספר תניא זה נדפס במקום זה, הרי נוסף על הענין ד"חן מקום על יושביו" (סוטה מז, א), מהווה עובדה זו התעוררות מיוחדת שעליו ללמוד בספר התניא, שכן ספר זה נדפס במקומו, בד' אמות שלו. ולהעיר - ד"העיר כולה כד' אמות" (עירובין ס, סוף עמוד ב).
- ובפשטות: בידעו שספר התניא נדפס במקומו - הרי זו הוראה שהמקום עצמו תובע שבתור תושב-המקום עליו ללמוד בספר התניא, שכן ספר התניא נדפס במקום זה; מה-שאינ-כן כאשר ספר התניא נדפס במקום אחר, עד למקום הכי קדוש כו'.
- ומצוה גוררת מצוה - היינו, שהלימוד בספר התניא יביא שהלומדים יתנהגו בהתאם למה שכתוב בפנים הספר, נוסף לזה - שהלימוד בספר התניא יביא להוספה בלימוד התורה בכלל (כמבואר בתניא גודל הענין).

(* עפ"מ ש"כ בסיומו שם "שלא להדפיס קונטרסים הנ"ל לא על ידי עצמן ולא על ידי גירא דילהון בלתי רשות הנקובים" -

שזוהי הוראה ברורה מבעל התניא, שהוא גם בעל השו"ע, בכל פעם שיש חשש שכתבו שם -

בטוחני אשר בטח לא ידפיסו בני את ספר התניא "לא על ידי עצמן ולא על ידי גירא דילהון בלתי רשות הנקובים" - בעניננו, הנהלת "קה"ת" ובא-יכוחה

"משך חמש שנים מיום כלות הדפוס" דספר התניא ע"י קה"ת בפעם האחרונה,

וע"פ סיום וחזותם כ"ק רבינו אדמו"ר הזקן שם - ולשומעיו יונעם ותבוא ברכת טוב.

- 1 ובפרט - שלהיותו חלק בתורה, הרי זה קשור עם כל התורה כולה, שהרי העצם כשאתה תופס בחלקו אתה
- 2 תופס בכולו, כידוע שלמרות הריבוי שבתורה, "ששים המה מלכות גו' ועלמות אין מספר", "ארוכה מארץ מדה
- 3 ורחבה מני ים" - הרי כל התורה כולה היא "תורה אחת", ובלשון הידוע: נקודה אחת*.
- 4 טז. והנה, לאחר התחלת פעולה זו (הדפסת ספרי התניא בכל מקום מושבותיהם של בני ישראל) שנעשתה
- 5 כבר על-ידי כמה וכמה - אזי נקל יותר לכל הבאים אחריהם להמשיך בפעולה זו בשאר המקומות, מכיון שכבר
- 6 נעשתה ה"פתיחה" וסלילת-הדרך לענין זה.
- 7 ויש בזה מה שאין בזה: אצל המתחילים - ישנו העילוי המיוחד דפתיחת הדרך באופן ד"כל התחלות קשות",
- 8 ואצל הממשיכים בעקבותיהם - ישנו העילוי שפעולתם נעשית באופן של ננס (יחיד) העומד על-גבי הענק
- 9 (רבים), שהרי פעולתם של הממשיכים אינה רק באופן שהם מאמצים לעצמם את קו הפעולה של קודמיהם,
- 10 אלא פעולתם באה בתור המשך ושלב נוסף לפעולה של קודמיהם, כך שיש להם את כל הכחות של קודמיהם,
- 11 ובכוחם לפעול עוד יותר!
- 12 ועל-דרך המדובר כמה פעמים אודות המעלה המיוחדת של דורנו זה, דרא דעקבתא דמשיחא - להיותו כננס
- 13 העומד על-גבי הענק. ובהקדים:
- 14 התואר "עקבתא דמשיחא" מורה על ב' ענינים הפכיים (לכאורה): מצד אחד - הרי זה "עקב" בלבד, למטה
- 15 מהראש ולמטה מהלב וכל שאר חלקי הגוף, עד לבחינה הכי תחתונה שברגל, ובלשון הידוע: "אכשור דרא"
- 16 (בתמיה); ולאידך - בדור זה דוקא תבוא הגאולה, ועד שזמן זה עצמו נקרא כבר "עקבתא דמשיחא" - מפני
- 17 שכבר מרגישים ושומעים את פעמי עקבי המשיח! ביאת משיח צדקנו היא קרובה כל כך, עד שכבר שומעים
- 18 את צעדי עקביו של משיח!...
- 19 ויש לומר שהא בהא תליא: מכיון שדור זה הוא ה"עקב", הדור האחרון שבא לאחר ובהמשך לכל הדורות
- 20 שלפניו - יש לו את כל הכחות של הדורות הקודמים, בדוגמת ננס העומד על-גבי הענק, ולכן, דוקא דור זה
- 21 זוכה לגאולה, ובאופן שכבר שומעים את עקבתא דמשיחא.
- 22 ובדוגמת העקב כפשוטו - שעם היותו למטה מכל שאר חלקי הגוף, הרי עליו עומד הגוף כולו, כולל הלב
- 23 והראש, ויתירה מזו: כאשר הראש צריך להתעלות וללכת מחיל אל חיל - נעשה הדבר על-ידי העקב שברגל,
- 24 שהוא המוליך את הגוף והראש, וטעם הדבר - להיותו לאחר ובהמשך לכל חלקי הגוף.
- 25 אמנם, ה"עקב" צריך להיות מודע לעובדה שאינו אלא "עקב" בלבד, ולכן הולך הוא ומכריז שאין זה "כחי
- 26 ועוצם ידי", אלא להיותו לאחר ובהמשך לשאר חלקי הגוף המעולים ממנו, ועל-ידי-זה - נעשה הוא זה
- 27 שמעמיד ומוליך את הגוף.
- 28 ועל-דרך-זה בנוגע לדרא דעקבתא דמשיחא - שידוע ומכיר בעובדה ש"אכשור דרא" בתמיה, ומעלתו אינה
- 29 אלא להיותו לאחר ובהמשך לדורות שלפניו, וכתוצאה מזה - עומד הוא (הננס, "עקב") על-גבי הענק, ומביא
- 30 את הגאולה העתידה בפועל ובגלוי.
- 31 יז. האמור לעיל שדורנו זה, דרא דעקבתא דמשיחא, בא בהמשך לפעולת הדורות שלפניו, כננס על-גבי הענק
- 32 - מהווה ביאור והסבר נוסף על דברי השל"ה (רנא, א ואילך) שהזכרו בהתוועדות הקודמת (שיחת שבת פרשת
- 33 וארא סעיף י) אודות קיום בקשות התפילה:
- 34 על השאלה היתכן שבני ישראל מבקשים בתפילתם על הגאולה ועדיין לא נענו - מקדים השל"ה לבאר
- 35 שקיום המצות-עשה דתפילה "רישומה למעלה והשכר שמור כו'", ועוד ועיקר - שהקב"ה אכן "עושה מדוגמת
- 36 הבקשה וממנה, כי בכל יום ויום יש גאולה . . עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו".
- 37 ויש להוסיף בזה - ובהקדים:
- 38 אדמו"ר הזקן מבאר ב'אגרת התשובה' (פרק יא) שכאשר יהודי מבקש אצל הקב"ה בקשה מסוימת בברכה

(* להעיר מהפס"ד (רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ח) ד"האומר שאין התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה. וכן הכופר בפרושה והוא תורה שבעל פה כו'.

- 1 - בודאי שבקשה זו מתקיימת "בלי שום ספק וספק ספיקא בעולם . . (ש)הרי ספק ברכות להקל משום חשש
2 ברכה לבטלה". ועל-פי-זה - בהכרח לומר שאכן מתקיימת בקשת ותפלת בני ישראל אודות ענין הגאולה.
- 3 ופירוש הדברים בעניננו - שבוודאי מקבל הקב"ה את תפילותיהם ובקשותיהם של כל בני ישראל שבכל
4 הדורות על הגאולה, וכתוצאה מזה - תהיה הגאולה במהרה בימינו ממש! כלומר: תפילותיהם של כל בני
5 ישראל שבמשך כל הדורות אודות ענין הגאולה - מצטרפות זו לזו, עד שסוף-כל-סוף פועלות הן את פעולתן
6 שתהיה הגאולה כפשוטה (לא רק ברוחניות הענינים כו'), ונמצא, שהגאולה כפשוטה אכן נפעלת על-ידי בקשות
7 התפילה שבכל הדורות, כי אילו היתה חסרה תפילה אחת - אזי היתה הגאולה מתעכבת חס-ושלום עוד רגע
8 אחד!...
- 9 ית. והנה, אם בדורות שלפנינו היו צריכים להמתין עד לעבודה ופעולה של דורנו זה - הרי בימינו אלו לא
10 נותר עוד על מה להמתין, שהרי נמצאים כבר בעקבתא דמשיחא ממש, מכיון שזהו "אחרית הימים", אחרית
11 כפשוטו!
12 ומכיון שכן, הרי על-ידי התפילה 'נאו' - פועלים ביאת משיח 'נאו', 'נאו' כפשוטו, ללא כל פירושים!
- 13 דהנה, אפילו בזמן הגמרא נאמר שכבר "כלו כל הקיצין" (סנהדרין צז, ב), ועל-אחת-כמה-וכמה בדורו של
14 אדמו"ר האמצעי, שכתב בספרו שערי תשובה שלאחרי גזירות ת"ח ות"ט וכו' - כבר יצאו בני ישראל ידי-חובת
15 הענין ד"חבלי משיח",
- 16 ועל-אחת-כמה-וכמה לאחר שבעל ההילולא פירסם את הענין ד"לאלתר לגאולה", ומה שאמרו רבותינו ז"ל
17 "אין הדבר תלוי אלא בתשובה" - הרי ביחד עם הענין ד"לאלתר לגאולה" היה כבר הענין ד"לאלתר
18 לתשובה"....
- 19 אלא שבינתיים "האבן זיך אריינגעמישט" אלו שמתנגדים לדוד מלכא משיחא - על-דרך האמור לעיל (סעיף
20 יב) אודות "שואל", ופשיטא שאין הכוונה לענין ד"משיח ה'" שנאמר בשאול - חס-ושלום לומר כן, אלא
21 הכוונה להתנגדותו לדוד המלך, שזוהי ההתנגדות לדוד מלכא משיחא!... זהו הענין היחיד (של שאול) שיש
22 בהם!
- 23 ועליהם נוספו גם ד' הכתות דחנפנים כו' (סוטה מב, א), שסופם - כמאמר רבותינו ז"ל (שם מא, סוף עמוד
24 ב) "כל המחניף כו' סוף נופל בידו", היינו, לא רק ירידה ממדרגתו, שנעשה כפוף אליו כו', אלא שנעשה "נופל"
25 - תכלית הירידה, ובאופן שכל מציאותו היא "בידו" - ברשותו (פירוש רש"י חוקת כא, כו) של זה שהחניף לו,
26 היינו, שכל מציאותו אינה אלא כ"עבד כנעני" - לא כעבד עברי, עליו נאמר הקונה עבד עברי כקונה אדון
27 לעצמו, אלא כעבד כנעני, ולא רק כעבד כנעני, בכ"ף הדמיון, אלא עבד כנעני ממש! ועד שהוא עצמו אינו
28 מרגיש בכך - נדמה לו שהוא מציאות לעצמו, הוא עושה ופועל וכו', אבל האמת היא שאינו אלא עבד כנעני
29 ממש!
- 30 ומכיון שמהודי לא נוטלים את ענין הבחירה - התעכבה הגאולה עד לימינו אלו!! אמנם, ברוב חסדיו של
31 הקב"ה - בודאי יהיה הענין ד"הציל ה' גו' מכף כל אויביו ומיד שאול", ובמהרה בימינו ממש - ביאת דוד
32 מלכא משיחא.
- 33 וגם כאשר נמצאים ברגעים האחרונים דסוף זמן הגלות - יקויים מה שכתוב בפרשתנו "ולכל בני ישראל
34 היה אור במושבבותם", "אור" שעל-ידו ראו בני ישראל את כל מה שנעשה בבתיים של המצריים, כלי כסף וכלי
35 זהב וכו', כך שכאשר "היו שואלין מהן", לקיים מה שנאמר "ושאלה אשה משכנתה גו' כלי כסף וכלי זהב",
36 "והיו (המצריים) אומרים אין בידינו כלום, אומר לו (היהודי) אני ראיתיו ובמקום פלוני הוא" (פירוש רש"י
37 פרשתנו י, כב), ועל-ידי-זה נפעל הענין ד"ונצלתם את מצרים", כמצולה שאין בה דגים!
- 38 יט. מענין לענין - מהווה האמור לעיל לימוד והוראה בנוגע לפעולה שנפעלת על-ידי העמידה האיתנה של
39 יהודי באופן המתאים ל"גאון יעקב":
40 למרות שהמצריים בודאי לא הסתייגו מאמירת דבר שקר... ואם-כן, יכלו להמשיך ולטעון "אין בידנו כלום"
41 - מכל-מקום, רואים בפועל שכאשר יהודי פנה אליהם בתוקף המתאים, "גאון יעקב", באמרו "אני ראיתיו
42 ובמקום פלוני הוא", לא נותרה להם ברירה אלא להכנע ולתת ליהודי כל מה שמבקש.

- ומזה מובן לאידך, עד כמה מושללת ומופרכת לגמרי ההנהגה ההפכית - להכנע בפני הגוי, לוותר ולהחזיר
 לו ענינים שונים, עד לענינים שבהם תלוי - בדרך הטבע - בטחונם של בני ישראל, כפי שהתנהגו בימינו אלו
 - שהחזירו למצרים שטחים אסטרטגיים, שדות נפט וכו' וכו', ענינים הקשורים עם פיקוח-נפש ממש, ולאחרי
 ככלות הכל - משלים את עצמם שבזה מתבטא "גאון יעקב", רחמנא-ליצלן!
 לדאבוננו, נתנסו כבר בני ישראל בכל המצבים. ונסיון זה צריך להקנות להם ידע כיצד עליהם להתנהג על
 כל צרה שלא תבוא.
 ואכן, בימי הביניים - לא תקום פעמיים צרה - נוסו ב' השיטות במעשה בפועל, הן השיטה של כניעה וויתור
 לגויים תמורת הבטחות, והן השיטה של עמידה בתוקף, ב"גאון יעקב":
 היו עשרות מקרים בכמה וכמה מקומות שבהם פנו אומות העולם ליהודים והבטיחו להם חגיגת שלא יאונה
 להם כל רע, לא תיפול אחת משערות ראשם ארצה, וזאת - בתנאי שימסרו את הנשק שלהם, כדי להראות שאין
 להם שום כוונות בלתי-רצויות, ולהביע בכך את אימונם המלא בהבטחות והערבויות שנותנים להם אומות
 העולם.
 ובנוגע לפועל: באותם מקרים שבהם נכנעו ומסרו את הנשק כו' על סמך ה"הבטחות" - הנה לא זו בלבד
 שההבטחות לא קוימו כלל וכלל, הרי בכניעה זו הפסידו את כל הנשק שבעזרתו היו מסוגלים - על-פי דרך
 הטבע - להגן על עצמם; ואילו באותם מקומות שבהם עמדו בתוקף ד"גאון יעקב" - הנה אפילו כאשר הדבר
 לא הסתיים בנצחון כו', היו כמה וכמה שהצליחו להנצל, ובכלל - העמידה בתוקף היתה "נקמה בגוים", וזאת
 - לא מפני שיהודים להוטים לעשות נקמה בגוים, אלא כדי שהדבר יועיל ליהודים הנמצאים במקום אחר, כי
 כאשר יראו שנעמדים בתוקף ואוחזים בכלי נשק וכו' - ירתיע הדבר אותם מכאן ולהבא.
 וכאמור - ב' שיטות אלו נוסו כבר בעבר, ולא רק פעם אחת, אלא כמה וכמה פעמים, ובכל המקרים היו
 התוצאות באופן האמור.
 ולאחרי הנסיון המר הזה - ממשיכים ללכת בשיטה של כניעה וויתורים כו', וכאמור - החזירו למצרים את
 שדות הנפט, שטחים אסטרטגיים וכו' וכו', וזאת - תמורת "הבטחות" בעלמא, שכיום רואים כבר את ערכן
 ושוויין!
 מדוע אינם מוכנים בשום אופן ללמוד מנסיונות העבר? ! מדוע ממשיכים באותה שיטה שכבר הוכיחה את
 גודל הסכנה שהיא טומנת בחובה? ! וזאת - אפילו לאחר שנוכחו לדעת ששיטה זו גרמה למאות קרבנות
 ה"ינקום-דם", אשר אפילו נפש אחת מישראל היא עולם מלא! !
 האם בשביל "עקשנות" שלא להודות על טעויות העבר - ההליכה בשיטה של כניעה וויתורים - צריכים
 להמשיך לסכן את בטחונם של בני ישראל? !
 אצל "מקולקלים שבאומות" לא מצינו הנהגה כזו! אפילו אומות העולם עצמן השתוממו לראות שיהודים
 מתנהגים כן! מעולם לא העלו על דעתם אפשרות כזו - שיתנו למצרים את הדברים החיוניים ביותר לבטחונם
 של בני ישראל! ומה גם - שיעשו זאת מתוך חגיגות ואיחולי מזל-טוב! !
 כ. ישנם הטוענים שעל-ידי הסכם-השלום עם מצרים (תמורת הוויתורים על כל עניני בטחון) נמנעה
 שפיכות-דמים נוספת. - טענה זו היא טשטוש מוחלט של המצב האמיתי, כי ההיפך הוא הנכון:
 אם לא היו מחזירים למצרים את שדות הנפט וכו' וכו' - לא היתה מצרים מסוגלת לעודד ולתמוך את
 פעולותיהם של המחבלים, הן תמיכה באותם מחבלים שחודרים משטחה לשטח של ארץ-ישראל, והן תמיכה
 בשאר המחבלים, אם על-ידי משלוחי כסף ונשק, או על-ידי קבלת-פנים חמה לראש המחבלים מתוך חיבוקים
 ונשיקות! ... וכל זה - כתוצאה מהתעצמותה של מצרים בעקבות כל הוויתורים של בני ישראל!
 כלומר: לא זו בלבד שהסכם-השלום לא מנע שפיכות-דמים, אלא אדרבה - בעקבות הסכם-השלום שהביא
 להתעצמותה של מצרים, גבר כחם של המחבלים, דבר שהביא למאות קרבנות ה"ינקום-דם", ורק בחסדי ה'
 לא היה מספרם גדול עוד יותר! - אוי ואבוי לנחמה כזו - שהרי אפילו נפש אחת מישראל היא עולם מלא!
 לא צריכים להיות פוליטיקאי מוצלח כדי להבין את גודל הסכנה של כניעה וויתורים, ובפרט כאשר רואים
 את תוצאות הדברים בפועל ממש - הן בדורות הקודמים, והן בדורנו זה - אותו מצב של "שבעים זאבים"

הנמצאים מסביב ל"כבשה אחת" - "עם אחד", אשר למרות היותו "מפוזר ומפורד בין העמים" הרי הוא "עם אחד", שענין זה קאי על כל בני ישראל שבכל הדורות, שהרי "ציבור אינו מת".

וכאמור - למרות כל הנ"ל ממשיכים בדרך זו, וכוונתי - לא רק לדברים שהיו בשנים שעברו, אלא לדברים שנעשו בשנה זו עצמה, שנת תשד"מ (או תשמ"ד), אשר למרות שעברו חדשים ספורים בלבד, הספיקו במשך זמן קצר זה לעשות כמה וכמה דברים בלתי-רצויים בדרך הנ"ל!

כא. מניין נובעת, איפוא, הסיבה לעקשנות כזו? - גם על כך ישנה הוראה ולימוד מסיפור יציאת מצרים: אודות יציאת מצרים נאמר - "כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו" (סוף פרשת שמות). ולכאורה תמוה: לשם מה היה צורך שפרעה יגרש את בני ישראל ממצרים - הרי בהיותם במצרים היו בני ישראל במצב של גלות, עבודת פרך וכו', ובוודאי רצו בעצמם לצאת מגלות מצרים?!

אלא מאי - היו יהודים כאלו שהיו שקועים כל כך בגלות וגוי'שקייט, עד שחשבו שהגלות הוא דבר טוב, ולכן, היה הכרח שפרעה יגרשם מגלות מצרים.

וכן הוא בעניננו: ישנם יהודים שרגש-הנחיתות שלהם כלפי גוים וגוי'שקייט הוא גדול כל כך, עד שאינם מסוגלים להשתחרר מרגש הכניעה והנחיתות כלפי הגוי! ועד כדי כך - שנדמה להם שזהו דבר טוב, בזה מתבטא אצלם "גאון יעקב", רחמנא-ליצלן!

בקדושה קיים המושג של אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא, היינו, לא רק דבר שהוא מלכתחילה אור ומתוק, אלא עילוי גדול יותר - שהחושך עצמו נהפך לאור, והדבר המר עצמו נהפך למתוק. ומכיון שכן, טוען ה'לעומת-זה', שיתנו לו גם מעין זה, כדי שיוכל להיות ענין הבחירה. וזוהי הסיבה לכך שקיים לא רק מצב של חושך ומרירות, אלא תירה מזו - "שמים חושך לאור ומר למתוק" (ישעיה ה, כ): על מצב של חושך - אומרים שזהו אור, ועל דבר הכי מר - אומרים שזהו דבר מתוק, כך שמחשיבים את מצב הגלות לדבר טוב! ואין להאריך בדבר המצער והמבהיל כו', ובפרט שסוף-כל-סוף בודאי יערה עליהם רוח ממרום, וישוּבו מדרכם וכו'.

כב. ויהי-רצון שבקרוב ממש נזכה לענין דאתהפכא לאמיתתו - אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא, ובפשטות - ביטול כל הענינים הבלתי-רצויים, ואדרבה - הפיכתם לקדושה. וזוהי לשלימות העם, "בנערינו ובזקנינו ובבנותינו", "קהל גדול", ביחד עם שלימות התורה, כולל - הענין דגיוּר כהלכה, וביחד עם שלימות הארץ,

ובפשטות - שבקרוב ממש יוצאים כל בני ישראל מהגלות, ובאופן דאתהפכא - "גם אתה תתן בידנו זבחים גו'", היינו, שפרעה עצמו מסייע לבני ישראל לצאת מהגלות,

וכולם יחדיו באים לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש השלישי,

במהרה בימינו ממש, ובאופן ד"ארו עם ענני שמיא".

* * *

כג. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ויהי בעצם היום הזה גו'.

* * *

כד. בנוגע ללימוד ענין בפירוש רש"י ובהערות אדוני-אבי-מורי-ורבי - צריכים עוד לבאר את הענינים השייכים לפירוש רש"י והערות אדוני-אבי-מורי-ורבי דשבוע שעבר (שבת פרשת וארא), ועוד ענינים שלא נתבארו די-צרכן בהתוועדות הנ"ל: אבל לכל לראש - בנוגע לפירוש רש"י בפרשת השבוע, וכן בהערות אדוני-אבי-מורי-ורבי על הזהר דפרשתנו.

בקשר למכת בכורות שאודותיה מסופר בפרשתנו (יא, ז) - נאמר: "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו גו' למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל".

1 וצריך להבין:

2 (א) מה נשתנתה מכת בכורות מכל שאר המכות שבה יש צורך בנס מיוחד ש"לכל בני ישראל לא יחרץ כלב
3 לשונו" - מהי הקא-סלקא-דעתא שבמכה זו דוקא עלולים הכלבים לנבוח על בני-ישראל, שלכן זקוקים להדגיש
4 שיהיה נס ש"לכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו"? ובכלל - כלבים מאן דכר שמייהו, מה הקשר דכלבים
5 למכת בכורות? ! כלבים שייכים אולי למכת ערוב, אבל לא למכת בכורות!

6 בפירוש דעת זקנים מבעלי-התוספות איתא: "אף-על-גב דאמרינן כלבים צועקים מלאך המות בא לעיר,
7 ואם-כן דין היה לצעק בשעת מכת בכורות, אפילו הכי ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו". אבל - פירוש
8 זה אינו על-פי פשוטו של מקרא, ומה גם שרש"י אפילו אינו מרמז על זה.

9 (ב) מהו הביאור בהמשך הפסוק "ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו גו' למען תדעון אשר יפלה ה' בין
10 מצרים ובין ישראל" - וכי בכך ש"לא יחרץ כלב לשונו" מתבטאת ההבדלה שבין מצרים ובין ישראל ("אשר
11 יפלה ה' גו'") יותר מאשר על-ידי מכת בכורות עצמה, "ומת כל בכור בארץ מצרים גו'" (מה-שאיין-כן בכורי
12 ישראל), "והיתה צעקה גדולה בכל ארץ מצרים אשר כמוהו לא נהיתה וכמוהו לא תוסיף"? !

13 (ג) הלשון הרגיל ביחס לכלבים הוא - נביחה, כמו שכתוב בישעיה (נו, י) "כלבים אלמים לא יוכלו לנבוח".
14 וראה תרגום אונקלוס כאן: "למנבח". ועל-פי-זה - מדוע נאמר כאן "לא יחרץ", לשון שאינו רגיל ביחס לכלבים,
15 ולא בלשון הרגיל - "לא ינבח"?

16 ורש"י אינו מתעכב לבאר שאלות אלו, וזאת - למרות היותן שאלות שמתעוררות בלימוד פשטות הכתובים!
17 מצינו בפירוש רש"י שמבאר את הפירוש דתיבת "יחרץ" - שאין זו נביחה סתם, אלא "לשון שנון כו'",
18 באופן של חריפות וכו', אבל - אינו מבאר את הטעם לכך שאין זו נביחה רגילה, אלא "יחרץ".

19 בסגנון אחר: אדרבה - על-פי פירוש רש"י שאין זו נביחה סתם, אלא באופן של חריפות, תגדל יותר הקושי
20 דלעיל: מהי הקא-סלקא-דעתא שבעת מכת בכורות תהיה נביחת כלבים - ולא נביחה סתם, אלא באופן של
21 חריפות - על בני ישראל, ומה שייכותה של נביחה חריפה זו לענין ד"למען תדעון גו'" שבמכת בכורות? ! גם
22 צריך להבין: מדוע מעתיק רש"י מהפסוק גם את התיבות "לא (יחרץ) כלב לשונו" - הרי אינו מבאר אלא תיבת
23 "יחרץ" בלבד?

24 לכאורה, היה מקום לומר שרש"י מביא (גם) תיבות אלו בהתאם לפסוק הראשון שבהמשך פירושו - "לא
25 חרץ לבני ישראל לאיש את לשונו", שבפסוק זה מופיעים התיבות "לא חרץ גו' לשונו". אבל - ענין זה גופא
26 (שרש"י מביא פסוק זה) דורש ביאור:

27 מלשון רש"י "אומר אני שהוא לשון שינון כו', וכן לא חרץ גו' אז תחרץ וכו'" - מובן, שאין כוונתו להביא
28 ראייה מפסוקים אלו, אלא על-פי פירושו כאן, מדעת עצמו ("אומר אני") - מפרש גם את שאר הפסוקים ("וכן
29 לא חרץ וכו'").

30 ולכאורה תמוה: הרי אין דרכו של רש"י (וכן כל מפרש, בחומש, במשנה וכו') לפרש ולבאר במקום זה את
31 כל שאר המקומות שבהם מופיע לשון זה בפסוקים שלאחרי פסוק זה (בספר יהושע וכיוצא בזה)? ובפרט -
32 להוסיף כאן (בדיבור-המתחיל) בהתאם לפסוק שבספר יהושע!

33 כה. בהערות אדוני-אבי-מורי-ורבי על הזהר דפרשתנו (לקוטי לוי-יצחק עמוד נט) מובא מאמר הזהר (מ,
34 ב) "סיהרא . . מתברכא משמשא . . מתנהרא מן שמשא . . אתנהרא מיובלא".

35 ומבאר אאמו"ר: "בשמשא נקט ב' לשונות, מתברכא מתנהרא, וביובלא נקט לשון אחד, אתנהרא. והיינו,
36 משמשא דזעיר-אנפין יש ב' המשכות למלכות, א' בבחינת פנימי ב' בבחינת מקיף, ועל-דרך שארה וכסותה,
37 ומיובלא דבינה יש המשכה אחת למלכות, רק בבחינת מקיף . . ברכה הוא המשכה בפנימיות ואור הוא בחינת
38 מקיף וכו'".

39 וכמדובר כמה פעמים שאאמו"ר לא ביאר את פרטי הענינים בעבודת ה' - מהי ההוראה שיש ללמוד
40 מהמבואר בזהר אודות הענין דסיהרא בנוגע לעבודת האדם לקונו, ובפרט לאור העובדה שבני ישראל דומין
41 ללבנה, וכפי שיתבאר לקמן.

לה... בהמשך להאמור שבוודאי נמצא כל אחד ואחד בדרגת "חכם", הנה בהתאם לפתגם הידוע שחסיד
 הוא חכם, ולכן אינו דוחה למחר מה שיכול לעשות היום - בודאי יודרו כל אחד ואחד לעסוק בכל ההכנות
 המתאימות לקראת יום ההילולא, באופן מסודר וכו'.
 וכמדובר כמה פעמים שבהתאם לגודל העילוי שבדבר - באופן כזה צריכה להיות ההכנה לקראתו, ועל-דרך
 "הכנה רבה" לסעודת שבת ויום-טוב - מפני גודל חשיבותה, מה-שאיין-כן בסעודת חול, שאינה דורשת הכנה
 (ריש ביצה).

ויהירצון שכל ענינים אלו יהיו בהצלחה רבה ומופלגה, ובאופן של הרחבה.

* * *

לו. הביאור בהערות אדוני-אבי-מורי-ורבי על הזהר דפרשת וארא - בענין "אתה שלום וביתך שלום וכל
 אשר לך שלום":
 הדרשה בפסוק "אתה שלום וגו'" נאמרה בקשר לתורתו של רבי שמעון בן יוחאי, וזהו הקשר עם ענין
 השלום - כי ענינו של רבי שמעון בן יוחאי הוא החיבור דנגלה דתורה עם פנימיות התורה, על-דרך ענין השלום
 המחבר ב' הפכים כו'.

ובענין זה (תורתו של רבי שמעון בן יוחאי) - ג' דרגות: תורתו של רבי שמעון בן יוחאי עצמו - "אתה
 שלום", תורתם של תלמידיו - "ביתך שלום", והתורה שנלמדת על-ידי תלמידי תלמידיו, גידולי גידולין, כמבואר
 ב'אור התורה' (בהר עמוד תר"א) שזהו על-דרך ענין הספיחים שנשארים מהזריעה כו', על-דרך רוחא דשבק
 בה כו' - "וכל אשר לך שלום".

וזוהי ההוראה בנוגע לפועל - בקשר להפצת פנימיות התורה, תורתו של רבי שמעון בן יוחאי, כפי שנתגלתה
 ונתבארה על-ידי אדמו"ר הזקן בתורת חסידות חב"ד:

נוסף על לימוד תורתו של אדמו"ר הזקן בעצמו - "אתה שלום", ונוסף על לימוד תורתו על-ידי תלמידיו -
 "ביתך שלום", ישנו גם הענין ד"כל אשר לך שלום" - הפצת פנימיות התורה על-ידי תלמידי תלמידיו וכו',
 באופן של גידולי גידולין כו', עד לדורנו זה - דור השביעי, השמיני כו'.

וענין זה היה כבר בזמנו של אדמו"ר הזקן - שהרי לאחר שמיעת התורה מפיו, שמעו פעם נוספת מפי
 תלמידיו, ונוסף לזה תבע אדמו"ר הזקן שיכתבו את התורות ויפיצו אותם בקונטרסים וכיוצא בזה, שעל-ידי-זה
 נפעלת ההפצה באופן של גידולי גידולין כו'.

וזוהי ההוראה בנוגע לפועל - שהענין דהפצת המעיינות חוצה צריך להיות בכל ג' אופנים הנ"ל.

לז. ביאור ההוראה הנלמדת מביאור אאמו"ר בזהר דפרשתנו:
 ב' ההמשכות משמשא דזעיר-אנפין, א' בבחינת פנימי, ב' בבחינת מקיף - הם כנגד ב' הדרגות
 דממלא-כל-עלמין (פנימי) וסובב-כל-עלמין (מקיף), וההמשכה מ'יובלא דבינה' - היא כנגד הבחינה שלמעלה
 מממלא-כל-עלמין וסובב-כל-עלמין גם יחד - עצמותו ומהותו.

ועל-דרך המבואר בדרושי חסידות אודות ג' הענינים דמלכיות זכרונות ושופרות - שמלכיות וזכרונות הם
 כנגד ממלא וסובב, ושופרות (יובלא דבינה) - כנגד הבחינה שלמעלה משניהם.

וענינים בעבודת האדם - ג' אופני העבודה דסור מרע, עשה טוב [כולל - פירוש הבעל-שם-טוב בזה, שמהרע
 עצמו עושים טוב - סור מרע ועשה ממנו טוב], והבחינה השלישית - בקש שלום ורדפהו.

וג' ענינים אלו הם גם כנגד ג' הענינים דמחשבה דיבור ומעשה - "בפיך ובלבבך לעשותו".

וזוהי ההוראה בנוגע לפועל - שישנה נתינת כח מלמעלה על כל אופני העבודה, ומכיון ש"לא ברא הקב"ה
 בעולמו דבר אחד לבטלה" - בהכרח לנצל כחות אלו במילואן ובשלמותן, שהרי לולי זאת - גורמים בלבול
 בסדרי הבריאה, כמדובר כמה פעמים.

לה. בהמשך להמדובר לעיל אודות הדפסת ספרי התניא בכל מקום ומקום שבו דרים יהודים - אתן משקה
 לאחד שנוסע לאחר השבת כדי להדפיס ספרי תניא בכמה וכמה מקומות. ויהירצון אשר על-פי תורת אדמו"ר

- 1 הזקן (המשך וככה תרל"ז פרק מ"ו) בנוגע ל"יום שכולו משקה" - יעזור הדבר שהפעולה תהיה בהצלחה, ובאופן דלכתחילה אריבער.
- 2 ולהעיר - שאף-על-פי שהדיבור אודותיו בפרהסיא יכול לגרום חס-ושלום ל"עינא בישא" (מפני אלו שענים צרה כו' מצד קנאת סופרים וכיוצא בזה) - הרי כאשר מדובר אודות ענין של תורה, הפצת התורה, לא שייך בזה "עינא בישא", ואדרבה: כאשר מנסים לפגוע ("מ'טשעפעט זיך") בענין של תורה והפצתה - אזי נפעל הענין ד"וידגו לרוב בקרב הארץ" [שבזה ב' הפכים בבת אחת: "בקרב הארץ" (ששם אינו מקומם של דגים) - "וידגו" ובאופן ד"לרוב"], כברכת יוסף (שמו הראשון של בעל ההילולא), מזלו דחודש שבט. וכמו שכתוב "כאשר יענו אותו [אפילו דבר הכי קל - עיקום האף בלבד - "אפם כי עז" - אין הדבר נמשך, ואדרבה] כן ירבה וכן יפרוץ".
- 3 וכמו כן אלו שמתכוונים ומקבלים על עצמם להדפיס ספרי תניא בכמה וכמה מקומות [אלו שיכולים בדרך הטבע להתחייב על כך, מה-שאינ-כן אם לאו - אין להתחייב אפילו "בלי נדר"] - יגשו גם הם לקבל משקה, מבלי להתבייש או להתפעל ממה שיאמרו הבריות, או מפני שמחזי כיוהרא.
- 4 ובוודאי תקינים הבטחת בעל ההילולא - שבנוגע לענינים השייכים לנשיאותו, הנה כאשר "עמדו הכן כולם", אזי זוכים לקבלת כל הברכות - בענינים הכלליים ובענינים הפרטיים - ברכותיו של הקב"ה על-ידי "עבדיו הנביאים", רבותינו נשיאנו - חכם עדיף מנביא - שבכל דור ודור, אתפשטותא דמשה שבכל דרא ודרא, כולל ובפרט - אדמו"ר הזקן, ובעל ההילולא נשיא דורנו.
- 5 ויהי-רצון שענין זה - שתוכנו הפצת המעיינות חוצה - יהיה בהצלחה רבה ומופלגה, ובאופן שלא זו בלבד שאין מתפעלים מה"חוצה", אלא אדרבה: מהפכים את ה"חוצה", "בקרב הארץ", לקדושה, שעל-ידי-זה נפעל יתרון האור מן החושך [על-דרך האמור בענין "כאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ", וידגו לרוב בקרב הארץ], והרי זהו גם אופן העבודה של "יוסף" - בעל ההילולא - "יוסף ה' לי בן אחר", שעושים מ"אחר" - "בן".
- 6 נויש לקשר זה עם מה שכתוב ב"דף השער" דספר התניא "לבאר . . בדרך ארוכה וקצרה" - דלכאורה צריך-עיון: אם יכול להגיע ל"מקומו" "בדרך קצרה" - מהי ההוספה "בדרך ארוכה"?
- 7 ויש לומר שזוהי ההוספה דיתרון האור מן החושך, שמהפכים המדידות וההגבלות וענינים המבלבלים להליכה בדרך זו (הגורמים שהדרך תהיה "ארוכה"), ועל-ידי-זה נעשית ה"דרך קצרה" - קצרה עוד יותר, בתמצית ועומק ופנימיות יותר.
- 8 וביחד עם זה - נעשית העבודה מתוך שחוק וצחוק דקדושה - "יצחק" (שמו השני - אבל גם כן בלשון הקודש - של בעל ההילולא),
- 9 ומזה באים לקיום היעוד "אז ימלא שחוק פינו" - בגאולה האמיתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו,
- 10 באופן דשלימות העם, "בנערינו ובזקנינו ובבנותינו", ביחס עם שלימות התורה ומצוותיה, ובאופן כזה הולכים לארצנו הקדושה - שלימות הארץ,
- 11 ועד לשלימות באופן ד"כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך" - הן בנוגע לשלימות הארץ, הן "ירחיב" בנוגע לשלימות התורה - פנימיות התורה, תורתו של משיח, והן "ירחיב" בנוגע לשלימות העם - "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה",
- 12 במהרה בימינו ממש, ומתוך שמחה וטוב לבב,
- 13 כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן בקבוק משקה לר' שבתי הלפרין שיחי' - בקשר להדפסת ספרי תניא בבראזיל, לר' שלום דובער פרידמן שיחי' - באיטליא, ולר' יעקב הולצמן שיחי' - בבולגיא.
- 14 לאחר נתינת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "ופרצת". ואחר-כך צוה לה'שליח-ציבור' שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך".

בס"ד. משיחות שבת פרשת בא, ג' שבט ה'תשד"מ.

- בענין ההשתדלות בהדפסת ספר התניא בכל עיר ועיירה שיש בה יהודים -

א. אחד הטעמים להתוועדות בשבת זו היא - בואם של אורחים הכי חשובים שהביאו עמהם ספרי תניא שנדפסו על-ידי השתדלותם במקומות שונים¹ (במירון ובעוד כמה מקומות). שהרי ידוע גודל הענין דהכנסת אורחים בכלל - "גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה"², ועל-אחת-כמה-וכמה - אורחים הכי חשובים, אלו שהשתדלו בגופם ובממונם, ובודאי - בנשמתם, בנוגע להדפסת ספרי תניא אלה.

ומובן העילוי כאשר מקשרים את הענין ד"הכנסת אורחים" עם התוועדות חסידית - כידוע פתגם כ"ק מורי-וחמי אדמו"ר (בעל ההילולא דיו"ד שבט) בשם אדמו"ר הזקן³ שבכוחה של התוועדות לפעול יותר מפעולתו של מלאך מיכאל, מפני גודל הנחת-רוח למעלה כאשר הקב"ה רואה שבניו הם באחדות כו'.

ב. ויש לקשר את הענין דהדפסת ספרי תניא עם שבת זו - מצד כמה ענינים. ובהקדים: הדפסת ספרי התניא בכל מקום שבו דרים בני ישראל, תוכנה - הפצת המעיינות חוצה: מעיינותיו של הבעל-שם-טוב, תורת החסידות הכללית, כפי שנמשכים ומתגלים באופן ד"יתפרנסון מיניה"⁴ בתורת חסידות חב"ד, ולכל לראש - בספר התניא, היסוד⁵ ותורה-שבכתב⁶ דחסידות חב"ד - נדפסים ב"חוצה", בכל מקום ומקום שבו דרים בני ישראל.

ולזה קשר מיוחד עם כ"ק מו"ח אדמו"ר בעל ההילולא דעשירי בשבט - שהרי נוסף לזה שבעל ההילולא הוא ממלא מקומו של אדמו"ר הזקן, פעל הוא (בעל ההילולא) את הענין דהפצת המעיינות (כולל ובפרט ספר התניא) באופן הכי רחב, כידוע ומפורסם.

וזוהי השייכות המיוחדת לשבת זו - מפני שייכותה ליום ההילולא דעשירי בשבט: (א) ההסתלקות-הילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר היתה - בימי השבוע ופרשת השבוע - ביום שבת קודש פרשת בא, כידוע.

(ב) עשירי בשבט - יום ההסתלקות וההילולא בימי החודש (עיקר הענין דיום ההילולא, ככרוב המועדים שקביעותם על-פי ימי החודש) - מתברך משבת זו, שהרי משבת זו מתברכין כולו יומין דשבוע הבא⁷, כולל יום השבת - עשירי בשבט (בקביעות שנה זו).

(ג) כל שבתות השנה קשורות זו בזו (שלכן נקראות כולן "שבת בראשית"). וכמבואר בדרושי חסידות⁸ (החל מדרושי בעל התניא), שבכל שבת מסתיים סדר זמנים (ונפעלת עליה לבחינה שלמעלה מהזמן), ולאחרי כן מתחיל סדר זמנים חדש. ובלשון הרשב"א⁹: שבעת ימי ההיקף. ונמצא, ששבת זו קשורה - ועד שנעשית דבר אחד (בכמה ענינים עיקריים) עם שבת הבאה, עשירי בשבט.

ג. קשר נוסף בין הדפסת ספרי התניא (כללות הענין דהפצת המעיינות חוצה, ובפרט ספר התניא) לשבת זו - מודגש בשיעור חומש היומי (כידוע תורת אדמו"ר הזקן¹⁰ שצריכים לחיות עם הזמן - פרשת השבוע והיום), משביעי עד חותם פרשת בא, שכן, בשיעור חומש זה ישנו לימוד והוראה הקשורה עם חסידות חב"ד ונשיאי חב"ד, ובמיוחד - עם ספר התניא:

ע' קיח ואילך. אגרות קודש שלו ח"ד ע' רסא ואילך. וראה שם ח"ה ע' צ.

(7) זח"ב סג, ב. פח, א.

(8) לקו"ת שה"ש כה, א. אוה"ת במדבר דרושי שבועות ע' פה ואילך. שם ברכה ע' א'תצ ואילך. ד"ה ויהי ביום השמיני תש"ד. ובכ"מ.

(9) בשו"ת ח"א סי' ט.

(10) "היום יום" ב' חשוון. ס' השיחות תש"ב ע' 29 ואילך.

(1) ע"פ הבקשה בשיחת יום ג' פ' ויגש, אור לז' דחנוכה סי"ד.

(2) שבת קכו, א. שבועות לה, ב.

(3) "התמים" חוב' ב' ע' צא (פג, ב) ואילך. קובץ מכתבים אהל יוסף יצחק ע' 198. שיחת אחש"פ תרצ"ה (נדפסה בסה"מ תשי"א ע' 243).

(4) ראה תקו"ז ת"ו בסופו. מק"מ בהקדמתו לזהר. כסא מלך לתקו"ז שם.

(5) ראה תורת שלום ס"ע 114.

(6) מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר - נדפס בספר קיצורים והערות לתניא

- 1 התוכן והנקודה הכללית דשיעור חומש היומי הוא - ענין התפילין, שהרי בשיעור חומש זה כתובות הפרשיות
- 2 הראשונות [על-פי תורה¹¹, ובמילא - ראשונות גם במעלה¹²] שבתפילין.
- 3 ויש לומר שבענין התפילין מודגש ענינה של תורת חסידות חב"ד - שמזה מובן גם בנוגע לנשיאי חב"ד,
- 4 עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר, בעל ההילולא דעשירי בשבט, כדלקמן.
- 5 ד. ענינה של חסידות חב"ד - מבואר בספר התניא, תורה-שבכתב דחסידות חב"ד (כנ"ל). וב"דף-השער" -
- 6 כותב אדמו"ר הזקן: "מיוסד על פסוק¹³ כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו, לבאר היטב איך הוא
- 7 קרוב מאד, בדרך ארוכה וקצרה בעזרת ה' יתברך".
- 8 ביאור הענין:
- 9 "הדבר" - לשון יחיד - קאי על "המצוה הזאת" (שנאמרה לפני-זה¹⁴). כללות כל המצוות¹⁵, שנקודתן ותוכנן
- 10 - צוותא וחיבור¹⁶ של היהודי המקיים את המצוות עם הקב"ה, מצוה המצוות. וזהו הפירוש ד"קרוב גו' הדבר
- 11 גו' בפיך ובלבבך לעשותו", היינו, ש"הדבר" ("המצוה הזאת") נמשך ובא בכל ג' הענינים דמחשבה ("בלבבך")
- 12 דיבור ("בפיך") ומעשה ("לעשותו"), ובזה גופא - לא רק כפי שכל אחד מהם הוא בפני עצמו, אלא כפי שהם
- 13 כולם ביחד, כדלקמן.
- 14 וענין זה ש"הדבר" בא "בפיך ובלבבך לעשותו" ביחד) מודגש (בעיקר) במצות תפילין. ובהקדים:
- 15 ידוע מה שכתב ה'בית חדש'¹⁷ שישנם ג' מצוות - מצות ציצית, מצות תפילין ומצות סוכה - שבהם הכוונה
- 16 היא חלק מקיום מעשה המצוה, ולכן "לא קיים את המצוה כתיקונה אם לא יכוין אותה הכוונה".
- 17 כלומר: בכל המצוות העיקר הוא מעשה המצוה, ואם כיון את כל הכוונות ולא עשה את המצוה בפועל לא
- 18 יצא ידי-חובתו. ולאיך, "עשה מצוה ולא כיון לבו יצא ידי-חובתו בדיעבד כו' לבד כו'".¹⁸ [ואף שתפילה וכן
- 19 מצוה¹⁸ בלא כוונה כגוף בלא נשמה¹⁹ - הרי גוף המצוה ישנו] - אבל בג' מצוות אלו הכוונה היא חלק מחובת
- 20 קיום (גוף) המצוה.
- 21 ונמצא, ש"הדבר גו' בפיך ובלבבך לעשותו" (ההתאחדות דמחשבה דיבור ומעשה ביחד, בענין אחד) הוא
- 22 - בעיקר - בג' מצוות אלו:
- 23 בכל שאר המצוות שבהן הכוונה היא דבר נוסף על עצם קיום המצוה - הנה גם כאשר קיום המצוה הוא
- 24 במעשה דיבור ומחשבה (מעשה המצוה, ברכת המצוה, וכוונת המצוה²⁰), הרי כל אחד מהם הוא ענין בפני
- 25 עצמו, והראיה - שקיום המצוה יכול להיות גם ללא כוונת המצוות²¹; מה-שאינ-כן בג' מצוות אלו שהכוונה
- 26 היא חלק מקיום המצוה - הרי ג' הענינים "בפיך ובלבבך לעשותו" מתאחדים יחד, ובאופן שכולם הם חלק
- 27 מ"הדבר" (המצוה) גופא.
- 28 בסגנון אחר קצת:
- 29 בהתאחדות של ג' הענינים "בפיך ובלבבך לעשותו" ב"הדבר" לשון יחיד - כמה דרגות: כפי שהוא בכללות
- 30 המצוות - מצוות שבמעשה, מצוות שבדיבור, ומצוות שבמחשבה, שתוכן כולם הוא דבר אחד ("הדבר" לשון

[ולהעיר שכן משמע גם בפרש"י שם פסוק י"ב וי"ד. וכו"ה גם בהמשך תרס"ו ע' שמו. ובכ"מ.

(16) לקו"ת בחוקותי מה, ג. ובכ"מ.

(17) לטור או"ח הל' סוכה (ר"ס תרכה). ועד"ז בב"ח להל' ציצית (או"ח ס"ח) ולהל' תפילין (שם סכ"ה). וכן הוא בשו"ע ובשו"ע אדה"ז שם.

(18) ראה תניא פל"ח.

(19) של"ה רמט, ב. תניא שם.

(20) כמבואר באוה"ת יתרו ע' תתקלו. וראה לקו"ת ר"פ פינחס.

(21) וכן הוא בנוגע לברכת המצוות - ועד שיש מצוות שאין מברכים עליהם (ראה אנציק' תלמודית ע' ברכת המצוות ע' תקיט ואילך וש"נ). ואדרבה, במצות צדקה - הדגשה שלא לברך עלי', וא' הטעמים לזה - כדי שלא לעכב את קיום המצוה אפילו לרגע א' (וראה שו"ע יו"ד ר"ס רמז).

(11) ראה מכילתא סוף פרשתנו. מנחות לד, ב. טושו"ע (ושו"ע אדה"ז) חאו"ח ר"ס לב.

(12) ובלי הגמרא (סנהדרין מט, ב. ועוד) משום דאקדמי קרא כו'. ובזח"ג (רסב, א"ב) כהאריז"ל ובחסידות (דרושי התפילין - בס' הכוונות, פע"ח, סידור ועוד) - דקדש והי' כי יביאך - חו"ב, ושמע והי' אם שמוע - (חו"ג ד)דעת. ואכ"מ.

(13) נצבים ל, יד.

(14) שם, יא.

(15) ברמב"ן שם ד"המצוה הזאת" קאי על מצות התשובה. ונת' בארוכה בלקו"ת עה"פ (נצבים מה, ג. עיי"ש). וכ"ה באוה"ת נצבים (ע' אירלד ואילך). ספהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה (לט, א). אבל ידוע שמצות התשובה היא בכל מצות התורה, ולא עוד אלא שתשובה מעלה את האדם לדרגא שאפילו צד"ג אין יכולים לעמוד שם. ובמילא מעלה גם את המצות שלו. - ועוד וגו' עיקר: ראה כלי יקר שם (בפירוש הראשון) דקאי "על כל מצות התורה". וכ"ה באוה"ח שם.

- 1 (יחיד) - צוותא וחיבור; כפי שהוא במצוה אחת - מעשה המצוה, ברכת המצוה, וכוונת המצוה²⁰; וכפי שהוא
2 בג' מצוות אלו - שכולם הם חלק מהמצוה גופא.
- 3 ה. והנה, בג' מצוות אלו עצמן - ישנו עילוי מיוחד במצות תפילין:
4 מצות סוכה היא פעם אחת בשנה בלבד - במשך שבעת ימי חג הסוכות.
- 5 מצות ציצית, למרות היותה בכל ימי השנה - הרי אינה חובת גברא אלא חובת מנא (הלבוש)²², היינו,
6 שכאשר לובש טלית שיש בה ד' כנפות אזי חייב להטיל בה ציצית, אבל אינו חייב להשתדל להשיג טלית בת
7 ד' כנפות כדי שיתחייב בציצית.
- 8 אבל מצות תפילין - חובת גברא היא בכל יום ויום מימות החול²³, שהרי יהודי חייב להשיג תפילין ולהניחם
9 מדי יום ביומו.
- 10 ונמצא, שבג' המצוות שבהם בא "הדבר" "בפיך ובלבבך לעשותו" ביחד - ישנו עילוי מיוחד במצות
11 התפילין, להיותה חובת גברא בכל ימות השנה כולה.
- 12 עוד נקודה בזה:
- 13 צרכי האדם נחלקים לג' סוגים כלליים - בית, לבוש, ומזון²⁴. ויש לומר שג' מצוות הנ"ל הם כנגד ג' ענינים
14 אלו: מצות סוכה - בית (אלא - בית עראי), מצות ציצית - לבוש, ואילו מצות תפילין - "חובת גברא" - עצם
15 מציאותו של האדם, דם ובשר כבשרו²⁵, בדוגמת ענין המזון.
- 16 ו. על-פי-זה מובנת השייכות המיוחדת דענין התפילין עם תורת חסידות חב"ד - ספר התניא, ובמילא - עם
17 נשיאי חב"ד:
- 18 תורת חסידות חב"ד ענינה - ביאור הענין ד"קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו, לבאר היטב איך
19 הוא קרוב מאד".
- 20 וזהו הקשר המיוחד למצות תפילין - שבה מודגש ביותר "הדבר גו' בפיך ובלבבך לעשותו", היינו, ש"הדבר"
21 בא "בפיך ובלבבך לעשותו" כפי שהם ביחד.
- 22 ליתר ביאור: תורת חסידות חב"ד דורשת שתוכן ענין התפילין - קיום המצוה "בפיך ובלבבך לעשותו" ביחד
23 - יומשך בגילוי בכל המצוות [על-דרך מאמר רבותינו ז"ל²⁶ "הוקשה כל התורה כולה לתפילין" - שענין התפילין
24 חודר ונמשך גם בכל המצוות], היינו, שקיום כל מצוה ומצוה יהיה באופן שתחדור בכל כחות האדם, הן בכח
25 המחשבה, הן בכח הדיבור, והן בכח המעשה, ועד שכולם נעשים למציאות אחת - מציאות המצוה.
- 26 וזהו הקשר המיוחד דשיעור חומש היומי עם הדפסת ספרי התניא ועם יום ההילולא - מכיון שבשיעור חומש
27 היומי מדובר אודות מצות תפילין, מצוה שיש לה קשר מיוחד עם התוכן דספר התניא - תורת חסידות חב"ד,
28 ועל-ידי-זה - עם נשיאי חב"ד, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר - בעל ההילולא דעשירי בשבט.
- 29 ז. כללות הענין דהפצת המעיינות חוצה [הקשור הן עם הדפסת ספרי התניא, והן עם יום ההילולא דעשירי
30 בשבט (כנ"ל סעיף ב)] מרומז גם בכללות פרשת השבוע, וכן בשיעור תהלים דשבת זו - יום ג' דחודש שבט:
31 הנקודה הכללית דפרשת השבוע היא - סיפור יציאת מצרים בפועל. וענין זה קשור גם עם הגאולה העתידה
32 - שהרי "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"²⁷.
- 33 וענין זה (הגאולה העתידה) מופיע גם בשיעור תהלים דיום זה: סיום הקאפיטל²⁸ הראשון דשיעור תהלים

ועוד.

(25) לשון התניא פ"ה (ט, ב). ולהעיר שגם בזה מודגשת השייכות המיוחדת דתפילין לחסידות חב"ד - שהרי החידוש דחסידות חב"ד הוא (כנ"ל ס"ב) שגילוי החסידות יהי' באופן ד"יתפרנסון", בהבנה והשגה. וכמבואר בתניא שם ש"ידיעת התורה והשגתה . . נעשה מזון לנפש כו", דם ובשר כבשרו.

(26) קידושין לה, א.

(27) מיכה ז, טו.

(28) כן הוא לשון הצ"צ בכ"מ (ראה יהל אור ע' כט. ועוד).

(22) מנחות מא, א. טושו"ע (ודאדה"ז) או"ח סי"ט. סכ"ד ס"א.
(23) וי"ל דגם בשבת וי"ט לא חסר (האות ד) מצות תפילין, כי "הן (השבתות וימים טובים) גופן אות" - מנחות לו, ב. טושו"ע ודאדה"ז שם סלי"א ס"א. - ובכל אופן צ"ע - אף שהלשון הוא שויו"ט לאו זמן תפילין (ויתרה מזה בתיב"ע בא יג, יו"ד) - אדם שמאיוזה סיבה שתהי' חילל (ע"ד - כהן חלל) השויו"ט. המחוייב הוא באות דתפילין - במאי דשקו"ט בזה בשו"ת אמרי יושר ח"ב סתקמ"ט. הצ"צ למו"ק פ"ג מ"ד. - נזכר בלקו"ש חיו"ז ע' 288 הערה 25.
(24) ראה לקו"ת ברכה צח, ד ואילך. מים רבים תרל"ו בתחלתו.

- 1 זה - "מגדיל ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם"²⁹, ובסיום השיעור תהלים: "כי לה'
- 2 המלוכה ומושל בגוים"³⁰.
- 3 וזהו הקשר עם הענין דהפצת המעיינות חוצה - שהרי זוהי ההכנה לביאת משיח צדקנו, קא אתי מר דא
- 4 מלכא משיחא³¹.
- 5 ויש להוסיף ביאור בקשר הענינים - הדפסת ספר התניא (הפצת המעיינות חוצה) עם פרשת השבוע ושיעור
- 6 חומש:
- 7 הן בפרשת השבוע והן בשיעור תהלים מדובר אודות ענין של גאולה ממצב בלתי רצוי: בפרשת השבוע -
- 8 גאולה מגלות מצרים, ובשיעור תהלים "ביום הציל ה' אותו מכף כל אויביו ומיד שאול"³².
- 9 וזהו הקשר עם הפצת המעיינות חוצה (הדפסת ספרי התניא) - כידוע³³ שעיקר הענין ד"יפוצו מעינותיך
- 10 חוצה" התחיל לאחר המאסר והגאולה די"ט כסלו.
- 11 [ולהעיר - שסיבת המאסר בדרך הטבע באה (לא על-ידי "אויביו" - גוים, אלא) על-ידי יהודים - על-דרך
- 12 מה שכתוב בשיעור תהלים: "מיד שאול", שזהו גרוע יותר מאשר "אויביו" (גוים), מכיון ששאול "רודפו יותר
- 13 מכולם"³⁴.
- 14 - חס-ושלום וחס-ושלום לומר שיהודי הנ"ל (שעל-ידו היה המאסר) יש לו שייכות או אפילו איזה שהוא
- 15 דמיון לשאול, כי אם שהיה רודפו יותר].
- 16 זאת ועוד:
- 17 בגאולת מצרים ישנה הדגשה מיוחדת שהנסים והנפלאות היו "בקרב הארץ" דוקא - "והפליתי ביום ההוא
- 18 את ארץ גושן גו' למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ"³⁵, היינו, ההמשכה דמעלה מעלה - למטה מטה. וכן הוא
- 19 בשיעור תהלים: "זרע יעבדנו יסופר³⁶ לאד' לדור יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה"³⁷ - היינו, ש"צדקתו"
- 20 (נפלאות) באה למטה מטה עד לענין של עשיה, "כי עשה".
- 21 וזהו גם כללות הענין דהפצת המעיינות חוצה - המשכת וגילוי דרגא הכי עליונה שבתורה (מעיינות המים
- 22 - אין מים אלא תורה³⁸ - פנימיות התורה) בארץ התחתונה - עולם העשיה, ועד ל"חוצה".
- 23 [ולהעיר - שגם הגאולה די"ט כסלו (התחלת עיקר הענין דהפצת המעיינות חוצה) היתה באופן ש"הפליא
- 24 והגדיל ה' לעשות בארץ . . בעיני כל השרים וכל העמים . . ואמרו על זאת כי אם מאת ה' היתה זאת היא
- 25 נפלאת בעינינו"³⁹, כלומר, ענינים של נפלאות המתגלים למטה מטה "בעיני כל השרים וכל העמים כו"].
- 26 וענין זה מתבטא באופן מיוחד בהדפסת ספרי התניא בכל מקום ומקום - שהרי הדפסה היא ענין של עשיה
- 27 בפועל ("כי עשה"), ובכל מקום ומקום - "חוצה".

* * *

שבפרשתנו - כי גם יצי"מ היתה באופן דאיתהפכא, "גם אתה תתן בידינו גו'" (פרשתנו י, כה): וגם עם הדפסת התניא - כי: (א) בהמשך ל"ויראו את אלקי ישראל ותחת רגליו . . הספיר" כתיב "ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו", והרי חסידות חב"ד ענינה - גילוי פנימיות התורה ("ויחזו את האלקים") באופן ד"יתפרנסון" ("ויאכלו וישתו"). (ב) הדפסת ספרי התניא בכל מקום ומקום ענינה להפוך את ה"חוצה", כדלקמן (סי"ב) בפנים.

וראה אוה"ת שם: "לבנת הספיר הוא היכל יוסף הצדיק . . כי ביוסף נאמר יוסף הוי' לי בן אחר כו".

(37) כב, לא-לב.

(38) ב"ק יז, א. וש"נ. וראה תניא פ"ד (ח, ב).

(39) לשון אדה"ז באגרת שלו הידועה - אגרות קודש אדמו"ר הזקן סל"ח (ע' צו ואילך).

(29) יח, נא.

(30) כב, כט.

(31) אגה"ק הידועה דהבעש"ט - נדפסה (גם) בכש"ט (הוצאת קה"ת בתחלתו. ובכ"מ).

(32) יח, א.

(33) תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

(34) פרש"י עה"פ.

(35) וראר ח, יח.

(36) להעיר, ש"יסופר" [וכן "אספרה שמך לאחי" בפסוק כג] הוא (גם) מלשון ספיר. ויש לומר שזהו ע"ד מ"ש "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר" (משפטים כד, י) - שהלבנים דשעבוד מצרים נהפכו ל"ספיר", ועד ש"היו לפניו" (פרש"י שם) - אתהפכא חשוכא לנהורא* (להעיר גם מתו"א עח, ג. אוה"ת שמות ע' כד ואילך). ועפ"ז: קשר נוסף דשיעור תהלים היומי עם הענין דיצי"מ

(* להעיר מדאב"ע שם (פסוק כג): אספרה כנגד אספר כל עצמותי.

- ח. בהמשך להמדובר אודות הדפסת ספרי התניא - כדאי להבהיר כמה פרטים בנוגע לפועל (דברים פשוטים, 1
שלבן יש לקוות שבוודאי נעשו): 2
- מכיון שכוונת הדפסת ספרי התניא היא שיהיה הענין דהפצת המעיינות חוצה - הרי מובן ופשוט שאין 3
להסתפק בהדפסת ספרי התניא בלבד, אלא בכל מקום ומקום שבו מדפיסים את ספר התניא, יש להשתדל 4
שילמדו בו מיד לאחר ההדפסה. 5
- ומובן שכל זה שייך גם לאותם מקומות שבהם נעשית מלאכת הדפוס בלבד, ואילו מלאכת הכריכה נעשית 6
במקום אחר (בהתאם לתנאי המקום וכיוצא בזה) - שהרי הלימוד בספר התניא יכול להיות תיכף ומיד לאחר 7
ההדפסה - עוד לפני הכריכה. ולהעיר - שהתחלת הלימוד בספר התניא בזמנו של אדמו"ר הזקן היתה מתוך 8
"קונטרסים" (כמבואר בהקדמה לספר התניא), ורק אחר-כך הובאו לבית הדפוס והוציאוהו לאור בתוך ספר 9
מכורך⁴⁰. 10
- ובנוגע לפרק וענין שבו תהיה התחלת הלימוד בספר התניא - יתחילו במקום שלבו חפץ⁴¹, וכאשר ישנו 11
קהל - "בריצוי רוב המנין"⁴². 12
- והעיקר - שהלימוד צריך להיות בהתאם לרצונו של אדמו"ר הזקן - לימוד המביא לידי מעשה, וכפתגם 13
הידוע של בעל ההילולא: לא רק שהוא לומד בספר התניא, אלא שספר התניא מלמד אותו כיצד להתנהג בחיי 14
היום-יום. 15
- ואם ישנם מקומות שלא למדו בספר התניא מיד לאחר ההדפסה (מאיזה סיבה שתהיה) - יש להשתדל לשוב 16
ולחזור למקום זה (על-כל-פנים - אחד מהמשתדלים בהדפסה) כדי ללמוד (ביחד עם תושבי המקום) בספר 17
התניא, ואדרבה - באופן ד"כפליים לתושיה"⁴³. 18
- ט. נוסף לזה: 19
- בכל מקום ומקום שבו מדפיסים את ספר התניא - יש להשאיר במקום מספר חשוב של טופסים שנדפסו 20
במקום זה, בבתי-הכנסת, אצל הרב, מנהיג הקהילה, עסקן ציבורי וכיוצא בזה, שכן, פעולה כזו היא השתדלות 21
נוספת שתושבי המקום יוכלו ללמוד בעצמם בספר התניא בכל עת מצוא, גם לאחר שהמשתדלים בהדפסת 22
התניא במקום זה יחזרו למקומם. 23
- והוא-הדין לאותם מקומות שבהם נעשית רק מלאכת הדפוס, ואילו מלאכת הכריכה נעשית במקום אחר - 24
שלאחרי הכריכה יחזירו למקום ההדפסה מספר חשוב של טופסים, כדי להשאירם במקום הנ"ל, בהתאם להאמור 25
לעיל. 26
- ובענין זה - מעלה מיוחדת כאשר משאירים בכל מקום ומקום את טופסי התניא שנדפסו במקום זה דוקא: 27
- כאשר אחד מתושבי המקום פותח את ספר התניא, ומגלה - להפתעתו - שספר תניא זה נדפס במקום זה, 28
מהווה עובדה זו התעוררות נוספת שהלימוד בספר התניא שייך אליו, שכן ספר זה נדפס במקומו⁴⁴, בד' אמות 29
שלו⁴⁵, כלומר, שהמקום עצמו דורש ותובע שיש ללמוד בספר התניא. 30
- ומצוה גוררת מצוה⁴⁶ - היינו, שהלימוד בספר התניא יביא שהלומדים יתנהגו בהתאם למה שכתוב בפנים 31
הספר, נוסף לזה - שהלימוד בספר התניא יביא להוספה בלימוד התורה בכלל (כמבואר בתניא גודל הענין). 32
- ובפרט - שלהיותו חלק בתורה, הרי זה קשור עם כל התורה כולה, שהרי העצם כשאתה תופס בחלקך אתה 33

ותבוא ברכת טוב.

(41) ראה ע"ז יט, א.

(42) ע"ד מ"ש אדה"ז בנוגע לתפלה - באגה"ק ס"א, ובסיום וחותרם
דספר התניא.

(43) איוב יא, ו. שמו"ר ר"פ מו.

(44) להעיר מסוטה מז, א: חן מקום על יושביו.

(45) להעיר - ד"העיר כולה כד' אמות" (עירובין ס, סע"ב).

(46) אבות פ"ד מ"ב.

(40) עפמשי"כ בסיומו שם "שלא להדפיס קונטרסים הנ"ל לא על ידי עצמן ולא על ידי גירא דילהון בלתי רשות הנקובים" - שזוהי הוראה ברורה מבעל התניא, שהוא גם בעל השו"ע, בכל פעם שיש החשש שכותבו שם -

בטוחני אשר בטח לא ידפיסו בני"א את ספר התניא "לא על ידי עצמן ולא על ידי גירא דילהון בלתי רשות הנקובים" - בעניינו, הנהלת "קה"ת" ובאי-כוחה "משך חנ"ש שנים מיום כלות הדפוס" דספר התניא ע"י קה"ת בפעם האחרונה,

וע"פ סיום וחותרם כ"ק רבינו אדמו"ר הזקן שם - ולשומעים יונעם

- 1 תופס בכולו⁴⁷, כידוע שלמרות הריבוי שבתורה, "ששים המה מלכות ושמונים פלגשים ועלמות אין מספר"⁴⁸,
2 "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים"⁴⁹ - הרי כל התורה כולה היא "תורה אחת", נקודה אחת⁵⁰.
- 3 י. ויהי-רצון שלאחרי התחלת פעולה זו (הדפסת ספרי התניא בכל מקום מושבותיהם של בני ישראל)
4 -שנעשתה כבר על-ידי כמה וכמה, ובהצלחה למעלה מן המשוער (בכמות ובאיכות) - הנה מהם יראו וכן יעשו,
5 להדפיס ספרי תניא בכל מקום ומקום שבו דרים בני ישראל (שעדיין לא הדפיסו שם את ספר התניא).
6 ויש מעלה בזה מה שאין בזה:
- 7 אלו שהיו הראשונים בהדפסת ספרי תניא בהתאם להצעה-בקשה הנ"ל - יש להם המעלה והזכות הגדולה
8 שהם "פתחו"⁵¹ דרך זו, באופן ד"כל התחלות קשות"⁵²,
- 9 וכל אחד מאלו שימשיכו בעקבותיהם - יחיד או קבוצה יחידה - הנה אף שאין לו את הענין ד"כל התחלות
10 קשות" (ביחד עם העילוי שבדבר), מפני שכבר נעשתה פתיחת הדרך על-ידי הראשונים, הרי לאידך - יש לו
11 מעלה שביכולתו לפעול יותר מן הראשונים, כמשל הננס (יחיד) העומד על-גבי הענק (רבים)⁵³, דמכיון שפעולתו
12 באה (לא בתור ענין בפני עצמו, כי אם) בהמשך ובהוספה לפעולתם של הראשונים, הרי יש לו את הכחות של
13 כל אלו שקדמו לו, ולכן ביכולתו לפעול עוד יותר.
- 14 [ויש לומר שזהו על-דרך הביאור בנוגע לדור דעקבתא דמשיחא⁵⁴ - שיש בו ב' קצוות: "עקבתא" - בחינת
15 עקב, דור האחרון, "אכשור דרא" (בתמיה)⁵⁵; ולאידך - "עקבתא דמשיחא", היינו, שהם יזכו להביא את המשיח,
16 ועד שהם שומעים כבר את פעמי עקבי המשיח! ויש לומר שהא בהא תליא: מכיון שדור זה בא (לא בכח
17 עצמו, כי אם) בהמשך ובהוספה לכל הדורות שלפני-זה - הרי עקב זה הוא בדוגמת ננס העומד על-גבי הענק,
18 ולכן, יש להם את כל הכחות כו'.]
- 19 יא. בהמשך להנ"ל - אתן משקה לאחד שנוסע לאחר השבת כדי להדפיס ספרי תניא בכמה וכמה מקומות.
20 ויהי-רצון אשר על-פי תורת אדמו"ר הזקן⁵⁶ בנוגע ל"יום שכולו משקה" - יעזור הדבר שהפעולה תהיה
21 בהצלחה, ובאופן דלכתחילה אריבער.
- 22 ולהעיר - שאף-על-פי שהדיבור אודותיו בפרהסיא יכול לכאורה לגרום חס-ושלום ל"עינא בישא" (מצד
23 אלו שענים צרה כו' מצד קנאת סופרים וכיוצא בזה) - הרי כאשר מדובר אודות ענין של תורה, הפצת התורה,
24 לא שייך בזה "עינא בישא", על-דרך ובדוגמת דגים⁵⁷, ואדרבה: כאשר מנסים לפגוע ("מ'טשעפעט זיך") בענין
25 של תורה והפצתה - אזי נפעל הענין ד"וידגו לרוב בקרב הארץ"⁵⁸, שבזה ב' הפכים בבית אחת: "בקרב הארץ"
26 (ששם אינו מקומם של דגים) - "ידגו" ובאופן ד"לרוב", כברכת יוסף (שמו הראשון של בעל ההילולא), מזלו
27 דחודש שבט⁵⁹. וכמו שכתוב⁶⁰ "כאשר יענו אותו [אפילו דבר הכי קל - עיקום האף בלבד - "אפם כי עז"⁶¹ -
28 אין הדבר נמשך כלל, ואדרבה] כן ירבה וכן יפרוץ".
- 29 וכמו כן אלו שמתכוונים ומקבלים על עצמם להדפיס ספרי תניא בכמה וכמה מקומות [אלו שיכולים בדרך
30 הטבע להתחייב על כך, מה-שאינ-כן אם לא - אין להתחייב אפילו "בלי נדר"] - יגשו גם הם לקבל משקה,
31 מבלי להתבייש או להתפעל ממה שיאמרו הבריות, או מפני שמחזי כיוהרא.
- 32 ובוודאי תקויים הבטחת בעל ההילולא - שבנוגע לענינים השייכים לנשיאותו⁶², הנה כאשר "עמדו הכן

(47 כש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות סקט"ז. וש"נ.

(48 שה"ש י, ח ושהש"ר שם.

(49 איוב יא, ט.

(50 להעיר מהפס"ד (רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ח) ד"האומר שאין התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה. וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל פה כו'.

(51 ראה סה"מ תרע"ח ע' רפג. ועוד.

(52 מכילתא ופרש"י עה"פ יתרו יט, ה.

(53 ראה שבלי הלקט בראש הספר (בשם רבי ישעי' מטראני). הקדמת החוות דעת לפירושו לשו"ע יו"ד. המשך תרס"ו ע' ת. וכבר נאספו המ"מ בכמה ספרים.

(54 ראה אוה"ת ריש פ' עקב. שם ס"ע תצא. ריש ע' תקד.

(55 יבמות לט, ב (ובפרש"י). וש"נ.

(56 המשך וכנה תרל"ז פמ"ו.

(57 ברכות כ, א. וש"נ.

(58 ויחי מח, טז.

(59 ראה לקו"ש חכ"א ע' 360. שיחת ש"פ שמות תשמ"ג ס"א ואילך. ש"פ וארא תשד"מ ס"א.

(60 שמות א, יב.

(61 ויחי מט, ז.

(62 דבן (יחיד) דמלך אין צריך משיחה (רמב"ם הל' כלי המקדש פ"א הי"א. הל' מלכים ספ"א) - ונעשה נשיא ביום ב' ניסן.

- 1 כולכם⁶³, אזי זוכים לקבלת כל הברכות - בענינים הכלליים ובענינים הפרטיים - ברכותיו של הקב"ה על-ידי
 2 "עבדיו הנביאים"⁶⁴, רבותינו נשיאינו - חכם עדיף מנביא⁶⁵ - שבכל דור ודור, אתפשטותא דמשה שבכל דרא
 3 ודרא⁶⁶, כולל ובפרט - אדמו"ר הזקן, ובעל ההילולא נשיא דורנו.
- 4 יב. ויהי-רצון שענין זה - שתוכנו הפצת המעיינות חוצה - יהיה בהצלחה רבה ומופלגה, ובאופן שלא זו
 5 בלבד שאין מתפעלים מה"חוצה", אלא אדרבה: מהפכים את ה"חוצה", "בקרב הארץ" - לקדושה, שעל-ידי-זה
 6 נפעל יתרון האור מן החושך⁶⁷, שזוהי גם עבודת "יוסף" (בעל ההילולא) - כמבואר בכמה מקומות⁶⁸ בפירוש
 7 "יוסף ה' לי בן אחר"⁶⁹, שעושים מ"אחר" - "בן"⁷⁰.
- 8 וביחד עם זה - נעשית העבודה מתוך שחוק וצחוק דקדושה - "יצחק"⁷¹ (שמו השני - אבל גם כן בלשון
 9 הקודש - של בעל ההילולא),
- 10 ומזה באים לקיום היעוד "אז ימלא שחוק פיננו"⁷² - כאשר בקרוב ממש, "קרוב מאד" ממש, יהיה "קרוב
 11 אליך הדבר מאד" - "דבר ה' זה הקץ"⁷³, גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו,
- 12 שלימות העם, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"⁷⁴, ביחד עם שלימות התורה ומצוותיה, ובאופן כזה
 13 הולכים לארצנו הקדושה - שלימות הארץ,
- 14 ועד לשלימות באופן ד"ירחיב ה' אלקיך את גבולך"⁷⁵ - הן בנוגע לשלימות הארץ, הן "ירחיב" בנוגע
 15 לשלימות התורה - פנימיות התורה, תורתו של משיח⁷⁶, והן "ירחיב" בנוגע לשלימות העם - "פרו ורבו ומלאו
 16 את הארץ וכבשוה"⁷⁷,
- 17 במהרה בימינו ממש,
- 18 וכל זה - מתוך שמחה וטוב לבב.
- 19 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן בקבוק משקה לר' ש. א. שיחי' (בקשר להדפסת ספרי תניא בבראזיל), לר' שד"ב
 20 פ. שיחי' (להדפסת ספרי תניא באיטליא), ולר' י. ה. שיחי' (בבלגיא).]
- 21 אחר-כך התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "ופרצת". ואחר-כך צוה להש"ץ שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה
 22 בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך".]

דיתרון האור מן החושך, שמהפכים המדידות והגבלות וענינים
 המבלבלים להליכה בדרך זו (הגורמים שהדרך תהי' "ארוכה"), ועי"ז
 נעשית ה"דרך קצרה" - קצרה עוד יותר, בתמצית ועומק ופנימיות
 יותר.

(71) ובתהלים (קה, ט) "ישחק" בשי"ן.

(72) תהלים קכו, ב.

(73) שבת קלח, ב.

(74) פרשתנו י, ט.

(75) ראה יב, כ. שופטים יט, ח.

(76) ראה קה"ר עה"פ יא, ח. עיי"ש.

(77) בראשית א, כח.

(63) מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר מכ"ו אייר תרח"צ (נדפס בהקדמה
 לקונטרס צ"ו בתחלתו - סה"מ קונטרסים ח"ב שצו, ב. אגרות קודש
 שלו ח"ד ע' רעט).

(64) עמוס ג, ז.

(65) ב"ב יב, א.

(66) תקו"ז תס"ט (קיד, א). אגה"ק בסוף הביאור לסי' ז"ך.

(67) ל' הכתוב - קהלת ב, יג.

(68) אוה"ת ויצא רכ, א"ב. ויחי שפו, א ואילך. דש, א ואילך. ועוד.

(69) ויצא ל, כד.

(70) ויש לקשר זה עם מ"ש ב"דף השער" דספר התניא "לבאר .
 בדרך ארוכה וקצרה" - דלכאורה צ"ע: אם יכול להגיע ל"מקומו"
 "בדרך קצרה" - מהי ההוספה "בדרך ארוכה"? וי"ל שזוהי ההוספה

בס"ד. שיחת מוצאי שבת קודש פרשת בשלח, יו"ד שבת ה'תשי"ז*.

בלתי מוגה

- 1 א. בנוגע להילולא של צדיק – ענין השייך להתוועדות זו הקשורה עם ההילולא של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר – אמרו חכמינו ז"ל¹ "אין עושין נפשות לצדיקים שמעשיהם הטובים הם זכרונם".
- 2 והענין בזה – שאצל צדיקים אין צורך בענין של זכרון, כי, המשך הקיום של "מעשיהם הטובים" מהווה
- 3 ראייה על המשך קיומם של הצדיקים, היינו, שכל זמן ש"מעשיהם הטובים" חיים, הרי זו ראייה שהם (הצדיקים)
- 4 עצמם חיים.
- 5 ועל-דרך דברי הגמרא במסכת תענית² בנוגע ליעקב אבינו "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים".
- 6 ב. ויש להוסיף, שענין זה הוא בנוגע לכל נשמה:
- 7 אמרו חכמינו ז"ל³ "שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון", היינו, כשם שאדם הראשון כולל
- 8 כל הנשמות שבעולם, הנה מעין זה כולל גם יעקב את כל הנשמות⁴, וכמו שהוא בפשטות שכל בני ישראל
- 9 יצאו מיעקב ש"מטתו שלימה"⁵ – שבזה נכלל גם שיעקב פועל שלימות בכל נשמות ישראל (נוסף לכך שכולל
- 10 את כולם).
- 11 ומזה מובן שמדברי הגמרא בנוגע ליעקב, לומדים "כלל" בנוגע לכל הנשמות – ש"מה זרעו בחיים אף הוא
- 12 בחיים":
- 13 כל זמן שבני ישראל קשורים עם ענינים של תורה ומצוות – שזהו "זרעו בחיים", כמאמר רבותינו ז"ל⁶
- 14 "תולדותיהם (זרעו)" של צדיקים מעשים טובים", ו"מאי פירי מצוות"⁷ – אזי "אף הוא בחיים",
- 15 ולא רק למעלה מעשרה טפחים, אלא באותו מקום שבו נמצאים "זרעו" (התורה ומצוות) – שמקומם בעולם
- 16 הזה הגשמי דוקא, כמאמר רבותינו ז"ל⁸ אודות המענה לטענת המלאכים "תנה הדרך על השמים"⁹, שהתורה
- 17 ניתנה דוקא במקום ש"למצרים ירדתם", "יצר הרע יש ביניכם וכו'",
- 18 ולכן, כאשר במקום זה (בעולם הזה הגשמי) ישנו הענין ד"זרעו בחיים", "תולדותיהם של צדיקים", הרי זו
- 19 הוכחה ש"יעקב (שכולל את כל אחד ואחד מישראל) לא מת"¹⁰, אפילו במצב כזה שמצד המציאות, לכאורה,
- 20 יש מקום להקשות "וכי בכדי ספרו ספדיניא וחנטו חנטיא כו"¹¹, ואף-על-פי-כן, לא מתפעלים מזה, כיון
- 21 שיודעים ש"מציאות" זו (שמעוררת הקושיא הנ"ל) אינה אלא מה שנראה לעין בשר הגשמי, ואילו האמת כמו
- 22 שהוא – ש"אף הוא בחיים", כיון ש"זרעו בחיים".
- 23 ג. ואם הדברים אמורים בנוגע לכל נשמה, על-אחת-כמה-וכמה שכן הוא בנוגע לנשמה כללית:
- 24 בנוגע לציבור, ישנו כלל ש"ציבור לא מת" – כפי שמצינו בגמרא¹² נפקא-מינה בנגלה דתורה בין חטאת
- 25 יחיד לחטאת ציבור: "חטאת שמתו בעליה, הני מילי ביחיד, אבל לא בציבור, לפי שאין מיתה בציבור".
- 26 ודוגמתו בנשמות גופא – שיש נשמה של יחיד, ויש נשמה של ציבור – נשמה כללית.
- 27 ובפרטיות יותר:
- 28 איתא בספרים¹³ ש"ציבור" ראשי-תיבות צדיקים בינונים ורשעים (רשעים בתוספת וא"ו המחבר), ונמצא,
- 29 שנשמה של ציבור היא נשמה שכוללת כל הסוגים דצדיקים בינונים ורשעים.
- 30

(* ההתוועדות נערכה באולם "בילטמאָר".

(1) ירושלמי שקלים פ"ב ה"ה – לגירסת שו"ת הריב"ש סתכ"א.

וראה ב"ר פפ"ב, יא. ובעץ יוסף שם.

(2) ה, ב. – נתבאר בלקו"ש חכ"ו ע' 7 ואילך. חל"ה ע' 223 ואילך.

(3) ב"מ פד, א. ב"ב נח, א.

(4) ראה תניא אגה"ק ס"ז.

(5) ויק"ר פל"ו, ה. פרש"י ויחי מז, לא.

(6) פרש"י ר"פ נח. וראה ב"ר פ"ל, ו.

(7) סוטה מז, סע"א.

(8) שבת פח, סע"ב ואילך.

(9) תהלים ח, ב.

(10) תענית שם. פרש"י ויחי מט, לג.

(11) תענית שם.

(12) הוריות ו, א.

(13) ככר לאדן (להחיד"א) ס"ז בפ' המשנה (אבות פ"ב מ"ד) אל

תפוש מן הציבור. דברים אחרים (להנ"ל) דרוש כב (שבת הגדול)

קטו, ג. קה"י ערך שליח ציבור (השני).

והענין בזה – שנשמה של ציבור היא נשמת "רועה ישראל" שכולל את כל בני ישראל, היינו, שאינו בוחר לעצמו צדיקים בלבד, או על-כל-פנים גם בינונים, אלא נוגע לו גם התיקון של זה שנקרא בשם "רשע" לפי שעה (עד שיעשה תשובה), ולא עוד אלא שבידעו ש"בודאי סופו לעשות תשובה" . כי לא¹⁴ ידח ממנו נדח¹⁵, רואה הוא אותו כמו שהוא באמת – לאחר שיעשה תשובה, שזוהי מציאותו האמיתית¹⁶, ומחבר גם אותו עם הבי"ת (בינונים) והצדי"ק (צדיקים).

וענין זה מהווה סימן וראיה על היותו "רועה ישראל" – כמו שכתוב במדרש¹⁷ בנוגע לרועה ישראל הראשון (משה רבינו, ש"נקרא רעיא מהימנא"¹⁸), וכן דוד המלך (ש"דוד מלך ישראל חי וקיים"¹⁹), ש"בדק לדוד בצאן ומצאו רועה יפה" . ואף משה לא בחנו הקב"ה אלא בצאן כו", כיון שהנהגתו היתה באופן ש"היה מוציא הקטנים לרעות כדי שירעו עשב הרך, ואחר מוציא הזקנים כדי שירעו עשב הבינונית, ואחר מוציא הבחורים שהיו אוכלין עשב הקשה", ועל-זה "אמר הקב"ה, מי שהוא יודע לרעות הצאן איש לפי כחו, יבוא וירעה בעמי, הדא הוא דכתיב²⁰ מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו", היינו, שתכונה זו מהווה הוכחה על היותו ראוי להיות רועה ישראל – "לרעות" את כל הסוגים שבבני ישראל, צדיקים בינונים ורשעים שנכללים בראשי-תיבות ד"צבור".

וכיון ש"ציבור לא מת", נמצא, שבנשמה כללית (נשמתו של רועה ישראל שכולל את כל הסוגים דצדיקים בינונים ורשעים) ענין החיים הוא בשליטה מוחלטת, כך שלא שייך ענין של העדר (מיתה) כלל.

וכל זה – נוסף על הכל-שכן וקל-וחומר משאר הנשמות, שגם אצלם ישנו הכלל ד"מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" (כנ"ל סעיף ב), ועל-אחת-כמה-וכמה בנשמה כללית, ש"זרעו בחיים" מהווה הוכחה נוספת ש"אף הוא בחיים"²¹.

ד. ענין זה מודגש במיוחד בעמדנו במוצאי שבת-קודש: איתא בבית-יוסף²²: "בסדורים²³ מפרש אבר יש באדם" . ואינו נהנה באכילה אלא במוצאי שבת – שזהו ה"עצם לזו"²⁴ שלא נהנה מעץ הדעת, ועליו אמרו חכמינו ז"ל²⁵ שאין מיתה שולטת עליו ונשאר קיים גם לאחר מיתה (ואי אפשר לשחקו ולאבדו כו'), ולא עוד אלא שממנו יהיה בנין כל הגוף (כמו שכתוב²⁶ "ותקרבו עצמות עצם אל עצמו גו' גידים ובשר עלה ויקרם עליהם עור וגו'") כשיקומו המתים לתחיה ויחיו חיים נצחיים ("וחי לעולם"²⁷).

[המשך הביאור בהשייכות למוצאי שבת דוקא – הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי-שיחות חלק ל"ו עמוד 75 ואילך²⁸].

ונמצא, שבאכילה דמוצאי שבת שממנה נהנה העצם לזו – מודגש תיקון חטא עץ הדעת ושליטת ענין המיתה לעתיד לבוא, כפי שיראו בעיני בשר כשיקויים היעוד²⁹ "הקיצו ורננו שוכני עפר".

וזוהי ההוספה היתירה שבמוצאי שבת-קודש לגבי כל האמור לעיל:

הענין ד"מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" (ועל-דרך-זה הענין ד"ציבור לא מת") – מובן אמנם בשכל, ויתירה מזה, שיכול לחדור ("דערנעמען") גם בהרגש הלב, אבל אף-על-פי-כן, אין זה נראה למטה מעשרה טפחים;

ואילו החידוש – שנפעל על-ידי הסעודה דמוצאי שבת שממנה נהנה העצם לזו שממנו נבנה הגוף בתחיית המתים – הוא, שרואים זאת בבשר הגשמי!

(23) להעיר, שבדרך-כלל מביא הבי" ענינים מגמרא ומראשונים,

ואילו כאן מביא מסידורים.

(24) אלי' רבה או"ח שם אות ב (ממטה משה).

(25) ב"ד פכ"ח, ג. ויק"ר פי"ח, א. תוד"ה והוא (ב"ק טז, ב). זח"א

סט, א. קבו, סע"א (מהנ"ע). זח"ב כח, ב. ועוד. וראה לקו"ש ח"ח

ע' 248. וישנ. וראה גם "רשימות" חוברת ז ע' 14 ואילך.

(26) יחזקאל לו, ד-ח.

(27) לשון הכתוב – בראשית ג, כב.

(28) בשילוב עם שיחת מוצש"ק פ' צו, אור ליי"ג ניסן תשכ"ו.

(29) ישעי' כו, יט.

(14) ע"פ שמואל"ב יד, יד.

(15) תניא ספ"ט. וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד סוף הלכה ג.

(16) ראה גם לקו"ש ח"ו ע' 54.

(17) שמו"ר פ"ב, ב.

(18) תניא רפמ"ב.

(19) ר"ה כה, א.

(20) תהלים עח, עא.

(21) בהבא לקמן – ראה גם מכתב כ"ח שבט שנה זו (אג"ק ח"ד

ע' שצב): "על פי המדובר בהתועדות יום ההילולא כו".

(22) לטאו"ח ס"ש (משבלי הקט).

1 ויהי-רצון שעלי-ידי ההליכה בדרכיו ובאורחותיו של בעל ההילולא – שזהו ענין ד"זרעו בחיים" – נזכה
2 במהרה בימינו לקיום היעוד "הקיצו ורננו שוכני עפר", והוא בראשם, ויוציאנו מגלות המר, במהרה בימינו
3 ממש.

* * *

4 ה. מבואר בתורת החסידות³⁰ שביום הסתלקות-הילולא עולה למעלה "כל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו",
5 "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו" – למקום ודרגא נעלית יותר מאשר במשך כל עבודתו
6 במשך כל ימי חייו.
7 וכיון שבעבודת האדם (ועל-דרך-זה בנוגע לנשיא ישראל) במשך כל ימי חייו גופא יש חילוקי דרגות
8 (כדלקמן), הרי, עיקר ההדגשה אודות העליה שביום ההסתלקות-הילולא היא ביחס לדרגת העבודה היותר נעלית
9 שבמשך ימי חייו גופא, כדלקמן.

10 ו. ובהקדם חילוקי הדרגות שבכללות עבודת האדם – שיש בזה כמה תקופות:
11 עבודת האדם – ישנה גם לפני בר-מצוה, שכן, אף-על-פי שעל-פי דין אין הקטן מחוייב במצוות, מכל-מקום,
12 מצינו בשולחן-ערוך הלכות שבת³¹ (והביאו גם אדמו"ר הזקן בשולחנו) לענין חינוך דקטן: "קטן.. (ש)עבר
13 שאר עבירות בקטנות.. טוב לו שיקבל על עצמו איזה דבר לתשובה ולכפרה" [נמההוכחות לזה³² – פסק-דין
14 הרמב"ם³³ לענין קטן ש"אינו מביא (קרבן) עד שיגדיל ויהיה בן דעת", שאז מביא קרבן על דבר שעשה
15 בקטנותו], אבל אף-על-פי-כן, מובן ופשוט, שאינה דומה העבודה עד י"ג שנה, לפני בר-מצוה, להעבודה לאחר
16 י"ג שנה.

17 וגם לאחר בר-מצוה ישנם חילוקים:

18 לכל לראש – החילוק בין י"ג שנה לעשרים שנה, על-פי נגלה, שאין בית-דין של מעלה עונשין עד שיהא
19 בן עשרים³⁴. וכפי שמבאר רבינו הזקן ב'לקוטי תורה' פרשת במדבר³⁵ – על-פי קבלה³⁶ – "פירוש מאמר רבותינו
20 ז"ל פרק ט דבבא בתרא³⁷ ולמכור בנכסי אביו עד שיהיה בן עשרים שנה", שאז נעשית אצלו שלימות המוחין
21 ושלימות הדעת (שלכן, גם האחריות המוטלת עליו היא גדולה יותר), שמזה מובן, שמי"ג עד כ' שנה היא
22 תקופה אחת בעבודת האדם, ומכ' שנה ולמעלה מתחילה תקופה נעלית יותר בעבודתו.

23 וגם לאחר עשרים שנה ישנם חילוקים בכל תקופה של עשר שנים – כדברי המשנה³⁸ "בן עשרים כו', בן
24 שלשים כו' בן שבעים כו' בן מאה".

25 וכל זה – נוסף על כללות העליה מדי זמן בזמן מצד זה ש"תלמידי חכמים אין להם מנוחה . . שנאמר³⁹
26 ילכו מחיל אל חיל"⁴⁰.

27 ונוסף על החילוקים שמצד שינויי הזמנים על-פי הלוח (בן י"ג, בן כ' וכו'), ישנם גם חילוקים מצד השינויים
28 בתקופות האדם בחייו הוא – לפני החתונה ולאחרי החתונה; קודם כניסתו להתעסקות בעניני העולם, ולאחרי
29 שריחיים על צווארו.

30 ובנידון דידן, בנוגע לרועה ישראל ונשיא ישראל, בעל ההילולא – ניתוסף גם חילוק התקופה שלפני
31 הנשיאות ושלאחרי הנשיאות,

32 – שכן, לפני שנעשה נשיא בפועל, הרי, מצד זה ש"אין מלכות נוגעת בחברתה"⁴¹, היה אביו (אדמו"ר מהורש"ב
33 נשמתו-עדן) הנשיא, ולאחרי זה עברה הנשיאות לבנו ממלא מקומו, ואז התחילה נשיאותו ומלכותו בפועל –

(30) ראה תניא אגה"ק סז"ך וכו'. סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר (דש, סע"ב ואילך).
(31) אור"ח סו"ס שמג.
(32) ראה גם אג"ק ח"ז ע' שנו.
(33) הל' שגגות פ"ט ה"ג. וראה גם הל' איסורי ביאה פ"ג ה"ז.
הל' נדרים פ"א ה"ד.
(34) תנחומא קרח ג (בסופו). פרש"י קרח טז, כז.
(35) ב, רע"א.
(36) "בע"ח שכ"ד" (לקו"ת שם).
(37) קנו, א.
(38) אבות ספ"ה.
(39) תהלים פד, ח.
(40) ברכות ומו"ק בסופו.
(41) ברכות מח, ב. וש"נ.

- הרי מובן ופשוט שכאשר נעשה נשיא בפועל, מתחילה תקופה חדשה אפילו בהעבודה שלו, שגם קודם לזה היתה בעילוי לגבי שאר אנשים.
- ז. והנה, בנוגע לאופן ההכנה וההתחלה של קבלת הנשיאות שלו – סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴², שבשנת ההסתלקות אמר לו אביו כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן: "אויף רוסלאַנד גייען שווערע וואָלקענט" (עננים שחורים באים על רוסיא), והוסיף לאמר: "אויף הרבצת התורה ביראת שמים און החזקת היהדות זאָלסטו האָבען מסירת נפש בפועל, ניט נאָר בכח" (עבור הרבצת התורה ביראת שמים והחזקת היהדות – שתהיה לך מסירת נפש בפועל, לא רק בכח).
- אלו הם דברי החינוך של נשיא ישראל, קודם הסתלקותו, שבהם העביר את הנשיאות לבנו ממלא מקומו: עבודה באופן של מסירת נפש בפועל. וכדי לכפול הענין ולהוסיף תוקף בהחלטה [על-דרך שמצינו בגמרא⁴³ "והוא דאמר הן הן תרי זימני", "אמן אמן"] – הוסיף והדגיש: "מסירת נפש בפועל, לא רק בכח"!
- באופן כזה (מסירת נפש בפועל, לא רק בכח) היתה קבלת הנשיאות: עוד לפני שהיה צורך בענין של מסירת נפש, אפילו בכח – הרי קבלת הנשיאות כשלעצמה היתה כבר ענין של מסירת נפש בפועל, כי, מלכתחילה ידוע ידע על דבר הצורך במסירת נפש בפועל, ועל מנת כן קיבל את הנשיאות, עם כל האחריות הכרוכה בכך עד למסירת נפש בפועל;
- באופן כזה (מסירת נפש בפועל, לא רק בכח) היתה עבודתו בהתחלת הנשיאות בפועל – באותה תקופה שאכן באו העננים השחורים [כפי שיודעים אלה שהיו אז באותה מדינה, שהם בעצמם "חיו" זאת ("זיי האָבן דאָס אַליין איבערגעלעבט"), ואלה שהיו בריחוק מקום, יודעים זאת על-כל-פנים מפי השמועה] – שאז התחיל תוקף הרדיפות על הדת, וביחוד על דת ישראל, מ"מהרסייך ומחריבייך"⁴⁴;
- ובאופן כזה (מסירת נפש בפועל, לא רק בכח) היתה עבודתו במשך כל שנות נשיאותו עד יום הסתלקותו⁴⁵ – שה"חוט השני" בעבודתו היה ענין המסירת נפש, וכאמור, לא רק מסירת נפש בכח, אלא גם מסירת נפש בפועל – שלא להתחשב עם עניני הגוף, כי אם להביא לידי פועל ("דורכצופירן") את כל הענינים שצריכים לבוא לפועל מצד המצב הכללי ומצד הענינים שמתרחשים בעולם.
- ח. ומזה מובן, שאופן עבודתו של בעל ההילולא במשך תקופת נשיאותו – עבודה באופן של מסירת נפש – מודגש ביותר ביום ההסתלקות-הילולא, שכל עבודתו אשר עמל בה כל ימי חייו עולה ומגיע להמקור היותר נעלה, ועד למעלה ממקור כו'.
- וכמו בכל עניני קדושה – "חוזר וניער" ענין זה ביום ההילולא בכל שנה ושנה, שבו נעשית העליה מעולם עליון לעולם עליון יותר.
- אלא, שיש צורך גם בעבודתם של בני ישראל, שלהם ניתן הכח לפעול שיהיו "הימים האלה נזכרים" – זכרון שיביא לידי התעוררות טובה, ועל-ידי-זה – "ונעשים", שיחזרו וייעשו כל הענינים, כל ההמשכות וההשפעות, כמו שהיו בפעם הראשונה (כמובא מכתבי האריז"ל⁴⁶ על הפסוק⁴⁷ "והימים האלה נזכרים ונעשים"), כולל גם ההמשכה בעשיה ("ונעשים") דוקא, היינו, בעולם העשיה ובכח המעשה, בחינת "סוכת דוד הנופלת" ("שנפלה . . . עד . . . בחינת עשיה"⁴⁸).
- ובנידון דידן – שעל-ידי הזכירה ("נזכרים"), בד בבד עם התעוררות טובה על מנת להביאה בפועל [זכירה והתעוררות שהולכים ומתחזקים בתוספת כח ואומץ ביום ההילולא מדי שנה בשנה], פועלים את ה"נעשים", שיומשך בפועל הכח שניתן על-ידי הנשיא לכל השייכים אליו, וגם להזמן שלאחריו – ששום דבר, אפילו דבר הדורש מסירת נפש בפועל, לא יבלבל אותם ממילוי השליחות שהוטלה עליהם על-ידי ההשגחה העליונה!

נלקחת ובאה "מיום הוולדו".

(42) סה"ש תרפ"ז ע' 132-3.

(46) רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונתבאר בספר לב דוד

(43) שבועות לו, א. וראה מגילה לב, א.

(להחיד"א) פכ"ט. וראה תו"מ ח"ח ע' 330. וש"נ.

(44) לשון הכתוב – ישעי' מט, ז.

(47) אסתר ט, כח.

(45) ולהעיר ממשנ' (קהלת ז, א. וראה קה"ר שם) "טוב גו' יום

(48) תניא אגה"ק ס"ט.

המוות מיום הוולדו", שבוה מרומז גם שהשלימות דיום ההסתלקות

1 זאת ועוד :

2 על-ידי זכירה והתעוררות זו (ששום דבר לא יבלבל כו'), שתוכנה, עמידה בתנועה של מסירת נפש בכח –
3 מתבטל בדרך ממילא ההעלם וההסתר, כך שאין צורך במסירת נפש (כפי שגם אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר היו כמה
4 וכמה ענינים באופן כזה).

5 ויקויים הפסק-דין דבית דין של מעלה – כדברי אדמו"ר האמצעי בשם אדמו"ר הזקן⁴⁹ – שבזכות מסירת
6 נפשו של אדמו"ר הזקן, הנה, בכל עניני תורה ומצוות תהיה יד מקושריו על העליונה.

7 ויעזור השם-יתברך שיהיה זה ללא העלמות והסתרים, ומתוך התרחבות והתפשטות, ועד שיגיעו ("מ'וועט
8 דערלאנגען") – על-ידי הפצת המעיינות חוצה – במרחב העצמי, שזהו ענין "ענני במרחב י"ה"⁵⁰, בגאולה
9 האמיתית והשלמה, במהרה בימינו.

* * *

10 ט. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' באתי לגני.

* * *

11 י. בהמשך להמדובר לעיל אודות הענין ד"מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" – כיון שנמצאים כאן תלמידי
12 הישיבות של הרבי, ינגנו יחד ניגון שמח, ובאופן שיראו ש"זרעו בחיים", ויהיה זה ראייה נוספת ש"אף הוא
13 בחיים", למטה מעשרה טפחים.

14 – מסתמא ינגנו ניגון שמח, כדי שיהיה ניכר יתר "חיים" ("ס'זאל זיך אָנזען מערער חיים").

15 [כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל בעצמו לנגן ניגון שמח, ועודד מאד את השירה.

16 אחר-כך אמר:] כיון שניתוספו שני ענינים חדשים ב"זרעו בחיים" – תלמידי הישיבות בנואָרק וטורונטו⁵¹,
17 שנמצאים כאן – יאמרו גם הם "לחיים" במיוחד, וגם עם "ניגון".

18 [כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה לכמה וכמה מעסקני הישיבה שיאמרו "לחיים"].

* * *

19 יא. בנוגע להקביעות דיום הילולא ביום השבת⁵² – הנה, בנוגע לעובדין דחול השייכים ליאָרצייט,
20 שאי-אפשר לעשותם בשבת, ישנם ג' אפשרויות: לא לעשותם (בשנה זו) כלל, להקדימם לערב שבת, או לדחותם
21 ליום ראשון.

22 ובפרטיות יותר⁵³:

23 בנוגע להמנהג להתענות ביום מיתת אביו⁵⁴ – איתא בשולחן-ערוך⁵⁵ ש"אם אירע יום מיתת אביו בשבת .
24 ידחה למחר"⁵⁶.

25 והקשו אחרונים⁵⁷: כיון שהתענית צריך להיות ביום זה ("יום מיתת אביו") דוקא – משום כבוד אביו להקל
26 עליו בדין של מעלה, או משום שלא לירע מזליה דנפשיה⁵⁸ – מהי התועלת בכך ש"ידחה למחר", לאחר
27 המעשה⁵⁹ ? !

(55) או"ח סתקס"ח ס"ט.

(56) ראה ס' גשר החיים ח"א פל"ב ס"ז.

(57) שו"ת חת"ס או"ח סי' קסב. ספרים שהובאו בשו"ח אסיפת
דינים מערכת אבילות ס"ק צו; כף החיים או"ח שם ס"ק צד.

(58) מהר"ם מינץ ס"ט. לקט יושר ע' 98.

(59) אבל להעיר שמצינו לפעמים שתענית מהני גם לאחר המעשה
– אם קיבלו ההחלטה מקודם: "עיר שהקיפה עכו"ם . . אינם רשאים
להתענות שלא לשבר כוחם, אלא יקבלו עליהם להתענות . . לכשינצלו
כו" (שו"ע שם סתקע"א ס"ג).

(49) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ס"ע רסד ואילך. וש"נ.

(50) תהלים קיח, ה. וראה סה"מ עת"ר בתחלתו. ועוד.

(51) ישיבות שנתייסדו לאחרונה. ראה מכתב י"ד טבת; ז' אדר
שנה זו (אג"ק ח"י"ד ע' עדר; ע' תיג) – בנוגע לטורונטו. שיחת ש"פ
נח סי"ז; מוצש"פ פ' וישב, כ"ף כסלו סמ"ד (תו"מ ח"י"ח ס"ע 191;
ע' 290) – בנוגע לנואָרק (המו"ל).

(52) יש לציין שהקביעות דיום ההילולא ביום השבת (כבפעם
הראשונה בשנת תשי"ז) היתה בשנה זו (תשי"ז) לראשונה (המו"ל).

(53) ראה גם אג"ק ח"ח ע' קכה. לקו"ש ח"י"ט ע' 132. וש"נ.

(54) ב"י יו"ד סו"ס תג. רמ"א שם סע"ו ס"ד. סו"ס תב.

- ואכן, מטעם זה יש דעות שאין מתעניין כלל – כמו שכתב הרמ"א⁵⁵ ש"אין נוהגין כן (לדחות למחר), אלא אין מתעניין כלל"⁶⁰.
- ונוסף לזה, מצינו באחרונים דעה שלישית⁶¹ – שמקדימים התענית לערב שבת (אף שבדרך כלל בכגון-דא "אקדומי כו' לא מקדמי"⁶²).
- ובנוגע לסדר הלימוד, תפילות ובקשות השייכים ליאָרצייט שאין לאמרם בשבת⁶³ – מובא⁶⁴ מנהג ירושלים להקדים לערב שבת (ולא לדחותם לאחר השבת, שאז הוא לאחר המעשה, כנ"ל).
- ובנוגע לפועל:
- בנוגע לתענית – הרי אין מנהגנו להתענות ביאָרצייט, ובפרט בהילולא של צדיקים, גם כשחל בחול, ועל-אחת-כמה-וכמה כשחל בשבת, שלדעת הרמ"א "אין מתעניין כלל".
- ויש לומר ההסברה בזה – שמעלת יום השבת מהני במקום תענית, על-דרך שמצינו במדרש תנחומא⁶⁵ ש"כבוד שבת עדיף מאלף תעניות".
- אמנם, בנוגע לנתינת צדקה בממון, כתיבת וקריאת פדיונות – הנה על-פי הנ"ל הוחלט שלא לדחות זאת ליום ראשון, לאחר המעשה, אלא להקדים ולעשות זאת בערב שבת⁶⁶.
- יב. ולהעיר, שבנידון דידן יש סברא לדחות ענינים אלה ליום ראשון, להיותו יום הקבורה⁶⁷:
- יש דעה⁶⁸ שכאשר המיתה והקבורה אינם ביום אחד, קובעים היאָרצייט ביום הקבורה. ואף שאין אנו פוסקים כן (אלא קובעים היאָרצייט ביום המיתה)⁶⁹, מכל-מקום, יש דעה באחרונים⁷⁰ שבמקום שאי-אפשר לקיים היאָרצייט ביום המיתה, יש לסמוך – בתור "סניף" – על הדעה שהיאָרצייט הוא ביום הקבורה. ועל-פי-זה, יש סברא לדחות עניני היאָרצייט שאי-אפשר לעשותם בשבת, ליום ראשון, שהוא יום הקבורה.
- אבל, ההוראה ששמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר, היא: "יאָרצייט – ביום המיתה אפילו בשנה ראשונה, ואפילו כשיום הקבורה רחוק מיום המיתה"⁷¹.
- ומזה גם משמע שהדעה שהיאָרצייט יהיה ביום הקבורה – מושללת לגמרי, כך, שאין לסמוך על דעה זו אפילו לא בתור "סניף".
- ולכן, היתה ההנהגה כדעת האחרונים שיש להקדים הענינים השייכים ליאָרצייט, ולעשותם ביום השני.
- יג. והנה, ביום השני גופא – יש חילוק בין קודם חצות ולאחר חצות, כידוע⁷² שביום השני לאחר חצות מתחילה כבר הארת יום השבת.
- ומשום זה היתה לכתחילה סברא לדייק שכתובת ועל-אחת-כמה-וכמה קריאת הפדיונות, וכן נתינת הצדקה, יהיו לאחר חצות דוקא, בזמן ששייך וקשור כבר עם קדושת שבת.
- ולהעיר גם ממה שכתוב בכתבי האריז"ל⁷³ ש"הנקבר בערב שבת אחר חמש שעות ביום . . אינו רואה חיבוט הקבר . . כי . . כבר קדושת שבת מאירה אז".
- וכן גם בכללות, בענינים של שמחה – לענין עליית העולמות בשבת – שעליה זו מתחילה מערב שבת אחר חצות, שאז ישנה כבר הארת יום השבת, כנ"ל.

(67) שהרי ההסתלקות היתה ביום הש"ק, והקבורה – ביום ראשון.

(68) מובא בשד"ח שם ס"ק צד.

(69) ראה שו"ע או"ח סתקס"ח ס"ח; רמ"א סו"ס תב, ובנ"כ שם.

(70) מובא בכף החיים שם ס"ק צה.

(71) "היום יום" יג שבט. ספר המנהגים חב"ד ע' 79. וראה

"רשימות" חוברת ה (יומן ב) ע' 10, ובהנסמן שם בהערה 53.

(72) ראה שער הכוונות ענין ליל ו' וענין טבילת ע"ש. פע"ח שער

השבת פ"ג. מ"ח מס' תוספות שבת בתחלתה. סהמ"צ להצ"צ מצות

לא תבערו אש (דרמ"צ צ, א).

(73) שער הגלגולים הקדמה כג. ועוד.

(60) ראה ס' כל בו על הלכות אבילות (להרב גרינוואלד) ע' שצ.

(61) עיקרי הד"ט יו"ד סי' לו אות לה. ועוד. – הובאו בשד"ח וכף החיים שם.

(62) מגילה ה, א.

(63) דאף שהלימוד מצד עצמו הי' יכול להיות גם ביום השבת,

מ"מ, מצד התפלות והבקשות שלאחרי סדר הלימוד (שאינם יכולים להיות בשבת), צריך להשתנות גם זמן הלימוד.

(64) בשד"ח שם.

(65) בראשית ג.

(66) ראה גם מכתב א' שבט שנה זו (אג"ק חי"ד ע' שכד).

- 1 אמנם, לאחר העיון – המסקנא היא שעניני היאצרייט שחל בשבת שנעשים בערב שבת אינם שייכים לקדושת
- 2 שבת, ובמילא, אין בהם חילוק בין קודם חצות ולאחר חצות.
- 3 יד. ויובן ויתבאר על-פי דוגמא מדין בנגלה:
- 4 בנוגע לקידוש בליל שבת ויום-טוב – אין צורך להמתין עד צאת הכוכבים, אלא יכולים לקדש גם מבעוד
- 5 יום, בזמן שמוסיפים מחול על הקודש⁷⁴. וכפי שמצינו⁷⁵ ש"בימי הקדמונים . . . היו מקדימין . . . בערב שבת
- 6 בעוד היום גדול כל כך שהיה רב העיר שהיה מהגדולים הקדמונים וכל טובי הקהל עמו הלכו לטייל אחר אכילה
- 7 של סעודת שבת . . . והיו חוזרים לבתיהם קודם הלילה".
- 8 אמנם, בנוגע לקידוש בליל פסח – "אינו יכול לעשות כן (לקדש ולאכול מבעוד יום).. אלא בלילה . . . כוס
- 9 של קידוש הוא אחד מן הד' כוסות לפיכך צריך בלילה ממש, ולא במה שהוסיף מחול על הקודש"⁷⁶.
- 10 ועל-דרך-זה בנוגע לאכילת כזית פת בליל סוכות – ש"לא יאכל בסוכה עד לאחר צאת הכוכבים"⁷⁷.
- 11 וטעם החילוק⁷⁸ – לפי שפעולת ההוספה מחול על הקודש היא המשכת קדושת הלילה ביום, היינו, שהיום
- 12 נשאר יום (ולא שהיום נעשה לילה), אלא שנמשכת בו קדושת הלילה. ובהתאם לכך, הענינים השייכים לקדושה
- 13 – יכולים לעשותם גם בזמן ההוספה, ואילו הענינים שצריכים להיות בלילה – אי אפשר לעשותם בזמן ההוספה,
- 14 אלא צריכים להמתין עד צאת הכוכבים.
- 15 ולכן: קידוש שבת (ויום-טוב), שקשור עם הקדושה דיום השבת, כמו שכתוב⁷⁹ "זכור את יום השבת לקדשו",
- 16 ואינו קשור עם זמן הלילה דוקא – שהרי הקידוש הוא גם ביום⁸⁰, ובפרט שאם שכח או נאנס ולא קידש בלילה,
- 17 אומר נוסח הקידוש הארוך ביום⁸¹ – יכול להיות גם מבעוד יום, בזמן שמוסיפים מחול על הקודש, כיון שיש
- 18 בו קדושת שבת (ויום-טוב).
- 19 מה-שאינ-כן בנוגע אכילת כזית פת בסוכה, ש"נלמד בגזירה שוה מאכילת מצה", ואכילת מצה "הוקשה
- 20 לאכילת פסח" שבו נאמר⁸² "ואכלו את הבשר בלילה הזה", "בלילה ממש", וכן "גם כל הד' כוסות (כולל גם
- 21 "כוס של קידוש") שתקנו חכמים אינו אלא בלילה בזמן הראוי לאכילת מצה" – לא מהני ההוספה מחול על
- 22 הקודש, שכבר מבעוד יום מתחילה קדושת חג הסוכות או חג הפסח, לחיובים שצריכים להיות בלילה דוקא.
- 23 טו. ומזה מובן גם בנידון דידן:
- 24 גם כאשר יום ההילולא חל בשבת, הרי עניני יום ההילולא שביום זה אינם שייכים לקדושת השבת, כי אם
- 25 לכ"ד שעות המעט-לעת (שבשנה זו הוא יום השבת).
- 26 ובמילא, גם עניני היאצרייט, כמו נתינת צדקה והפדיונות, שנעשים ביום ששי, אינם שייכים לקדושת השבת
- 27 שמתחילה ביום ששי אחר חצות.
- 28 וכיון שכן, הרי, בנוגע לעניני היאצרייט אין מקום לחלק בין ערב שבת קודם חצות לאחר חצות, כי, החילוק
- 29 דערב שבת קודם חצות ולאחר חצות אינו אלא בנוגע לקדושת השבת, אבל בנוגע לענינים שאינם שייכים
- 30 לקדושת שבת שבערב שבת, וזה שנעשים בערב שבת אינו אלא להיותו ערב כ"ד שעות המעט-לעת דיום ההילולא,
- 31 הרי, ערב שבת כולו הוא ערב יום ההילולא, ולא שייך בזה המעלה דלאחר חצות שמצד קדושת השבת.
- 32 טז. מעין דוגמא לזה מצינו גם בנוגע לירידת המן בערב שבת – כמו שכתוב בפרשת השבוע⁸³ "והיה ביום
- 33 הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה גו'", הן עבור יום ששי והן עבור יום השבת שבו לא ירד המן –
- 34 שיש בזה ב' ענינים: "ברכו במן . . . בערב שבת שני עומרים, וקדשו במן, שלא ירד בו כל עיקר"⁸⁴.

(79) יתרו כ, ח. שו"ע אדה"ז שם ר"ס רעא.

(80) שם סרפ"ט ס"ב.

(81) שם סרע"א סט"ז.

(82) בא יב, ח.

(83) בשלח טז, ה.

(84) ב"ר פי"א, ב. וראה פרש"י בראשית ב, ג. יתרו כ, יא.

(74) שו"ע אדה"ז או"ח סרע"א ס"ב.

(75) מהרא"י בת"ה ס"א – הובא בב"ח או"ח סרס"א.

(76) שו"ע אדה"ז שם סתע"ב ס"ב.

(77) שם סתרל"ט ס"כ.

(78) ראה ב"ח לטאו"ח ר"ס תעב ("כ"כ מהר"ל מפראג ז"ל ודבריו

נכונים"). וראה גם לקו"ש חי"ט ע' 58. תו"מ חי"א ע' 194 ואילך.

וש"נ.

1 [המשך הביאור, ש"קדשו במן" שייך לקדושת שבת, ואילו "ברכו במן" אינה מוגבלת להזמן דקדושת שבת,
2 אלא להמנעת לעת דשבת, ולכן נמשכת גם לסעודה דמוצאי שבת – הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א ונדפס
3 בלקוטי שיחות חלק ל"ו עמוד 72 ואילך].

4 יז. ויש להוסיף ולבאר הלימוד וההוראה בעבודת בני ישראל מהסדר דירידת המן:
5 נתבאר לעיל שברכת המן דיום השבת נמשכה גם במוצאי שבת – כמו בכל יום שירידת המן היתה בבוקר,
6 "בבוקר תשבועו לחם"⁸⁵, וממנו אכלו גם סעודת הלילה.

7 ויתירה מזה – שברכת המן ביום השבת נמשכה בכל ימי השבוע, שהרי, זה שבשבת "לא ירד בו כל עיקר"
8 אינו אלא בנוגע לירידת המן למטה, אבל המשכת הברכה מלמעלה – עיקרה ביום השבת, ובכח זה היתה ירידת
9 המן למטה בכל ימי השבוע, כדאיתא בזה"ר⁸⁶ "ויברך אלקים את יום השביעי . . . מה ברכתא אשתכח ביה . . .
10 כל ברכאן . . . ביומא שביעאה תליין . . . מתברכאן מיניה כל שיתא יומין".

11 וההוראה מזה בעבודת בני ישראל בזמן הזה:

12 כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר בשם אדמו"ר מהר"ש⁸⁷, שפרנסת בני ישראל בזמן הזה היא בדוגמת "מן", כי,
13 כשמתבוננים בדרך הטבע לא רואים כיצד תספיק הפרנסה לכל המצטרך, ועל כן צריך לומר שזהו "לחם מן
14 השמים"⁸⁸, אלא ש"אין בעל הנס מכיר בנסו"⁸⁹.

15 זוהי איפוא ההוראה – שכאשר יהודי רוצה שתהיה לו פרנסה בגשמיות בימות החול, ובזמן הגלות שנמשל
16 ללילה⁹⁰, צריך "לקחת" מיום השבת, וממצב של גאולה שנמשל ליום⁹¹:

17 מתי נמצא יהודי במצב של גאולה מהגלות – כשלומד תורה ומקיים מצוות, כמאמר רבותינו ז"ל⁹² "אין לך
18 בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה", שכן, בנוגע לענינים רוחניים הקשורים עם הנשמה, אין שליטה לגוים,
19 וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁹³ בעל ההילולא, שרק הגוף נמסר לשעבוד גלויות, אבל הנשמה היא בת-חורין.

20 ובכן, כשיהודי נמצא במצב של גאולה, שנמשל ליום (בוקר) – אזי "בבוקר תשבועו לחם", ומזה נמשכת
21 ברכת הפרנסה גם בלילה, בזמן הגלות.

22 ועל-דרך-זה בנוגע לפרנסה דימות החול – שכאשר ממשיכים מיום השבת בכל ימי החול, "היום יום ראשון
23 בשבת", "שני בשבת" וכו'⁹⁴, שבכל יום תומשך קדושת השבת, שענינו "שבת להוי"⁹⁵, שבו לא עוסקים
24 בעובדין דחול, כי אם בעניני אלקות, תורה ומצוותיה – אזי נמשכת ברכת הפרנסה בימות החול.

25 זאת ועוד:

26 כשם שהמן לא היה בו פסולת⁹⁶, כך יהיה גם בנוגע לפרנסה – שלא זו בלבד שלא יהיה בה פסולת כפשוטה,
27 ענינים שאין בהם תועלת והנאה כלל, אלא עוד זאת, שגם התועלת וההנאה מהפרנסה עצמה תהיה ללא פסולת
28 (דוגמת אכילת המן מבלי שיצטרכו להסיר פסולת לאחר האכילה), היינו, שהשימוש בפרנסה יהיה רק עבור
29 דברים בריאים ושמחים⁹⁷.

30 יח. ויש לקשר זה עם האמור לעיל (סעיף ד) שמסעודת מלוה מלכה ניזון ונהנה העצם לזו שממנו יהיה
31 תחיית המתים:

32 גשמיות מצד עצמו – ענינו "מות"⁹⁸, שאין לו חיות וקיום מצד עצמו, וחיותו אינה אלא מצד הנשמה
33 והרוחניות שממשיכים ונותנים בו.

(91) ראה פי' האוה"ח ר"פ צו.

(92) אבות פ"ו מ"ב.

(93) סה"ש תרפ"ז ע' 169. וש"נ.

(94) ראה גם תו"מ ח"י"ח ע' 328. וש"נ.

(95) יתרו כ, יו"ד. ועוד.

(96) ראה יומא עה, ב.

(97) ראה גם תו"מ חט"ז ריש ע' 133. וש"נ.

(98) ראה לקו"ת צו יב, סע"ד. האזינו עב, ב. ובכ"מ.

(85) בשלח טז, יב.

(86) ח"ב פח, א (ועד"ז בפרשתנו סג, ב). וראה גם הנסמן בלקו"ש

חט"ז ע' 173.

(87) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע' קלט. לקו"ש שם ע'

178 הערה 38. וש"נ.

(88) בשלח טז, ד.

(89) נדה לא, א.

(90) ראה זח"ג טז, רע"ב. הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ב ע' רסו הערה

- 1 וזהו גם ענינו של העצם לזו – שכיון שלא נהנה מחטא עץ הדעת, "אילנא דטוב ורע"⁹⁹, שייך הוא ל"אילנא דחיי"⁹⁹, ולכן, הרי הוא ממשיך ונותן חיות בה"מתים", בענינים הגשמיים.
- 2 ובפשטות – שיהיה שבוע בריא וחי ("א געזונטע וואָך און אַ לעבעדיקע וואָך"), בבני חיי ומזוני רויחי.
- 3

* * *

- 4 יט. בהמשך להמדובר לעיל (בהמאמר¹⁰⁰) בענין "לחזות בנועם הוי"¹⁰¹ שהוא ענין התענוג ("נועם" מלשון תענוג) דעולם הבא – מבואר ב'לקוטי תורה' פרשתנו¹⁰² שמהות תענוג זה הוא "באופן אחר מה שאין ערוך אליו כלל כל עניני התענוגים שבעולם הזה",
- 5 וממשיך, ש"לכן אמרו רבותינו ז"ל¹⁰³ גבי אלישע אחר מוטב דלדייניה וליתי לעלמא דאתי, אשר כדאי כל יסורי גיהנם כל י"ב חודש . . . [שהצער והיסורים דשעה אחת בגיהנם הם באין-ערוך לכל יסורי עולם הזה, כפי שמביא אדמו"ר הזקן באגרת התשובה¹⁰⁴ "מה שכתב הרמב"ן¹⁰⁵ . . . שאפילו יסורים של איוב ע' שנה אין להן ערך כלל ליסורי הנפש שעה אחת בגיהנם]" בשביל שיקבל העונג כו'".
- 6 ומקדים¹⁰⁶ לכאר שגם בתענוגי עולם הזה יש חילוקי דרגות בתענוג, "כמו דרך כלל יש תענוג בחוש הטעם . . . וכן יש תענוג בדיבור . . . וכן יש תענוג בשמיעת קול נאה זמרא דפומא או כלי זמר ערב כו'", ועד ל"התענוג שבשכל . . . (ש)הוא מהות תענוג אחר לגמרי מהתענוג שבחוש הטעם וכו'".
- 7 זאת ועוד: אצל בעל שכל (שזוהי שלימות האדם) שהוא חכם גדול – כל כח התענוג מונח רק בענין השכל והחכמה, שלכן מצינו אצל כמה חכמים, שלהיותם שקועים בעניני שכל וחכמה, לא הרגישו צער מענינים אחרים, וגם לא התענוגו משאר ענינים, מלבד ענין השכל והחכמה, שבזה היה מונח העצם שלהם.
- 8 ויש להביא דוגמא לזה – מאדם מבוגר, שלצחוק יחשב לו התענוג שמתענג תינוק קטן בענינים שלו. וכמו כן בנוגע ל"קטנות" ו"גדלות" אצל אדם מבוגר גופא, שהצורך שלו באכילה ושתייה הוא ענין של קטנות אצלו, ואילו הגדלות שלו היא שביכולתו להשיג ולחדש גם בשכל גדול ועמוק – הרי התענוג שבמילוי רעבונו וצמאונו על-ידי אכילה ושתייה, אינו תופס מקום כלל ונחשב כלא וכאין לגבי התענוג שיש לו בלימוד החכמה.
- 9 ומזה מובן בנוגע לעניני חכמה גופא, שגם בהם (כמו בכל הענינים) יש חילוקים של קטנות וגדלות, חכמות קטנות וחכמות גדולות ועמוקות – שהתענוג בחכמות שהם בדרגא תחתונה אינו דומה להתענוג שבחכמה נעלית יותר, וכאשר מעלת החכמה היא שלא בערך, גם התענוג שבה הוא שלא בערך, ועד שיכול להיות שלגבי תענוג זה, התענוג שבשאר החכמות הוא באופן של העדר תפיסת מקום לגמרי.
- 10 וזוהי מעלת התענוג שבתורה:
- 11 אף-על-פי שגם התורה נקראת בשם חכמה, וכמו שכתוב¹⁰⁷ "כי היא חכמתכם גו' לעיני העמים", היינו, שגם אינם-יהודים רואים את החכמה שבה, כך שיש לה נקודה משותפת עם סתם חכמות, מכל-מקום, להיותה חכמה נעלית ביותר שלא בערך לגבי שאר חכמות,
- 12 – שהרי התורה היא חכמתו ורצונו של הקב"ה, והוא וחכמתו ורצונו אחד¹⁰⁸, ואם כן, כשם ש"אין ערוך לך", כך גם אין ערוך לחכמתו יתברך –
- 13 הרי גם התענוג שבה הוא שלא בערך לגבי כל שאר התענוגים, כולל גם התענוג שבחכמה נעלית ביותר.
- 14 כ. והנה, בתענוג שבתורה גופא יש חילוקי דרגות.
- 15 ובהקדמה – שיש ב' אופני תענוג: תענוג המורכב, ותענוג פשוט¹⁰⁹. וכשם שדבר שסובל הרכבה, ובפרט

(99) זח"ג קכד, ב (ברע"מ). הובא בתניא אגה"ק רסכ"ו.

(100) פ"ג (לעיל ס"ע 8 ואילך).

(101) תהלים כז, ד.

(102) בשלח א, ד.

(103) חגיגה טו, ב.

(104) פרק יב.

(105) "בהקדמה לפי איוב" (אגה"ת שם).

(106) לקו"ת שם, ג.

(107) ואתחנן ד, ו.

(108) ראה תניא פ"ד.

(109) ראה סה"מ תרס"ג ע' כד ואילך. המשך תרס"ו ע' 53 ואילך.

ועוד.

דבר המורכב, הוא באופן של ירידה גדולה לגבי מדריגתו בהיותו בפשיטותו, וכמו שכתב הרמב"ם¹¹⁰ שיסוד היולי הוא באי־ערוך אפילו לגבי ד' היסודות הפשוטים, ועל־אחת־כמה־וכמה לגבי כל פרטי הנבראים שנוצרו מהרכבת ד' היסודות הפשוטים – הרי מובן שכן הוא גם בנוגע לתענוג, שתענוג המורכב אינו בערך לתענוג הפשוט.

ומזה מובן, שגם בתענוג שבתורה ישנו החילוק שבין תענוג המורכב לתענוג הפשוט, שזהו חילוק שבאין־ערוך.

כא. ובכללות – הרי זה החילוק שבין נגלה דתורה לפנימיות התורה: איתא בזהר¹¹¹ שפנימיות התורה היא נשמתא דאורייתא, ונגלה דתורה – הן הן גופי תורה.

והחילוק שבין נשמה לגוף – שהנשמה היא ענין של פשיטות בערך הגוף, שהרי הגוף הוא מורכב מד' יסודות, והוא בעל שינויים, מה־שאינ־כן הנשמה שמצד עצמה כולה רוחניות, במכל־שכן ממלאכים שנקראים "שכלים נבדלים"¹¹², כיון שנבדלים מד' יסודות, ועל־אחת־כמה־וכמה נשמות, ש"מחיצתן לפני מלאכי השרת"¹¹³.

ומזה מובן גם בנוגע לתורה – שהחילוק בין פנימיות התורה, נשמתא דאורייתא, לנגלה דתורה, גופי תורה, הוא בדוגמת החילוק שבין פשיטות לגבי דבר המורכב.

וההסברה בזה¹¹⁴:

נגלה דתורה – קשור ומורכב עם עניני העולם שבהם דנים הלכות התורה, כמו הלכות תפילין בקלף גשמי והלכות ציצית בצמר גשמי,

[וענין זה הוא בלימוד התורה דוקא, ולא במצוות, כי: קיום המצוות הוא בדבר הגשמי, ואם כן, אופן ההרכבה של המצוה עם הגשמיות הוא שלא בערך, ובמילא, אין זו "הרכבה"; אבל לימוד התורה אינו בדבר הגשמי (הקלף או הצמר) עצמו, אלא בסברא הרוחנית הקשורה עם הדברים הגשמיים, ובמילא, שייך בזה "הרכבה" – כמו שכתוב בתניא שחכמתו של הקב"ה "נסעה וירדה" . ממדרגה למדרגה כו", עד שנתלבשה בהלכה הקשורה עם ענין גשמי].

מה־שאינ־כן פנימיות התורה – מדברת אודות עניני אלקות, עשר ספירות, אשר "איהו וחיוהי חד איהו וגרמוהי חד"¹¹⁵, שזהו ענין של פשיטות, בערך כל העולמות והבריאה כולה.

כב. וזוהי ההוספה שבלימוד פנימיות התורה לגבי לימוד נגלה דתורה וחיצוניות התורה: מחד גיסא יש מעלה בלימוד נגלה דתורה לגבי לימוד פנימיות התורה – כמו שכתב אדמו"ר הזקן בסוף ספר התניא¹¹⁶ ש"בלימוד הלכות אתרוג (למשל) משיג ותופס האתרוג ממש ומצוותו כהלכה", השגת המהות, מה־שאינ־כן בלימוד פנימיות התורה, עניני הספירות וכו' – "אי אפשר לנברא להשיג כלום במהות האלקות" [ובמכל־שכן וקל־וחומר: ומה מהות הנפש שלו אינו יכול להשיג, מהות הספירות – על־אחת־כמה־וכמה], כי אם ידיעת המציאות בלבד.

אבל לאידך גיסא – דוקא בפנימיות התורה ישנה ה"פשיטות" דתורה בערך להענינים שנשתלשלו למטה ונתלבשו ב"גופי תורה".

כג. ועל זה ניתוסף החידוש של תורת החסידות – על־ידי הבעל־שם־טוב, וממלאי מקומו, המגיד, אדמו"ר הזקן, ורבותינו נשיאנו לדורותיהם, ועד לבעל ההילולא בדורנו זה: החידוש של תורת החסידות הוא – שפנימיות התורה (ה"פשיטות" דתורה) תהיה לא רק באופן שלומדים מציאות האותיות והענינים, אלא שיומשך ויבוא בהנהגה והשגה.

וכיון ש"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"¹¹⁷, הרי לימוד תורת החסידות מביא גם תוספת אור וחיות במעשה:

(114) ראה גם תו"מ ח"י"ח ע' 314. וש"נ.

(115) תקו"ז בהקדמה (ג, סע"ב). הובא בתניא אגה"ק רס"כ.

(116) קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנה, סע"ב ואילך).

(117) קידושין מ, ב. וש"נ.

(110) ראה מו"נ ח"א פע"ב.

(111) ח"ג קנב, א.

(112) מו"נ ח"א רפמ"ט. וראה תניא אגה"ק ס"כ (קכט, ב).

(113) ירושלמי שבת ספ"ז. דב"ר פ"א, יב. פרש"י בלק כג, כג.

- 1 לכל לראש – שעל-ידי-זה שיודע או לומד על-כל-פנים כוונת המצוה, ניתוסף אצלו אור וחיות בקיום המצוות, שהרי כוונת המצוה היא כמו נשמה שמוסיפה חיות בהגוף¹¹⁸.
- 2 זאת ועוד – שנוסף על תורת החסידות ולימוד תורת החסידות, ישנם גם דרכי החסידות.
- 3 כד. אמנם, ישנם כאלה שרוצים לומר, חס-ושלום, שכל זה שייך להבעל שם טוב, תלמידי הבעש"ט וממלאי-מקומם, המגיד, אדמו"ר הזקן ורבותינו נשיאינו. אבל בדורנו זה, כיון שהבעל-שם-טוב הוא בעולם האמת, וכן גם המגיד, אדמו"ר הזקן והרביים שלאחריו – איך יכולים בדורנו זה, דור יתום, לעסוק בענינים נעלים כאלה, ולומר שזוהי ההליכה בדרכי הבעל-שם-טוב ואדמו"ר הזקן וממלאי-מקומם, בה בשעה שלא הבעל-שם-טוב עצמו נמצא, וגם לא תלמידיו ממלאי-מקומו? ...!
- 4 והמענה לזה:
- 5 כיון שהבעל-שם-טוב הודיע לנו¹¹⁹ שבעת "עליית נשמה" הידועה אמר לו מלכא משיחא (במענה לשאלתו אימת אתי מר) שיבוא כשיפוצו מעינותיך – דהבעל-שם-טוב – חוצה, ולעת-עתה משיח עדיין לא בא,
- 6 הרי, דבר ברור, שכל מי שמאמין בהבעל-שם-טוב ובדברים ששמע הבעל-שם-טוב ממלכא משיחא, מוכרח הוא גם להאמין שעכשיו ישנם המעיינות דהבעל-שם-טוב, ועכשיו ישנו הענין דהפצת המעיינות – שהרי הוא "מאמין". בכל יום שיבוא, "אָט אָט קומט משיח", על-ידי-זה שישלימו את הענין דהפצת המעיינות, ה"פכים קטנים" שעד עתה עדיין לא השלימו.
- 7 זוהי איפוא הוכחה ברורה שעל כל אחד מאתנו מוטל התפקיד הקדוש להפיץ את המעיינות של הבעל-שם-טוב והנשיאים שלאחריו שיגיעו גם ב"חוצה", שבזה תלויה ביאת המשיח בפועל כאן למטה.
- 8 כה. אלא שעדיין יש מקום לקושיא – מה כבר יוכל לפעול בכחו הוא, ובפרט שידע איניש בנפשיה מעמדו ומצבו?!
- 9 הנה בנוגע למעלת הכחות שלו – "בהדי כבשא דרחמנא למה לך"¹²⁰;
- 10 אבל, מה שברור הוא – שהקב"ה אינו מבקש "אלא לפי כחן"¹²¹, "לפי הכח של כל אחד ואחד"¹²², ובמילא, תובעים ממנו שיעסוק בדבר – בכחו הוא – באופן ד"בכל מאדך"¹²³, אשר, עם היותו "מאד שלך" בלבד, הרי זה קשור עם "מאד" האמיתי¹²⁴.
- 11 והמשל לזה – מתענוג של תינוק קטן, שאף שבאמת אין זה תופס מקום כלל אפילו לגבי כח היותר קטן של האב החכם, מכל-מקום, כאשר התינוק הקטן מתמסר בכל עצמותו ("גיט זיך אינגאַנצן אַוועק") עם כח התענוג שלו, הרי הוא מגיע בהתענוג דהאב, ופועל שהאב מצמצם את עצמו בתענוג של תינוק קטן (כנ"ל בהמאמר¹²⁵) – לא צמצום של העלם והסתר, אלא על-דרך שאמרו¹²⁶ "לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה", וב"דרך קצרה" זו מכניס הרב את כל עצמותו¹²⁷.
- 12 וכדאייתא במדרש¹²⁸ המשל מראיית בבואה ב"מראות קטנות" באותו אופן כמו ב"מראות גדולות".
- 13 ולכן, מבלי להיות מרומה ("ניט נאַרנדיק זיך") במעמדו ומצבו, בכחו וביכולתו – הרי זה דבר ברור ופשוט, שכל אחד מששים ריבוא מישראל וענפיהם כו'¹²⁹ שבדרא דעקבתא דמשיחא, לא זו בלבד שביכולתו להפיץ את מעיינות הבעל-שם-טוב, אלא עוד זאת שהראו לו כיצד לעשות זאת – כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר¹³⁰, בעל ההילולא, שהבעל-שם-טוב גילה אודות יכולתו של כל יהודי, ואדמו"ר הזקן הראה כיצד יכול כל יהודי לעשות זאת.

(118) ראה תניא פל"ח.

(119) באגה"ק הידועה – נדפסה בכש"ט בתחלתו. ובכ"מ.

(120) ברכות יו"ד, סע"א.

(121) תנחומא נשא יא. במדב"ר פ"ב, ג.

(122) המשך באתי לגני ה'ש"י פ"ב (סה"מ תשי"ז ע' 113).

(123) ואתחנן ו, ה.

(124) ראה תו"א מקץ לט, ד. ובכ"מ.

(125) פ"ב (לעיל ריש ע' 8).

(126) פסחים ג, ב. וש"נ.

(127) ראה גם לקו"ת בשלח שם, א. לקו"ש ח"כ ע' 88 הערה 17.

וש"נ.

(128) ב"ר פ"ד, ד. וראה לקו"ת קרח נג, ב ואילך.

(129) ראה תניא פל"ז (מח, א).

(130) ראה סה"ש תש"ח ע' 259. וראה גם תו"מ ח"א ע' 190. וש"נ.

עתה בדורנו זה, כל אחד הוא תלמיד של הבעל-שם-טוב והנשיאים שלאחריו, אצלו נמצאים המעיינות
 דהבעל-שם-טוב, ובכחו להפיץ אותם בחלקו בעולם עד שיחדור גם בה"חוצה" דחלקו בעולם – שזה יביא את
 המשיח (הפרטי¹³¹) בחלקו בעולם, ולאחרי-זה – את המשיח הכללי דכללות ישראל, משיח כפשוטו, בשר ודם,
 ברמ"ח אברים ושס"ה גידים, למטה מעשרה טפחים.

כו. ועדיין יש מקום לקושיא – שסוף-סוף, גם כשעוסקים בזה, רואים שפועלים רק "קטנות"?
 והמענה לזה – על-פי דברי הגמרא במסכת סנהדרין¹³²:

"כתיב¹³³ צדיק הוא חיה יחיה, כשהיה רבן גמליאל מגיע למקרא הזה, היה בוכה ואמר מאן דעביד לכולהו
 [כל הענינים הנעלים שנזכרו לפני-זה: "אל ההרים לא אכל"¹³⁴, "שלא אכל בזכות אבותיו"¹³², וכן כל שאר
 הענינים שנימנו בהמשך לזה] הוא דחיי, בחדא מינייהו לא. אמר ליה רבי עקיבא אלא מעתה אל¹³⁵ תטמאו
 בכל אלה¹³⁶ הכי נמי, בכולהו אין, בחדא מינייהו לא. אלא באחת מכל אלה, הכי נמי באחת מכל אלה."

ועל-דרך-זה במסכת מכות¹³⁷: "כתיב¹³⁸ עושה אלה לא ימוט לעולם. . מי כתיב עושה כל אלה, עושה אלה
 כתיב, אפילו בחדא מינייהו".

ומזה מובן גם בנידון דידן – שאצל כל אחד מאתנו ישנם המעיינות של הבעל-שם-טוב, על-כל-פנים באופן
 ד"אחת מכל אלה".

ואין לומר שרק "מאן דעביד לכולהו הוא דחיי, בחדא מינייהו לא". – חס-ושלום לומר שיהודי אינו קשור
 עם הבעל-שם-טוב באופן של דביקות, שעל-זה נאמר¹³⁹ "ואתם הדבקים גו' (ועל-ידי-זה) חיים".

גם מי שאינו עושה "כל אלה", אלא רק "אחת מכל אלה" – פעל וסיים ("אויפגעטאָן און אָפגעטאָן") חלקו
 בהפצת המעיינות חוצה, וקירב – במקצת על-כל-פנים – את הגאולה האמיתית על-ידי ביאת משיח.

כז. המורם מכל האמור לעיל – שהפצת המעיינות אינו ענין של "דרכי החסידות", או ענין ששייך ליחיד
 סגולה בלבד, אלא זהו ענין השייך לכל אחד ואחת מישראל,

אשר, לא זו בלבד שעליו מוטל החוב דהפצת המעיינות, אלא עוד זאת, שניתן לו הכח והיכולת (שהרי "אין
 הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו"¹⁴⁰) לעשות פעולה כזו שעשאה הבעל-שם-טוב בזמנו!...

אלא שהפעולה שלו היא כנס על גבי הענק¹⁴¹,

וגם – לאחר פתיחת הצינור והשביל [כתורת הבעל-שם-טוב¹⁴² בפירוש מאמר רבותינו ז"ל¹⁴³ "כל העולם
 ניוזן בשביל חנינא בני", "שביל הוא צנור, שפתח צינור ושביל השפע"] על-ידי רבותינו נשיאנו, שפתחו וגם
 סללו את השביל והדרך – "הדרך" בה"א הידיעה – דרך רחבה ביותר, כדאיתא בגמרא¹⁴⁴ ש"הדרך" היא (לא
 רק "דרך" סתם של י"ו אמה, אלא) של ל"ב אמה, שבה ועל-ידה נוכל להמשיך את המעיינות דהבעל-שם-טוב
 חוצה.

ועוד והוא העיקר:

"גופא" – כל חלקי הגוף, אפילו החלק היותר תחתון, העקב שברגל, שגם הוא חלק מהגוף – "בתר רישא
 אזיל"¹⁴⁵, כיון שקשור עמו. וכמו כן קשורים אנו עם הנשמה הכללית שלנו ("אָט אַזוי זיינען מיר פאַרבונדן
 מיט אונזער נשמה כללית").

(139) ואתחנן ד, ד. וראה אבות דר"נ ספ"ד.

(140) ע"ז ג, סע"א. וראה המשך באתי לגני שבהערה 122.

(141) ראה שבלי הלקט בראש הספר (בשם רבי ישעי' מטרני).

הקדמת החוות דעת לפירושו לשו"ע יו"ד. המשך תרס"ו ע' ת. וכבר

נאספו המ"מ בכמה ספרים.

(142) כש"ט ס"ה.

(143) ברכות יז, ב. וש"נ.

(144) ב"ב ק, רע"ב.

(145) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.

(131) ראה תניא אגה"ק ס"ד.

(132) פא, א.

(133) יחזקאל יח, ט.

(134) שם, ו.

(135) אחרי יח, כד.

(136) פסוק שמדבר אודות ענינים בלתי-רצויים, שלכן, אין רצוני

לסיים את הפסוק.

(137) כד, א.

(138) תהלים טו, ה.

- 1 ואם כן, התקשרותנו עם הנשיאים בקשר אמיץ וחזק בל ינתק, היא היא שנותנת לכל אחד את הכח – מבלי
- 2 הבט על הכח שלו (מצד עצמו) בתור איש פרטי – לפעול חלקו בהפצת המעיינות.
- 3 כח. ועל-ידי ההתעסקות בהפצת המעיינות, זוכים לכל השכר – "כל הון ביתו"¹⁴⁶, שניתן לו על-ידי הקב"ה
- 4 ("דאָס גיט אים אָפּ דער אויבערשטער"), באופן ד"בוז יבוזו לו"¹⁴⁷,
- 5 ועד שזוכים "לחזות בנועם הוי" (כנ"ל בהמאמר¹⁴⁸) – גילוי עצם התענוג שישנו בפנימיות התורה,
- 6 ועל-ידי-זה נמשך גם בנגלה דתורה,
- 7 – כן תהיה לנו במהרה ממש, כאשר יקויים היעוד¹⁴⁹:
- 8 "ונגלה כבוד הוי" – שהקב"ה "מוציא חמה מנרתקה"¹⁵⁰, שמוציא את ה"שמש הוי" מהמגן ונרתק דשם
- 9 אלקים¹⁵¹,
- 10 "וראו כל בשר" – אפילו בשר הגשמי, ולא רק של בני אדם, אלא גם של בעלי-חיים, על-דרך מה שכתוב¹⁵²
- 11 "וישרנה הפרות",
- 12 "כי פי הוי דיבר".

(150) נדרים ח, סע"ב. וש"נ.
 (151) ראה תניא שעהיה"א רפ"ד.
 (152) שמואל א ו, יב.

(146) שה"ש ח, ז.
 (147) שה"ש שם. וראה תו"א תולדות יח, ג.
 (148) פ"ג (לעיל ס"ע 8 ואילך).
 (149) ישעי' מ, ה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח טבת, תשי"ז
 ברוקלין.
 ברכה ושלוש!

במענה על מכתבה מכ"ג טבת, בו כותבת על דבר הספיקות שיש אצלה בהנוגע לנכבדות עם פב"פ
 ושלכן ימים אלו קשים לה ביותר לא תחדל דמעה וכו'.

והנה לפלא על שהספיקות פעלו עלי את הנ"ל והרי תופעה רגילה היא שישנן ספיקות בעיניים כמו
 אלו ולא רק רגילה אלא גם מובנת שהרי זהו צעד עיקרי בחיים, וכיון שאין שלימות בבריאה מובן שתמיד
 יש מקום לספיקות, אף שצריכים להתבונן בכל הנ"ל בכל הרצינית הדרושה אין זה צריך לפעול את הנ"ל
 ובפרט שבכדי להחליט כיאות צריך להעשות זה מתוך מנוחת הנפש ולא במצב הפכי מזה...

כן נראה ממכתבה שגם יחסה שלה אינו ברור בהחלטה אצלה, ובמקרים כאלו הדרך הנכונה לברר
 ככל הדרוש הוא להפסוק את הפגישות ואפילו קישור ע"י מכתבים במשך איזה שבועות, והפסק זה כמעט
 תמיד מבהיר את היחס לאחד הקצוות. מובן שמספר השבועות תלוי בתכונת נפש כל אחד ואחת ובמדת
 זריזות להחליט החלטות, ועל דרך הרגיל שלשה ארבעה שבועות מספיקים, ובורא עולם ומנהיגו ינחה
 בדרך הטובה לפני ולהחלטה טובה בגשמיית וברוחניות, והרי זכות התעסקותה בחינוך על טהרת הקדש
 במוסדו של כ"ק מו"ח אדמו"ר מסייעתה בכל האמור.

בברכה לבשו"ט.

לקוטי שיחות פרשת בא כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

ב.

גם כיום יש מקום לאכילת מצה עשירה בערב פסח

פסח מצרים מהווה מקור ושורש לפסח דורות. מובן
אפוא, שהענין שהובא לעיל לגבי פסח מצרים, שכהנה
ליציאת מצרים היה מקום לאכילת מצה עשירה, צריך
להיות דוגמתו גם בפסח דורות:

ב"מרדכי" כתוב⁷ ש"בזמן שבית המקדש קיים היו
עושין כל הסדר אחר הסעודה ולא היו אוכלין מצת מצוה
אלא לאחר שמלאו כריסן... ו"בימיהם היו אוכלין מצה
עשירה על סעודתן"⁸ (כדי שברכת "המוציא" של הסעודה
לא תיאמר על מצה שבה יקיימו מאוחר יותר, ב"סדר", את
מצוות אכילת מצה⁹).

בדומה לכך מוצאים גם בזמן הזה, למרות שעורכים
את הסדר לפני הסעודה: הדין קובע שבערב פסח, לפני
השעה העשירית, "מותר לאכול מצה עשירה"¹⁰ למרות
שאסור לאכול שום מצה¹¹. ויש לומר, שהעובדה שההלכה
מתירה אז אכילת מצה עשירה מלכתחילה¹², מוכיחה
שבנרב פסח, כאשר מתכוננים לפסח וליציאת מצרים,
נותנת התורה מקום לאכילת מצה עשירה.

א.

בפסח דורות - "לחם עוני", בפסח מצרים -
אפשרות גם מצה עשירה

בקשר לציווי¹ "ואכלו... בלילה הזה... ומצות...",
המצווה את בני־ישראל לאכול מצה בליל ט"ו בניסן,
בהיותם עדיין במצרים, מוצאים דבר פלא, לכאורה:

בציווי לדורות על אכילת מצה (בפרשת ראה²) אומרת
התורה: "שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי
בחפזו יצאת מארץ מצרים", ומכך לומדים³, שהמצה
צריכה להיות "לחם עוני" דוקא – לא מצה עשירה. וכיוון
שבפסח מצרים, בפרשתנו, אין מוזכר "לחם עוני", נראה⁴,
שבמצרים יכלו בני־ישראל לצאת ידי חובת אכילת מצה
גם על־ידי אכילת מצה עשירה⁵.

לפי זה מובן, שלמרות שבפסח דורות צריכה המצה
להיות "לחם עוני" דוקא, בכל זאת בגאולת מצרים עצמה
היה מקום גם למצה עשירה, אך זאת לא בעת היציאה
למצרים ממש, שהרי אז אכלו בני ישראל "לחם עוני"⁶,
אלא לפניו, וכהנה לקראתה.

(1) פרשתנו יב, ח. וראה שם, יח.

(2) טז, ג.

(3) פסחים לה, א. שם לו, א. רמב"ם הל' חר"מ פ"ה ה"כ. פ"ו ה"ה.
טוש"ע או"ח סת"כ ס"א. שו"ע אדה"ז שם ס"א, ס"ו. סתנ"ד ס"ד.

(4) כי אף את"ל שהציווי דלחם עוני נאמר בסני (ראה חגיגה ו, ריש ע"ב
ושי"ג). ועוד – הרי מובן שציווי זה (וכל הציוויים) דפ' ראה כו' לא נאמר
לפני הריבור – במצרים.

(5) ולדעת המהר"ל (גבורות ה' פמ"ח) גם בפסח דורות – ב' הציוויים
["בערב תאכלו מצות" ו"לחם עוני"] הם ב' מצות. ומי שיש לו רק מצה עשירה
[שיש בה גם מים ויכולה לבא לידי חימוץ] יאכלנה בליל פסח לקיים עכ"פ
מצות בערב תאכלו מצות, אף שלא יקיים מצות לחם עוני (וכ"כ בב"ח
לטאו"ח סתע"א. וראה אלי' רבה שם סק"ח. פמ"ג שם א"א סק"ה).

אבל במג"א (שם סק"ה. וכ"ה בח"י שם סק"ה. סת"כ סק"ב) לא ס"ל
כן. וכ"ה להלכה בשו"ע אדה"ז סתנ"ה ס"ג. סתע"א ס"ד-ה*.

(6) ראה גבורות ה' (פניא) דמש"נ בהגדה "לחמא עניא די אכלו אבהתנא

בארעא דמצרים", הכוונה בזה** להמצות שאכלו בעת יציאתם ממצרים,
עיי"ש. ובאזה"ת רד"ה הא לחמא (ויקרא כרך ב' ע' תנא) דהמצה שנק' לחם
עוני היינו מה שאכלו כשיצאו ממצרים (אבל עיי"ש בסוף המאמר),
ומכיון שלחם עוני שולל מצה עשירה, הרי מובן, שלא אכלו אז מצה
עשירה.

(7) סוף פסחים בדיני הסדר בשם רבינו מאיר. ופליג בזה על הרמב"ם הל'
חר"מ פ"ה.

(8) שם בסוף המס' (קט"ז, ב).

(9) ראה פסחים קטו, רע"א (לענין מרור).

(10) ירושלמי פסחים ר"פ ערבי פסחים (הובא בתור"ה לא יאכל – פסחים
צט, ב). רמב"ם הל' חר"מ ספ"ו. טוש"ע או"ח סתע"א ס"ב. שו"ע אדה"ז שם
ס"ד.

(11) טוש"ע שם. שו"ע אדה"ז שם.

(12) ראה תור"ה לא יאכל שם (בסופו): אבל מצה עשירה שריא וכן ה'
נוד"ה ר"ת. הג"מ הל' חר"מ ספ"ו. ועוד.

(* לכאורה ר' אפשר לדחוק, שכונתו במש"ש (סעיף ד') "מצה עשירה דהיינו שנירב בה מי פירות" היא לעיסה שנילושה רק במי פירות (בלי מים), שאז גם להמהר"ל מותר
לאכלה בערב פסח מפני שאינה יכולה לבוא לידי חימוץ.

אבל אינו.

נוסף לזה שא"כ: (א) חול"ל דהיינו שנילושה במי פירות ולא "שנירב בה מי פירות" (שמשמע שיש בה גם מים). ובפרט שמענה מלשון הסוד (וכדיוק הב"ח) שם "שנילושה כו"
(אבל ראה לשון אדה"ז בס' תמד ס"ב שנילושה כו' – ואולי לא רצה לשנות שם מלשון הסוד, וסמך על מה שיפרש במקומו בס' תנא (שמציין שם) "דהיינו שנירב כו"). (ב)
ועיקר: לא חול"ל לחזיר כלל התיבות "מצה עשירה" (שהרי הסעם שומרת לאכלה הוא (לא מפני שריא "מצה עשירה", כ"א) מפני שאינה יכולה לבוא לידי חימוץ. אלא שבוה י"ל
דקאי על ריש סימנא, שהוא לשון הרא"ש, טור וכו' (ובללא"כ צ"ל כן – לתרץ כפל הלשון: עשירה, דהיינו כו'))

ממ"ש בסעיף ה' "ואסור לאכלה בערב פסח" מוכח שקאי במצה שיש בה גם מים, ומסעיף זה נלמד על הקודמו (אף שבדוחק י"ל – דלצדדין קתני).

ובכל אופן – הרי מפורש בסיומן תנה טל"ג קמח ומים (עיי"ש).

(**) וידועה השק"ט והפירושים בזה – כו"כ מהם הובאו בתור"ש מילואים לכרך כב סימן ה' פרק א'. וראה לקמן הערה 39.

ג.

הטעם לכך שאי אפשר לקיים מצות אכילת מצה
ע"י מצה עשירה

- 1 בציווי על אכילת לחם עוני, שהובא לעיל, מציין
- 2 הפסוק את הטעם לציווי – "כי בחפזון יצאת מארץ
- 3 מצרים", ולכן "לא הספיק בצק להחמיץ".¹³
- 4 כיוון ש"לחם עוני שולל, בנוסף לחמץ"¹⁴, גם מצה
- 5 עשירה, נראה ש"כי בחפזון יצאת..." מהווה טעם גם
- 6 לעובדה שאי-אפשר לצאת ידי חובת אכילת מצה על-ידי
- 7 אכילת מצה עשירה.
- 8 יש, אפוא, להבין: כיצד ניתן ללמוד מן המילים "כי
- 9 בחפזון יצאת..." את הסיבה לכך שאי אפשר לצאת ידי
- 10 חובת אכילת מצה על-ידי אכילת מצה עשירה?

ד.

מצה רק מדבר שעשויה להחמיץ

- 11 מתחילתו של הפסוק שצוטט לעיל, "לא תאכל עליו
- 12 חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות..."¹⁵, לומדים שאפשר
- 13 לקיים מצות אכילת מצה רק באמצעות "דברים הבאים
- 14 לידי חימוץ".
- 15 [הקשר שבין "כי בחפזון יצאת..." לדין זה הוא פשוט:
- 16 כיוון שבפסח מצרים היה בצק שיכול היה להחמיץ, ורק
- 17 בגלל ה"חפזון" "לא הספיק..." להחמיץ – צריכה גם
- 18 המצה שאוכלים לזכר יציאת מצרים להיות עשויה
- 19 מ"דברים הבאים לידי חימוץ", וצריך להיות¹⁶ גורם שימנע
- 20 את החימוץ, צריך לשמור את המצה מחימוץ, זכר ליציאת
- 21 מצרים בפרט של "בחפזון יצאת..."
- 22 כיוון שלשני סוגי המצות שאי אפשר לצאת בהם ידי

- 23 חובת אכילת מצה (א) מצה עשירה (ב) דברים שאינם
- 24 באים לידי חימוץ – מובא בפסוק אותו הטעם, "כי בחפזון
- 25 יצאת..."¹⁷, מובן שלשני סוגי מצה אלו יש, באופן כללי,
- 26 אותו פגם לגבי קיום מצוות אכילת מצה באמצעותם.
- 27 מצד שני מוצאים שההלכה לגבי מצה עשירה נאמרה
- 28 רק בפסח דורות (כפי שהוסבר בסעיף א') ולעומת זאת את
- 29 ההלכה שהמצה של ליל פסח צריכה להיות מבצק כזה,
- 30 שהיא "יכולה לבוא לידי חימוץ"¹⁷, אנו מוצאים, באופן
- 31 כללי, כבר בפסח מצרים, כפי שנלמד ב"ירושלמי"¹⁸ מן
- 32 הפסוק¹⁹ "ושמרתם את המצות", שניתן לצאת ידי חובה
- 33 רק באמצעות "מצה שצריכה שימור"²⁰. כלומר, למרות
- 34 שבפסח מצרים אפשר היה לצאת ידי חובת אכילת מצה
- 35 על-ידי אכילת מצה עשירה, היתה זו צריכה להיות מצה
- 36 כזאת ש"צריכה שימור", [כגון: עיסה שערכבו בה מים עם
- 37 מי פירות, שאז היא "באה לידי חימוץ", ואדרבה –
- 38 ממהרת להחמיץ]²¹.

ה.

שני סוגי המצות הנ"ל מסמלים שתי דרכים
בעבודת ה'

- 39 ההסבר לכל זה (על-פי פנימיותם של הענינים), יובן
- 40 באמצעות הבהרת ההבדל התוכני שבין "לחם עוני" לבין
- 41 "מצה עשירה" ביחס לעבודת ה':
- 42 "לחם עוני" נאפה מבצק העשוי רק מקמח ומים, שאין
- 43 להם שום טעם. מצה עשירה, לעומת זאת, נאפית מעיסה
- 44 שנילושה עם יין, שמן ודבש²², או מי פירות אחרים²³,
- 45 המוסיפים טעם לעיסה.
- 46 ענינים בעבודת ה'²⁴ הוא כדלהלן: "לחם עוני" מסמל

וראה בארוכה שו"ת צ"צ חאו"ח סנ"ז אות ב' – שגם הבבלי (פסחים מ,
א. הובא בשו"ע אדה"ז סתנ"ג ס"ד) ס"ל דרשה זו דירושלמי. וראה בארוכה
הגש"פ הנ"ל שם.
(21) ראה בכ"ז טושו"ע או"ח סי' תסב ס"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ג.
(22) לשון הגמרא – פסחים לה, א. לו, א. וברמב"ם שם (פ"ה ה"כ. פ"ו
ה"ה) מוסיף "חלב". והוא ע"פ עובדא דריב"ל (פסחים לה, א) – ב"י תס"ב
שם.
(23) ברמב"ם שם (פ"ו ה"ה) דבשאר מי פירות יוצאין י"ח (וראה כס"מ
שם פ"ה ה"ב). אבל ראה ב"י לטאו"ח תס"ב שם: לא ראיתי לשום אחד
מהפוסקים שחילק בין יין ושמן ודבש וחלב לשאר מי משקין. וראה פרי"ח
או"ח ר"ס תסב.
(24) בהבא לקמן – עיין תו"א ס"פ ויקהל ד"ה קחו (פט, ג. צ. ב), וביאוריו
בתו"א שם בהוספות (קיד, ג ואילך. קטו, ד. קטז, ב). אוה"ת שם (ע' ב' קסג
ואילך. ב'קעא ואילך. ב'קפא). אוה"ת ד"ה הא לחמא (דלעיל הערה 6) ע' תנח
ואילך. וראה ג"כ לקו"ת ויקרא ו, סע"ג ואילך.

(13) רש"י עה"פ.
(14) ראה ריטב"א להגש"פ פ"ה הא לחמא. גבורות ה' רפנ"א. ועוד.
(15) פסחים לה, א. רמב"ם שם פ"ו ה"ד. שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תנח.
(16) וכמש"ז ושמרתם את המצות. וראה שו"ע אדה"ז חאו"ח סתנ"ג, ס"ד.
וראה לקמן בפנים ובהערה 20.
(17) לשון אדה"ז שו"ע תס"ב סוס"א. – והיינו, לא רק שהדגן צ"ל
"מדברים הבאים לידי חימוץ" (שזה נלמד מ"לא תאכל עליו גו" כנ"ל בפנים),
אלא שגם העיסה צ"ל – זו שיכולה לבוא לידי חימוץ וצריכה שימור*,
כמש"ת בארוכה בהגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים (קה"ת
תשמ"ד) ע' שצו ואילך (וש"נ).
(18) פסחים פ"ב ה"ד.
(19) פרשתנו יב, יז (היינו שנצטוו ע"ז עוד בהיותם במצרים).
(20) עיין רמב"ן במלחמת ה' פסחים פ"ב (לו, א). וראה מ"מ הל' חו"מ
פ"ו ה"ה (הובא בב"י לטאו"ח תס"ב ד"ה ומ"ש ואם לש). שו"ע אדה"ז
הנ"ל.

(* ומ"מ צריך גם הלימוד ד"לא תאכל גו" – שאין יוצאין במצה של טבל אף שצריכה שימור – ראה הגש"פ הנ"ל שם. ועוד י"ל. ואכ"מ.)

מוכרחים לברוח מן הרע, מ"טומאת מצרים"²⁸, וזהו ענינו
של "לחם עוני" – עבודה של "אתכפיא". אך לא כן לעתיד
לבוא: אז יהיה "לא בחפזון תלכו"²⁹ וזאת רוח הטומאה
אעביר מן הארץ³⁰, מצב של "אתהפכא" – מצה עשירה.
זהו ההסבר לכך ש"בחפזון יצאת..." מהווה טעם
להלכה שמצה של ליל פסח איננה יכולה להיות מצה
עשירה (וכן לא מצה העשויה מדברים שאינם באים לידי
חימוץ): מפני ש"בחפזון יצאת..." שהרע היה עדיין
בתוקפו (כפי שהוסבר לעיל)³¹, דרושה עבודה של קבלת
עול ו"אתכפיא" – "לחם עוני"³².

ז.

לכל אחד משני הסוגים הנ"ל יש יתרון

ההלכה שבפסח אין יוצאים ידי חובת אכילת מצה
על-ידי אכילת מצה עשירה איננה רק מפני שמשמעותה
הפנימית של מצה עשירה איננה כמו גאולה מצרים,
שהיתה באופן של "ברח העם" (קבלת עול ו"אתכפיא",
כמוסבר לעיל), אלא גם מפני של "לחם עוני", וכך גם
לגאולת מצרים, יש יתרון על פני "מצה עשירה", והגאולה
שלעתיד לבוא, כדלהלן:

אמנם³³, ב"אתהפכא" (מצה עשירה) הרע מתבטל
לחלוטין, אך בכל זאת יש יתרון ב"אתכפיא": רק עבודה
זו כרוכה ביגיעתו של האדם, עליו ללחום ולהכניע את
הרע.

או בדרך אחרת: עבודה של "אתהפכא" מבטאת את
התאחדותו של האדם עם אלקות על-ידי שהוא מזכך את
עצמו עד כדי כך, שמציאותו איננה מאפשרת מציאות של
רע; "אתכפיא" מבטאת את ההתבטלות וההתמסרות
לאלקות: לפי שכלו ומדותיו, יש מקום ואפשרות לרע, אך
למרות זאת הוא מכניע את עצמו, עושה את ההיפך ממה
שדורש ממנו מציאותו, ומקיים את רצון ה'.

זהו אחד ההסברים לכך שגם בגאולה העתידה יהיה
זכר ליציאת מצרים³⁴, שהרי המטרה היא, שיהיו שני
היתרונות ביחד: גם כאשר נמצאים בדרגה של "אתהפכא",
זיכור מציאות האדם לחלוטין, עד שאין כלל מקום לרע –

עבודה מתוך קבלת עול (ולא מתוך תענוג והנאה); למרות
שבשכל אין שום הסברים (וכתוצאה מכך) אין גם תענוג
לענינים אלקיים, בכל זאת עובד היהודי את הקב"ה מתוך
קבלת עול. "מצה עשירה", לעומת זאת, היא עבודה מתוך
"טעם ודעת", עבודה שיש בה "טעם", הנאה.

כאשר עבודתו של יהודי היא רק מתוך קבלת עול, ללא
ה"טעם" של שכל ומדות (רגשות), הרי הוא שרוי במצב,
שלפי שכלו ומדותיו יש אצלו מקום להתנהג אחרת, לעשות
רע, אלא שבאמצעות הכח של קבלת-העול הוא מכניע את
הרע ("אתכפיא" = כפיית הרע) והוא עובד את ה'. לעומת
זאת, כאשר העבודה היא מתוך טעם ודעת, בשלימות,
שוללים השכל והמידות את האפשרות לעשות את ההיפך
מרצון ה', אין כל רע ("אתהפכא" = הפיכת הרע לטוב
מוחלט).

ואכן, זהו הקשר בין שני סוגי המצה שנמנו לעיל [א)
מצה עשירה (ב) מצה העשויה מדברים שאינם באים לידי
חימוץ] – בפנימיותם של הענינים. אחד מן הפרטים בא
כתוצאה מן האחר: עבודה באופן של "מצה עשירה",
בשלימותה – עבודה מתוך שכל ומדות – שוללת אפשרות
של חימוץ ורע²⁵, כשם שמצה עשירה, כפשוטה, איננה
יכולה לבוא, כרגיל²⁶, לידי חימוץ.

רק עבודה של "לחם עוני", קבלת עול, מאפשרת
הימצאות של חמץ ורע (זהו לחם היכול לבוא לידי
חימוץ), אלא שמכניעים את הרע, ואין מאפשרים
התפשטות, הגבהה וחימוץ – על-ידי "ושמרתם", על-ידי
עבודה מתמדת והתעסקות.

ו.

יש צורך בעבודת "לחם עוני" דוקא מפני
ש"בחפזון יצאת"

שני אופני העבודה מתבטאים, באופן כללי, בשני
הסוגים הכלליים של גאולה: גאולת מצרים והגאולה
העתידה.

ביציאת מצרים כתוב²⁷ "כי ברח העם" (חפזון), כי
"הרע שבנפשות ישראל עדיין היה בתקפו"²⁸, ולכן היו

(30) זכר"י יג, ב.

(31) ראה בענין דה"חפזון – לקו"ת אמור לה, ב. במדבר א, ג. ובארוכה
– אוה"ת בא ע' רצא ואילך. וככה תרל"ז בתחילתו, שם פק"ט. ד"ה כי
בחפזון תש"ח (והמשכו). ועוד.

(32) ראה עד"ז אוה"ת סד"ה הא לחמא הנ"ל.

(33) ראה בכ"ז במקומות שנשמנו בהערה 24.

(34) משנה ברכות ספ"א. ונאמר "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"
(מכילתא, ז טו) "כאשר היתה לישראל ביום עלותו מארץ מצרים" (ישעי' יא, טז).

(25) ראה תו"א ס"פ ויקהל (ועד"ז – בשאר המקומות דלעיל הערה
הקודמת): מצה עשירה... שאינה באה לידי חימוץ כלל.

(26) דכשאינ מערבין בה מים – מי פירות (לבד) אין מחמיצין (פסחים לה,
ריש ע"ב, ושי"ן. רמב"ם הל' חו"מ פ"ה ה"ב. טוש"ע (ושו"ע אדה"ז) סי'
תסב).

(27) בשלח יד, ה.

(28) תניא פל"א.

(29) ישעי' נב, יב. וראה המשך וככה דלקמן הערה 31.

1 גם אז קיים היתרון שב"אתכפא" ³⁵ (גאולת מצרים) –
2 התבטלותו של האדם, המתבטאת בעבודה ויגיעה.

ח.

גם בגאולת מצרים יש צורך בהזכרת הגאולה
העתידה

3 אדמו"ר הזקן מסביר בספרו "תורה אור" ³⁶, שבכך
4 שבגאולת מצרים כתובות שתי עליות – "ואנכי אעלך גם
5 עלה" ³⁷, הכוונה היא גם לעליה השנייה שתהיה בגאולה
6 העתידה.

7 מובן, אפוא, שכשם שגאולת מצרים תיזכר ותשפיע על
8 הגאולה העתידה, כך גם בגאולת מצרים צריכה להיות
9 מורגשת הבטחתו ודיבורו ³⁸ של הקב"ה בקשר לגאולה
10 העתידה.

11 ההסבר לכך: היכולת והאומץ להילחם ברע ולנצחו גם
12 כאשר הרע בתוקפו (והרי אפילו לאחר שבירתו הוא נשאר
13 עדיין בתוקפו, כפי שזה היה ביציאת מצרים שהיה צריך
14 להיות "ברח העם"), מתאפשרים בסיוע ההכרה וההרגשה
15 שהעבודה של "אתכפא" תביא, בסופו של דבר,
16 ל"אתהפכא".

17 ולפיכך, עוד לפני תחילת גאולת מצרים, כבר היה
18 דיבור והודעה של שתי העליות – "אעלך גם עלה" – גם
19 על הגאולה העתידה.

ט.

כל אחת מן העבודות היא פרט בעבודה האחרת
20 הזכרת הגאולה העתידה בגאולת מצרים, איננה רק כדי
21 להודיע על העתיד, אלא זוהי גם נתינת כח ליישם זאת
22 בעבודת האדם בהווה – שכבר בתחילת העבודה (גלות
23 מצרים) תהיה קיימת עבודה של "מעין" הגאולה העתידה.
24 ולכאורה אפשר לשאול: כאשר נמצאים עדיין בתחילת
25 העבודה, והרע עודנו בתוקפו, כיצד תיתכן מציאות של
26 עבודה שהיא "מעין" הגאולה העתידה, שענינה הוא
27 "אתהפכא", העדרות מוחלטת של הרע?

28 ההסבר לכך הוא: למרות שבתחילת העבודה איננה
29 קיימת התבטלותו של הרע, ולפיכך העבודה היא בדרך
30 מלחמה וקבלת עול (כפי שהוכהר לעיל בסעיף ה'), בכל

(35) ראה סד"ה כימי צאתך תש"ח: בחפזן יצאת למען תזכור כו', ועד"מ
עונג המלך בנצחון דוקא.. כד אתכפא סט"א כו'.

(36) ר"פ שמות.

(37) ויגש מו, ד. ובתו"א הנ"ל: וכן בשמות ג' פסוק י"ד א"ל ענין הגאולה
האחרונה כו'.

(38) דחשיב מעשה (ב"ר פמ"ד, כב. ועוד).

(39) באוה"ט סד"ה הא לחמא הנ"ל איתא, דה"לחם עוני" הוא המצה
שאכלו לפני חצות, עיי"ש נעפ"ז מברך מש"נ בהגדה "לחמא עניא די אכלו

זאת אין ההתבטלות ו"קבלת העול" צריכות להיות רק
בדרך הכרח, אלא יש "לקשור" את ההתבטלות עצמה
ל"מציאות" האדם, כך שגם שכלו ומדותיו "יסכימו"
להתבטלות ולקבלת עול, ואז תהיה העבודה מתוך קבלת
עול מלווה גם בתענוג.

כלומר, הגאולה העתידה שבתוך גאולת מצרים איננה
העבודה של שכל ומדות בפני עצמן, המביאה בסופה
ל"אתהפכא" (כפי שהוסבר בסעיף ה') אלא היא מהווה
פרט בתוך ה"אתכפא" של גאולת מצרים – העבודה מתוך
קבלת עול מלווה בתענוג.

בדומה לכך גם הענין של גאולת מצרים, שיוזכר
לעתיד לבוא, הוא "פרט" בגאולה העתידה: עיקר
ההתעלות בעתיד הוא זיכרון מציאות האדם ("אתהפכא"),
אך הזיכרון לא יהיה מדוד ומוגבל רק לפי זיכורו של האדם
את עצמו (לפי "מציאותו"), אלא יותר מהגבלות מציאותו
– מעלת ההתבטלות].

י.

הגאולה העתידה נמצאת בתוך גאולת מצרים רק
באחד מן הפרטים

זהו ההסבר לכך שהמצה שאכלו בני ישראל במצרים,
כהכנה ליציאת מצרים, יכלה להיות מצה עשירה ³⁹, אך
מצד שני היא היתה צריכה להיות "מצה שצריכה שימור":

על סמך ההתכללות של הגאולה העתידה בגאולת
מצרים מתאפשרת מצה עשירה גם בתוך מצרים. אך גאולת
מצרים יכולה "להידמות" לגאולה העתידה רק בפרט של
"עשירה" – שקבלת העול עצמה תהיה מלווה ב"טעם"
ותענוג, אך לא בענין שלפיו הגאולה העתידה אינה "יכולה"
לבוא לידי חימוץ ("אתהפכא"), פרט זה איננו יכול
להתקיים כאשר הרע עודנו בתוקפו.

יא.

לאחר היציאה ממצרים - "לחם עוני" בלבד

כל הנ"ל אמור לגבי הזמן שבו היו עדיין בני ישראל
במצרים לפני הגאולה, אבל ביציאה ממצרים, לאחר
הגאולה, וכך לגבי המצה שאוכלים כליל פסח לזכר יציאת
מצרים, מוכרח להיות "לחם עוני" דוקא ⁴⁰.

אבהתנא בארעא דמצרים], וכן מוכח בתו"א שבהערה 24 (פט, ג. קיד, ג.
עיי"ש).

ויל"ש "לחם עוני" יש בו כו"כ ענינים (כולל ג"כ שעונים עליו דברים
הרבה – פסחים לו, א. קטו, סע"ב) ומצה עשירה כזו שצריכה שימור נק' ג"כ
(בכללות) "לחם עוני" (מכיון שענינה אתכפא – ענין עיקרי בלחם עוני). וראה
הערה הבאה.

(40) ויל"ע איך לתווך זה עם הידוע (לקו"ט צו ד"ה להבין מ"ש בהגדה.
ד"ה ששת ימים (הא). סידור ד"ה והגדת. ובכ"מ) דמצה [שלפני חצות היתה

- 1 הסברם של הדברים: היציאה ממצרים גרמה לכך שבני
 2 ישראל כבר לא היו "עבדי פרעה", ונהיו "עבדי ה'".⁴¹
 3 כלומר, הם היו אז בדרגה של קבלת מלכותו יתברך,⁴²
 4 שבאה לפני קבלת העול לקיום ציווי ה' נכלשון חז"ל:⁴³
 5 יקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואחר-כך יקבל עליו
 6 עול מצוות].
- 7 בעבודה זו אין לערב את "מציאות" האדם – בדומה
 8 לדברי חז"ל⁴⁴ מאן דמחוי במחוג קמיה מלכא (=מי
 9 שמצביע ברמז לפני המלך) עונשו הוא היפך החיים. לפיכך
 10 אסור לערב כאן את ה"טעם" והתענוג של מצה עשירה,
 11 כי קבלת מלכותו של הקב"ה (להיעשות עבדי ה') היא
 12 באמצעות "לחם עוני" בלבד⁴⁵, התבטלות מוחלטת.

(משיחת אחש"פ וש"פ שמיני תשכ"ו)

רק בספה"ע כו', כבהערה הקודמת.

(41) ראה בהר כה, מב. שם, נה. מגילה יד, א.

(42) ראה ד"ה הא לחמא הנ"ל ע' תג ואילך.

(43) משנה ברכות פ"ב מ"ב. וראה מכילתא יתרו כ, ג. ועוד.

(44) חגיגה ה, ב. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 32 ובהערה 13 שם.

(45) ראה גם לקו"ש שבהערה 24.

צריכה שימור ושל אחרי חצות (ואילך) לא היתה יכולה לבוא לידי חימוץ (מצד זה שנגלה עליהם ממה"מ כו'), ובהמשך תער"ב (ח"ב ע' תתקלג) ש"היא בחי מצה עשירה כו'.

ואולי י"ל ע"פ המבואר באוה"ת ויקהל (ס"ע ב'קסא-ב) דגם זה שלא הספיק כו' הוא "כמו בחי" אתכפא רק שזהו בפנימיות" (ראה לקמן בפנים, דיצי"מ ענינה קבלת מלכות שמים, ביטול בתכלית), ולכן נק' ג"כ – מצד ענין עיקרי זה – "לחם עוני", מכיון שהוא רק אתכפא ולא אתהפכא [שזה נעשה

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט טבת, תשי"ז

ברוקלין.

הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ

מו"ה שלום מענדל שי שוי"ב

שלום וברכה!

לאחרי שתיקתו הכי ארוכה נתקבל מכתבו מי"ג טבת, אף שגם ממנו אינו מובן סיבת השתיקה.

נעם לי לקרות בו איך שראה השגחה פרטית והתועלת הכי גדולה שהיתה מהיותו בחג הסוכות במאנטמארענסי שעלה בידו ביחד עם איזה מאנ"ש להוציא יקר מזולל וכו' ואין לך דבר גדול מזה וכמבואר בכ"מ, ומובן ג"כ מסוגית הש"ס (ב"מ פה, א) ואין להאריך בדבר הפשוט, ואשרי חלקו ושל כל אלו שהשתתפו בהאמור, ויה"ר שתקוים בהם הבטחת משנה מצוה גוררת מצוה שילכו מחיל אל חיל בפעולות המקרבות לבם של בני ישראל לאבינו שבשמים, ובטוח נותן התורה ומצוה המצות לשלם שכרם במדה כנגד מדה אלא שכי"פ ככה ברוב נחת חסידותי מכל יו"ח שיחיו ובפעולותיהם בבירור הניצוצות בכלל שזהו הענין דלהוציא יקר מזולל, וכמבואר בתורת החסידות כי תקותי חזקה שלא יסתפקו בהנעשה עד עתה ואז יתוסף גם בהצלחה נוסף על ההצלחה דעד עתה.

לפלא שלא כותב איך נצלו ימי הסגולה דחדש כסלו יו"ד י"ט כסלו וימי חנוכה שבודאי עשו בהנ"ל

בימי סגולה אלו.

בברכה לבשו"ט תכה"י בענינים הכללים ובעניניו הפרטים.

יצחק אבינו

ויצא יצחק לשוֹח בשדה לפנות ערב.

הלשון שיח ביחוד שייך ליצחק, שכתוב על תפלתו, מנחה, לשון שיחה.

ושיחתן של עבדי אבות¹ (היינו אליעזר, גימטריא ש"ח²) היתה בנוגע לזיווגו.

שיח — פירושו דיבור, ועיקר בנין המלכות, עולם הדיבור³, הוא מהגבורות של יצחק.

(ליקוטים ואגרות עמ' שלד)

ויצא יצחק לשוֹח בשדה לפנות ערב . . ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק, ותפול מעל הגמל . . ותקח הצעיף ותתכס⁴.

תוקף גבורותיו של יצחק מתגלה בזמן תפלת המנחה, שיצחק תיקן אותה.

לכן, כשראתה רבקה בפעם הראשונה את יצחק כשיצא להתפלל תפלת מנחה בשדה, נבהלה מאד ונפלה מעל הגמל.

ותתכס — מפני תוקף גבורותיו.

ותתכס — מספר שלש פעמים אלקים בשלשה מילואיו (ה"א, ה"ה, ה"י).

ועל ידי הצעיף, שהוא מספר הוי"ה אהי"ה, הוי"ה אלקים, הוי"ה אדנ"י — התכסתה מתוקף גבורותיו.

(תורת לוי יצחק עמ' כג)

והאיש משתאה לה מחריש לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא⁵.

בנישואיו של יצחק, גבורה, היתה צריכה להיות הצלחה דוקא — ההצליח ה' דרכו, והצליח דרכך⁶, וה' הצליח דרכי⁷.

הצלחה — רומזת על גבורה.

צל"ח — גימטריא שתי פעמים די"ן, היינו גבורות.

(1) ראה רש"י חיי שרה כד, מב.

(2) ראה רש"י לך לך יד, יד.

(3) הקדמת תיקוני זהר (פתח אליהו).

(4) חיי שרה כד, סג-סה.

(5) שם, כא.

(6) שם, מ.

(7) שם, נו.

(8) וירא כב, ג.

(9) קידושין נב, א.

(10) כי היה מבית עלי (ראש השנה יח, א), בחינת קין, גבורות.

(11) תולדות כה, כו.

(12) שיר השירים ג, ז.

(13) תולדות כו, יב.

(14) ראש השנה כא, ב.

(15) תולדות שם, יג.

(16) רש"י.

(17) בבא בתרא כה, ב.

צלח — פירושו ביקוע, כמו ויבקע עצי עולה⁸, תרגומו וצלח, וכל התחלקות היא מצד הגבורה, כי טבע האש לפרר ולחלק.

הצלי"ח — גימטריא קמ"ג, שרומז על גבורות, כי קהת גרשון מררי, לויס, גבורה, ראשי תיבות קג"מ. וביע"ל קג"ם הלכה כאביי⁹, שבחינתו גבורה¹⁰.

ואף שהצלחה, מה שמצליחים באיזה דבר, היא חסד — הנה עיקרה גבורה, רק שכלולה גם מחסד.

(ליקוטים ואגרות עמ' ז)

ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם¹¹.

יצחק — מדתו גבורה, וכן המספר ששים הוא בגבורה, כמו שכתוב¹² ששים גבורים סביב לה.

(ליקוטים ואגרות עמ' שלד)

וימצא בשנה ההיא מאה שערים¹³.

יצחק — הוא בחינת בינה. וכתוב בו שערים, כמאמר¹⁴ חמשים שערי בינה נבראו בעולם.

(ליקוטים ואגרות עמ' שלד)

וילך חלוד וגדול עד כי גדל מאוד¹⁵.

שהיו אומרים, זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך¹⁶.

ביצחק, בינה, מצינו עשירות מופלגה, כי עשירות היא בבינה, כמאמר¹⁷ הרוצה שיעשיר יצפין, וסימניך שלחן בצפון, ובינה היא התחלת קו השמאל, מקור הגבורות.

(ליקוטים ואגרות עמ' שלד)

שעתיד הקב"ה לשחוט היצר הרע לעתיד לבא, וגם זה טעם קריאתו שבת הגדול זכר ליום שבת דין הגדול.

חן טוב

יב, יג – והיה הדם לכם לאת על הבתים אשר אתם שם וראיתי את הדם ופסחתי עלכם ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכתי בארץ מצרים

ג. והי' הדם לכם לאות וגו'. בפסחים (צו, א) ג' מזבחות היו במצרים המשקוף ושתי המזוזות. כבר כתבנו שהי' מרמז על ג' בתי מקדשים דהיינו הבית הראשון ושני ובנין העתיד, וז"ש והי' הדם לכם לאות על הבתים, ר"ל בתי מקדשים שיאכלו אותו בהם.

ויש לפרש בזה מ"ש במכילתא והי' הדם לכם לאות ולא לאחרים לאות לרמז משאחז"ל (ברכות ט, ב) כשאמר הקב"ה אחי' אשר אחי', אמר משה ד"י לצרה בשעתה, והשיב לו כה תאמר לבני ישראל אחי' שלחני אליכם וגו', והיתה הכוונה בתחלה לגלות למשה לבדו ולא לישראל שלא לצער אותם, וכיון שזה ג"כ הי' לאות על בתי מקדשים שנחרבו לא גילה זה הקב"ה אלא למשה, וזהו לכם לאות ולא לאחרים. פנים יפות

יב, טו – שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיכם כי כל אכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מישראל מיום הראשון עד יום השביעי

ד. בזמן צאתנו ממצרים צונו הש"י להשבית ולבער החמץ ושאר, חמץ שא"ר בגי' ע"ץ הדע"ת וחטא זה הי' ע"י פיתוי הנחש, והנה ציונו הש"י להשבית ולבער חמץ ז' ימים בשנה, כשתקח ז' מן שס"ה ימים שבשנה אזי נשאר שנ"ח ימים, להיות בביעור חמץ בימים הללו הוא לשמירה מעולה כל ימי השנה לביטול וביעור זוהמת הנחש ובוא יבא משי"ח, זה לעומת זה חושבנ' דדין כחושבנא דדין אזי מלכותא חייבתא' נחש תבטל והי' ה' למלך על כל הארץ י"י מלך י"י מלך י"י משי"ח.

ומעתה תבין ענין ביעור חמץ לתקן חטא אדם הראשון ענין ע"ץ הדע"ת ולבטל מלכותא חייבתא להוציא מהם הגה"ק ולרבות כבוד שמים למלאות כבוד ד' את כל הארץ וימלוך על כל העולם כולו בכבודו במהרה בימינו. בני יששכר – מאמרי חדש ניסן, מאמר ד', טיול בפרדס – דרוש ו'

יב, מב – ליל שמרים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שמרים לכל בני ישראל לדרתם

ה. נשאלתי על מה דאמרו ז"ל (ר"ה י"א ע"ב) בתשרי עתידין לגאול אתיא שופר שופר, ולר"י בניסן עתידין כדמסיק שם, הא אמרו בעירובין (מ"ג ע"ב) הרני נזיר ביום שכן דוד בא מותר לשנות יין בשבתות וי"ט דאין בן דוד בא בערב שבת ובערב יום טוב ואסור לשנות כל ימות החול,

י, א-ב – ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אתתי אלה בקרב. ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'

א. איכא למידק מהו אשר התעללתי. דרשו (רש"י) לשון צחוק ומהו הצחוק. גם אומרו וידעתם כי אני ה' אין ענינו פה. גם תיבת אני יתר והוה ל' למימור כי הכבדתי את לבו. גם תחילה אמר בקרב ו אחרי זה אמר אשר שמתי בם. גם הוה ל' למימור בקרבם לשון רבים כמו שאמר בם.

ויראה אומרו התעללתי שחקתי כמו שאמרו בזוהר (ח"ב ו.) מבית עבדים (שמות כ, ב) עבדים הוו ולא אתתקפו אלא בשביל ישראל, ויקם מלך חדש קימה היתה לו על כל אומים דעלמא וכן בכל ארץ כשדים זה עם לא הי', וכן אדום קטון נתתיך בגוים (עובדי"א, ב), וכולהו אתתקפו בשביל ישראל. ולקמה שאמרו (אסתר רבה ז, ב) אחר הדברים גדל המלך את המן (אסתר ג, א), לפי שעל ידי זה יודע גדולת השי"ת בהשפילו, כמו שאמר (עובדי"א, ד) אם תגבי' כנשר ואם בין ככבים שים קנן לשון ציווי, כדי שעל ידי זה יודע גדולתו הנורא בהשפילו משם אורידך. וכמו שאמרו בזוהר (ח"ב נח:) שעתידים פרעה וסנחריב לבא לעתיד בגדולתם ויפילם השי"ת, כמו שאמר הכתוב ואכבדה בפרעה ולעתיד והתגדלתי והתקדשתי.

נמצא גדולתו שנתתי לפרעה שחקתי בו כדי שיודע גדולתו בהלחם בו. ולמען תספר לבנך שכן הי' לעתיד שיעלו בגדולתם כדי להשפילם אחרי זה, ועל ידי זה וידעתם כי אני ה' בהלחמי עם מלכים תקפין, משום הכי הוצרכתי להכביד לבו למען שתי אותותי אלה ולמען תספר באזני בנך, שעל ידי זה יתקדש שמי בגוים ומה שהי' הוא שיהי' לעתיד ויתקדש שמי בהם כאמור.

כל כתבי ר' חיים אבולעפיא – עץ החיים

יב, ג – דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבת שה לבית

ב. טעם לשבח, קדימת לקיחתו של פסח לשחיטתו ארבע ימים, יען בא להורות להם שלא נשאר להם לעולם שכולו שבת כי אם ד' אלפים שני, כי שיתא אלפי שני הוי עלמא ב' אלפים תוהו, ותורה נתנה באלף הג' בתחלתו, אם כן נשאר להם ד' אלפים לגמר כל העולם, לכן הקדים לקיחתו ד' ימים לומר שלא נשאר להם מהכנת המעשה לטרוח בערב שבת ולהכין לאותו יום שכלו שבת כי אם ארבע אלפים שנה, וכמו שששת ימי הבריאה היו רמז לשיתא אלפי שני הוי עלמא ויום ה' שבת רמז לעולם שכלו שבת כן אלו הד' ימים הוו רמז לד' אלפים שנה הנשארים לאלף ה' שהרי עברו שני אלפים. לכן הקדים לקיחת הפסח ד' ימים להורות שלא יש זמן להכנת אותו יום דין הגדול כי אם ד' ימים לבד, וכן לא יש בין לקיחתו לגמר שחיטתו כי אם ד' ימים לומר מכאן עד ד' ימים יגמר העולם וישחטו היצר הרע כמ"ש רז"ל (סוכה נב.)

א בתוס' סד"ה כמאן) ומפרש טעמיהו דר"א יליף שופר משופר דראש השנה, תקעו בחדש שופר, ולר"י יליף מליל שימורים, הנאמר ביציאת מצרים, ליל המשומר ובא מששת ימי בראשית.

ויש לומר דפלוגתתם בגאולה לענין הזמן, מתאימה לפלוגתתם בגאולה במצב נפש בני ישראל אז בקיום התורה ומצות, והוא בסנהדרין (צו, ב) דר"א דישאל נגאלין על ידי שמיצמן עושין תשובה – שזהו גם כן רמז שופר דראש השנה, וכמו שהאר"י הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ג הלכה ד, ובכלל הוא ענין חדש תשרי וכמרו"ל (ויק"ר פכ"ט) תקעו בחדש שופר אם שפרתם מעשיכם כו' במאזנים לעלות כו' תשרי, תשרי ותשבוק ותכפר על חובי עמך.

ור"א דאפילו אין עושין תשובה מעצמן נגאלין, כי הקב"ה מעמיד להן מלך שגזירותיו קשות כהמן כו' ומחזירן למוטב – והוא כמו ביציאת מצרים, שנגאלו בזכות קבלת התורה (שמי"ר פ"ב), ואמרו רז"ל (שבת פח, א) שכפה עליהם הקב"ה כו' מכאן מודעה כו'.

ויש לומר דזהו דיוק הלשון בראש השנה (שם) משומר ובא מששת ימי בראשית, שג' תיבות אלו הם לכאורה שפת יתר, אלא שהוא לרמז שאינו תלוי בעבודת האדם מצד עצמו. ויש להעיר ממה שנאמר אלה תולדות השמים והארץ בהבראם גו' ואדם אין גו' ואמרו רז"ל (ב"ר פ"ג) ואדם אין להעביד את הבריות להקב"ה.

והנה בכל זה חילוק גדול מאז ועד עתה, כי במתן תורה עדיין לא היו מצווין, ולכן יש להם מענת אונס ומודעה רבה, משא"כ עתה דמצווין, הנה גם כשבאה התשובה על ידי מלך קשה, כיון שהוא על ידי שהקב"ה מעמידו עליהן, על זה אמרו דבודאי בלב שלם עושה, וכמו שביאר הרמב"ם (הלכות גירושין פרק ב הלכה כ) הטעם: מי שתקפו יצר הרע לבטל מצוה כו' והוכה עד שעשה כו' אין זה אנוס כו' מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצות כו'.

אגרות קודש – מכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו – ח"א עמוד קט"ז

יב, מה – בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה ועצם לא תשברו בו

ח. איתא בש"ס קרבן פסח אינו נאכל אלא על השובע משום דכתיב ועצם לא תשברו בו, ואם יאכל לתיאבון חיישינן שמא ישבר בו עצם.

ומקשינן התינח בזמן שבית המקדש קיים, אבל עכשיו שהאפיקומן הוא במקום הפסח מאי איכא למימר, ומשני מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו אפיקומן במקום פסח לתיאבון אף עכשיו נאכל הפסח גם כן לתיאבון וכו' ולכן אפיקומן אינו נאכל אלא על השובע.

דברי יהונתן – דרושים לפסח ד"ה כל דכפין

והשתא לר"א לא יהא אסור אלא בתשרי ולר"י בניסן (הנה קושיא זו מצאתי אח"ז בס' טורי אבן בר"ה במקומו והאר"י ולחלק יצא עפ"י מה דאז"ל זכו אחישנה לא זכו בעתו עיי"ש). ולענ"ד אין זה בגדר קושיא כלל כי ביום שכן דוד בא אז לא תהי' הגאולה כי אם כמו שכתב הרמב"ם פרק י"א מהלכות מלכים אחר שיכוף את ישראל ללכת בדרכי תורה וילחם מלחמת ה' ויצליח ויבנה המקדש ויקבץ נדחי ישראל ומקריבים קרבנות ויעשו שמיטין ויובלות עפ"י התורה שבכתב ובעל פה אז תהי' הגאולה שלימה במהרה ישלח מקדש.

שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' רי"א

ו. במד"ר (פ' ט"ו א) פרשת בא ד"א ראשון הוא לכם כביכול הקב"ה שנקרא ראשון כו', וציון (היינו בית המקדש) נקרא ראשון שנאמר¹ כסא כבוד מרום מראשון כו', ועשו נקרא ראשון כו', ומשיח נקרא ראשון כו', יבוא הקב"ה שנקרא ראשון ויבנה בית המקדש שנקרא ראשון, ויפרע מן עשו שנקרא ראשון, ויבא משיח שנקרא ראשון, בחדש הראשון שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים וגו', עכ"ל המד"ר שם.

הנה מהמד"ר הזה משמע דמה שיבא הקב"ה שנקרא ראשון ויפרע מעשו כו', ויבנה בית המקדש כו', ויבא משיח כו', הוא בלי זכות כלל. כי אי אפשר לומר שהוא בשביל השכר דביום הראשון דפסח, כי אם כן הוי' ל"י להמד"ר לומר הדרשה על ביום הראשון דפסח, ולא על ראשון הוא לכם דחדש ניסן בכלל, וגם אי אפשר לפרש שהוא בשביל ובזכות שישראל מקיימים המצוה למנות חדשי השנה מניסן, שהוא החדש הראשון, ולא איזו חדש אחר, בשביל זה יבא הקב"ה שנקרא ראשון כו', כי אם כן הול"ל בזכות ראשון הוא לכם יבא הקב"ה שנקרא ראשון כו'.

אלא משמעות הדברים הוא, שהוא בלי שום זכות כלל, רק כמו שגאולת מצרים היתה באתערותא דלעילא מצד עצמו בלי שום זכות, כמ"ש² קול דודי הנה זה בא כו', באתערותא דלעילא מצד עצמו בחדש הראשון, שהוא חדש ניסן.

כמו כן הגאולה העתידה יהי' בניסן (שיבא הקב"ה כמו שבא במצרים שנגלה הקב"ה בכבודו ובעצמו, כמ"ש³ ועברתי בארץ מצרים כו', וכמאמר שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם. ויכרת זרעו של עשו, כמו שנאבדו המצרים, ויבנה בית המקדש ע"ד כמו שהוקם המשכן בניסן, ויבא משיח כמו שמשנה גאלם ממצרים כמ"ש⁴ וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים שקאי על משה) באתערותא דלעילא מצד עצמו בלי שום זכות.

לקוטי לוי יצחק – ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומחז"ל – עמוד ק"ח

ז. אמרו רז"ל (ראש השנה יא, ב) תניא רא"א כו' בתשרי עתידין להגאל ר"א כו' בניסן עתידין להגאל (ועיין שם כז,

(3) שמות יב, יב.

(4) במדבר כ, טז.

(1) ירמ' יז, יב.

(2) שיר השירים ב, ח.

ב"ה, ב' שבט, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ד טבת הוא יום ההילולא של רבנו הזקן בעל התניא והשולחן ערוך,

א) איך להתנהג בכדי להשפיע על תלמיד ישיבה להמשיך בלימודו בישיבה.

מובן ע"י הסברה אשר תורתנו היא תורת חיים גם כפשוטה, חיים בעולם הזה, ומובן הדבר שהרי נתנה מבורא העולם בכלל ובורא האדם ביחוד, אשר רק הוא ית' יכול לדעת מהו הטוב באמת בשביל האדם הנמצא בעולם זה, והבורא הודיע אותנו הוראות מפורטות בתורתנו, ואחד הציוויים העיקריים בה הוא לימוד התורה, וחשיבות נוספת ללימודה בימים המשמשים יסוד והכנה לדרך האדם כשיצא לחוץ מדי אמות של ביתו של בית הכנסת ושל בית המדרש, וכמה דברי התעוררות והסברה בזה נמצאים בספרים בכלל ובספרי החסידות ביחוד.

ב) איך לגרש המחשבות זרות המבלבלות בעת התפלה והלימוד.

אחת העצות לזה היא ללמוד מתוך הספר ואפילו בעת שעובר במחשבתו על הסוגיא והעיון יהי הספר פתוח לפניו באותו הענין בו ואודותו מתבונן, וכשירגיש שהמחשבה מתחילה לשוטט הצדה, יביט בפנים הספר, ואותיות או חזרות מסבירות ומאירות.

ג) ענין החלומות המבלבלים.

ידוע ומרומז גם במאמרי רז"ל, אין אדם רואה אלא מהרהורי לבו, אשר החלומות הם תולדות המחשבה בטלה וכו' אשר במשך היום, וכשממעטים הסיבה בדרך ממילא מתמעט המסובב, וכיון שעוד סיבות לחלומות (עיי' תניא פרק כ"ט וש"י) יש להיות זהיר בק"ש שעל המטה, שיהי גופו טהור יהי זהיר בטבילת עזרא, והמזוזה בפתח חדרו כשרה.

ד) חיזוק בעניני אמונה ובטחון וכו', ילמוד חסידות בשופי ויתוסף בכל הנ"ל.

ה) איך להתנהג עם המנגדים לחסידות.

מובן שמבהיל הדבר איך זה מנגדים לחלק מתורת ה' ובטח בא זה מחסרון ידיעה מה זה תורת החסידות, ולכן מהנכון שלא להכנס בוויכוחים כי אם להפיץ אור תורה ומאור שבתורה זוהי פנימיות התורה ככל האפשרי על ידי הוספה בלימוד עצמו ועל ידי השפעה בסביבתו שיתפשט לימוד זה גם שם, וכנ"ל מבלי להכנס בוויכוחים בזה, ובדרך ממילא תתמעט ההתנגדות הלך פחות ותתרבה הדיעה והחכמה בתורת דא"ח.

בודאי יודע אשר בעשירי לחדש זה ש"ק פ' בשלח הבע"ל הוא יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ ז"ע וכל הרוצים להיות קשורים להוראותיו ולתורתו מתעוררים ומחליטים ביום זה להוסיף בלימוד התורה ובהידור בקיום מצותי.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

ו. ב. כבקשתו ובתור יוצא מן הכלל הנני בא על החתום, אבל גם כשחותם המזכיר, פשוט אשר מקודם לזה קורא אני כל המכתבים המתקבלים על שמי, ומקריא המענה על כל אלו המכתבים החתומים בשמי וקודם ששולחים אותם נקרא המענה על ידי, ולפלא החשד המוזר שאין כן הסדר והרי לא נחשדו בני ישראל על ענינים כחשד האמור.

♦ יום ראשון כ"ו טבת ♦

י (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרָעָה כִּי־אֲנִי הַכְּבֹדְתִי אֶת־לְבוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׁתִּי אֶת־תִּי אֱלֹהֶ בְּקִרְבּוֹ:

א וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לְוֹת פְּרָעָה אֲרִי אֲנִי יִקְרִית יָת לְבָה וְיָת לְבָא דְעַבְדֵּיהִי בְדִיל לְשִׁנְאָה אֲתִי אֲלִין בִּינִיחוֹן:

כז"י וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרָעָה • וְהִתְרָה בּוֹ. שְׁתִּי • שִׁמִּי, שְׁאֲשִׁית אֲנִי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 1 עמ' 65)

וְהִתְרָה בּוֹ (רש"י, א) מְבַאֵר ב'תנא', שֶׁאֵף מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ שֶׁ"אֵין מִסְפִּיקִין בִּידוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה", הֵנָּה "אִם דָּחַק וְנִתְחַזַּק... וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - מִקְבָּלִין תְּשׁוּבָתוֹ". וְאֵף כָּאן, גַּם לְאַחַר שֶׁהִכְבִּיד ה' אֶת לֵב פְּרָעָה עַדִּין הִיָּתָה בִּידוֹ הַבְּחִירָה לְהִתְחַזַּק וּלְשׁוּב בְּתִשְׁבּוּבָה. זֶהוּ וְהִתְרָה בּוֹ - הַקְּבֹ"ה הִכְבִּיד אֶת לֵב פְּרָעָה כְּדִי לְשַׁלַּל מִמֶּנּוּ אֶת הָאֲפָשׁוּת שֶׁל תְּשׁוּבָה; אֵף רש"י מְגַלֵּה שֶׁעַדִּין הָיָה בִּידוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, שֶׁהָיָה הַמְּטָרָה שֶׁל הַתְּרָאָה הִיא, בְּדֶרֶךְ כָּלל, שֶׁהָאֲדָם יִקְבַּל אוֹתָהּ. אור החיים

(ב) וְלִמְעַן תִּסְפָּר בְּאֲזְנֵי בְנֶךָ וּבְנֵי־בְנֶךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלָתִי בַּמִּצְרִים וְאֶת־אֶתְנִי אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בָם וַיִּדְעֶתֶם כִּי־אֲנִי יְהוָה:

ב וּבִדְלִיל דְּתִשְׁתַּעֲי מְדָם בְּרָךְ וּכְר בְּרָךְ יָת נִסִּין דִּי עֲבָדִית בְּמִצְרַיִם וְיָת אֶתְנִי דִּי שְׁוִיתִי בְּהוֹן וְתִדְעוֹן אֲרִי אֲנִי יְיָ:

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

פרוש לצד שאמר אליו כי אני הכבדתי את לבו יש מקום למשה לומר למה יאריך עוד הטרח ויציטרף גם כן לשדד המערכות כי יש בכל מכה שני סדר מערכת הבריאה, אם להראותו את כחו ויתברך אשר אמר עליו מי ה' הלא הנה מפת הכבד והראיה ה' ידו הנפלאה ומה צריך להפך סדר הבריאה עוד, לזה אמר אליו טעם למען שתי אתני אלה פרוש אותות שאני רוצה לעשות בעולמי כדי שיפירו ישראל האלהות עדן נשאר מהם אלה להשלמת האמונה, כי בכל שבע מכות שעברו אין בהם הכחשה למשתחיה לשמש או ליה, גם לאשר טעה כי בורא הרוח אינו בורא העפר, והגם ששילט ה' על הארץ במה ידוע כי הוא בורא רוח הוא היוצר אדם וצר צורה, והצריך ה' להראותם במעשה הארבה כי עשה מלאכיו רוחות להביאם גם להחזירם, גם לשאת את המתים לכל יתנו מהם המצריים (שם פ"ג) ובמפת חשף כי הוא יוצר המאורות ושלט בהם, גם יצירת החשך ונוצר עליו לשמש עבות למצרים (שם פ"ד). ובמפת כבורות נודע כי הוא היוצר צורה בתוך צורה ומכיר טפת הבכור (ב"מ ס"א:) גם באמצעות מכה זו צוה ה' מצוות (לקמן י"ג) (ב) קדש לי כל בכור, ויהיה זה לזכרון כי הוא יוצר מבטן לעבד לו, ולזה כשמצא רשע זה הקשה ה' לבו למען שתי אתני אלה שאני צריך לעשות לאות ולמופת לטעם הנזכר יהיו בקרב שחמצאנה אותו כוסות התרעלה גם כן לצד רשעו וזולת טעם זה לא היה ה' כשדד המערכות בשבילו לבד:

וְאֵת לֵב עֲבָדָיו. טעם כבד לב עבדיו הוא לבל יעצוהו לשלח, גם שבוה תהיה הבאת המכות לכל מצרים ולא לפרעה לבד כי בזה לא יהיה פרסום המכות אשר יביא ה' על פרעה לבד. והגם שלא הזכיר ה' פֶּטַח זֶה בשליחות ראשונה ולא אמר אלא אֲחֻזָּק אֶת לֵב פְּרָעָה, אֲמַר הַעֲקֹר וּבְכַלְלֵהם עֲבָדָיו, ואולי שנתפנו ה' בדבריו כאן לפרש לו דבריו הראשונים שלא לב פרעה לבד אלא גם לב עבדיו, וטעם שלא באר מקדם ובאר עתה, לצד שאמר משה בפֶּטַח הַקּוֹדֶמֶת (ט"ז) וְאֵתָה וְעַבְדֶּיךָ גִּלְהָ דַעְתָּהוּ כִּי הוּא סוֹכֵר שְׁאֵין הַזְכָּרָה עֲבָדָיו נִכְלָלָת בְּהַזְכָּרָת פְּרָעָה וּמַעֲתָה; וְכִּי בְּדַבְרֵי ה' שֶׁאֲמַר לוֹ וְאֲנִי אֲחֻזָּק אֶת לֵב פְּרָעָה כִּי אֵין עֲבָדָיו בְּכָלל וַיִּחַשֵּׁב כִּי חֻזַּק לֵב עֲבָדָיו לֹא מֵה' יֵצֵא הַדָּבָר, לִזְוֹ אֲמַר אֲנִי הַכְּבֹדְתִי אֶת לְבוֹ וְאֵת לֵב עֲבָדָיו:

לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְנִי אֱלֹהֶ בְּקִרְבּוֹ. צריך לדעת למה דקדק לומר אותותי אלה שיראה שעקר הטעם שהכביד לבו הוא לצד אותות אלה לשומם שנהאש שיש צורך בשימת אותות אלה ולא זולתם, עוד אומר בקרבנו. ויתבאר על דרך אומרם ז"ל (שמות רבה פ"ב) כי מעשה מצרים מעיד על האלהות כי הוא השליט והוא האדון, והאדון לצד שחפץ בישאל לקרבם לעבדו ולדבקה בו היה חפץ להשפילם לראות ולהביט בעין הכחשת כל אמונה חוץ ממנו, ועדין לא הראם כי הוא בורא רוח ועושה מלאכיו רוחות, גם לא הראם כי הוא ברא אור וחשך, ולזה אמר למען שתי וגו'

א וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה. אמר לשון אמינה רבה, גם הזכיר שם הרחמים, לא לצד המשפלה אליו אלא לצד השליח שהזכיר בסמוך אל משה כי הם דברים שישמח בהם צדיק כי חנה נקם, לזה אמר לשון אמינה ונתקרת שם הרחמים כי הם דברים הסועדים את לבו:

עוד לצד שלא היה ה' שולח המכה תכף ומיד עד שהיה שולח להתרות בו קדם, למר שבוש א' (שמו"ר פ"ט) ולמר ג' שבועות, וזה הוא ממדת התסד והרחמים לזה אמר לשון אמינה וזכרון שם הרחמים. עוד ירצה על דרך שפרשתי למעלה בפרשת וארא (ב) כי אפילו מדת הרחמים הספיקה בשמחה לעשות דין ולהנקם מאויב זה:

כי אני הכבדתי. פרוש מעתה תשפיל לדעת כי אני הוא שהכבדתי את לבו כי מטבע אדם לו יהיה לבו קשה כאבן ירעד ויפחד בראותו מפת הכבד, וזה האיש עודנו ברשעו אין זה ממדת אדם אלא אלהים גזר עליו להקשותו. ולפי מה שפרשתי בפסוק (לעיל ט"ז) והחשה להפסקת וגו' כי אפילו וגו' כי ה' עשה פלאי פלאים וזה היה סבה להכביד לבו ידע גם כן על נכון כי אני הכבדתי בעשות פלא זה:

או ירצה לדרך זה כי לצד שראה משה המכה הגדולה של הכבד ורשע זה אדרבה הוסיף לחטא ישלל התקנה ממנו ויתחמץ לכבו בשליחותיו אל פרעה, לזה אמר לא תחוש לזה כי אני הכבדתי לבו וזולת זה כשאמר ממנו כבד לב הנה הוא משלחם:

כ"י"ה התעללתי • שחקתי, כמו: (במדבר כב) "כי התעללתי בך", (שמואל א 1) "הלא פאשר התעלל בכם", האמור במצרים. ואינו לשון פועל ומעללים - שאם כן, היה לו לכתב עוללתי - כמו: (איכה א) "ועולל למו פאשר עוללתי לך", "אשר עולל לך". אור החיים

ג. ונאמא משה ואהרן לות פרעה ונאמרו לה פדנן אמר יי אלהא דיהודאי עד אמתי מסרב את לאתפנעא מן גרמי שלח עמי ויפלוהו גרמי:

(ג) ויבא משה ואהרן אל־פרעה ויאמרו אליו כה־אמר יהוה אלהי העברים עד־מתי מאנת לענת מפני שלח עמי ויעבדני:

כ"י"ה לענת • כתרגמו: לאתפנעא, והוא מגזרת עני, מאנת להיות עני ושפל מפני.

ד. ארי אם סריב את לשלחא ית עמי הא אנא מייתי מחר גובא בתחומך:

(ד) כי אם־מאן אתה לשלח את־עמי הנני מביא מחר ארבה בגבולך:

ה. ויחפא ית עין שמשא דארעא ולא יכול למחזי ית ארעא ויכול ית שאר שזכתא דאשתאר לכוון מן ברדא ויכול ית כל אילנא דאצמח לכוון מן חקלא:

(ה) ובסה את־עין הארץ ולא יוכל לראות את־הארץ ואכל את־יתר הפלטה הנשארת לכם מן־הברד ואכל את־כל־העץ הצמח לכם מן־השדה:

כ"י"ה את עין הארץ • את מראה הארץ. ולא יוכל וגו' • הרוואה לראות את הארץ, ולשון קצרה דבר.

ו. וימלון בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים די לא חזו אבהתך ואבהת אבהתך מיומא דמהויהוין על ארעא עד יומא דדין ויחפני ונפק מן קדם פרעה:

(ו) ומלאו בתיך ובתי כל־עבדיך ובתי כל־מצרים אשר לא־ראו אבתיך ואבות אבתיך מיום היותם על־הארמה עד היום הזה ויפן ויצא מעם פרעה: אור החיים

ז. ונאמרו עבדי פרעה אליו עד אמתי יהי דין לנו למקלא שלח ית גבריא ויפלוהו קדם יי אלההוין העד כען לא ידעת ארי אבדת מצרים:

(ז) ויאמרו עבדי פרעה אליו עד־מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את־האנשים ויעבדו את־יהוה אלהיהם הטרים תדע כי אבדה מצרים:

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

בספור הוא וידעתם כי אני ה' ואין עוד ותכיבו האמונות זולת זה, וכן תמצא כשדבר אתנו ה' ברוך הוא בהר סיני פתח דבריו 'תברך אמן (לקמן כ' ב) אנכי ה' אליהך וזה לך האות אשר הוצאתיך מארץ מצרים, והוא שהקדים דבריו כאן ואמר וידעתם כי אני ה' כיורו בזה בחוש הראות צדק האמונה מה שלא השיג אדם מהעולם עד העולם ברוך אשר בן עשה לנו:

(ו) ויפן ויצא. וזללו בעיניו שאחר שהתודה ואמר (ט' כ"ו) ה' הצדיק וגו' חזר לסרחונו לזה פנה ויצא בדרך הנהוג עם שאר בני אדם. ותמצא כי גם פרעה הרשע שלם לו בן דכתיב (פסוק ח') וישב וגו' ויגרש אתם מאת בני פרעה, ולזה תמצא שאחר כך כשקרא לו להתפלל על הסרת מפת הארבה אמר אליהם (פסוק ט"ו) חטאתי לה' ולכם מה שלא היה רגיל לומר קדם, שנחפז להתודות על שנהג בם מנהג פחיתות ויגרש אותם:

ובעפר ובבצלי חיים ובכאש ובאור ובדומה אין זה מספיק שיזכר הדבר בתמידות לעולם לחקק האמונה, אלא באמצעות היות הפלאה ב' כי נפלא ה' להרע את פרעה ועבדיו להשקותם כוסות לענה מה שלא היה בן לכל גוי, וזה לך נעומות אמרי נעם ולמען תספר באזני בנך ענן זה, ותספור מן הנמנע שיהיה הדבר תמיד בזכרוןך זולת באמצעות ב' תמיהות, הא' את אשר התעללתי במצרים הרי תמיה אחת הגם שהיה ה' עושה להם צרות שאין בהם שדוד המערכות והטבעיות אף על פי בן לצד רב הצרות והמכות עשר מכות וכל מכה היתה של ארבע וה' מכות לא עשה בן לכל גוי הנה הדבר תמוה, ותמיה זו לבד לא דכירי אינשי ולא יספרו מעשה ה' ואמר ואת אחתי פרוש האותות שעשה ה', תמיהה שנית שגם בלא ענן מצרים האות מעצמו הוא דבר פלא, ובאמצעות ב' פלאות תספר באזני בנך וכן בנך וגו', ותכלית המבן

(ב) ולמען תספר וגו'. צריך לדעת לאיזה ענן הצרף לטעם זה ולא הספיק בטעם הראשון שה' חפץ להשים אותות אלה כמו שפרשתי בסמוך. עוד מה הוא את אשר התעללתי במצרים ומה הוא ואת אחתי שנגאה שהם ב' דברים. עוד צריך לדעת פגנת אומרו וידעתם וגו':

אכן פגנת הכתוב הוא כי בא ה' להודיעו כי אין תכלית הפגנה בהקאת האותות בקרב לעשות נקמה בפרעה אלא לחזק האותות שהם עקר האמונה בלב ישראל כדי שיהיה רשום בל ישכח לנצח, כי כשיהיה בקרב של פרעה יהיה בזכרון בני ישראל לעולם ועד, והפגנה על דרך אומרים ז"ל במסכת חלין (ע"ה) בדין בן פקועה כי אם יהיו בו ב' דברים מפלאים יהיה מזכר תמיד וכשיראו שאוכלו בלא שחיסה לא יחשדוהו כי מזכר הוא ביניהם כי תרי תמיהי מדבר דכירי אינשי. והנה באמצעות הפלא שיפליא ה' להודיעם כי הוא שולט ברוח ובמים

כ"י • הַטָּרִם תִּדַּע • הַעוֹד לֹא יָדַעַתָּ כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם? • אור החיים

(ח) וַיֹּשֶׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרַעְיָה וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם
לָכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי הַהֲלָכִים:

כ"י • וַיֹּשֶׁב • הוֹשִׁבוּ עַל יְדֵי שְׁלִיחַ שֶׁשְּׁלָחוּ אַחֲרֵיהֶם, וְהַשִּׁיבוֹם אֶל פְּרַעְיָה. • אור החיים

(ט) וַיֹּאמְרוּ מֹשֶׁה בְּנִעְרֵינוּ וּבְזֻקְנֵינוּ גִלְדָּה בְּבָנֵינוּ וּבְבָנוֹתֵינוּ
בְּצִאֲנָנוּ וּבְבִקְרָנוּ גִלְדָּה כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ:

(י) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם יְהִי בֵּן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח
אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶּם רְאוּ כִּי רָעָה נִגְדָּה בְּיֵיכֶם:

כ"י • כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְגו' • אף כי אֲשַׁלַּח גַּם אֶת הַצֵּאֲן וְאֶת הַבָּקָר, כַּאֲשֶׁר אָמַרְתֶּם. רְאוּ כִּי רָעָה נִגְדָּה בְּיֵיכֶם • כְּתִירוֹתֵיכֶם. וּמִדְּרַשׁ אַגְדָּה שְׁמַעְתִּי: כּוֹכַב אֶחָד יֵשׁ שֶׁשְּׁמוֹ רָעָה, אָמַר לָהֶם פְּרַעְיָה: רּוֹאֵה אֲנִי בְּאִצְטִגְנוּת שְׁלִי אוֹתוֹ כּוֹכַב עוֹלָה לְקִרְאָתְכֶם בַּמִּדְבָּר וְהוּא סִימֵן דָּם וְהִרְיָגָהּ. וּבְשִׁחְטָאוֹ יִשְׂרָאֵל בְּעַגְלָה וּבְקֶשֶׁת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהִרְגֵם, אָמַר מֹשֶׁה בַּתְּפִלָּתוֹ: "לִמָּה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצִיאֵם? זֶה הֵיא שֶׁאָמַר לָהֶם: "רְאוּ כִּי רָעָה נִגְדָּה בְּיֵיכֶם", מִיד: "וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה" וְהַפֶּךְ אֶת הַדָּם לָדָם מִלֵּה שְׁמֵל יְהוֹשֻׁעַ אוֹתָם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ה) "הַיּוֹם גִּלּוֹתִי אֶת חֲרַפַּת מִצְרַיִם מֵעַלֵיכֶם", שֶׁהִיוּ אוֹמְרִים לָכֶם: דָּם אֲנִי רּוֹאִין עַלֵיכֶם בַּמִּדְבָּר.

אור החיים על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

לְחֻטִּינִי הִנֵּה אוֹמֵר בֶּן בְּפוֹרֵשׁ וַיֹּאבֵד כָּל מִסְבָּר וּמִמָּאֵן בְּדִבְרָיו, וְאָמְרוּ הַטָּרִם תִּדַּע כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר הָכָה הָאֱלֹהִים לְמִדָּתָהּ כִּי יָכוֹל הוּא לַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ. וְלִפִּי זֶה הַכְרִיחוֹ שְׁנֵי דְבָרִים, הָא' שִׁישְׂרָאֵל לֹא יִלְכוּ בַּהֲחֻלָּה, וְהַדְּרִיקוּ מִפְּלָאֵי הַמִּכּוֹת כִּי אִם הִנֵּה ה' חֲפִץ לְהוֹצִיאֵם בַּהֲחֻלָּה אֵין מִיָּדוֹ מִצִּיל. וְתִמְצָא כִּי נִתְחַסֵּם פְּרַעְיָה הַרְשָׁע וְהַשִּׁיבִים בְּמִרְמָה וַיֹּשֶׁב אֶת מֹשֶׁה וְגו' וַיֹּאמְרוּ לָהֶם מִי וּמִי הַהֲלָכִים וְהַשִּׁיבוּהוּ בְּנִעְרֵינוּ וּבְזֻקְנֵינוּ גִלְדָּה וְאָמַר לָהֶם רָעָה נִגְדָּה וְגו' לָכוּ נָא הַגְּבִירִים וְגו' כִּי אִתָּה אִתָּם מִבְּקָשִׁים וַיִּגְרַשׁ אֹתָם וְגו' וּמִאֲמָצְעוֹת הַמַּעֲשֶׂה נִסְתַּרָה דַּעַת עֲבָדֵי פְרַעְיָה כִּי לֹא כִמוֹ שֶׁחֲשָׁבוּ שְׁאֵין לְהִלָּכְתָם אֲלָא לִשְׁעָה שֶׁהָיָה מִהֶעָנָן מִכּוּכָה כִּי עָרְמָה בְּדָבָר וְהִלָּכְתָם הִלָּכִית עוֹלָם, וְלִפִּי זֶה חֲזוֹנוֹ גַּם בֶּן לְמַחוּשׁ הָרֹאשׁוֹן כִּי זֶה לֹךְ הָאוֹר כִּי לֹא לִכְלֹל יָכוֹל בְּנִזְכָּר לְמַעֲלָה וּבִזְכָּל לֹא הוֹסִיפוּ לְדַבֵּר עוֹד כְּדִבְרֵיהֶם הָרֹאשׁוֹנִים:

(ח) לָכוּ עִבְדוּ וְגו'. אָמַר סֵתֶם הַדְּבָרִים וְנִתְחַסֵּם לְחֻרִיק שְׁלֹא יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שִׁישְׂאָלוֹ שֶׁיִּלְכוּ בָּלָם, וְלִזְכָּר דְּבַר סֵתֶם לָכוּ עִבְדוּ, וְאָמַר מִי וּמִי לֹא לֹמַר אִם בָּלָם אִם מִהֶם זֶה וְדָאִי שְׁלֹא יִלְכוּ אֲלָא בְּנֵי הַעֲבֹדָה כִּמוֹ שֶׁגִּלָּה לְכַסּוֹף לָכוּ נָא הַגְּבִירִים וְגו' כִּי אִתָּה אִתָּם מִבְּקָשִׁים אֲלָא גַם בַּגְּבִירִים הִנֵּה חֲפִץ שְׁלֹא יִלְכוּ בָּלָם:

שְׁלִיחֹתָיו לֹא אָמַר אֲלָא (ה' א') וַיַּחֲגוּ לִי בַּמִּדְבָּר, וַיַּעֲבֹדוּנִי (פסוק ג'), זֶה יָגִיד כִּי לֹא לְחֻטִּינִי יָצָא ה'. וְאָבִין דְּבַר כִּי הוּא זֶה אֲשֶׁר הִטְעִיחוֹ לְפָרַעְיָה וְלָכֵן עָמַד אֵפֶן הַשְׁלִיחוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח ה' לְשַׁלַּח יִשְׂרָאֵל לַחַג בַּמִּדְבָּר שֶׁהִכְנוּהָ הוּא לְשׁוֹב אַחֵר כִּי הָרִי הוּא גְּלוֹי לְפָרַעְיָה וְלַעֲמֹ כִּי לֹא בַּהֲחֻלָּה הוּא שׂוֹאֵל וּמִנָּה נָפַל הַטְּעוֹת, כִּי יֵשׁ בְּדָבָר שְׁנֵי צִדִּדִּין. הָא' כִּי דְבַר ה' אָמַת הוּא כִּי אֵינוֹ חֲפִץ אֲלָא דִּרְךְ שְׁלִשֶׁת יָמִים, וְהַב' כִּי הַדְּבָרִים כָּאוֹ דִּרְךְ עָרְמָה וְאֵין דַּעַתוֹ אֲלָא לְהוֹצִיאֵם לְחֻטִּינִי, וְלִפִּי זֶה הַדְּבָרִים מַעֲיִדִים כִּי כִּבְכּוֹל אֵין כַּח בּוֹ לְהוֹצִיאֵם בַּהֲחֻלָּה בְּרִי מִיָּנִן הָא לְמִדָּתָ שִׁישׁ לוֹ מִנִּיעָה חֵס וְשְׁלוֹם לְרִצּוֹן אֲשֶׁר יַחְפֹּץ, וְלִזְכָּר פְּרַעְיָה וְעֲבָדָיו לְצַד שְׁלִילַת עֶקֶר הָאֱמוּנָה בָּהֶם חֲשָׁבוּ צַד הַב' וְלִזְכָּר הַקָּשׁוֹ עָרְפָם וּמִאֲנוּ לְקַבֵּל מֵאֲמַר ה' כִּי אָמְרוּ אֵין בְּכַחוֹ חֵס וְשְׁלוֹם לְהַכְרִיחַ הַכֹּרֶת גְּדוֹל וְזֶה לֹךְ הָאוֹר הַמִּפְלָא שֶׁעָרְמָה יַעֲרִים וְלִזְכָּר הַקָּשׁוֹ לָכֶם, וְאַחֲרֵי כֵן כִּשְׂרָאֵל עֲבָדֵי שֶׁעָבְדוּ עֲלֵיהֶם שֶׁבַע מִכּוֹת וְהִתְרָה בְּמִכָּה שְׁמִינִית שֶׁל הָאֲרֻכָּה נִתְּנוּ לָב לְצַד צַד הָא' כִּי הָאֱמֶת הִיא שֶׁשְּׁעָמֹ שֶׁל הָאֱלֹהִים בְּרוּךְ הוּא הוּא שְׁאֵינוֹ חֲפִץ לְהוֹצִיאֵם לְחֻטִּינִי, וְהוּא אוֹמֵר עַד מָתִי יִהְיֶה וְגו' שֶׁלֹּא אֶת הַקָּשִׁים וַיַּעֲבֹדוּ פְרוּשׁ שְׁאֵין כּוֹנֵת ה' אֲלָא עַל פֶּרֶט זֶה וְהַטָּעָה שֶׁבּוֹ הַכְּרַחְנוֹ הַדְּבַר כִּי הַכְּרַחְנוֹ כִּי כָל יָכוֹל וְאִם הִתָּה כּוֹנֵת שֶׁיִּלְכוּ

(ז) עַד מָתִי יִהְיֶה וְגו'. לֹא שֶׁהִסְכִּימוּ לְשַׁלַּח יִשְׂרָאֵל בַּהֲחֻלָּה כִּי הִנְבֹּאֶה שֶׁאָמַר ה' לְמֹשֶׁה הַכְּבֹדִתִּי וְגו' מִכְּחִישׁ זֶה, אֲלָא שֶׁרָצוּ שִׁילְכוּ בַּאֲפִן שִׁיחֻרוֹ וְדָאִי, וְלִזְכָּר תִּמְצָא כִּשְׁאָמַר מֹשֶׁה בְּנִעְרֵינוּ וּבְזֻקְנֵינוּ וְגו' וְגִרְשָׁם פְּרַעְיָה לֹא יִסְפוּ דְבַר עוֹד בְּדָבָר הַזֶּה, גַּם פִּיהֶם עָנָה בֶּסֶם כִּי לֹא הָאֱמִינוּ בְּסִדּוֹר הַמַּעֲשֶׂה כִּי אֲלֵהִי הַעֲבָרִים הַגְּדוֹל וְהַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא נִטָּה יָדוֹ בָּהֶם לְשַׁלַּח יִשְׂרָאֵל אֲלָא שֶׁהִיוּ יוֹקֵשִׁים בָּהֶם וְאֵין לֹךְ כְּפִירָה בְּאֱמִתוֹת הָעֵנָן כִּזָּה: הַטָּרִם תִּדַּע. פְּרוּשׁ הָאֵם קֹדֶם שֶׁתְּשַׁלַּחם תִּרְעָה לְדַעַת שֶׁאֲבָדָה מִצְרַיִם, לִזְכָּר שֶׁלֹּא אוֹתָם קֹדֶם שֶׁיִּגְאֵעַ גְּדָר זֶה שֶׁל אֲבֵדַת מִצְרַיִם: וְרִיאִיתִי לְמַת לָב בְּמָה הִסְכִּימָה דַּעַתָם עַל אֲבֵדַת מִצְרַיִם אַחֵר כִּי וְשִׁתְקוּ וְהִלְכוּ לָהֶם, וְלִהְיוֹת הָעֵנָן נִשְׁפִּיל בְּחִקְרֵי בְּעֵנָן מִה הִתָּה דַּעַתָם שֶׁל פְּרַעְיָה וְעֲבָדָיו מִתְחַלֵּת הָעֵנָן, הָאֵם יֵשׁ שׁוֹטֵט גָּמוֹר בְּעוֹלָם שֶׁיִּסְבֵּל כָּל הַרְעוֹת וְהַצְרוֹת הַהֶמָּה וְיִכְנִיס עֲצָמוֹ בְּסִכּוֹת נִפְשׁוֹת, וְעוֹד לוֹ שְׁלָקָה אֲלֵהוּ וְסָפוּ מִקְנֵיו וְאָבְדוּ מִקְנֵי הָאֲדָמָה וְכִמְעַשׂ סָפוּ תַּמּוֹ כְּאוֹמְרוֹ הַטָּרִם תִּדַּע כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם, וּמִן הַסֵּתֶם לֹא יֵאֱמָר כִּי כָל כֶּף טַפֵּשׁ הִנֵּה, וְהִנֵּה כִּי הַקָּשָׁה ה' אֶת רִיחוֹ, עַם כָּל זֶה צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה לוֹ אִיזָה סִבְרָא שְׁבָה יִתְלֶה טַפְשׁוֹתוֹ, וְתִגְדֹּל הַקָּשָׁה כְּרֹאוֹת כִּי לֹא שָׁאֵל ה' מִמֶּנּוּ אֲלָא דִּרְךְ שְׁלִשֶׁת יָמִים, וְהִנֵּה שֶׁכְּתִבּוֹ שֵׁם (לְעִיל ג' י"ח) כִּי ה' לֹא אָמַר פֶּרֶט זֶה אֲלָא יִשְׂרָאֵל, עַם כָּל זֶה הָרִי בְּכָל

(יא) לֹא כֵן לָכוּ נָא הַגִּבֹּרִים וְעִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אַתָּה אַתָּם מִבְּקָשִׁים וַיַּגִּדְשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פְרַעֲהוּ:

כ"י • לא כן • באשר אמרתם להוליך הטף עמכם, אלא לכו הגבורים ועבדו את ה'. כי אתה אתם מבקשים • (אתה עבדך) בקשתם עד הנה: נזכחה לאלהינו, ואין דרך הטף לזבח. ויגדש אתם • הרי זה לשון קצר, ולא פרש מי המגדש.

♦ יום שני כ"ז טבת ♦

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאַרְבֶּה וַיַּעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֶת כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר הַבְּרֵד:

כ"י • בארבה • בשביל מפת הארבה. אור החיים

(יג) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיְהִי נֶחֱג רוּחַ־קָדִים בָּאֶרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלֵּילָה הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָּדִים נָשָׂא אֶת־הָאֲרָבָה:

כ"י • ורוח הקדים • רוח מזרחית נשא את הארבה, לפי שבא כנגדו, שמצרים בדרומית מערבית היתה, כמו שמפךש במקום אחר.

(יד) וַיַּעַל הָאֲרָבָה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכָל גְבוּל מִצְרַיִם כִּבְד מְאֹד לִפְנֵי לֹא־הָיָה כֵן אֲרָבָה כְּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן:

כ"י • ואחריו לא יהיה־כן • ואותו שהיה בימי יואל, שנאמר: (יואל ב) "כמוהו לא נהיה מן־העולם", למדנו שהיה כבד משל משה, [כי של יואל היה] על ידי מינין הרבה שהיו יחד: ארבה, ילק, חסיל, גזם, אבל של משה לא היה אלא של מין אחד (כך גרסת רבי אליהו מזרחי), וכמוהו לא היה ולא יהיה.

(טו) וַיִּכֶם אֶת־עֵין כָּל־הָאֶרֶץ וַתִּחַשֵּׁד הָאֶרֶץ וַיֹּאכַל אֶת כָּל־עֵשֶׂב הָאֶרֶץ וְאֵת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבְּרֵד וְלֹא־נֹתַר כָּל־יֵרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ"י • כל ירק • עלה ירק, וירדור"א בלע"ז.

(טז) וַיִּמָּהַר פְּרַעֲהוּ לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חֲטֵאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם:

טז ואוהי פרעה למקרי למשה ולאהרן ואמר חבית גדם יי אלהכון ולכון:

יז וַיִּכְעַז שָׂבוּק כַּעַן לַחֹכִי בָרִם זִמְנָא הָדָא
וַיִּצְלוּ קָדָם יְיָ אֱלֹהֵכֹן וַיַּעֲדֵי מִנִּי לַחֹד יָת
מוֹתָא הָדִין :

יח וַיִּפְק מַלְוֹת פְּרָעָה וַיִּצְלֵי קָדָם יְיָ :

יט וַהֲפֹךְ יְיָ רוּחָא מַעֲרָבָא תַקִּיף לַחֲדָא וַיִּטַּל
יָת גּוֹבָא וַיִּרְמְהִי לְיָמָא דְסוּף לֹא אֲשַׁתָּאֵר
גּוֹבָא חַד בְּכָל תַּחוּם מַצְרַיִם :

(יז) וְעַתָּה שָׂא נָא חֲטָאתִי אֲנִי הַפֶּעַם וְהַעֲתִירוּ לִיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְיִסַּר מַעֲלִי רַק אֶת־הַמּוֹת הַזֶּה :

(יח) וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה וַיַּעֲתֵר אֶל־יְהוָה :

(יט) וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחָיִם חֲזָק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת־הָאָרֶבָה
וַיִּתְקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא נִשְׂאָר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל
מִצְרַיִם :

כז"י ◀ רוח ים • רוח מערב. ימה סוף • אומר אני שים סוף היה מקצתו במערב כנגד כל רוח דרומית וגם במזרח
של ארץ ישראל, לפיכך, רוח ים תקעו לארבה בימה סוף כנגדו, וכן מצינו לענין תחומין, שהוא פונה לצד מזרח,
שנאמר: (לקמן כג) "מים סוף ועד ים פלשתים", ממזרח למערב, שים פלשתים במערב היה, שנאמר בפלשתים: (צפניה
ב) "יושביו חבל הים, גוי כרתים". לא נשאר ארבה אחד • אף המלוחים שמלחו מהם (שמות רבה).

כ וַאֲתַקֵּף יְיָ יָת לְבָא דְפְרָעָה וְלֹא שִׁלַּח יָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל :

כא וַאֲמַר יְיָ לַמֶּשֶׁה אֲרִים יָדְךָ עַל צֵית שְׁמִיָּא
וַיְהִי חֲשׁוּבָא עַל אַרְעָא דְמַצְרַיִם בְּתַר דִּיעְדֵי
קָבַל לִילִיָּא :

(כ) וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל :

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי
חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּמָשׁ חֹשֶׁךְ :

כז"י ◀ וַיָּמָשׁ חֹשֶׁךְ • וַיַּחֲשִׁיד עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ יוֹתֵר מִחֹשְׁכוֹ שֶׁל לַיְלָה, וַחֹשֶׁךְ שֶׁל לַיְלָה יֵאֱמִישׁ וַיַּחֲשִׁיד עוֹד. וַיָּמָשׁ • כְּמוֹ
וַיָּאֱמַשׁ. יֵשׁ לָנוּ תְבוֹת הַרְבֵּה חֲסֵרוֹת אֶל"ף, לְפִי שְׂאֵין הַכֶּתֶב הָאֶל"ף נִכְרַת כָּל כָּף, אֵין הַכֶּתֶב מִקְפִּיד עַל חֲסֵרוֹנָה,
כְּגוֹן: (ישעיה יג) "לֹא יִהְיֶה שֶׁם עֲרֵבִי" – כְּמוֹ לֹא יֵאָהֵל, – לֹא יִטָּה אֶהְלֹו, וְכֵן: (שמואל ב כב) "וַתִּזְרְנוּ חֵיל", כְּמוֹ וַתִּזְרְנוּ.
וַאֲוִינְקִלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן הַסֵּרָה, כְּמוֹ לֹא יָמִישׁ, בְּתַר דִּיעְדֵי קָבַל לִילִיָּא, כְּשִׁיגִיעַ סוּמָךְ לְאוֹר הַיּוֹם, אָבַל אֵין הַדְּבוּר מִיִּשְׁב
עַל הַיָּי"ו שֶׁל וַיָּמָשׁ, לְפִי שֶׁהוּא כְּתוּב אַחֵר "וַיְהִי חֹשֶׁךְ". וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה פּוֹתֵרוֹ לְשׁוֹן (דברים כח) "מִמֶּשֶׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם", שֶׁהִיא
כְּפוּל וּמְכַפֵּל וְעַב עַד שֶׁהִיא בּוֹ מִמֶּשׁ.

כב וַיִּטַּ מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־
חֲשׁוּף קָבַל אַרְעָא דְמַצְרַיִם תִּלְתָּא
יוֹמִין :

(כב) וַיִּטַּ מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־
אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים :

כז"י ◀ וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֹלָה וְגו' שְׁלֹשֶׁת יָמִים • חֹשֶׁךְ שֶׁל אֲפֹל, שֶׁלֹּא רָאוּ אִישׁ אֶת אֶחָיו אוֹתָן ג' יָמִים (שמות רבה), וְעוֹד
שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַחֲרֵים חֹשֶׁךְ מְכַפֵּל עַל זֶה שֶׁלֹּא כְּמוֹ אִישׁ מִתְחַתִּי, יוֹשֵׁב אֵין יָכוֹל לַעֲמֹד, וְעוֹמֵד אֵין יָכוֹל לִישֹׁב (שמות
רבה. ע"ש). וְלָמָּה הֵבִיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ? שֶׁהָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר רָשָׁעִים, וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לְצִאת וּמָתוּ בְּשִׁלְשֶׁת יָמִי
אֲפֹלָה, כְּדִי שֶׁלֹּא יֵרָאוּ מִצְרַיִם בְּמַפְלֹתָם וַיֹּאמְרוּ: אֵף הֵם לוֹקִין כְּמוֹנוֹ. וְעוֹד שֶׁחֲפָשׂוּ יִשְׂרָאֵל וַרְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם, וּכְשִׁינְאוּ
וְהָיוּ שׂוֹאֲלִין מֶהָן וְהָיוּ אוֹמְרִים: אֵין בְּיַדֵּינוּ כְּלוֹם, אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי רֵאִיתִיו בְּבִיתְךָ וּבְמִקְוֶם פְּלוֹנִי הוּא. שְׁלֹשֶׁת יָמִים •
שְׁלוֹשׁ שָׁל יָמִים, טַרְצִינִי"א בְּלַע"ז, וְכֵן שְׁבַעַת יָמִים בְּכָל מְקוֹם, שְׁטִינִי"א שֶׁל יָמִים.

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסְטִי שִׁיחוֹת יֵא עמ' 3)

וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לְצִאתָ (רש"י י. כב) יֵשׁ לְשֹׁאֵל: הָרִי בְּגִלוֹת מִצְרַיִם הָיוּ עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְלִמְרוֹת זֹאת נִגְאָלוּ, וּמִדּוּעַ דִּנְקָא אֵלּוּ
שֶׁסָּרְבוּ לְצִאתָ לֹא זָכוּ לְגִאָלָה. וַיֵּשׁ לֹמֵר, דְּהִנֵּה מִי שֶׁעָבַר עַל אֲסוּרֵי יוֹם כְּפוּר אֵין יוֹם כְּפוּר מְכַפֵּר עָלָיו. וּבִטְעַם הַדְּבָר מְבָאֵר, שִׁיּוֹם
כְּפוּר עֲצָמוֹ הוּא בְּגֵדָר גּוֹרֵם לְחִטָּא זֶה, וְאֵין קְטָגוֹר נַעֲשֶׂה סִנְגוֹר. וְעַל דִּנְךָ זֶה כָּאן: גִּאָלַת מִצְרַיִם נִבְעָה מִהַקְשֶׁר הַפְּנִימִי הַקָּיָם בֵּין
הַקָּב"ה וּבֵין כָּל יְהוּדִי, לְרִבּוּת הַרְשָׁע; אֵף מִי שֶׁסָּרַב לְצִאתָ הַתְּנַגֵּד לַעֲצֹם הַקְשֶׁר – וְשׁוֹב לֹא יִתְבֵּן שֶׁהוּא יוֹעִיל לוֹ. אוֹר הַחַיִּים

אוֹר הַחַיִּים עַל הַתּוֹרָה – מִהֲדוֹרֵת בְּלוֹם, אֲבֵרֻמוֹבִיץ

י"ח) יֵשׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ, אֲשֶׁר עַל כֵּן לֹא
נִהַג מִנְהַג מַעוּט דִּרְךָ כְּבוֹד לְנִטּוֹת מִשְׁהו
כְּלָפֵי מַעֲלָה:
גם לִישׁ מִרְבוּתֵינוּ שְׁאִמְרוּ (שמות רבה שם)

מִכָּה שֶׁהוֹפִיר בָּהּ נִטִּית יָד אֲלֵא מִטָּה וּבִמְכָה
זוֹ אָמַר אֶת יָדוֹ. וְאוֹלֵי שִׁיתְבוֹנֵן עַל פִּי
דְּבָרֵיהֶם ז"ל (שמות רבה פ"ד) כִּי חֹשֶׁךְ
שֶׁל מִצְרַיִם הָיָה מֵאוֹתוֹ חֹשֶׁךְ דְּקִתְבִּי (תהלים

כב) וַיִּטַּ מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ. צִרִיף לְדַעַת לָמָּה
בְּמַפְתַּ הָאָרֶבָה הַסְמוּכָה לָהּ הִגֵּם שְׁאִמְרו
אֵלָיו ה' נִטָּה יָדְךָ אָמַר הַכְּתוּב וַיִּטַּ מֹשֶׁה
אֶת מִשְׁהוֹ וְגו', וְגַם בְּכָל הַמּוֹת לֹא הָיָה

כג לא חזו אנש ית אחוהי ולא קמו אנש
מתחותיה תלתא יומין ולכל בני ישראל
היה נהוהא במותבנהון :

(בג) לא־ראו איש את־אחיו ולא־קמו איש מתחתיו שלשת
ימים ולכל־בני ישראל היה אור במושבתם: אור החיים

♦ יום שלישי כ"ח טבת ♦

כד וקרא פרעה למשה ואמר אזילו פלחו
קדם יי לחד ענכון ותורכון שבוקו אף
טפלוכו זייל עמכון :

(כד) ויקרא פרעה אל־משה ואמר לכו עבדו את־יהוה
רק צאנכם ובקרכם יצג גם־טפכם ילך עמכם:

רש"י • יצג • יהא מצג במקומו. אור החיים

כה ואמר משה אף את תמסר בידי נכסת
קדשין ועלון ונעבד קדם יי אלהנא :

(כה) ויאמר משה גם־אתה תתן בידינו זבחים ועלת
ועשינו ליהוה אלהינו:

רש"י • גם אתה תתן • לא דייד שמקננו ילך עמנו, אלא גם אתה תתן. אור החיים

כו ואף בעירנא זייל עמנא לא תשתאר
מדעם ארי מנה אנחנא נסבין למפלח קדם
יי אלהנא ואנחנא לית אנחנא ידעין מה
נפלח קדם יי עד מיתנא תמן :

(כו) וגם־מקננו ילך עמנו לא תשאיר פרסה בי ממנו נח
לעבד את־יהוה אלהינו ואנחנו לא־נדע מה־נעבד את־
יהוה עד־באנו שמה:

רש"י • פרסה • פרסת רגל, פלנט"א בלע"ז. לא נדע מה נעבד • כמה תכבד העבודה. שמה ישאל יותר ממה שיש
בידינו. אור החיים

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

להזכיר אחר שפבר אמו אליו גם אתה תתן
זה גיד שמלכד שיקחו מקניהם גם אתה וגו'.
אם בן הרי הזכיר מקניהם, והיה נראה לומר
שחש שזכין פרעה כי אומרו גם אתה לא ירמו
הקדם על מקניהם אלא על הטף כי מלכד
שילף הטף גם צריך הוא לתן וגו', לזה באר
הדברים שעל המקנה, זה דחק. עוד צריך לדעת
כונת אומרו כי ממנו נקח וגו' מה חדוש בזה
אם להודיעו שעובדים ה' בזבית צאן, הלא
כבר אמו אליו גם אתה תתן בידינו זבחים
וגו' אם בן אין חדוש בהודעה זו. עוד צריך
לדעת אומרו לא נדע מה נעבד כי פשט הדברים
גיד בזה הוא על השעור שאינם יודעים כמה
תכבד העבודה ולזה צריכין למקניהם וגם הוא
יתן אם יחפץ, אם בן היה לו לומר כמה נעבד.
אכן נראה כי נתפנן לשלל טענה אחת לכל
יסטן אותה פרעה והוא כי יקחו מין הראוי
לזבח לה' ומין שאינו ראוי יצג לזה אמו וגם
מקננו ילך עמנו פרוש אפלו אותם שאינם
ראויים לזבחה, ולזה גמר אמו לא תשאיר
פרסה פרוש כל רגל בהמה ובכלל זה נכלל
סוס ופדר גמל חמור וכו' כי כלם יקרא להם
מקנה. ואומרו כי ממנו נקח יתבאר על דרך
אומנם במסכת (ע"ו כ"ד:) וזה לשונם ת"ש
וכו' אשר חמל העם על מיטב הצאן וגו' למען
זבח לה' וגו' מאי מיטב דמי מיטב ומאי שנא

שהגברים הם העובדים ולא הטף, רק אם
תעשו תנאי זה שצאנכם וגו' יצג בתנאי זה
גם טפכם ילך וגו' וזולת התנאי לא ילכו
אלא העובדים שהם הגברים ולא הטף, ואם
היה מקדים המעשה לומר גם טפכם וגו'
ואחר כך יאמר רק צאנכם המעשה קדם
והתנאי בטל. ואולי שגם בין הגוים יקפידו
על דיוק זה להיות דברי סבא והם דברים
הרגילים במקח וממכר:
(כה) גם אתה תתן בידינו. קשה איך שאול
ישאל עבד ה' זבחי אלהים מאיש בזוי
וטמא אשר הרים פיו בקדוש ישראל נוסף
על היותו נכרי, החפץ לה' בזבח ורשעים,
וגם שאמרה תורה איש איש לרבות (חלין
ו"ג:), אף ורק לא לשאל ממנו. אכן דברי
פי חכם דקדק בלשונו ואמר ועשינו שהיה
לו לומר לעשות לה' אלהינו, אלא נתפננו
לומר שהוא יתן בידם מקנה הראוי לזבחים
ואנחנו נעשה לה' אלהינו לצרף עצמנו אלא
שהוא ימציא להם מתנה שיתפסקו ממנה
לזבחה לה'. גם בזה לא קשה אומרו זבחים
ועולות לתנא שאמר (מנחות ע"ג:): שאין
מקבלין מאמות העולם אלא עולה ולא שלמים
והרי מקרא מלא דבר הקתוב כאן זבחים
ועולות, ולדברנו לא קשה:
(כו) וגם מקננו וגו'. צריך לדעת למה הצריך

שחשף זה היה מגיהנם, אולי כי שניהם נתפננו
אל האמת כי ב' מיני חשף היו אחד ששמש
בג' ימים שלא ראו וגו' וא' ששמש בג' ימים
אחרים שלא קמו וגו':
(כג) ולכל בני ישראל היה אור וגו'. דקדק
לומר ולכל לומר שכל אחד אחד מישראל
שהיה הולך לבית המצרי היה לו אור
במושבותם של המצריים. או כוון לומר אור
זה מנין מוצאו ואמר שהוא אור במושבותם,
וחסר תבת אשר וסדרה מקראות יקצרו בן,
והפנה על דרך אומנם ז"ל (שם) כי הרשעים
מתפסים בחשף, והוא אשר כסה המצרים
הרשעים, וכנגד הצדיקים עליהם יורה ה' ברור
הוא ואהביו כצאת השמש בגבורתו ומאור
מושבותם לזה להם ה' ברור הוא חלק א',
והוא אומרו אור במושבתם:
(כד) ויקרא פרעה וגו'. פרוש אחר ששלמו
ימי החשף כי קדם לא קמו איש וגו',
ולזה דבר הרשע קשות למשה ואמר לו אל
תסף וגו' ראותך פני תמות, כי אם חשף
ישופהו היה מדבר תחנונים:
גם טפכם. טעם שלא הסמיק ההולכים יחד
ואחר כך המצגים על זה הדרך לכו עבדו
וגו' גם טפכם רק צאנכם וגו' אולי שנתחכם
הרשע להקדים התנאי קדם למעשה, וזה
שעור דבריו לכו עבדו כדברי הראשונים

(כו) וַיִּחַזַק יְהוָה אֶת־לֵב פֶּרֶעָה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם: אור החיים

(כח) וַיֹּאמְרוּ לוֹ פֶּרֶעָה לֵךְ מֵעַל הַשָּׂמֶר לֵךְ אֶל־תֶּסֶף רֵאוֹת פִּנִּי כִּי בָּיִם רֵאִתָּךְ פְּנֵי תַמּוֹת:

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֵּן דְּבָרְךָ לֹא־אֶסְפֶּה עוֹד רֵאוֹת פְּנִיךָ:

פס"א • בן דברך • יפה דברך, ובזמנו דברך. אמת, שלא אוסיף עוד ראות פניך (שמות רבה) •

יא (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נִגַּע אַחֵר אָבִיא עֲלֵי פֶּרֶעָה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה בְּשַׁלְּחוֹ בְּלָה גֵרֶשׁ יִגְרֶשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה:

פס"ב • בלה • גמירא. בלה, כליל. כלכם ישלח.

כו וַיִּחַזַּק יְיָ ית לְבָא דְּפֶרְעָה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחוֹתְהוֹן:

כח וַיֹּאמֶר לֵה פֶרְעָה אֲזִיל מֵעַלְי אֶסְתַּמֵּר לֵךְ לֹא תוֹסִיף לְמַחְזִי אִפִּי אֲרִי בְיוֹמָא דְתַחְזִי אִפִּי תַמּוֹת:

כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה יֵאוֹת מְלִילְתָא לֹא אוֹסִיף עוֹד לְמַחְזִי אִפִּיךָ:

א וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹד מִכְתָּש חַד אֵיתִי עַל פֶּרְעָה וְעַל מִצְרַיִם בְּתַר כֵּן יִשְׁלַח יִתְכוּן מִכָּא בְּשַׁלְּחוֹתָהּ גְּמִירָא תִרְכָּא יִתְרִיף יִתְכוּן מִכָּא:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שועריו שהניחו למשה לפגוע בהשיבו כי אין להם שליטה עליו, ואם כן יהיו אף מחליטים לומר ביום ג' ויום תמות. וכן נגד הענין מצד עצמו שאין אתה חפץ לראות פני ג' אני אין אני חפץ להסתפל בדמותך לא אספ' וגו': (א) וַיֹּאמֶר ה' וגו' עוֹד נִגַּע וגו'. פרשה זו מגדת מה שכתב אמר ה' קדם. ותמצא כי התחלת המכות נבואה ראשונה שהיתה במדן אמר לו (ג' ט"ו) לא יתן אתכם מלך מצרים להלך ולא ביד תזקק ושלחתי את ידי וגו' ונתתי את חן העם וגו' ושאול וגו'. ונבואה ב' גם כן במדן הודיעו מפת בכורות דכתיב (ד' כ"ב) בני בכרי וגו' ותמצא לשלחו הנה אנכי הרג את בנך בכרך הרי בידו מפת בכורות באחרונה. ונבואה ג' בארץ מצרים אמר אליו (ד' ד') כי סימן סוף המכות הוא כשלא ישמע להם פרעה פרוש שלא ירצה לשמע דבריהם עוד, אשר על כן כשאמר לו אל תספ' וגו' מזה דע כי הגיע זמן מכה האחרונה שבה יצאו וידע אותה כי היא זו מפת בכורות ששקולה כנגד כל וכו' הנאמרת אליו בסמיכות מצות ושאול אשה משכנתה, והוא מה שאמר הכותב ויאמר ה' עוד נגע וגו' פרוש כבר אמר ה' עוד וגו' פרוש שהוא מה שכתב בנבואות הראשונות כמו שרשמתי, ולזה אמר משה תכף אל פרעה כה אמר ה' כחצת הלילה וגו'. והגם שלא מצינו שאמר לו ה' שם פרט זה של פחצות, ילמד סתום מהמפרש כי כן היו שם הדברים אלא שקצר ומקומו אתה למד כי כן אמר אליו ה'. ומעתה לא נאמרה נבואה זו במצרים, גם לא קשה למה יצו ה' פעמים על שאלת כלים במצרים:

(כו) וַיִּחַזַּק ה' וגו' וְלֹא אָבָה וגו'. יעיד הכתוב כי בפעם הזאת הקליט בדעתו שלילת שליחות ישראל ולא נשאר בדעתו לחשב מחשבות אם חוש למכות או אם יסבל מכות הגדולות אלא חתם הדבר יעבר על דברי ה' הגם שיהרג: או ירצה שנתחכם לעשות אפן שלא יבואו עליו עוד מכות ובה אין הכרח לשלחם והוא מה שאמר סמוך לאומרו ולא אבה ויאמר לו פרעה לך מעלי וגו', הפנה בזה כי לצד שהשפיל בתשע מכות שכאן עליו שכלן היו על זה האפן ב' בהתראה ואחד בלא התראה למאן דאמר ג' שבועות היה מתרה על כל מכה ומכה ולמאן דאמר שבוע א', אמר מעתה במכה זו הבאה תתחייב להיות ההתראה ואם אין התראה אין מכה, לזה נתחכם ואמר השמר לך אל תספ' ראות פני וכיון שכן אין התראה וכיון שאין התראה אין מכה. והנה לא הקשה ה' את לבו לעשות כן אלא עד כלות ט' מכות ולא נשארה אלא מפת בכורות, ולזה אמר משה בן דברך לא אספ' עוד וגו', ופרוש דברי משה כבר פרשתי אותם בפרשת וארא בפסוק (ז' ג') וַאֲנִי אֶקְשֶׁה, ולא ישמע אֲלֵכֶם פרעה וגו': ובדרך רמז ירצה באומרו בן דברך תשובה למה שאמר לו ביום ראתך פני תמות השיבו כי אינו יכול להמית ואין בידו אלא כח הדבור, והוא אומרו בן דברך ולא כן תעשה. או ירצה על זה הדרך כבר דברת בן פעם אחרת, והמקבץ הוא ראה מה עלתה בידך כאמרו ז"ל (שמות רבה פ"א) בפסוק (ב' ט"ו) וַיִּבְקֹשׁ לַהֲרֹג אֶת מֹשֶׁה וְלֹא עָלְתָה בְּיָדוֹ, גם אמרו (ילקוט קע"ה) שהרג כל

דאקפין עליהם ובינא עד כאן. הנה שהגם שאמר הכתוב למען זבח לה' מפרש לה התלמוד למען קנות מדמיהן זבחים וכמו כן יתבאר אומרו כאן כי ממונו נקח פרוש הגם שאינם ראויים לזבחה אף על פי כן יצטרך לנו לטעם כי ממונו פרוש מדמיו נקח לעבד ה' פרוש צרכי עבודה, ולזה לא אמר ממונו נזבח לה' אלהינו: ואומרו ונאנחנו לא נדע מה נעבד פרוש ואם תאמר נשער שעור המספיק לעבודה והשאר יצא, לזה אמר לא נדע מה נעבד תבת מה תסבל ב' ענינים ולשניהם נתפנו, הא' הוא פמה, והב' מה הוא אפן העבודה שיצו האל אותנו, כי אפשר שיאמר שנבנה בנין לזבח בו וכלי זבח אין שעור ואבנים טובות ומרגליות ועבודות אחרים, והגם שאמרו ונזבחה וגו' הרי אמר עוד שלח עמי ונעבדני והקנים פריטים אחרים בכלל זה מלבד הזבחה באפן שאין דבר זה של הזבחה מסים שאין וזלתה, אשר על כן אנו צריכין לכל מה שיש לנו וגם אתה תתן. ואמרו עד באנו שמה נתחכם להשיב כי יאמר אליו הלא נביא אתה ושאל לך דבר זה מה' ויתברר הענין ויצא דבר שאין בו צרך, לזה אמר עד באנו שמה פרוש שאין זה מהמסר לשאל את אלהינו על הדבר לדעת מה יחפץ עד באנו שמה במקום העבודה אז נדע הדבר. ואולי כי לצד שפרעה לא הצדיק תשובה זו ותחד כי משה פרוש יצונו עליו ודברי עצמו משיב ואין חס ושלום בפיחה נכונה כי מן הסתם יודעים גם יכולים לידע אלא משה מפי עצמו אמר תשובה זו לנגדו לזה נתפעס עליו ואמר אליו אל תספ' ראות פני וגו':

(ב) דְּבַר־נָא בְּאֶזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רֵעוּתָהּ כְּלִי־כֶסֶף וְכָלִי זָהָב:

ב מליל כען קדם עמא ושאלו גבר מן חברה ואתתא מן חברה מנין דכסף ומנין דזהב:

כ"ט"א דְּבַר נָא • (ברכות ז) אין נא אלא לשון בקשה. בבקשה ממך, הזהירם על כך, שלא יאמר אותו צדיק, אברהם: "ועבדום וענו אותם", קים בהם, "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", לא קים בהם.

(ג) וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֹן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ מִשָּׁה גְדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲבָדִי פָּרַעַה וּבְעֵינֵי הָעָם:

ג ויהי זי ית עמא לרחמין בעיני מצרים אף גברא משה רב לחדא בארעא דמצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני עמא:

~ נקודות משיחות קודש ~ (קדושי שיחות כ עמ' 239)

וַיִּתֵּן ה' אֶת חֹן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם (יא, ג) יש אומרים ששבת לוי, שלא היה בשעבוד מצרים, לא היה בכלל נתנית החן ולא קבל מבזת מצרים. אבל ראה רש"י להלן (ג, א): שאין לה אחד מישאל שלא נטל הרבה חמורים טעונים מכספם ומזהבם של מצרים.

• יום רביעי כ"ט טבת •

(ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה בַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם:

ד ואמר משה כה אמר יי פלגות ליציא אנא מתגלי בגו מצרים:

כ"ט"א וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' • בעמדו לפני פרעה נאמרה לו נבואה זו, שהרי משיצא מלפניו לא הוסיף ראות פניו. בַּחֲצֹת הַלַּיְלָה • כהחלק הלילה. בַּחֲצוֹת, כמו: (מלכים א יט) "כעלות", (תהלים קכד) "בחרות אפם בנו", זהו פשוטו, לישבו על אפניו, שאין חצות שם דבר של חצי. ורבותינו דרשו: (ברכות ד) כמו בבחצות הלילה, ואמרו שאמר משה: 'בחצות', דמשמע סמוך לו, או לפניו או לאחריו, ולא אמר בחצות, שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא, אבל הקדוש ברוך הוא יודע עתיו ורגעיו, אמר: 'בחצות'. אור החיים

(ה) וּמָת כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פָּרַעַה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׂפָחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵיהֶם וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה:

ה וימת כל בכור בארץ מצרים מבכור פרעה הישב עלכסאו עד בכור השפחה אשר אחריהם וכל בכור בהמה:

כ"ט"א עַד בְּכוֹר הַשָּׂבִי • למה לקו השבויים? כדי שלא יאמרו: יראתם תבעה עלפונם, והביאה פרענות על מצרים. מִבְּכוֹר פָּרַעַה וְגו' עַד בְּכוֹר הַשְּׂפָחָה • כל הפחותים מבכור פרעה וחשובים מבכור השפחה היו בכלל, ולמה לקו בני השפחות? שאף הם היו משעבדים בהם ושמחים בצרתם. וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה • לפי שהיו עובדין לה. ופשהקדוש ברוך הוא נפרע מן האמה, נפרע מאלהיה (מכילתא). אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

פרוש על ידי שליח, ומעשה ה', חמה הנזרת הודעת הבכורות זה הוא, וזה גורם כי המשפחה ישתחוו וימת, ומזה יתגלה פרוש אומרו והפיתו שהוא על ידי שליח: עוד יראה על דרך אומרים ז"ל (שבת ל"ז). יהיב ביה עיניה וקטליה, גם אמרו ונעשה גל של עצמות. והנה דברים אלו בהשקפה ראשונה ירחקם השכל כי איך תהיה ראית צדיק לרעה והלא כתיב (משלי כ"ב) טוב עין הוא יברך, גם צין ר' שמעון בן יוחאי ז"ל (זהר ח"ג ר"א) לרע עין המזיק בעינו כי הוא חלק רע. אכן אחר ההשקפה בדקדוק אומרים יהיב עיניה הקה לו לומר ראה בו

אני יוצא וגו'. פרוש הגם שיש לי כמה משתנים אף על פי כן אני בעצמי אצא בתוך מצרים, והשעם לב' סבות, א' לחבת הבנים שתהיה יציאתם על ידו בכבודו ובעצמו. ב' כי אין מלאך מבחין ההבחנה הגדולה מי הוא שנוצר משפה ראשונה של אדם שיקרא גם כן בכור הגם שהוא ב' וג' לבטן זולת הוא היוצר הוא הבורא ברוך הוא מכיר הטפות שצר מי ומי הבכור:

ה) ומת כל בכור. ולא אמר והרגתי כל וגו' להיות כי ה' ברוך הוא פועל הטוב בידו אכל פעלת הרע יצו למשתתף עושי דברו והם יעשו, לזה לא אמר והרגתי אלא ומת

ד) בַּחֲצֹת הַלַּיְלָה. כבר דברו רבותינו ז"ל (ברכות ד'). בטעם אומרו בַּחֲצֹת כ"ף. ואולי שיכון עוד על דרך אומרים ז"ל (בראשית רבה פמ"ג) בפסוק (בראשית י"ד ט"ו) וַיִּחַלֶּק עֲלֵיהֶם לֵילָה כִּי לֵיל ט"ו בְּנִסָּן הָיָה. עוד אמרו ז"ל (בראשית רבה פמ"ב) כי הריגת ד' מלכים שהרג אברהם אבדה כמה אמונות, גם היתה מלחמה גדולה ועצומה ורשומה במלכי עולם כי היו מלכים תקיפים ושלטו על ה' מלכים גדולים ותקיפים ואדם אחד הוא ועבדי ביתו נצחום, לזה צין לו הזמן ואמר לו בחצות הלילה הידוע בעולם שיצאתי לישע אברהם אביהם כמו כן אני יוצא וגו':

(ו) וְהִיְתָה צַעֲקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר בָּמָהוּ לֹא נִהְיְתָה וּבְמָהוּ לֹא תִסָּף:

וְהִיְתָה צוֹחָתָא רַבָּא בְּכָל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם
דְּכֻתָּהּ לֹא תוֹת וּדְכֻתָּהּ לֹא תִסָּף:

(ז) וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרֹץ־פֶּלֶב לְשׁוֹנוֹ לְמַאִישׁ וְעַד־בְּהֶמָּה לְמַעַן תִּדְרְעוּן אֲשֶׁר יִפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:

וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרֹץ־פֶּלֶב לְשׁוֹנוֹ לְמַאִישׁ וְעַד־
לְמַנְבַּח לְמַאֲנִישָׁא וְעַד בְּעִירָא בְּדִיל דְּתִדְרְעוּן
דְּיִפְרִישׁ יי בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:

כ"ט"א לֹא יִחְרֹץ פֶּלֶב לְשׁוֹנוֹ • אוֹמֵר אֲנִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן שְׁנוֹן: לֹא יִשְׁנֹן, וְכֵן (יְהוֹשֻׁעַ ז') "לֹא חָרַץ לִבִּי יִשְׂרָאֵל לְאִישׁ אֶת לְשׁוֹנוֹ", לֹא שְׁנֹן. (שְׁמוּאֵל ב' ה') "אִזְ תַּחְרִץ", תִּשְׁתַּחֲוֶה. (יִשְׁעִיָּה מ"א) "לְמוֹרֵג חֲרוּץ", שְׁנוֹן. (מִשְׁלֵי כ"א) "מִחֲשָׁבוֹת חֲרוּץ", אָדָם חֲרִיף וְשְׁנוֹן, (שְׁמוּאֵל א' ז') "וַיֵּד חֲרוּצִים תַּעֲשִׂיר", חֲרִיפִים, סוֹחָרִים שְׁנוֹנִים. אֲשֶׁר יִפְלֶה • יִבְדִּיל. אֹר החיים

(ח) וַיִּרְדּוּ כָל־עַבְדֵיךָ אֵלֶּה אֵלֶּי וְהִשְׁתַּחֲוִּיתִי לְאֹמֶר צֹא אֹתָהּ וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵיכֶן אֵצֶא וַיֵּצֵא מֵעַם־פְּרָעָה בַּחֲרִי־אָף:

ח וַיִּחְתּוּן כָּל עַבְדֵיךָ אֵלַי לְוִתִּי וַיִּבְעוּן מִנִּי
לְמִימֵר פּוֹק אַתָּה וְכָל עַמָּא דִּי עִמָּךְ וּבִתֵּר כֵּן
אֲפּוֹק וּנְפִק מְלֹת פְּרָעָה בְּתַקּוּף רָגְוֹ:

כ"ט"ב וַיִּרְדּוּ כָל עַבְדֵיךָ • חֶלֶק כְּבוֹד לְמַלְכוּת, שְׁהָרִי בְּסוּף, יֵרֵד פְּרָעָה בְּעַצְמוֹ אֵלָיו בְּלִילָה וְאָמַר: "קוֹמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי", וְלֹא אָמַר לוֹ מִשָּׁה מִתַּחֲלָה וַיִּרְדֶּת אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲוִּיתִי לִי (וּבְחִים קב) • אֲשֶׁר בְּרַגְלֶיךָ • הַהוֹלְכִים אַחֵר עֲצַתְךָ וְהַלּוֹכֶךְ. וְאַחֲרֵי כֵן אֵצֶא • עַם כָּל הָעָם מֵאַרְצָךְ. וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרָעָה • כְּשֶׁגָּמַר דְּבָרָיו, יֵצֵא מִלְּפָנָיו. בַּחֲרִי אָף • עַל שֶׁאִמַּר לוֹ: "אַל תִּסָּף רְאוֹת פָּנֶי". אֹר החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

קדש אֲשֶׁר הִקְדִּישׁ ה', וְלָזֶה מֵת אֶפְלוּ בְּכוֹר בְּהֶמָּה, וְכֵינֵן שְׁנַעֲקָר שֶׁם זֶה נָפַל עֲנָף הָרַע שֶׁהָיָה מִחוּצָה בְּבִכּוֹר הַקֹּדֶשׁ וְלָזֶה תִּכְף יֵצֵאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָגָם שְׁמִינִי שֶׁנִּצָּאוּ וְנִדְּפוּ אַחֲרֵיהֶם, חֲשָׁבוּ שֶׁצִּדְדוּ יֵשׁ בָּהֶם כֹּחַ לֶאֱחָז בָּם, וְצֵא וְלִמַּד מִזֶּה עֲלֻתָּהּ בִּינָם לֹא נוֹתַר בָּהֶם עַד אָחֵד:

(ז) וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'. צָרִיד לְדַעַת הַפְּנִיָּה בָּזֶה, וְאִם לֹא־מֵרָא שְׁלֵא יָמוּת אָדָם מִקָּדֶשׁ, הִיָּה לוֹ לֹמֵר בְּפִרּוֹשׁ וְלֹא יָמוּת מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'. וְאוּלַּי שֶׁנִּתְבָּרַן בְּסִדֵּר הַדְּבָרִים עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (בְּבָא קָמָא ס' ז') כְּלָבִים צוֹעֲקִים מִלֵּאף הַפְּנוֹת בְּעִיר, לָזֶה אָמַר וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' כְּדִי שֶׁתִּדַּע שְׁלֵא יָמוּת מִקָּדֶשׁ אָדָם שְׁלֵא יִחְרֹץ כָּלֶב לְשׁוֹנוֹ שֶׁם הָא לְמַדָּת שְׁלֵא נִרְאָה בְּיַנְיָהֶם מִחֲבֵל, וְהוּא אוֹמְרוֹ לְמַעַן תִּדְרְעוּן אֲשֶׁר יִפְלֶה: עוֹד נִתְבָּרַן לְרָמוֹת לוֹ כִּי דוֹקָא בְּמִקּוֹם שִׁיְהִי כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פְּרוּשׁ כֻּלָּם יַחַד יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרֹץ כָּלֶב וְגו'. זֶה לֹךְ הָאוֹת כִּי אֵין זֶר אֶתָּם אֲבָל אִם לֹא יִהְיוּ כֻּלָּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִהְיֶה בְּיַנְיָהֶם אִישׁ מִצְרִי יִחְרֹץ כָּלֶב לְשׁוֹנוֹ הָא לְמַדָּת כִּי יִרְאָה שֶׁם מִשְׁחִית, וְהַפְּנִיָּה בָּזֶה לֹמֵר לוֹ כִּי לֹא תוֹעִיל עֲרָמָה לְבִכּוֹרוֹת לְהַמְלִיט שֶׁהָגָם שִׁיתַּחֲבָאוּ הַבְּכוֹרוֹת הַמִּצְרַיִם בֵּין יִשְׂרָאֵל לֹא יִמְלִטוּ בְּאִמְצָעוֹת זֶה, וְכֵן אָמְרוּ רז"ל (שְׁמוֹת רַבָּה פ"ח:):

(ח) וַיִּרְדּוּ כָל עַבְדֵיךָ וְגו'. כָּאֵן הִבְטִיתִּי כִּי עַבְדֵיךָ אֵלַי יִחְיוּ וְלֹא יָמוּת מִקָּדֶשׁ אָחֵד

בְּעִינָיו, אֵלַא לְהִיּוֹת כִּי כָל חֶלֶק רַע שֶׁבְּעוֹלָם בְּהִכָּרֵם כִּי יִהְיֶה לוֹ דְּבַר הַמַּעֲמִיד כָּל שֶׁהוּא מִתְחִינִי שֶׁהוּא בְּחִינַת הַטּוֹב כִּי חֶלֶק הָרַע שֶׁם מִיתָה יֵשׁ לוֹ וְאֵיךְ יִהְיֶה וְיִהְיֶה בְּמִצִּיאָתוֹ וְאֵין צָרִיד לֹמֵר שֶׁיִּתְנוּעֶעַ וְיִלָּךְ בְּכַעֲלֵי חַיִּים, לָזֶה בְּהִכָּרֵם שִׁיְהִיָּה בּוֹ חֶלֶק כָּל שֶׁהוּא מִבְּחִינַת הַנִּקְרָאֵת חַיִּים וְזֶה חֶלֶק טוֹב. וְכֵן תִּשְׁכִּיל לְהִבִּין מֵאִמְרָם ז"ל (סְפָרָה נ"ב.) כִּי לְעִתִּיד לְבֹא יִבְיֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִס"מ וְיִשְׁתַּטְנוּ בְּמַעֲמַד הַצִּדִּיקִים וְכו'. עַד כָּאֵן. וְדָבָרִים אֵלֶּי אֵין לְהֶם מִשְׁמַעוֹת כִּי לֹא יִצְדֵּק שְׁחִטָּה לְמִלְאָף, וְלִמָּה שֶׁהִקְדַּמְנוּ תִּהְיֶה הַפְּנִיָּה כִּי יִסִּיר מִמֶּנּוּ חֶלֶק הַמִּתְחַיֶּה וּבְהִסְתַּר מִמֶּנּוּ חֶלֶק הַטּוֹב זֶה הִיא שְׁחִטָּתוֹ:

עוֹד יֵשׁ לֹךְ לְדַעַת כִּי כָל מִקּוֹר יִשְׁאָף לְמִינוֹ וְיִשְׁאָבָנוּ, וְזֶה הוּא סוֹד בְּחִינַת בְּרוּרִי נִיצוּצֵי הַקֹּדֶשׁ בְּאִמְצָעוֹת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל וְעוֹסֵק תּוֹרָתָם, וְהַצִּדִּיקִים הַעֲצוּמִים קְדֻמוֹנֵינוּ וְכִירוֹ בְּהִבְטִים בְּאָדָם רָשָׁע לְבָרֵךְ מִמֶּנּוּ כֹחַ הַחַיִּינִי שֶׁהוּא בְּחִינַת הַטּוֹב בְּאִמְצָעוֹת הָרָאָה הַרְבֵּה אֲשֶׁר יִבְטִיטוּ בְּעֵין הַחֲכָמָה לְהוֹצִיא חֶלֶק הַטּוֹב הַהוּא כִּי כְּשִׁיתְבָּרֵךְ לְמוֹל עֲנָף הַקֹּדֶשׁ תַּעֲשֶׂה בּוֹ נֶפֶשׁ הַצִּדִּיק כְּמַעֲשֶׂה אָבִן הַשּׁוֹאֲבֵת לְבָרָזֶל הַנִּקְרָאֵת קְאֻלְמִיט"ע בְּלַע"ו שֶׁתּוֹצִיאֵנוּ מִמִּקּוֹם שְׁנִקְבַּע שֶׁם בְּרָאָהּ, וְה' עֲשֶׂה דְמִינוֹת בְּעוֹלָם לְהַאֲמִין אָדָם בְּתוֹרַת חֻסָּם. וְיַמְעֻתָּה נִמְצָא דַּעַת אֱלֹהִים בְּאוֹמְרוֹ וּמֵת כָּל בְּכוֹר פְּרוּשׁ כִּי בְּאִמְצָעוֹת שְׁאֵי עוֹבֵר בְּתוֹךְ מִצְרַיִם בָּזֶה יָמוּת

ט ואמר יי למשה לא יקבל מנכון פרעה
בדיל לאסגאה מפתי בארעא דמצרים:

(ט) ויאמר יהוה אל־משה לא־ישמע אליכם פרעה למען
רבות מופתי בארץ מצרים:

כ"ט"א למען רבות מופתי • מופתי, שנים. רבות, שלשה: מפת בכורות, וקריעת ים סוף וילנער את מצרים. אור החיים

י ומשה ואהרן עבדו ית כל מופתיה האלין
קדם פרעה ואתקיו יי ית לבא דפרעה ולא
שלח ית בני ישראל מארעה:

(י) ומשה ואהרן עשו את־כל־המופתים האלה לפני
פרעה ויחזק יהוה את־לב פרעה ולא־שלח את־בני־
ישראל מארצו:

כ"ט"ב ומשה ואהרן עשו וגו' • כבר כתב לנו זאת בכל המופתים, ולא שנאה כאן אלא בשביל לסמכה לפרשה
שלא־תריה. אור החיים

א ואמר יי למשה ולא־הרן בארעא דמצרים
למימר:

יב (א) ויאמר יהוה אל־משה וא־אהרן בארץ מצרים
לאמר:

כ"ט"ג ויאמר ה' אל משה ואֶל אהרן • בשביל שאהרן עשה וטרח במופתים כמשה, חלק לו כבוד זה במצוה
ראשונה, שכללו עם משה בדבור. בארץ מצרים • (מכילתא) חוץ לכרך. או אינו אלא בתוך הכרך? תלמוד לומר:
"כצאתי את העיר וגו'", ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך, לפי שהיתה מלאה עבודת פוככים, דבר חמור
בזה, לא כל שכן?.

כ ירחא הדין לכוני ריש ירחין קדמאי הוא
לכוני לירחי שתא:

(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם
לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה:

כ"ט"ד הַחֹדֶשׁ הַזֶּה • (מכילתא. שמות רבה) הראהו לבנה בחדושה, ואמר לו: כשהיית מתחדש, יהיה לך ראש חודש. ואין
מקרא יוצא מידי פשוטו: על חודש ניסן אמר לו: זה יהיה ראש לסדר מנין החודשים, שיהא איר קרוי שני, סיון -
שלישי. הנה • נתקשה משה על מולד הלבנה, באיזו שעור תראה ותהיה ראיה לקדש, והראה לו באצבע את
הלבנה ברקיע ואמר לו: כזה ראה וקדש. וכיצד הראהו, והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום שנאמר: (לעיל ו) "ויהי

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ארץ כבר אמרו ז"ל (מכילתא י"ד) בפסוק כי
ה' נלחם להם במצרים וגו' יעני שם דבריהם:
עוד ירצה להיות שאמר משה והשתחויו לי
לאמר צא אתה וכל העם אשר ברגליך
ופי' ברגליך הוא ברשותך, הרי שהוציאם לעם
ממשות פרעה ונתנם ברשות משה רוענו מלפנו
וכזה גלה לו כי יציאתו ממצרים היתה בעקירת
רשות פרעה מעליהם לזה אמר ה' אליו לא
ישמע אליכם פרעה פרוש לא יבין דבריהם
פרעה, והשעם למען רבות מופתי, ואם יבין
הדבר מעת שיאמר להם בליזה (י"ב ל"א) קומו
צאו יחליט הדבר ואין לו מקום לרדף אחריהם
אחר כך ואין מקום למופתים שאני רוצה
להרבות קאמים וקמשים מכות וסוכבוהו:

י ומשה ואהרן וגו' ויחזק וגו'. פונת
הכתוב לומר שהגם שעשו את כל
המופתים האלה אף על פי כן לא נתרצה
לשלחם אפלו שלא בהחלט אלא לצאת מארצו
לכד כאומרו (לעיל ה' ג') נלכה נא דרך ג'
ימים:

הם תפצים לדבר עמו, כי אין מהמסר לדבר
לפני מלך גדול בלא שאלת רשיון גם אין דרך
כבוד לשאל רשות לזה ישתחוה וכוה ידע
המלך כי חפץ דבר ויאמר אליו דבר, והוא
שאמר והשתחויו לי לאמר פרוש שהשתחויה
היא להגיד שרוצים לאמר והקמירה צא אתה
וגו'. והגם שלא הוקיר הכתוב פרט זה באותה
הליזה, קצר ואמר גדולה מהאמור כאן שפרעה
עצמו קם לילה וגו':

ט ויאמר ה' וגו' לא ישמע. הפונה בזה
אולי שחשב משה כי פרעה בראותו כל
המופתים והפלאים אשר עשה משה בזה הגם
שיראה כי הלכו ישראל ולא חזרו שמא תפל
עליו אימתה ופחד ולא ירדף אחרי בני ישראל,
לזה הודיעו כי לא ישמע פרוש לא יקבל אליכם
פרוש למה שאתם חושבים שהחליט דעתו
מישראל. ואמר לשון עתיד לומר אפלו אחר
מפת בכורות לא אכניע לבו לקצה האחרון
לקבל לשלח בהחלט, והשעם למען רבות
מופתי בארץ מצרים כשידפדפו אחריהם, ואומרו

במפת בכורות. ואולי שהיו כלם פשוטים ואין
בכור ביניהם וידע בידעת נביא. או הגם
שהיו ביניהם בכורות אף על פי כן הוציאם
מכלל המכה, והשעם לא לצד צדקתם אלא
לצד שבזהו פרעה הרשע בפניהם ודבר אליו
כדבר הנבל אל חסף ראות וגו' כי ביום וגו'
לזה צריך גם הוא להתבונן בפניהם כדין
המביש חברו בפני רבים שצריך לפיטו
בפניהם, ותמצא שהקפיד משה על הדבר
דקתיב ויצא מעם פרעה בקרי אף. והנה הגם
שלא אמר משה אלא וירדו כל עבדיך נתפון
לומר גם עלי כי הוא בעצמו יקום לילה
אלא שדבר דרך כבוד:

והשתחויו לי לאמר. טעם שלא אמר בפרוש
ויאמרו לי, נתפון לומר כי אמצעות
ההשתחויה עצמה יגיד כי פונתם לאמר צא
אתה כיון שהוא אדון עליהם אם כן האדון
יעשה חפצו ואין עליו שלטון. עוד ירצה כי
להיות כי מנהג המלכים כשיבוא אדם לדבר
אליהם דבר ישתחויו לפניו ומזה ידע המלך כי

ביום דבר ה', (ויקרא ז), "ביום צוותו", (במדבר טו) "מן היום אשר צנה ה' והלאה"? אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו והרעהו עם חשכה. אור החיים

(ג) דברו אל-כל-עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו להם איש ששה לבית-אבת ששה לבית:

כ"ט" – דברו אל כל עדת • (מכילתא) וכי אהרן מדבר, והלא כבר נאמר: "אתה תדבר" – אלא חולקין כבוד זה לזה, ואומרים זה לזה: למדני, והדבור יוצא מבין שניהם כאלו שניהם מדברים. דברו אל-כל-עדת ישראל לאמר בעשר לחדש • (מכילתא) דברו היום, בראש חדש, שיקחוהו בעשר לחדש. הנה • פסח מצרים מקחו בעשר ולא פסח דורות (פסחים צו). ששה לבית אבת • (שם) למשפחה אחת. הרי שהיו מרבין, יכול ששה אחד לכלן? תלמוד לומר: "ששה לבית". אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הקב"ה, כי במצוה זו יקחו להם לקיחה גדולה וצדוקה והוא איש שהוא אלהינו מלפנו: וראיתי לתת לב למה לא צוה ה' בפסח מצרים על השמאים והעזרים ובני הנכר שלא יאכלו מפסח, הן אמת כי אזהרת השמאים לפי מה שכתבנו בפרשת זאת חקת התורה יש טעם נכון בדבר, אבל העזרים ובני הנכר למה לא צוה אותם ה'. והנה לפי דבריהם ז"ל הנהירו ישראל על שניהם על המילה כאמור בדברי קבלה (יחזקאל ט"ו) ואראם מתבוססת בדימך, ואמרו רבותינו ז"ל (שמות רבה י"ט) דם פסח ודם מילה, ועל כן נכר דרשו רז"ל (שם ט"ז) בפסוק משכו וגו' משכו ידכם מעבודה ונה הרי שהנהיר על הדבר כי קדם מצות הפסח יצאו מקלל עובדי עבודה ונה וינסו בכלל ישראל, וכל זה אינו מספיק לקשיטתו כי למה לא באו הדברים בדברי ה' בעשר המצוה: והנה בסוף הפרשה אחר שסדר יציאת ישראל ממצרים נאמרה פרשת זאת חקת הפסח וגו' כל בן נכר וגו' וכל עבד וגו'. וראיתי לר' אברהם בן עזרא ז"ל שכתב כי פרשה זו נאמרה לפסח דורות והוסיף מצוות אחרות וכו', ואם נתפנו לומר כי בן נכר ועזר הם מצוות מוספות בפסח דורות דברים כן בטלים הם כפי דברי רבותינו ז"ל, וגם ממה שאמר ארז החתוב שם בפרשת עזר וכן נכר ואמר (פסוק ג') ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' לו לומר ויעשו בני ישראל כאשר צוה וגו' שמשמע שעשו ישראל כל האמור בפרשה, גם מה שאמר שייכון על פסח שעשו במדבר סיני הם דברים בעלמא ומי ישמע אליו ואין צריך לומר לקבל דבריו כזה, הנה שהרב ז"ל חש לקמחיה ואינו חולק על דברי רבותינו אלא בדבר שאין בו הוראה לעתיד אף על פי כן גם בזה שלפנינו חולק בלא עמק המכרים וכיוצא בו:

לאמר כי גם בה יש מעלה לישראל כנזכר. ובדרך דרש צונו להנהיג את ישראל בהנהגת התורה והמצוות להודיעם חקי ה' ותורתיו ולהנהיגם בדרך שרה, ולזה אמר דברו ואמר לאמר פרוש נדי שיהיו מצילים, על דרך אומרו (ישע' ג') אמרו צדיק וגו': עוד ירצה כי מתחלה דבר אל הזקנים כמו שמצינו לו שכן עשה משה דכתיב (פסוק כ"א) ויקרא משה לכל זקני ישראל, והוא אומר דברו אל כל עדת ישראל, לאמר שיאמר להעם, והוא גם בן מה שאמר שם הכתוב ויאמר אליהם:

ויקחו להם וגו'. קשה למה אמר ו' בתחלת ענין. ואולי כי רמז לדברים הנאמרים בדברי משה לישראל דכתיב משכו וקחו וגו' ואמרו רבותינו ז"ל (שמות רבה שם) משכו ידכם מעבודה ונה וגו', ודבר זה לא נאמר בדברי ה' והנה מדברי משה נשמע כי בן נאמר לו בנבואה, והוא אומר ויקחו בתוספת ו' רמז שקדם דבור ומה הוא, משכו שאמר משה. עוד ירצה להיות שאמר בעשר יכול לקח בעשרו שחט לא לקח בעשרו לא יקח ב"א ב"ב ב"ג ב"ד, תלמוד לומר ויקחו לרבות אחר כך. ובמכילתא (באן) למדו דין זה של לקיחה ב"א ב"ב ב"ג ב"ד מדין קל וחמר, ודבר הכא בקל וחמר אם נמצא לו רמז בכתוב נסים לומר כי לזה נתפנו. עוד ירמז בדרך דרש עוד תבת להם. עוד אומר תבת איש שלא היה צריך לומר אלא ויקחו ששה לבית וגו', אכן ירצה על דרך אומרים ז"ל (תנחומא) בפסוק ויקחו לי תרומה וזה לשונם אמר הקב"ה קחו אותי עמכם, והוא אומר כאן לצד כי זו מצוה ראשונה הודיעם השגת המצוה כי בעשותה ישרה עליו ה' שכינתו בסוד (דברים כ"ח י') וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, גם אמרו כי תבת מצוה יש בה שם הוי"ה חצי בא"ת ב"ש וחצי בפשוט (תקוני זהר תקון כ"ט) והוא אומר ויקחו להם איש פרוש על דרך אומרים ז"ל (סוטה מ"ב:) איש אין איש אלא

(ב) החדש הזה לכם וגו'. טעם כפל ראש חדשים ראשון הוא וגו', נתפנו לומר כי חדש זה הוא ראש פרוש מבקר שבחדשים על דרך אומרו (שמות ל') בשמים ראש. ודקדק לומר לכם כי אינו משבח ומעלה שבחדשים אלא לישראל. ותמצא שאמרו רבותינו ז"ל (ראש השנה י"א) בניסן נגאלו בניסן עתידין לגאל, כי החדש מסים לטובת ישראל ועל זה ראשון הוא ראוי להיות לכם שיהיו מונים בניסן לצד מעלתו. עוד ירמז באמרו החדש הזה לכם ולא אמר חדש זה, לרמז על הירדע שהוא הקדוש ברוך הוא דכתיב (לקמן ט"ו ב') זה אלי כי יהיה זה לכם שיעלה להם כאומרים ז"ל (מכילתא י"ד) ראתה שפחה על הים וכו'. עוד ירמז כי החדש הזה לכם ראש פרוש שיהיה לישראל כנוי בחינת הראש שלא יהיו עוד נבזים ושפלים. עוד רמז תבת זה כי יהיה ראש לכל החדשים שם י"ב כמספר זה:

(ג) דברו וגו'. לאמר. צריך לדעת למה הוצרך לומר דברו ולא סמך על מה שאמר בפסוק ראשון ויאמר ה' וגו' לאמר, ואם לא הספיק לו תבת לאמר הנה לו לומר דברו קדם אומר החדש הזה כי מצוה זו לישראל לדורותם נתנה ולמה לא אמר קדם לה דברו. עוד קשה אומר תבת לאמר כי למי יאמרו ישראל. ואולי כי לצד שבמצוה זו של לקיחת הששה יש בה ב' בחינות, א' לטובה כי בה נשאו ראש וראו אותם אויביהם עושים באלהיהם שפטים כאומרים ז"ל (שמות רבה פט"ז), והב' לצד המצוה כי מצות המלך היא לעשות כן והעובר עליה ענוש יענש לזה הוצרך לומר דברו וגו' לאמר, דברו לשון קשי כנגד צריך הדבר וגזרת מלך ולהעניש על כל עובר, ולאמר אמירה רבה כנגד מעלה וכבוד אשר תשיגם בדבר. ולצד שבמצוה שצוה בתחלת הנבואה שהיא לחשב בניסן אין ענין לעובר על זה ענין התדל מעשות הפסח ולזה לא אמר כנגדה אלא לאמר אשר על כן הוצרך לחור ולומר דברו כנגד מצות פסח, ואמר עוד

וְאִם יִמְעַט מִהַיּוֹת מִשֶּׁה וְלָקַח הוּא וּשְׁבָנוֹ
הִקְרַב אֶל־בֵּיתוֹ בַּמִּכְסֶּת נִפְשֶׁת אִישׁ לִפִּי אָכְלוּ תִכְסּוּ
עַל־הַשֶּׁה:
וְאִם יִמְעַט מִהַיּוֹת מִשֶּׁה • וְאִם יִהְיוּ מוֹעֲטִין מִהַיּוֹת מִשֶּׁה אַחֵר, שְׁאִין יְכוּלִין לֶאֱכֹלוּ וְכֵבֵא לִידֵי נֹתֵר,
וְלָקַח הוּא וּשְׁבָנוֹ וְגו', זֶהוּ מִשְׁמַעוֹ לִפִּי פְשׁוּטוֹ. וְעוֹד יֵשׁ בּוֹ מִדְּרַשׁ לְלַמֵּד שְׁאֵחֵר שְׁנִמְנוּ עָלָיו, יְכוּלִין לְהִתְמַעֵט
וְלִמְשֹׁךְ יְדֵיהֶם הֵימָנוּ וְלִהְיוֹת עַל שֶׁה אַחֵר, אֲפֹּא אִם בָּאוּ לִמְשֹׁךְ יְדֵיהֶם וְלִהְיוֹת עַל שֶׁה, יִתְמַעֲטוּ בְּעוֹד הַשֶּׁה
קִיָּם, בְּהֵיוֹתוֹ בַּחַיִּים וְלֹא מִשְׁנַשְׁחַט (פסחים פט). • בַּמִּכְסֶּת • חֲשׁוֹבֵן, וְכֵן: (ויקרא כז) "מִכְסֶּת הָעֶרְכָּךְ". לִפִּי אָכְלוּ • הָרְאוּ
לְאֲכִילָה, פָּרַט לְחוּלָה וְזָקֵן שְׁאִינוֹ יְכוּל לֶאֱכֹל בְּזֵית (מכילתא). תִּכְסּוּ • תִּתְמַנְנוּ. אִי הַחַיִּים

ה אָמַר שְׁלִים דְּכַר בַּר שְׁתָּה יְהִי לְכֹן מִן
אִמְרֵיָא וּמִן עֲצִיָא תִסְבִּין:

(ה) שֶׁה תָּמִים זָכַר בְּיָשְׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכִּבְשִׁים וּמִן־
הָעִזִּים תִּקְחוּ:

כ"ט" • תָּמִים • בְּלֹא מוֹם. בֶּן שָׁנָה • כָּל שָׁנָתוֹ קְרוּי בֶּן שָׁנָה, כְּלוּמַר שְׁנוּלַד בְּשָׁנָה זֹו. מִן הַכִּבְשִׁים וּמִן הָעִזִּים •
אוּ מִזֶּה אוּ מִזֶּה, שְׁאֵף עֵז קְרוּי שֶׁה, שְׁנֵאָמַר: (דברים יד) "וְשֶׁה עִזִּים". אִי הַחַיִּים

וְיִהְיֶה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבָּעָה עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ הַזֶּה
וְיִכְרַח הַדִּין וְיִכְסֹּן יִתָּה כָּל קִהְלָא כְּנִשְׁתָּא
דִּישְׁנָאָל בֵּין שְׁמִשְׁיָא:

(ו) וְיִהְיֶה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבָּעָה עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ הַזֶּה
וְיִשְׁחַטּוּ אוֹתוֹ כָּל קִהְלָ עַד־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֶרְבִים:

כ"ט" • וְיִהְיֶה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת • זֶהוּ לְשׁוֹן בְּקוֹר, שְׁטַעוֹן בְּקוֹר מִמוֹם אֲרֻבָּעָה יָמִים קִדְּם שְׁחִיטָה. וּמִפְּנֵי מַה הַקִּדְּם
לְקִיחָתוֹ לְשְׁחִיטָתוֹ אֲרֻבָּעָה יָמִים, מַה שְׁלֹא צִוָּה בֶּן בְּפֶסֶח דְּרוֹרוֹת? הִיָּה רַבִּי מִתֵּיָא בֶּן חֶרֶשׁ אוֹמַר: הִרִי הוּא אוֹמַר:
"וְאֶעֱבֹר עָלָיו וְאֶרְאֶה וְהִנֵּה עֵתָּה עַת דְּדִים", הַגִּיעָה שְׁבוּעָה שְׁנִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם שְׁאֵגָאֵל אֶת בְּנִיו וְלֹא הָיוּ
בְּיָדָם מִצּוֹת לְהִתְעַסֵּק בָּהֶם, כְּדִי שִׁיגָאֵלוּ, שְׁנֵאָמַר: (שם) "וְאֵתָּה עֵרֶם וְעָרִיָּה", וְנִתֵּן לָהֶם שְׁתֵּי מִצּוֹת: דָּם פֶּסַח וְדָם מִילָה

אִי הַחַיִּים עַל הַתּוֹרָה – מִהֲדוֹרוֹת בְּלוּם. אִבְרַמֹּבִיץ

שְׁרֵץ עַד כָּאן, וְהַשְׁעָם הוּא כָּל שִׁיכּוּל לֶאֱכֹל
אֶת פֶּסַחוֹ בְּעֵת אֲכִילָתוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ לִפִּי
אָכְלוּ פְרוֹשׁ אֵין הוֹלְכִים בּוֹ אֶלָּא לִפִּי אֲכִילָתוֹ
שֶׁל פֶּסַח וְכָל שְׁבַשְׁעַת אֲכִילָתוֹ הוּא רְאוּי
לֶאֱכֹלוֹ הֵגֶם שְׁבַשְׁעַת שְׁחִיטָה לֹא הִנֵּה רְאוּי
שׁוֹחֲטִין עָלָיו, וְלִפִּי זֶה הוּא הַדִּין טָמֵא מֵת
אִם הִנֵּה יוֹם ז' שְׁלוֹ חֵל בְּיוֹם י"ד שׁוֹחֲטִין
עָלָיו וְאוֹכְלִי לְעֶרֶב:

וְמַה שְׁאִמְרוּ שֶׁם בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים וְהוֹכָא
בְּפִסְחִים דָּף צ' סְבִירָתָא תֵּנָא שְׁסוּבֵר כִּי
וְלֹא יִכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בְּיוֹם הַהוּא (בַּמִּדְבָּר
ט' ו') יוֹם ז' שְׁלֵהֶם הִנֵּה וְאֵף עַל כֵּן נִדְּחוּ
לְפֶסַח ב', וְנִקְּא טָמֵא מֵת דִּמְמִירָא וְלִזְזָה
אָמַר (שֶׁם) לִנְפֶשׁ אָדָם הֵגֶם שְׁלֵעֶרֶב הִי
טְהוֹרִים. וְלִרְבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי (שֶׁם) נֹכַח לֹמַר
שְׁאִפְלוּ טָמֵא מֵת שְׁחָל ז' שְׁלו בְּיוֹם י"ד
שׁוֹחֲטִים עָלָיו. וְמַה גַּם אִם טָבְלוּ וְכִדְעַת
הַתּוֹסְפוֹת בְּפִסְחִים דָּף צ' וְלִדְעַת הָרַבִּי
שֶׁהִשְׁיָג עַל רַמְבָּ"ם בְּפ"ו מִהֲלָכוֹת קֶרֶן פֶּסַח
יִצְיָן שֶׁם דְּבָרָיו וְהוּא הִיטֵר קְרוֹב לִפְשָׁטָא
דְּסִגְיָא:

(ה) וּמִן הָעִזִּים תִּקְחוּ. טַעַם שֶׁהֲצַרְךָ לֹמַר
תִּקְחוּ לֹמַר אִפְלוּ יֵשׁ כִּבְשִׁים יְכוּל לֶקַח
מִן הָעִזִּים, לִזְזָה סִמְךָ לְקִיחָה לְעִזִּים:

הַשֶּׁה מוֹעֵט לְאוֹכְלָיו כִּי בְּזֵית כְּשֶׁר יִמְצָא בּוֹ
לְרִבִּים שִׁיחִיו בְּחִבּוּרָה:

אוּ יִרְצָה כִּי בִרְכַת הַקֹּדֶשׁ מִרְבָּה הִיא וְיִמְצָא
בּוֹ שְׁעוֹר הַצִּרִּיךְ לְמִנּוּחָיו וְלֹא יִמְצָא הַמַּעֲוֹט
אֶלָּא בְּבֵית שֶׁהֶם בְּנֵי חִבּוּרָה שְׁלֹא יִסְפִּיק
לֶאֱכֹלוֹ:

לִפִּי אָכְלוּ תִכְסּוּ. יִתְבָּאָר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם
ז"ל (פִּסְחִים פ"ח). שׁוֹחֲטִים אָדָם עַל דְּי
בְּנוּ וּבִתּוֹ הַקִּטְנִים וְגַם עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ, גַּם
אָמְרוּ (שֶׁם פ"ז): אִם הִיא לְמוֹנָה לְבוֹא אֶצֶל
אֲבִיהָ אוֹכֶלֶת מִשֶּׁל אֲבִיהָ לְצַד הַיּוֹתָה רִגְלָהּ
לֶאֱכֹל שֶׁם, וְהוּא אוֹמְרוֹ אִישׁ לִפִּי אָכְלוּ פְרוֹשׁ
עַל אוֹתָם שֶׁהֶם רִגְלִים לְבוֹא אֶצֶלוֹ לֶאֱכֹל
וְסוּמְכִים עַל שְׁלֻחָנוֹ לִפִּי מַה שֶׁהֶם יִמְנֶה עִמּוֹ
וְשֶׁם קִנּוּ מְקוֹמָם:

עוֹד יִתְבָּאָר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (שֶׁם צ'): שְׁאוּנִן
שׁוֹחֲטִים עָלָיו הֵגֶם שְׁבַשְׁעַת שְׁחִיטָה אִינוּ
רְאוּי בֵּין שִׁיכּוּל לֶאֱכֹל בְּלִילָה שׁוֹחֲטִין עָלָיו,
וְהוּא אוֹמְרוֹ לִפִּי אָכְלוּ פְרוֹשׁ הוֹלְכִין וְנִמְנִין
בְּשַׁעַת שְׁחִיטָה עַל שַׁעַת אֲכִילָה:

עוֹד יִרְצָה לִפִּי אָכְלוּ עַל פִּי מַה שֶׁשְּׁנִינּוּ
בְּפִסְחִים (שֶׁם) זָב וְכו' שׁוֹחֲטִים עָלָיו
וְגַם אִמְרִינוּ הֵתָם שׁוֹחֲטִין וְזוֹרְקִים עַל טְבוּל
יוֹם וּמִחְסֵר כְּפוֹרִים וְעוֹלָא אָמַר אֵף עַל טָמֵא

דְּרוֹרוֹת הַתּוֹב מְדַבֵּר דְּבָרֵי רַבִּי יֵאֻשִׁיָּה רַבִּי
יוֹנָתָן אוֹמַר בְּפֶסַח מִצְרִים הַתּוֹב כְּדַבֵּר אֵין
לִי אֶלָּא פֶסַח מִצְרִים פֶּסַח דְּרוֹרוֹת מִנִּין תְּלִמּוֹד
לֹמַר כָּכָל חֲקוּתָיו וְגו' יַעֲשֹׂה אוֹתוֹ עַד כָּאן,
הִרִי דְלָכָל דְּעוֹת הַתַּנְאִים בְּפֶסַח מִצְרִים הַתּוֹב
מְדַבֵּר וְנִשְׁקָרוּ דְּבָרֵי ר' אֲבִרָהָם בֶּן עֲזַרְיָה וְהִי
כֹּלָא הִי, וְלִפִּי זֶה אִפְשָׁר שִׁיכְמוֹ הַתּוֹב בְּאוֹמְרוֹ
וְיִקְחוּ פְרוֹשׁ מִלְּבַד מִצּוֹת מִילָה וּמִצּוֹת מִשִּׁיחָתָם
מִעֲבוּדָה וְנִרָה שֶׁהִיא בְּחִינַת בֶּן נֶכֶד שְׁעִנָּה ה'
הוֹסִיף עוֹד לֹמַר וְיִקְחוּ וְגו', וְאוֹמְרוֹ לָהֶם כָּאן
רְמוֹ שְׁלִילַת בֶּן נֶכֶד וְעֵרֶל שְׁלֹא יוֹכְלוּ לֶאֱכֹל
בְּפֶסַח כְּמוֹ שְׁבָא הַדְּבָר מִבְּאֵר מִבְּנוּאֵת זֹאת
חֲקַת הַפֶּסַח:

(ד) וְאִם יִמְעַט וְגו'. הַתּוֹב יִתְלַשֵּׁב בֵּין לְדַעַת
רַבִּי יְהוֹדָה וּבֵין לְדַעַת רַבִּי יוֹסִי שְׁנִחְלִקוּ
בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים (מְכִילָתָא, פִּסְחִים צ"ט). לְרַבִּי
יְהוֹדָה שְׁאִמְרָ צִרִּיךְ שִׁישְׁאָר אַחֵר מִבְּנֵי חִבּוּרָה
רֵאשׁוֹנָה יִדְּק אוֹמְרוֹ יִמְעַט הַבֵּית פְרוֹשׁ
שִׁיחִיטָה מִהַחִבּוּרָה וְלֹא כָּל הַחִבּוּרָה, וְלִרְבִּי
יוֹסִי שְׁאִמְרָ שְׁלֹא יִצְחִי הַפֶּסַח כְּמוֹת שֶׁהוּא
יִדְּק אוֹמְרוֹ מִהַיּוֹת מִשֶּׁה שְׁמַעַט שֶׁה יִתְמַעֲט
מִמְנוּיִים וְעָלָיו הוּא הַהֲקַפְדָּה שְׁלֹא יִשְׁאָר בְּלֹא
מְנוּיִים, וְהַתּוֹב שְׁקוּל הוּא:

עוֹד נִרְאֶה שִׁיכְנוּ לֹמַר שְׁאִין דֶּרֶךְ שִׁיחִיָּה

שָׁמְלוּ בְּאוֹתוֹ הַלִּילָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) "מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ", בִּשְׁנֵי דָמִים, וְאוֹמֵר: (זכריה ט) "גַּם־אֶת בְּדִם־בְּרִיתְךָ שִׁלַּחְתִּי אֲסִירֶיךָ מִבּוֹר אֵין מַיִם בּוֹ", וְשִׁהְיוּ שְׂטוּפִים בַּעֲבוּדַת כּוֹכָבִים, אָמַר לָהֶם: "מִשְׁכּוּ וּקְחוּ לָכֶם", "מִשְׁכּוּ" יֵדִיכֶם מַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים "וּקְחוּ לָכֶם" צֵאן שֶׁל מִצְוָה. וְשִׁחַטוּ אוֹתוֹ וְגו' • וְכִי בָלֵן שׁוֹחֲטִין? אֵלָּא מִכָּאן, שֶׁשְׁלֹחַו שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ (מכילתא. קידושין מא). קָהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל • קָהַל וְעָדָה וְיִשְׂרָאֵל. מִכָּאן אָמְרוּ: פֶּסַחִי צָבוּר נִשְׁחַטִּין בְּשִׁלֹּשׁ כְּתוּת, זֶה אַחֵר זֶה. נִכְנָסָה כֶּת רֹאשׁוֹנָה, נִנְעָלוּ דְלֹתוֹת הָעֶזְרָה וְכו', כִּדְאִיתָא בְּפִסְחִים (דף סד). בֵּין הָעֶרְפִּים • מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וְלִמְעָלָה קְרוּי בֵּין הָעֶרְפִּים, שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ נוֹטָה לְבֵית מִבּוֹאוֹ לְעֶרֶב, וְלִשְׁוֹן "בֵּין הָעֶרְפִּים" נִרְאָה בְּעֵינֵי, אוֹתָן שָׁעוֹת שְׁבִין עֲרִיבַת הַיּוֹם לְעֲרִיבַת הַלִּילָה. עֲרִיבַת הַיּוֹם בְּתַחֲלַת שָׁבַע שָׁעוֹת מִכִּי יִנְטוּ צִלְלֵי עֶרֶב, וְעֲרִיבַת הַלִּילָה בְּתַחֲלַת הַלִּילָה. עֶרֶב, לִשְׁוֹן נִשְׁף וְחֹשֶׁךְ, כְּמוֹ: (ישעיה כד) "עֶרְבָה כָּל־שִׁמְחָה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 114)

ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים (רש"י יב, ו) ארבעה ימים הם משוף הזמן הנדרש לאדם לקבל החלטה מתוך מתינות וישוב הדעת. וכפי שפרש רש"י לגבי העקדה, שהקב"ה הראה לאברהם את הר המוריה רק ביום השלישי למסעו (שהוא היום הרביעי מאז הצווי על העקדה) כד"י שלא יאמרו, הממו וערבו פתאום וטרד דעתו. ואף כאן: מפיון שבני ישראל היו שטופים באלילים, לא היה די בפעלה חד-פעמית כדי לנתק אותם מעבודה זרה, אלא היה צורך בארבעה ימים של ישוב הדעת לפני פעלה זו. אור החיים

(ו) וְלִקְחוּ מִן־הֶהָדִם וְנִתְּנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל־הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם:

כ"י • וְלִקְחוּ מִן הָדָם • זו קבלת הדם. יכול ביד? תלמוד לומר: "אֲשֶׁר בַּסֶּף". הַמְּזוּזוֹת • הם הזקופות אחת מכאן לפתח ואחת מכאן. הַמִּשְׁקוֹף • הוא העליון שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו, לינט"ל בלע"ז. ולשון שקיפה – חבטה, כמו: (ויקרא כח) "קול עֶלְה נֶדֶף" טרפא דשקף, "חבורה" משקופי. **על הבתים אשר יאכלו אותו בהם** • ולא על משקוף ומזוזות שבבית התבן ובבית הבקר שאין דרין בתבן.

(ח) וְיֹאכְלוּ אֶת־הַבֶּשֶׂר בַּלֵּילָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל־מִרְרִים יֹאכְלוּ:

כ"י • **את הבשר** • ולא גידים ועצמות (מכילתא. פסחים פג). **על מדרים** • כל עשב מר נקרא מרור, וצונם לאכל מרור, זכר ל"וימררו את חייהם". אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אש ושיהיה שלם כו' זה גיד שדעת עליון הוא להראות בחינה הגדולה והחזרת ואין רשות אחרים עליהם, ולפי זה גם המדרים שייצו ה' הוא לצד כי בן הדר אוכלי צלי לאכל עמו דבר חד כי בזה יעבר לחם האוכל ויאכל בכל את נפשו. גם בזה יבר גדל הערבות כשיקדים לפיו מדרים. גם מה שהזכיר המצות הוא פרט אשר כונן חד אוכל יטעם לו הצלי. והנה ג' השריגים יטעימו יחד והוא רומז לג' דברים, הא' הוא הגלות שמררו את חייהם, הב' היא הציאה תכף ומיד שלא הספיק בצקם להחמיץ במצרים, ג' אשר פסח ה' על בתיהם והוא בחינת הגאולה כי עבר ה' בארץ מצרים ונחם חבל מוסרות העבות שהיו חוקרים בהם שהיו בחינת הבכורה וכמו שפרשתי הענין במקומו (לעיל י"א ה). ושלשת הענינים יחד היו צריכין להיות וזולת א' אין גס בשנים האחרים, שאם לא היה הגלות לא היו משיגים אשר

אומרו והיה לכם למשמרת פרוש במקום מצות שמירת עבודה זרה כשינהגו בו משפט כתוב והבן:

(ח) וְיֹאכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר. ורבותינו ז"ל (פסחים פ"ג.) אָמְרוּ אֶת הַבֶּשֶׂר וְלֹא גִידִים וְעֶצְמוֹת קֶרְנִים וְטַלְפִּים. וְלִדְבָרֵיהֶם לָמָּה אָמַר אֶת מֵה בֹּא לְרֵבּוּת. וְנִרְאָה כִּי בֹּא לְרֵבּוּת מֵה שֶׁאָמְרוּ בַּמִּשְׁנָה (שם פ"ד.) כֹּל הַנֶּאֱכָל בְּשׁוּר הַגָּדוֹל נֶאֱכָל בְּגִדֵי הָדָף, וּמִפְּרֹשׁ לֵה רָבָא כֹּל הַנֶּאֱכָל בְּשׁוּר הַגָּדוֹל בְּשִׁלְקָא וכו'.

עוד ירצה על פי מהלקת ר' יוחנן וריש לקיש (שם) בגידין שסופם להתקשות לר' יוחנן נמנין ולריש לקיש אין נמנין. לר' יוחנן תבאר הכתוב על זה הדרך את הבשר של שדמו לבשר שעמקם קאמר וברי' הם דומין, ולריש לקיש כל שדומין לבשר בבחינת הבשר מצד עצמו וכשם שהבשר אין סופו להתקשות וכו'. **ומצות על מדרים**. לפי פשט הכתוב לפי מה שראינו שאמר ה' שצריך צלי

(ו) והיה לכם למשמרת. פרוש צריך שמירה כדין גדשים כיון שקרא עליו שם פסח. עוד ירמוז על הדר אומקם ז"ל (שיר השירים רבה פ' כשושנה בין החחים) בפסוק גוי מקרב גוי שהיו ישראל במצרים סרוכים קצת בקחי עבודה זרה מצד היותם בין המצרים, ואמרו עוד (שמות רבה פט"ז) שרמו הכתוב באומרו משכו שימ'שכו מעבודה זרה. והנה אין פונתם ז"ל לומר חס ושלום שהיו עובדי עבודה זרה אלא לצד שהיו ביניהם מבלי ידיעתם געשו חקים של עובדי עבודה זרה בפריטי המלבושים והמאכלים ודברים הרגילים, ואשר על פן מלבד שצוה שיעקרו מאותם פֶּרִטִים שידמו להם נתחכם עוד אל עליון לעקר בחינת הרע מהם ולעשות תקון עון זה ואמר שיקחו הטלה שהיא עבודה זרה של מצרים שבה היה לישראל המכשולות ויעשו בה מצוה האמורה בענין ובזה יהיה להם תקון לשמירת עון עבודה זרה, והוא

(ט) אֶל-הָאֱכָלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֶׁל מִבָּשֵׁל בְּיָמִים כִּי אִם-צִלִי-אֵשׁ
אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל-כִּרְעָיו וְעַל-קִרְבּוֹ:
ט לא תיכלון מנה בד חי ואף לא בשל
מבשל במי אלהן טוי נור רישה על
כרעהי ועל גנה:

כ"ט א אל תאכלו ממנו נא • שאינו צלוי כל צרכו, קוראו נא בלשון ערבי. ובשל מבשל • כל זה באזהרת "לא תאכלו" (שם פא). במים • מנין לשאר משקין? תלמוד לומר: "ובשל מבשל", מפל מקום (שם). כי אם צלי-אש • למעלה, גזר עליו במצות עשה, וכאן הוסיף עליו 'לא תעשה', "אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש". ראשו על כרעיו • צולו כלו באחד עם ראשו ועם כרעיו ועם קרבו, ובני מעיו נותן לתוכו אחר הדחתן (שם עה). ולשון "על כרעיו ועל קרבו", כלשון (לקמן יג) "על צבאותם", כמו בצבאותם - כמות שנה, אף זה כמות שהוא, כל בשרו משלם.

(י) וְלֹא-תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר וְהִנֹּתֶר מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר בָּאֵשׁ
תִּשְׂרְפוּ:
י ולא תשאריו מנה עד צפרא ודישתאר מנה
עד צפרא בנורא תוקדון:

כ"י וְהִנֹּתֶר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר • מה תלמוד לומר "עד בוקר" פעם שניה, ליתן בוקר על בוקר, שהבוקר משמעו משעת הגז החמה, ובא הכתוב להקדים שאסור באכילה מעלות השחר, זהו לפי משמעו. ועוד מדרש אחר: למד שאינו נשרף ביום טוב אלא ממחרת, וכך תדרשנו: והנותר ממנו בבוקר ראשון עד בוקר שני, תעמד ותשרפנו.

(יא) וְכִכְהֹ תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נְעִלֵיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם
וּמִקְלָכֶם בְּיָדְכֶם וְאֶכְלֹתֶם אֹתוֹ בַּחֲפוּזֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה:
יא ובדין תיכלון יתה חרציכון יהון אסירין
מסגיכון ברגליכון וחסריכון בידכון
ותיכלון יתה בבחילו פסחא הוא קדם יי:

כ"י מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים • מזמנים לדרך. בַּחֲפוּזֹן • לשון בהלה ומהירות, כמו: (שמואל א כג) "ויהי דוד נחפז ללכת", (מלכים ב ו) "אשר השליכו ארם בחפזם". פֶּסַח הוּא לַה' • הקרבן הוא קרוי פסח, על שם הדלוג והפסיחה שהקדוש ברוך הוא מדלג בתי ישראל מבין פתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט, ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמם. (דבר אחר) דרך דלוג וקפיצה, זכר לשמו שקרוי פסח, וגם פסק"א לשון פסיעה.

(יב) וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם בְּלִילָה הִזָּה וְהַבִּיתִי כָל-בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד-בְּהֵמָה וּבְכָל-אֱלֹהֵי מִצְרַיִם
אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:
יב ואתגליתי בארעא דמצרים בלילא הדין
ואקטול כל בוכרא בארעא דמצרים מאנשא
ועד בעירא ובכל טעות מצרים אעבד דינין
אנא יי:

כ"י וְעִבְרָתִי • פמלך העובר ממקום למקום, ובהעברה אחת וברגע אחד כלן לוקין (מכילתא). כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • אף בכורות אחרים והם במצרים. ומנין אף בכורי מצרים שבמקומות אחרים? תלמוד לומר: (תהלים קלו) "למכה מצרים בבכוריהם". מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה • מי שהתחיל בהעברה תחלה, ממנו מתחלת הפרענות. וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם • של עז נרקבת, ושל מתכת נמסת ונתכת לארץ. אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה' • אני בעצמי ולא על ידי שליח.

(יג) וְהָיָה הָדֵם לָכֶם לָאֵת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם
וְרֹאִיתִי אֶת-הָדֵם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא-יְהִיָּה בְכֶם נֶגֶף
לְמַשְׁחִית בְּהַבְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:
יג ויהי הדם לכם לאת על הבתים אשר אתם שם
וראיתי את הדם ופסחתי עליכם ולא יהיה בכם נגף
למשחית בהבתי בארץ מצרים:

כ"י וְהָיָה הָדֵם לָכֶם לָאֵת • לכם לאות ולא לאחרים לאות. מכאן, שלא נתנו הדם אלא מבפנים. וְרֹאִיתִי אֶת

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

חוזרים ומשפיעים בוררים ומתבררים, והוא מאמר הפנא (הגדה) ואלו לא הוציא וגו' עדין וכו' והיינו עבדים לפרעה וכו' דכתיב (לקמן י"ב ל"ט) ולא יכלו להחמקמה, ועקר

נמצאת, וסגלת הוצאתה הוא המרור אשר מרור את חייכם, והוא סוד אומרו (קהלת ח') עת אשר שלט האדם באדם לרע לו. ואלו לא הנה מההירות שהוציאם ה' היו

השיגו מהצורף ומה שבררו, ומה גם לפי מה שפכתנו במקומות אחרים (ויגש מ"ו ג') כי גוי גדול עצמו שהוציא ה' ממצרים הם בחינות ניצוצי הקדשה ששם היתה ושם

הדם • הכל גלוי לפניו, אלא אמר הקדוש ברוך הוא, נותן אני את עיני לראות שאתם עסוקים במצותי, ופוסת אני עליכם. **ופסחתיו •** ותמלתי, ודומה לו: (ישעיה לא) "פסוח והמליט", ואני אומר: כל פסיחה, לשון דלוג וקפיצה: ופסחתיו, מדלג היה מבתי ישראל לבתי מצרים, שהיו שרויים זה בתוך זה. וכן: (מלכים א יח) "פסחים על-שתי הסעפים", וכן כל הפסחים הולכים בקופצים, וכן "פסוח והמליט", מדלגו וממלטו מבין המומתים. **ולא יהיה בכם נגף •** אבל הוזה הוא במצרים (מכילתא). הרי שהיה מצרי בביתו של ישראל, יכול ימלט? תלמוד לומר: "ולא יהיה בכם נגף", אבל הוזה במצרי שבביתכם. הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי, שומע אני ילקה כמותו? תלמוד לומר: "ולא יהיה בכם נגף". **אור החיים**

(יד) **והיה היום הזה לכם לזכרון ותגתם אתו חג ליהוה**
לדורתיכם חקת עולם תחגגו:
ידויהי יומא הדין לכון לדוכרנא ותחגון
תתה חגא קדם יי לדריכון קנים עלם תחגגנה:

כ"ט • לזכרון • לדורות • ותגתם אתו • (מכילתא) יום שהוא לך לזכרון אתה חוגגו, ועדין לא שמענו אי זהו יום הזכרון? תלמוד לומר: "זכור את היום הזה אשר יצאתם", למדנו שיום הציאה הוא יום של זכרון. ואיזה יום יצאו? תלמוד לומר: (במדבר לג) "ממחרת הפסח יצאו", הוי אומר יום ט"ו בניסן, הוא של יום טוב, שהרי ליל ט"ו אכלו את הפסח ולבקר יצאו (מכילתא). **לדורתיכם וגו' •** שומע אני מעוט דורות שנים? תלמוד לומר: "חקת עולם תחגגו" (מכילתא). **אור החיים**

(טו) **שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון**
תשביתו שאר מבתיתכם כי • כל־אכל חמץ ונכרתה
הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד־יום השביעי:
טו שבעת יומין פטיר תיכלון ברם ביומא
קדמא תבטלון חמיע מבתיכון ארי כל
דיכול חמיע וישתצי אנשא ההוא מישראל
מיומא קדמא עד יומא שביעא:

כ"ט • שבעת ימים • שטיינ"א של ימים • שבעת ימים מצות תאכלו • ובמקום אחר הוא אומר: (דברים טו) "ששת ימים תאכל מצות". (פסחים קב) למד על שביעי של פסח שאינו חובה לאכל מצה, ובלבד שלא יאכל חמץ. מניין אף ששה רשות? תלמוד לומר "שבעת ימים", זו מדה בתורה: דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו בלבד יצא, אלא ללמד על הכלל פלו יצא: מה שביעי רשות, אף ששה רשות. יכול אף לילה הראשון רשות? תלמוד לומר: "בערב תאכלו מצות", הכתוב קבעו חובה (שם כח). **אך ביום הראשון תשביתו שאר •** מערב יום טוב, וקרוי ראשון לפי שהוא לפני השבעה. ומצינו מקדם קרוי ראשון, כמו (איוב טו) "הראשון אדם תולד"? הלפני אדם נולדת? או אינו אלא ראשון של שבעה? תלמוד לומר: "לא־תשחט על־חמץ", לא תשחט הפסח ועדין חמץ קים (מכילתא). **הנפש ההוא •** כשהיא בנפשה ובדעתה, פרט לאנוס. **מישראל •** שומע אני תפרת מישראל ותלך לה לעם אחר? תלמוד לומר במקום אחר: "מלפני", בכל מקום שהוא רשותי. **אור החיים**

אור החיים על התורה – מהדורת ברוך אברמוביץ

הנשקע מתבת לדורותיכם ומיתור שמענו מה שפרשנו:

(טו) **שבעת ימים •** הנה השעם הוא לצד שלא הספיק בצקם להחמין וגאלם הגואל. ואם תאמר ובלא היוצאים עדין לא יצאו לעשות זכרון לדבר. הלא גם הפסח שצוה ה' לקחת שיהיה לבית אבות וגו' עדין לא פסח אלא שבזכות מצוה זו יפסח ה', גם המצה בזכות מצוה זו ימהר לגאלם. וכן היה:

ותמצא • שאמרו רבותינו ז"ל (פסחים ק"ב). מדרשות התורה בא' ב"י מדות כי כל שבעה אין חיוב במצה אלא לילה הראשונה קבעו הכתוב חובה, והשעם כי גם בחינת המצה לא היה אלא בליל ט"ו וזה נקבע לחובה בזמן עצמו ומאז והלאה אין כוון בנס למצה והכן. ושעם אומרו שבעת

מעוט רבים שנים תלמוד לומר חקת עולם לגלות על פרוש דורותיכם שהוא תמיד עדין קשה לא היה לו לומר לדורותיכם אלא חקת עולם. אכן יתבאר על דרך האומר (ברכות י"ב:) למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך להביא לימות המשיח, ולקמן דאמר כל ימי חייך הלילות אפשר כי אמר חקת עולם שלא תאמר תנח בימי החרות בימי הגלות שאנו משעבדים מה פקום לזכרון לטובה שפסקה תלמוד לומר חקת עולם אפלו בזמן השעבוד בשאר גליות חקת חקק ה'. ומאמצעות פרושם זה תשכיל גם בן הסרת טענת לדורותיכם שאין בנחתו ב' דורות. ואם לא היה אומר לדורותיכם לא היינו שומעים מה שפרשנו בחקת עולם והיינו אומרים שלא בא אלא להתמדת דורות ולא לב' דורות לבד

הגאולה היא הפסיחה. נמצאת אומר כי שלשתם יחד הם העקר, ולזה היה הלל מדקדק לברכם יחד (פסחים קט"ו):

(יג) **ולא יהיה וגו' למשחית •** פרוש לסבת משחית שיוצא להשחית בזולת אין בו אלא בחינת טבע ההשחית לכל זולת בראות חותם שמו יתברך שהוא המצה יפסד ויירא מגשת אליו, ולזה הוא שצוה ה' להיות הדם לאות. ואם תאמר אם בן מצרי שהיה נחבא אל בית ישראל יהיה נצול תלמוד לומר בכם ולא במצרים כי לא תאיר אור המצה להצלה אלא על ישראל דכתיב (ישע' ס') ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה:

(יד) **חקת עולם תחגגו •** טעם שלא הספיק לומר לדורותיכם. והגם שאמרו ז"ל (מכילתא) כי דורותיכם לבד הייתי אומר

טו ובינא קדמא קדמא מיערע קדיש ובינא
שביעא מיערע קדיש יהי לכוון כל עיבדא
לא תעבד בהון ברם די מתאכל לכל נפש
הוא בלחודוהי תעבד לכוון:

(מז) ובינא הראשון מקרא קדש ובינא השביעי מקרא
קדש יהיה לכם כל-מלאכה לא-יעשה בהם אך אשר
יאכל לכל-נפש הוא לבדו יעשה לכם:

כז"א • מקרא קדש • מקרא, שם דבר. קרא אותו קדש לאכילה ושתיה וכסות (מכילתא). לא יעשה בהם • אפלו
על ידי אחרים. הוא לבדו • (יכול אף לפנענים? תלמוד לומר: "הוא לבדו יעשה לכם", לכם ולא לפנענים),
הוא ולא מכשיריו, שאפשר לעשותן מערב יום טוב. לכל נפש • אפלו לבהמה. יכול אף לפנענים? תלמוד
לומר: "לכם" (נסתה אחרת: תלמוד לומר: אך חלק) (ביצה כ"ח, ב"ר).

יז ותשרון ית פטירא ארי בכרן יומא הדין
אפיקית ית חיליכון מארעא דמאריס
ותשרון ית יומא הדין לדריכון קנס עלם:

(יז) ושמרתם את-המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי
את-עבאיתכם מארץ מצרים ושמרתם את-היום הזה
לדורתיכם חקת עולם:

כז"ב • ושמרתם את המצות • שלא יבאו לידי חמוץ, מכאן אמרו: תפח, תלטש בצונן. רבי יאשיה אומר: אל
תהי קורא "את המצות", אלא "את המצות", כדרך שאין מחמיצין את המצות, כך אין מחמיצין את המצות,
אלא אם באה לידך, עשה אותה מיד. ושמרתם את היום הזה • ממלאכה. לדורתיכם חקת עולם • לפי שלא
נאמר דורות וחקת עולם על המלאכה, אלא על החגיגה, לכך חזר ושינאו כאן, שלא תאמר: אזהרת "כל-מלאכה
לא-יעשה", לא לדורות נאמרה, אלא לאותו הדור. אור החיים

יח בניסן בארבעא עשרא יומא לירחא
ברמשא תיכלון פטירא עד יומא עסרין
וחד לירחא ברמשא:

(יח) בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו
מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב:

כז"ג • עד יום האחד ועשרים • למה נאמר, והלא כבר נאמר: "שבעת ימים"? לפי שנאמר "ימים", לילות מניין?
תלמוד לומר: "עד יום האחד וגו'".

יט שבעת ימים יומין חמיר לא ישתכח בבתיכון
ארי כל דיכול מחמא וישתאי אנשא
ההיא מכנשתא דישאל בגיורא וביציבא
דארעא:

(יט) שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כי • כל-אכל
מחמץ ונכרתה הנפש ההוא מערת ישראל בגר
ובאזרח הארץ:

כז"ד • לא ימצא בבתיכם • מנין לגבולין? תלמוד לומר: "בכל גבולך". מה תלמוד לומר "בבתיכם"? – מה ביתך
ברשותך, אף גבולך שברשותך, יצא חמצו של עובד כוכבים שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אתרייתו. כי
כל-אכל מחמץ • לענש פרת על השאור. והלא כבר ענש על החמץ? אלא שלא תאמר: חמץ שראוי לאכילה

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אתם גם כן לא תאחרו המצה עד שתחמיץ.
ואמר עוד ושמרתם את היום הזה יצו כן
האל גם כן שיהיה האדם משמר גם היום
לכל יטעה בחשבון ולא יקדים ולא יאחר
מעשות את היום הזה ולא יום אחר במקומו.
וכפי זה אמרו כי בעצם יאיר ימין ושמאל,
יאיר לתת טעם למה שלפניו לשמירת
המצות, ויאיר למה שלאחריו לשמירת היום
על זה הדרך כי בעצם וגו' פרוש לטעם
שבעצם היום וגו' ושמרתם אתם גם כן את
היום הזה ע"כ:

עשה. וטעם ז' ולא פחות ולא יותר, נחפז
ה' שיהיו עסוקים במצות עד גמר הגאולה
שהוא ביום ז' של פסח אשר הפליא ה'
עשות נסים להם וברוךפיהם משפטים. גם
יש טעם ברוחניות כי יסודי הקדשה שהם
שרש נשמות ישראל שבעה עינים (זכר' ג'),
ותקרא נקסט ישראל בת שבע לסבה זו (והר
ח"ג ו').

(יז) ושמרתם את המצות וגו'. פרוש כשם
שאני שמרתי היום ולא אחרתי יום אחד
ובעצם היום הזה הוצאתי אתכם לטעם זה

ימים מצות אינו אלא רשות. ואולי שדבר
בסדר זה לומר כי מעלה עליו הכתוב כאלו
אכל כל ז'. ותמצא כי צוה ה' ב' מקראי
קדש ביום ה' וביום ה' יום א' לצד נס
יום ט"ו, ויום ז' לצד נס גמר הגאולה של
קריעת ים סוף וכו'. עוד טעם אמרו שבעת
לצד שלא צוה ה' בכל ז' לאו דלא תאכל
חמץ והייתי אומר אם לא אכל חמץ אין
בדו לא זכות ולא ענש תלמוד לומר שבעת
ימים תאכל מצות לומר לך כי כשלא אכל
חמץ כאלו אכל מצות והרי בדו ז' מצות

עַנֵּשׁ עָלָיו, שְׁאוּר שְׁאִינוּ רְאוּי לֶאֱכִילָהּ לֹא יַעֲנֵשׁ עָלָיו. וְאִם עָנֵשׁ עַל הַשְּׁאוּר וְלֹא עָנֵשׁ עַל הַחֶמֶץ, הֵייתִי אוֹמֵר: שְׁאוּר שֶׁהוּא מִחֶמֶץ אַחֲרֵים, עָנֵשׁ עָלָיו, חֶמֶץ שְׁאִינוּ מִחֶמֶץ אַחֲרֵים, לֹא יַעֲנֵשׁ עָלָיו. לִכְךָ נֶאֱמָרוּ שְׁנֵיהֶם (מכילתא) • בְּגֵר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ • לְפִי שֶׁהֵגֵס נַעֲשֶׂה לְיִשְׂרָאֵל, הַצֶּרֶךְ לְרִבּוּת אֶת הַגֵּרִים.

(ב) כֹּל־מִחֻמָּצָת לֹא תֹאכְלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ כֹּל מִחֻמָּעָא לֹא תִיכְלוּ בְּכָל מוֹתְבִיכֹן תִּיכְלוּ פְטִירָא: מִצּוֹת:

רש"י • מִחֻמָּצָת לֹא תֹאכְלוּ • אֲזַהֲרָה עַל אֲכִילַת שְׁאוּר. כֹּל מִחֻמָּצָת • לְהִבִּיאַת אֶת תַּעֲרֻבָתוֹ. בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מִצּוֹת • זֶה בָּא לְלַמֵּד שֶׁתִּהְיֶה רְאוּיָה לְהֹאכֵל בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם, פָּרֵט לְמַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְחִלּוֹת תּוֹדָה (מכילתא ע"פ שם) (שְׁאִינֶם רְאוּיִים לְהֹאכֵל בְּכָל מוֹשְׁבוֹת, אֲלֵא בִירוּשָׁלַיִם).

♦ יום חמישי א' שבט ♦

(כא) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכּוֹ וַיִּקְחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם וְשִׁחֲטוּ הַפֶּסַח:

רש"י • מִשְׁכּוֹ • מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ צֹאן, יִמְשֹׁךְ מִשְׁלוֹ. וַיִּקְחוּ • מִי שְׁאִין לוֹ, יִקַּח מִן הַשּׁוֹק. לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם • שֶׁהַבֵּית אָבוֹת. אֹרֹר הַחַיִּים

(כב) וּלְקַחְתֶּם אֶגְדַּת אֵזוֹב וַיַּבִּלְתֶּם בָּדָם אֲשֶׁר־בִּסְף וְהִנַּעְתֶּם אֶל־הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בִּסְף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר:

רש"י • אֵזוֹב • מִיֵּן יֵרֶק שֶׁיֵּשׁ לוֹ גִּבְעוּלִין. אֶגְדַּת אֵזוֹב • ג', קֶלְחִין קְרוּיִין אֶגְדָּה. אֲשֶׁר בִּסְף • בְּכָלִי, כְּמוֹ סְפוֹת בִּסְף. מִן הַדָּם אֲשֶׁר בִּסְף • לְמַעַן חֲזֹר וּשְׁנֹאוֹ? שֶׁלֹּא תֹאמְרוּ: טְבִילָה אַחַת לְשִׁלֵּשׁ הַמַּתָּנוֹת, לִכְךָ נֶאֱמַר עוֹד "אֲשֶׁר בִּסְף", שֶׁתִּהְיֶה כָּל נִתְיָנָה וְנִתְיָנָה "מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בִּסְף": עַל כָּל הַנֶּעֱשֶׂה, טְבִילָה. וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ וְגו' • מְגִיד שֶׁמֵּאֲחֵר שְׁנִיתָנָה רְשׁוֹת לַמִּשְׁחִית לַחֲבֵל, אֵינוּ מִבְּחִין בֵּין צִדִּיק לְרָשָׁע, וְלִילָה רְשׁוֹת לַמַּחֲבִלִּים הוּא, שְׁנֶאֱמַר: (תהלים קד) "בּוֹ תִרְמַשׁ כָּל חַיִּיתוֹ יָעַר" (מכילתא) •

~ נְקוּדוֹת מִשְׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (זְקוּטִי שְׁיִחוֹת כו עמ' 78)

טְבִילָה אַחַת לְשִׁלֵּשׁ הַמַּתָּנוֹת (רש"י יב, כב) לְזִרְיֹקַת הַדָּם עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמִּשְׁקוֹף הָיָה גִּדְרָה שֶׁל זִרְיֹקַת הַדָּם עַל הַמְּזֻבָּח, כְּדֹאִיתָא בְּמוֹכֵלְתָא: "לְשִׁלֵּשׁ מְזֻבָּחוֹת הָיוּ לָהֶם בְּמִצְרַיִם, הַמִּשְׁקוֹף וּשְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת". וְכֵן מִשְׁמַע מִלְשׁוֹן רִש"י כָּאן: "לְשִׁלֵּשׁ הַמַּתָּנוֹת". וְכֵן קָטַב לַעֲיִל (פסוק ז: ז) קָבַלְתָּ הַדָּם. וְכַתֵּב הַחֵד"א (ספר דְּבָרִים אֲחָדִים דְּרוּשׁ ז) שֶׁ"קָבַלְתָּ הַדָּם בִּסְף וְנִתְיָנָתוֹ עַל הַמִּשְׁקוֹף וְהַמְּזוּזוֹת . . . בְּדֹאִי דֵינוּ שֶׁמִּצְוָתוֹ בַּכֹּהֲנִים, דִּהְיוּ בְכוֹרוֹת בּוֹ בִּפְרָק".

(כג) וְעִבְרַת יְהוָה לְגִנְף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וּפֶסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמִּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בְּתִיכֶם לְגִנְף:

רש"י • וּפֶסַח • וְחַמֵּל, וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ וְדָלַג. וְלֹא יִתֵּן הַמִּשְׁחִית • וְלֹא יִתֵּן לוֹ יִכְלֹת לָבֹא, כְּמוֹ: (בראשית כא) "וְלֹא נִתְּנוּ אֱלֹהִים לְהִרְעֵ עַמִּדִּי".

אֹרֹר הַחַיִּים עַל הַתּוֹרָה – מִהֲדוֹת בַּלּוּם, אֲבֵרמוּבִיץ

כא) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְהֵגֵס כִּי ה' אָמַר אֵלָיו דְּבָרוּ אֵל כָּל עַדַת יִשְׂרָאֵל, הִיָּה פְרוּשׁוֹ כְּמֹאֲמָר (ויקרא ד' י"ג) וְאִם כָּל עַדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ שֶׁיֹּאמְרוּ עַל הַזִּקְנִים כְּמוֹ שֶׁמִּפְּנֵי בְּמִקְוָמוֹ (בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים), וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם יִבְנוּ לְשָׂאֵר הָעָם כְּמִשְׁפָּט כָּל מִצְוָת

ה' לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִיוּ מִפִּי מֹשֶׁה (עֲרוּבִין נ"ד): אוֹ אֲפֶשֶׁר שֶׁלֹּא אָמַר אֲלֵא לְזִקְנִים וְהָם יִדְבְּרוּ לְכָל עַדַת יִשְׂרָאֵל, וְחִלּוּקָה מִצְוָה זוֹ מִשְׁאָר

(כד) וַשְׁמֶרְתֶּם אֶת־הַדֶּבֶר הַזֶּה לְחֻק־לֶךְ וּלְבִנְיָד עַד־עוֹלָם: אור החיים

(כה) וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר וַשְׁמֶרְתֶּם אֶת־הַעֲבֹדָה הַזֹּאת:

רש"י • וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ • תֵּלֶה הַכְּתוּב מַצֵּה זֶה בְּבִיאַתְכֶם לָאָרֶץ, וְלֹא נִתְחַיְבוּ בַּמִּדְבָּר אֲלָא פֶסַח אֶחָד שָׁעֲשׂוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית עַל פִּי הַדְּבֹר. כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר • וְהִכֵּן דִּבֶּר? (לעיל ו) "וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ וְגו'". אור החיים

(כו) וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֵלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מֶה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם:

(כז) וַאֲמַרְתֶּם זִכַּר־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בְּתִי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנוֹגְפוֹ אֶת־מִצְרַיִם וְאֶת־בְּתִינוּ הַצֵּל וַיִּקַּד הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּ:

רש"י • וַיִּקַּד הָעַם • עַל בְּשׁוּרַת הַגָּאֻלָּה, וּבִיאַת הָאָרֶץ וּבְשׁוּרַת הַבְּנִים שִׁיחִיו לָהֶם.

(כח) וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ:

רש"י • וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ וְגו' • וְכִי כָּבֹד עָשׂוּ? וְהִלָּא מֵרָאשׁ תַּחֲשׁ נֹאמַר לָהֶם? אֲלָא מִכִּינּוֹן שִׁקְבָּלוּ עֲלֵיהֶם, מַעֲלָה עֲלֵיהֶם הַכְּתוּב כָּאֵלּוּ עָשׂוּ (מכילתא). וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ • אֵף הִתְלִיכָה מִנֶּה הַכְּתוּב, לִיתֵּן שִׁכָּר לְהִלִּיכָה וּשְׁכָר לַעֲשִׂיָּה. כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן • לְהַגִּיד שִׁבְחֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הִפִּילֻ דָּבָר מִכָּל מִצְוַת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וּמֵהוּ "בֶּן עֲשׂוֹ"? אֵף מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ. אור החיים

אור החיים על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

וַיִּמְרוּ עַל יָם סוּף זֶה הָיָה סִבָּה שֶׁאֲכֹרוּ הַיָּמִים וְלֹא הָיָה לָהֶם זְכוּת לַעֲלֹת תַּכָּף וּמִיָּד, וְלִזְהָר כְּשֶׁרָאָה ה' שֶׁנִּגְמָו מַעֲשֵׂיהֶם וְלֹא נִכְנְסוּ לָאָרֶץ וְהֵם עֲדִין בַּמִּדְבָּר הַצָּר וְלִצְוֹת לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּמִּדְבָּר כִּי עַד עַתָּה לֹא נִצְטוּוּ אֲלָא כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ. וְהִנֵּם כִּי הֶאָדוֹן קוֹרָא הַדּוֹרוֹת מֵרָאשׁ (וְשַׁעֲז' מ"א), אֵף עַל פִּי כֵּן מִחֻשְׁבוֹתָיו הַטּוֹבִים הַגִּיד לַעֲמוֹ כְּנוֹכַח:

(כח) וַיֵּלְכוּ וְגו' בֶּן עֲשׂוֹ. הַצָּרָה לומר כֵּן עָשׂוּ וְלֹא הִסְפִּיק בָּמָה שֶׁקִּבְּרָם לומר וַיַּעֲשׂוּ וְגו', לומר הַצָּדִיקוֹ בְּמַעֲשֵׂיהֶם בְּמִצְוֹת ה' וְלֹא הִבִּינֻ דָּבָר שֶׁלֹּא כֵּן הוּא בְּמַשְׁמַעוֹת, וְזֶה לֹא הָיָה נִשְׁמַע מֵאוֹמְרוֹ וַיַּעֲשׂוּ וְגו' כְּאֲשֶׁר וְגו' כִּי אֶפְשָׁר שֶׁהַכְּתוּב אוֹמֵר מֶה שֶׁחֻשְׁבוּ הֵם וְהִבִּין:

עַל מָה שֶׁיָּבֹאוּ בְּמִקְוֵמוֹת אַחֲרֵים הַפְּרָטִים שֶׁהֵם נוֹהֲגִים לְדוֹרוֹת וְשֶׁלֹּל בָּהֶם פְּרָטִים שְׂאִינָם לְדוֹרוֹת שֶׁלֹּא הִזְכִּירָם בָּהֶם, וְגַם כָּאֵן בְּאֵר הַדְּבָרִים בְּאוֹמְרוֹ וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לְבֹא אֶל בְּחִיכָם לְגַנֵּף שִׁנְיָנָף אֶת מִצְרַיִם וְדָבָר זֶה אֵינוֹ מִצְוֵי לְדוֹרוֹת:

(כח) וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ וְגו'. הִנֵּה פֶשֶׁט הַכְּתוּב יִגִּיד כִּי מִצְוָה זֹאת אֵינָה אֲחֵר אֲחֵר כְּנִיטָתָם לָאָרֶץ, אִם כֵּן לָמָּה חֲזַר ה' מִדַּעַת זֶה וְצִוָּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (בַּמִּדְבָּר ט' א') בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בְּמוֹעֶדוֹ כְּכָל חֻקֹּתָיו:

וְנִרְאָה כִּי גִלָּה ה' דַּעַת עֲלֵיוֹן בָּהֶם כִּי הָיָה בְּדַעַתוֹ אִם יִזְכּוּ יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ פֶסַח ב' אֲלָא בְּאָרֶץ כְּנָעַן אֲלָא לְצַד הַקְּרָאָתָם מִעַתָּה יִצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְהֵם מִמְרִים פִּי ה' וְאֶפְלוּ בָּיָם סוּף הַתַּחֲלִילוֹ לְמִרוֹת דַּקְתִּיב (תְּהִלִּים ק"ו)

מִצְוֹת הַתּוֹרָה כִּי עֲדִין לֹא נִכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל בְּבִרְיָת וְלֹא הִתְנַחוּ לְהַכְנִס לְשֹׁמֵר וְלַעֲשׂוֹת וְלִזְהָר הָיָה מִדְּבַר לְזִמְנִים וְהַזְמִינִים כָּל א' וְדָבָר בְּנִחַת וּבְדִרְךְ הַמִּתְקַבֵּל לְבָנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ כְּדִי שִׁיחִיו נֹחִים לַעֲשׂוֹת:

(כד) וַשְׁמֶרְתֶּם אֶת הַדֶּבֶר הַזֶּה. הִנֵּה פֶשֶׁט הַכְּתוּב יִגִּיד כִּי גַם לְדוֹרוֹת יִצְוּ דְּבָרִים, הָאֲמוּרִים כְּעִנְיָן וְלֹא יֵאָמְרוּ שֶׁעָשׂוּ כֵּן קְדַמוֹנִינִי, גַּם רְבוּתֵינוּ לֹא צוּר לַעֲשׂוֹת כֵּן. וְנִרְאָה כִּי מִמָּה שֶׁאֲמַר הַכְּתוּב לְחַק לֶךְ בְּפָנֵי עֲצִמּוֹ וְחֲזַר לומר וּלְבִנְיָד גִּלָּה הַמִּכְבֹּד שֶׁהוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁאֵין הַדְּבָרִים שׁוּיִם בּוֹ וּבִכְנֻוֹ שֶׁהָיָה לוֹ לומר וַשְׁמֶרְתֶּם אֶת הַדֶּבֶר הַזֶּה לְחַק עוֹלָם, וּמֵאוֹמְרוֹ לְחַק לֶךְ וּלְבִנְיָד חֲרִי זֶה מִפְּרֵשׁ הַמִּכְבֹּד שֶׁאֵינָם שׁוּיִם בְּדָבָר, לְחַק לֶךְ הוּא כָּל הָאֲמוֹר כְּעִנְיָן. וּלְבִנְיָד עַד עוֹלָם פְּרָטִים מִהֶעֱנִין, וְסִמֵּךְ הַכְּתוּב

♦ יום שישי ב' שבט ♦

כט ויהוה בפלגות ליליא ויי קטל כל בוכרא
בארעא דמצרים מבוכרא דפרעה דעתידי
למתב על פרסי מלכותה עד בוכרא דשבינא
די בבית אסיירי וכל בוכרא דבעירא:

(כט) ויהי בחצי הלילה ויהוה הפה כל-בכור בארץ
מצרים מבכר פרעה הישב על-כסאו עד בכור השבי
אשר בבית הבור וכל בכור בהמה:

כ"א • כל מקום שנאמר וזה, הוא ובית דינו, שהי"ו לשון תוספת הוא, כמו פלוני ופלוגי. הפה כל בכור •
אף של אמה אחת והוא במצרים. מבכור פרעה • אף פרעה בכור היה, ונשתיר מן הבכורות, ועליו הוא אומר:
(לעיל ט) "בעבור זאת העמדתיך, בעבור הראתך את-פחית", בים סוף. עד בכור השבי • שהיו שמחין לאידם של
ישראל. ועוד, שלא יאמרו: יראתנו הביאה זו הפרענות. ובכור השפחה בכלל היה, שהרי מנה מן החשוב שבכללן
עד הפחות, ובכור השפחה חשוב מבכור השבי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות י"א ניסן תשד"ח)

ויהי בחצי הלילה (יב, כט) התחלת הגאולה היתה בחצי הלילה, והגאולה בפעל היתה בחצי היום ("בעצם היום הזה הוציא ה' את
בני ישראל מארץ מצרים"). חצי הלילה – הרגע החשוף ביותר ביממה, מסמל מצב שבו האדם שקוע בחשכת העולם; וגם אדם
זה בכחו 'לצאת ממצרים' ולעלות בדרך המובילה לקבלת התורה. חצי היום – הרגע המואר ביותר ביממה, מסמל מצב שבו
האדם מקוה באור התורה; וגם אדם זה חייב 'לצאת ממצרים' ולחוש שמצבו הנוכחי נחשב כ'מצרים' ביחס לדרגות גבוהות יותר.

ל ויקם פרעה ליליא הוא וכל עבדיו וכל
מצרים וזה צוחתא רבמא במצרים ארי
לית בימא די לית תהו בה תמן מתא:

(ל) ויקם פרעה לילה הוא וכל-עבדיו וכל-מצרים ותהי
צעקה גדלה במצרים כי-אין בית אשר אין-שם מת:

כ"א • ויקם פרעה • ממשותו. לילה • ולא בדרך המלכים בשלש שעות ביום. הוא • תחלה, ואחר כך עבדיו,
מלמד שהיה הוא מחזר על בתי עבדיו ומעמידן. כי-אין בית אשר אין-שם מת • יש שם בכור, מת. אין שם
בכור, גדול שבבית קרוי בכור, שנאמר: (תהלים פט) "אף אני בכור אתנהו". דבר אחר: מצריות מזונות תחת בעליהם
ויולדות מרוקים פנויים, והיו להם בכורות הרבה. פעמים, חמשה לאשה אחת, כל אחד בכור לאביו. אור החיים

לא ויקרא למשה ולאהרן ליליא ואמר קומו
פוקו מגו עמי אף אתון אף בני ישראל
ואזילו פלחו קדם יי קמא דהיתון אמרין:

(לא) ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך
עמי גם-אתם גם-בני ישראל ולכו עבדו את-יהוה
בדברכם:

כ"א • ויקרא למשה ולאהרן לילה • מגיד שהיה מחזר על פתחי העיר וצויע: היכן משה שרוי? היכן אהרן
שרוי? גם אתם • הגברים. גם-בני ישראל • הטף. ולכו עבדו את ה' בדברכם • הכל, כמו שאמרתם ולא
כמו שאמרתי אני, בטל "לא אשלח", בטל "מי ומי ההולכים", בטל "רק צאנכם ובקרכם יצגו". אור החיים

אור החיים על התורה – מהדורת בזס, אברמוביץ

או יכון הכתוב לומר תשובת משה אל פרעה
כשקרא לו כי ענהו ואמר לו לילה ואין אני
יכול לצאת לדבר עמך כי צוה ה' (פסוק כ"ב)
לא תצאו איש משפת ביתו עד בקר, ואמר
פרעה קומו צאו וגו' פרוש עשאם בני חורין
לעצמן, ואולי שרמו בתבת קומו לשון
התקוממות ונשיאות ראש על דרך מה שדרשו
רבותינו ז"ל (ב"ר פנ"ח) בפסוק (בראשית כ"ג)
ויקם שדה עפרון, וחשב כי בזה תקל המכה
מעליו כשיגמר הדבר מצידו לשלחם תגם שיבא
העבוב מהם אין עליו אשמת דבר:

(לא) ויקרא למשה וגו' לילה. טעם אומר
פעם ב' לילה, אולי להיות כי חש פרעה
בקריאתו למשה שלא יצא לקראתו מחשש
גזרתו שאמר לו (לעיל י' כ"ח) אל תסף ראות
פני כי ביום ראותך פני תמות ואם בן יחוש
לכל יעליל עליו, לזה אמר בקריאתו לילה
פרוש אין זה מתנאי הגזרה כי הוא לא אמר
אלא ביום ולא בלילה וזמן זה לילה הוא. או
לצד שלא יראה פניו הוא אומר כי הוא לילה
ואין כאן טענת אל תסף ראות פני כי הוא
במחשף לא יראו איש את וגו':

(ל) ויקם פרעה לילה. טעם אומר לילה
יתבאר על דרך אומנם ז"ל (זהר ח"ב
ל"ח). כי אותו לילה היה ביום יאיר צפחות
היום. ורמזתי רמז זה בפסוק (לקמן י"ג ח')
והגדת לבנך ביום ההוא כי יכון לומר שגיד
לו גם גס הלילה שנעשה יום. ושמה תאמר
כי יורח אור בלילה דרך קל לרעים ולטובים.
לזה אמר ויקם פרעה לילה כשקם הוא לקרא
למשה ולאהרן כנע ה' מרשע אורה והיה
לילה פרוש חשך כאומר (בראשית א' ה')
ולחשך קרא לילה:

(לב) גַּם-צִאנְכֶם גַּם-בְּקִרְכֶם קָחוּ פֶּאֶשֶׁר דְּבִרְתֶּם וּלְכוּ
 לִבְרַכְתֶּם גַּם-אֹתִי:
 לב אף עֲנֹכֶן אף תִּרְכֹּן דְּבִרְו קָמָא די
 מַלְלָתוֹן וְאִזְלוּ וְצִלוּ אף עָלִי:

כז"י ◀ גַּם צִאנְכֶם גַּם בְּקִרְכֶם קָחוּ • ומהו "פֶּאֶשֶׁר דְּבִרְתֶּם"? (לעיל י') "גַּם-אֶתָּה תִּתֵּן בְּיָדְנוּ זְכָחִים וְעוֹלוֹת". וּבְרַכְתֶּם
 גַּם אֹתִי • הִתְפַּלְלוּ עָלֵי שְׁלֹא אָמוּת, שְׁאֵנִי בְכוֹר (מכילתא) • אור החיים

(לג) וּתְחַזֵּק מִצְרִים עַל-הָעַם לְמַהֵר לְשַׁלְּחַם מִן-הָאָרֶץ כִּי
 אָמְרוּ בְּלָנוּ מֵתִים:
 לג וּתְחַזֵּק מִצְרִים עַל הָעַם לְמַהֵר לְשַׁלְּחַם מִן-הָאָרֶץ כִּי
 אָמְרוּ בְּלָנוּ מֵתִים:

כז"י ◀ בְּלָנוּ מֵתִים • אָמְרוּ: לֹא כְגִזְרַת מֹשֶׁה הוּא, שֶׁהָרִי אָמַר: "וּמַת כָּל בְּכוֹר", וְכֵאן אף הַפְּשׁוּטִים מֵתִים, חֲמֹשֶׁה
 או עֲשֶׂרָה בְּבֵית אֶחָד (מכילתא) •

(לד) וַיֵּשֶׂא הָעַם אֶת-בִּצְקוֹ טָרֶם יַחְמִץ מִשְׁאֲרֹתָם צִרְתָּ
 בְּשִׁמְלָתָם עַל-שִׁכְמָם:
 לד וַיֵּשֶׂא הָעַם אֶת-בִּצְקוֹ טָרֶם יַחְמִץ מִשְׁאֲרֹתָם צִרְתָּ
 בְּשִׁמְלָתָם עַל-שִׁכְמָם:

כז"י ◀ טָרֶם יַחְמִץ • הַמִּצְרִיִּים לֹא הִנִּיחוּם לִשְׁהוֹת בְּדִי חֲמוּץ. מִשְׁאֲרֹתָם • שְׁנֵי מִצֵּה וּמְרוֹר (מכילתא) • עַל שִׁכְמָם •
 אף עַל פִּי שֶׁבִּהְמֹת הִרְבֵּה הוֹלִיכּוּ עִמָּהֶם, מְחַבְּבִים הָיוּ אֶת הַמִּצּוֹת (מכילתא) •

(לה) וּבְנֵי-יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּשְׁאַלּוּ מִמִּצְרִים
 בְּלִי-כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וּשְׁמֹלֹת:
 לה וּבְנֵי-יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּשְׁאַלּוּ מִמִּצְרִים
 בְּלִי-כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וּשְׁמֹלֹת:

כז"י ◀ כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה • שְׁאֵמַר לָהֶם בְּמִצְרַיִם: (לעיל יא) "וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ". וּשְׁמֹלֹת • אף הֵן הָיוּ חֲשׁוּבוֹת לָהֶם
 מִן הַכֶּסֶף וּמִן הַזָּהָב, וְהַמֶּאֱחָר בַּפְּסוּק, חֲשׁוּב (מכילתא) • אור החיים

(לו) וַיַּהֲרֹה נָתַן אֶת-חֵן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׁאַלּוּם
 וַיַּנְצִלוּ אֶת-מִצְרַיִם:
 לו וַיַּהֲרֹה נָתַן אֶת-חֵן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׁאַלּוּם
 וַיַּנְצִלוּ אֶת-מִצְרַיִם:

כז"י ◀ וַיִּשְׁאַלּוּם • אף מַה שְׁלֹא הָיוּ שׁוֹאֲלִים מֵהֶם, הָיוּ נֹתְנִים לָהֶם: אֶתָּה אוֹמֵר אֶחָד, טַל שָׁנִים וְלֶף. וַיַּנְצִלוּ •
 וְרוֹקִינוּ. אור החיים

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(לה) עָשׂוּ כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה. פְּרוֹשׁ לֹא לְהִנָּחַת
 הַמִּזְמוֹן אֶלָּא לְמַצּוֹת נְבִיא. עוֹד יִרְצֶה עַל
 פִּי מַה שֶׁהָעֵלָה וּמִכֶּסֶף בַּכֶּסֶף ט' מַהֲלֹכוֹת
 חֲסוּדֵי הַתּוֹרָה כִּי אִם יָבֹא נְבִיא וַיֹּאמֶר לְיִשְׂרָאֵל
 עַל פִּי ה' לְעֹבֵר עַל מִצְוָה אַחַת הוֹרָאתָ שְׁעָה
 כְּאֵלֶּיָּהוּ בְּהַר הַפְּקֻמִּל וּכְדוּמָה שׁוֹמְעִין לוֹ חוּץ
 מִעֲבוּדָה נְרָה, וְהוּא אוֹמֵר וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ
 וּלְצַד כִּי מַעֲשֶׂה זֶה הוּא מַעֲשֶׂה בְּלִתֵּי הַגּוֹן
 לְגַב דַּעַת גּוֹי, גַּם לְגוֹל מְמוֹנִם, וְאִיךְ יִצְדִּיקוּ
 יִשְׂרָאֵל לְאוֹמֵר לָהֶם עָבֹד עֲבָרָה לָזֶה אָמַר
 עַל פִּי מֹשֶׁה פְּרוֹשׁ אֲשֶׁר הִכְחֵן לְנִבְיָא וּבִפְסֻט
 זֶה יִאֲמְנוּ דְּבָרָיו כְּנֻכָּר:

(לו) וַיִּשְׁאַלּוּם וַיַּנְצִלוּם וְגו'. פְּרוֹשׁ לְצַד שְׁנֵתָן
 ה' חֵן הָעַם בְּעֵינֵי הַמִּצְרַיִם וּבִנְיָה הָיוּ
 הַמִּצְרַיִם מִשְׁאֵלִים אוֹתָם בְּעַל כֶּרֶס וּמִחֲמַת
 זֶה הִצְדִּיקוּ הַדְּבָרִים כִּי אֵין כְּנֻתָם לְלֶכֶת
 בְּהִקְלָט שְׂאֵם בֵּן הָיוּ מְבַקְשִׁים הֵם לְקַחַת

הָיָה בְּמִסְפָּר וּכְשֶׁאָמַר גַּם אֵין בְּמִשְׁמַעוֹת
 הַקּוֹדֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִצְדַּק לומר גַּם אֶתָּם
 אֶלָּא לִפִּי מַחֲשַׁבַת פְּרַעַה כְּנֻכָּר. לָזֶה חֲזוֹר
 לְבָאָר גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עוֹד יִרְצֶה כִּי נִתְּכֹן לְגִרְשׁ אוֹתָם הֵגַם שִׁיחֻפְצוֹ
 מִרְצוֹנָם לְשִׁבְתָּ עִמָּהֶם, וּלְפִי זֶה יִצְדַּק
 לומר גַּם אֶתָּם הֵגַם שְׂאֵתָם בְּרִשְׁוֹת עֲצֻמָּם
 אף עַל פִּי בֵן אֵין אֵנִי חֲפֵץ שֶׁתִּשְׁבּוּ בְּאַרְצִי,
 וְזֶה חֲדוּשׁ, וְהוּא מַה שְׁאָמַר ה' ("א א")
 כְּשֶׁלַּחוּ כָּלָה גִּרְשׁ יִגְרֹשׁ אֶתָּם. וְאוֹמְרוּ גַּם
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְרַבּוֹת הַטֶּף וְהַנְּשִׁים, וְאוֹמְרוּ גַּם
 צִאנְכֶם וְגו' לְרַבּוֹת שְׂאֵר מִקְנֵה אוֹ לְרַבּוֹת מַה
 שֶׁשְּׂאֵלוּ לְעֹז מִמֶּנּוּ:

(לב) וּבְרַכְתֶּם גַּם אֹתִי. כְּאֵלוֹ אָמַר וְגַם תְּכַרְכוּ
 אוֹתִי, וְשִׁעוֹר הַתְּכַרֵּב וּבְרַכְתֶּם גַּם בֵּן אוֹתִי
 מְלַבֵּד שְׁסִירֵי הַמִּפְקָה הַרְחַקַת הַנֶּזֶק וְהַקְרַבַת
 הַתּוֹעֲלֹת:

עוֹד יִרְמֹז בְּאוֹמְרוֹ קוֹמּוּ צִאוּ כִּי לְצַד שְׁלֹא הָיוּ
 רוֹצִים לְצֵאת אֵלָיו קָרָאָם לָקוּם כִּי חֲשַׁב
 שְׂאֵינִם רוֹצִים לָקוּם מִפְּטוֹתָם לְבֹא אֶצְלוֹ וְאָמַר
 כִּי קָרִיאתוֹ לָהֶם הוּא לְהִנָּחֵתָם שְׂאוֹמֵר לָהֶם צִאוּ
 וְגו'. וְלִדְרֹךְ זֶה טַעַם אוֹמְרוֹ לְלֵלָה, הַקְרִידִים הַתְּכַרֵּב
 לומר טַעַם שְׁלֹא יִצְאוּ לְקִרְיָתוֹ תִּכְף וּמִיָּד וְה'
 צָנָה עַל כְּבוֹד הַמַּלְכוּת לָזֶה הַקְרִידִים סִבָּה אֲשֶׁר
 סִבָּבָה עֲבָרָתָם מִצֵּאתָם וְאָמַר לְלֵלָה זֶה סִבָּה שְׁלֹא
 קָמוּ וַיִּצְאוּ אֶצְלוֹ כִּי ה' צָנָה לֹא תִצָּאֵם אִישׁ מִפֶּתַח
 בֵּיתוֹ וְגו':

גַּם אֶתָּם וְגו'. צָרִיף לְדַעַת לָמָּה אָמַר גַּם
 בְּתַחֲלַת דְּבָר. וְעוֹד כִּי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הָיוּ
 אֲסוּרִים שֶׁהִצְרִיף לומר צִאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי. וְאוֹלִי
 כִּי מִתּוֹךְ דְּבָרָיו גִּלָּה מַחֲשַׁבְתּוֹ כִּי הָיָה חֲפֵץ
 שֶׁיִּצְגּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לָזֶה אָמַר גַּם אֶתָּם מְלַבֵּד
 יִשְׂרָאֵל, וְלְצַד שְׂאֵין הַדְּבָר מוֹכֵן בְּתַבַּת גַּם
 שְׁהִיא עַל יִשְׂרָאֵל כִּי לִפִּי הָאָמַת מֹשֶׁה לֹא

(ל) וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִרַעְמֶסס סִכְתָּה בְּשֵׁש־מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הַגְּבֵרִים לְבַד מִטָּף:

ה"י • מִרַעְמֶסס סִכְתָּה • ק"כ מיל היו, ובאו שם לפי שעה, שְׁנָאֹמֶר: (לקמן יט) "וְאָשָׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים".
הַגְּבֵרִים • מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַלְיָה.

(לח) וְגַם־עָרַב רַב עָלָה אִתָּם וַצֹּאן וּבָקָר מִקֶּנֶה כֶּבֶד מְאֹד:

ה"י • עָרַב רַב • תַּעְרוּבוֹת אַמּוֹת שֶׁל גֵּרִים.

(לט) וַיֹּאפּוּ אֶת־הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֹגֶת מִצּוֹת כִּי לֹא חֲמִץ בִּיגְרָשׁוֹ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלוּ לְהִתְמַהֵמֶה וְגַם־צָדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם:

ה"י • עֹגֶת מִצּוֹת • תָּרָה שֶׁל מִצָּה. בָּצֵק שֶׁלֹּא הִחְמִיץ קְרוֹי מִצָּה. וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם • לְדָרֶךְ. מַגִּיד שֶׁבָּחַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא אָמְרוּ: הֲאִיךְ נֵצֵא לְמַדְבָּר בְּלֹא צָדָה? אֵלָּא הֶאֱמִינוּ וְהִלְכּוּ. הוּא שֶׁמֶפֶרֶשׁ בִּקְבֻלָּה: (ירמיה ב) "זִכְרָתִי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבֵּת כְּלוּלֶיךָ, לְכַתֵּךְ אַחֲרֵי בְּמַדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה". וְמֵה שֶׁכָּר מֶפֶרֶשׁ אַחֲרָיו? "קִדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל לָה' וְגו'" (מכילתא) • אור החיים

(מ) וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:

ה"י • אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם • אַחֵר שָׁאֵר הַיְּשִׁיבוֹת שֶׁיֵּשְׁבוּ גֵרִים, "בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם". שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה • בֵּין הַכֹּל, מִשְׁנוּלֵד יִצְחָק עַד עֲכָשׁוּ הָיוּ אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. מִשְׁהִיָּה לוֹ זֶרַע לְאַבְרָהָם, נִתְקַּם: "כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרַעךָ", וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיוּ מִשְׁנִגְזְרָה גְזֵרַת בֵּין הַבְּתָרִים עַד שְׁנוּלֵד יִצְחָק. וְאִי־אֶפְשָׁר לֹמַר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְבִדְיָה, שְׁחָרִי קָהַת מִן הַבָּאִים עִם יַעֲקֹב הָיָה. צֹא וְחָשַׁב כָּל שְׁנוּתָיו וְכָל שְׁנוֹת עַמָּם בְּנוֹ וּשְׁמוֹנִים שָׁל מִשָּׁה, לֹא תִמָּצֵאם כָּל בָּר. וְעַל כִּרְחֹף הַרְבֵּה שָׁנִים הָיוּ לְקָהַת עַד שֶׁלֹּא יָרַד לְמִצְרַיִם, וְהַרְבֵּה מִשְׁנוֹת עַמָּם נִבְלָעִים בְּשְׁנוֹת קָהַת, וְהַרְבֵּה מִשְׁמוֹנִים שָׁל מִשָּׁה נִבְלָעִים בְּשְׁנוֹת עַמָּם. הָרִי, שֶׁלֹּא תִמָּצֵא אַרְבַּע מֵאוֹת לְבִיָּאֵת מִצְרַיִם, וְהִזְקַקְתָּ לֹמַר עַל כִּרְחֹף, שֶׁאֵף שָׁאֵר הַיְּשִׁיבוֹת נִקְרְאוּ גֵרוֹת וְאֶפְלוּ בְּחִבְרוֹן, כַּעֲנִין שְׁנָאֹמֶר: (בראשית לה) "אֲשֶׁר גֵּר שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק", וְאֹמֶר: (לעיל ו) "אֵת אֶרֶץ מִגְדֹּנִיָּהם אֲשֶׁר גֵּרוּ בָּה". לְפִיכָף אִתָּה צִרִיף לֹמַר "כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרַעךָ", מִשְׁהִיָּה לוֹ זֶרַע. וְכִשְׁתִּמְנֶה אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה מִשְׁנוּלֵד יִצְחָק, תִּמָּצֵא מִבִּיָּאֵת לְמִצְרַיִם עַד יִצִּיאֶתָ ר"י שָׁנָה, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁשָּׁנוּ לְתַלְמֵי הַמֶּלֶךְ.

(מא) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בַּעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל־צִבְאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

מֵאוֹתָהּ מִסּוּף אַרְבַּע מֵאוֹת וּתְלָתִין שָׁנִין וַתְּהִי בִּכְרֵן יוֹמָא הַדִּין נִפְקוּ כָּל חִילֵּיא דְּנִי מֵאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:

אור החיים על התורה - מהדורת 1920, אברמוביץ

לשאת אותם שהצרכו לתתם על שכמם, אלא כדי שיתעמלו בהם וכל זמן שמתעמלים בעסוק אינה מחמצת נוסף על שלא נתנו בו שאור לחמץ. ונתן הכתוב טעם לכי לא חמץ כי גרשו ממצרים וגו':

(לט) מִצּוֹת כִּי לֹא חֲמִץ. פְּרוּשׁ הַטַּעַם שֶׁאִפּוּהוּ מִצּוֹת כִּי לֹא הָיָה לָהֶם לֵאכֹל חֲמִץ לָזֶה מִקְרוֹ לְאַפּוֹתוֹ מִצָּה. וְהֵגַם שֶׁשָּׁהָה מִצֵּת לִישָׁה עַד עַת אֶפְסָה זְמַן כּוּה. אוֹלֵי כִי הָיוּ מִתְעַמְלִים בוֹ, וְלָזֶה אָמַר הַכְּתוּב מִשְׁאֲרֵתם צָרַרְתָּ בְּשִׁמְלֵתָם עַל שִׁכְמָם, וְכִי לֹא הָיָה לָהֶם מְקוֹם

מִהֶם לְהַרְוִים יוֹתֵר וּבָזָה וַיִּנְצְלוּ אֶת מִצְרַיִם. וְהִנֵּה הַמִּשְׁכָּל עַל הַדָּבָר יִרְאֶה כִּי פִעַל אֲדָם יִשְׁלַם לוֹ (בְּרִכוֹת ט:). כִּי לְצַד שִׁישְׁרָאֵל חִבְּבוּ דָבָר הַיִּצִּיאָה וְלֹא חֲשָׁשׁוּ לְהִנָּאֵת מִמּוֹן הוּא הַדָּבָר וְהוּא הַסִּפָּה שֶׁהִפְלִיאוּ לְהַרְוִים וּזְכוּתם עוֹמֶדֶת לָהֶם:

כ"י ויהי מקץ שלשים שנה וגו', ויהי בעצם היום הזה • מגיד שנין שהגיע הקץ, לא עכבן המקום כהרף עין. ב"טו בניסן באו מלאכי השרת אצל אברהם לכושרו, בחמשה עשר בניסן נולד יצחק וב"טו בניסן נגזרה גזרת בין הבתרים (מכילתא) • אור החיים

(מב) ליל שמרים הוא ליהוה להוציאם מארץ מצרים
הוא הלילה הזה ליהוה שמרים לכל-בני ישראל
לדרתם:

כ"י ליל שמרים • שהיה הקדוש ברוך הוא שומר ומצפה לו לקים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים. הוא הלילה הזה לה' • הוא הלילה שאמר לאברהם, כלילה הזה אני גואל את בניך. שמרים לכל-בני ישראל לדרתם • משמר ובא מן המזיקין, כענין שגאמר: "ולא יתן המשחית וגו'". אור החיים

(מג) ויאמר יהוה אל-משה ואהרן זאת חקת הפסח
כל-בן-נכר לא-יאכל בו:

כ"י זאת חקת הפסח • ב"ד בניסן נאמרה להם פרשה זו. כל בן-נכר • שנתנפרו מעשיו לאביו שבשמים, ואחד עובד כוכבים ואחד ישראל מומר במשמע (מכילתא) • אור החיים

(מד) וכל-עבד איש מקנת-כסף ומלתה אתו אז יאכל בו:
מד וכל עבד גבר זביני בספא ותגור יתה
בבן יכול בה:

כ"י ומלתה אתו אז יאכל בו • רבו. (יבמות עא) מגיד שמילת עבדיו מעכבתו מלאכל בפסח, דברי רבי יהושע. רבי אליעזר אומר: אין מילת עבדיו מעכבתו מלאכל בפסח. אם בן מה תלמוד לומר: "אז יאכל בו"? העבד.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נאמרה אחר יציאת מצרים לומר כי כל זה בשלמות מעכב לדורות:

וראיתי מדרש רבותינו (שמות רבה פ"ט) שהוציא ה' רוח מגן ערן ובשם פסחו של משה ונתקצו כל ישראל ואמרו לו משה רבנו בבקשה תאכילנו מפסח שלך אמר להם אין אתם נמולים אין אתם אוכלים דכתיב זאת חקת הפסח וגו' מיד נתנו עצמן ומלו וכו' עד כאן. הנה לפי מדרש זה לא קשה למה לא אמר דבר וגו' או לאמר כי פרשה זו למשה ולאמר נאמרה וצוה אותם כל בן נכר וגו' ואחר שבאו ישראל לצד אכילת פסחו של משה המבשם קלו עצמם:

וקשה לדברי המדרש איך יכול לתן להם מפסחו וזה לא אין הפסח נאכל אלא למנויו. ואולי שאמר להם בן כדי שישמלו ויכשילו ויהיה כמו בן פסחיהם פסחו של משה מבשם. וראיתי ראה לדברי המדרש שלא רצו למול ממה שאמר ביהושעאל (כ) וימרו כי ולא אבו לשמע אלי וגו' ואמר לשפך דמתי עליהם בתוך ארץ מצרים, הרי שלא קבלו עשות מצוותי ויבדקו:

מדרכי ואסתר (אסתר ו') כלילה שהוא נדרה שנת המלך. ה' גאולה העתידה. כנגד נס אברהם אמר ליל שמרים הוא לה' כי באמצעות הנס נתגלית אמתו ותכרוך כאומרים ז"ל (בראשית רבה פמ"ב) שיש מהאמות שלא היו מאמינים בנס הצלתו מאור פשדים והאמינו בנס הקאת ד' מלכים. וכנגד מצרים אמר להוציאם מארץ מצרים. וכנגד נס חזקתהו אמר הוא הלילה הירוע לגס פרשום בדברי נביא (מ"ב י"ט) ויהי כלילה שהוא ויצא מלאך וגו'. וכנגד נס מדרכי אמר הזה לה'. וכנגד גאולה העתידה אמר שמרים לכל בני ישראל לדרתם פרושו לסוף הדורות בעגלא ובזמן קרוב:

(מג) ויאמר ה' וגו' זאת חקת הפסח. קשה למה לא אמר דבר אל בני ישראל כסדר האמור בכל מצוה ומצוה. ולפי מה שכתבנו (לעיל פסוק ג') כי פרשה זו נאמרה ב"ד בניסן לא הוצרך לומר דבר כי היא סמיכה עם דברו אל כל עדת ישראל שאמר שם. ויש לתת טעם למה לא נכתבה במקומה. כי לצד שמצוה זו בשלמות שנה בפסח דורות

(מא) ויהי מקץ וגו'. ולא אמר הכתוב מה היה, ואם נתפנו על הוציאת הרי חור ואמר פעם ב' ויהי בעצם. עוד צריך לדעת מה צער ירמו בתבת ויהי. ואולי כי גיד הכתוב הצער של עכובם עד הקץ ולא היה בהם זכות לצאת קדם הקץ. או לרמו כי הצער שהיה לישראל במספר המזכר למעלה דכתיב ומושב בני ישראל וגו' לא כל הזמן שהוא אלא מקץ:

ויהי בעצם. רמו הצער של יציאת היוצאים עמקם שמהם סבבו רעות. או לרמו כי לא חדלו המכות והצרות ממצרים גם בעצם היום הזה, וכן הוא אומר (במדבר ל"ג) ומצרים מקברים וגו' ובני ישראל יצאים ביד רמה (י"ד ח') ע"כ:

(מב) ליל שמרים וגו'. וכן הכתוב לרמו ה' נסים מפלאים שזמנם לילה זו. א) בימי אברהם כשהכה את ד' מלכים (לך י"ד ט"ו) ויחלק עליהם לילה. ב) ביציאת מצרים דכתיב (פסוק כ"ט) ויהי בחצי הלילה. ג) בימי חזקתהו כשהכה גבריאאל מחנה סנחריב דכתיב (מ"ב י"ט) ויהי כלילה ההוא. ד) בימי

מה) תושב ושכיר לא יאכל בו:

מה תותבא ואגירא לא יכול בה:

הש"י תושב • זה גר תושב. ושכיר • זה העובד כוכבים. ומה תלמוד לומר, והלא ערלים הם, ונאמר "וכל ערל לא יאכל בו"? אלא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול, והוא תושב או שכיר.

מו) בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה ועצם לא תשברו בו:

מו פתבנא חדא תאכל לא תפיק מן ביתא
מן פסרא לבנא וגרמא לא תתברון בה:

הש"י בבית אחד יאכל • (מכילתא) פתבנא אחת, שלא יעשו הנמנין עליו שתי חבורות ויחלקוהו. אתה אומר פתבנא אחת, או אינו אלא בבית אחד כמשמעו, וללמד שאם התחילו והיו אוכלים בתוך ויזרו גשמים שלא יפנסו לבית? תלמוד לומר: "על הבתים אשר יאכלו אותו בהם", מפאן שהאוכל, אוכל בשני מקומות. לא תוציא מן הבית • מן החבורה. ועצם לא תשברו בו • הראוי לאכילה, כגון שיש עליו פזית בשר, יש בו משום שבירת עצם, אין עליו פזית בשר או מח, אין בו משום שבירת עצם.

מו) כל-ערת ישראל יעשו אתו:

מו כל כנשתא דישראל יעבדון יתה:

הש"י כל-ערת ישראל יעשו אתו • למה נאמר? לפי שהוא אומר בפסח מצרים: "שה לבית אבות", שנמנו עליו למשפחות, יכול אף פסח דורות כן? תלמוד לומר: "כל-ערת ישראל יעשו אותו".

מו) וכי יגור אתך גר ועשה פסח ליהוה המול לו כל-זכר ואז יקרב לעשתו והיה כאזרח הארץ וכל-ערל לא יאכל בו:

מח וארי יתגיר עמך גירא ויעבד פסחא
קדם יי מגור לה כל דכורא ויבן יקרב
למעבדה ויהי כפצקא דארעא וכל ערלא
לא יכול בה:

הש"י ועשה פסח • יכול כל המתגיר יעשה פסח מיד? תלמוד לומר: "והיה כאזרח הארץ". מה אזרח בארבעה עשר, אף גר בארבעה עשר. וכל-ערל לא יאכל בו • להביא את שמתו אחיו מחמת מילה, שאינו מומר לערלות, ואינו נלמד מ"בן נכר לא יאכל בו". אור החיים

מו) תורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוכם:

מט אוריתא חדא יהא ליציבא ולגירא
דיתגירון ביניכון:

הש"י תורה אחת וגו' • להשוות גר לאזרח אף לשאר מצוות שבתורה • (מכילתא).

ג) ויעשו כל בני ישראל כאשר צוה יהוה את-משה ואת-אהרן בן עשו:

ג ועבדו כל בני ישראל כמא די פקיד יי ית
משה וית אהרן בן עבדו:

גא) ויהי בעצם היום הזה הוציא יהוה את-בני ישראל מארץ מצרים על-צבאתם: אור החיים

גא ויהוה בקרן יומא הדין אפיק יי ית בני
ישראל מארעא דמצרים על חיליהון:

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שישחטו אחרים עליו הוא בעצמו יקרב לעשותו והיה כאזרח וגו':

גא) ויהי בעצם וגו'. הודיע הדבר בסמוך לעשיית פסח. לומר כי זה גורם גמר הציאה, כי זולת זה לא היה בידם מצוות לצאת כאומנם ז"ל (שם פ"ז) בפ' ואעבר עליך וגו':

מחשבותי מחשבותיכם, וצא ולמד מה עלתה בידם מהם:

המול לו כל זכר. פרוש כשם שמילת עבד מעבדת בישראל שלא יאכל, גם הגר מילת עבדיו וגו' מעבדת אותו עד שימול לו כל זכר. ואומרו ואז יקרב וגו'. פרוש לא יצטרך

מח) וכי יגור אתך גר. כאן הסכים על קבלת גרים מהעבד רב כדעת משה. והוא אומרו אתך. עוד רמז דעת עליון כי לא הסכימה על הדבר אלא לרצון משה ה' חפץ כאומנם ז"ל (שמות רבה פמ"ב). והוא אומרו אתך גר פרוש עמך הוא גר שאין אתה בקי בנסתרות ולא

♦ שבת קודש ג' שבט ♦

א ומליל יי עם משה למימר:

יג (א) וידבר יהוה אל־משה לאמר:

ב אקדש קדמי כל בוכרא פתח כל ולדא בכני ישראל באנשא ובכעירא דילי הוא:

(ב) קדש־לי כל־בכור פטר כל־רחם בכני ישראל באדם ובבהמה לי הוא:

כ"א פטר כל־רחם • שפתח את הרחם תחלה, כמו (משלי יז) "פטר מים ראשית מדון", וכן (תהלים כב) "נפטירו בשפה", פתחו שפתים. לי הוא • לעצמי קנינים על ידי שהכיתי בכורי מצרים.

ג ויאמר משה לעמא הו דכירין ית יומא הדין די נפקתון ממצרים מבית עבדותא ארי במקוף ידא אפיק יי יתכון מקא ולא יתאכל חמץ:

(ג) ויאמר משה אל־העם זכור את־היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים בי בחזק יד הוציא יהוה אתכם מזה ולא יאכל חמץ:

כ"ב זכור את היום הזה • למד שמזכירין יציאת מצרים בכל יום.

ד יומא דין אתון נפקין בנחא דאביבא:

(ד) היום אתם יצאים בחדש האביב:

כ"ג בחדש האביב • וכי לא היינו יודעין באיזה חדש יצאו? אלא כך אמר להם: ראו חסד שגמלכם שהוציא אתכם בחדש שהוא פשר לצאת, לא חמה ולא צנה ולא גשמים, וכן הוא אומר: "מוציא אסירים בכושרות", חדש שהוא פשר לצאת.

ה והיה כי־יביאך יהוה אל־ארץ הכנעני והחתי והאמרי והחוי והיבوسی אשר נשבע לאבותיך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש ועבדת את־העבודה הזאת בחדש הזה:

(ה) והיה כי־יביאך יהוה אל־ארץ הכנעני והחתי והאמרי והחוי והיבوسی אשר נשבע לאבותיך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש ועבדת את־העבודה הזאת בחדש הזה:

כ"ד אל ארץ הכנעני וגו' • ואף על פי שלא מנה אלא חמשה עממין, כל שבעה גוים במשמע, שכלן בכלל כנעני הם, ואחת ממשפחת כנען היתה שלא נקרא לה שם אלא כנעני (תנחומא) • נשבע לאבותיך וגו' • באברהם הוא אומר: (בראשית טו) "ביום ההוא פרת ה' את אברהם וגו'", ובצחק הוא אומר: (שם כ) "גור בארץ הזאת וגו'", וביעקב הוא אומר: (שם כט) "הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו'". זבת חלב ודבש • חלב זב מן העזים, ודבש זב מן התמרים ומן התאנים (מגילה ו) • את העבודה הזאת • של פסח. והלא כבר נאמר למעלה: "והיה כי תבאו אל הארץ וגו'", ולמה חזר ושנאה? בשביל דבר שנתחדש בה. בפרשה ראשונה נאמר: (לעיל יב) "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם", בבן רשע הכתוב מדבר, שהוציא את עצמו מן הכלל. וכאן: "והגדת לבנך", בבן שאינו יודע לשאל, והכתוב מלמדך שתפתח לו אתה בדברי אגדה המושכין את חלב. אור החיים

ו שבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי חג ליהוה: (ו) מצות יאכל את שבעת הימים ולא־יראה לך חמץ ולא־יראה לך שאר בכל־גבלך:

(ו) שבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי חג ליהוה: (ז) מצות יאכל את שבעת הימים ולא־יראה לך חמץ ולא־יראה לך שאר בכל־גבלך:

(ח) וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בָּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי
 ח וְהִתְחַוִּי לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר הָיָה לִמִּימְרָא בְּדִיל
 דִּין עֲבַד יְיָ לִי בְּמִפְקֵי מַמְצְרִים:
 לִי בַּצֵּאתִי מִמִּצְרַיִם:

כז"י • בַּעֲבוּר זֶה • בַּעֲבוּר שְׁאַקְלִים מַצּוֹתָיו, כְּגוֹן: פֶּסַח, מִצֵּה וּמְרוּר הַלֵּלוּ. עָשָׂה ה' לִי • רִמְזוּ תְּשׁוּבָה לְבִן רִשְׁעוֹ
 לומר: "עָשָׂה ה' לִי" וְלֹא לָךְ, שְׁאַלְוּ הָיִיתָ שָׁם, לֹא הָיִיתָ כְּדָאִי לְהִגָּאֵל (מכילתא) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 187)

לא הִייתָ כְּדָאִי לִיגָאֵל (יג, ח) וְאֵלּוּ בְּמִכְלִיתָא נֶאֱמַר "לֹא הָיָה נִגְאָל". וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה רַק הִרְשָׁעִים שֶׁסָּרְבוּ לְצֵאת מִמִּצְרַיִם מֵתוֹ
 בְּעֵת מִפְתַּח חֹשֶׁךְ וְלֹא נִגְאָלוּ (רש"י לעיל י, כב). מוֹכֵן אֶפְסָא, שֶׁ"בֵּן רִשְׁעוֹ" זֶה כֵּן הָיָה נִגְאָל, שֶׁהָרִי הוּא מוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכֶּלֶל רַק
 לְגַבִּי קָרְבֵּן פֶּסַח (מִצֵּה וּמְרוּר), אוֹלָם הוּא מוֹדֵה שֶׁהוּא שִׁיר לִיצִיאת מִצְרַיִם. לָכֵן אוֹמֵר לוֹ הַכְּתוּב: לוֹ הָיִיתָ שָׁם הָיִיתָ נִגְאָל (כְּמוֹ
 שֶׁאֵר הִרְשָׁעִים שֶׁחֲטָאוּ בְּדָבָרִים אֲחֵרִים, שִׁנְעָאוּ מִמִּצְרַיִם), אָבֵל לֹא הָיִיתָ כְּדָאִי וְרָאוּי לָךְ. אור החיים

(ט) וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן
 תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ בִּי בֵּינְךָ חֻקָּה הוֹצֵאתָ יְהוָה
 מִמִּצְרַיִם:

כז"י • וְהָיָה לָךְ לְאוֹת • יִצִּיאת מִצְרַיִם תִּהְיֶה לָךְ לְאוֹת. עַל־יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ • רוֹצֵה לומר שֶׁתִּכְתֹּב פְּרָשׁוֹת
 הַלֵּלוּ וְתִקְשְׁרֵם בְּרָאשׁ וּבְזִרְעוֹ. עַל יָדְךָ • עַל יָד שְׁמָאֵל. לְפִיכָךְ, יָדְכָה מֵלֵא בְּפִרְשָׁה שְׁנִיָּה (לקמן פסוק טז), לְדַרְשׁ בָּהּ
 יָד שֶׁהִיא כְּהָה (מכילתא. מנחות לו) •

(י) וְשִׁמַּרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֵדָה מִיָּמִים יָמִימָה:
 י וְתִשְׁמַר יְת קִנְמָא הָדָא לְזִמְנָה מְזִמֵּן לְזִמֵּן:

כז"י • מִיָּמִים יָמִימָה • מְשֻׁנָּה לְשָׁנָה (מנחות לו) •

(יא) וְהָיָה כִּי־יִבְאֶךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי בְּאֶשֶׁר נִשְׁבַּע
 לָךְ וּלְאַבְתָּיִךָ וּנְתַנָּה לָךְ:

כז"י • וְהָיָה כִּי יִבְאֶךָ • יֵשׁ מִרְבוּתֵינוּ שֶׁלְמָדוֹ מִכָּאן שֶׁלֹּא קָדְשׁוֹ בְּכוֹרוֹת הַנוֹלָדִים בְּמִדְבָּר. וְהָאִמֵּר שֶׁקָּדְשׁוֹ, מִפְּרָשׁ
 בִּיאָה זֶה לומר: אִם תִּקְיָמוּהוּ בְּמִדְבָּר, תִּזְכְּרוּ לְהַכְנִס לְאֶרֶץ וְתִקְיָמוּהוּ שָׁם (מכילתא) • נִשְׁבַּע לָךְ • וְהִכֵּן נִשְׁבַּע לָךְ?
 (לעיל ח) "וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי וְגו'". וּנְתַנָּה לָךְ • תִּהְיֶה בְּעֵינֶיךָ כְּאֵלּוֹ נְתַנָּה לָךְ בּוֹ בַּיּוֹם, וְאֵל
 תִּהְיֶה בְּעֵינֶיךָ כִּי־רִשְׁתָּ אֲבוֹת. אור החיים

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

אֲנִי מִכֵּין כֵּן וְלֹא בְּלֹא תוֹר. וְאֶפְשָׁר עוֹד
 שִׁינְמוֹ בְּאוֹמְרוֹ וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ שְׁאֵם יִגִּיד הַגִּדָּה
 הָאֲמוּנָה בְּעֵנֶן וְיִפְתּוּ ה' שִׁינְיָד לְבִנּוֹ וְכִדִּי
 שֶׁלֹּא תִטְעֶה לומר דִּןֶקָא, לָזֶה אָמַר לֵאמֹר:
 בַּעֲבוּר זֶה. אוֹלֵי שְׂרָמֵנוּ בְּתִכְתּוֹת זֶה י"ב מִצְוֹת
 הִרְשָׁוּמִים בְּחַג הַפֶּסַח. ג' דָּבָרִים פֶּסַח
 מִצֵּה וּמְרוּר, וְהַגִּדָּה, וְז' יְמֵי הַחֵג, וְקִדּוּשׁ יוֹם
 א' וּב', הָרִי י"ב כְּמִסְפַּר ז"ה, וְהוּא אוֹמֵר
 בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה וְגו', וְהַגִּם שֶׁז' יְמֵי הַחֵג
 לְעֵנֶן תִּרְ"ג מִצְוֹת אֵינֶם נִמְנִים לִי מִצְוֹת:
 (יא) וְהָיָה כִּי יִבְאֶךָ וְגו'. אָמַר וְהָיָה כִּי יִבְאֶךָ
 וְגו' לומר שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח מִצְוֹת ה' כִּי יִרְחִיב
 ה' גְּבוּלוֹ וְיִשְׁמַן וְיִבְעֵט, וְלֹא חָשׁ לומר כִּי דִּןֶקָא
 בְּאֶרֶץ, לְצַד שֶׁהִיא מִצְוָה תְּחִלָּה בְּגוֹף וְאֶמְרִינָן
 בְּקִדּוּשִׁין (ל"ו): שֶׁכָּל מִצְוָה שֶׁהִיא תְּחִלָּה בְּגוֹף
 אֵין חֲלוּק בֵּין בְּאֶרֶץ בֵּין בְּחוּץ לְאֶרֶץ:

בְּשִׁבְחָה, וְהוּא אוֹמֵר לֵאמֹר אֲמִירוֹת מִשְׁבַּחוֹת
 מִשְׁמַחִים אֵת הַלֵּב וּמִסְעָדִים אוֹתוֹ, וְאָמַר בַּיּוֹם
 הַהוּא הוֹדִיעַ בְּמִתְקַן לְשׁוֹן צִדִּיק כִּי הִלְלָה
 הַהוּא יוֹם יִקְרָא לֹא לְלֵלָה וְהוּא אוֹמֵר (תְּחִלָּים
 קל"ט) וְלִלְלָה בַּיּוֹם יָאִיר, וְלֹא חָשׁ שֶׁתִּטְעֶה
 לומר יוֹם מִמֶּשׁ מִמָּה שֶׁגָּמַר אָמַר בַּעֲבוּר זֶה
 שֶׁהוּא בִּשְׁעַת מִצֵּה כו' כְּאוֹמְרָם ז"ל. וְאוֹלֵי
 כִּי סִמַּךְ בַּיּוֹם הַהוּא עִם וְהִגַּדְתָּ כִּי גַם נָס זֶה
 בְּכָלל מִצְוֹת הַהִגָּדָה:

עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ לֵאמֹר הָיִיתָ שְׁאָמַר
 וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ תִּנַּח אִם יֵשׁ לוֹ בֵּן אִם
 אֵין לוֹ בֵּן יִהְיֶה פְּטוּר תִּלְמוּד לומר לֵאמֹר
 שֶׁעַל כָּל פְּנִים צָרִיךְ לְהִגִּיד אֶפְסָלוּ בֵּינוֹ לְבֵין
 עַצְמוֹ. וְאִם תֵּאמַר בֵּין שֶׁעַל כָּל פְּנִים הוּא
 צָרִיךְ לְהִגִּיד אֶפְסָלוּ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ אִם כֵּן
 לָמָּה אָמַר לְבִנְךָ. וְאוֹלֵי שֶׁבְּאִמְצָעוֹת הִתְיַוֵּר

(ח) וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ וְגו'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה לֹא
 אָמַר וְאָמַרְתָּ כִּי תִכַּח הַגִּדָּה מִצִּינוֹ לְרִבּוּתֵינוּ
 ז"ל שְׁאָמַר (שְׁבַת פ"ז) שִׁיתְּכֶנּוּ בֵּה דָּבָרִים
 קָשִׁים כְּגִידִים. עוֹד קָשָׁה אוֹמְרוֹ בַּיּוֹם הַהוּא
 וּבְסִמּוּךְ גָּמַר אָמַר בַּעֲבוּר זֶה וְדָרְשׁוּ רִבּוּתֵינוּ
 ז"ל (מִכְלִיתָא וּבִהַגִּדָּה) בְּשִׁעָה שְׁמִינִי וּמְרוּר
 וְגו' וְהוּא בְּלִילָה וְלֹא בַּיּוֹם וְאִם כֵּן לֹא הָיָה
 לוֹ לומר אֵלֶּא וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה
 וְאֵין יוֹדֵעַ זְמַן הַהִגָּדָה שֶׁהוּא בְּלִילָה. עוֹד
 צָרִיךְ לְדַעַת אוֹמְרוֹ לֵאמֹר וְהִלֵּא כְּכָר אָמַר
 וְהִגַּדְתָּ.

וְנִרְאֶה כִּי יָכוֹן עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (פְּסָחִים
 קט"ז). מִתְחִיל בְּגִנוֹת וּמִסִּים בְּשִׁבְחָה,
 יֵאמַר גִּנוֹת אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁל הָאֲבוֹת כִּי לֹא הָיָה
 דָּבָר מִשְׁבַּח, וְהוּא אוֹמֵר וְהִגַּדְתָּ דָּבָרִים קָשִׁים
 שֶׁלֵּב הָאָדָם נִעְקָשׁ מֵהֶם, וְאַחֵר כֵּן מִסִּים

(יב) וְהֶעֱבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שְׁגֵר בְּהֶמָּה יִבֹּתְעֶבֶר כָּל פֶּתַח וּלְדֹא קָדָם יִי וְכָל פֶּתַח יִלְד בְּעֵינֶיךָ דִּי יְהִי לָךְ דְּכָרִין תִּקְדֹּשׁ קָדָם אֲשֶׁר יְהִי לָךְ הַזְכָּרִים לַיהוָה:

כ"ג"א וְהֶעֱבַרְתָּ • אין והעברת אלא לשון הפרשה, וכן הוא אומר: "והעברתם את נחלתו לבתו". שְׁגֵר בְּהֶמָּה • נפל ששגרתו אמו ושלחתו בלא עתו, ולמדך הכתוב שהוא קדוש בבכורה לפטר את הבא אחריו, ואף שאינו נפל, קרוי שְׁגֵר, כמו שְׁגֵר אֶלְפִיד, אבל זה לא בא אלא ללמד על הנפל, שְׁהִיר כָּבֵד כֶּתֶב: "כל פטר רחם". ואם תאמר: אף בכור בהמה טמאה במשמע, בא ופרש במקום אחר: "בבקרך ובצאנך". לשון אחר, יש לפרש: "והעברת כל פטר רחם", בבכור אדם הכתוב מדבר.

(יג) וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בִּשְׁהָ וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וְעֵרְפָתָהּ וְכָל בְּכֹר אָדָם בְּבִנְיָהּ תִּפְדֶּה:

יג וְכָל פֶּתַח (בוכרא) דחמרא תפרוק באמרא ואם לא תפרוק ותנקפה וכל בוכרא דאנשא בבנייה תפרוק:

כ"ג"ב פֶּטֶר חֲמֹר • ולא פטר שאר בהמה טמאה, גזרת הכתוב היא, לפי שנמשלו בכורי מצרים לחמורים. ועוד, שסיעו את ישראל בציאתן ממצרים (שאין לך אחד מישראל שלא נטל הרבה חמורים) טעונים מכספם ומזהבם של מצרים. תִּפְדֶּה בִּשְׁהָ • נותן שה לכהן, ופטר חמור מחר בהנאה והשה חלין ביד כהן. וְעֵרְפָתָהּ • עורפו בקופיץ מאחוריו והורגו. הוא הפסיד ממונו של כהן, לפיכך יפסיד ממונו (מכילתא). וְכָל בְּכֹר אָדָם בְּבִנְיָהּ תִּפְדֶּה • חמש סלעים, פדיונו קצוב במקום אחר.

(יד) וְהָיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר מֵהֲיָזְאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

יד ויהי ארי ישאלך בנך מחר למימר מא דא ותימר לה בתקוף ידא אפקנא יי ממצרים מבית עבדוּתא:

כ"ג"ג כִּי יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר • יש מחר שהוא עכשו ויש מחר שהוא לאחר זמן, כגון זה וכגון: (יהושע כב) "מחר יאמרו בניכם לבנינו" דבני גד ובני ראובן. מֵהֲיָזְאת • זה תינוק טפש שאינו יודע להעמיק שאלתו וסותם ושואל: "מה זאת". ובמקום אחר הוא אומר: (דברים ו) "מה העדות והחקים והמשפטים וגו'", הרי זאת שאלת בן חכם. דְּבָרָה תוֹרָה כְּנֶגֶד אֲרֻבָּעָה בָּנִים: תם, רשע, ושאינו יודע לשאל, והשואל דרך חכמה. אור החיים

(טו) וְהָיָה כִּי־הִקְשָׁה פִּרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֶמָּה עַל־כֵּן אָנֹכִי וְכָל יְהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְכָּרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אִפְרָיִם:

טו והיה ארי אקשי פרעה לשלחונא ויקטל יי כל בוכרא בארעא דמצרים מבוכרא דאנשא ועד בוכרא דבעינא על כן אנא דבח קדם יי כל פתח ולדא דכרין וכל בוכרא דבני אפרוק:

(טז) וְהָיָה לְאוֹת עַל־יְדֹכָהּ וּלְטוֹטַפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:

טז ויהי לאת על ידך ולתפלין בין עיניך ארי בתקוף ידא אפקנא יי ממצרים:

כ"ג"ד וּלְטוֹטַפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ • תפלין, ועל שם שהם ארבעה בתים קרויין טוטפות, 'טט' בכתפי שמים, 'פת' באפריקי שמים. ומנחם חבור עם "והטף אל דרום", "אל תטיפו", לשון דבור, כמו "ולזכרון בין עיניך", האמורה בפרשה ראשונה, שהרואה אותם קשורים בין העינים, יזכר הנס וידבר בו: אור החיים

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן. חסלת פרשת בא

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

ואין צורך בהגדה וזלת על ידי שאלה, ורבתינו ז"ל (מכילתא) אמרו כנגד ד' בנים כו' זה דרך דרוש ע"כ:

טז) והיה לאות על ידך וגו'. רבתינו ז"ל (מנחות ל"ו) אמרו ידך יד פה שהוא יד שמאל, וצריך לדעת מדוע לא בחר ה' ביד ימין לעשות בו המצוה כי הוא

אם יאמר מה זאת בדרך זלזול לא לכנותה תשובה לא תשיבהו כזה:

עוד ירצה שאין צריך שתהיה השאלה בלשון זה מה זאת אלא הגם שתהיה באיזה אופן שתהיה כל שהמבין של השאלה הוא לאמר מה זאת, נמצינו אומרים כי פסוק זה שלא כליל פסח נאמר אלא במצות קדשת פטר רחם

יד) והיה כי ישאלך וגו'. פרוש בשעה שידא בנך ענין פדיון בכור אם ישאלך אתה חייב לומר לו אבל בלא שאלה אין חייב אלא כליל פסח, ולזה דקדק לומר מחר פרוש אפלו למחר דהינו כל זמן שיהיה, ואמר לאמר פרוש שתהיה כונתו בשאלה שתאמר אליו אז הוא שתשיבהו בדרך האמור, אבל

דגמת יד החזקה המוציאה אותנו ממצרים, וזה שאמר הכותב כאן כי בחזק יד ונכון. והגם שמצינו שאמר בהרבה פעמים יד הגדולה זו הסכמת מדת הרחמים למדת הדין אבל עקר המשפט יד החזקה יתפנה: תסלת פרשת בא

יד החזקה, היד הגדולה היא צד החסד והטוב, והיד החזקה היא הגבורה המשלמת לעושה רעה כרעתו, והנה בהוצאת ישראל ממצרים נטה ה' יד החזקה והכף שונאיו עשר מכות, אשר לזה גמר אר האדון שתהיה הנחת תפילין בכתיבת זכרון ביד כהה שלנו שהיא

המשכה, ורבותינו אמרו (שם) להיותו מכון כנגד הלב שבצד שמאל, ודבריהם אמת, אלא שנקרא לי לתת טוב טעם כי הכותב עצמו נתן טעם הדבר בפה שכתב כי בחזק יד, כי יש לך לדעת כי האדון ברוך הוא יש במדותיו ב' בחינות, הא' תקרא יד הגדולה, והא' תקרא

הפמרה לפרשת בא נדפסה בעמ' קפח

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט טבת, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבם מיום ההילולא של רבנו הזקן, בו כותבים אודות ההוספה בלימודים, שעות הלימוד וכו', ובסיום מכתבם אשר משתדלים לסדר סעודה שלישית בש"ק בשביל תלמידי ההאי-סקול.

וגודל ענין זה בודאי למותר להאריך בו, כי הרי רואים במוחש הצלחת קירוב תלמידים ע"י ענינים כאלו, ואשר נחקקים הדברים ע"י בנקל יותר ובעומק יותר מאשר בדרכים אחרים, וביחוד אשר קדושת יום השבת מסייעת בזה, שהרי פועלת קדושה זו אפילו על עם הארץ גמור (עיין דמאי ריש פרק ד') ומכש"כ בתלמידים, ובפרט בעלות המנחה דש"ק רעווא דכל רעווין.

ויה"ר שיצליחו בכל הסעיפים אודותם כותבים, וכבר הובטחו ע"י במאמר רז"ל הידוע - יגעת ומצאת,

וזכות מייסד הישיבה ומנהלה הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע, אשר יום ההילולא שלו ממשמש ובא, יעמוד להם למעט ההעלמות וההסתרים ולהרבות ההצלחה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

ב"ה, כ"ט טבת, תשי"ז

ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ

מו"ה אפרים אליעזר שי הכהן

שלום וברכה!

כנוהג בחדשים האחרונים נתקבל מכתב כתי"ר עם המוסגר בו היום בקר לפני נסעי על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע והזכרתי שם אותו ואת ב"ב שיחיו מתאים לתוכן המכתב...

ולהודעתו מיום הולדתו ה' שבט הבע"ל (ולהעיר מתוס' ב"מ ק"ו ע"ב) יה"ר שיגבר מזלו (וידוע הפירוש בתורת הדא"ח, אין - מזל לישראל) ותהי' שנה הבאה שנת הצלחה ובעיקר הענין דמרא דאתרא שרושם המרות יהי' ניכר באתרא ע"י החזקת היהדות והפצתה שם בכלל ובהפצת המעינות ביחוד כי מצות היום, היום אתינא (סנהדרין צ"ח סוף ע"א) הפצת מעינות הבעש"ט וממלא מקומו, וכידוע מאגה"ק אודות עליית הנשמה של הבעש"ט.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת בא

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ו טבת פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	יום רביעי - כ"ט טבת מפרק קמ עד סוף פרק קנ
יום שני - כ"ז טבת מפרק קכ עד סוף פרק קלד	יום חמישי - א' שבט מפרק א עד סוף פרק ט
יום שלישי - כ"ח טבת מפרק קלה עד סוף פרק קלט	יום שישי - ב' שבט מפרק י עד סוף פרק יז
שבת קודש - ג' שבט מפרק יח עד סוף פרק כב	

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 38, פרק י"ד והנה מדת... עד עמ' 38, לכפור האמת.

28 שכבר למדנו, אין ה"בינוני" שולט עדיין ב"רע" שבלב, ממילא אין
29 הוא מואט ברע; **וְלֹא כָּל הָעֵתִים שְׁוֹת**, - לפעמים, בשלבו פתוח,
30 כמו בשעת התפלה, בשלבו מתמלא אהבה גלויה להקב"ה - יכול
31 להתעורר בו רגש של שנאה ל"רע"; ולפעמים הלב "אטום" ואין
32 בכוחו של ה"בינוני" לעורר בלבו רגש של תיעוב ל"רע". מכאן מובן,
33 שאין במיאוס הרע משום מדתו של ה"בינוני", שהיא מדריגתו
34 התמידית, **אֵלָּא -** ענינו של ה"בינוני" הוא: "**סוּר מֵרַע וְעֲשֵׂה טוֹב**,"
35 **דְּהִינּוּ בַּפֻּעַל מִמֶּשׁ, בְּמַעֲשֵׂה דִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה**, - ה"סור מרע ועשה
36 טוב" מתבטא ב"בינוני" בפועל ממש, בצורה פרקטית: שלא לחשוב
37 שלא לדבר ושלא לעשות מה שאסור, ולעומת זאת לחשוב, לדבר
38 ולעשות מה שציווה הקב"ה, **שְׁכַּחֵם -** במעשה, דיבור ומחשבה,
39 שלא כמו בדברים המסורים ללב, **הַבְּחִירָה וְהִיכָלֶת וְהִרְשָׁוֹת**
40 **נְתוּנָה לְכָל אָדָם לַעֲשׂוֹת וּלְדַבֵּר וּלְחַשֵּׁב גַּם מִה שֶׁהוּא נֶגֶד**
41 **תַּאֲוֹת לְבוֹ וְהַפְּכָה מִמֶּשׁ, כִּי גַם בְּשַׁעַת שֶׁחֹלֵב חוֹמֵד וּמִתְאַוֶּה**
42 **אִיזוֹ תַּאֲוָה נְשָׁמִית בְּהִתֵּר -** לדבר מותר שיש לעשותו לשם
43 שמים, אלא שהוא חומד בו כדי למלא את תאוותו, **אִי בְּאִסּוּר חֵם**
44 **וּשְׁלוֹם - יָכוֹל לְהִתְנַבֵּר -** על התאוה, ולחסיח דעתו מִמֶּנָּה

1. ישע'י נט, ב. 2. תהלים ה, יב.

פרק יד והנה מדת הבינוני היא מדת כל אדם

ואחריה כל אדם ימשוך שכל
אדם יכול להיות בינוני בכל עת ובכל שעה כי הבינוני
אינו מואם ברע שזהו דבר המסור ללב ולא כל העתים
טוות אלא סור מרע ועשה טוב דהיינו בפועל ממש
כמעשה דבור ומחשבה שבהם הבחירה והיכולת
והרשות נתונה לכל אדם לעשות ולדבר ולחשוב גם
מה שהוא נגד תאות לבו והפכה ממש כי גם בשעה
שהלב חומד ומתאוה איזו תאוה גשמית בהיתר או
באיסור ח"ו יכול להתגבר ולהסיח דעתו ממנה לגמרי
כאמרו ללבו אינני רוצה להיות רשע אפי' שעה אחת
כי אינני רוצה להיות מובדל ונפרד ח"ו מה' אחד בשום
אופן כדכתיב עונותיכם מבדילים וגו' רק אני רוצה
לדבקה בו נפשי רוחי ונשמתי בהתלבשן בשלשה
לבושיו ית' שהם מעשה דבור ומחשבה בה' ותורתו
ומצותיו מאהבה מסותרת שכלכי לה' כמו בלב כלל'
ישראל שנקראו אוהבי שמך ואפי' קל שבקלים יכול
למסור נפשו על קדושת ה' ולא נופל אנכי ממנו
בודאי אלא שנכנס בו רוח שטות ונדמה לו שבעביר'

לְבוּשֵׁי יִתְבָּרָה, - כלומר, כפי שדיבור ומעשה של תורה ומצוות, שד עם הקב"ה בעצמו - ולכן הם נקראים: מַעֲשֵׂה דְבוּר וּמַחֲשָׁבָה, כִּדְרֵי זֶה: מֵאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת שְׂכַלְכִי באותה אהבה, היא בודאי טמונה ומי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָא "אוֹהֵב שְׂמִדָּה מסותרת בלבו להקב"ה, גם כשאין ה קל שְׂכַלְכִי יָכוֹל לְמַסַּר נַפְשׁוֹ עַד אוֹתוֹ לְכַפּוֹר בַּהֲקֵב"ה. דבר זה נובע מאהבתו המסותרת להקב"ה, המה שהוא מרגיש שרוצים חלילה לנת נפשו כדי שלא להיעשות נפרד ח שבקלים" ישנה בו אותה אהבה ממ אֲנִי מִמֶּנּוּ בְּרָדָי, - מאותו השאלה: אם אכן קיימת בו אהבה

45 - פִּאֲמָרוּ לְלִבּוֹ: - עַל־יַדִּי
 46 גַּם לַחַיִּית רָשָׁע אֶפְלוֹ שְׁעָה
 47 אַחֲרֵי תַאוּתָיו וּלְעִשׂוֹת אֵת
 48 יוֹעַ אֵין אֲנִי רֹצֵחַ בְּכָךְ? - כִּי
 49 אֵינֶנִּי רֹצֵחַ לַחַיִּית מִבְּדֹל
 50 וְנִפְרָד חֵם וְשָׁלוֹם מִחַ' **וְנִפְרָד**
 51 אַחֵר בְּשׁוֹם אֶפֶן,
 52 בְּדַבְּתֵיכֶם: "עֲזֹנֹתֵיכֶם
 53 מִבְּדִילִים וְגוֹ", - בֶּן יִהוּדִי
 54 לִבְנֵן הַקֶּבֶה הָרִי, שַׁעֲלִי־י
 55 עֲבִירָה, נַעֲשֶׂה הִיהוּדִי נִפְרָד
 56 וּמוֹבְדֵל מִחַ' וְעַל־יַדִּי
 57 הַתַּעֲמֻקוֹת בְּדַבְרִים אֱלֹהִי,
 58 וּבֹאוּ לַהֲכַרָּה, שֶׁאֵין הוּא
 59 רֹצֵחַ לַחַיִּית "רָשָׁע", מִפְּנֵי
 60 שֶׁאֵינוֹ רֹצֵחַ לַחַיִּית נִפְרָד
 61 חֲלִילָה מִזֶּהֱבָה - יֵשׁ בְּכוּחַ,
 62 גַּם כְּשֶׁהִלֵּב מִתְאוּהָ לַתְּאוּהָ,
 63 לַחַיִּית "סוֹר מֵרַע" וְלַחֲמִינֵנָה
 64 מֵעֲשִׂית עֲבִירָה בְּפוּעַל.
 65 וְאֵילוֹ, כְּדִי שִׁיחָא זְהִיר
 66 בְּ"עֵשֶׂה טוֹב", לַעֲשׂוֹת אֵת
 67 מִמָּה שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת, עַל־י
 68 לַהֲתַבּוֹן: רַק אֲנִי רֹצֵחַ
 69 לְדַרְקָה בּוֹ - בַּהֲקִבָּה,
 70 נִפְשִׁי רוּחִי וְנִשְׁמָתִי,
 71 בַּהֲתַלְפֶּשֶׂן בְּשִׁלְשָׁה

72 "נָתַיִן" אומר מיד, במחשבה,
73 יצונו וחכמתו שהם דבר אחד
74 הם "שלשה לבושי יתברך",
75 וְתוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו, - ומדינ
76 יבוק ומאוחד עם הקב"ה? -
77 וְ, - ולמרות שאין אני חש
78 תרת בלבי, כְּמוֹ בָּלֵב בְּלָלוֹת
79 - שכן, לכל יהודי אהבה
80 חש בה בצורה גלויה. וְאֶפְּלוֹ
81 תְּרִשֶׁת הַשֵּׁם, - באם יכריחו
82 נפי שיוסבר בפרקים הבאים,
83 וזררת ומתגלה באותו רגע
84 אותו מהקב"ה, הריהו מוסר
85 לה מהקב"ה. הרי, שגם "קל
86 תרת אל הקב"ה, וְלֹא נִפְּלָה
87 שבקלים". אלא שנשאלת
88 להקב"ה, מדוע הוא "קל

16 לה' בהכרתו המלאה, היה עושה ככל אשר ביכלתו, כדי להתאחד, באמצעותו, עם הקב"ה. כל האמור הוא ביחס ל"קל שבקלים", ואילו אותו יהודי ממשיך בחשבון נפשו: **אָבֵל אֲנִי אֵינְנִי רוֹצֶה לְהִיּוֹת שׁוֹטָה כְּמוֹהוּ לְכַפֵּר הָאֲמֶת**. - וה"אמת" היא הרי, שעלידי עבירה
20 אכן נעשה האדם נפרד מהקב"ה, וה"אמת" היא הרי
22 שקיימת ביהודי "אהבה מסותרת" להקב"ה,
24 המכתיבה לו לקיים מצוות - ומשום כך, אין אני רוצה,
26 לכפור את ה"אמת". "חשבון הנפש" האמור מתייחס להזירות ממשיה, שלא להיכשל במחשבה, דיבור ומעשה. באמצעות "חשבון" זה מסוגל כל יהודי להתגבר על יצרו הרע, גם ב"סור מרע", שלא להיכשל בעבירות, וגם ב"ועשה טוב" - להשתדל לקיים מצוות - וכך ביכלתו להגיע למדרגת "בינוני".

ליקוטי אמרים

זו עודנו ביהדותו ואין נשמתו מובדלת מאלהי ישראל וגם שוכח אהבתו לה' המסותרת בלבו אבל אני אינני רוצה להיות שוטה כמוהו לכפור האמת.

1 שבקלים? - **אֵלָא שְׁנַכְנֵם בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת**, - כמו שאומרים חכמינו
2 ו"ל: "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות", ונִדְמָה
3 לֹא שֶׁבְּעֵבְרָה זֶה עוֹדְנוּ בִּיהֲדוּתוֹ - שאין עבירה זו מזיקה ופוגמת ב"יהדותו", וְאִין נִשְׁמָתוֹ מְבֻדֶּלֶת מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, - ואילו האמת
5 היא, כפי שיסביר בפרק כ"ד,
6 שבשעה שיהודי נכשל בעבירה, הוא נפרד חלילה,
8 בשעת מעשה, מהקב"ה; ואם גם ה"קל שבקלים" היה
10 חש ומרגיש שאכן באותה עבירה הוא נפרד מהקב"ה - לא היה חוטא בשום פנים. אלא שאותה
12 "רוח שטות" מדיחה אותו לחשוב, שאין הוא נפרד מהקב"ה גם בשעה שהוא חוטא. מדוע אין הוא מקיים מצוות, למרות שאהבתו להקב"ה
14 מכתיבה לו שעליו לקיימן? - הרי זה מפני: **וְגַם שׁוֹכֵחַ אֶהְבֶּתוֹ לַה' הַמְסֻתֶּרֶת בְּלִבּוֹ**, - ולכן אין הוא מקיים מצוות. אילו היתה אהבתו

יום שני כ"ז טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 38, משא"כ בדבר... עד עמ' כ, צדיקים כו' ע"ש.

60 בתענוגים" שהיא מתנה מלמעלה - אי אפשר לומר שכל אחד שייך לעבודה זו. ואילו למדרגת ה"בינוני" יכול כל אחד להגיע בעבודתו העצמית. בכך יתרץ רבנו הזקן את הקושיא על מאמר הגמרא (על דברי איוב להקב"ה): "ריבנו של עולם, בראת צדיקים, בראת רשעים" - שאל על כך רבנו
65 הזקן בפרק א: "והא צדיק ורשע לא קאמר?" - כשקובעים למעלה צורתו והרכבו של האדם העומד להיוולד, דנים אם יהיה חכם או טפש וכו'. ואילו ביחס לצדיק או רשע, לא נאמר שם דבר, שכן הדבר מסור לבחירתו של האדם, כיצד, איפוא, אומר איוב "בראת צדיקים", שהקב"ה ברא צדיקים? אלא, בהתאם לאמור - הדבר מוסבר, שכן, לא כל אדם זוכה
79 למדרגת "צדיק" והיא מתנה מלמעלה, זו היתה טענתו של איוב "בראת צדיקים", שהקב"ה ברא נשמות שיהיה בידן לזכות לאותה מדרגה נעלה של "צדיק". וכך אומר רבנו הזקן: **וְלִבֵּן אָמַר אִיּוֹב: "כִּי־רָאִיתִי צִדִּיקִים בּוֹ";** - נשמות כאלו שיוכלו לזכות למדרגה זו של "צדיק", אכן ברא הקב"ה מלכתחילה (את הקושיא בקשר ל"בראת רשעים" - יתרץ רבנו הזקן להלן בפרק כ"ז). **וְכִי־רָאִיתִי בְּתִקְוֹנִים,** - ב"תיקוני זהר", **שֵׁשׁ בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל כְּמֵה מִינֵי מְדֻרְגּוֹת וּבְחִינּוֹת: חֲסִידִים, גְּבוּרִים הַמְתַּגְבְּרִים עַל יִצְרָם, מְאִירֵי תוֹרָה,** - "בעלי תורה", **נְבִיאִים בּוֹ, צִדִּיקִים בּוֹ, עֲזָן שָׁם:** - הרי שמבחינת הנשמות עצמן ישנן כאלו שהן במדרגת "צדיקים".

ליקוטי אמרים

משא"כ בדבר המסור ללב דהיינו שיהא הרע מאוס ממש בלב ושנאוי בתכלית שנאה או אפי' שלא בתכלית שנאה הנה זה אי אפשר שיהיה באמת לאמיתו אלא ע"י גודל ותוקף האהבה לה' בבחי' אהבה בתענוגים להתענג על ה' מעין עוה"ב. ועל זה אמרו רז"ל עולמך תראה בחיך כו' ואין כל אדם זוכה לזה כי זהו כעין קבול שכר וכדכתיב עבודת מתנה אתן את כהונתכם וגו' כמ"ש במ"א. ולכן אמר איוב בראת צדיקים כו' וכדאיתא בתיקונים שיש בנשמות ישראל כמה מיני מדרגות ובחי'. חסידים גבורים המתגברים על יצרם מאיר תורה נביאים כו' צדיקים כו' ע"ש:

31 **מֵה שְׂאִין בֶּן בְּדִקָּה הַמְסוּר לִלֵב, דְּחִינּוּ שִׂיחָא הָרַע** - תאוות ותענוגות גשמיים, **מְאֹס מִמֶּשׁ בְּלִבּ וּשְׂנְאוֹי בְּתַכְלִית שְׂנָאָה**, - כפי שהדבר ב"צדיק גמור", או **אֶפְלוּ שְׁלֹא בְּתַכְלִית שְׂנָאָה** - כפי שהדבר ב"צדיק שאינו גמור", **הֵנָּה זֶה אִי אֶפְשָׁר שִׂיחָיָה בְּאֲמֶת לְאֲמֶתוֹ אֵלָא עַל יְדֵי גָדֵל וְתִקְוָה הָאֱהָבָה לַה'**,
37 **בְּחִינַת "אֱהָבָה בְּתַעֲנוּגִים", לְהִתְעַנֵּג עַל ה'**
39 **מִעֵין עוֹלָם הַבָּא**, - שכן, בעולם־הבא, "נהנין" - הנשמות - מזיו השכינה", הן נהנות ומתענוגות מאלקות. אהבה זו להקב"ה, המכילה תענוג מאלקות - יוצרת שנאה ל"רע", לתאוות ולתענוגים גופניים, כפי שהדבר הוסבר בפרקים הקודמים. **וְעַל זֶה** - על עבודה זו של "אהבה בתענוגים", **אָמְרוּ רַז"ל: "עוֹלָמָךְ תִּרְאֶה בְּחִיךְ בּוֹ";** - מי שהגיע לעבודה זו, "רואה" בחייו חלק מהעולם־הבא, **וְאִין כָּל אָדָם זֻכָּה לָזֶה, כִּי זֶהוּ - מַדְרִיגַת אֱהָבָה כּוֹז עֲבֹדַת ה', הִיא כְּעֵין קְבֹל שִׁכָּר,** - ו"שכר" אין אדם נוטל בעצמו, הוא מקבל אותו מלמעלה. **וּכְדִכְתִּיב: "עֲבֹדֶת מִתְנָה אֶתֶּן אֶת בְּהִנְיָתְכֶם וְגו'",** - אעשה את כהונתכם כמתנת־שכר לכם. במובן רוחני מוכתרת מדרגת "אהבה בתענוגים" (בכל מי שנמצא באותה דרגה, לא רק כהנים) בתואר "כהונה". ועל כך אומר הכתוב, שעבודת ה"כהונה" היא מתנה מלמעלה, **כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּמִקּוֹם אַחֵר**. - הרי, שמדרגת "צדיק", שהיא עבודה שבלב, במיאוסו של ה"רע", הנובעת מ"אהבה

יום שלישי כ"ח טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ב, פרק יז ובוה יובן.. עד עמ' 40, תהי צדיק.

ליקוטי אמרים

1 ובוה יובן כפל לשון השבועה: - בכך יוסבר כפל לשון השבועה,
2 שהזכר בפרק א. במאמר הגמרא, משביעין את האדם: "תהי צדיק,
3 ואל תהי רשע"; דלכאורה תמוה, כי מאחר שמשביעים אותו
4 "תהי צדיק", - ודאי הדבר שלא יהיה רשע, ואם כך למה צריכים
5 להשביעו עוד שלא יהיה
6 רשע? אלא משום שאין
7 כל אדם זוכה להיות
8 צדיק, ואין לאדם משפט
9 תבחיך בזה כל כך,
10 להתענג על ה' באמת,
11 ושיהיה הרע מאוס ממש
12 באמת, - הרי, שלא לכל
13 אחד ישנה הבחירה המלאה
14 והאפשרות להיות "צדיק" -
15 ולכן משביעים שנית "אל
16 תהי רשע" על כל פנים, -
17 על כל פנים שלא יהיה רשע.
18 כלומר, גם כשלא תזכה
19 למדרגת "צדיק", לפחות,
20 אבל, אל תהיה "רשע", כי
21 אם - "בינוני". שפירא -
22 שלא יהיה "רשע", משפט
23 תבחיך והרשות נתונה
24 לכל אדם למשל ברוח
25 תאוותו שבלבו ולכבוש
26 יצרו, שלא יהיה רשע
27 אפילו שעה אחת כל ימיו,
28 בין בבחינת "סור מרע" -
29 שלא לעבור על מצוות-לא-

ובוה יובן כפל לשון השבועה תהי צדיק ואל תהי
רשע דלכאורה תמוה כי מאחר שמשביעים
אותו תהי צדיק למה צריכים להשביעו עוד שלא יהיה
רשע. אלא משום שאין כל אדם זוכה להיות צדיק
ואין לאדם משפט הבחירה בזה כל כך להתענג על ה'
באמת ושיהיה הרע מאוס ממש באמת ולכן משביעים
שנית אל תהי רשע עכ"פ שבוה משפט הבחירה
והרשות נתונה לכל אדם למשול ברוח תאוותו שבלבו
ולכבוש יצרו שלא יהיה רשע אפי' שעה אחת כל ימיו
בין בבחי' סור מרע בין בבחי' ועשה טוב ואין טוב אלא
תורה דהיינו תלמוד תורה שכנגד כולו. אך אעפ"כ
צריך לקבוע לו עתים גם כן לשית עצות בנפשו להיות
מואם ברע כגון בעצת חכמינו ז"ל אשה חמת מלאה
צואה כו'. וכחאי גוונא. וכן כל מיני מטעמים ומעדרים
נעשים כך חמת מלא כו'. וכן כל תענוגי עוה"ז החכם
רואה הנולד מהן שסופן לרקוב ולהיות רמה ואשפה
וההפך להתענג ולשמוח בה' ע"י התבוננות בגדולת א"ס
ב"ה כפי יכולתו אף שיודע בנפשו שלא יגיע למדרגה
זו באמת לאמיתו כי אם בדמיונות אעפ"כ הוא יעשה
את שלו לקיים את השבועה שמשביעים תהי צדיק
וה' יעשה הטוב בעיניו. ועוד שההרגל על כל דבר

30 תעשה, בין בבחינת "ועשה טוב", - לקיים מצוות-עשה, ו"אין
31 מוב אלא תורה", - כמאמר חכמינו ז"ל⁸: "אין טוב אלא תורה",
32 וכשהוא אומר כאן שעל האדם להיות זהיר ב"ועשה טוב" - זה
33 כולל גם תורה, דהיינו תלמוד תורה שפגנך בלן. - שיהיה זהיר
34 אף מלעבור על מצוות-עשה כזו, שקשה להישמר מכך, כעון ביטול
35 תורה. שכן, בהיותו בעל בחירה מלאה, אפשר לו להישמר גם
36 מביטול תורה. לשם כך משביעים אותו שנית, שלא יהיה "רשע".
37 שכן, גם באם אין לו הזכות והאפשרות להגיע למדרגת "צדיק", יש
38 לו, אבל, לפחות האפשרות שלא להיות "רשע". ודבר זה תלוי בו
39 עצמו ובבחירתו. ברם, למרות שיתכן הדבר, שאף פעם לא יוכל
40 אותו יהודי להגיע למדרגת "צדיק" - אומר רבנו הזקן להלן, שגם
41 יהודי כזה צריך להתאמץ ולעסוק באותן עבודות המותאמות

למדרגת "צדיק" - כמו: להשתדל להתרגל למאוס בתאוות
ובתענוגים גשמיים, ולעומת זאת - להשתדל לעורר בלבו אהבה של
תענוג להקב"ה, עליידי התבוננות עמוקה בגדולת השי"ת - וכך
להשתדל לקיים (ובמדה מסוימת אולי יצליח גם להביא את הדבר
למעשה בפועל) את
השבועה שמשביעים אותו
"תהי צדיק". וכך אומר רבנו
הזקן: אף, אף-על-פי-כן -
למרות, שכפי האמור, לא
כל אדם יכול להיות "מואס
ברע" ובעל "אהבה
בתענוגים" - שהיא מדרגתו
של ה"צדיק" ואילו כאן הרי
מדובר ב"בינוני", צריך
לקבוע לו עתים גם כן
לשית עצות בנפשו להיות
מואם ברע, - לעורר רגש
של מיאוס ותיעוב לתאוות
ולתענוגים גשמיים, כגון
פעצת חכמינו ז"ל: -
כיצד למאוס בתאוות נשים,
עליידי שיסביר לעצמו:
"אשה חמת מלאה צואה
כו'", וכהאי גוונא -
וכדומה. ולמאוס בתאוות
האכילה, עליידי התבוננותו:
ובן כל מיני מטעמים
ומעדרים נעשים כך: חמת
מלא כו'; ובן כל תענוגי
עולם הזה, החכם רואה הנולד מהן, שסופן לרקוב ולהיות רמה
ואשפה. - עליידי התבוננותו בדברים אלה, יתרגל לשנוא תאוות
ותענוגים גשמיים, ותחפף, - עליו להשתדל להתרגל, להתענג
ולשמוח בה', על ידי התבוננות בגדולת איין-סוף ברוך-הוא כפי
יכולתו. - להשיג גדולתו של הקב"ה היוצרת בו תענוג באלקות, אף
שיודע בנפשו שלא יגיע למדרגה זו באמת לאמתו - לשנוא
את ה"רע" ולהתענג באלקות, כי אם בדמיונות - שידמה לו שהוא
אכן באמת שונא את ה"רע" ומתענג מאלקות - ומ"דמיונות" יש
הרי מאד להזהר ולהישמר בעבודת ה'. אף-על-פי-כן הוא יעשה
את שלו, לקיים את השבועה שמשביעים "תהי צדיק", וה'
יעשה הטוב בעיניו. - אם לתת לו במתנה את מדרגת ה"צדיק",
או לא. ועוד, - דבר נוסף שהוא יכול להגיע אליו עליידי שיתרגל

אבל, העיר על כך. "צריך עיון". יכול להיות, שנדרש עיון יסודי אם אכן כך כיוון רבנו הזקן להסביר את ה"תיקוני זוהר" - שכל הסוגים
המנויים כאן נבראו ממש מלכתחילה להיות כמו שהם - מאחר שביניהם הוא מונה, למשל, הסוג של "גבורים, המתגברים על יצרם", שבכך
אין הם דומים לצדיקים, והם גוברים על היצר-הרע על-ידי עבודה, כלומר, אפשר ללמוד: ש"גבורים" הם נשמות שבשורשם יש להם שייכות
למדת ה"גבורה", כשם שיש לחסידים שייכות ל"חסד", ול"מארי תורה" - ל"תפארת" - ולכן עבודתם היא באותו קו. 8. אבות ו, ג. ברכות ה,
א. 9. שבת קנב, א.

המתגברות על היצירה, ושכל אחד יש בכוחו "לכבוש" את יצרו
הרע - כדאי להוסיף אימרתו היסודית של הבעל-שם-טוב, שהרבי,
מוהריי"צ נשמתו עדן מליובאוויטש, הביאה באחת משיחותיו: על
המשנה: "איזהו גבור הכובש את יצרו" - אמר הבעל-שם-טוב:
"השובר" את יצרו - לא
נאמר, כי, בשירתו של
היצירה הרע אין משום
גבורה. הגבורה היא
"לכבוש" את היצירה הרע,
כלומר, להשתמש בכוחותיו
ובמעלותיו של היצירה הרע,
בענינים של קדושה. והרי
נאמר: "ורב תבואות בכח
שור" - הנפש הבהמית
הנקראת "שור" יש בה
תוקף וחזק - ויש להשתמש בכוח וחזק זה בקדושה. וזהו "איזהו
גבור הכובש את יצרו" - גבור הוא מי ש"כובש" את כוחותיו
של היצירה הרע ומשתמש בהם לקדושה.
ביחס למה שלמדנו בפרק זה, אודות המיאוס בתענוגים גשמיים
עלידי החשבון שהאדם עושה, שמתענוגים אלה מתהווים לבסוף
תולעים וצואה, ואילו ענינים רוחניים עומדים לנצח - נזכיר בזה
אימרתו של הרבי מוהריי"צ נשמתו עדן מליובאוויטש, שמסר בשם
אביו, הרבי מוהרש"ב נשמתו עדן: בדברו פעם על חוסר כל יחס
והשוואה של דברים גשמיים לגבי ענינים רוחניים, אמר הרבי
מוהרש"ב: - אדם שיהיו לו במשך שבעים שנה, בני חיי ומוני ריחו
עם ארמונות והיכלות, אין לדבר כל ערך לגבי הזכות שיש לו
בנשיקה אחת בספר תורה.

1 בעבודותיו של "צדיק", למאוס ב"רע" ולהתענג באלקות: שְׁהִרְגִּיל
2 עַל כָּל דָּבָר - שְׁלֹטוֹן, וְנַעֲשֶׂה טָבַע שָׁנִי, וְכִשְׁרִיגִיל לְמֵאִם אֶת הָרַע
3 - יְהִי נִמְאֵם קֶצֶת בְּאֵמָת, - שבמשך הזמן אכן יתחיל לשנוא את
4 ה"רע". וְכִשְׁרִיגִיל - את עצמו, לְשִׂמְחָה נִפְשׁוֹ בְּה' עַל יְדֵי הַתְּבוּנָנוּת
5 בְּגִדְלַת ה' - הָרִי
6 בְּאֵתְרוֹתָא דְלִתְתָא
7 אֶתְעֲרוֹתָא דְלִעֲלִיא, - על-
8 יְדֵי הַתְּעוֹרְרוֹת הָאֵדָם לְמִטָּה,
9 נוצרת התעוררות מלמעלה,
10 וְכָלִי הָאֵי וְאֵלִי - אחרי כל
11 זֹאת, יַעֲרָה עָלָיו רוּחַ
12 מְפָרוֹם, וְיִזְכֶּה לְכִינּוּת רוּחַ
13 מְשֻׁרָשׁ אִיזָה צְדִיק
14 שְׁתַּעֲבֹר בּוֹ, - באופן של
15 "עיבור"¹⁰. כפי שמובא
16 ב"קבלה", שכשם שישנו הענין של "גלגול", שנשמה מגולגלת בגוף או
17 בדבר אחר, כך ישנו הענין של "עיבור", שנשמתו של "צדיק"
18 "מתעברת" בנשמתו של "בינוני", זאת כדי שה"בינוני" יוכל לעבוד
19 את השי"ת לפי מדרגתו של "צדיק". וזהו - לְעֵבֶר ה' בְּשִׁמְחָה
20 אֶמְתִּיר, בְּדִכְתִּיב¹¹: "שִׁמְחוּ צְדִיקִים בְּה'", - בכך גם מודגש שבשעה
21 שנפשות יחד נשמתו של "צדיק" המוכתר כ"צדיק עליון" עם נשמתו
22 של "בינוני", המוכתר כ"צדיק תחתון" - מתבצע אז "שמוחו צדיקים -
23 לשון רבים - בה'", וְתִתְקַן בּוֹ בְּאֵמָת הַשְּׂבוּעָה שְׁמִשְׁבִּיעִים: "תְּהִי
24 צְדִיק" - לא זו בלבד, שיקיים את השבועה עלידי השתדלות להיות
25 "צדיק", אלא שהוא יביא אכן את הדבר לידי פועל ממש, ולהגיע
26 באמת למדרגת "צדיק", וזאת תודות ל"עיבור" של נשמת "צדיק".
27 בהקשר למה שהובא בפרק זה, שישנן נשמות הנקראות "גבורים"

יום רביעי כ"ט טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 40, פרק ט"ו ובוה... עד עמ' 40, ולבו חלל בקרב.

אחד, ומהי כפילות הלשון, כאילו ישנם כאן שני הבדלים, בין "צדיק"
ל"רשע" ובין "עובד אלקים" ל"אשר לא עבדו" והגמרא מתרצת:
"עובד אלקים" ו"אשר לא עבדו" תרומה צדיק גמורי נינהו (שניהם)
הם צדיקים גמורים) ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה
פרקו מאה פעמים ואחד.
כלומר: "לא עבדו" אין
הכוונה ל"רשע", אלא
ל"צדיק", והפסוק קורא לו
"אשר לא עבדו" מפני שהוא
חוזר על לימודו מאה פעמים
בלבד, ואילו "עובד אלקים"
הוא "צדיק" החוזר על לימודו מאה פעמים ואחד. בכך מתרצת,
לכאורה, הגמרא רק את הקושיא "היינו רשע היינו לא עבדו". ואילו
הקושיא "היינו צדיק היינו עובד אלקים" לא תורצה כלל, שהרי
שניהם "צדיקים", ועוד נוסף שלישי ("לא עבדו") שגם הוא "צדיק"

55 פֶּרֶק טו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את ההבדל שבין "צדיק"
56 ל"בינוני". ל"צדיק" אין כבר יצירה הרע, אין "רע" בנפשו, ולכן, אי אפשר
57 שתהיה לו תאוה ל"רע". ואילו ב"בינוני" יש עדיין "רע" בנפשו. ולכן, יתכן
58 שתעלה בלבו נטיה לדברי תאוה. אלא שהנפש האלקית ב"בינוני" לוחמת
59 ב"רע" של הנפש הבהמית,
60 ואינה נותנת ל"רע" להתפשט,
61 ולתאוה להתממש, במחשבה,
62 דיבור או במעשה.
63 וְכֵן - במה שלמדנו על
64 ההבדל שבין "צדיק"
65 ל"בינוני", יִיבֵן מַה
66 שְׁכֹתוּב¹: "וְשִׁכְתָּם וְרֵאיתָם בֵּין צְדִיק לְרָשָׁע, בֵּין עֹבֵד אֱלֹהִים
67 לְאִשֶּׁר לֹא עֲבָדוּ", - הגמרא² שואלת על פסוק זה: היינו "צדיק"
68 היינו "עובד אלקים", היינו "רשע" היינו "לא עבדו", כלומר, הרי
69 צדיק ועובד אלקים הם דבר אחד, וכן רשע ואשר לא עבדו הם דבר

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא שנשמתו עצמה תתהפך - ולכן ל"ק ממש"א בראת צדיקים". 11. תהלים צז, יב. 1. מלאכי ג, יח.
2. חגיגה ט, ב.

1 לפי פירוש הגמרא. ברם, לפי מה שלמדנו על ההבדל בין "צדיק"
2 ל"בינוני" — יובן גם ההבדל שבין "צדיק" ל"עובד אלקים", וכדלהלן:
3 שְׁתֵּהפֶּרֶשׁ בֵּין "עוֹבֵד אֱלֹהִים" ל"צָדִיק" הוּא, שֶׁ"עוֹבֵד" הוּא
4 לְשׁוֹן הָוָה, — הוּא עוֹבֵד עֲבָשׁוּ אֶת הַקִּבְ"ה, שֶׁהוּא בְּאִמְצַע
5 הָעֲבוֹדָה, שֶׁהוּא מְלַחֵמָה
6 עִם הַיָּצֵר הָרַע, לְהַתְנַבֵּר
7 עָלָיו וּלְגַרְשׁוֹ מִהָ"עִיר
8 קְטָנָה, — מִהַגּוֹף, הַנִּקְרָא
9 "עִיר קְטָנָה", שֶׁעַל הַשְּׁלִיטָה
10 עֲלֶיהָ, נִאֱבָקִים הַיָּצֵר־הַטּוֹב
11 וְהַיָּצֵר־הָרַע, שֶׁלֹּא יִתְלַבֵּשׁ
12 בְּאַבְרֵי הַגּוֹף, — שִׁינֵי־הָרַע
13 לֹא יִתְלַבֵּשׁ בְּאַבְרֵי הַגּוֹף, ⁷
14 כְּלוּמֹר, שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה, שֶׁלֹּא
15 יִדְבֹּר וְשֶׁלֹּא יַחֲשׁוּב מִשְׁהו
16 רַע. "עוֹבֹדָה" זוּ מְבוֹסֶסֶת עַל
17 הַמֵּאֲבָק שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית וְהַיָּצֵר־טוֹב בִּינֵי־הָרַע, שֶׁהוּא בְּאִמְצַת
18 עֲבוֹדָה וְעָמַל גְּדוֹל לְהִלָּחֵם בּוֹ תְּמִיד, וְהֵינּוּ תְּבִינוּנִי; — עַל
19 ה"בינוני" ללחום תמיד ביצר־הָרַע, שֶׁכֵּן, בּוֹ עֲלוֹל הַיָּצֵר־הָרַע לְעוֹרֵר
20 תְּאוּהָ לְתַעֲנוּגֵי הָעוֹלָם־הַזֶּה, וְעַל ה"בינוני" ללחום בִּינֵי־הָרַע
21 וְלִהְשֹׁטֵל עַל הַתְּאוּהָ, שֶׁלֹּא תִּמּוּשׁ, לֹא בְּמַעֲשֶׂה, לֹא בְּדִיבּוּר וְלֹא
22 בְּמַחֲשָׁבָה. מִשּׁוּם כֵּךְ נִקְרָא ה"בינוני" — "עוֹבֵד אֱלֹקִים" — הוּא עוֹסֵק

ליקוטי אמרים

הוא שעובד הוא לשון הוה שהוא באמצע העבודה
שהוא המלחמה עם היצה"ר להתגבר עליו ולגרשו
מהעיר קטנה שלא יתלבש באברי הגוף שהוא באמת
עבודה ועמל גדול להלחם בו תמיד והיינו הבינוני.
אבל הצדיק נקרא עבד ה' בשם התואר כמו שם חכם
או מלך שכבר נעשה חכם או מלך כך זה כבר עבד
וגמר לגמרי עבודת המלחמה עם הרע עד כי ויגרשהו
וילך לו ולבו חלל בקרבו.

23 עתה בתהליך של עבודת ה'. הוא עומד כל העת בעיצומו של
24 המאבק ביצר־הָרַע. אֲכַל הַצָּדִיק נִקְרָא "עֹבֵד" — "עבד" ולא
25 "עובד", בְּשֵׁם הַתְּאוּהָ, — הַמַּצִּיץ אֶת הָאִדָּם עֲצֻמוֹ. "עוֹבֵד" הוּא שֵׁם
26 הַפְּעוּלָה הַמַּצִּיץ אֶת הָאִדָּם בְּעִבּוּדָתוֹ — הוּא נִמְצָא כֶּתֶת בְּאִמְצַע
27 עִבּוּדָתוֹ, וְאִילוּ "עבד" הוּא:
28 כְּמוֹ שֵׁם חָכֵם אוֹ מֶלֶךְ,
29 שֶׁכְּבָר נַעֲשֶׂה חָכֵם אוֹ
30 מֶלֶךְ, כִּךָּ זֶה — ה"צדיק"
31 שֶׁנִּקְרָא "עבד ה'", כִּכָּר
32 עֹבֵד וְגַמַּר לְגַמְרֵי עֲבוֹדָת
33 הַמְּלָחָמָה עִם הָרַע, עַד כִּי
34 וַיִּגְרָשֶׁהוּ וַיִּלָּךְ לוֹ, וְלִבּוֹ
35 חָלַל בְּקִרְבּוֹ. — מִקּוּמוֹ שֶׁל
36 הַיָּצֵר־הָרַע בְּלִבּוֹ — רִיק,
37 אַחֲרֵי שֶׁפִּינָה אֶת ה"רַע"
38 מִשּׁוֹם, וְלִכֵּן הוּא נִקְרָא בְּשֵׁם
39 הַתְּאוּהָ "עבד ה'", שֶׁכֵּן, הוּא סִיִּים כָּבֵד אֶת הַמְּלָחָמָה ב"רַע", הִרִי,
40 ש"עובד אלקים" אינו אותה מדרגה כמו "צדיק": "עובד אלקים"
41 הַכוּוֹנֶה לְמִדְרֵגַת ה"בינוני" (כִּי מוֹסְבֶּרֶת הַכִּפּוּלוֹת בַּפְּסוּק "וּשְׁבַתְּם...
42 בֵּין צָדִיק לְרָשָׁע, בֵּין עוֹבֵד אֱלֹקִים..."). לַהֲלֹךְ, יוֹסֵבֶר הַהִבְדָּל בֵּין
43 "עוֹבֵד אֱלֹקִים" ל"לא עבד", שֶׁגַם עַל "לא עבד" אוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא
44 שֶׁאֵין הוּא רָשָׁע:

יום חמישי א' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 40, ובבינוני יש... עד עמ' כא, יותר מרגילותו.

45 וּבְבִינוּנֵי יֵשׁ גַּם בֵּין שְׁתֵּי מִדְרָגוֹת: "עוֹבֵד אֱלֹהִים", וְ"אֲשֶׁר לֹא
46 עָבָדוּ" — אֵין הוּא עֹמֵל יוֹגֵעַ בְּעִבּוּדָתוֹ ה'. וְ"אֲשֶׁר־עַל־פִּירֵכֵן" — זֶה "אֲשֶׁר
47 לֹא עָבָדוּ", אֵינוּ רָשָׁע, — לְמִדּוֹת שֶׁנֶּעֱדֵר מִמֶּנּוּ הַמֵּאֲבָק עִם
48 הַיָּצֵר־הָרַע, כִּי לֹא עָבַר מִיָּמָיו שׁוֹם עָבָרָה קָלָה, — וּדְוָדִי הַדְּבַר
49 שֶׁלֹּא עָבַר מִיָּמָיו שׁוֹם עִבְרָה
50 חֲמוּדָה. — זֶהוּ בִּיחֹס
51 לְמִצְוֹת־לֹא־תַעֲשֶׂה; וְגַם
52 קָיָם כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁאִפְשָׁר
53 לוֹ לְקַיֵּם, — מִצְוֹת־עֲשֶׂה,
54 וְתִלְמוּד תּוֹרָה כְּגִנְדֵּר כָּלָם,
55 — אִף שֶׁעוֹן בִּטּוֹל תּוֹרָה הוּא
56 אֶחָד הָעוֹנוֹת שֶׁקִּשָּׁה מֵאֵד
57 לְהִנְצִל מִמֶּנּוּ, וְלֹא פָּסִיק
58 פּוֹמִיָה מִנְּרָא. — לֹא פֶסֶק
59 פִּיּוּ מִלְּמוּד תּוֹרָה. אֵךְ,
60 מִדּוּעַ, אִם כֵּךְ, הוּא נִקְרָא
61 "לא עבדו"? אֵלָּא שֶׁאֵינוּ עוֹשֶׂה שׁוֹם מְלָחָמָה עִם הַיָּצֵר לְנִצְחוֹ,
62 עַל יְדֵי אֹרֶךְ ה' הַמֵּאִיר עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֵהִית שֶׁבְּמַתְּ הַשְּׁלִיט עַל
63 הַלֵּב כְּנֻבֵּר לְעִלְיָ, — שְׁזוֹ דְּרָכּוֹ שֶׁל ה"בינוני", לְלַחֹם בִּינֵי־הָרַע
64 שֶׁלּוֹ וּלְנִצְחוֹ בְּאוֹר הָאֱלֵקִי הַמֵּאִיר עַל נֶפֶשׁוֹ הָאֱלֵקִית הַנִּמְצָאֵת בְּמוֹחַ
65 "הַשְּׁלִיט עַל הַלֵּב". וְאִילוּ הוּא, אֵינוּ זֹקֵק לְמִלְחָמָה עִם הַיָּצֵר־הָרַע

ליקוטי אמרים

ובבינוני יש ג"כ שתי מדרגות
עובד אלהים ואשר לא עבדו ואעפ"כ אינו רשע כי לא
עבר מימיו שום עבירה קלה וגם קיים כל המצוות
שאפשר לו לקיימן ותלמוד תורה כנגד כולם ולא פסיק
פומיה מגירסא אלא שאינו עושה שום מלחמה עם היצר
לנצחו ע"י אור ה' המאיר על נפש האלהית שבמוח
השליט על הלב כנ"ל מפני שאין יצרו עומד לנגדו כלל
לבטלו מתורתו ועבודתו ואין צריך ללחום עמו כלל

66 כדי להיות "בינוני". וכל כך למה? מִפְּנֵי שֶׁאֵין יָצֵרוֹ עוֹמֵד לְנִגְדּוֹ
67 כָּלֵל לְבַטְלוֹ מִתּוֹרָתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ, וְאֵין צָרִיף לְלַחֵם עִמּוֹ — עִם
68 הַיָּצֵר־הָרַע, כָּלֵל, כְּגֹוֹן שֶׁהוּא מִתְּמִיד בְּלִמּוּדוֹ בְּמַכְעוֹ מִתּוֹלְדָתוֹ
69 עַל יְדֵי תִּנְכַּרְתְּ ה"מִרְהָ שֶׁחָהָה", — כִּידוּעַ, כִּש"המרה הלבנה"
70 שולטת באדם, אֵין הוּא
71 נוֹטָה מִטְּבַעוֹ לִהְיוֹת
72 "מִתְמִיד", וְאִילוּ אִם ה"מִרְהָ
73 הַשְּׁחוּרָה", שולטת באדם —
74 יֵשׁ בּוֹ הַנְּטִיָּה הַטְּבַעִית
75 לְהִתְמַדָּה. וּמִמִּילָא אֵין הוּא
76 צָרִיף לְהוֹדֵק לְמִלְחָמָה
77 בִּינֵי־הָרַע, כִּדִּי לְלִמּוּד בּוֹמֵן
78 הַאִפְשָׁרִי לוֹ. וְכֵן אֵין לוֹ
79 מְלָחָמָה מִתְּאוּהוֹת נִשִּׁים
80 מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְטָן בְּמַכְעוֹ,
81 — וּמִמִּילָא אֵין הוּא זֹקֵק
82 לְהִלָּחֵם בְּהִרְהוּרֵי עִבְרָה, הַנוֹבְעִים מֵאוֹתָהּ תְּאוּהָ, וְכֵן בְּשֶׁאֵר
83 תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם תְּהוּ — אֵין הוּא צָרִיף לְעִמּוֹל כִּדִּי לְהִשְׁתַּלֵּט עֲלֵיהֶם,
84 כִּי הוּא מְחַסֵּר הַרְגֵּשׁ הַנֶּאֱחָ בְּמַכְעוֹ. וְכֵן אֵין צָרִיף לְהִתְבַּוֵּן
85 כָּל כִּךָּ בְּגִדְלָת ה', — כִּדִּי, לְהוֹלִיד מִבִּינָתוֹ רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת ה'
86 בְּמַחוֹ, — וְעַל יְדֵי כֵךְ, לְהַשְׁמֵר שֶׁלֹּא לְעָבֵר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה,

מישראל. ברם, אין כל זה בא לו מתוך עבודה עצמית. וְלִבְּנוּ אֵינוֹ נִקְרָא "עוֹבֵד" כֻּלָּל, - אינו נקרא "עובד אלקים", כִּי אֲהָבָה זֶה הַמִּסְתָּרֶת - עלידיה הוא מקיים תורה ומצוות, אֵינָה פְּעֻלָּתוֹ וְעִבְדוּתוֹ כֻּלָּל, - אינה נובעת מעבודתו העצמית, אֲלָא הִיא -

האהבה המסותרת, יִרְשָׁתֵנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ לְכָלל יִשְׂרָאֵל, וְכֵמוֹ שֵׁיתְבָּאֵר לְקִמְיוֹ. -

כיצד אהבה זו היא ירושה לנו מאבותינו. על-כל-פנים, מאחר שלא הוא - מתוך עבודתו - יצר אהבה זו, וקיומו את התורה והמצוות, אינו קשור אצלו ב"עבודה" - הוא נקרא "לא עבדו". הרי, שב"בינוני" עצמו, ישנן שתי מדרגות: "עובד אלקים" ו"לא עבדו". כל האמור הוא ביחס למי שבטבעו הוא מתמיד בלימודו ואינו זקוק להילחם עם יצרו הרע. וְכֵן אָף מִי שֶׁאֵינוֹ מִתְמַיד בְּלִמּוּדוֹ בְּמִבְטָעוֹ, רַק שֶׁהֲרִיגֵל עֲצָמוֹ לְלִמּוּד בְּהִתְמַדָּה גְּדוֹלָה, וְנִעְשֶׂה הֲרִיגֵל לֹא מִבְטָע שֵׁנִי - כפי שנוכח בפרק הקודם, ש"הרגל נעשה טבע שני" - ואחרי שהרגיל עצמו בכך, הרי זה דבר טבעי אצלו לשבת וללמוד בהתמדה, דִּי לֹא - כעת, בְּאַהֲבָה מִסְתָּרֶת זֶה, אֲלָא אִם כֵּן רוֹצֵה לְלִמּוּד יוֹתֵר מְרִגִּילוֹתוֹ. - שאז, עליו לעורר אהבה מוחשית בלבו, כדי להתחזק, לפרוץ את גדר הטבע, וללמוד יותר מכפי רגילותו. ברם, כדי ללמוד רק כפי רגילותו, אין הוא זקוק לשום "עבודה".

בְּמִבְטָעוֹ, רַק שֶׁהֲרִיגֵל עֲצָמוֹ לְלִמּוּד בְּהִתְמַדָּה גְּדוֹלָה, וְנִעְשֶׂה הֲרִיגֵל לֹא מִבְטָע שֵׁנִי - כפי שנוכח בפרק הקודם, ש"הרגל נעשה טבע שני" - ואחרי שהרגיל עצמו בכך, הרי זה דבר טבעי אצלו לשבת וללמוד בהתמדה, דִּי לֹא - כעת, בְּאַהֲבָה מִסְתָּרֶת זֶה, אֲלָא אִם כֵּן רוֹצֵה לְלִמּוּד יוֹתֵר מְרִגִּילוֹתוֹ. - שאז, עליו לעורר אהבה מוחשית בלבו, כדי להתחזק, לפרוץ את גדר הטבע, וללמוד יותר מכפי רגילותו. ברם, כדי ללמוד רק כפי רגילותו, אין הוא זקוק לשום "עבודה".

1 - כך, שמחמת פחדו מהקב"ה ישמר מלעשות דבר שנאסר עלידי הקב"ה. ואילו הוא אינו צריך להזדקק לכך. כן אין הוא זקוק להתבונן בגדולת ה' כדי לעורר וְאַהֲבָה ה' בְּלִבּוֹ, - וכתוצאה מאהבה זו, לְדַבְּקָה בּוֹ בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת, וְתִלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּל, - ועל-ידי לימוד תורה שהוא כנגד כולו, אין הוא צריך להתייגע במוחו כדי לעורר בלבו אהבה גלויה אל הקב"ה. אֲלָא דִּי לֹא - כדי להיות שלם בתורה ומצוות, בְּאַהֲבָה מִסְתָּרֶת אֲשֶׁר בְּלִבּוֹ כֻּלָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּקְרָאוֹ "אוֹהֲבֵי שְׁמוֹ". - שכן, לכל יהודי אהבה מסותרת בלבו להקב"ה, ואהבה מסותרת זו מספיקה לו כדי ללמוד תורה ולקיים מצוות. מי שצריך להילחם ביצר-הרע כדי לשמור תורה ומצוות, עליו להתבונן בגדולת השי"ת, כדי לעורר בתוכו רגש

הפחד מהקב"ה, להימנע מלעבור על מצוות-לא-תעשה; וכן לעורר בתוכו אהבה מורגשת להקב"ה - כדי להתאחד עם הקב"ה. רגש-אהבה זה מביא אותו לקיים מצוות וללמוד תורה, מאחר שעל-ידי הוא מתאחד עם הקב"ה. ואילו זה שאודותו מדובר כאן, אינו צריך להילחם כלל עם היצר-הרע, בגלל הסיבות האמורות, וממילא אינו צריך להיזדקק לאותו סוג של יראה ואהבה הנובעת מהתבוננות בגדולת ה'. מספיקה בשבילו, יחד עם תכונותיו הטבעיות המתאימות, אהבתו המסותרת, שבטבע כל אחד

הפחד מהקב"ה, להימנע מלעבור על מצוות-לא-תעשה; וכן לעורר בתוכו אהבה מורגשת להקב"ה - כדי להתאחד עם הקב"ה. רגש-אהבה זה מביא אותו לקיים מצוות וללמוד תורה, מאחר שעל-ידי הוא מתאחד עם הקב"ה. ואילו זה שאודותו מדובר כאן, אינו צריך להילחם כלל עם היצר-הרע, בגלל הסיבות האמורות, וממילא אינו צריך להיזדקק לאותו סוג של יראה ואהבה הנובעת מהתבוננות בגדולת ה'. מספיקה בשבילו, יחד עם תכונותיו הטבעיות המתאימות, אהבתו המסותרת, שבטבע כל אחד

יום שישי ב' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כא, ובוה' יובן... עד עמ' 42, עבודתו כלל.

היצר-הרע, יובן הדבר היטב, וכפי שה"תניא" ממשיך: וְהֵינּוּ, מִשּׁוּם שְׂבִימֵיהֶם - בימי חכמי התלמוד והגמרא, הָיָה הֲרִיגֵל לְשִׁנוֹת כָּל פֶּרֶק מֵאַחַד פְּעָמִים, - ולכן, לא נזקקו לשם כך ל"עבודה", כיון שהיה זה דבר שבהרגל. ואילו, כדי ללמוד פעם אחת נוספת, על המאה הקודמות, שזהו יותר מרגילותם, היו צריכים ל"עבודה" - ובגלל פעם יחידה זו, הוא נקרא "עובד אלקים". בְּדִאֲתָא הָתָם בְּגִמְרָא - כמו שאנו מוצאים שם בגמרא: מְשַׁל מְשׁוֹק שֶׁל חֲמִירִים

המאה הקודמות, שזהו יותר מרגילותם, היו צריכים ל"עבודה" - ובגלל פעם יחידה זו, הוא נקרא "עובד אלקים". בְּדִאֲתָא הָתָם בְּגִמְרָא - כמו שאנו מוצאים שם בגמרא: מְשַׁל מְשׁוֹק שֶׁל חֲמִירִים

המאה הקודמות, שזהו יותר מרגילותם, היו צריכים ל"עבודה" - ובגלל פעם יחידה זו, הוא נקרא "עובד אלקים". בְּדִאֲתָא הָתָם בְּגִמְרָא - כמו שאנו מוצאים שם בגמרא: מְשַׁל מְשׁוֹק שֶׁל חֲמִירִים

61 וְכֵן יוֹבֵן מֵהַ שְׂכָתוֹב בְּגִמְרָא, דְּ"עוֹבֵד אֱלֹהִים" הֵינּוּ מִי שֶׁשּׁוֹנָה פֶּרֶק מֵאַחַד פְּעָמִים וְאַחֲרָיו, וְ"לֹא עָבְדוּ" - הֵינּוּ מִי שֶׁשּׁוֹנָה פֶּרֶק מֵאַחַד פְּעָמִים לְבַד. - שלכאורה: מדוע יש בפעם המאה ואחת להכריע כל כך, כנגד המאה פעמים - שאם הוא לומד מאה פעמים בלבד, אין הוא נקרא "עובד אלקים" ובגלל הפעם האחת הנוספת על המאה - הוא כבר נקרא "עובד אלקים"? אלא - כפי שהוסבר, שכדי ללמוד יותר מרגילותו, זקוק האדם ל"עבודה" ולמלחמה עם

62 וְכֵן יוֹבֵן מֵהַ שְׂכָתוֹב בְּגִמְרָא, דְּ"עוֹבֵד אֱלֹהִים" הֵינּוּ מִי שֶׁשּׁוֹנָה פֶּרֶק מֵאַחַד פְּעָמִים וְאַחֲרָיו, וְ"לֹא עָבְדוּ" - הֵינּוּ מִי שֶׁשּׁוֹנָה פֶּרֶק מֵאַחַד פְּעָמִים לְבַד. - שלכאורה: מדוע יש בפעם המאה ואחת להכריע כל כך, כנגד המאה פעמים - שאם הוא לומד מאה פעמים בלבד, אין הוא נקרא "עובד אלקים" ובגלל הפעם האחת הנוספת על המאה - הוא כבר נקרא "עובד אלקים"? אלא - כפי שהוסבר, שכדי ללמוד יותר מרגילותו, זקוק האדם ל"עבודה" ולמלחמה עם

ליקוטי אמרים

ובוה' יובן מ"ש בגמרא דעובד אלהים היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד ולא עבדו היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים לבד והיינו משום שבימיהם היה הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים כראיתא התם בגמרא משל משוק של חמרים שנשכרים לעשר פרסי

1 שְׁנֵשְׁבָרִים לְעֶשֶׂר פְּרָסֵי בּוּזָא – המשכירים את עצמם בשכר
2 של זה אחד עבור מרחק של עשר פרסאות, וְלֵאחֶד עֶשֶׂר פְּרָסֵי
3 בְּתָרֵי זוּזִי, – בשני זוזים, מִפְּנֵי שְׁהוּא – שהפרסא הנוספת, יוֹתֵר
4 מִרְגִּילוֹתֶם, – לכן הם לוקחים עבור הפרסא האחת הנוספת – זהו
5 נוסף, אותו דבר גם במי
6 שלומד מאה פעמים ואחת

7 – שכן, זהו יותר מכפי
8 רגילותו, וְלִבָּן זֹאת הַפֶּעַם
9 הַמָּאָה וְאַחַת, – פעם אחת
10 ויחידה זו, הִתְרַהַר עַל
11 הִרְגִּילוֹת שֶׁהִרְגֵּל מִנְעוּרָיו
12 – שְׁקוּלָה בְּנֶגֶד כָּלָה, –
13 וְעוֹלָה עַל גִּבְיָתוֹ –
14 במעלתו, בְּיָתֵר שְׁאֵת
15 וְיָתֵר עָז, לְהִיּוֹת נִקְרָא
16 "עוֹבֵד אֱלֹהִים"; – וכל כך
17 למדו? מִפְּנֵי שְׁבָרֵי לְשָׁנוֹת
18 טִבְעֵי הִרְגִּילוֹת, צָרִיךְ
19 לְעוֹרֵר אֶת הָאֱהָבָה לָהּ, –
20 עַל יְדֵי שְׁמִתּוֹנוֹ בְּגִדְלָת

21 ה' בְּמַחֲזֵ, – והתבוננות זו מביאה אותו לְשִׁלּוֹט עַל הַטִּבְעֵ
22 שֶׁבְּחֻלָּל הַשְּׁמָאֲלִי – שבלב, מקומה של הנפש הבהמית והיצר
23 הרע, הַמָּלֵא דָם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמִּתְקַלְפָּה, שְׁמִמְנָה הוּא
24 הַטִּבְעֵ – ובכוח אהבה זו, יש בידו להתגבר על הטבע. הרי,
25 שהתגברותו על הטבע נגרמת כתוצאה מאהבה הבאה
26 מההתבוננות בגדולת הקב"ה. וְזוֹ – ההתגברות על הנפש הבהמית
27 הנגרמת כתוצאה מאהבה הבאה עלידי ההתבוננות, הִיא עֲבוּדָה
28 תְּמִיָּה – עבודה מלאה ושלמה, לְבִינּוּנִי. או – דרך נוספת
29 בעבודתו של ה' בינוני: "לְעוֹרֵר אֶת הָאֱהָבָה הַמִּסְתָּרֶת שֶׁבְּלִבּוֹ,
30 – שלא תישאר מוסתרת בלבד, אלא לעוררה ולגלותה, לְמַשֵּׁל עַל
31 יָדָה עַל הַטִּבְעֵ שֶׁבְּחֻלָּל הַשְּׁמָאֲלִי, – שבלב, שְׁזוֹ נִקְרָא גַם בֵּן
32 עֲבוּדָה, לְחֻלָּחֶם עִם הַטִּבְעֵ וְהַיֶּצֶר, עַל יְדֵי שְׁמִעוּרָה הָאֱהָבָה
33 הַמִּסְתָּרֶת בְּלִבּוֹ. – אין זו עדיין עבודה תמה, ברם, יש כבר בכך
34 משום "עבודה". מִה שְׁאֵין בֵּן כְּשֵׁאֵין לוֹ מִלְחָמָה בָּלָל – גם
35 לא מלחמה ועבודה לעורר את האהבה המסתרת, שכן, הוא
36 לומד רק עד כמה שהתמדתו הטבעית מכתיבה לו; ולמרות שגם
37 לימוד כזה, אי אפשר שיהיה לו קיום תמידי, לולא האהבה
38 המסתרת (שכן, בלי האהבה המסתרת לכל הפחות, לא היתה
39 עוגמת לו התמדתו הטבעית, משום שאחרי ככלות הכל, הוא

ליקוטי אמרים

בוזא ולאחד עשר פרסי בתרי זווי מפני שהוא יותר מרגילותו. ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתרה על הרגילות שהורגל מנעוריו שקולה כנגד כולן ועולה על גביהן ביתר שאת ויתר עז להיות נקרא עובד אלהים מפני שכדי לשנות טבע הרגילות צריך לעורר את האהבה לה' ע"י שמתבונן בגדולת ה' במוחו לשלוט על הטבע שבחלל השמאלי המלא דם הנפש הבהמית שמהקליפה שממנה הוא הטבע וזו היא עבודה תמה לבינוני. או לעורר את האהבה המסתרת שבלבו למשול על ידה על הטבע שבחלל השמאלי שזו נקרא ג"כ עבודה להלחם עם הטבע והיצר ע"י שמעורר האהבה המסתרת בלבו משא"כ כשאין לו מלחמה לעורר את האהבה זו מצד עצמה נקראת עבודתו כלל:

עליו ספר תורה – יש צורך בעיבוד רב וממושך. כך גם בעבודתו של יהודי, דרושה הרבה יגיעה, כדי להודרך. מספרים על הרבי מהר"ש, שפעם אחת נכנס אליו חסיד אחד, ובקש את ברכתו ל"עבודה", בבקשתו התבטא: רבי, מזה היא "עבודה" – אין אני יודע, אלא מהעובדה שאין אני רוצה בה – אני מבין שזהו דבר טוב... תורת החסידות נתנה משקל רב לכך, שעניני תורה ויראת שמים יבואו כתוצאה מ"עבודה", מיגיעה רבה עם עצמו. אך, יחד עם כך, מלמדת אותנו חסידות, ש"עבודה" אין הכוונה להקים רעש והמולה. הרבי מהר"ש בנשמו עדין מליובאוויטש שמע פעם בשם רבנו הזקן: – ה"עולם" חושב ש"עבודה" צריכה להיות ברעש ובהמולה, הדבר פשוט לגמרי: צריך להיות: "עלה בכבש" – כשמתעלים במקצת ("כבש" היא כעין מדריגה עליידה עולים למעלה), "ופנה לסובב" – והאדם מתבונן בהנעשה סביבו, "ובא לו לקרן דרומית" – נהיה לו חם יותר (צד דרום רומז על חמימות, בארצות הדרומיות חם יותר), "מזרחית" – נהיה אור יותר (מלשון זריחת השמש), "מזרחית צפונית" – עלידי כך מאירים גם את היצר הרע הנקרא "צפוני", עד שהוא מגיע ל, "צפונית מערבית" – עושים מהיצר הרע – טוב וקדושה, מהפכים אותו "ממיריו למתקא", ממר למתוק, שזהו משמעות המלה "מערבית" – מלשון עריבות ומתיקות.

יום שבת קודש ג' שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 42, פרק טז. וזה כלל... עד עמ' 44, לקמן באריכות.

79 פֶּרֶק טז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, ששני אופנים ישנם, בשינוי הרגל – הטבע של הנפש הבהמית, עלידי עבודה: – התעוררות והתגלות האהבה
81 להקב"ה עלידי ההתבוננות בגדולת הקב"ה – זו נקראת "עבודה תמה",
82 עבודה שלמה; – התעוררות האהבה המסתרת שבלב כל אחד מישראל

83 להקב"ה – אהבה זו אין האדם יוצר בעבודתו, אלא היא ירושה לנו מאבותינו,
84 ועבודתו של האדם בכך מתבטאת בהתעוררות האהבה בלבד. בתחילת הפרק
85 הבא, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן: בעבודתם של ה' בינונים ישנו
86 "כלל גדול", והוא – לשלוט ולמשול על הטבע של הנפש הבהמית.

1 וְזֶה כָּלֵל גְּדוֹל בְּעִבְרוֹת ה' לְבִינוּנִים: הָעֵקֶר הוּא לְמַשֵּׁל וְלִשְׁלֹט
2 עַל הַטֶּבַע שֶׁבְּחֵלֶל הַשְּׁמַאֲלִי, — שְׂבֵלָב, הֵינֵנו הַטֶּבַע שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
3 הַבְּהִמִית שֶׁמְקוּמָהּ בַּחֲלָל הַשְּׁמַאֲלִי שְׂבֵלָב, עַל יְדֵי אֹרֶחַ ה' הַמַּאֲדִיר
4 לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שְׂבֵמָתָהּ, — וְעַל-יְדֵיכֶם, וְלִשְׁלֹט עַל הַלֵּב, — כִּדִּי
5 שֶׁ"בִּינוּנִי" יוֹכֵל לִשְׁלֹט
6 בַּתְּאוּת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית,
7 הוּא זָקוֹק בְּבַחֲנוֹת
8 מְסִימּוֹת, לְהַשְׁתַּמֵּשׁ, נֹסֵף
9 לַעֲנִין "מוֹחַ שְׁלִיט עַל הַלֵּב",
10 גַּם בְּאוֹר הָאֱלֹקִי שֶׁהַנֶּפֶשׁ
11 הָאֱלֹקִית מֵאִירָה — וְגַם עֲזֵרָה
12 זֹו מְבַחֶנֶת אֹרֶחַ הוּי, יִכְוֹלֶה
13 לְהִיטֵת, עַל-יְדֵי הַתַּעֲמֻקּוֹת
14 בְּגִדּוֹלֵת הַקֶּבֶה, פְּשֻׁמְתֵּיבּוֹנִין
15 בְּמַחֲוֹ בְּגִדּוֹלֵת אֵינִי-סוֹף
16 בְּרוֹדֶה-הוּא, לְהוֹלִיד
17 מְבִינָתוֹ — מִהֲבַחֲנוֹ בְּגִדּוֹלֵת
18 הַקֶּבֶה, רוּחַ דַּעַת וְיִרְאָה
19 ה' בְּמַחֲוֹ, — יִרְאֶה זֹו
20 מִשְׁפִּיעָה עָלָיו, לְהִיטֵת "סוֹד
21 מֶרֶע" — מֵאִיסוּרֵי דְאוֹרֵי-תֵא
22 וְדִרְבָּנֵי, וְאִפְלוֹ אִסּוּר קָל
23 שֶׁל דְּבָרֵיהֶם חֵם וְשָׁלוֹם, —
24 מִכֵּל סוּגֵי הָאִיסוּרִים
25 הָאֲמוּרִים, מִצִּילָה אוֹתָהּ,
26 אוֹתָהּ יִרְאֵת ה' שֶׁהוּא מַעֲוֵר
27 בְּמוֹחוֹ, וְגַם יַעֲוֵר עַל-יְדֵי
28 הַתְּבוֹנָנוֹת בְּגִדּוֹלֵת הַקֶּבֶה: וְאַהֲבַת ה' בְּלִבּוֹ בְּחֵלֶל הַיָּמִינִי —
29 מְקוּמָהּ שֶׁל אַהֲבָה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, בְּחֻשִּׁיקָהּ וְחֻפִּיצָהּ לְדַבְּקָהּ
30 בּוֹ בְּקִיּוֹם — עַל-יְדֵי קִיּוֹם, הַמְּצִיאוֹת דְאוֹרֵי-תֵא וְדִרְבָּנֵי, וְתִלְמִידוֹ
31 תּוֹרָה שְׂבִנְגֵד בְּלֵן, — שֶׁכֵּנֵגְד כֹּל הַמְּצִיאוֹת, שֶׁכֵּן, עַל-יְדֵי קִיּוֹם
32 הַמְּצִיאוֹת וְלִימוּד תּוֹרָה, מִתְּדַבֵּק יְהוּדִי עִם הַקֶּבֶה, כִּפִּי שֶׁהוֹסֵב
33 בְּפִרְקִים הַקּוֹדְמִים, לִכֵּן מְנִיעָה אוֹתוֹ הָאֲהֲבָה לְקִיּוֹם מְצִיאוֹת וְלִלְמוּד
34 תּוֹרָה. כִּשְׂאֵדָם יוֹצֵר בְּלִבּוֹ אַהֲבָה רַגְשִׁית לְהַקֶּבֶה (וְהִיא מְבִיאָה אוֹתוֹ
35 לְקִיּוֹם מְצִיאוֹת), וִירְאָה גְלוּיָהּ מִדְּהַקֶּבֶה בְּמוֹחוֹ (הַמּוֹנַע אוֹתוֹ מִלְּעַבּוֹר
36 עֲבִירוֹת) — יֵשׁ לוֹ הֵרִי, כִּפִּי שֶׁהוֹסֵב בְּפֶרֶק הַרְבִּיעִי, אוֹתָן אַהֲבָה
37 וִירְאָה, הַמְּבִיאֹת אוֹתוֹ לְקִיּוֹם אֱמִיתִי, וְלוֹהִירוֹת בְּתִרְגָּא הַמְּצִיאוֹת, וְזֶה
38 הַשּׁוֹרֵשׁ וְהַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל קִיּוֹם מְצִיאוֹת-הַעֲשֵׂה וְשֶׁל שְׁמִירַת מְצִיאוֹת
39 הַלֵּא-תַעֲשֵׂה. בְּרֵם, יִתְּכֵן הַדְּבַר, שְׂאֵדָם מִתַּעֲמֵק וּמִתְּבוֹנֵן בְּגִדּוֹלֵת הוּי
40 וְאַף-עַל-פִּיכֵן אֵין הוּא יִכְוֹל לִיצוֹר בְּתוֹכוֹ אַהֲבָה וִירְאָה גְלוּיָהּ
41 וְרַגְשִׁית לְהַקֶּבֶה. זֶה נִשְׁאָרֹת מוֹסְתֵירוֹת בְּמוֹחוֹ וּבְלִבּוֹ — עַל כֵּךְ
42 אוֹמֵר רַבֵּנוּ הִזְקֵן לְהֵלֵךְ, שֶׁגַּם בְּמִקְרָה זֶה, מִתְּלַבְּשׁוֹת הָאֲהֲבָה וְהִירְאָה
43 — רַבֵּנוּ הִזְקֵן קוֹרָא לָהֶן "תְּבוֹנָה" — בְּמַעֲשֵׂה הַמְּצִיאוֹת, כִּאִילוֹ קִיּוֹם אוֹתָן
44 עַל-יְדֵי אַהֲבָה וִירְאָה גְלוּיָהּ וְרַגְשִׁית. וְיִתֵּד עַל כֵּן, צָרִיךְ לִידַע
45 כָּלֵל גְּדוֹל בְּעִבְרוֹת לְבִינוּנִים, שֶׁגַּם אִם אֵין יָד — אֵין כּוֹחַ, שֶׁכָּלוּ
46 וְרוּחַ בִּינָתוֹ מְשֻׁנֵּת — עַד לִידֵי כֵךְ, שִׁיכּוֹל לְהוֹלִיד אַהֲבַת ה'

ליקוטי אמרים

פרק טז וזה כלל גדול בעבודת ה' לבינונים העיקר
הוא למשול ולשלוט על הטבע
שבחלל השמאלי ע"י אור ה' המאיר לנפש האלהית
שבמוחו לשלוט על הלב כשמתבונן במוחו בגדולת
א"ס ב"ה להוליד מבינתו רוח דעת ויראת ה' במוחו
להיות סוד מרע דאורייתא ודרכנו ואפילו איסור קל של
דבריהם ח"ו ואהבת ה' בלבו בחלל הימני בחשיקה
וחפיצה לדבקה בו בקיום המצות דאורייתא ודרכנו
ות"ת שכנגד כולו. ויתר על כן צריך לידע כלל גדול
בעבודה לבינונים שגם אם אין יד שכלו ורוח בינתו
משגת להוליד אהבת ה' בהתגלו' לכו שיהיה לכו בוער
כרשפי אש וחפץ בחפיצה וחשיקה ותשוקה מורגשת
בלב לדבקה בו רק האהבה מסותרת במוחו ותעלומות
לבו* דהיינו שהלב מבין
ברוח חכמה ובינ' שבמוחו
גדולת א"ס ב"ה דכולא
קמיה כלא חשיב ממש
אשר על כן יאתה לו יתב'
שתכלה אליו נפש כל חי

הנהגה

(והסיבה לזה היא מפני היות
המוחין שלו ונר"נ שלו מבחי' עיבור
והעלם תוך התבונה ולא מבחי' לידה
והתגלות כדוע ל"ה):

בְּהַתְּגַלּוּת לְבּוֹ, שִׁיחִיָּה לְבּוֹ בּוֹעֵר כְּרִשְׁפֵי אֵשׁ וְחֻפִּין בְּחֻפִּיצָה
וְחֻשִּׁיקָה וְחֻשׁוֹקָה מְרַנְּשֵׁת בְּלֵב — שֶׁהֵלֵב יִרְגִּישׁ אֶת הָאֲהֲבָה
וְהַתְּשׁוּקָה, לְדַבְּקָה בּוֹ, — בַּהֲקֵבָה. כֵּךְ אֲכַן צָרִיךְ לְהִיטֵת, שֶׁהֵלֵב
יִרְגִּישׁ בְּאֲהֲבָה לְהַקֶּבֶה. וְאִילוֹ אֲצִלוֹ — אֵין הַדְּבַר כֵּךְ, אֲלֵא: רַק
הָאֲהֲבָה — הַנּוֹצֵרֶת
מִהַתְּבוֹנָנוֹת, מְסִימָתָהּ
בְּמַחֲוֹ וְתַעֲלִימוֹת לְבּוֹ, —
הַסִּיבָה לִכֵּךְ, שְׂאֵין הָאֲהֲבָה
בְּאֵה אֲצִלוֹ בְּהַתְּגַלּוּת בְּלֵב,
אֵינָה מְפַנֵּי שְׁחֹר מִשְׁהוּ
בְּהַתְּבוֹנָנוֹת, אֲלֵא, כִּפִּי
שֶׁרַבֵּנוּ הִזְקֵן אוֹמֵר בַּהֲגָהּ,
הַסִּיבָה לִכֵּךְ תְּלוּיָה בְּשׁוֹרֵשׁ
נִשְׁמָתוֹ: * (וְחֻפִּיצָה לָזֶה הִיא,
מְפַנֵּי הִיטֵת הַמְּחִיין שְׁלֹו
וְנִפְשֵׁירוֹת-נִשְׁמָה שְׁלֹו
מְבִינָתָה עֲבֹר וְחֻפִּץ תּוֹךְ
הַתְּבוֹנָנָה, וְלֵא מְבִינָתָה
לִידָה וְהַתְּגַלּוּת, בְּיָדָה
לְיִוְדָעִי חֵן): — לִיּוֹדְעֵי תּוֹרַת
הַקֶּבֶלָה. בְּסֹדֵר הַתְּהוּוֹתָן שֶׁל
הַ"מְדוּת" מִדֵּה "שְׂכַל" בְּאֵדָם —
לְמַשֵּׁל: עַל-יְדֵי הַבְּנֵתוֹ גְּדֻלּוֹת
הַקֶּבֶה, "נִוְלַדְת" בְּתוֹכוֹ מִדַּת
הָאֲהֲבָה לְהַקֶּבֶה — יֵשׁ
שֶׁהַמְדוּת כִּבֵּר "נִוְלַדְתוֹ"
וּמִתְּגַלּוֹת בְּלֵב, וִישׁ שֶׁהַמְדוּת
נִמְצְאוֹת עַדִּין בְּ"שְׂכַל". כְּלוֹמֵר, לַעֲת עֵתָה קִיּוֹמָת בְּשִׂכֵּל בְּלִבְד נִטִּיה
לְדַבֵּר הַמוֹבֵן — בְּמַגְמָה שֶׁל אַהֲבָה אוֹ שֶׁל יִרְאָה. כֵּךְ גַּם לְמַעֲלָה,
בְּסִפְּרִיתוֹ, יִשְׁנֵן מְדוּת שֶׁהֵן כִּבֵּר בְּהַתְּגַלּוּת, וִישְׁנֵן מְדוּת שֶׁהֵן עַדִּין
מוֹסְתֵירוֹת בְּ"בִינָה", וּמֵאֲחֵר שֶׁהַנִּשְׁמּוֹת בְּאוֹת מִהַמְדוּת שֶׁלְּמַעֲלָה —
יִשְׁנֵן נִשְׁמּוֹת שֶׁהֵן מִמְּדַת הַחֹסֵד, וְנִשְׁמּוֹת שֶׁהֵן מִמְּדַת הַגְּבוּרָה, יִשְׁנֵם
גַּם בּוֹדָה שְׁנֵי אוֹפֵנִים: נִשְׁמּוֹת שֶׁשּׁוֹרֵשֵׁן בְּמְדוּת כִּפִּי שֶׁכֵּבֵר הַתְּגַלּוֹ —
וְלִכֵּן יִכְוֹלִים בְּעַלִּי נִשְׁמּוֹת אֵלוֹ, לִיצוֹר בְּלִבֵּם אַהֲבָה גְלוּיָהּ לְהַקֶּבֶה; וְ
וְנִשְׁמּוֹת שֶׁשּׁוֹרֵשֵׁן בְּמְדוּת כִּפִּי שֶׁהֵן עַדִּין בְּהַעֲלֵם בְּ"בִינָה" — בְּעַלִּי
נִשְׁמּוֹת אֵלוֹ אֵינֵם יִכְוֹלִים לִיצוֹר בְּלִבֵּם אַהֲבָה גְלוּיָהּ לְהַקֶּבֶה, אֲלֵא
הִיא נִשְׁאָרֶת בְּהַעֲלֵם — כְּמוֹ שֶׁהַדְּבַר בְּשׁוֹרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ. עַל-כֵּל-פָּנִים
מוֹבֵן הֵרִי, שִׁישְׁנֵם כֹּאֵלָה שֶׁאַהֲבָתָם הִיא בְּהַעֲלֵם בְּמוֹחָם וּמוֹסְתֵירוֹת
בְּלִבֵּם, דִּיחֵנוּ שֶׁחֵלֵב מְבִין בְּרוּחַ חֻכְמָה וְבִינָה שְׂבִמָּחוֹ — צָרִיךְ
אֲמֵנִם לְהִיטֵת, שֶׁהֵלֵב יִרְגִּישׁ וְיִחוּדֵר בְּהַתְּפַעֲלוֹת שֶׁל אַהֲבָה; אֲלֵא
שֶׁאֲצִלוֹ הַמְּצַב הוּא שֶׁ"הֵלֵב מְבִין", שֶׁגַּם בְּלִבּוֹ נִקְלַטֵּת הַהֲבִנָה בְּלִבְד
בְּגִדּוֹלֵת אֵינִי-סוֹף בְּרוֹדֶה-הוּא, דְּבִלָּא קָמִיָּה בְּלֵא חֻשִּׁיב מְמַשׁ, —
כִּלְפֵי הַקֶּבֶה נִחְשָׁב הֵכֵל — לְכֹלֹם מִמֶּשׁ. אֲשֶׁר עַל כֵּן יֵאָתֵר לוֹ
וְתִפְרָדָה שֶׁתְּכַלֶּה אֵלָיו נֶפֶשׁ כֹּל חֵי לְדַבֵּק וְלִתְּחַלֵּל בְּאוֹרוֹ; וְגַם
נִפְשׁוֹ וְרוּחוֹ, אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ בְּדֵי יֵאָתֵר לָהֵן — רֵאוּי לָהֵן, לְהִיטֵת
כָּלוֹת אֵלָיו — לְהַקֶּבֶה, בְּחֻשִּׁיקָה וְחֻפִּיצָה, לְצִאֲתָה מִנְּרִתְקָן, הוּא

1 הגוף, — הגוף הוא כמו נרתיק המחזיק בתוכו את הנשמה, לְדַבֵּקָה
2 בו, — כך הוא מבין, שעל הנפש להיות בתשוקה להקב"ה עד
3 ל"כלות הנפש", רק שְׂעָלָה בְּרָחַן חיות הנה בתוך הגוף וצוררות
4 בו בְּאַלְמָנוּת חיות; — שאין להן היתר להינשא, מפני שבעליהן

5 שעזבו אותן, חיים עדיין.

6 כלומר, בעצם היה מן הראוי

7 לנשמה שתהיה בה

8 השאיפה לרצות לצאת

9 מהגוף כדי להתאחד עם

10 הקב"ה, וההישארות בגוף

11 תהיה אצלה כדבר כפוי;

12 וְלִית מַחְשָׁבָה דִּילְהוֹן

13 תְּפִיסָא בִּיה בְּלָל, —

14 המחשבה של נפשם ורוחם

15 (בהיותן בגוף) אינה יכולה

16 להשיג את הקב"ה, כִּי אִם

17 בְּאֶשֶׁר — מחשבתן, תְּפִיסָא

18 וּמַתְלַבֶּשֶׁת

19 וּמַצִּוֶּתֶיהָ, — כשיהודי לומד

20 תורה ומקיים מצוות, הוא

21 "תופס" ומשיג את רצונו

22 וחכמתו של הקב"ה, שכן

23 דבר אחד עם הקב"ה עצמו.

24 בְּמִשַּׁל הַמַּחְבֵּק אֶת הַמֶּלֶךְ

25 הַנִּזְכָּר לְעֵיל; — אף שהמלך

26 לבוש בלבושיו, אין זה

27 ממעט בחשיבות הנעלה של

28 חיבוך המלך; כך גם בעניינה

29 אף שהתורה והמצוות

30 מלובשות בענינים גשמיים,

31 אך יש בכך משום רצונו

32 וחכמתו של הקב"ה, הרי זה כאילו "תופס" בהקב"ה עצמו כביכול.

33 את כל האמור, הוא מבין במוחו, ומדמהו נקלטת הבנה זו בלב — וזה

34 יוצר בו את ההחלטה: וְאִי לֹאֵת, — ולכן, יֵאָתֶה לָהֶן — ראוי לנפשו

35 ולרוחו, לְחַפְקוֹ — את הקב"ה, בְּכָל לֵב וְנֶפֶשׁ וּמַאֲד, — בשלשת

36 הבחינות של "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך". דְּהֵינּוּ קִיּוּם

37 הַתִּרְיָ"ג מִצְוֹת בְּמַעֲשֵׂה וּבְדַבּוּר וּבְמַחְשָׁבָה, שֶׁהֵיָא —

38 "ובמחשבה", הַשְּׁגָת וִידִיעַת הַתּוֹרָה — את ההבנה בתורה מקבלים

39 בלבוש המחשבה, בְּנִזְכָּר לְעֵיל. — בפרקים הקודמים, שעלידי

40 לימוד תורה וקיום מצוות "לוקחים" כביכול, את הקב"ה עצמו. הרי,

41 שמהחבוננות בגדולת הקב"ה, המשפיעה על הנפש לרצות

42 להתדבק בהקב"ה — ושאי אפשר להגיע לכך אלא עלידי קיום

43 מצוות ולימוד תורה — נוצרת אצלו ההחלטה להתדבק בהקב"ה

44 עלידי קיום התורה והמצוות. הֵנָּה, בְּשִׁמְעָמִיק בְּעֵינָיו זֶה

45 בְּתַעֲלוּמוֹת תְּבוּנוֹת לְבוֹ וּמַחוֹ, וּפִיו וְלִבּוֹ שׁוּין, — ההחלטה

46 הנוצרת בלבו, באה לידי ביטוי, במלוא העוצמה, בדיבור, שְׁמִמְקִים

ליקוני אמרים

לידבק ולהכלל באורו. וגם נפשו ורוחו אשר בקרבו
כך יאתה להן להיות כלות אליו בחשיקה וחפיצה
לצאת מנרתקן הוא הגוף לדבקה בו רק שבע"כ חיות
הנה בתוך הגוף וצוררות בו כאלמנות חיות ולית
מחשבה דילהון תפיסא ביה כלל כי אם כאשר תפיסא
ומתלבשת בתורה ובמצותי' כמשל המחבק את המלך
הנ"ל. ואי לזאת יאתה להן לחבקו בכל לב ונפש ומאד
דהיינו קיום התרי"ג מצות במעשה ובדבור ובמחשבה
שהיא השגת וידיעת התורה כנ"ל הנה כשמעמיק
בענין זה בתעלומות תבונות לכו ומוחו ופיו ולבו שוין
שמקיים כן בפיו כפי אשר נגמר בתבונת לכו ומוחו
דהיינו להיות בתורת ה' חפצו ויהגה בה יומם ולילה
בפיו וכן הידים ושאר אברים מקיימים המצות כפי מה
שנגמר בתבונת לכו ומוחו הרי תבונה זו מתלבשת
במעשה דבור ומחשבת התורה ומצותיה להיות להם
בחי' מוחין וחיות וגרפין לפרחא לעילא כאלו עסק בהם
ברחילו ורחימו ממש אשר בהתגלות לכו [בחפיצה
וחשיקה ותשוקה מורגשת בלבו ונפשו הצמאה לה'
מפני רשפי אש אהבתו שבלבו כנ"ל] הואיל ותבונה
זו שבמוחו ותעלומות לכו היא המביאתו לעסוק בהם
ולולי שהיה מתבונן בתבונה זו לא היה עוסק בהם כלל
אלא בצרכי גופו לכד [וגם אם הוא מתמיד בלמודו
בטבעו אעפ"כ אוהב את גופו יותר בטבעו] וזה רמזו

מִפְנֵי רֶשֶׁפִי אֵשׁ אֲהַבְתִּי שֶׁבְּלִבִּי, בְּנִזְכָּר לְעֵיל], — כל האמור היה

נכון כשהאהבה והיראה היו בהתגלות בלב, ולכן היו הן נעשות

לחיות ול"כנפיים" להעלות בהן את התורה והמצוות למעלה; ורבנו

הזקן מחדש, שגם בנידון דידן הדבר כך: תבונה זו, אף שאין היא

מורגשת בלב, גם היא נעשית ל"חיות" ול"כנפיים" לתורה ולמצוות.

וכל כך למח? הואיל ותבונה זו שְׂבִיחָה וְתַעֲלוּמוֹת לְבוֹ הֵיָא

הַמְּבִיאָתוֹ לְעֵסֶק בְּהֵם, — בתורה ובמצוות, וְלִילִי שְׁחִיָּה מִתְּבוּנָה

בְּתְבוּנָה זֶה לֹא הֵיָא עֹסֶק בְּהֵם בְּלָל, אֵלָּא — היה עסוק בצרכי

גופו לְכַד — כפי טבעו הכללי של האדם להתעסק בצרכי גופו, וה'תבונה" היא זו שמנתקת אותו מלהתעסק בצרכי גופו, ובמקומן

להתעסק בעניני תורה ומצוות. לכן נעשית ה"תבונה" — ה"חיות"

וה"כנפיים" לתורה ולמצוות. שאת קיומן הביאה "תבונה" זו. [וְגַם אִם

הוא מְתִמֵּד בְּלִמּוּדוֹ בְּמַבְעֵו, — ולכאורה היה לומד תורה גם בלי

ה"תבונה", אֶתְעַלְפִּיכֵן אוֹהֵב אֶת גּוּפוֹ יוֹתֵר בְּמַבְעֵו]. — מאשר

את לימוד התורה, וכתוצאה מכך היה מתעסק בענינים אחרים

בְּפִיּוֹ כְּפִי אֲשֶׁר נִגְמַר — הוחלט, בְּתְבוּנָת לְבוֹ וּמַחוֹ, דְּהֵינּוּ
לְהִיּוֹת בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ וְיִהְיֶה בֵּה יוֹמָם וְלַיְלָה כְּפִיּוֹ, וְכֵן הֵיָדִים
וְשָׁאֵר אֲבָרִים מְקִימִים הַמִּצְוֹת כְּפִי מִה שֶׁנִּגְמַר בְּתְבוּנָת לְבוֹ
וּמַחוֹ — הנה, כשהוא מבצע החלטה זו, תְּרִי תְּבוּנָה זֶה — כלומר,
האהבה והיראה השכליות,

שאי אפשר לקרואן בשם

אהבה ויראה — כי אם

"תבונה", מַתְלַבֶּשֶׁת

בְּמַעֲשֵׂה דְּבּוּר וּמַחְשָׁבָה

הַתּוֹרָה וּמַצִּוֶּתֶיהָ, לְהִיּוֹת

לָהֶם בְּחִינַת מַחִין וְחִיּוּת —

שה"תבונה" תשמש להם

כמוחין וחיות, וְנִזְכָּרִין

לְפִרְחָא לְעֵילָא, — כנפיים

לתורה ולמצוות, לפרוח בהן

למעלה, שכן, כך נאמר

ב"וזהר"י, ש"אורייתא בלא

דחילו ורחימו לא פרחא

לעילא" — תורה בלי אהבה

ויראה, אינה עולה למעלה;

הרי שהאהבה והיראה הן

כמו "כנפיים" לתורה

ולמצוות, אף שאין

ה"תבונה" מייצגת אהבה

ויראה לבביות אמיתיות,

בְּאֵלּוֹ עֹסֶק בְּהֵם — בתורה

ובמצוות, בְּרַחֲלִיו וְרַחֲמֵיו —

ביראה ואהבה, מִמַּשׁ אֲשֶׁר

בְּהַתְגַּלּוּת לְבוֹ [בְּחַפְצָה

וְחַשִּׁיקָה וְתַשׁוּקָה מְרַנֶּשֶׁת

בְּלִבּוֹ וְנֶפֶשׁוֹ הַצִּמְאָה לָהּ,

מִפְנֵי רֶשֶׁפִי אֵשׁ אֲהַבְתִּי שֶׁבְּלִבִּי, בְּנִזְכָּר לְעֵיל], — כל האמור היה

נכון כשהאהבה והיראה היו בהתגלות בלב, ולכן היו הן נעשות

לחיות ול"כנפיים" להעלות בהן את התורה והמצוות למעלה; ורבנו

הזקן מחדש, שגם בנידון דידן הדבר כך: תבונה זו, אף שאין היא

מורגשת בלב, גם היא נעשית ל"חיות" ול"כנפיים" לתורה ולמצוות.

וכל כך למח? הואיל ותבונה זו שְׂבִיחָה וְתַעֲלוּמוֹת לְבוֹ הֵיָא

הַמְּבִיאָתוֹ לְעֵסֶק בְּהֵם, — בתורה ובמצוות, וְלִילִי שְׁחִיָּה מִתְּבוּנָה

בְּתְבוּנָה זֶה לֹא הֵיָא עֹסֶק בְּהֵם בְּלָל, אֵלָּא — היה עסוק בצרכי

גופו לְכַד — כפי טבעו הכללי של האדם להתעסק בצרכי גופו, וה'תבונה" היא זו שמנתקת אותו מלהתעסק בצרכי גופו, ובמקומן

להתעסק בעניני תורה ומצוות. לכן נעשית ה"תבונה" — ה"חיות"

וה"כנפיים" לתורה ולמצוות. שאת קיומן הביאה "תבונה" זו. [וְגַם אִם

הוא מְתִמֵּד בְּלִמּוּדוֹ בְּמַבְעֵו, — ולכאורה היה לומד תורה גם בלי

ה"תבונה", אֶתְעַלְפִּיכֵן אוֹהֵב אֶת גּוּפוֹ יוֹתֵר בְּמַבְעֵו]. — מאשר

את לימוד התורה, וכתוצאה מכך היה מתעסק בענינים אחרים

1 המביאים תענוג לגופו. האהבה להקב"ה - בעניננו, "במחו
2 ותעלומות לבו" - משפיעה עליו, להגביר את טבע ההתמדה שלו על
3 אהבתו הטבעית הגופנית. ולכן אהבה זו היא ה"חיות" של התורה
4 והמצוות שלו. אם כי בפרק הקודם דובר, שמי שבתבעו הוא מתמיד
5 בלימודו, נקרא: "לא עבדו",
6 כי אין הוא זקוק לשם כך
7 ל"עבודה" כלל, כיצד איפוא,
8 אומרים בפרק זה (בו מדובר
9 אודות זה שצויד כפי
10 הדרוש, ואף עוסק ב"עבודה
11 תמה") שגם מי שהוא בטבעו
12 מתמיד בלימודו, צריך
13 ל"תבונה" לשם עבודתו?
14 אלא, בפרק הקודם דובר במי
15 שאינו מעורר את האהבה
16 כלל, ומה שטבע ההתמדה
17 שלו מתגבר על הטבע של
18 אהבת גופו - הרי זה
19 מהאהבה המסותרת בלבד,
20 שאין היא נמצאת בו בגלל
21 עבודתו, הרי שאין כאן שום

22 עבודה כלל. ואילו בעניננו שהתגברות טבע ההתמדה שלו על אהבת
23 גופו באה כתוצאה מזה "תבונה" - אהבה המתעוררת בו על-ידי
24 התבוננות - הרי הדבר נקרא "עבודה", ואפילו "עבודה תמה".
25 וזה - מה שאנו אומרים, שה"תבונה" מתלבשת בתורה ובמצוות
26 ומעלה אותן למעלה, כאילו עסק בהן באהבה שבהתגלות הלב,
27 רמזו רז"ל באמרים: "מחשבה טובה הקדוש ברוך הוא מצרפה
28 למעשה", - לפי הפירוש הפשוט בלבד, שהדברים אמורים לגבי מי
29 שחשב לעשות מצוה, ובגלל סיבה, שאינה תלויה בו, נמנע ממנו
30 לעשותה, בכל זאת מחשיב הקב"ה כאילו עשה את המצוה - הרי,
31 וזהו ליה למימר: - היה עליהם לומר: "מעלה עליו הַתְּבוּנָה
32 בְּאֵלֹהֵי עֲשָׂאָה". - דברים מפורשים, שהתורה רואה אותו כאילו
33 ביצע מחשבתו בפועל. מדוע, איפוא, השתמשו רבותינו ז"ל בביטוי
34 "מצרפה למעשה"? ביטוי שמשמעותו שה"מעשה" קיים, אלא שאין
35 לו שייכות ל"מחשבה", והקב"ה מצרף את שני אלה, המחשבה
36 והמעשה? אלא הענין, - שאכן מתכוונים בכך לרמוז על מה
37 שדברנו, כי דחילו ורחימו - יראה ואהבה, שבהתגלות לבו, הם
38 המתלבשים במעשה המצוות להחיותם לפרחא לעילא, -
39 להכניס חיות במעשה המצוות, שתעלינה למעלה. וכל כך למה? -
40 כי הלב הוא גם בן חמרי, כשאר אברים שהם כלי המעשה,
41 - לכן, כשיש לו אהבה מורגשת בלבד, - כלומר, הגילוי של הנפש
42 המתבטא ברגש של אהבה, בא לידי הגשמה במדה כזו, שהוא
43 מורגש ב"חומר" הלב - יכול כבר גילוי נפשי זה, האהבה, להתקבל
44 גם בשאר האברים הגשמיים, ולהכניס בהם חיות, כשהם עושים מה
45 שהלב רוצה. שכן, הלב הוא ה"פנימיות" והחיות של כל שאר
46 האברים, כפי שה"תניא" אומר להלן: אלא שהוא - הלב, פנימי

ליקוטי אמרים

רו"ל באמרם מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה
והוא ליה למימר מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה.
אלא הענין כי דחילו ורחימו שבהתגלות לבו הם
המתלבשים במעשה המצוות להחיותם לפרחא לעילא
כי הלב הוא ג"כ חומרי כשאר אברים שהם כלי
המעשה אלא שהוא פנימי וחיות להם ולכן יכול
להתלבש בהם להיות להם גרפין להעלותם. אך
דחילו ורחימו שבתבונות מוחו ותעלומות לבו הנ"ל
גבהו דרכיהם למעלה מעלה מבחי' המעשה ואי אפשר
להם להתלבש בבחי' מעשה המצוות להיות להם בחי'
מוחין וחיות להעלותן לפרחא לעילא אם לא שהקב"ה
מצרפן ומחברן לבחי' המעשה והן נקראות בשם מחשבה
טובה כי אינן דחילו ורחימו ממש בהתגלות לבו כי אם

למעלה מעלה מבחינת המעשה, ואי אפשר להם - לאהבה
ויראה ה"שכליות", להתלבש בבחינת מעשה המצוות להיות
להם - למצוות, בתבונות מוחין וחיות להעלותן לפרחא לעילא,
- להעלותן ("לפרוח") למעלה, שכן, העובדה שהאהבה באה לידי
ביטוי במוח בלבד - והמוח עדין יותר משאר אברים אחרים -
משמעותה, שגילוי הנפש המתגלה במוח, לא התגשם עדיין כל כך,
שיוכל להתפשט גם בשאר האברים שאינם עדינים כמו חומר המוח.
כמו שאנו רואים במוחש, כשאין לאדם חשק בלב לעשות דבר
מסויים, הוא אמנם עושה את הדבר, אלא שזהו מחמת שהוא מבין
במוחו שעליו לעשות את המעשה - חסרה אז "חיות" במעשה זה.
כך גם ביחס לאהבה ויראה שהן בבחינת "תבונה" בלבד, אין
ביכולתן להחזיר ולתת את ה"חיות" הראויה במעשה המצוות,
ועל-ידי כך להעלות את המצוות, אם לא שחקקדו ש"פרוה"הוא
מצרפן ומחברן לבחינת המעשה; - וכך יכולות הן לשמש
כ"כנפיים" למעשה; והן - אותן אהבה ויראה שבמוח, נקראות
בשם "מחשבה טובה", - הן רק "מחשבה טובה", כי אינן דחילו
ורחימו - יראה ואהבה, ממש בהתגלות לבו, כי אם בתבונות
מוח ותעלומות לבו כנזכר לעיל. - ומפני שהן מתבטאות במוח,
הן נקראות "מחשבה טובה" (מחשבה היא הרי במוח), שהקב"ה
"מצרפה למעשה" - למעשה המצוות שהאדם עושה באמצעות
מחשבה טובה זו, שיוכלו לעלות למעלה. בכך יוסבר לנו הביטוי:
"מצרפה למעשה" - שכן, "מעשה" ישנו כאן ו"מחשבה" ישנה כאן,
יש רק לצרף את המחשבה למעשה. כאן באה ב"תניא" הגהה,
המציינת, שבתורת הקבלה מדובר על ענין זה כמו שהוא למעלה,
בספירות - ומשם מבינים אותו גם למטה בעבודת האדם: * (ויכמו)

1 שְׁכֵתוֹב בְּזֶהר וְעֵץ חַיִּים, ד' תְּבוּנָה אוֹתִיּוֹת "בֵּן וּבֵת", שֶׁהֵן –
2 "בֵּן" ו"בֵּת" בַּעֲבוּדָה, הֵם: דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵימוֹ. – יֵרָאֶה וְאֵהְבָה. וְלִפְעָמִים
3 תְּבוּנָה יוֹרֶדֶת לְהוֹיֹת מִחֵין בְּנוֹקְבָא ד' "זַעִיר אֲנִפִּין", שֶׁהֵן אוֹתִיּוֹת
4 הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת. – ב' עַבְדוּדָה" זֶה רִימּוֹ לְאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.

5 לפי הסדר הרגיל, צריך

6 מ"תבונה" להימשך ל"ז"א"

7 ("זעיר אנפין" – המושג

8 הקבלי ל"מדות") – כמו

9 שבאדם נמשך הכל מהשכל

10 למדות – ולאחר מכן זה יכול

11 להימשך ל"מלכות". אך,

12 "לפעמים" הסדר הוא,

13 ש"מ"בינה" נמשך ישר

14 ל"מלכות" (בלי אמצעות

15 ההעברה דרך "ז"א"),

16 משמעות הדבר ביחס

17 לעבודתו של האדם, היא:

18 הסדר הנכון צריך להיות

19 באופן כללי, שמהתבוננות

20 תימשך ההבנה ב"מדות", לעורר אהבה ויראה, ומהאהבה והיראה

21 באה ההשפעה לקיום תורה ומצוות. אך, לפעמים הסדר הוא בצורה

22 אחרת, ש"מ"תבונה" נמשך באופן ישיר ללימוד וקיום התורה והמצוות.

23 וְהַמְשָׁבִיל יִבִּין): – ה"הגהה" שזורה במושגים קבליים, ובהמשך

24 הלימוד ב"תניא" יוסברו ביתר בהירות. להלן מסביר רבנו הזקן,

25 שהחידוש במה שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה"

26 למעשה המצוות, כדי שמעשה המצוות יוכלו לעלות לעולם הבריאה

27 – הוא עולם ההשגה – בו עולות התורה והמצוות הנובעות מאהבה

28 ויראה, הנוצרות מהתבוננות והשגה בגדולת הקב"ה. ברם, גם בלי

29 צירוף זה, עולות התורה והמצוות לעולם היצירה – על-ידי האהבה

30 והיראה הטבעיות להקב"ה, המסותרות בלבו של כל אחד מישראל.

31 אֲךְ צָרוּרָה – שלמדנו שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן

32 ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שיעלו למעלה, מְצָרֵף הַקָּדוֹשׁ

33 בְּרִי לְהַעֲלוֹת מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וְעַסְק הַתּוֹרָה הַנִּעֲשִׂים

ליקוטי אמרים

הגהה

(וכמ"ש בוורר וע"ה דתבונה
אותיות ב"ן וב"ת שהן דחילו
ורחימו ולפעמים התבונה יורדת
להיות מוחין בנזק' דזעיר אנפין שהן
אותיות התורה והמצוות והמשכיל
(יבין):

התורה והמצוות הנעשים ע"י דחילו ורחימו שכליים אשר
בהתגלו' לבו ממש אבל בלא"ה נמי עולים לעולם היציר'
ע"י דחילו ורחימו טבעיים המסותרים בלב כל ישראל
בתולדותם כמ"ש לקמן באריכות:

על ידי "מחשבה טובה" הנזכר לעיל, – אותה "מחשבה טובה"
הנובעת מן ה"תבונה", עד עולם הקריאה, מקום עליית התורה
והמצוות הנעשים על ידי דחילו ורחימו – יראה ואהבה, שכללים
אשר בהתגלות לבו ממש. אבל בלא"ה – בלעדי זאת, נמי –
גם כן, עולים – התורה

והמצוות, לעולם היצירה,
על ידי דחילו ורחימו

טבעיים – אהבה ויראה

טבעיות, המסותרים בלב כל

ישראל בתולדותם, – לכל

יהודי יש בטבע אהבה ויראה

מוסותרות להקב"ה,

ובאמצעות אהבה ויראה

אלו, עולות המצוות לעולם

היצירה, כמו שיתבאר

לקמן באריכות: – כמו

שיוסבר בפרקים הבאים

באריכות, מדוע מעלות

האהבה והיראה הטבעיות,

את המצוות לעולם היצירה. על-כל-פנים, מובן שגם מי שאינו יכול

ליצור בתוכו אהבה ויראה בהתגלות הלב, כי אם בבחינת ה"תבונה",

מספיק לו הדבר, להיות שלם, על ידן, בתורה ובמצוות, שגם הן

תעלינה למעלה, כמו התורה והמצוות הנובעות מאהבה ויראה

שבהתגלות הלב.

בהקשר למה שלמדנו על אהבת ה' המזרימה "חיות" ומעלה את

התורה והמצוות לעולם נעלה יותר, מן הראוי להוסיף: חסידי

רבנו הזקן התווכחו ביניהם, מה נעלה יותר, אהבת ה' או אהבת

ישראל? כנסנו אל רבנו הזקן ושאלוהו על כך, והוא אמר להם:

ההוכחה לאהבה אמיתית למישהו היא, שאוהבים גם את מי

שהאהוב אוהב. הקב"ה אוהב הרי את בני ישראל, ככתוב:

"אהבתי אתכם אמר ה'", וכשאוהבים יהודים, שהם אוהביו של

הקב"ה, זה מוכיח שהאהבה להקב"ה היא אמיתית. ורבנו הזקן

סיים: – "ואהבת לרעך כמוך" היא כלי ל"ואהבת את ה' אלקיך".

המשך מעמוד נ

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בא

על זה, כי זהו הפירוש (דברים ו, ד) שמע ישראל מה שה'
אלקינו הוא אחד בלי השתנות בין זכאין ובין אינם זכאין ע"כ
למענו עשה, וכן לעתיד כימי צאתך ממצרים אף אם לא יהיו
זכאין אראנו נפלאות כמו שנאמר למעני למעני אעשה ולמען
ירושלים במהרה בימינו אמן.

ישמח משה

יג, ט – והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין
עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך כי ביד חזקה
הוצאך ה' ממצרים

ט. והי' לאות על ידך וגו' כי בחזק יד הוציאנו. ר"ל דזה הי'
חזק יד דאף שלא היינו כדאים להגאל מכל מקום הוציאנו ה'
ממצרים, כאמרו אנכי ארד עמך מצרים וגו' והתפלין עדות

יום ראשון	יום ראשון	כז טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: וארא, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי. תניא: פרק יד. והנה . . . 38 לכפור האמת. בברכת "ולמלשינים" מפסיקים קצת בין "ותמגר" לתבת "ותכניע", מתאים להפוגה, אשר "תעקר ותשבר ותמגר" הם נגד ג' קלפות שצריכים העברה לגמרי, "ותכניע" – לנגד קלפת נגה שצריכה הכנעה ויש בה ברור.			

יום שני	יום שני	כז טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: וארא, שני עם פירש"י. תהלים: קכ"ד. תניא: משא"כ . . . צדיקים כו' ע"ש. רבינו הזקן אמר: אידישע גשמיות איז רוחניות, דער אויבערשטער גיט אונז גשמיות, מיר זאלען דערפון מאַכען רוחניות. אמאל אז עס איז לרגע ניט אזוי, דארפן געבען דעם אויבערשטען אפילו מנחת עני גיט ער א פולע.			

רבינו הזקן אמר: גשמיות של יהודים היא רוחניות. הקדוש ברוך הוא נותן לנו גשמיות,
כדי שנגזור ממנה רוחניות. לעתים, כאשר לרגע אין הדבר כן, יש לתת לקדוש ברוך הוא ולו
מנחת עני, והוא נותן בשפע.

יום שלישי	יום שלישי	כח טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: וארא, שלישי עם פירש"י. תהלים: קלה"קלט. תניא: ובוה יובן . . . תהי צדיק. בספר החקירה (דרך אמונה) לה"צמח צדק הנדפס – חסרים הרבה הגהות. ה"צמח צדק" חברו ביחס עם נסיעותיו לפטרבורג, ששם היה צריך לענות על כמה שאלות בענינים אלו.			

יום רביעי	יום רביעי	כט טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: וארא, רביעי עם פירש"י. תהלים: קמ"קג. תניא: פרק טו, ובוה . . . 40 חלל בקרבו. אנן פועלי דיממא אנן. יום הוא אור, עבודתנו היא עבודת האור, מאכען ליכטיג די וועלט באור תורה. ומלבד כי צריכים לעמוד במעמד ומצב טוב בעז"ה בעצמו – אליין דארף מען זיין ווי עס דארף צו זיין – הנה כל העבודה היא לזכות להעמיד תלמידים גרונטיקע מענשען, אשר יהיו מסורים בלבם ודעתם אל הכוונה הפנימית. שאינו מספיק למוד תורה הנגלית וחיוב הקודש בשמירת המצות, כי אם צריכים גם עבודה שבלב.			

אנן פועלי דיממא אנן [=אנו, פועלי יום אנו]. יום הוא אור, עבודתנו היא עבודת האור,
להאיר את העולם באור תורה. ומלבד כי צריכים לעמוד במעמד ומצב טוב, בעזרת ה', בעצמו
– להיות בעצמו כפי שצריך – הנה כל העבודה היא לזכות להעמיד תלמידים אנשים יסודיים,
אשר יהיו מסורים בלבם ודעתם אל הכוונה הפנימית. שאינו מספיק למוד תורה הנגלית וחיוב
הקדש בשמירת המצות, כי אם צריכים גם עבודה שבלב.

יום
חמישי

יום חמישי

א שבט, ר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: א"ט.

תניא: ובבינוני . . . כא מרגילותו.

אמירת תהלים האמור (בכל יום אחר התפלה) אין בזה שום הפרש בין בתי כנסיות של אנ"ש [אנשי שלומנו, חסידי חב"ד] שיחיו, או מתפללי נסח אשכנז או נסח פולין, ה' עליהם יחיו. ומצד אהבת ישראל... ובפרט לגדל הענין של אמירת תהלים בצבור וכוונתה הפנימית, הנוגע לכלל ישראל ממש בגשמיות, בבני חיי ומזונא, וברוחניות... עלינו להשתדל בכל מיני השתדלות אשר יקבע בכל בתי הכנסת מאיזה נסח שיהיה.

יום
שישי

יום שישי

ב שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, ששי עם פירש"י.
תהלים: י"ז.

תניא: וזה יובן . . . עבודתו כלל.

אאמו"ר סיפר: הדרוש וארא גו' ושמי ד' גו' המדבר בענין כי לא ידח ממנו נדח (אינו הנדפס בתו"א), קנה לו שם "דער פרומער וארא", והי' רגיל רבינו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהי' אומר אותו כלשוננו. ואמר הצ"צ: יעדער מא'ל איז געווען א אור חדש. האט דער טאטע געזאגט: א אור איז אלע מא'ל גלייך, אבער מאור איז אלע מא'ל ווי א דבר חדש.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] ספר: הדרוש "וארא גו' ושמי ה'" גו', המדבר בענין "כי לא ידח ממנו נדח" (אינו הנדפס ב"תורה אור"), קנה לו שם "דער פרומער וארא", [= "וארא" ה'רא שמים']. והיה רגיל רבנו הזקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהיה אומר אותו כלשוננו. ואמר ה"צמח צדק": בכל פעם היה זה אור חדש. הגיב אבא: 'אור' הוא תמיד זה, אך 'מאור' הוא בכל פעם כדבר חדש.

שבת
קודש

שבת

ג שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: יח"ב.

תניא: פרק טז. וזה . . . באריכות.

"תורה אור" נדפס לראשונה בשנת תקצ"ז בקאפוסט (בלי ההוספות). ה"צמח צדק" במכתבו מיום ג שבט תקצ"ז כותב: ספר "תורה אור" הנדפס עתה... בו מאמרים רב הדרושים שמשנת תקנ"ו עד סוף תקע"ב, אשר הרבה מהם שם רבנו ז"ל בעצמו עין עינו עליהם והגיהם, והספיקה דעתו הקדושה להביאם לבית הדפוס. והספר כולל שני חלקים, חלק הראשון על שני חמשי התורה ותנכה ופורים, גם כמה דרושים לחג השבועות וזמן מתן תורתנו בפרשת יתרו, וקצת לפסח בפרשת ויקהל. וחלק השני אם ירצה ה' על ג' חמשי התורה ושיר השירים ומועדים וראש השנה ויום כפור... ושם המחבר נאה לו: שניאור, כמו "ואהבת" בגימטריא ב' פעמים אור. עד כאן לשונו –

לא הספיקו להדפיס רק חלק הראשון, כי על ידי מלשינות סגרה הממשלה כמה מבתי הדפוס העברים ברוסיה, וביניהם גם בית הדפוס בקאפוסט אשר שם הדפיסו ה"תורה אור". בשנת תר"ח נדפס חלק ב' בויטאמיר ובשנוי השם "לקוטי תורה".

יום ראשון כ"ו טבת ה'תשע"א

כבוד חכמים

אך אם לעצמו היה מוחל על כבודו, המאבד אינו צריך לדאוג לכבודו יותר ממנו.

ולפי זה הפטור של "זקן ואינה לפי כבודו" נאמר בכל המצוות שבין אדם לחברו, כגון גמילות חסדים וכדומה (נתיב

חיים, ב"מ סי' כג, כה).

והגאון רבי שלמה קלוגר חידש, שאף בהצלת נפשות אין חובה להציל במקום שייגרם בכך ביזיון למציל, כי חיוב הצלת הגוף נלמד מדין השבת ממונו, וכשם שבהצלת ממונו פטור

במקום ביזיון כך בהצלת גופו (חכמת שלמה ח"מ סי' תכ"ו).

ותמוה: הלוא אף בהשבת אבידה אינו פטור אם היה מתבזה עבור אבידת עצמו, ומאחר ולהצלת גופו בוודאי היה מוכן להתבזות למה יפטר מלהציל את חברו?

ונראה שכוונתו רק באדם שהיה מתבזה עבור הצלת ממונו, וכיון שממונו חביב עליו מכבודו אין הוא נחשב כאדם המקפיד על כבודו ולכן אינו בכלל הפטור, אך לגבי הצלת גופו, אף שבוודאי היה מתבזה לשם כך, עדיין נחשב כאדם המקפיד על כבודו ופטור (דבר יהושע ח"ג יו"ד סי' כד סק"ב).

יום שני כ"ז טבת ה'תשע"א

"יהא מונח עד שיבוא אליהו"

היא "יהא מונח עד שיבוא אליהו" ניתן לרשום את ערך החפץ, ובמקרה של אבידה את סימניה המדויקים, להעריך את השווי של ערך החפץ ולמוכרו. ואם ביום מן הימים יבוא בעל החפץ לתבוע אותו, יוכל לתת סימנים ולקבל את ערכו הכספי של החפץ. ואלה דבריו: "וכשמצא דבר שאין בו סימן ונסתפק אם הוא קודם יאוש, מחויב לקחתו ואחר זמן שמחויב לטפל בו יכול לרשום בפנקסו מה שמצא, והוא הדין בדבר שיש בו סימן ירשום כל סימנים וירשום גם שוויות האבידה אם הוא ידוע, ואם לאו צריך לשומו ... ואז יכול להשתמש בו לעצמו וזה מה שיש לעשות בכל מקום שאמרינן יהא מונח עד שיבוא אליהו, שממה שכתב יוכל לברר הדבר לכשיבתקש".

(שו"ת אגרות משה, ח"מ ב. מה)

הלכות גזלה ואבדה פרק יג, הלכה יג: אם היה חכם או זקן ופטור אותו מלהשיב אבידה, מה בכך שהוא עצמו היה מוכן להתבזות עבור הפסד ממונו?

ויש לבאר:

אמרו בגמרא (ב"מ ל, א) שאין עשה של השבת אבידה דוחה איסור טומאת כהן למת, ולכן לא יכנס לבית הקברות להשבת אבידה, כי אין איסור נדחה מפני ממון. ולכאורה, הרי בממון זה יש גם מצוה של השבת אבידה? ופירש הרמב"ן, כי מאחר ואם הבעלים יפקירו את ממונם שוב לא תהיה כאן מצוה, הרי הם חייבים לעשות כך כדי שלא ייגרם על ידם איסור.

וכן ב"זקן ואינה לפי כבודו" יש לומר שבעל הממון חייב לוותר על זכותו כדי למנוע את בזיון חברו, ואולם אין לחייבו בכך אלא כאשר המוצא עצמו היה מוחל על ממונו מפני כבודו, ויש לבאר:

אמרו בגמרא (ב"מ ל, א) שאין עשה של השבת אבידה דוחה איסור טומאת כהן למת, ולכן לא יכנס לבית הקברות להשבת אבידה, כי אין איסור נדחה מפני ממון. ולכאורה, הרי בממון זה יש גם מצוה של השבת אבידה? ופירש הרמב"ן, כי מאחר ואם הבעלים יפקירו את ממונם שוב לא תהיה כאן מצוה, הרי הם חייבים לעשות כך כדי שלא ייגרם על ידם איסור.

הלכות גזלה ואבדה פרק יג, הלכה י: הכריז או הודיע ולא באו הבעלים - תהיה המציאה מנחת אצלו עד שיבוא אליהו.

כך מסכם השלחן ערוך (ח"מ רנט א-ב) את החובה להשיב אבידה: "הרואה אבידת ישראל, חייב ליטפל בה להשיבה לבעליה, שנאמר השב תשיבם ... במה דברים אמורים, במקום שהוא חייב להשיב משם, ובמקום שראוי להסתפק בה באבידה ושתהא בענין שמוכח שהיא אבידה ושלא תהיה מדעת, ושהיה בה שוה פרוטה, ושיש סימן בגופה או במקומה, ושהיה מטפל בה אם היתה שלו, ושתהיה של מי שחייב להשיב אבידתו. אבל אם חסר אחת מכל אלו, אינו חייב להשיב אבידתו".

ומוסיף (שם, רסז, טו): "הכריז ולא באו הבעלים, תהא המציאה מונחת אצלו עד שיבא אליהו".

והגר"מ פיינשטיין מחדש שבכל מקום שהכרעת ספק הממון

יום שלישי כ"ח טבת ה'תשע"א

מתי יאוש מוציא מרשות בעלים?

החפץ נמצא ברשות בעליו (רמב"ן שם).

והרמב"ם מבדיל בין סוגי האבידות:

באבידה רגילה, העתידה להימצא – יאוש אינו כהפקר כל זמן שהחפץ ברשות בעליו. לדוגמא: מטבעות שאבדו בחנות, מסתבר שימצאו אותם בניקיון הקרוב (כבהלכה ז);

ואולם, אבידה שאין כל סבירות למוצאה – נחשבת כאילו אינה מונחת ברשותו, ולכן המוצא זוכה בה. זו הדוגמא שהובאה כאן: מטמון עתיק שהוחבא היטב בתוך קיר, ואיש אינו יודע אודותיו.

(מחנה אפרים, קנין חצר סי' ז)

הלכות גזלה ואבדה פרק ט"ז, הלכה ז-ח: המוצא ממון בגל או בכתל יאוש - הרי אלו שלו. למה לא יקנה בעל החפץ? . יתרי זה הממון אבוד ממנו ומכל אדם.

דנו הראשונים במקרה הבא:

ראובן איבד חפץ בביתו הפרטי, והתייאש ממנו. לאחר מכן, מצא שמעון את האבידה בתוך הבית – למי שייכת המציאה? יש האומרים, כי הבעלות נתונה למוצא, לשמעון. שהרי הדין הפשוט הוא, שיאוש כמוהו כהפקר, והמוצא זוכה במציאה (תוס'

ב"מ כו, א);

לעומתם אחרים טוענים, שבמקרה זה המציאה שייכת לבעלים הראשון, לראובן. לדבריהם, יאוש אינו מועיל כל עוד

אדם מועד לעולם

יום רביעי כ"ט טבת ה'תשע"א

בעצמו בכך שנשכב ליד הראשון, אך כאשר הנזק לא פשע המזיק חייב אפילו באונס גמור.

ובאומן הטועה במלאכתו אין דין מזיק, משום שכל התעסקותו בממון היתה בהיתר וברשות הבעלים (מחנה אפרים הל' נזק"מ סי' ה).

ואילו לגבי יתומים שאכלו פרה שאולה המעשה היה בהיתר כיון שלא היה עליהם לחשוש שהפרה אינה של אביהם, ומזיק חייב אף באונס רק כשעצם המעשה היה אסור (שטמ"ק כתובות לר, א). ויש אומרים שהיתומים פטורים כי אביהם פשע בכך שלא הודיעם שהפרה שאולה ופשעית אדם אחר פוטרת את המזיק באונס (בית מאיר אור"ח סי' תמ"ח ס"ב).

ועל דעת התוספות יש לשאול: הנדרף על נפשו ושבר כלים תוך כדי מנוסתו חייב לשלם עליהם אף שהיה אנוס משום הצלת נפשו ואין לך אונס גדול מזה! (מחנה אפרים שם סי' ו). ויש לבאר: האנוס פטור רק כשהמעשה נעשה ללא כוונה, אך כשהזיק בכוונה חייב אף שהיה זה באונס גמור כהצלת נפשו (ש"ך חרי"מ סי' שע"ח סק"ב).

הלכות חובל ומזיק פרק א, הלכה יא: אדם מועד לעולם. בין שוגג בין מור, בין ער בין ישן... במה דברים אמורים שהי'שן חייב לשלם? בשנים שי'שנו באחד... אבל אם היה אחד ישן, ובא אחד ושכב בצדו - זה שכב באחרונה הוא המועד, ואם היקף הי'שן - פטור.

כתבו התוספות (ד"ה ושמאל ב"ק כו, ב) שחיובו של אדם המזיק הוא רק באונס שאינו גמור, שהיה יכול להעלותו בדעתו ולהישמר מכך, אך באונס גמור פטור. והביאו כמה ראיות לכך: (א) מהדין שהשוכב ראשון פטור מנזקו של זה ששכב לידו. ומכאן שבאונס גמור אפילו אדם המזיק פטור.

(ב) מדין טבח אומן שקלקל את הבשר בשוגג שפטור מלשלם.

(ג) מדין יתומים שהניח להם אביהם פרה שאולה ולא ידעו ואכלוה, שאין משלמים אלא כפי הנאתם מאכילת הבשר ופטורים מלשלם את מלוא שווי הפרה.

אך הרמב"ן (ב"מ פב, ב) סובר שאדם המזיק חייב אפילו באונס גמור, והבא לישון ראשון פטור משום שבמקרה זה השני פשע

מתי מותר לרוץ?

יום חמישי א' שבט ה'תשע"א

וה'עונג יום טוב' (א"ח סי' ט') מחדש שהיתר הריצה בערב שבת בין השמשות מבוסס על אמירת ר' חנינא בכל ערב שבת בין השמשות "בואו ונצא לקראת כלה מלכתא" (ב"ק לב, א). ופירש רש"י (ד"ה בואו): "כאדם המקבל פני מלך". ואם כן עצם הריצה לכבוד השבת היא המצוה ולכן אם הזיק תוך כדי הריצה פטור, "אבל רץ למצוה אחרת, כמו לקיים מצוות לולב או מצה", שיכול לעשות את המצוה גם ללא ריצה והזיק תוך כדי הריצה חייב. אך ה'אור זרוע' (פסקי ב"ק סי' קס"ד) הביא בשם רש"י שהריצה בין השמשות היא כ"אדם המקבל פני מלך, כן צריך אדם לרוץ ולתקן כל צרכי שבת". והוסיף: "יש לי ללמוד מדבריו, דלאו דווקא בין השמשות, אלא משעה שמתחילין לתקן כל צרכי שבת, לאפות ולבשל ולצלוח, הוי רץ ברשות". ולדבריו, כשם שהריצה לצרכי שבת נחשבת ריצה ברשות, כך ריצה לכל דבר מצוה היא ריצה ברשות.

הלכות חובל ומזיק פרק ו, הלכה ט: שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים, אחד רץ ואחד מהלך, והזיק אחד מהם... זה הרץ חייב, מפני שהוא משנה. ואם היה ערב שבת בין השמשות - פטור, מפני שברשות הוא רץ.

ויש לעיין: האם ריצה לכל דבר מצוה פוטרת מנזק שנעשה תוך כדי הריצה?

וזה לשון ה'מרדכי' (ב"ק אות לט): "דווקא אותה מצוה דבין השמשות, דאין לו שהות כלל, אבל בשאר מצוות, כגון לרוץ לבית הכנסת או לבית המדרש, דיש לו פנאי, אם הזיק חייב". הרי לדעתו רק ריצה של ערב שבת בין השמשות, כאשר יש למהר לסיים את ההכנות לשבת היא ריצה ברשות, אבל הרץ לשאר מצוות והזיק תוך כדי ריצה חייב "דיש לו פנאי". ונראה מדבריו שגם בשאר המצוות אם רץ מפני שאין לו פנאי הרי זו ריצה ברשות.

גאולת הדם

יום שישי ב' שבט ה'תשע"א

ההגיון המונח ביסוד הציווי להמית את הרוצח בודון הוא שהרוצח אינו חוטא רק כלפי הנרצח ומשפחתו אלא גם כלפי בורא העולם, ועל כן לא ניתן לוותר על ביצוע גזר הדין, כפי שמטעים בעל "ספר החינוך" (פרשת מסעי, מצווה תיב): "אפילו רצה גואל הדם לפטרו, ואמר לדיין שהוא מוחל על דמו ושיקחו ממנו כופר אם ירצו, אינן רשאים ליקח כופר, ולא לפטרו בכל ממון שבעולם, אלא יומת כמצוות הא-ל עלינו". גם מהלכות גאולת הדם ברוצח בשגגה יש ללמוד שבעניין גאולת הדם מונחים יסודות של חומר החטא. לדוגמא: רוצח בשגגה חייב גלות ועליו להישאר ב"עיר מקלט" עד מות הכהן

הלכות רוצח ושמירת נפש, פרק א, הלכה ב: מצוה ביד גואל הדם [להרג את הרוצח], שנאמר: גואל הדם הוא ימית את הרצח. וכל תראוי לירשעה הוא גואל הדם. לא רצה גואל הדם, או שלא היה יכול להמיתו, או שאין לו גואל דם - בית דין מקמיתו את הרוצח בסיף.

רוצח בודון שעמד לדין ונמצא אשם, גואל הדם מצווה להוציא לפועל את גזר דינו. לפי זה, דין גואל הדם אינו מבוסס על פטור מאחריות פלילית לרוצח שפעל מתוך חמת זעם, אלא על תפיסה שונה בתכלית קיום המצוה להמית אדם שנטל את חייו של הזולת.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ צה

פועלתו של גואל הדם היה "לבבו החם", היה מותר לגואל הדם בלבד לפגוע ברוצח שיצא מעיר מקלטו ולא לאדם זר שאין לו דבר עם הרוצח.

הגדול. ואם יצא מעיר מקלטו, הרשות נתונה לגואל הדם להרוג אותו. אולם גם אדם זר, שאינו גואל הדם, פטור על הריגת הרוצח מחוץ לעיר מקלטו (ראה להלן פ"ה הל' י"א). מכאן שגאולת הדם אינה עניין של נקמה, חלילה, שהרי אילו היסוד להתרת

שבת קודש ג' שבת ה'תשע"א

מניעת אויר, מניעת אוכל וכיבוי חשמל

הגרש"ז אוירבך שולל סברא זו מכמה טעמים, ובהם: לעיל (ה"ט) פסק הרמב"ם שהבונה סביב חבירו בית אטום ומנע ממנו אויר הרי הוא "כמי שחנקו בידו". מאידך, הכופת את חבירו עד שמת ברעב פטור כי אינו אלא גרמא (ה"י). ומה ההבדל?

אלא שהאויר הוא צורך הכרחי לאדם בכל רגע, ומצוי ללא כל פעולה מצידו. לפיכך יש לדמות את המונע אויר לדין השולה דגים מתוך הים בשבת שחייב משום נטילת נשמה, כי נטילתם ממקום חיותם נחשבת כהריגה בידיים, והיחס בין האדם לאויר הוא כמו זה שבין הדגים לים, אך האוכל אינו מצוי וסמוך לאדם כמו האויר, ולכן יצירת מחיצה בין האדם לאוכל אינה נחשבת כניתוק ממקום חיותו, אלא רק כמניעת דבר המציל ממוות.

וכן לגבי החשמל הזורם בחוט ללא כל מעשה, יחס הזרם לאור הוא כיחס שבין האדם לאויר, ולכן פעולה המונעת את המשך הזרם נחשבת ככיבוי בפעולה ישירה ולא 'גרמא'.

(מאורי אש פ"ג, עיי"ש באריכות)

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ג, הלכה יא: או שזרק בו חץ והיה תרים בידו להגן עליו, וכא אחר וסלק את הסלם והסיר את התרים - שניהן אין נהרגין בבית דין.

פוסקי זמננו דנים בהרחבה אודות הדלקת וכיבוי אור החשמל בשבת וביום טוב. יש שסברו כי הזזת מתג החשמל אינה נחשבת פעולת כיבוי ישירה אלא 'גרמא' בלבד, וזאת לפי המבואר ברמב"ם כאן שהזזת המתג המאפשרת לחץ להגיע לגוף האדם אינה נחשבת כפעולת רציחה אלא 'גרמא'.

וכך גם לגבי הסטת מתג החשמל הפועל כך שהחוט שדרכו עובר זרם החשמל נפסק באמצעו על ידי גלגל קטן המצופה בחלקו במתכת, כאשר עם הפעלת המתג נע הגלגל באופן שציפוי המתכת עומד בשווה לשני קצות החוט ובכך הוא מהווה 'גשר' המאפשר לזרם החשמל לנוע, ואילו ככיבוי המתג נע הגלגל כאשר החלק המתכתי אינו עומד כנגד קצות החוט וכך נחסם מעבר הזרם.

ולכאורה, אם הזזת המתג המאפשרת לחץ לנוע היא 'גרמא', גם הסרת ה'גשר' המונעת את מעבר הזרם היא 'גרמא', אך

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז טבת, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו המהיר מיום ההילולא של רבנו הזקן, בו כותב אודות האשה ובתה והמיו"ח שביקרו אצלו ונתעורר ספק בהנוגע לגירות וכו' כן נתקבלה אח"כ הידיעה התלפנית שהודיעוהו שאין מעוניינים בהענין.

וכיון שכבר נזדמן לענין זה, כדאי עוה"פ לנסות לחשפיע עליהם באופן המתאים על ידי הסברה שעצם השם רעפארס מורה שזהו רעפארס ולא הענין האמיתי, ונוגע הדבר לדורות ודורי דורות, שלכן מוכרח שהפעם יתקנו המעוות וכו' ודוקא קודם שתשתדך, ואף שגם עתה דעתי שהוא עצמו לא יהי' בהבית דין המגייירים, אבל ישתדל לסדר כל העניינים, זאת אומרת להתדבר עם שלשה רבנים המתעסקים בזה כו' וכו' וכשיהי' הכל מן המוכן לקשר הנ"ל עם הרבנים, ואף שידוע היחס לגירות, שונה במקרה זה כיון שכנראה כבר נטמעו ומתבוללים בתוך בני ישראל ואין הסביבה יודעת וגם לא חושדת שיש כאן דבר בלתי מותר ומתאים.

בברכה.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – כ"ו טבת-ג' שבט ה'תשע"א

יום ראשון כ"ו טבת ה'תשע"א

הלכות גזילה ואבידה

פרק עשירי

- 1 א. עובד כוכבים פעל זרוע שאנס¹ נכסי ישראל ונדר לתוף
- 2 שדהו, מחמת שהיה לו חוב על פעל השדה, או מחמת
- 3 שיש לו נזק ביד זה הישראל, או מחמת שהפסיד ממונו²,
- 4 ואחר שתקף³ לו את השדה מכרה לישראל אחר - אין
- 5 הבעלים יכולין להוציא מיד הלוקח⁴.
- 6 ב. במה דברים אמורים? בשהודו הבעלים שאמת טען⁵
- 7 העובד כוכבים [המוכר, או יעידו עדי ישראל שהאמת טען
- 8 העובד כוכבים המוכר]. וכן אם היה שם מלך או שר
- 9 באותו מקום שיכול לכף את העובד כוכבים שמכר לדין,
- 10 ולא תבעו הבעלים⁷ את העובד כוכבים - אינן יכולין
- 11 להוציא מיד הלוקח מן העובד כוכבים, אף על פי שאינן
- 12 מודין לעובד כוכבים ואף על פי שאין שם עדים שאמת
- 13 טען העובד כוכבים; שהרי אומר הלוקח לבעלים: אם גזלן
- 14 הוא⁸ העובד כוכבים, למה לא תבעתם אותו בדיניהם?⁹
- 15 ג. העובדי כוכבים המציקים לישראל¹⁰ ומבקשים להרגם,
- 16 עד שיפדה עצמו מיד העובד כוכבים בשדהו או בביתו
- 17 ויתננה למציק ואחר כך יניחנו, כשירצה המציק למכר אותה

- 21 הקרקע: אם יש ביד הבעלים לקח מן המציק - הן קודמין
- 22 לכל אדם; ואם אין ביד הבעלים לקח, או ששהה הקרקע
- 23 ביד המציק שנים עשר חדש - כל הקודם ולקח מן המציק
- 24 זכה¹¹. ובלבד שיתן לבעלים הראשונים רביע הקרקע או
- 25 שליש המעות. מפני שזה המציק מוכר בזול, הואיל וקרקע
- 26 שאינה שלו הוא מוכר - הרי זה מוכר בפחות רביע¹² או
- 27 קרוב לו, וזה רביע של בעלים, שהרי מחמת שהיה שלל
- 28 מוכר בזול. לפיכך, הלוקח מן המציק בשלשים - נותן
- 29 לבעלים עשרה¹³ או נותן להם רביע הקרקע¹⁴ ואחר כך יקנה
- 30 הפל. ואם לא נתן - הרי רביע הקרקע כגול בידו.
- 31 ד. היורד לתוף שדה חברו¹⁵ שלא ברשות ונטעה¹⁶: אם
- 32 היתה שדה העשוייה לטע¹⁷ - אומדין במה אדם רוצה לתן
- 33 בשדה זו לטעה, ונוטל מבעל השדה; ואם אינה עשוייה
- 34 לטע - שמין¹⁸ לו ונדו על התחתונה¹⁹.
- 35 ה. אמר לו בעל השדה²⁰: עקר אילנך ולך²¹ - שומעים
- 36 לו²². אמר הנוטע: הריני עוקר אילני²³ - אין שומעין לו,
- 37 מפני שמכחיש את הקרקע²⁴.
- 38 ו. התצרות - הרי הן ראויין לכבדן ולהוסיף בהן בתים
- 39 וצילות²⁵. לפיכך הורו הגאונים²⁶, שהבונה בתצר חברו
- 40 שלא מדעתו - הרי זה פנוטע שדה העשוייה לטע, ושמין
- 41 לו במה אדם רוצה לתן בכבדן זה לבנותו. והוא²⁷, שייבנה
- 42 בבני המועיל²⁸, הראוי לאותה חצר כמנהג אותו מקום²⁹.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

- 1) שלקח בכוח על דעת עצמו, ולא על ידי בית הדין. (2) ממונו של היהודי, כגון שורו, גרם נזק לגוי. כך מפרש רבינו את דברי הברייתא שם "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות", וכך פירש רב האי גאון ראה אוצר הגאונים לגיטין עמוד 117, ומגיד משנה כאן.
- 3) שלקח בכוח. (4) ומקור הדברים בברייתא הנ"ל: "אין בו משום סיקריקין" (דין סיקריקין ראה להלן הלכה ג) ורבינו מפרש, שאין בו דין סיקריקין, והקונה ממנו אפילו לפני י"ב חודש מקחו קיים. וגם אינו משלם רביע לבעלים. וכך פירש רב האי גאון שאמר: "הבא מחמת חוב ומחמת אנפרות אין בו משום סיקריקין, והלוקח ממנו מקחו קיים, דכי גבאו בחובו כאילו קנאו ממנו, ואן זה אונס", אוצר הגאונים שם עמוד 123. ורש"י כאן מפרש אחרת. עיי' שם. (5) שאין הבעלים יכולים להוציא מיד הלוקח. (6) ועל כן אין לגוי זה דין גולן. (7) לדין לפני המלך או השר. (8) שלקח את השדה בחזקה, ואין לו כל חוב על בעל השדה. (9) בבתי הדין של המלך או השר, שבכוחם לכופ דינם על הגוי. אלא וודאי טענת הגוי נכונה (ראה אוצר הגאונים שם עמוד 124, המביא את דברי רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ל). (10) אלו הם הסיקריקין הנזכרים במשנה (גיטין נה:), שהיו קיימים בתקופת מלחמת הרומאים ביהודה, עד לתקופת המשנה. (11) ואין הבעלים יכולים להוציא מידו. אבל לפני י"ב חודש ויש ביד הבעלים כסף ליקח - לא זכה הלוקח בשדה והזכות ביד הבעלים להוציא מידו ולהחזיר לו את הכסף ששילם. ראה אוצר הגאונים שם עמוד 117. (12) אם הקרקע שווה ארבעים דינר, הוא מוכרה בשלושים. על כן ייתן הקונה לבעלים עשרה דינר, שהם שליש המעות ששילם למציק, או חלק מן הקרקע בשווי עשרה דינר, שהוא רבע מן הקרקע השווה ארבעים. (13) שוודאי מחיר הקרקע - ארבעים. (14) "ויד הבעלים על העליונה, רצו בקרקע נוטלין; רצו במעות נוטלין" (ברייתא שם). (15) בבא מציעא קא. אבותינו בנו בתיהם במקומות גבוהים (מטעמי ביטחון) והשדות היו בבקעה. מכאן הביטוי "היורד" לתוך השדה. (16) אילנות. (17) שיפה לאילן יותר מלזרעים. (18) מעריכים לו. (19) לפי שיכולים הבעלים לטעון, שאינם מעוניינים בנטיעות אלא בזרעים, על כן ידו של הנוטע על התחתונה, כלומר, אם השבח עולה על ההוצאה, יקבל דמי ההוצאה, ואם ההוצאה עולה על השבח, יקבל חלק מן ההוצאה בשיעור השבח כלמעלה פרק ט, הלכה ה (מגיד משנה). (20) שאינו עשוי לטע, שעליו מדובר בסוף ההלכה הקודמת (מגיד משנה). (21) איני חפץ בשדה אילן אלא בשדה לבן (זרעים). (22) כי השדה מתאים יותר לזרעים מלאילנות. [וידין זה נאמר גם בארץ ישראל, ואין חוששים בזה משום יישוב ארץ ישראל (ראה ראב"ד ומגיד משנה)]. זה מוכח מהמעשה שבא לפני רב (בבא מציעא שם). וזה נאמר בשדה שאינה עשויה לטע בלבד, אבל לא בעשויה לטע. (23) ואיני מסכים שידי תהיה על התחתונה. (24) שהאילנות ינקו מן השדה (שם קא: כלשון האחרון). ולפי טעם זה אין הבדל בין ארץ ישראל לבין חוצה לארץ. (25) קומה עליונה בבית. (26) ראשי הישיבות בבבל אחרי רבנן סבוראי. (27) בתנאי. (28) המביא תועלת לבעל החצר. (29) סידורי הבניין הפנימיים והחיצוניים וטיב הבניין יהיו בהתאם למקובל באותו מקום.

שומעין לו ונוטל בלא שבועה⁵⁰. וכן זה שנוטל השבח
בלבד⁵¹ והיתה ידו על העליונה - אין צריך שבועה⁵².
יא. כל ששמן לו ונוטל, ששען בעל השדה ואמר: נתתי,
והיורד לשדה אומר: לא נטלתי - היורד נאמן, ונשבע שלא
נתן לו כלום ונוטל; שהרי אומרים לבצל השדה: עדין לא
שמו לך, ולא ידעת כמה אתה חוב לכן, היאך נתת⁵³? אבל
אם שמו לו ואמרו לבצל השדה: תן לו⁵⁴, ואמר: נתתי, אף
על פי שעדין לא נשבע היורד⁵⁵ - הרי בעל השדה נאמן,
וישבע שבועת הסת⁵⁶ שנתן ויפטר; שהקרקע בהזקת
בעליה⁵⁷.
יב. בעל שהוריד אריסין⁵⁸ בנכסי אשתו⁵⁹ ואחר כך
גרשה⁶⁰: אם הבעל עצמו אריס⁶¹ - נסתלק בעל נסתלקו
אריסיו, שלא ירדו לה אלא על דעת הבעל⁶², ושמן להם
ינדם על התחתונה⁶³; ואם אין הבעל אריס - על דעת
הקרקע ירדו⁶⁴, ושמן להם פאריס.

פרק אחד עשר

א. השבת אבדה לישראל - מצות עשה, שנאמר: השב
תשיבם. והרואה אבדת ישראל ונתעלם ממנה והניחה -
עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תראה את שור אחיך

ז. היורד לשדה חברו ברשות, אפלו נטע שדה שאינה
עשויה לטע - שמין לו וידו על העליונה: שאם היתה
ההוצאה יתר על השבח - נוטל ההוצאה³⁰, ואם השבח יתר
על ההוצאה - נוטל השבח³¹. ובעל בנכסי אשתו³²
והשתף³³ בשדה שיש לו חלק בה - פיורד ברשות הן,
ושמן להם וינדם על העליונה.
ח. היורד לשדה חברו שלא ברשות ונטע או בנה, ואחר
כך בא בעל השדה והשלים הבנין או ששמר הנטיעות³⁴,
וכיוצא באלו הדברים שמראין שדעתו נוטה³⁵ למה שעשה
זה ובכרצונו בא הדבר - שמין לו וידו על העליונה³⁶.
ט. היורד לתוך חרבתו של חברו ובנאה שלא ברשות -
שמין לו וידו על התחתונה³⁷. ואם אמר בעל הבנין: עצי
ואבני אני נוטל³⁸: בבית - שומעין לו³⁹, בשדה⁴⁰ - אין
שומעין לו⁴¹, מפני שמכחיש את הקרקע. אמר לו בעל
הקרקע: טל מה שבניתי⁴² - שומעין לו⁴³.
י. כל מי ששמן לו⁴⁴, בין שהיתה ידו על העליונה⁴⁵ בין
שהיתה ידו על התחתונה⁴⁶ - אינו נוטל כלום עד שישבע
בנקיטת חפץ⁴⁷ כמה הוציא. ואם אמר: יבואו הדנינים ויעשו
שומת ההוצאה, והרי היא גלויה לעיניהם⁴⁸, וישערו העצים
והאבנים והסיד ויזכר האמנין בפחות שבשעריהם⁴⁹ -

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(30) וההפסד על הבעלים. (31) [כלומר, חלק השבח שנהוג היה לתת לאריסים. ראה מגיד משנה]. (32) צריך לומר: "בנכסי אשתו הקטנה" (כסף משנה בשם הרשב"א וכן כתב המגיד משנה). פירוש: יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה ויכולה היא למאן בבעלה ולבטל הנישואין כשתגדל, הואיל ורק לאב ניתנה הזכות להשיא את בתו הקטנה. וכן כתב רבינו בפרק כג מהלכות אישות הלכה י. ומקור הדברים בכתובות פ. ואף על פי שבאשתו הגדולה ידו על התחתונה כמו שאמרו בגמרא שם וכמו שפסק רבינו שם (הלכה ט) - באשתו קטנה תקנו חכמים שתהא ידו על העליונה, מפני שחששו פן יפסיד הבעל את השרה, על ידי ניצול מופרז ללא כל השבחה, מאחר שהוא חושש תמיד שמה תמאן בו (גמרא שם). וראה להלן הלכה יב. (33) בבא בתרא מב: "שותף כיורד ברשות דמי". (34) כגון, שעשה גדר סביבן, בבא מציעא קא. (35) שהוא מסכים. (36) כמשמעות הדברים בהלכה ז. ואין מבדילים בין שדה העשויה ליטע לבין שדה שאינה עשויה ליטע. (37) כי הבעלים השאירו חורבה ולא רצו לבנותה, על כן דינה כשדה שאינה עשויה ליטע, שיד הנוטע על התחתונה, ראה למעלה הלכה ד. (38) ואיני רוצה בתשלום לפי דין "ידו על התחתונה". זה מקביל לטענת הנוטע "הריני עוקר אילני" למעלה הלכה ה. (39) משום שעל ידי הריסת הבניין אינו גורם נזק לבעל הקרקע (גמרא שם קא:). (40) אם בנה בשדה. (41) כי הבניין גורם להכחשת הקרקע שעליו נבנה. ורש"י פירש: בשדה, כלומר בנטיעות, אבל נראה שרבינו פירש אחרת, הבדל זה בין בית לשדה מפורש בגמרא שם. וראה למעלה הלכה ה. (42) כי איני רוצה בבניין. זה מקביל לטענת בעל השדה "עוקר אילנך ולך" למעלה הלכה ה. (43) מכיוון שהלה ירד לתוך חורבתו שלא ברשות. בזה אין הבדל בין בבית ובין בשדה. בשניהם יכול לומר: "טול מה שבניתי", וראה רי"ף לבבא מציעא שם. (44) את ההוצאה לעומת השבח. (45) כגון היורד לתוך שדה חבירו ברשות ונטע, למעלה הלכה ז. (46) כגון היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, והשדה אינה עשויה ליטע, למעלה הלכה ד. (47) כשהוא אוזח ספר תורה או דבר קדושה אחר, כגון תפילין, כמו בשבועה מן התורה, כגון שבועת השומרים או מודה במקצת. כל שבועת נשבע ונוטל המפורשת במשנה, היא בנקיטת חפץ, ושבועה זו, שישבע כמה הוציא, מפורשת במשנה בבעל שהוציא הוצאות על נכסי אשתו: "הוציא ולא אכל", שישבע כמה הוציא ויטול" (כתובות עט:). (48) ההוצאה גלויה, שהרי חמרי הבניין לעיניהם. (49) במחיר הפחות ביותר, ובלבד שלא יישבע. (50) כי השבועה דרושה רק במקום שיש ספק בטענת בעל-הדין, מה שאין כן כאן. (51) כגון שהשבח יתר על ההוצאה (למעלה הלכה ז). (52) כי השבח גלוי לעין. (53) ועל כן הוא בחזקת שלא נתן. ואם טען שנתן, עליו להביא ראיה, וכל עוד שלא הביא ראיה, אנו מאמינים ליורד, ובלבד שישבע שלא נטל. (54) והסכום כבר נקבע על ידי בית-הדין (מה שכתב רבינו "תן לו" - לאו דווקא הוא, שהרי כתב בפרק ז מהלכות טוען ונטען הלכה ה, שבין אמרו "חייב אתה ליתן" ובין אמרו "צא תן" - נאמן הוא לומר אחר כך נתתי). (55) כמה הוציא, והרי דינו שאינו נוטל כלום עד שישבע (ראה הלכה הקודמת). (56) בלי נקיטת חפץ, כדין כופר בכל, שחייב שבועה שתיקנו חכמי התלמוד. (57) והיורד הוא המוציא מחבירו ועליו להביא ראיה. (58) פועלים המעבדים את אדמת הבעלים ומקבלים כשכר חלק מן היבול, חצי, שליש או רבע בהתאם למנהג המקום. (59) נכסי מלוג, שהבעל אוכל פירותיהם (מגיד משנה). (60) והאריסים תובעים שכרם מן האשה בעלת הנכסים. (61) בקיא בטיב אריסות וידע לעבד את הקרקע. (62) ולא על דעת האשה. (63) כדין הבעל עצמו בנכסי אשתו הגדולה שדינו כיורד שלא ברשות (ראה למעלה הלכה ז). ואפילו אם השדה זקוק לאריסות, אין דנין כדין שדה העשויה ליטע (הלכה ד). כי לולא הם היה הבעל עצמו מעבד את השדה. (64) כי הקרקע זקוקה להם, ודינם כאילו האשה הורידה אותם ונגמרא שם משמע, שאם הבעל בקיא בעיבוד הקרקע, אינם נוטלים

1 והחזיקה מטה; ובטל מצות עשה. ואם השיבה - קים
2 מצות עשה.
3 ב. לקח את האבדה ולא השיבה - בטל מצות עשה, ועבר
4 על שני לאוין: על 'לא תוכל להתעלם' ועל 'לא תגזל'.
5 אפלו היה בעל האבדה רשע ואוכל נבלה לתאבון וכיוצא
6 בו - מצוה להשיב לו אבדתו. אבל אוכל נבלה להכעיס -
7 הרי הוא אפיקורוס; והאפיקורוסים ועובדי עבודת כוכבים
8 ומחללי שבת בפרהסיא - אסור להחזיר להן אבדה, בעובד
9 כוכבים.
10 ג. אבדת עובד כוכבים - מתרת, שנאמר: אבדת אחיד.
11 והמחזירה - הרי זה עובר עברה, מפני שהוא מחזיק יד
12 רשעי עולם. ואם החזירה לקדש את השם, כדי שיפארו את
13 ישראל ויגדעו שהם בעלי אמונה - הרי זה משבח. ובמקום
14 שיש חלול השם - אבדתו אסורה, וחיב להחזירה. ובכל
15 מקום מכניסין פליהם מפני הגנבים בכלי ישראל, מפני
16 דרכי שלום.
17 ד. טעות העובד כוכבים - באבדתו, ומתרת. והוא, שטעה
18 מעצמו; אבל להטעותו - אסור.
19 ה. כיצד? כגון שטעה העובד כוכבים חשבון וטעה. וצריך
20 שיאמר לו ישראל: ראה שעל חשבונך אני סומך, ואני
21 יודע, אלא מה שאתה אומר אני נותן לך. כגון זה מתר.
22 אבל אם לא אמר לו כן - אסור; שמה יתפון העובד כוכבים
23 לבדקו, ונמצא שם שמים מתחלל.
24 ו. עיר שישראלים ועובדי כוכבים דרין בה, ומחצה עובדי
25 כוכבים ומחצה ישראל, ומצא בה אבדה - נוטל ומכריו.
26 ואם בא ישראל ונתן סימניה - חיב להחזיר.
27 ז. היה רב העיר עובדי כוכבים: אם מצא במקום מן העיר
28 שרב המצויים שם ישראל - חיב להכריו; אבל אם מצא
29 בסרטיא ופלטיא גדולה, בבתי כנסיות ובבתי מדרשות
30 שהעובדי כוכבים מצויין שם תמיד, ובכל מקום שהרבים
31 מצויין שם - הרי המציאה שלו, ואפלו בא ישראל ונתן
32 סימניה; שהרי נתיאש ממנה כשנפלה, מפני שהוא אומר:
33 עובד כוכבים מצאה. אף על פי שהיא שלו, הוצאה ללף
34 בדרך הטוב והישר ועושה לפנים משורת הדין - מחזיר את
35 האבדה לישראל כשיתן את סימניה.
36 ח. מצא בעיר זו שרפה עובדי כוכבים חבית של יין - יינה
37 אסור בהנאה, ונקנה מתר משום אבדה. ואם בא ישראל
38 ונתן סימניה - מתר בשתייה לזה ישראל שמצאה.
39 ט. עוף שחטף בשור והשליכו בחצר אחרת, אף על פי שרב
40 העיר ישראל - הרי זה מתר משום אבדה, שהרי נתיאשו
41 הבעלים ממנו.
42 י. המוצא אבדה בזוטו של ים ובשוליתו של נהר שאינו
43 פוסק, אף על פי שיש בה סימן - הרי זה של מוצאה;

44 שנאמר: אשר תאבד ממנו ומצאתה - מי שאבדה ממנו
45 ומצויה היא אצל כל אדם, יצאת זו שאבדה ממנו ומכל
46 אדם, שנה ודאי נתיאש ממנה.
47 יא. המאבד ממונו לדעת - אין נזקקין לו. כיצד? הניח
48 פרתו ברפת שאין לה דלת ולא קשרה והלך לו, השליך
49 כיסו ברשות הרבים והלך לו, וכל כיוצא בזה - הרי זה
50 אבד ממונו לדעתו. ואף על פי שאסור לרואה דבר זה לטל
51 לעצמו - אינו זקוק להחזיר; שנאמר: אשר תאבד - פרט
52 למאבד לדעתו.
53 יב. אבדה שאין בה שוה פרוטה - אינו חיב להטפל ולא
54 להחזירה.
55 יג. מצא שק או קפה, אם היה חכם או זקן מכבד שאין
56 דרכו לטל פלים אלו בידו - אינו חיב להטפל בהן. ואומד
57 את דעתו אלו היו שלו: אם היה מחזירן לעצמו - כן חיב
58 להחזיר של חברו; ואם לא היה מוחל על כבודו אפלו היה
59 שלו - כן בשל חברו אינו חיב להחזיר. היה דרכו להחזיר
60 פלים כאלו בשדה, ואין דרכו להחזירן בעיר, ומצאן בעיר
61 - אינו חיב להחזיר; מצאן בשדה - חיב להחזירן עד
62 שיגיעו לרשות הבעלים, ואף על פי שהרי נכנס בהן לעיר
63 ואין דרכו בכך.
64 יד. וכן אם מצא בהמה והפישה - נתחייב להטפל בה
65 ולהחזירה אף על פי שאינה לפי כבודו; שהרי התחיל
66 במצוה. החזירה וברחה, אפלו מאה פעמים - חיב להחזיר;
67 שנאמר: השב תשיבם. 'השב' אפלו מאה פעמים משמעו.
68 לעולם הוא חיב להטפל בה, עד שיחזירה לרשות בעליה
69 למקום המשתמר; אבל אם החזירה למקום שאין משתמר,
70 כגון גנה וחרבה, ואבדה משם - חיב באחריותה.
71 טו. החזיר את האבדה בשחרית למקום שהבעלים נכנסין
72 ויוצאין שם בשחרית - אינו חיב להטפל בה, שהרי
73 הבעלים רואין אותה, אף על פי שהוא מקום שאינו
74 משתמר. במה דברים אמורים? בדבר שאין בו רוח חיים;
75 אבל בבעלי חיים - לעולם חיב להטפל בה, עד שיתכנסה
76 לרשות הבעלים המשתמרת. ואינו צריך דעת בעלים.
77 טז. ראה בהמה שפרחה מן הדיר והחזירה למקומה - הרי
78 זה קים המצוה, ואינו צריך דעת הבעלים.
79 יז. ההולך בדרך הטוב והישר ועושה לפנים משורת הדין
80 - מחזיר את האבדה בכל מקום, אף על פי שאינה לפי
81 כבודו.
82 יח. כהן שראה האבדה בבית הקברות - אינו מטמא
83 להחזירה. שבעת שמקיים מצות עשה של השב אבדה,
84 מבטל עשה של 'קדשים יהיו' ועובר על לא תעשה של 'לא
85 יטמא בעל בעמיו', ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה.
86 יט. ראה את האבדה, ואמר לו אביו: אל תחזירה - יחזיר,

43 אלא שְׁכָרוּ הָרָאוּי לוֹ. וְאִם הָיָה צֵיד, וְאָמַר לוֹ: בְּטֵל
44 מְצוּדָתְךָ וְהַעֲבִירֵנִי - נֹתֵן לוֹ כָּל מַה שֶּׁהִתְנָה עִמּוֹ. וְכֵן כָּל
45 פְּיוּצָא בְּזָה.

46 ח. שִׁירָא שֶׁהִיָּתָה הוֹלֶכֶת בַּמִּדְבָּר, וְעָמַד עָלֶיהָ גִּיס וְטָרְפָה:
47 אִם אֵינָן יְכוּלִים לְהַצִּיל מִיָּדָם, וְעָמַד אֶחָד מֵהֶן וְהַצִּיל -
48 הַצִּיל לְעַצְמוֹ; וְאִם יְכוּלִין הֵן לְהַצִּיל מִיָּדָם, וְקָדַם אֶחָד מֵהֶן
49 וְהַצִּיל, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הַצִּיל לְאֶמְצָע.
50 ט. הָיוּ יְכוּלִין לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדִּחָק - כָּל הַמַּצִּיל מַצִּיל
51 לְאֶמְצָע; אֲלָא אִם בֵּן אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הָרִי זֶה מַצִּיל
52 לְעַצְמוֹ. שֶׁכֵּינִן שֶׁשְּׁמַעוּהוּ אוֹמֵר 'לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל', הָיָה
53 לָהֶן לְדַחֵק עַצְמָן וּלְהַצִּיל; וְכֵינִן שֶׁיִּשְׁבּוּ וְלֹא הַצִּילוּ - הָרִי
54 נִתְיָאָשׁוּ מִן הַכֹּל.

55 י. הָיוּ שְׁנֵי שְׂתָפִין, וְהַצִּיל אֶחָד מֵהֶן - הַצִּיל לְאֶמְצָע. וְאִם
56 אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הָרִי זֶה חֵלֶק מִחִבְרוֹ, וְהַצִּיל
57 לְעַצְמוֹ. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לְהַצִּיל - כָּל שֶׁיַּצִּיל הָרִי הוּא
58 לַמַּשְׁכִּיר. וְאִם אָמַר: לְעַצְמִי אֲנִי מַצִּיל - הָרִי זֶה חוֹזֵר בּוֹ
59 מִן הַשְׂכִּירוֹת, וְכָל שֶׁיַּצִּיל אַחֵר שֶׁאָמַר בֵּן הָרִי הוּא שְׁלוֹ.
60 יא. שִׁירָא שֶׁחֲנִתָּה בַּמִּדְבָּר, וְעָמַד עָלֶיהָ גִּיס לְטָרְפָה, וּפְסָקוֹ
61 עִם הַגִּיס מִמּוֹן וְנִתְּנוּ לוֹ - מִחֲשָׁבִין לְפִי מִמּוֹנָם, וְאֵין
62 מִחֲשָׁבִין לְפִי נַפְשׁוֹת. וְאִם שְׁכָרוּ תֵּיִר לְפָנֶיהֶם הַהוּדִיעִם
63 הַדֶּרֶךְ - מִחֲשָׁבִין שְׁכָרוּ לְפִי מִמּוֹן וּלְפִי נַפְשׁוֹת. וְאֵל יִשְׁנו
64 מִמֶּנְהֶם הַחֲמָרִים.

65 יב. רִשְׁאִין הַחֲמָרִים לְהִתְנוּת בֵּינֵיהֶן: כָּל מִי שֶׁתֵּאֲבֹד מִמֶּנּוּ
66 חֲמוֹר מִבְּנֵי הַשִּׁירָא - מַעֲמִידִין לוֹ חֲמוֹר אַחֶרֶת. וְאִם פָּשַׁע
67 בָּהּ הוּא וְאֶבְדָּה - אֵין חֲכִיבִין לְהַעֲמִיד לוֹ.

68 יג. אֶבְדָּה חֲמוֹרוֹ, וְאָמַר: תָּנוּ לִי דָמִיָּה וְאֲנִי רוֹצֵה לְקַח
69 חֲמוֹר וְהָרִינִי שׁוֹמֵר עִמָּכֶם - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; אֲלָא מַעֲמִידִין
70 לוֹ חֲמוֹר אַחֶרֶת, כְּדֵי שֶׁיִּדְרֹד עַצְמוֹ וְיִשְׁמֹר בְּהִמָּתוֹ. וְאֶפְלוּ
71 הֵיָתָה לוֹ בְּהִמָּה אַחֶרֶת בְּשִׁירָא - אֵינוּ דוֹמֶה שׁוֹמֵר אַחַת
72 לְשׁוֹמֵר שְׁתֵּים.

73 יד. סְפִינָה שֶׁהִיָּתָה מִהֶלְכֶת בַּיָּם, וְעָמַד עָלֶיהָ נִחְשׁוֹל
74 לְטַבְעָה, וְהִקְלוּ מִמֶּשְׁאָה - מִחֲשָׁבִין לְפִי מִשְׁאוֹ, וְאֵין
75 מִחֲשָׁבִין לְפִי מִמּוֹן. וְאֵל יִשְׁנו מִמֶּנְהֶם הַסְּפִינִים.

76 טו. רִשְׁאִין הַסְּפִינִים לְהִתְנוּת בֵּינֵיהֶן: כָּל מִי שֶׁתֵּאֲבֹד לוֹ
77 סְפִינָה - מַעֲמִידִים לוֹ סְפִינָה אַחֶרֶת. פָּשַׁע בָּהּ וְאֶבְדָּה, אוֹ
78 שֶׁפָּרַשׁ לְמָקוֹם שֶׁאֵין הַסְּפִינִים הוֹלְכוֹת בּוֹ בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן - אֵין
79 חֲכִיבִין לְהַעֲמִיד לוֹ.

יום שני כ"ז טבת ה'תשע"א

פרק שלשה עשר

81 א. הַמוֹצָא אֶבְדָּה שֶׁהוּא חֲכִיב לְהַחֲזִירָה¹ - חֲכִיב לְהַחֲזִירָה²
82 עָלֶיהָ וּלְהוֹדִיעָה³ וְלֹאמַר: מִי שֶׁאֶבְדַּד לוֹ מִין פְּלוֹנִי⁴, יָבֹא
83

1 וְלֹא יִקְבַּל מִמֶּנּוּ. שְׂאֵם קָבַל מֵאֲבִיו, נִמְצָא בַּעַת שְׂקִים מְצוֹת
2 עֲשֵׂה שֶׁל 'כְּבֹד אֶת אֲבִיךָ', בְּטֵל עֲשֵׂה שֶׁל 'הִשָּׁב תְּשִׁיבָם'
3 וְעֵבֶר עַל 'לֹא תוֹכֵל לְהִתְעַלֵּם'.

4 כ. הַרְוָה מִיָּם שׁוֹטְפִין וּבָאִין לְהַשְׁחִית בְּנִין חִבְרוֹ אוֹ שְׂדֵהוּ
5 - חֲכִיב לְגִדֵּר בְּפָנֶיהֶם וּלְמַנְעָם; שְׁנֵאמַר: לְכָל אֶבְדָּת אַחִיד -
6 לְרַבּוֹת אֶבְדָּת קָרָעוּ.

פרק שנים עשר

8 א. מִי שֶׁאֶבְדָּה לוֹ אֶבְדָּה, וּפָגַע בְּאֶבְדָּתוֹ וְאֶבְדָּת חִבְרוֹ: אִם
9 יְכוּל לְהַחֲזִיר אֶת שְׂתִיָּהֶן - חֲכִיב לְהַחֲזִיר שְׂתִיָּהֶן; וְאִם אֵינוֹ
10 יְכוּל לְהַחֲזִיר אֲלָא אַחַת מֵהֶן - אֶבְדָּתוֹ קוֹדֶמֶת. וְאֶפְלוּ
11 לְאֶבְדָּת אֲבִיו אוֹ שֶׁל רֵבּוֹ - שְׁלוֹ קוֹדֵם לְכָל אֲדָם.

12 ב. פָּגַע בְּאֶבְדָּת רֵבּוֹ עִם אֶבְדָּת אֲבִיו: אִם הָיָה אֲבִיו שְׂקוּל
13 כְּנֶגֶד רֵבּוֹ - שֶׁל אֲבִיו קוֹדֶמֶת; וְאִם לֹא - שֶׁל רֵבּוֹ קוֹדֶמֶת.
14 וְהוּא, שִׁיָּהִי רֵבּוֹ מִכֶּהֱק, שָׂרֵב חֲכָמָתוֹ שֶׁל תּוֹרָה מִמֶּנּוּ לְמַד.
15 ג. הַנִּיחַ אֶבְדָּתוֹ וְהַחֲזִיר אֶבְדָּת חִבְרוֹ - אֵין לוֹ אֲלָא שְׁכָר
16 הָרָאוּי לוֹ. כִּיצַד? שֶׁטָּף נֶהָר חֲמוֹרוֹ וְחֲמוֹר חִבְרוֹ, שְׁלוֹ יָפָה
17 מִנֶּה וְשֶׁל חִבְרוֹ מֵאֵתִים, הַנִּיחַ אֶת שְׁלוֹ וְהַצִּיל אֶת שֶׁל חִבְרוֹ
18 - אֵין לוֹ אֲלָא שְׁכָרוֹ הָרָאוּי לוֹ. וְאִם אָמַר לוֹ: אֲצִיל אֶת שְׁלִיךְ
19 וְאֶתָּה נֹתֵן לִי דָמִי שְׁלִי, אוֹ שֶׁהִתְנָה בְּפָנֵי בֵּית דִּין - חֲכִיב
20 לְתֵן לוֹ דָּמִי שְׁלוֹ. וְאֵף עַל פִּי שֶׁחֲמוֹרוֹ עָלָה מֵאֲלִיו - הוֹאִיל
21 וְלֹא נִתְעַסַּק בּוֹ, זָכָה בָּמָה שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ.

22 ד. יָרַד לְהַצִּיל וְלֹא הַצִּיל - אֵין לוֹ אֲלָא שְׁכָרוֹ הָרָאוּי לוֹ.
23 וְכֵן אִם הָיָה עוֹסֵק בְּמִלְאָכָה, וּבְטֵל מִמֶּלְאָכָתוֹ שֶׁשְׁוֶה דִּינָר,
24 וְהַחֲזִיר אֶבְדָּה שֶׁשְׁוֶה מֵאָה דִּינָר - לֹא יֵאמַר לוֹ: תֵּן לִי דִּינָר
25 שֶׁהִפְסַדְתִּי, אֲלָא נֹתֵן לוֹ שְׁכָרוֹ כְּפּוֹעֵל בְּטֵל שֶׁיִּכְבֵּט מֵאוֹתָהּ
26 מִלְּאָכָה שֶׁהָיָה עוֹסֵק בָּהּ. וְאִם הִתְנָה עִם הַבְּעָלִים אוֹ בְּפָנֵי
27 בֵּית דִּין שֶׁיִּטֵּל מֶה שֶׁיִּפְסִיד, וְהִרְשׁוּהוּ - הָרִי זֶה נוֹטֵל. וְאִם
28 אֵין שֵׁם בְּעָלִים וְלֹא בֵּית דִּין - שְׁלוֹ קוֹדֵם.

29 ה. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ בָּאִים בַּדֶּרֶךְ, זֶה בַּחֲבִית שֶׁל יֵין וְזֶה כְּבֹד
30 שֶׁל דְּבִשׁ, וְנִסְדָּק הַכֹּד שֶׁל דְּבִשׁ, וְקָדַם שֶׁיִּשְׁפֹּף הַדְּבִשׁ לְאַרְץ
31 שֶׁפָּף זֶה אֶת יֵינוֹ וְהַצִּיל אֶת הַדְּבִשׁ לְתוֹךְ הַחֲבִית - אֵין לוֹ
32 אֲלָא שְׁכָרוֹ הָרָאוּי לוֹ. וְאִם אָמַר: אֲצִיל אֶת שְׁלִיךְ וְאֶתָּה נֹתֵן
33 לִי דָמִי שְׁלִי, אוֹ שֶׁהִתְנָה בְּפָנֵי בֵּית דִּין - הָרִי זֶה חֲכִיב לְתֵן
34 לוֹ. וְאִם נִשְׁפֹּף הַדְּבִשׁ לְאַרְץ - הָרִי זֶה הַפָּקֵר, וְכָל הַמַּצִּיל -
35 לְעַצְמוֹ מַצִּיל.

36 ו. הָיָה זֶה בֹּא כְּבֹד שֶׁל דְּבִשׁ וְזֶה בֹּא בְּקַנְקָנִים רִיקָנִים, וְנִסְדָּקָה
37 כְּדֵי הַדְּבִשׁ, וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַקַּנְקָנִים: אֲנִי מַצִּיל לָךְ דְּבִשׁ זֶה
38 בְּקַנְקָנִי עַד שֶׁתֵּתֵן לִי חֲצִי אוֹ שְׁלִישׁ אוֹ כֶּף וְכָף דִּינָרִין, וְקָבַל
39 עָלָיו בַּעַל הַדְּבִשׁ וְאָמַר לוֹ: הֵן - הָרִי זֶה שֶׁחֵק בּוֹ, וְאֵינוֹ נֹתֵן
40 לוֹ אֲלָא שְׁכָרוֹ הָרָאוּי לוֹ; שֶׁהָרִי לֹא הִפְסִידוּ בָלוּם.

41 ז. וְכֵן מִי שֶׁכָּרַח מִבֵּית הָאֶסְרוֹרִים, וְהִיָּתָה מַעֲבָרָת לְפָנָיו,
42 וְאָמַר לוֹ: הַעֲבִירֵנִי וְאֵין נֹתֵן לָךְ דִּינָר, וְהַעֲבִירוֹ - אֵין לוֹ

- 1 ויתן סימניו⁵ ויטל. אפלו היתה שוה פרוטה בעת המציאה
2 והזלה⁶ - חיב להכריז⁷ עליה. ואכן גבוהה⁸ היתה חוץ
3 לירושלים, שעליה היו מכריזין.
4 ב. כיצד מכריז⁹? אם מצא מעות - מכריז: מי שאבד לו
5 מטבע¹⁰. וכן מכריז: מי שאבד לו כסות או בהמה או שטרות,
6 יבוא ויתן סימנים ויטל. ואינו חושש¹¹ מפני שהודיע מין
7 האבדה, לפי שאינו מחזירו עד שיתן סימנים מבהקין¹².
8 ג. בא פעל האבדה ונתן סימנים שאינן מבהקין¹³ - אין
9 מחזירין לו, עד שאמר סימנים מבהקין. והרמאי, אף על
10 פי שאמר סימנים מבהקין - אין מחזירין לו, עד שיקביא
11 עדים¹⁴ שהיא שלו. אמרו חכמים: והיה עמך עד דרש אחיד
12 - עד שתחקר אחריו אם רמאי הוא אם לאו¹⁵.
13 ד. בראשונה, כל מי שאבדה לו אבדה וקא ונתן סימניה¹⁶
14 - מחזירין אותה לו, אלא אם כן החזק רמאי¹⁷. משברבו
15 הרמאין, התקינו בית דין, שיהיו אומרים לו¹⁸: הבה עדים
16 שאין אתה רמאי וטל¹⁹.
17 ה. הסימנים המבהקין - סומכין עליהם ודנין על פיהם בכל
18 מקום²⁰ דין תורה²¹. והמדה²² או המשקל²³ או המנין²⁴ או
19 מקום האבדה²⁵ - סימנין מבהקין הן.
20 ו. באו שנים²⁶, זה נתן סימני האבדה, וזה נתן סימני
- האבדה כמו שנתן האחר²⁷ - לא יתן לא לזה ולא לזה, אלא
תהיה מנחת²⁸ עד שיודה האחד לחברו או יעשו ביניהן
פשרה. נתן האחד את הסימנים, והשני הביא עדים - יתן
לבעל העדים²⁹. זה נתן סימנים, וזה נתן סימנים ועד אחד
הרי העד האחד כמו שאינו³⁰, ויניח.
ז. מצא שמלה וכיוצא בה, וזה הביא עדי אריגה שארגוה
לו, וזה הביא עדים שנפלה ממנו - יתן לעדי נפילה³¹. זה
נתן מדת ארפה, וזה נתן מדת רחפה - יתן למי שנתן מדת
ארפה; שאפשר שישער הרמאי מדת רחפה³² כשהיה
בעליה מתפסה בה. זה נתן מדת ארפה ורחפה, וזה כן
משקלותיה - יתן למי שפגן משקלה³³. זה נתן מדת ארפה
ורחפה³⁴, וזה נתן מדת האמירות³⁵ שפה - יתן למי שנתן
מדת ארפה ורחפה³⁶.
ח. בראשונה, כל מי שמצא אבדה, היה מכריז עליה
שלשה רגלים³⁷. רגל ראשון - אומר: ראשון. שני³⁸ -
אומר: שני. שלישי - מכריז סתם³⁹, כדי שלא יתחלף לו
שני בשלישי⁴⁰. ואחר רגל האחרון בשבעת ימים מכריז
פעם רביעית; כדי שילף השומע⁴¹ לביתו בשלשה ימים⁴²
וימשש פליו⁴³, ויחזר בשלשת הימים, וימצא זה המכריז
מכריז בשביעי⁴⁴.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

בבא מציעא כח: וכך פסק הר"ף. (5) המייחדים חפץ זה מיתר החפצים מאותו מין. (6) ופחות משווה פרוטה אינה מציאה.
(7) שבשעה שמצאה הייתה שווה פרוטה ונתחייב בה (בבא מציעא כז:). (8) זו הנוכרת בברייתא שם כח: "אכן טוען" משום
שלשם באו כל אלו שאבדו להם אבידות (בתענית יט. הגירסה "הטועני"). (9) בהלכה זו באות דוגמאות לכלל "מין פלוני"
שבהלכה א. (10) אבל אינו מפרט איזו מטבע. (11) מפני הרמאי, שאם ידע את מין האבידה, כגון כסות, וידע במקרה את בעל
הכסות שאבדה ומכיר בסימניה, ייתן סימניה ויטלה. חשש זה מביע רב יהודה, ומשום כך הוא סובר "אבידה" מכריז, בבא מציעא
כח: (12) כגון מידת ארכה ומידת רחבה של הכסות, אבל סימן בעלמא, כגון צבע הבגד, אינו מספיק, כי יש הרבה בגדים באותו
צבע, וראה שם כז: תוספות דיבור המתחיל ואנא. וראה לקמן הלכה ה. (13) כגון אדום ולבן. (14) כי אם הוא ידוע כרמאי, יש
לחשוש שנודעו לו הסימנים המובהקים בדרך רמאות. על כן דורשים ממנו עדים, ולא יספיק הסימן המובהק ביותר, כגון נקב יש
בצד אות פלונית בשטר. (15) "דרוש אחיך" משמע שתדרוש את אחיך לידע אם אינו רמאי ואם תמצא שהוא רמאי אל תחזיר
לו אפילו בסימנים מובהקים. (16) המובהקים. (17) וממנו דרשו הבאת עדים שהאבידה היא שלו. (18) לאדם שלא הוחזק
רמאי. (19) על פי סימנים. (20) אפילו באיסור, כגון להחזיר גט אשה בסימנים או להתיר עגונה על סמך סימנים שנמצאו בגוף
ההרוג (שם כז:). (21) כדעת רבא שסימנים מן התורה הם (שם כח:). (22) כגון מידת אורך ורוחב, או מידה בלח, כגון ליטר
שמן. (23) ביבש. (24) כגון עשרה דגים במחרוזת (שם כג:). (25) כשמצא ברשות היחיד, כדעת רבא שם כב: שמקום הוא
סימן. וראה לקמן פרק טו הלכה י. (ישנם שלושה סוגי סימנים: א. מובהקים ביותר, כגון נקב בצד אות פלונית בשטר; ב. מובהקים,
כגון מידה, משקל ומניין; ג. אינם מובהקים, ודעת רבינו, שמובהקים ביותר סומכים עליהם בכל עניינים, סוג ב' מועיל להחזיר
אבידה אבל לא באיסורים. ומה שכתב רבינו כאן: "והמידה או המשקל או המניין וכו' סימנים מובהקים הם" הכוונה להחזרת
אבידה, ומה שאמר בראש הלכה זו: "הסימנים המובהקים" הכוונה לסימנים מסוג א. כך פירש בכסף משנה. (26) וכל אחד מהם
טוען, שממנו נפלה, מימרא של רבא, שם כח. (27) אבל אם אחד נתן סימן מובהק וחבירו נתן סימן מובהק ביותר, תינתן המציאה
לחבירו. ראה הלכה ז. (28) אצל המוצא, ויעשה בהם כמו במציאה שלא נודעו בעליה. ראה להלן הלכות טו-יז. (29) כי עדים
עדיפים מסימנים, אף-על-פי שגם סימנים מן התורה. (30) מכיוון שכל אחד מהם טוען שאבדה ממנו, ונותן סימנים חשובים כמו
של חבירו, אין כוח בידי עד אחד להכריע (שם). (31) אנו אומרים, שזה שארגוה לו מכרה לחבירו, שהרי עדים מעידים שנפלה
ממנו (שם). (32) שהיא קטנה, מה שאין כן מידת אורכה שהיא גדולה וקשה יותר לשער. (33) כי מידת רוחבה אפשר לשער,
כפי שאמרנו, ואפילו מידת אורכה אפשר בקושי לשער, אבל לא משקלה של השמלה. על כן משקל השמלה הוא סימן מובהק
יותר ממידת רוחבה ואורכה. (34) כל מידה לחוד. (35) שפות הבגד. (36) הכלל בהלכה זו הוא, שבעל הסימנים המובהקים
יותר יקבל את האבידה. (37) כדעת רבי יהודה במשנה שם כח. והטעם הוא, כי בשלושת הרגלים חייבים כל בני ישראל לעלות
לירושלים, ומי שלא עלה בראשון ובשני יעלה בשלישי. (38) המוצא מציין שזהו הרגל השני שהוא מכריז, כדי שהמאבד ידע
שיש לו שהות עד הרגל השלישי ולא יצטרך לחזור מיד (שם). (39) בלי לציין איזה רגל זה, וכל השומע ידע, שזהו הרגל האחרון,
ואם נמצא שאבד לו חפץ, יחזור מיד. (40) אם יכריז שלישי עלול השומע בטעות להחליפו בשני (בגלל ה"שין" המשותפת),
ויחשוב שיש לו שהות עד הרגל הבא, ולא יחזור מיד ויפסיד את אבידתו. (41) שלא היה בשני הרגלים הקודמים. (42) אם ביתו
נמצא במרחק כזה. (43) כדי לברר אם אבד לו כלי ממין זה. (44) יותר משבעה ימים לא הטריחו חכמים את המוצא שישנה

- 1 ט. משחרב⁴⁵ בית המקדש, התקינו שיהיו מכרזין בבתיה
- 2 כנסיות⁴⁶ ובתיה מדרשות⁴⁷. משרבו האנסיין⁴⁸ ואמרו:
- 3 המציאה של מלך היא⁴⁹, התקינו שיהיו מודיעין לשכניו
- 4 ולמידעיו⁵⁰ ודין.
- 5 י. הכרזו⁵¹ או הודיע⁵² ולא באו הבצלים - תהיה המציאה
- 6 מנחת אצלו עד שיבוא אליהו⁵³. ובכל זמן שהאבדה אצלו,
- 7 אם נגנבה או אבדה - חייב באחריותה; ואם נאנסה⁵⁴ -
- 8 פטור. ששומר אבדה כשומר שוכר הוא⁵⁵, מפני שהוא עוסק
- 9 במצוה ונפטר ממה מצות עשה⁵⁶ כל זמן שהוא עוסק
- 10 בשמירתה⁵⁷.
- 11 יא. וצריך לבקרה⁵⁸ את האבדה ולבדקה⁵⁹, כדי שלא תפסד
- 12 ותאבד מאליה⁶⁰; שנגמר: והשבתו לו - ראה היאך תשיכנו
- 13 לו⁶¹. כיצד? מצא כסות של צמר⁶² - מנערה⁶³ אחת
- 14 לשלשים יום. ולא ינערה במקל⁶⁴, ולא בשני בגי אדם⁶⁵.
- 15 ושוטחה על גבי מטה לצרפה⁶⁶ בלבד, אבל לא לצרפה
- 16 ולצרפו⁶⁷. נדמנו לו אורחים - לא ישטחנה בפניהם ואפילו
- 17 לצרפה - שמה תגוב.
- 18 יב. מצא כלי עץ - משתמש בהן, כדי שלא ירקבו. כלי
- 19 נחשת - משתמש בהן בחמין⁶⁸, אבל לא על ידי האור⁶⁹,
- 20 מפני שמשתחין⁷⁰. כלי כסף - משתמש בהן בצונן, אבל לא
- 21 בחמין, מפני שמשתחין. מצא מגרפות⁷¹ וקרדמות -
- 22 ישתמש בהן ברוך, אבל לא בקשה, מפני שמפחיתן⁷². מצא

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

בירושלים. ואף-על-פי ששבעת הימים מספיקים רק לאלו הגרים עד דרך שלושת ימים מירושלים ולא יותר (דעת רבא שם).
(45) המשך הברייתא הקודמת שם. (46) שמתפללים שם ורבים מצויים שם. (47) שלומדים שם ורבים מצויים שם. (48) שלקחו בכוח את המציאה מיד המוצא. (49) כגון הפרסים (שם), ומשום כך חששו להכריז במקום פומבי. (50) והם הודיעו למכרים שלהם. (51) בבית המקדש או בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. (52) למידועיו בשעה שיש אנסים. (53) ויוודע מי הוא בעל האבידה (שם ל.). (54) כגון על ידי שורד מזויין, ולא היה בכוח המוצא למנוע זאת. (55) שחייב בגניבה ופטור באונס. פסק כרב יוסף בבא מציעא כט. פב. ובבא קמא נו. שהרי התלמוד אומר "דכולי עלמא אית להו דרב יוסף" (דעת הכל כדעת רב יוסף, שם פב.), וכך פסק רבינו חננאל. (56) שיש בהן חסרון כיס, כגון, נתינת פת לעני וכיוצא בה, שהעוסק במצווה פטור מן המצווה, ועל כן דינו כשומר שכו. (57) כגון שמנער את הכסות לצרכה, אבל לא כשהיא מונחת אצלו ללא טיפול. שהיה אמרו העוסק במצווה פטור מן המצווה. והכלל הוא: כל שאפשר לו לקיים שתי המצוות יחד, חייב בשתייהן, שאם לא כן, מי שתפילין בראשו וציצית בבגדו יהא פטור מכל המצוות. וראה שם תוספות דיבור המתחיל בההיא הנאה. (58) מזמן לזמן. (59) בשעה שהוא מבקר אותה יבדוק אם לא נתקלקלה. (60) כגון, עש בכסות. (61) כלומר, תשיב לו בשלימות (משנה בבא מציעא כח:). (62) אבל בגד פשתן לא ינער, כי הניעור מזיק לו (גמרא שם). כך פירשו רבינו חננאל והרי"ף. (63) מן האבק. (64) כי עלולה להיקרע. (65) האוחזים בשני ראשיה ומנערים, וממתחים אותה יותר מדי. (66) שתתאווור (שם ל.). (67) לכסות את המיטה. זוהי בעינינו שלא נפתרה ופסק רבינו לחומרא. (68) אפילו בחמים וכל שכן בצונן. (69) לא ייתן הכלי על האור (אש). (70) ומאבדים מן החומר שהאש אוכלת. (71) מין מעדר. (72) פוגגם. (73) שהניעור מזיק לה. (74) ועל כן חייב השומר לטפל בפיקדון באותה דרך שהמוצא חייב לטפל במציאה, אבל אם בעל הפיקדון נמצא באותה ארץ, הרי זה לא יגע בה. (75) כדי לאוור אותה. (76) כדי שייכנס בהם אוויר. בתקופת המשנה היו הספרים עשויים בצורת מגילות. (77) אפילו אחת לשלושים יום. (78) עניין שלא למד, כי מתעכב זמן רב על מקום אחד. וזה לא לטובת הספר. (79) ויקרא פעם שנייה, גמרא שם. (80) לשפת העם. (81) עלול הספר ליפול ולהתקלקל. (82) לפי תשובת אביי (שם) שיש הבדל בין קריאה בעניין אחד ובין קריאה בשני עניינים וכפירוש של הרי"ף. אבל רש"י מפרש להיפך, שבעניין אחד אסור ובשני עניינים מותר. (83) מעריך. (84) את התפילין. (85) ואם המאבד ירצה תפילין, יוכל לקנותם בדמים. (86) ואין לחשוש שיהיה מעוניין דווקא בתפילין שלו. (87) ויכולים להאכילו את שכו מעשיו (משנה וברייתא שם כח:). (88) ואל ימכור אותם, כמו בתפילין, מפני שהמאבד מעוניין בבהמתו שלמדה לשמוע בקולו. (89) "לא הטריחו רבנן באבידה יותר מדאי", שם כח. (90) התרנגולות (ברייתא שם). (91) השומה צריכה להיות על פי בית דין, כדלהלן הלכה טז, וראה הגהות חידושי אנשי שם על הרי"ף בסוגייה כאן. (92) מחצה על מחצה, כשכר על הטיפול בתרנגולות. (93) שאוכלים ואינם עושים (ברייתא שם). (94) שרועים במרעה ואין טיפולם מרובה. (95) שצריך להאכילם (בזמן שאין מרעה) ועולה בדמים מרובים. (96) שמוצאים בעצמם את מזונם (כך פירש רבינו חננאל ושלח כרש"י שם). (97) צריך להאכילם והטריחו וההוצאות מרובות.

1 שטפולו מרבה משכרו - מטפל בהן שלשה ימים⁹⁸. מכן
2 ואילך - מוכרן בבית דין. וכן פירות⁹⁹ שהתחילו להקריב
3 וכיצא בהן - מוכרן בבית דין.
4 י. מה יעשה בדמים? ינתנו למוצא¹⁰⁰, ויש לו רשות
5 להשתמש בהן. לפיכך, אם נאנסו, כגון שטרפם גיס או
6 טבעו בים - חייב לשלם. ואף על פי שלא נשתמש¹⁰¹ בהן;
7 שפיון שיש לו רשות להשתמש בהן - הרי הן אצלו
8 כשאלה¹⁰².
9 יח. כמה דברים אמורים? בדמי האבדה¹⁰³, הואיל ונטפל
10 בהן¹⁰⁴; אבל מעות אבדה¹⁰⁵ - לא ישתמש בהן¹⁰⁶. לפיכך,
11 אם אבדו באנס - פטור; שהרי הוא שומר שכר, כמו
12 שבארנו.
13 יט. כל אותן הימים שנטפל באבדה קדם שימכרנה¹⁰⁷
14 בבית דין, אם האכילה משלו - נוטל מן הבעלים. ויראה
15 לי, שהוא נוטל בלא שבועה, מפני תקון העולם.
16 כ. המוצא מציאה - לא ישבע¹⁰⁸, מפני תקון העולם; שאם
17 אתה אומר ישבע - יניח המציאה וילך לו, כדי שלא
18 ישבע¹⁰⁹. אפלו מצא כס¹¹⁰, וטען בעל המציאה ששגוי
19 כיסים קשורים היו ואי אפשר¹¹¹ שימצא האחד אלא אם
20 נמצא האחר הקשור עמו - הרי זה לא ישבע.

פרק ארבעה עשר

22 א. השמלה בכלל כל אבדת אחיד¹ היתה, וכן השור והשה
23 וחמור. ולמה פרט הכתוב חמור? להחזירו בסימני מרדעת.
24 אף על פי שהסימן בדבר הטפל לו - יחזיר. ולמה פרט
25 שור ושה? להחזיר אפלו גזת השה או גז זנב שור, אף על
26 פי שהוא דבר מועט. ולמה פרט השמלה? ללמד ממנה:
27 מה השמלה מיוחדת שיש לה סימנין, וחזקתה שיש לה
28 תובעין, וחיוב להחזיר; אף כל דבר שיש לו סימנים - הרי
29 הוא בחזקת שיש לו תובעין, וחיוב להחזיר; אבל דבר שאין
30 לו תובעין, אלא נתיאשו ממנו הבעלים - הרי הוא של
31 מוצא, אף על פי שיש בו סימנים.
32 ב. זה הכלל באבדה: כל דבר שאין בו סימן, כיון שאבד
33 וידעו בו הבעלים שאבד - הרי זה בחזקת שנתאשו בעליו
34 ממנו. כגון מסמר אחד או מחט אחת או מטבע, שהרי אין
35 יכולים לתן סימן להחזירו להן. ולפיכך הרי הוא לזה
36 שמוצאו.
37 ג. וכל דבר שיש בו סימן, כגון שמלה ובהמה - הרי זה
38 בחזקת שלא נתיאשו ממנו בעליו; שהרי דעתן תלויה לתן

39 סימנין שיש בו ויחזרו להן. לפיכך המוצא חייב להכריז.
40 אלא אם כן ידע שנתאשו הבעלים, כגון ששמע אותם
41 אומרים: וי לחסרון כס, וכיצא בדברים אלו שמראין
42 שנתאשו - הרי אותה האבדה של מוצאה.
43 ד. וכן אם מצא דבר שיש בו סימן בים וכו' ויצא בהן,
44 או במקום שרבו עובדי כוכבים - הרי זה בחזקת שנתאשו
45 בעליו ממנו משעה שנפל. ולפיכך הרי הוא של מוצאו ואף
46 על פי שלא שמעו הבעלים שנתאשו ממנו.
47 ה. יאוש שלא מדעת, אפלו בדבר שאין בו סימן - אינו
48 יאוש. כיצד? נפל ממנו דינר ולא ידע בו שנפל, אף על פי
49 שכשידע בו שנפל יתיאש - הרי זה אינו יאוש עתה, עד
50 שיידעו הבעלים שנפל. אבל אם עדין אומרים הבעלים:
51 שמא נתתו לפלוני, או במגדל הוא מנח, או שמא טעיתי
52 בחשבון, וכיצא באלו הדברים - אין זה יאוש.
53 ו. הרוצה חבירו שנפל ממנו דינר על הארץ ולא ידע בו,
54 ונטל הדינר קדם יאוש - עובר על עשה ועל שני לאוין,
55 כמו שבארנו. ואפלו החזיר לו הדינר לאחר שנתאש -
56 מתנה היא זו, וכבר עבר על האסורים.
57 ז. נטל הדינר לפני יאוש על מנת להחזירו, ולאחר יאוש
58 נתפנו לגזל אותו - עובר משום 'השב תשיבים'. המתין לה
59 ולא הודיע לבעלים ולא נטל הדינר עד שיידעו הבעלים
60 שנפל, שהרי נתיאשו כמו שבארנו, ואחר כך נטל הדינר
61 מעל הארץ - אינו עובר אלא משום 'לא תוכל להתעלם'.
62 וכן כל כיוצא בזה.
63 ח. ראה סלע או מטבע שנפל, אפלו משלשה בני אדם,
64 ואף על פי שאין בו שנה פרוטה לכל אחד ואחד - חייב
65 להחזיר; שמא שתפין הן, ומחל אחד מהן חלקו לחברו,
66 ונמצאת אבדתו של זה שנה פרוטה.
67 ט. ראה חבירו שנפל ממנו דינר בתוף החול או בתוף
68 העפר, ונתעלם ממנו - הרי זה כנופל לים או לנהר, והרי
69 הוא של מוצאו; שהרי נתיאש ממנו, מפני שאין בו סימן.
70 ואפלו ראה אותו מביא כברה לחפש אחרי - בדעת רעושה
71 הוא מחפש, כדרך שמחפשים בעפר שאר הכלשין שלא
72 נפל מהן כלום, שמא ימצאו מה שנפל לאחרים, כך הוא
73 זה מחפש, לא מפני שלא נתיאש.
74 י. המוצא סלע בשוק, מוצאו חבירו ואמר לו: שלי היא,
75 וחדשה היא, ושל מדינה פלונית היא, ושל מלך פלוני היא;
76 אפלו אמר: שמי כתוב עליה - לא אמר כלום, ואינו חייב
77 להחזיר. שאין סימני המטבע סימן, מפני שחזקתו להוצאה,

(98) שמה יבואו הבעלים. יותר מג' ימים לא יטפל, כדי למנוע הפסד מן הבעלים. (99) במפקיד פירות והתחילו להקריב יש מחלוקת במשנה (בבא מציעא לח.). החכמים אומרים: לא יגע בהם, ורבן שמעון בן גמליאל אומר: מוכרם בפני בית דין, מפני שהוא כמשיב אבידה לבעלים. מכאן יוצא, שבאבידה גופה לדעת הכול ימכור בבית דין. והטעם הוא: במפקיד אל יגע, שהרי יש בעלים שיטפלו בהם, מה שאין כן באבידה. (100) עד שיבואו הבעלים. (101) זכות השימוש מחייבת אותו באונסין (שם). (102) ושואל חייב אף-על-פי שלא נשתמש. (103) דמים שקיבל תמורת האבידה. (104) הרשה רבי טרפון להשתמש בדמים מתוך הנחה שבעל האבידה יסכים לזה, כי יכיר טובה למוצא על טרחתו. (105) מעות שאבדו ומצאן. (106) כי לא טרח בהן (שם כט:). (107) באוכל ואינו עושה. (108) אם מצא ארנק ובו עשר לירות, והמאבד טוען שהיו בו עשרים לירות. (109) אפילו על אמת. (110) ארנק.

ד. מִצָּאָה רוּעָה בֵּין הַכֶּרְמִים - חֵיב לְהַחְזִיר מִשּׁוּם אֲבֵדָת
הַקֶּרֶקֶע. לְפִיכָף, אִם הָיוּ הַכֶּרְמִים שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִּים - אֵינָה
אֲבֵדָה, וְאִינוּ חֵיב לְהַחְזִיר. וְאִם חָשַׁשׁ שֶׁמָּא יִהְיֶה נֶהֱעוֹבֵד
כּוֹכְבִּים בְּשִׁמְצָאָנָה מִפְּנֵי שֶׁהִפְסִידָה הַכֶּרֶם - הָרִי זֶה אֲבֵדָה,
וְנוֹטֵל וּמַכְרִיז.
ה. מִצָּא פָּרָה בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, אִם עוֹמֶדֶת חוּץ לְתַחוּם -
חֵיב לְהַחְזִיר. הֵיתָה רוּעָה בְּעֶשְׂבִּים, אוֹ שֶׁהֵיתָה בְּרֶפֶת
שְׂאִינָה מִשְׁתַּמֶּרֶת וְאֵינָה מֵאֲבֵדָת - לֹא יָגַע בָּהּ, שְׂאִין זֶה
אֲבֵדָה. מִצָּא טְלִית אוֹ קֶרֶדֶם: בְּצַד הַגֶּדֶר - הָרִי זֶה לֹא יָגַע
בָּהּ; בְּסֶרְטָא - הָרִי זֶה נוֹטֵל וּמַכְרִיז. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּהּ.
ו. מִצָּא גּוֹזְלוֹת מִקְשָׁרִין בְּכַנְפֵיהֶן וּמִדִּידִין אַחֵר הַגֶּדֶר אוֹ
אַחֵר הַגֶּפֶה אוֹ בְּשִׁבְלִין שֶׁבְּשָׂדוֹת - הָרִי זֶה לֹא יָגַע בָּהּ,
שֶׁמָּא בְּעִלְיָהּ הֵנִיחוּם שָׁם. וְאִם נָטְלָן - הָרִי אֵלּוּ שְׁלוֹ. וְאִם
הָיוּ קְשׁוּרִין קֶשֶׁר שֶׁהוּא סִמֶּן - חֵיב לְהַכְרִיז. וְכֵן אִם מִצָּאָן
קְבוּעִים בְּמִקּוֹמָן - חֵיב לְהַכְרִיז; שֶׁהִמְקוֹם סִמֶּן.
ז. מִצָּא בֹאֶשְׁפָּה כְּלִי מִכֶּסֶה - הָרִי זֶה לֹא יָגַע בּוֹ, כְּמוֹ
שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְאִם אֶשְׁפָּה שְׂאִינָה עֲשׂוּיָה לְהַתְּפֹנוֹת הָיָא, וְנִמְלָךְ
עָלֶיהָ לְפִנוֹתָהּ, אָף עַל פִּי שֶׁמִּצָּאָה מִכֶּסֶה - נוֹטֵל וּמַכְרִיז. וְכֵן
אִם הָיוּ כְּלִים קְטָנִים, כְּגוֹן סִכִּין וְשִׁפּוֹד וְכִיּוּצָא בָּהֶן, אֶפְלוּ
הָיוּ מִכְסִּין בֹּאֶשְׁפָּה הַקְּבוּעָה - נוֹטֵל וּמַכְרִיז.
ח. מִצָּא פְּרוֹת מִפְּזָרִין: דֶּרֶךְ הַנֶּחֱחָה - לֹא יָגַע בָּהֶן; דֶּרֶךְ
נִפְּלָה - הָרִי הֵן שְׁלוֹ. וְכֵן אִם מִצָּא פְּרִיכוֹת קְטָנוֹת שֶׁל
שִׁבְלִים בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, שֶׁהָרִי אֵין בָּהֶן סִמֶּן, אוֹ שֶׁמִּצָּא
עֲגוּלֵי דְבָלָה, וְכִפְרוֹת שֶׁל נֶחֱתוּם, וּמַחְרוּזוֹת שֶׁל דָּגִים,
וְחִתִּיכוֹת שֶׁל בֶּשֶׂר, וְגוֹי צֶמֶר הַבָּאוֹת מִמִּדְיָנָתָן, וְאַנְיָצִי
פֶּשֶׁתָן, וְלִשְׁנוֹת שֶׁל אֲרָגְמָן - הָרִי אֵלּוּ שְׁלוֹ, מִפְּנֵי שְׂאִין בָּהֶן
סִמֶּן. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן סִמֶּן - נוֹטֵל וּמַכְרִיז; שֶׁסִּמֶּן הָעֲשׂוּי
לְדָרֵס הָרִי הוּא סִמֶּן.
ט. אֲכָל אִם מִצָּא פְּרוֹת שֶׁל פֶּעַל הַבֵּית, וְגוֹי צֶמֶר
הַלְקוּחוֹת מִבֵּית הָאֶמֶן, כִּדִּי יֵין וְכִדִּי שֶׁמֶן - חֵיב לְהַכְרִיז;
שֶׁכָּל אֵלּוּ יֵשׁ לָהֶם סִמְנִין מִבְּהִקֵּין. וְאִם נִפְתְּחוּ הָאוֹצְרוֹת
שֶׁל יֵין וְשֶׁל שֶׁמֶן - הָרִי אֵלּוּ שְׁלוֹ. וְאָף עַל פִּי שֶׁהֵם רְשׁוּמִין.
שֶׁכָּל הַפְּדוֹת כֶּף הָיוּ רְשׁוּמוֹת, וְנִמְצָאוּ אֵלּוּ הַפְּדִין כְּכִפְרוֹת
הַנֶּחֱתוּם, שֶׁיֵּשׁ צוּרָה אַחַת לְכָלָן וּמִשְׁקָל אֶחָד לְכָלֶם.
י. מִצָּא פְּרִיכוֹת בְּרִשּׁוֹת הֵיחָד: אִם דֶּרֶךְ נִפְּלָה - הָרִי אֵלּוּ
שְׁלוֹ, וְאִם דֶּרֶךְ הַנֶּחֱחָה - חֵיב לְהַכְרִיז; שֶׁאָף עַל פִּי שְׂאִין
לָהֶם סִמֶּן - הִמְקוֹם סִמֶּן, (אָף עַל פִּי שְׂאִינוֹ סִמֶּן מִבְּהִקֵּין).
מִצָּא אֲלָמוֹת, בֵּין בְּרִשּׁוֹת הֵיחָד בֵּין בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים - נוֹטֵל
וּמַכְרִיז.
יא. מִצָּא עֲגוּל וּבִתּוּכוֹ חֶרֶשׁ, כֶּכֶר וּבִתּוּכוֹ מְעוֹת, חֲתִיכָה
שֶׁל בֶּשֶׂר שֶׁהוּא מְשֻׁנָּה בְּחִתִּיכוֹת, דָּג נֶשׁוּף, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא
בְּאֵלּוּ - הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן שְׂנוּי, חֵיב לְהַכְרִיז; שֶׁלֹּא עֲשָׂאוֹם
בְּעִלְיָהֶן אֲלָא לְסִמֶּן.
יב. מִצָּא פְּרוֹת מִפְּזָרִין בְּמִקּוֹם הַגְּרֵנוֹת: אִם הָיוּ כְּמוֹ קֶב
בְּתוֹךְ אֲרָבַע אֲמוֹת אוֹ בְּתֵר עַל אֲרָבַע אֲמוֹת - הָרִי אֵלּוּ
שְׁלוֹ, מִפְּנֵי שְׂאִין הַבְּעָלִים מְטַפְּלִים בְּאַסִּיפְתָן. הָיוּ מִפְּזָרִין
בְּפָחוֹת מֵאֲרָבַע אֲמוֹת - לֹא יָגַע בָּהֶן, שֶׁמָּא הַבְּעָלִים הֵנִיחוּם
שָׁם. הָיוּ כְּמוֹ חֲצִי קֶב בְּשִׁתִּי אֲמוֹת אוֹ קֶבִּים בְּשִׁמוֹנָה אֲמוֹת,

וְאִינוּ אוֹמְרִין: שְׁלוּ הֵיתָה, וְהוֹצִיָּאָה מִיָּדוֹ, וְנִפְלָה מִיָּד אַחֵר.
וְהוֹאִיל וְאִינוּ סִמֶּן שֶׁסּוֹמְכִין עָלָיו - מִשְׁעַת נִפְּלָה נִתְּיָאשׁ,
וְהָרִי הִיא שֶׁל מוֹצָאָה.
יא. הַמוֹצָא דְּכָר שְׂאִין בּוֹ סִמֶּן בְּצַד דְּכָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִמֶּן -
חֵיב לְהַכְרִיז. כֹּא בַּעַל הַסִּמֶּן וְנוֹטֵל אֶת שְׁלוֹ, וְאָמַר שֶׁזֶה
בְּלִבִּי נָפַל מִמֶּנּוּ - זָכָה הַמוֹצָא בְּדְּכָר שְׂאִין בּוֹ סִמֶּן.
יב. הַמוֹצָא כְּלִי חֶרֶשׁ וְכִיּוּצָא בָּהֶן מִכְּלִים שְׂצוּרֵת כְּלָן שְׁוֹה:
אִם כְּלִים חֲדָשִׁים הֵם - הָרִי הֵם שְׁלוֹ. שֶׁהָרִי הֵן כְּמוֹ דִּינָר
מִשְׁאָר הַדִּינָרִים, שְׂאִין לוֹ סִמֶּן; וְאִין הַבְּעָלִים מִפִּירִים
אוֹתָן, שֶׁהָרִי אֵינוּ יוֹדֵעַ אִם פֶּךָ זֶה אוֹ צְלוּחִית זֶה שְׁלוֹ אוֹ
שֶׁל אַחֵר. וְאִם הָיָה כְּלִים שֶׁשְׂבָעֶתָן הָעֵין - חֵיב לְהַכְרִיז.
שְׁאִם יָבֹא תַלְמִיד חֶכֶם וְיֹאמַר: אָף עַל פִּי שְׂאִינוֹ יָכוֹל לִתֵּן
בְּכָלִי כְּזֶה סִמֶּן, יֵשׁ לוֹ בּוֹ טְבִיעוֹת עֵין - חֵיב לְהִרְאוֹתוֹ לוֹ;
אִם הִפִּירוֹ וְאָמַר: שְׁלִי הוּא - מַחְזִירָן.
יג. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּתַלְמִיד וְתִיק, שְׂאִינוֹ מְשֻׁנָּה
בְּדַבּוּרָא כְּלָל, אֲלָא בְּדְּכָרִי שְׁלוֹם אוֹ בְּמִסְכָּתָא אוֹ בְּמִטָּה אוֹ
בְּבֵית שֶׁהוּא מִתְאַרְח בּוֹ. בִּיצֵד? הֵיךְ עוֹסֵק בְּמִסְכָּתָא דְּנִדְהָ,
וְאָמַר: בְּמִקְנָאוֹת אֲנִי שְׁוֹנָה, כִּדִּי שְׁלֹא יִשְׁאַלְהוּ שְׂאֵלוֹת
בְּעֵינֵן נִדְהָ; אוֹ שֶׁיִּשֶׁן בְּמִטָּה זֶה, וְאָמַר: כְּזֶה אֲנִי יִשֶׁן, שֶׁמָּא
יִמְצָא שָׁם קָרִי; אוֹ שְׁנִתְאַרַח אֲצֵל שְׁמַעוֹן, וְאָמַר: אֲצֵל
רְאוּבֵן אֲנִי מִתְאַרַח, כִּדִּי שְׁלֹא יִטְרִיחַ עַל זֶה שְׁנִתְאַרַח אֲצֵלוֹ;
אוֹ שֶׁהִבִּיא שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחִבְרוֹ, וְהוֹסִיף וְגַרַע, כִּדִּי
לְחַבְּבֵן זֶה לָזֶה - הָרִי זֶה מִתֵּר. אֲכָל אִם כְּאוֹ עֲדִים שֶׁשְׁוֹנָה
בְּדַבּוּרָא חוּץ מִדְּכָרִים אֵלּוּ - אֵין מַחְזִירִין לוֹ בְּטְבִיעוֹת עֵין.
פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר
א. כָּל הַמוֹצָא אֲבֵדָה, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִמֶּן בֵּין שְׂאִין בָּהּ
סִמֶּן, אִם מִצָּאָה דֶּרֶךְ הַנֶּחֱחָה - אֶסוּר לָגַע בָּהּ, שֶׁמָּא בְּעִלְיָהּ
הֵנִיחוּהָ שָׁם עַד שִׁתְּחַזְרוּ לָהּ; וְאִם יָבֹא לְשִׁלְנָה וְהָיָה דְּכָר
שְׂאִין בּוֹ סִמֶּן - הָרִי אֲבֵד מִמּוֹן חִבְרוֹ בִּידוֹ, שֶׁהָרִי אֵין לוֹ
כָּה סִמֶּן לְהַחְזִיר בּוֹ; וְאִם הָיָה דְּכָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ סִמֶּן - הָרִי
זֶה הִטְרִיחַן לְדֶרֶךְ אַחֲרֵיהָ וְלִתֵּת סִמְנָהּ. וְלִפְיכָף אֶסוּר לוֹ
שִׁינֵעַ בָּהּ עַד שִׁימְצָאָנָה דֶּרֶךְ נִפְּלָה. וְאֶפְלוּ נִסְתַּפֵּק לוֹ הַדְּכָר
וְלֹא יָדַע אִם דְּכָר זֶה אֲבִיד אוֹ מִנֵּחַ - הָרִי זֶה לֹא יָגַע בּוֹ.
וְאִם עָבַר וְנוֹטֵלוֹ - אֶסוּר לוֹ לְהַחְזִירוֹ לְשָׁם. וְאִם הָיָה דְּכָר
שְׂאִין בּוֹ סִמֶּן - זָכָה בּוֹ, וְאִינוּ חֵיב לְהַחְזִירוֹ.
ב. וְכָל דְּכָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִמֶּן, בֵּין בְּדֶרֶךְ הַנֶּחֱחָה בֵּין בְּדֶרֶךְ
נִפְּלָה, בֵּין בְּרִשּׁוֹת הֵיחָד בֵּין בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים - חֵיב לְהַכְרִיז.
כג. בִּיצֵד דֶּרֶךְ הַנֶּחֱחָה? כְּגוֹן שֶׁמִּצָּא חֲמוֹר אוֹ פָּרָה רוּעִים בְּדֶרֶךְ
בָּיוֹם, אוֹ שֶׁמִּצָּא כְּלִי מִכֶּסֶה בֹּאֶשְׁפָּה - הָרִי זֶה לֹא יָגַע בָּהֶן;
שְׁנִינָאֵם: נִדְחִים בְּדֶרֶךְ. אֲכָל אִם מִצָּא חֲמוֹר וְכִלְיֵי הַפּוֹכִים,
וּפְרָה רְצָה בֵּין הַכֶּרְמִים, אוֹ כְּלִי מְגֻלָּה בֹּאֶשְׁפָּה - הָרִי זֶה
אֲבֵדָה, וְנוֹטֵל וּמַכְרִיז.
ג. רָאָה חֲמוֹר אוֹ פָּרָה רוּעִים בֹּאֶפֶר בְּדֶרֶךְ: בְּלִילָה - הָרִי
זֶה אֲבֵדָה; בְּפִנוֹת הַיּוֹם וּבְנֶשֶׁף, אִם רָאָה אוֹתָן שְׁלֹשָׁה יָמִים
זֶה אַחֵר זֶה - הָרִי זֶה אֲבֵדָה, וְנוֹטֵל וּמַכְרִיז. רָאָה פָּרָה רְצָה
בְּדֶרֶךְ: אִם פָּגִיחַ כְּלָפִי הָעֵיר - אֵין זֶה אֲבֵדָה; כְּלָפִי הַשָּׂדֶה
- הָרִי זֶה אֲבֵדָה.

1 או שהיה הקב משנים ושלשה מינין, כמו תמרים שמשמן
2 [ורמזים] - כל אלו ספק. לפיכך לא יטל, ואם נטל - אינו
3 חייב להכריז.

4 יג. המוצא צבורי פרות, או פרות בכלי, או כלי כמות
5 שהוא - חייב להכריז. מצא כלי ולפניו פרות - הרי אלו
6 שלו הפרות, והכלי נוטל ומכריז; שאני אומר: הכלי של
7 אחד והפרות של אחד, והרי אין בו סימן. ואם מראין
8 הדברים שהן של אדם אחד - חייב להכריז.

9 יד. פיצד? הרי אחורי הכלי לפני הפרות - הרי אלו שלו;
10 הרי פני הכלי לפני הפרות - חוששין שמא מן הכלי נשפכו.
11 ואם היו אגנים לכלי, אף על פי שפניו כלפי הפרות - הרי
12 אלו שלו; שאילו נשפכו מן הכלי, היה נשאר מהן בתוכו
13 מפני האגנים. הרי מקצת הפרות בכלי ומקצתן בארץ - חייב
14 להכריז.

15 טו. המוצא קציעות בדרך, ואפילו בצד שדה קציעות - הרי
16 אלו שלו. וכן תאנה שהיא נוטה לדרך, ונמצאו תאנים
17 תחתיה - מתרות משום גזל; שהתאנה וכיוצא בה עם
18 נפילתה נמאסת. ופטורות משום מעשר. אבל זיתים וחרובין
19 וכיוצא בהן - אסורין.

20 טז. תמרים שמשיין הרוח - מתרות; שהבעלים מחלום
21 לכל אדם, וזהו חזקתן. ואם היו של תומים, שאינן בגי
22 מחילה - אסורין. וכן אם הקפיד בעל השדה והקיף מקום
23 האילנות או תקן מקום שפילו בו הנובלות עד שילקטם -
24 הרי אלו אסורות; שהרי גלה דעתו שלא מחל.

25 יז. חתול רע שהורג את הקטנים - אסור לקימו, ואין בו
26 משום גזל, ואין בו משום השב אבדה, אף על פי שעורו
27 מועיל; אלא כל המוצא זכה בו, והורגו והעור שלו.

28 יח. גזל הנמצא קרוב לשוכף: בתוך חמשים אמה - הרי
29 הוא של בעל השוכף, חוץ לחמשים אמה - הרי הוא של
30 מוצאו; שאין הגזל מדדה יתר על חמשים אמה. נמצא בין
31 שני שוככות - הרי הוא של קרוב; מחצה למחצה - יחלקו.
32 במה דברים אמורים? כשהיו יוני שני השוככות שוים

33 במנין; אבל אם היו יוני האחד רבים - הלף אחר הרב אף
34 על פי שהוא רחוק.

יום שלישי כ"ח טבת ה'תשע"א

פרק ששה עשר

35 א. המוצא מחטים¹ וצנורות² ומסמרים וכיוצא בהן: אם
36 מצאם אחד אחד - הרי אלו שלו, שנים שנים או יתר -
37 חייב להכריז; שמנין סימן.

38 ב. וכן המוצא מעות מפזרים - הרי אלו שלו⁴. אפילו היו
39 מקצת מטבעות זה על גבי זה⁵ - הרי הן כמפזרין⁶. אבל
40 אם מצא צבור מעות - חייב להכריז⁷. מצא שלשה מטבעות⁸
41 זה על גב זה והן עשויין כמגדל⁹, או שהיו אחד מכן ואחד
42 מכן ואחד על גביהן¹⁰, או שהיו מקצת זה על מקצת זה,
43 כדי שאם יכניס קיסם ביניהן ינטלו בבת אחת¹¹ - חייב
44 להכריז. הרי עשויים כשירי¹² או כשוה¹³ או כצוה¹⁴ או
45 כסלם¹⁵ - הרי זה ספק, ולא יטל.

46 ג. המוצא מעות בכיס¹⁶, או פיס כמות שהוא - חייב
47 להכריז¹⁷. מצא פיס ולפניו מעות מפזרים - הרי אלו שלו¹⁸.
48 ואם מראין הדברים שהפס והמעות של אדם אחד¹⁹ ומן
49 הפס נפלו - חייב להכריז.

50 ד. המוצא מעות בפתות: אם היו בין תבה²⁰ לתנוני - הרי
51 הן של בעל התנות²¹; ואם מצאן על התבה, ואין צריך
52 לומר מתבה ולחוץ - הרי הן של מוצאן²². ולמה²³ לא
53 תקנה התנות לבעליה? לפי שאינה חצר המשתמרת²⁴. ואף
54 על פי שבעליה בתובה²⁵, צריך לומר: תקנה לי תנותי, כמו
55 שיתבאר.

56 ה. מצא מעות בפתות השלחני²⁶: בין כפסא²⁷ לשלחני - הרי
57 אלו של שלחני²⁸; מצאן על הכפסא לפני השלחני, אפילו היו
58 צרורין²⁹ ומנחין על השלחן - הרי אלו של מוצאן. והוא,
59 שהיו רב עובדי כוכבים³⁰, כמו שבארנו; אבל אם היו רב
60 ישאול - חייב להכריז, מפני שהן צרורין³¹ יש להם סימן.

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

1) ברייתא בבא מציעא כד. (2) כעין מזלגות לטוות חוטי זהב. (3) שהרי אין בהם לא סימן ולא טביעת עין. ראה למעלה פרק יד, הלכה ב. (4) שהרי אין בהן סימן. (5) מטבע אחד על השני, אבל בשלושה מטבעות פירש רבינו דינא למטה. (6) ונפלו מן הבעלים, ועל כן הרי הן של המוצא (בבא מציעא כה.). (7) שהרי זה דרך הינוח, והמקום הוא סימן (ראה למעלה פרק טו, הלכה י.). (8) משנה שם כה. המספר הוא סימן. בשתי מטבעות אין המספר סימן, שהרי המוצא מכריז מטבעות מצאתי, ומיעוט מטבעות שניים (גמרא שם). (9) שאין זה דרך נפילה. כך פירש רבי יצחק את המשנה שם. "שלושה מטבעות זה על גב זה", ו"כמגדל" פירושו, לפי רבי חנינא, הרחב למטה, הבינוני באמצע והקצר למעלה, ולפי רבי יוחנן אפילו כשהמטבעות ברוחב אחד והם מונחים זה על גב זה ואין אחד עורף על חבירו, הרי זה דרך הינוח וחייב להכריז (שם). (10) חציו על זה וחציו על זה (שם כה.). (11) דרך הינוח הוא (שם כה.). (12) עגול כצמיד (שם). (13) זה אצל זה. (14) כל אחד כנגד אוויר של שניים. (15) רוב אמצעי על התחתון ורוב העליון על האמצעי כמו מעלות, רש"י שם. (16) בארנק (משנה שם כד.). (17) שהרי יש סימן בארנק. (18) שהמעות לא מהארנק נפלו, ולמעות מפוזרות אין סימן (גמרא כה.). ראה למעלה פרק טו הלכה יג ויד. (19) כגון שמנעול הארנק הפתוח פונה לצד המעות, או שמקצת מעות בכיס ומקצתן על יד הכיס, שם. (20) שהחנווני יושב לפניה. (21) שמיד החנווני נפל, שהרי שם מקומו. (22) שאנו אומרים מאחד הקונים נפל והתייאש. דעת רבי אלעזר שם. (23) ולמה לא זכה בהן החנווני הרי חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו? (בבא מציעא יא.). (24) שהרי רבים יוצאים ונכנסים שם. (25) אין דינה כחצר המשתמרת, מהטעם הנ"ל. (26) מחליף מעות (משנה בבא מציעא כו.). (27) התיבה ששמים עליה את המעות, והמפרידה בין השולחני לקונים נקראת כסא. (28) שממנו נפלו, שהרי אין הקונה ניגש לשם. (29) ויש בהן סימן. זוהי גירסת רבינו חננאל והר"ף בגמרא. "אמר רבי אלעזר אפילו צרורין ומונחין על גבי השולחן הרי אלו שלו" (של המוצא). ורש"י לא גרס "צרורין", ראה שם. (30) שנתיאשו הבעלים אפילו מדבר שיש בו סימן, וראה בתוספות שם כו: דיבור המתחיל אפילו צרורין. (31) אבל

1 מן השוק - הרי הוא של מוצא⁵². כיצד? הספין - הרי
2 הנצב שלו מוכיח⁵³; והכיס - פיו מוכיח⁵⁴. ואם נמצא תוך
3 הפתל מלא מהן⁵⁵ - חולקין⁵⁶.
4 י. היו בתוך הפתל מעות או לשונות של זהב, שאין שם
5 מוכיח⁵⁷: מתציו ולחוצין⁵⁸ - של מוצא⁵⁹, מחציו ולפנים⁶⁰ -
6 של בעל הבית⁶¹.
7 יא. ויראה לי, שאין הדברים אמורים⁶² אלא כששען בעל
8 הבית שהמטמון שלו; או שהיה יורש, שאנו⁶³ טוענין לו⁶⁴.
9 שפא של אביו הן; אבל אם הודה שהן מציאה - הרי הן
10 של מוצא⁶⁵. לפיכך, אם היה משפיר ביתו לאחרים - הרי
11 הן של שוכר אחרון⁶⁶. ואם השפירו לשלשה עובדי
12 כוכבים⁶⁷ כאחד - הרי עשאהו פנדק⁶⁸, וכל הנמצא בו,
13 אפלו בתוך הבית - הרי הוא של מוצאן; מפני שאין אחד⁶⁹
14 יכול לטען שהן שלו או שהוא טמן, שהרי עשאהו פנדק.
15

פרק שבעה עשר

16 א. כל מציאה שאמרנו בה שהיא של מוצא, אינו זוכה
17 בה עד שתגיע לידו או לרשותו; אבל אם ראה את
18 המציאה, אפלו נפל עליה, ובא אחר והחזיק בה - הרי זה
19 שהחזיק בה זכה בה.
20 ב. היה רוכב על גבי בהמה וראה את המציאה, ואמר
21 לחברו: זכה לי בה - פיון שהגביהה לו קנה הרוכב, ואף
22 על פי שלא הגיע לידו. ואם אמר לו: תנה לי, ונטלה ואמר:
23

1 ו. הלוקח פרות מחברו, או ששלח לו חברו פרות, ומצא
2 בתוכן מעות צרורות - נוטל ומכריז³²; מצאן מפירות - הרי
3 אלו שלו³³. במה דברים אמורים? כשהיו הפירות מן התגר³⁴
4 או מבעל הבית שלקחן מן התגר; אבל אם בעל הבית דש
5 הפירות לעצמו או על ידי עבדיו ושפחותיו הנפגעים³⁵ - הרי
6 זה חייב להחזיר³⁶.
7 ז. המוצא מטמון³⁷ בגלגל³⁸ או בכתל ישן - הרי אלו שלו;
8 שאני אומר: של אמוריים הקדמונים הן³⁹. והוא, שימצאם
9 מטה מטה⁴⁰ כדרך כל המטמונות הישנות⁴¹; אבל אם
10 מראין הדברים שהן מטמון חדש, אפלו נסתפק לו הדבר⁴²
11 - הרי זה לא יגע בהן, שפא מנחים הם שם⁴³.
12 ח. והואיל ונחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, כמו
13 שיתבאר, למה לא יקנה בעל החצר זה המטמון שבתוך
14 הפתל הנשן אף על פי שהוא של אמוריים, ונתהיה מציאה
15 זו לבעל החצר⁴⁴? מפני שאינו ידוע⁴⁵ לו ולא לאחרים,
16 והרי זה המטמון אבוד ממנו ומכל אדם, ולפיכך הוא של
17 מוצא. ומה אבדה של אדם⁴⁶, אמרה תורה: אשר תאבד
18 ממנו ומציאתה - מי שאבדה ממנו ומציאה אצל כל אדם⁴⁷,
19 יצאת⁴⁸ שנפלה לים שאבדה ממנו ומכל אדם⁴⁹; קל
20 וחמור למטמון קדמוני, שלא היה שלו מעולם⁵⁰, והוא אבוד
21 ממנו ומכל אדם. לפיכך הוא של מוצא.
22 ט. מצא מטמון בכתל חדש⁵¹: אם המטמון מוכיח שהוא
23 לבעל הבית - הרי הוא שלו; ואם מוכיח שהוא של אחר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

אם אינם צרורים, אפילו ברוב ישראל הרי אלו שלו, מפני שאין בהן סימן והבעלים מתיישים מייד, והמעות הגיעו ליד המוצא לאחר ייאוש, ראה שם הלכה ב ובבא מצינא כא: (32) שהרי יש בהן סימן, הקשר או המספר. (33) שהרי אין בהן סימן (משנה שם). (34) הקונה פירות מהרבה אנשים ואין יודעים למי להחזיר, ולהכריז אי אפשר, שהרי אין במעות סימן והפירות באו מאנשים שונים ולא ידוע של מי הכסף, ועל כן המעות לקונה (שם כז.). (35) וכל מה שקנה עבד קנה רבו. (36) לבעל הבית, אף על פי שאין בהן סימן, שהרי יודעים של מי הן. ובעל הבית אינו מתיימש, שהרי הוא יודע למי מכר (גמרא שם). אבל כשדשם על ידי עבדיו העבריים אפשר שמהם נפלו המעות ונתיימשו. (37) טמון במקום סתר. (38) אבנים (משנה שם כה:). (39) ולכן אף על פי שידוע שבדורות האחרונים לא היו גויים במקום, הדין כן (גמרא שם). (40) בתוך הקרקע. הגירסה בגמרא שלנו "דשתיך טפין", כלומר, שהחפץ העלה חלודה מרובה, וזה מוכיח שהוא מונח מזמן רב. גירסת רבינו "דשתיך", כלומר, מונח למטה אצל היסוד. (41) שמוצאים אותם בקרקע לאחר שקירות הבתים שוקעים באדמה. (42) אם זה מטמון חדש. (43) ויבואו לקחתו, ועל כן לא יגע כדין כל ספק הנינוח (גמרא שם), ראה למעלה פרק טו, הלכה א. (44) ומדוע מתירים למוצא לקחתה (ראה הלכה ז). (45) שיש מטמון. (46) שחי וקיים. (47) חייבים להחזיר. (48) שאין צריכים להכריז (שם). (49) וחזקה שנתיימשו הבעלים משעה שנפלה, ועל כן אבדו את זכותם על החפץ שלהם, ראה למעלה פרק יד, הלכה ד. (50) שאינו זוכה בה. וראה תוספות שם כו. דיבור המתחיל דשתיך ובראב"ד כאן. (51) בתוך חור שבכותל (משנה שם כה:). (52) אף על פי שזה ודאי הנינוח, הרי זה של המוצא, מכיוון שזה מטמון המונח זמן רב, והבעלים כבר נתיימשו. (53) שכן מחזיקים סכין בניצב, ואם הניצב פונה לפנים הבית, בעל הבית הטמין אותו שם, והרי זה שלו, ואם פונה לרשות הרבים, אחד מעוברי דרך הטמינו שם, ועל כן זה של המוצא (גמרא שם כו.). (54) אם פונה לפנים, הריהו של בעל הבית, ואם פונה לחוץ, הריהו של המוצא (שם). (55) שייך לסוף הלכה י (כסף משנה), והכוונה שהמעות תופסות את כל רוחב הכותל. (56) בהתאם לדברי המשנה (שם) מחציו ולפנים של בעל הבית, מחציו ולחוץ של המוצא. אבל בסכין וכיס אפילו אם ממלאים כל עובי הכותל, סומכים על ההוכחות שנאמרו למעלה: הניצב של הסכין או פי הכיס מוכיחים. (57) אם בעל הבית שם אותן או אחד מבני רשות הרבים (גמרא שם). (58) בחצי הקרוב לרשות הרבים (משנה שם). (59) מתוך הנחה שעובר דרך הניח אותן שם ושכח, ובמשך הזמן התיימש מהן. (60) בחצי הקרוב לפנים הבית. (61) כי הוא הניח אותן ולא התיימש. (62) שהמטמון של בעל הבית. (63) הדיינים. (64) אף על פי שהוא עצמו אינו טוען. (65) ואין אומרים חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו, שהרי החור הפתוח לרשות הרבים חצר שאינה משתמרת הוא. וזהו גם הטעם לדין המשנה, שמחציו ולחוץ של המוצא. (66) ולא של בעל הבית. (67) לא דווקא לשלושה גויים, אלא אפילו לאחד הרי אלו של מוצא, ורבינו נוקט לשון הגמרא שם. וראה רש"י שם. (68) שרבים מצויים שם. (69) ואף בעל הבית. ודווקא השכיר לגויים, אבל השכיר לשלושה ישראלים חייב להחזיר להם, שאפשר שהם שותפים ולכן אינם מתיישים. דעת רבא שם כו: ופסק כמותו נגד רב נחמן מפני שהוא אחרון. וכן פסק גם הר"ף.

1 אָנִי זָכִיתִי בָּהּ - זָכָה בָּהּ הַנוּטֵל. וְאִם מִשְׁנֵתָנָה לְרוֹכֵב אָמַר:
2 אָנִי זָכִיתִי בָּהּ תַּחֲלָה - לֹא אָמַר כָּלֹם.
3 ג. הַמְגַבִּיחַ מְצִיאָה לְחֶבְרוֹ - קָנָה חֶבְרוֹ. וְאִם עַל פִּי שְׁלֹא
4 אָמַר לוֹ כָּלֹם - [זָכָה בָּהּ]. הַגְבִּיחוּ הַמְצִיאָה שְׁנַיִם - קָנָאוּהָ
5 שְׁנֵיהֶם.
6 ד. הַגְבִּיחַ לֹא חָרַשׁ אוֹ שׁוֹטֵה אוֹ קָטָן - לֹא קָנָה הַפֶּקֶח,
7 לְפִי שְׁאִין לָהֶן דַּעַת. הַגְבִּיחַ חָרַשׁ וּפֶקֶח כְּאֶחָד - מִתּוֹךְ
8 שְׁלֹא קָנָה פֶּקֶח לֹא קָנָה חָרַשׁ. הָיוּ שְׁנֵיהֶם חֲרָשִׁים - תִּקְנֶנּוּ
9 חֲכָמִים שְׂקִינוּ, כְּדִי שְׁלֹא יָבוֹאוּ לְהַנְצוֹת.
10 ח. שְׁנַיִם שָׂרְאוּ גָמֵל אוֹ חֲמוֹר שֶׁל מְצִיאָה, וְקָדְמוּ שְׁנֵיהֶם
11 וְהִנְהִיגוּהוּ אוֹ מִשְׁכוּהוּ, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מִנְהֵיג וְאֶחָד מוֹשֵׁף
12 - קָנוּ שְׁנֵיהֶם. בְּמָה דְּכָרִים אָמוּרִים? בַּחֲמוֹר; אֲכָל בְּגָמֵל,
13 אִם הָיָה אֶחָד מִנְהֵיג וְאֶחָד מוֹשֵׁף - הַמוֹשֵׁף קָנָה, אֲכָל לֹא
14 הַמְנַהֵיג.
15 ו. בְּהֵמַת מְצִיאָה שֶׁקָּדַם אֶחָד וְאֶחָד בַּמוֹסְרָה - לֹא קָנָה, עַד
16 שְׁיִמְשֹׁף אוֹ יִנְהִיג. וְכֵן בְּנֹכְסֵי הֶגֶר. אֲכָל קָנָה הַמוֹסְרָה לְבִדָּה.
17 ז. הָיָה אֶחָד רוֹכֵב וְאֶחָד אוֹחֵז בַּמוֹסְרָה - הָרוֹכֵב קָנָה
18 הַבְּהֵמָה וְהַמוֹסְרָה שֶׁעַל לַחֲזִי הַבְּהֵמָה בְּלִבָּד, וְזֶה שְׁאֵחֵז
19 הַמוֹסְרָה קָנָה מִמֶּנָּה מַה שְׁאֵחֵז בִּידּוֹ, וְשֶׁאֵר הַמוֹסְרָה לֹא
20 קָנָהוּ אֶחָד מֵהֶן.
21 ח. חֲצִירוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שְׁלֹא מִדַּעְתּוֹ, וְאִם נִפְלָה בָּהּ
22 מְצִיאָה - הָרִי הִיא שֶׁל בַּעַל הַחֲצִיר. בְּמָה דְּכָרִים אָמוּרִים?
23 בְּחֲצִיר הַמִּשְׁתַּמֶּרֶת; אֲכָל בְּשֹׂדֶה וְגִנָּה וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן: אִם הָיָה
24 עוֹמֵד בְּצֵד שְׂדֵהוּ וְאָמַר: זָכָתָה לִּי שְׂדִי - זָכָה בָּהּ; וְאִם אִינוֹ
25 עוֹמֵד שָׁם, אוֹ שֶׁהָיָה עוֹמֵד וְלֹא אָמַר 'זָכָתָה לִּי שְׂדִי' - כָּל
26 הַקּוֹדֵם זָכָה. וְכֵן אַרְבַּע אֲמוֹת שֶׁל אָדָם שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצֵדוֹ
27 - הָרִי אֵלָיו קוֹנִים לוֹ, וְאִם הִגִּיעָה הַמְצִיאָה לְתוֹךְ אַרְבַּע
28 אֲמוֹת שָׁלוֹ - זָכָה בָּהּ.
29 ט. חֲכָמִים תִּקְנֶנּוּ דְּכָר זֶה, כְּדִי שְׁלֹא יִרְיֻכוּ הַמוֹצֵאִין זֶה עִם
30 זֶה. בְּמָה דְּכָרִים אָמוּרִים? בַּסִּמָּטָא, אוֹ בְּצֵדֵי רִשּׁוֹת הַרְבִּים
31 שְׂאִין הַרְבִּים דּוֹחֲקִין בֵּהֶן, אוֹ בְּשֹׂדֶה שְׂאִין לוֹ בַּעֲלִים; אֲכָל
32 הָעוֹמֵד בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים אוֹ בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֶבְרוֹ - אֵין אַרְבַּע
33 אֲמוֹת קוֹנוֹת לוֹ, וְאִינוֹ קוֹנָה שָׁם עַד שֶׁתִּגָּיעַ מְצִיאָה לִידּוֹ.
34 י. קִטְנָה - יֵשׁ לָהּ חֲצִיר וְיֵשׁ לָהּ אַרְבַּע אֲמוֹת, וְקָטָן - אֵין
35 לוֹ חֲצִיר וְאֵין לוֹ אַרְבַּע אֲמוֹת. מִפְּנֵי שֶׁחֲצִיר שֶׁל קִטְנָה מִידָּה
36 לְמִדָּנוּהָ: שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁהִיא מִתְגַּרְשֶׁת בְּגֵט הַמַּגִּיעַ לִידָּהּ, כִּף
37 מִתְגַּרְשֶׁת בְּגֵט הַמַּגִּיעַ לַחֲצִירָה; וְכֶשֶׁם שֶׁיֵּשׁ לָהּ חֲצִיר לַעֲנִין
38 הַגֵּט, כִּף יֵשׁ לָהּ לַעֲנִין מְצִיאָה; וְאֶרְבַּע אֲמוֹת שֶׁל אָדָם
39 כִּתְּצוּ לַעֲנִין מְצִיאָה. אֲכָל הָאִישׁ לְמִדָּנוּ שֶׁחֲצִירוֹ קוֹנָה לוֹ
40 מִשְׁלוּחוֹ: בְּדֶרֶךְ שֶׁקוֹנָה לוֹ שְׁלוּחוֹ, כִּף תִּקְנָה לוֹ חֲצִירוֹ;
41 וְהַקָּטָן, הוֹאִיל וְאִינוֹ עוֹשֶׂה שְׁלִיחַ, כִּף אֵין חֲצִירוֹ וְלֹא אַרְבַּע
42 אֲמוֹת שָׁלוֹ קוֹנִין לוֹ, עַד שֶׁתִּגָּיעַ מְצִיאָה לִידּוֹ.
43 יא. מִי שֶׁרָאָה אַחֲרִים רָצִים אַחֲרֵי הַמְצִיאָה, וְהָרִי הִיא צָבִי
44 שָׁבוֹר אוֹ גּוֹלָלוֹת שְׁלֹא פָּרְחוּ: אִם הָיָה עוֹמֵד בְּצֵד שְׂדֵהוּ
45 שֶׁהֵן בְּתוֹכָהּ, וְאֵלָיו הָיָה רֵץ הָיָה מַגִּיעַ, וְאָמַר: זָכָתָה לִּי שְׂדִי
46 - זָכָתָה לוֹ שְׂדֵהוּ; וְאִם אִינוֹ יָכוֹל לְהִגִּיעַ - הָרִי אֵלָיו בְּצָבִי
47 שֶׁהוּא רֵץ בְּדֶרֶכּוֹ וְכִגּוּלּוֹת הַמִּפְרִיחִים, וְלֹא אָמַר כָּלֹם, אֲלֹא
48 כָּל הַקּוֹדֵם בֵּהֶן זָכָה. וְאִם נָתַנוּ לוֹ בְּמִתְנָה - הוֹאִיל וְאֶחָד

הַקָּנֵם לוֹ וְהָרִי הֵן מִתְגַּלְגָּלִין בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ, קָנָתָה שְׂדֵהוּ. וְאִם
הָיָה צָבִי רֵץ בְּדֶרֶכּוֹ וְגוֹלָלוֹת מִפְּרִיחֵין - לֹא קָנָתָה לוֹ שְׂדֵהוּ.
יב. מְצִיאַת חָרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן - יֵשׁ בָּהּ גָּזֵל, מִפְּנֵי דְרָכֵי
שְׁלֹם. לְפִיכָף, אִם עָבַר אַחֵר וְגִזְלָה מִיָּדֶן - אִינָה יוֹצֵאָה
בְּדִינֵין, וְאִם כָּפַר בָּהּ וְנִשְׁבַּע - אִינוֹ חָיִב בַּחֲמֵשׁ.
יג. מְצִיאַת בָּנוּ וּבְתוֹ הַסְּמוּכִים עַל שְׁלֶחֶנוּ, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן
גְּדוּלִים, וּמְצִיאַת בְּתוֹ הַנְּעֵרָה, אִף עַל פִּי שְׁאִינָה סוֹמְכֶת עַל
שְׁלֶחֶנוּ, וְאִפְלוּ הָיְתָה מְכוּנָה אָמָה, וּמְצִיאַת עֶבְדוֹ וְשִׁפְתּוֹ
הַפְּנֻנִים, וּמְצִיאַת אֲשֶׁתוֹ - הָרִי אֵלָיו שָׁלוֹ. אֲכָל מְצִיאַת בָּנוּ
שְׁאִינוֹ סוֹמֵךְ עַל שְׁלֶחֶנוּ, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן, וּמְצִיאַת
עֶבְדוֹ וְשִׁפְתּוֹ הַעֲבָרִים, וּמְצִיאַת אֲשֶׁתוֹ שֶׁהִיא מְגֻרָשֶׁת
וְאִינָה מְגֻרָשֶׁת - כָּל אֵלָיו הַמְצִיאֹת אֵינֶן שָׁלוֹ.

פֶּרֶק שְׁמוֹנָה עָשָׂר

א. הַמוֹצֵא שְׁטֵר חוֹב, אִף עַל פִּי שְׁלֹא פָּרַשׁ בוֹ אַחֲרִיּוֹת
נֹכְסִים, וְאִף עַל פִּי שֶׁהַחֵיב מוֹדֶה, וְאִף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַנֵּם
- הָרִי זֶה לֹא יַחֲזִיר; שְׁמָא פָּרַעוּ, וְקִנּוּנָא הֵם עוֹשִׂים כְּדִי
לְטַרֵף לְקוֹחוֹת שְׁלֹא בְּדִין, וּלְפִיכָף הוֹדָה לוֹ. שֶׁהָרִי יֵשׁ לוֹ
לְטַרֵף בְּשֹׁטֵר שְׁלֹא פָּרַשׁ בוֹ אַחֲרִיּוֹת, שֶׁהָאֲחִרִיּוֹת שְׁלֹא
נִתְפָּרְשָׁה בְּשֹׁטֵר - טַעֲמוֹת סוֹפֵר הוּא, בֵּין בְּשֹׁטְרֵי הַלְוָאָה בֵּין
בְּשֹׁטְרֵי מִקָּח וּמִמְכָּר. לְפִיכָף, אִם פָּרַשׁ בְּשֹׁטֵר זֶה שֶׁהוּא
שְׁלֹא בְּאֲחִרִיּוֹת: אִם הָיָה הַחֵיב מוֹדֶה - יַחֲזִיר; וְאִם לֹא -
לֹא יַחֲזִיר, שְׁמָא פָּרַעוּ.
ב. וְכֵן אִם מְצָא שְׁטֵר שְׁמוֹנֵנוּ בוֹ בְּיוֹם, וְהָיָה מְקַנֵּם, וְהַחֵיב
מוֹדֶה - יַחֲזִיר; וְאִם אִינוֹ מְקַנֵּם - לֹא יַחֲזִיר, שְׁמָא כְּתָב
לְלוֹת וְעֵדִין לֹא לָהּ.
ג. מְצָא שְׁטֵר בַּחֲמַת אוֹ בְּכָלִי עֵץ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - הָרִי זֶה
יַחֲזִיר לְמִי שֶׁנָּתַן סִימָן. מְצָא שְׁלֹשָׁה שְׁטֵרוֹת כְּרוּכִין בְּכִרְךָ
אֶחָד, אוֹ מִנְחִין זֶה עַל זֶה וְאִגּוּדִים אֶגֶד אֶחָד - יַחֲזִיר לְמִי
שֶׁנָּתַן סִימָן.
ד. הָיָה הַלְוָה אֶחָד וְהַמְלוֹיִם שְׁלֹשָׁה: אִם מְקַנֵּמִים הֵם -
יַחֲזִיר לְלוֹה, וְאִם לֹא - יַחֲזִיר לְמִי שֶׁנָּתַן סִימָן; שְׁמָא
הַמְלוֹיִם נִתְּנוּ שְׁטֵרוֹתֵיהֶן לְסוֹפֵר לְקִימָן וְנִפְלוּ מִיַּד הַדֵּין. הָיָה
הַמְלוֹה אֶחָד וְהַלְוִים שְׁלֹשָׁה - יַחֲזִיר לְמַלְלוֹה. וְאִם הָיוּ
שְׁלֹשָׁתָן בְּכָתֵב יָדִי סוֹפֵר אֶחָד - יַחֲזִיר לְמִי שֶׁנָּתַן סִימָן;
שְׁמָא שְׁלֹשָׁתָן הוֹלִיכּוּ שְׁטֵרֵיהֶן לְסוֹפֵר לְכָתֵב וְנִפְלוּ מִיַּד
הַסּוֹפֵר.
ה. מְצָא שְׁטֵרוֹת קְרוּעִין וְשֹׁטֵר חוֹב בִּינְיָהֶן - לֹא יַחֲזִיר. וְאִם
יֵשׁ עִמָּהֶן שׁוֹבֵר, אִפְלוּ בְּלֹא עֵדִים - יִתֵּן שְׁטֵר הַחוֹב לְלוֹה;
שְׁאֵלּוֹ לֹא הָיָה פְּרוּעַ, לֹא הִשְׁלִיכוּ בֵּין שְׁטֵרוֹת קְרוּעִים, וְהָרִי
יֵשׁ עִמּוֹ כְּתָב שֶׁהוּא פְּרוּעַ.
ו. מְצָא גִטִּי נָשִׁים: בְּזִמָּן שֶׁהַבַּעַל מוֹדֶה - יַחֲזִיר לְאִשָּׁה;
אֵין הַבַּעַל מוֹדֶה: אִם נָתַנָּה הָאִשָּׁה סִימָן מִבְּהֶק - יִנָּתֵן לָהּ,
וְאִם לֹא - לֹא יַחֲזִיר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה. אָמַר הַבַּעַל: מִיָּדִי
נָפַל, וְנָתַן סִימָנִי, וְהָאִשָּׁה אוֹמַרְתָּ: מִיָּדִי נָפַל, וְנָתַנָּה סִימָנִי
- יִנָּתֵן לָהּ. וְהוּא, שֶׁתִּתֵּן סִימָן מִבְּהֶק, כְּגוֹן שֶׁאָמַרְתָּ: נָקֵב
יֵשׁ בְּצֵד אוֹת פְּלוּגִית; שְׁאֵלּוֹ לֹא הִגִּיעַ לִידָּהּ, לֹא הָיְתָה
יודעת.

35 הרי זה לא יחזיר, אף על פי ששניהם מודים; וכל שטר
36 שאין בו צד לחשש לא לפרעון ולא לקנוניא - יחזיר
37 לבצעליו.
38 יד. כל השטרות הנמצאים שדינן שלא יחזיר, אם החזיר
39 - הרי אלו כשרים, וגובין בהן, ואין מוציאין אותן מתחת
40 יד בעליהם, והרי הם בחזקתן ואין חוששין להם.
41 סליקו להו הלכות גזלה ואבדה בסייעתא דשמיא

יום רביעי כ"ט טבת ה'תשע"א

הלכות חובל ומזיק

42 מצות עשה אחת, והוא דין חובל בחברו או מזיק ממונו.
43 ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

פרק ראשון

44 א. החובל בחברו¹ - חייב לשלם² לו חמשה דברים, ואלו
45 הם: נזק, וצער, ורפוי, ושבתי, ובשתי. וחמשה דברים אלו,
46 כלן³ משתלמים מן היפה שבנכסיו⁴, כדין כל המזיקין⁵.
47 ב. נזק ביצד⁶? שאם קטע יד חברו או רגלו - רואין אותו
48 כאלו הוא עבד נמכר בשוק⁷, כמה היה יפה⁸ [אז] וכמה
49 הוא יפה עתה, ומשלם הפחת שהפחית מדמיו. שנאמר:
50 עין תחת עין. מפי השמועה⁹ למדו, שזה שנאמר 'תחת' -
51 לשלם ממון הוא.
52 ג. זה שנאמר בתורה: כאשר יתן מים באדם כן ינתן בו¹⁰
53 - אינו לחבל בזה כמו שחבל בחברו; אלא שהוא ראוי
54 לחסרו איבר¹¹ או לחבל בו כאשר עשה, ולפיכך משלם
55 נזקו¹². והרי הוא אומר: ולא תקחו כפר לנפש רצח -
56 לרוצח בלבד הוא שאין בו כפר, אבל לחסרון איברים¹³ או
57 לחבלות יש בו כפר.
58 ד. וכן זה שנאמר בחובל בחברו ומזיקו: לא תחוס עינך¹⁴
59 - שלא תחוס בתשלומין. שמה תאמר: עני הוא זה¹⁵ ושלם
60 בכונה חבל בו, ארחמנו; לכך נאמר: לא תחוס עינך¹⁶.
61 ה. ומנין שזה שנאמר באיברים¹⁷ 'עין תחת עין', תשלומין
62 הוא¹⁸? שנאמר בו¹⁹: חבורה תחת חבורה, ובפרוש נאמר²⁰:
63

1 ז. הוא אומר סימני החוט שקשר בו הגט, והיא אומרת
2 סימני החוט - ינתן לה. והוא, שתאמר סימן מכה, כגון
3 ארץ מדת החוט; אבל אם אמה: אדם או שחר הוא - אין
4 זה סימן מכה. הוא אומר: בחמת היה מנח, והיא אומרת:
5 בחמת היה מנח - ינתן לו; שאין זה סימן מכה.
6 ח. מצא גט שחרור: בזמן שהרב מודה - יחזיר לעבד; אין
7 הרב מודה - לא יחזיר לא לזה ולא לזה.
8 ט. מצא שטר מתנה: אם מתנת בריא היא, ואף על פי
9 ששניהם מודים - לא יחזיר לא לזה ולא לזה; שמה כתב
10 לתן ולא נתן, ואחר שכתב שטר זה מכר שדה זו או נתנה
11 לאחר במתנה, וחזר בו, וזה שמודה לזה כדי לעשות קנוניא
12 על האחרון שנתן לו או שמכר לו. ואם מתנת שכב מרע
13 היא: אם הודה - יתן, ואם לאו - לא יתן; ששכב מרע
14 שנתן לשנים זה אחר זה - האחרון קנה, כמו שיתבאר.
15 י. מת שכב מרע שנתנה במתנה, אף על פי שהירש מודה
16 שמורישו נתנה - הרי זה לא יחזיר לא לזה ולא לזה; שמה
17 כתב לתן ולא נתן, ומכרה הירש או נתנה, וחזר בו, והרי
18 הוא רוצה לעשות קנוניא עם זה כדי להפקיע נכסי זה
19 האחרון.
20 יא. מצא שובר: בזמן שבעל השטר מודה שנושבר שטרו
21 ופרעו או מחלו - יתן לבעל השובר; אין שניהם מודים -
22 לא יחזיר לא לזה ולא לזה.
23 יב. מצא כתבה, אף על פי ששניהם מודים - לא יחזיר
24 לאשה; שמה נפרעה כתבה זו או נמחלה, ואחר כך מכר
25 הבעל נכסיו, והרי הוא רוצה לעשות קנוניא על הלקוחות.
26 יג. מצא אגרות שום ואגרות מזון, שטרי חליצה ומאונין,
27 ושטרי טענות שכותבין הדינין של פל פל דין זה ושל חברו,
28 או שמצא שטרי ברויים, והם השטרות שפברו להן בעלי
29 דינין את הדינין שדינין להם וקבלו עליהם שדיננו להם
30 פלוני ופלוני, או שמצא כל מעשה בית דין - הרי זה יחזיר.
31 כללו של דבר: כל שטר שחוששין בו לפרעון - לא יחזיר,
32 שמה נפרע החוב; ואם היה החייב מודה, ואפשר שהודה
33 כדי לעשות קנוניא עד שיפסיד את הלוואה או מקבל מתנה
34 שלקחו אחר זמן השטר, כדי שיפרעו מידם שלא כדין -

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) כגון, קוטע ידו. (2) ואין מקטעים ידו. (3) אלו שאין בהם חסרון כיס, כגון, צער ובושת. (4) מן הקרקע המעולה שבנכסי החובל, אם אין לו מטלטלין. (5) בממון חבירו, שאמרה תורה "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" (שמות כב, יד). וראה למעלה הלכות נזקי ממון פרק ח הלכה י. (6) מהו קנה המידה לחישוב הנזק? שהרי הנחבל לא ירצה בחבלה זו, אפילו תמורת תשלום רב. (7) זהו קנה מידה אובייקטיבי להערכת שוויו של האדם מבחינת כושר העבודה בלי שים לב, אם אדם חשוב הוא או לא. בבא קמא שם. (8) היה שווה לפני שנחבל. (9) ששמע תלמיד מפי רבו ורבו מרבו עד משה רבינו. (10) והרי זה סותר לכאורה את הפירוש מפי השמועה שבהלכה הקודמת. (11) ראה אבן עזרא שמות כא, כד; ויקרא כד, יט. (12) כולל כל חמשת הדברים שנאמרו בהלכה א. (13) כגון קוטע ידו, אף על פי שאינה חוזרת לעולם ודומה למיתה, מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי (משפטים כא, כה). (14) ולפני זה כתוב "וקצותה את כפה", ולכאורה משמע חבלה גופנית ממש. רבינו מציין את הכתוב הזה ואומר: "שנאמר בחובל חבירו ומזיקו", משום שגם ברוצח נאמר (דברים יט, יג) ולא תחוס עיניך, ושם כוונתו לעונש גופני דווקא. (15) כך פירש אבן עזרא, דברים כה, יב. (16) "אחד שוגג ואחד מזיד", ירושלמי בבא קמא פרק ח הלכה א. (17) היינו בחובל באברים. רבינו מציין "באברים", מכיוון שכתוב מעין זה נאמר גם במקום אחר (דברים יט, כא), בעדים וזממין. (18) דווקא, אפילו הסכים החובל שיחסירו לו אבר. שאלה זו מכוננת לנאמר למעלה (הלכה ב), "תחת לשלם ממון הוא". בהלכה ג' למדנו, שאין איסור לקחת כופר, וכאן אנו לומדים, שכופר בלבד מותר לקחת, אבל לא להחסיר אבר (לחם משנה). (19) באותו עניין. (20) באותה פרשה למעלה.

- 1 וכי יפה²¹ איש את רעהו באֶכָן או באֶגְרָף²² וגו'מר, רק
2 שָׁבְתוּ יָתֵן וּרְפָא יִרְפָּא, הָא לְמַדְתָּ²³ שְׁתַּחֲתִי שְׁנַאֲמַר
3 בַּחֲבוּרָה - תְּשַׁלּוּמִין, וְהוּא הֵדִין לְתַחַת הָאָמֹר בְּעֵין²⁴
4 וּבִשְׁאָר אֵיכָרִים²⁵.
- 5 ו. ואף על פי שדברים אלו²⁶ נראין מענין תורה שבתכב²⁷,
6 וכלן²⁸ מפרשין הן מפי משה רבנו מהר סיני²⁹ - כלן הלכה
7 למשה הן בגדנו, וכן ראוי אבותינו דנין בבית דינו של
8 יהושע, ובבית דינו של שמואל הרמתי, ובכל בית דין ובית
9 דין שעמדו מימות משה רבנו³⁰ ועד עכשו.
10 ז. ומנין שמזיק בחבור חייב בצער³¹ בפני עצמו³²? שהרי
11 נאמר באונס: תחת אשר אשר ענה³³; והוא הדין לכל המצער³⁴
12 את חבורו בגופו³⁵, שהוא חייב לשלם דמי הצער.
13 ח. ומנין שהוא חייב בשבת³⁶ בפני עצמו ורפוי³⁷ בפני
14 עצמו? שנאמר³⁸: רק שבתו יתן ורפא ירפא.
15 ט. ומנין שהוא חייב בבשת בפני עצמו? שהרי נאמר:
16 ושלחה ידה והחזיקה במכשיו, וקצתה את פפה³⁹; בכלל
17 דין זה כל המבשיל⁴⁰.
- 18 י. המביש אינו חייב על הבשת עד שיהיה מתפנן⁴¹,
19 שנאמר: ושלחה ידה⁴²; אבל המביש חבור בלא פנה -
20 פטור. לפיכך, ישן וכיצא בו שביש - פטור.
- יא. אדם מועד⁴³ לעולם. בין שוגג בין מזיד, בין ער בין
ישן⁴⁴ בין שכור⁴⁵, אם חבל בחבור או הזיק ממון חברו -
משלם מן הקפה שבנכסיו. במה דברים אמורים שהישן חייב
לשלם? בשנים שישנו באחד, ונתהפף אחד מהן והזיק את
חבורו⁴⁶ או קרע בגדו; אבל אם היה אחד ישן, וכא אחד
ושכב בצדו - זה שכבא באחרונה הוא המועד, ואם הזיקו
הישן⁴⁷ - פטור. וכן אם הניח כלי בצד הישן ושברו -
פטור; שזה שהניחו הוא המועד שפשע⁴⁸.
- יב. מי שנפל מן הגג ברוח מצויה⁴⁹ והזיק - חייב בארבעה
דברים⁵⁰, ופטור מן הבשת⁵¹. נפל ברוח שאינה מצויה⁵² -
חייב בנזק⁵³ בלבד, ופטור מארבעה דברים⁵⁴. ואם נתהפף⁵⁵
- חייב בכל, אף בבשת⁵⁶; שכל המתפנן להזיק, אף על פי
שלא נתפנן לביש - חייב בבשת⁵⁷.
- יג. שנים שחבלו באחד באחד⁵⁸ - שניהם חייבין⁵⁹,
ומשלשין⁶⁰ ביניהן. היה אחד מתפנן ואחד שאינו מתפנן -
זה שאינו מתפנן פטור מן הבשת⁶¹.
- יד. המתפנן לביש את הקטן וביש את הגדול - נותן
לגדול⁶² דמי בשתו של קטן⁶³. נתפנן לביש העבד וביש את
בן חורין - נותן לבן חורין דמי בשתו של עבד⁶⁴.
- טו. היתה לו אֶכָן מנחת בחיקו, בין שלא הפיר בה
טו.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(21) בכתוב לפנינו: והיכה. (22) דהיינו חבורה. (23) וזהו לימוד המבוסס על פשט הכתוב, שאינו מובא בבבלי ומקורו במכילתא דרשב"י (ראה שם עמוד 176, הוצאת מקיצי נרדמים), ורבינו העדיף אותו על דרשות הבבלי בבא קמא פג. (ראה יד מלאכי כלל ד מכללי הרמב"ם). ובוזה מיושבת קושיית הלחם משנה כאן, וקושיית "מראה הפנים" בירושלמי בבא קמא פרק א דיבור המתחיל שאם היה סומא. (24) בכתוב שלפניו. (25) באותו כתוב. (26) שעין תחת עין, יד תחת יד וכו' פירושם ממון. (27) שהרי למדנו דינים אלו מן הכתובים. (28) צריך לומר: "כולם". (29) כל התורה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני" (תורת כוהנים, בהר. וראה הקדמה לפירוש המשנה). (30) ולא היה כל ספק, ש"עין תחת עין" פירושו ממון, וכל הדרשות מן הכתובים באות למצוא סימוכים מן התורה להלכה שהייתה מקובלת בידם. (31) ושיעור הצער ראה להלן פרק ב הלכה י. (32) נוסף על דמי הנזק. (33) מכאן לומדים, שאונס משלם צער נוסף על בושת, פגם וקנס של חמישים סלעים כסף (ירושלמי כתובות פרק ג הלכה ה). לימוד זה מפורש יותר מהדרשה "פצע תחת פצע, לית צער במקום נזק" (בבא קמא פה). וראה הלכות נערה בתולה פרק ב הלכה א. ובוזה מיושבת תמיחה המגיד משנה כאן. (34) אפילו לא הזיק, כגון כוואו בשפור או במסמר על ציפורנו במקום שאינו עושה חבורה, בבא קמא פג: וראה להלן פרק ב הלכה ג. (35) אבל אם גרם לו צער בלי שנגע בגופו, פטור מדיני אדם. ראה שם הלכה ז. (36) ביטול מלאכתו מחמת החולי. וראה שם הלכה יא. (37) שכר הרופא ודמי הרפאות, וראה שם הלכה יד. (38) במכה איש ונפל למשכב. וראה בבא קמא פה. (39) ופירשו חכמינו ממון, כמו ביד תחת יד. ראה ספרי תצא, ובבא קמא כח. (40) והחזיקה במבושיו לא באה אלא כדוגמא בלבד, ומעין זה ספרי, שם, רצב. (41) שלא כמזיק שחייב אפילו אינו מתכוון, ראה הלכה יא. (42) ולמדו חכמינו עד שיתכוון לשלוח. בבא קמא פו: וראה שם הגהות הב"ח. וראה ירושלמי פרק ח, הלכה ג וספרי שם. (43) וחייב לשלם נזק שלם (שם כו.). (44) שהוא בבחינת אונס. (45) שאמנם ער הוא, אבל דינו כאונס. בגמרא שם כו: פצע תחת פצע לחייבו על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון. (46) בגופו. (47) כלומר הראשון ששכב לישון. (48) שהניחם בצד הישן, שהיה צריך להעלות על דעתו, שהישן ישבור אותם. (49) קרוב למזיד הוא, שהיה צריך להעלות על דעתו, שרוח מצוייה תפיל אותו. (50) אף על פי שלא נתכוון להזיק. (51) שהמבייש בלא כוונה פטור. ראה למעלה הלכה י. (52) כגון סערה שפרצה פתאום, והרי זה אונס. (53) שאדם מועד לעולם, ראה למעלה הלכה יא, ובמגיד משנה כאן כתב, שאונס ממש פטור גם מדמי נזק ולא פטרתו תורה אלא באונס שאינו גמור כעין רוח שאינה מצוייה שהפילתו. ונראה שמפני כך קיצר רבינו בהלכה יא והשמיט את המלים: "ועל האונס כרצון", שנאמרו בגמרא. (54) שאינו חייב בהם אלא או מזיד או קרוב למזיד, כמתואר בכתוב "וכי יריבון אנשים" (שמות כא, יח), המסיים בתשלומי ריפוי ובושת. בבא קמא כו. (55) והתכוון ליפול על האדם, כדי להקל את החבטה (רש"י שם כו.). (56) אף על פי שאמרנו בהלכה י, שאינו חייב אלא כשהוא מתכוון. (57) אף על פי שאינו מתכוון לבייש חייב, מכיוון שהתכוון לעשות את המעשה הגורם בושה לניזק. שם כו. הלכה זו מפרשת את הלכה י, ש"מתכוון" אין פירושו לבושת דווקא, אלא לנזק עצמו. (58) בבת אחת. (59) בתשלומים, אבל אם מת, שניהם פטורים מיתה. שם כו: (60) ומחלקים, כלומר, כל אחד מהם אינו משלם אלא חצי. (61) וחבירו ישלם הכל. (62) אף על פי שלא נתכוון אליו. (63) דמי בושת שהיה ראוי לתת לקטן אילו ביישו. בושתו של קטן נמוך משל גדול. (64) שאף המבייש את העבד חייב בבושת.

- 1 מעולם⁶⁵ בין שהכיר בה ושכחה⁶⁶, ועמד, ונפלה והזיקה⁶⁷
 - 2 - חיב בנגק⁶⁸ בלבד, ופטור מארבעה דברים⁶⁹. וכן אם
 - 3 נתפנו לזק שטים⁷⁰ וזק ארבע והזיק, או שהזיק כשהוא
 - 4 ישן⁷¹ - חיב בנגק, ופטור מארבעה דברים.
 - 5 טז. המזיק את חברו בכונה⁷² בכל מקום⁷³ - חיב בתמשה
 - 6 דברים. ואפלו נכנס לרשות חברו⁷⁴ שלא ברשות, והזיקו
 - 7 בעל הבית - חיב; שיש לו רשות להוציא, ואין לו רשות
 - 8 להזיקו. אבל אם הזיק⁷⁵ זה שנקנס בבעל הבית - הרי בעל
 - 9 הבית פטור⁷⁶. ואם הזיק בו בעל הבית - חיב, מפני שנקנס
 - 10 שלא ברשות. הרי שניהם ברשות⁷⁷ או שניהם שלא ברשות,
 - 11 והזיק זה בזה - שניהם פטורין⁷⁸.
 - 12 יז. המבקע עצים ברשות הרבים, ופרח עץ מהן והזיק
 - 13 ברשות היחיד⁷⁹; או שבקע ברשות היחיד⁸⁰, והזיק ברשות
 - 14 הרבים⁸¹; או שבקע ברשות היחיד, והזיק ברשות היחיד
 - 15 אחר⁸²; או שנקנס לחנותו של נגר⁸³, בין ברשות בין שלא
 - 16 ברשות⁸⁴, ונתנה בקעת וטפחה על פניו - בכל אלו חיב⁸⁵
 - 17 בארבעה דברים⁸⁶, ופטור מן הבשת⁸⁷.
 - 18 יח. פשם שאומדין למיתה⁸⁸, כך אומדין לנזקין⁸⁹. כיצד?
 - 19 הרי שהכה חברו בצרור קטן⁹⁰ שאין בו כדי להזיק, או
 - 20 בקיסם של עץ קטן, וחבל בו חבלה שאין חפץ זה ראוי
- לעשותו - הרי זה פטור⁹¹; שגאמר: באבן או באגרף⁹² -
- דבר הראוי להזיק. אבל חיב הוא בבשת⁹³ בלבד. אפלו
- רקק⁹⁴ בגופו של חברו⁹⁵ - חיב בבשת. לפיכך⁹⁶ צריכין
- העדים לידע במה הזיק, ומביאין החפץ שהזיק בו לבית
- דין⁹⁷, עד שאומדין אותו⁹⁸ וזנין עליו. ואם אבד החפץ,
- ואמר החובל: לא היה בו כדי להזיק, וכמו אנוס⁹⁹;
- והנחבל אומר: היה בו כדי להזיק - ישבע הנחבל ויטל¹⁰⁰,
- כמו שיתבאר¹⁰¹.
- יט. הברזל אין לו אמד¹⁰². אפלו מחט קטנה¹⁰³ ראוי היא
- להמית, ואין צריך לומר להזיק. הוזק אבן, ולאחר שיצאה
- מתחת ידו הוציא חלה את ראשו מן החלון וקבלה - פטור
- מכלום¹⁰⁴; שגאמר: ומצא את רעהו¹⁰⁵ - פרט לממציא את
- עצמו¹⁰⁶.
- פרק שני
- א. החובל בחברו חבלה שהוא ראוי לשלם התמשה דברים
- כלם - משלם תמשה. הזיקו נזק שאין בו אלא ארבעה -
- משלם ארבעה. שלשה - משלם שלשה. שנים - משלם
- שנים. אחד - משלם אחד.
- ב. כיצד? קטע ידו או רגלו או אצבע מהן, או שסמא עינו

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(65) כגון שהיה ישר, והניחה אדם אחר בחיקו. (66) והריהו שוגג. (67) לאדם או לכלים. (68) אף על פי שהוא אנוס, כי עשו בו אנוס כרצון ושוגג כמזיד (אם הניזק לא פשע). ראה למעלה הלכה יא. (69) שאינו חייב בהם אלא או מזיד או קרוב למזיד. ראה למעלה הלכה יב. (70) למרחק שתי אמות. (71) למעלה בהלכה יא מביא רבינו דין "ישן" להשמיענו, שהוא חייב בנזק, וכאן - מודיענו שהוא פטור מארבעה דברים. (72) מתוך ידיעה תחילה, ובלשון הגמרא "ידע ביה". (73) בין ברשות הרבים ובין ברשות היחיד. (74) כגון חצרו או ביתו. (75) כגון שנתקל בבעל הבית. (76) כי הנכנס שלא ברשות הוא שפשע. (77) כגון בחצר של שניהם או שנתן לו בעל הבית רשות להיכנס. (78) אם שניהם ברשות פשע הניזק, שהיה צריך להיזהר, כי ידע שגם חבירו נמצא שם. ואם שניהם שלא ברשות פשע הניזק מפני שנכנס שלא ברשות. (79) של אחר, חייב, כי ברשות הרבים אסור לאדם לבקע עצים. (80) שלו. (81) חייב, אף על פי שבחצרו מותר לו לאדם לבקע עצים, בכל זאת חייב, משום שהיה לו להיזהר, שהרי רבים מצויים ברשות הרבים. (82) של אחרים, אף על פי שאין רבים מצויים שם, בכל זאת חייב, כי קיימים הניתנים דרכם ליפול רחוק ממקום הביקוע. (83) שרבים רגילים להיכנס לחנות של אומנים. (84) שלא נטל רשות מבעל החנות. (85) והטעם, שחנות של נגר שלא נטל רשות הוא כמו ברשות, כמו שאמרנו למעלה. (86) שבכל המקרים האמורים כאן, קרוב למזיד הוא. (87) משום שלא התכוון לבייש, ואף לא להזיק. (88) שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמיתו, שנאמר (במדבר לה, יז): ואם באבן יד אשר ימות בה, היכהו (ספרי פרשת מסעי, פיסקה קס). (89) היכה חבירו בדבר שאין בו כדי להזיק, פטור (בבא קמא צא.). (90) באבן קטנה. (91) שמחמת חולשתו נחבל, ואנוס גמור הוא. ראה להלן פרק ו, הלכה ד ומגיד משנה שם. (92) ושם מדובר שהמוכה נחבל ולא מת. (93) כי התכוון לעשות אותו מעשה שגרם לבייש את חבירו. (94) שאין בו נזק כלל, מה שאין כן באבן קטנה, שיכולה לחבול חבלה כלשהי, שם צ. (95) אבל רקק בבגדו פטור מלשלם, שם צא. וראה להלן פרק ג הלכה ה. (96) מאחר שאמרנו שאומדים לנזקים. (97) ואין סומכים על דברי העדים בלבד. פסק כשמעון התימני, שם צ: (98) אם חפץ זה ראוי היה לעשות נזק זה. (99) אנוס גמור ופטור. (100) חזקה שהנזק נעשה בחפץ שיש בו כדי להזיק. ומשום כך מאמינים לנחבל (בשבועה). ראה ראב"ד, ששיבח את דברי רבינו ומנמקם. (101) לקמן פרק ה הלכה ד, כשלא ראו העדים שחבל בו. (102) אין אומדים אותו, אם יש בו כדי להמית ולהזיק או לא. (103) וכל ברזל שיש לו חוד, כגון שפוד או סכין, אבל אם היכה אותו במוט ברזל, או אפילו בשפוד והנזק בא כתוצאה מן המשקל בלבד, אומדים אותו כדרך שאומדים עץ או אבן. ראה להלן הלכות רוצח פרק ג הלכה ד. דין זה שהברזל ממת בכל שהוא למדו מן הכתוב "ואם בכלי ברזל הכהו" (במדבר לה, טז), ואילו באבן ובכלי עץ כתוב "יד" (באבן יד, בכלי עץ יד). מכאן אמרו, שבאבן ועץ צריכים שיעור מלא אחיזת יד, מה שאין כן בברזל, שממית בכל שהוא, אפילו מחט (ספרי פרשת מסעי, פיסקה קס; סנהדרין עו:). בירושלמי (סנהדרין פרק ט הלכה ב) לומדים דין זה בדרך פשוטה יותר. באבן ובעץ כתוב "אשר ימות בה", ואילו בברזל כתוב סתם "ואם בכלי ברזל היכהו", ולא כתוב "אשר ימות בו" מכאן לומדים אפילו מחט קטנה, שעל ידי תחיבה בוושט יכולה להמית. לימוד זה פשוט יותר, ועליו מסתמך כנראה רבינו (ראה הלכות רוצח שם). (104) אפילו מנזק. פסק כרב פפא בשם רבא ולא כרב זביד שם, וכן פסק הרי"ף. (105) מדובר על חוטב עצים ביער, ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו. (106) הלשון "ומצא את רעהו" משמע שרעהו כבר היה שם, משעה שנשל הברזל. מכאן שאם בשעת זריקת האבן לא היה שם, ורק אחר כך הוציא את ראשו, פטור (מכות ח. וספרי שופטים פיסקה קג).

יא. כיצד משערין השבת? אם לא חסרו איבר אלא חלה 49
ונפל למשכב, או שצבתה ידו וסופה לחזר - נותן לו דמי 50
שבתו של כל יום יום כפועל בטל של אותה מלאכה 51
שבטל ממנו; ואם חסרו איבר או שקטע ידו - נותן דמי 52
ידו, שהוא הנזק, ושבת - רואין אותו כאלו הוא שומר 53
קשואים, ורואין כמה הוא שוכר שומר קשואין בכל יום, 54
ועושיין חשבון כל ימי חליו של זה, ונותן לו. וכן אם קטע 55
רגלו - רואין אותו כאלו הוא שומר על הפתח. סמא עינו 56
- רואין אותו כאלו הוא טוחן ברחים. וכן כל פיוצא בזה. 57
יב. הכה את חברו על אָזְנוֹ, או אחזו ותקע באָזְנוֹ, וחרשו 58
- נותן לו דמי פלו; שהרי אינו ראוי למלאכה כלל. 59
יג. סמא את עינו ולא אמדוהו, קטע את ידו ולא אמדוהו, 60
וקטע את רגלו ולא אמדוהו, ואחר כך חרשו - הואיל ולא 61
אמדוהו לכל נזק ונזק, נותן לו דמי פלו. אמדוהו לכל נזק 62
ונזק ואחר כך אמדוהו לכל - אין גובין ממנו אלא דמי 63
פלו בלבד; ואם תפשו הנזק נזק כל איבר ואיבר ודמי פלו 64
- אין מוציאין מידו. 65
יד. כיצד משערין הרפוי? אומדין כמה ימים יחיה זה 66
מחלי זה וכמה הוא צריך, ונותן לו מיד. ואין מחזיקין אותו 67
לתן דבר יום ביומו. ודבר זה תקנה היא למזיק. 68
טו. וכן השבת - אומדין אותה ונותן הכל מיד. אם היה 69
מתגלגל בחליו והולך, וארץ בו החלי יתר על מה שאמדוהו 70
- אינו מוסיף לו פלוס. וכן אם הכריא מיד - אין פותחין 71
לו ממה שאמדוהו. 72
טז. כמה דברים אמורים? בשרצה המזיק, שזו תקנה היא 73
לו; ואכל אם אמר המזיק: אין רצוני בתקנה זו, אלא 74
ארפאנו דבר יום ביומו - שומעין לו. 75
יז. אמר לו הנזק: פסק עמי ותן על ידי, ואני ארפא את 76
עצמי - אין שומעין לו; שהרי אומר לו: שקמא לא תרפא 77
עצמך, ואחזק אני כמזיק. אלא נותן לו דבר יום ביומו, או 78
פוסק על הכל ונותן דמי הרפוי על ידי בית דין. 79
יח. אמר לו המזיק, אני ארפא אותך, או יש לי רופא 80
שמרפא בהנם - אין שומעין לו; אלא מביא רופא אמן 81
ומרפאהו בשכר. 82
יט. הרי שלא פסק עמו, אלא היה מרפא יום יום, ועלו 83
בו צמחים מחמת המכה, או נסתרה המכה אחר שחיתה - 84
חייב לרפאותה ולתת לו דמי שבתו. עלו בו צמחים שלא 85
מחמת המכה - חייב לרפאותה, ואינו נותן לו דמי שבתו. 86
עבר על דברי רופא והכביד עליו החלי - אינו חייב לרפאותו. 87
כ. כשפוסקין בית דין על המזיק ומחזיקין אותו לשלם - 88
גובין ממנו הכל מיד, ואין קובעין לו זמן כלל. ואם נתחייב 89
בבשת בלבד - קובעין לו זמן לשלם, שהרי לא חסרו ממון. 90

פרק שלישי

א. כיצד משערין הבשת? הכל לפי המביש והמתביש. אינו 92
דומה מתביש מן הקטן למתביש מאדם גדול ומכבד, שזה 93
שבבשו זה הקל בבשתו מרבה. 94
ב. המביש את הערם או מי שהוא במרחץ - פטור. נשכה 95

1 - משלם חמשה נזק, וצער, ורפוי, ושבת, ובשת. הכהו על
2 ידו וצבתה, וסופה לחזר; על עינו ומרדה, וסופה לחיות -
3 משלם ארבעה: צער, ורפוי, ושבת, ובשת. הכהו על ראשו
4 וצבה - משלם שלשה: צער, ורפוי, ובשת. הכהו במקום
5 שאינו נראה, כגון שהכה על ברקיו או בגבו - משלם
6 שנים: צער ורפוי. הכהו במטפחת שבידו או בשטר וכיוצא
7 באלו - נותן אחת, והיא הבשת בלבד.
8 **ג.** כנאהו בשפוד או במקמר על צפרניו, במקום שאינו
9 עושה חבורה ולא מעכב מלאכה - משלם הצער בלבד.
10 השקהו סם או סכו סם, ושנה מראה עורו - משלם לו רפוי
11 בלבד, עד שיחזור מראהו כשהיה. אסרו בחדר - נותן לו
12 דמי שבת בלבד. וכן כל פיוצא באלו.
13 **ד.** המגלח שער ראש חברו - נותן לו דמי בשתו בלבד,
14 מפני שסופו לחזר. גלחו בסם או שפנאוהו עד שאין סוף
15 השער לחזר - חייב בחמשה דברים: בנזק בצער ורפוי -
16 שהרי יתחמם ראשו מן הכוויה או מן הסם, ונמצא חש
17 בראשו; ומשלם לו שבת - שהרי הוא ראוי לרקד ולגנוג
18 דלת ראשו בבשת רקוד, ונמצא בטל ממלאכה זו; ובשת -
19 שאין לה בשת גדול מזה.
20 **ה.** הא למדת, שכל המחסר חברו איבר שאינו חוזר - חייב
21 בכל החמשה דברים. אפלו הפיל שנו - חייב בכל, שאי
22 אפשר שלא יחלה פיו שעה אחת. אף על פי שהשן אין לו
23 רפואה, בשר השנים צריך רפואה.
24 **ו.** אפלו חסרו כשערה מעור בשרו - חייב בחמשה דברים;
25 שהעור אינו חוזר אלא צלקת. לפיכך, החובל בחברו וקרע
26 העור והוציא ממנו דם - חייב בחמשה דברים.
27 **ז.** המבעית חברו, אף על פי שחלה מן הפחד - הרי זה
28 פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. והוא, שלא נגע בו,
29 אלא כגון שצחק מאחוריו או שנתראה [לו] באפלה וכיוצא
30 בזה. וכן אם צחק באָזְנוֹ וחרשו - פטור מדיני אדם וחייב
31 בדיני שמים. אחזו ותקע באָזְנוֹ וחרשו, או שנגע בו ודחפו
32 בעת שהכעיתו, או שאחזו בכגדיו, וכיוצא בדברים אלו -
33 חייב בתשלומין.
34 **ח.** יראה לי, שהנחבל שאמר: נתחרשתי או נסמית עיני,
35 והרי אני רואה או איני שומע - אינו נאמן; שהרי אין אנו
36 מכירין הדבר, שקמא יערים. ואינו נוטל הנזק עד שיבדק זמן
37 מרבה, ויהיה מחזק שאבד מאור עיניו או נתחרש, ואחר
38 כך ישלם זה.
39 **ט.** כמה הוא הצער? הכל הוא לפי הנזק: יש אדם שהוא
40 רך וענג מאד ובעל ממון, ואלו נתנו לו ממון הרבה לא
41 היה מצטער מעט; ויש אדם שהוא עמלן וחסד ועני, ומפני
42 זוו אחד מצטער צער הרבה. ועל פי הדברים האלה אומדין
43 רפוסקין הצער.
44 **י.** כיצד משערין הצער במקום שחסרו איבר? הרי שקטע
45 ידו או אצבעו - אומדים כמה אדם בזה רוצה לתן בין
46 לקטע לו איבר זה בסיף או לקטע אותו בסם, אם גזר עליו
47 המלך לקטע ידו או רגלו, ואומדין כמה יש בין זה לזה
48 ומשלם המזיק.

והרפוי והשקט. בין צריך לרפואה ושקט בין לא צריך - 36
כזה הוא משלם. 37
ט. וכמה הוא משלם? הבעט בחברו ברגלו - משלם חמש 38
סלעים. הפהו בארכבתו - משלם שלש סלעים. קבץ 39
אצבעותיו כמו אוגר אגדה והכהו בידו פשהיא אגודה - 40
משלם שלש עשרה סלעים. תקע את חברו בכפו - משלם 41
סלע. סטרו על פניו - משלם חמשים סלעים. סטרו מאחורי 42
ידו - משלם מאה סלע. וכן אם צרם באזנו, או תלש 43
בשערו, או שרקק והגיעו נהרק בבשרו, או העביר טלית 44
מעליו, ופרע ראש האשה - משלם מאה סלע. וכזה הוא 45
משלם על כל מעשה ומעשה. כיצד? כגון שבעט בחברו 46
ארבע בעיטות, אפלו זו אחר זו - משלם עשרים סלעים. 47
סטרו על פניו שתי סטירות - משלם מאה סלע. וכן בשאר. 48
י. כל אלו הסלעים הם מפתף ארץ ישראל באותו הזמן, 49
שהיה בכל סלע חצי דינר כסף ושלשה דינרין ומחצה 50
נחשת. לפיכך, מי שנתחייב בהכאות אלו לשלם מאה סלע 51
- הרי זה משלם שתיים עשרה סלע ומחצה כסף נקי. 52
יא. כמה דברים אמורים? במכבד; אבל אדם שהוא מבזה 53
ואינו מקפיד בכל אלו הדברים וכיוצא בהן - אינו נוטל 54
אלא לפי מה שראוי לו, וכמו שראוי הדנים שהוא ראוי 55
לטל. לפי שיש בני אדם בעורין, שאין מקפידין על בשותם, 56
וכל היום מכזים עצמן בכל מיני בזוי דרך שחוק וקלות 57
ראש, או כדי לטל פרוטה אחת מן הלצים המשחקים 58
עמם. 59

יום חמישי א' שבט ה'תשע"א

פרק רביעי

א. הנוגף את האשה ויצאו ילדיה, אף על פי שלא נתכוון² 62
- חייב לשלם דמי ולדות לבעל³, ונזק⁴ וצער⁵ לאשה⁶. 63
ב. וכיצד משערי דמי ולדות? שמיין האשה כמה היתה 64
יפה⁷ עד שלא ילדה⁸ וכמה היא יפה משילדה⁹, ונותנין 65
לבעל. אם מת הבעל - נותנין ליורשים. ואם נגפה אחר 66
מיתת הבעל¹⁰ - נותנין אף דמי ולדות לאשה¹¹. 67
ג. היתה נשואה לגר, וחבל בה בחיי הגר - נותן דמי ולדות 68

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

הרוח והפקה שוליו על פניו והרי הוא ערם, והוסיף זה 1
בהפשטתו - חייב בבשת; ואינו דומה מביש את זה שנעשה 2
ערם למביש את שאינו ערם. וכן אם הגביה בגדיו לירד 3
לנהר או שעלה מן הנהר, ובישו - חייב; ואינו דומה מביש 4
זה למביש את המכסה בגדיו. 5
ג. המביש את הישן - חייב בבשת. ואם מת בתוך שנתו, 6
ולא הקיץ ולא הרגיש בזה שבישו - אין גובין בשת זה מן 7
המביש; ואם תפשו היורשין - אין מוציאין מידן. 8
ד. המביש את השוטה - פטור; והמביש את החרש - חייב. 9
המביש את הגר או את העבד - חייב. המביש את הקטן: 10
אם כשמכלימין אותו נכלם - חייב, ואם לאו - פטור. ומכל 11
מקום, אינו דומה המביש את הקטן למביש את הגדול, ולא 12
המביש את העבד למביש את בן חורין, ולא מביש חרש 13
למביש פקח. 14
ה. המביש את חברו בדברים, או שרקק על בגדיו - פטור 15
מן התשלומין. ויש לבית דין לגדר בדבר בכל מקום ובכל 16
זמן כפי שיראו. ואם ביש תלמיד חכם - חייב לשלם לו 17
בשת שלמה, אף על פי שלא בישו אלא בדברים. כבר 18
נפסק הדין, שכל המביש תלמיד חכם, אפלו בדברים - 19
קונסין אותו וגובין ממנו משקל שלשים וחמשה דינר מן 20
הזהב, שהוא משקל תשע סלעים פחות רביע. וקבלה היא 21
בידנו, שגובין קנס זה בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה 22
לארץ. 23
ו. מעשים היו אצלנו תמיד בכך בספרד. ויש תלמידי 24
חקמים שהיו מוחלין על זה, וכך נאה להם; ויש שתובע 25
ועושין פשרה ביניהן. אבל הדינים היו אומרים למביש: 26
חייב אתה לתן לו לטרא זהב. 27
ז. אף על פי שהמביש שאר העם בדברים פטור מן 28
התשלומין - עון גדול הוא. ואינו מתרף ומגדף לעם אלא 29
רשע שוטה. ואמרו חקמים הראשונים, שכל המלבין פני 30
אדם פשוט מישאל בדברים - אין לו חלק לעולם הבא. 31
ח. יש הכאות רבות, שיש בהן בזוי וצער מעט, ואין בהן 32
נזק. וכבר פסקו להם חקמים דמים קצובים. וכל המכה 33
לחברו הכאה מהן - משלם אותו הממון הקצוב. וכלן 34
קנסות הן. ואותו הממון הקצוב הוא דמי הצער והבשת 35

1) המכה. 2) כי כתוב בתורה (שמות כא, כב) "וכי יצאו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה", משמע שלא נתכוון לאשה.
3) כתוב בתורה, שהמכה ישרם "כאשר ישית עליו בעל האשה". "יכול אם אמר מנה (מאה זוז) הוא נותן מנה, ואם אמר מאה
מנה, יתן מאה מנה, תלמוד לומר, ונתן בפלילים, בדיינים (כלומר, כמה שיאמרו הדיינים), אם כן למה נאמר כאשר ישית עליו
בעל האשה, לימד שדמי וולדות לבעל" (מכילתא דרשב"י כא, כב). וראה בבא קמא מב: 4) שנפחת גופה מחמת המכה. 5) שיש
לה בהפלה, יותר מאשר בלידה טבעית. 6) בבא קמא מב: 7) ראה לקמן הלכה טו שלבעלה חלק בנזק זה וכן גם דעת רש"י בגמרא
שם. והמגיד משנה מפרש דברי רבינו כפשוטו וקשה למצוא הבדל בין הדין שבהלכה זו ובין הלכה טו. ואינו מזכיר ריפוי ושבת,
מכיוון שבדרך כלל אינה צריכה ריפוי ואינה מתבטלת ממלאכה בהפלה יותר מבלידה טבעית (תוספות שם דיבור המתחיל נותן).
ולא הזכיר דין בושת, כי נמשך אחר לשון הברייתא שגם כן לא הזכירה בושת, וסמך על דבריו לקמן בהלכה טו. בתוספות שם
מנמקים, מפני שהברייתא סוברת כרבי שמעון, שמתכוון לבייש את זה ובייש את זה פטור, אבל רבינו פסק לקמן בהלכה טו שחייב
ולפיכך אנו צריכים לביאורינו שלמעלה, ובתוספתא בבא קמא פרק ט נאמר: הכה את האשה ויצאו ילדיה, משלם נזק צער ריפוי
שבת ובושת לאשה, ודמי וולדות לבעל. 7) להימכר בשוק כשפחה. 8) שמחירה גדול, שאם תלד יהיה הוולד לקונה.
9) מאליה בלא מכה, כי פחת הלידה בהפלה מחמת המכה באה בחישוב הנזק, השייך לאשה. משנה בבא קמא מח: 10) יוצא
שבשעת הנגיפה לא זכה הבעל בדמי וולדות, ודבר שהוא עצמו לא זכה בו, אינו יכול להורישו ליורשיו. 11) שהרי הכתוב מייחס

1 לפעל¹². מת הגר - פטור¹³. ואם חבל בה אחר מיתת הגר
2 - נכתה היא¹⁴ בדמי ולדות.
3 ד. היתה שפחה או עובדת כוכבים בשעת היריון, ובשעת
4 נגיפה נשתחררה או נתגירה - הרי דמי הולדות שלה¹⁵.
5 ה. הנוגף את האשה ויצאו ילדיה ומתה, אף על פי שהיה
6 שוגג - הרי זה פטור מן התשלומין¹⁶ ואינו משלם כלום¹⁷;
7 שנאמר: ולא יהיה אסון¹⁸ ענוש וענוש¹⁹. לא חלק הכתוב
8 בין שוגג למזיד בדבר שיש בו מיתת בית דין לפטור מן
9 התשלומין.
10 ו. במה דברים אמורים²⁰? כשנתכונן לאשה²¹; אבל אם
11 נתכונן לחברו ונגף את האשה²², אף על פי שמתה - הואיל
12 והמיתה בלא פגנה, הרי זה פדבר שאין בו מיתת בית דין²³,
13 ומשלם²⁴ דמי ולדות.
14 ז. המכה אביו ואמו ולא עשה בהן חבורה²⁵ - חייב בתמשה
15 דברים²⁶. אבל אם עשה בהם חבורה, או שחבל בחברו
16 בשבת, אפלו היה שוגג²⁷ - פטור מן התשלומין, מפני
17 שהוא עון מיתת בית דין²⁸. וכבר בארנו, שלא חלק הכתוב
18 בדבר שיש בו מיתת בית דין בין שוגג למזיד לפטור מן
19 התשלומין.

ח. והלא החובל מקלקל הוא, וכל המקלקל²⁹ בשבת
פטורין מן המיתה, ולמה נחשב זה החובל עון שיש בו
מיתת בית דין? הואיל ועשה נחת רוח³⁰ ליצרו הרע בעת
שחבל בחברו³¹ - הרי הוא כמתקן, ונמצא עון מיתה,
לפיכך פטור מתשלומין.
ט. החובל בחברו ביום הכפורים³², אפלו במזיד³³ - חייב
בתשלומין, אף על פי שעבר עברה שהוא חייב עליה
מלקות³⁴. והלא כל המחייב מלקות ותשלומין - לוקה ואינו
משלם, שאין אדם לוקה ומשלם³⁵? כף הם הדברים בכל³⁶,
חוץ מחובל בחברו שהוא משלם³⁷; שהרי בפרוש רבתי
תורה³⁸ חובל בחברו לתשלומין, שנאמר: רק שבתו יתן.
י. החובל בעבד כנעני שלו - פטור³⁹. חבל בעבד עברי
שלו - חייב⁴⁰ בכלן חוץ מן השבת⁴¹. החובל בעבד כנעני
של חברו - רבו של עבד נוטל תמשה דברים. ואפלו צער⁴²
בסם ונתרפא במהרה⁴³ - הרי כל רפואתו לרבו.
יא. כל עבד שצא לחרות ועדין לא הגיע גט שחרורו⁴⁴
לידו - אין לו קנס⁴⁵. ואחרים שחבלו בו - אינו יכול
להוציא מהן⁴⁶ לעצמו, שעדין לא נגמר שחרורו; ולא
האדון יכול להוציא מהן, שהרי לא נשאר [לו] בו קנין.
38

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

אותם אליה, שנאמר (שמות כא, כב) "ויצאו ילדיה" (כסף משנה). וראה בבא קמא מג. שמסתם הגמרא משמע, שבמקום שאין הבעל זוכה בדמי הוולדות, הריהם שייכים לאשה. (12) שדין גר כדין ישראל לכל דבריו. (13) המזיק, שאין לגר יורשים, אלא אם כן הניח בן שהורתו ולידתו בקדושה ומכיוון שהגר זכה בדמי וולדות לפני שמת, אין לאשה כל זכות בהם וזכה המזיק עצמו בתשלומי הוולדות. (14) כדעת רבה שם וכמו שאמרנו באשה ישראלית שנגפיה אחר מיתת הבעל, שדמי הוולדות שלה. (15) מכיוון שאין קידושין תופסים בשפחה ובגויה, אין הוא נקרא "בעל האשה", ואין לו זכויות בוולדות האשה שנתעברה ממנו, אפילו כשהוא חי בשעת הנגיפה, ועל כן דמי הוולדות שלה, כמו בהלכות ב"ג. נואף על פי שהבעל זוכה בדמי וולדות אפילו בביאת זנות, זה רק בראוי להיות בעלה, אבל כאן אין קידושין תופסים בשפחה ואינו יכול להיות בעלה. ומטעם זה גם בא על חייבי כריתות, שאין קידושין תופסים בהן, אינו זוכה בוולדות (רב עוקבא בירושלמי בבא קמא פרק ה הלכה ח). (16) אף על פי שאינו חייב מיתה, פטור מלשלם, משום שיש בעוון זה דין מיתה, כגון שעשה במזיד, ואז הוא פטור מלשלם (כי כלל בדינו שאין אדם מת ומשלם, כלומר, מסתפקים בעונש החמור של מיתה - "קם ליה בדרכה מיניה"), וכל שיש בו דין מיתת בית דין לא חילק הכתוב בין שוגג למזיד ובשניהם פטור מן התשלומים (בבא קמא לה. וכתובות לו:). וראה למעלה הלכות גניבה פרק ג הלכה א. (17) לא דמי וולדות ולא כופר לאשה שהמית. (18) ולא מתה האשה. (19) ישלם ממון. מכאן שאם יש אסון, אינו משלם, בבא קמא מב. (20) שבשוגג פטור מן התשלומים. (21) אמנם לא רצה להמיתה, והמיתה בשוגג הייתה, אבל כשנגפה התכוון אליה. (22) ולא התכוון אליה כלל, אף לא לנגפה. (23) שאין בו דין מיתת בית דין. [רבינו פוסק כרבי שמעון (סנהדרין יט:): שהמתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה (מגיד משנה)]. (24) כדעת רב אדא בר אבהו בבא קמא מב. וראה בית הבחירה לבבא קמא עמוד 129. [בפרק ד מהלכות מאכלות אסורות הלכה א פסק רבינו, שהמתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור גם מתשלומים, כחזקיה, ואף על פי כן פסק כאן שחייב בדמי וולדות, מפני שרב אדא למד דינו מן המקרא והרי זו גזירת הכתוב בדמי וולדות (מגדל עוז) וראה לחם משנה כאן]. (25) ולא הוציא דם. ואין בזה מיתת בית דין. (26) נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, שם. (27) ופטור ממיתה. (28) עוון זה של החובל בשבת או של המכה אביו ואמו ועשה בהם חבורה, יש בו דין מיתת בית דין, כגון שעשה במזיד. (29) כגון הקורע בגד או שורפו. (30) ועל ידי כך שכך כעסו ונתקרה דעתו (ראה שבת שם). (31) שרב איתו. וכן פסק בהלכות שבת פרק ח הלכה ח. (32) שאין בו מיתת בית דין, אלא עונש כרת. (33) שחייב מלקות אם התרו בו. (34) שכל חייבי כריתות לוקים אם התרו בהם למלקות (ראה כתובות לב). (35) ספרי תצא רפו. ובגמרא (שם ומכות יג:): נאמר: "כדי רשעתו (דברים כה, ב) משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעות". (36) עוון שיש בו מלקות ותשלומים. (37) ואינו לוקה. (38) מימרא של רבי אילעא שנתקבלה על ידי רבי יוחנן, שם. וראה ירושלמי כתובות פרק ג הלכה א. (39) שהרי אפילו חבלו בו אחרים, נוטל רבו של העבד הכל, כי קניינו הוא. (40) כי עבד עברי אדון לגופו. (41) שהרי מלאכתו לרבו. (42) רבו. (43) כגון שאמדוהו שיימשך הריפוי חמישה ימים, ורבו השתמש בסם חריף, שגרם לעבד צער רב, אבל מיהר להתרפא ומותר דמי הריפוי שייך לרבו (ראה למעלה פרק ב הלכה טו). והטעם הוא, שכל מה שקנה עבד, קנה רבו (גיטין יב:). (44) שטר שחרור. (45) שלושים שקל, אם נגחו שור והמיתו. התורה אומרת: "כסף שלושים שקלים יתן לאדוניו" (שמות כא, לב), והתלמוד שואל, אם רבו של מעוכב גט שחרור עדיין נקרא "אדוניו", או לא, בעייה זו לא נפתרה ומשום כך מספק אין מחייבים בתשלום קנס (שם מב:). (46) בדיינים, תשלומי חמישה דברים.

- 1 לפיכך, המפיל שן עבדו⁴⁷ ואחר כך סמא עינו - יוצא בשנו,
- 2 ואינו נותן לו דמי עינו⁴⁸; ואם תפשו⁴⁹ - אין מוציאין מידו⁵⁰.
- 3 יב. מי שחציו עבד⁵¹ וחציו בן חורין שביש או צערו
- 4 או שנגחו שור⁵² וכיוצא באלו: אם ארעו זה ביום של רבו
- 5 - לרבו⁵³, ביום של עצמו - לעצמו.
- 6 יג. החובל בעבד עברי של חברו - חייב בתמשה דברים.
- 7 וילקח בזה⁵⁴ קרע, ורבו אוכל פרותיה⁵⁵, ולכשיצא העבד
- 8 לחרות יצא השדה⁵⁶ מתחת רבו. הדין הדין שאינו מעב
- 9 מלאכה כלל⁵⁷, כגון שקטע ראש אוננו או ראש חטמו - הפל
- 10 לעבד, ואין לרבו בזה פרות.
- 11 יד. החובל בבת קטנה של אחרים: אם נזק הפוחת אותה
- 12 מפספסה⁵⁸ הוא - הרי הוא של אב; וכן שבתה - של אב,
- 13 שהרי מעשה ידיה⁵⁹ וכסף מכירתה⁶⁰ של אביה הוא; אבל
- 14 צער ובשת ורפוי - הרי הוא שלה; וכן נזק שאינו פוחתה
- 15 מפספסה⁶¹ - הרי הוא שלה. וכן החובל בבתו - משלם צער
- 16 ורפוי ובשת⁶².
- 17 טו. החובל באשת איש - השבת⁶³ והרפוי לבעלה⁶⁴,
- 18 והצער שלה. והבשת והנזק: אם בגלי הוא⁶⁵, כגון שחבל
- 19 בפניה ובצוארה או בדיה וזרועותיה - השליש שלה⁶⁶ ושני

- 20 שלישים לבעל; ואם בסתר הוא הנזק⁶⁷ - השליש לבעל
- 21 ושני שלישים לאשה. של בעל - נותנין לו מיד, ושל אשה
- 22 - ילקח בזה קרע⁶⁸ והבעל אוכל פרות⁶⁹.
- 23 טז. במה דברים אמורים? ששחבלו בה אחרים; אבל
- 24 הבעל שחבל באשתו - חייב לשלם לה מיד כל הנזק וכל
- 25 הבשת והצער, והכל שלה⁷⁰, ואין לבעל בזה פרות⁷¹. ואם
- 26 רצתה לתן הדמים לאחר - נותנת. וכזה הורו הגאונים.
- 27 והבעל מרפא אותה, כדרך שמרפא כל חליה.
- 28 יז. והמזיק אשתו בתשמיש המטה - חייב⁷² בנזקה⁷³.
- 29 יח. האשה שחבלה בבעלה: אם היה תוספת בכתבתה⁷⁴ -
- 30 מחייבין אותה למכור התוספת לבעלה⁷⁵ בטובת הנאה⁷⁶,
- 31 וגובה ממנה, אם רצה הבעל; ואם רצה לגרשה ולגבות מן
- 32 הפלל⁷⁷ - גובה. ואם לא היה לה תוספת - אינה יכולה למכור
- 33 לו עקר כתבתה⁷⁸, שאסור לו לאדם לשהות את אשתו⁷⁹
- 34 שעה אחת בלא כתבה, כדי שלא תהא קלה בעיניו
- 35 להוציאה; אלא אם רצה הבעל פותח עליה שטר⁸⁰ בדמי
- 36 חבלו⁸¹, או מגרשה ונוטל מכתבתה הראוי לו⁸².
- 37 יט. החובל בבניו הגדולים, אם אין סומכין על שלחנו⁸³ -
- 38 נותן להם מיד. והקטנים⁸⁴ - ילקח בזה קרע⁸⁵ בנזקו, והן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(47) ויצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו. (48) כי עדיין לא הגיע שטר שחרור לידו. (49) מאלו שחבלו בו, או דמי עינו מרבו. (50) בהתאם לדעתו של רבינו בכל בעייה שלא נפתרה. ומה שכתב רבינו בפרק ד מהלכות עבדים הלכה יד שהפיל שינו וסימא עינו משלם לו דמי עינו, הכוונה - אם תפס, וסמך על דבריו כאן. וכן יש לפרש גם דברי רבינו בפרק יא מנזקי ממון הלכה א, בשור שהמית חציו עבד וחציו בן חורין משלם חצי קנס (חמישה עשר שקל) ואף על פי שהוא מעוכב גט שחרורו, שהרי לפי משנה אחרונה, כופים את רבו לשחררו (לחם משנה). ואפשר גם לומר בדעת רבינו, שאף על פי שבית דין כופים לשחררו, כל זמן שלא שחררו הוא חצי עבד גמור, והמדובר, כשקיבל שטר שחרור על חציו אחרי שנשתחרר על ידי כסף או שותף (ראה פרק ז מהלכות עבדים הלכה ד). (51) כגון עבד של שני שותפים ושיחרר האחד את חלקו, גיטין מא. (52) והזיקו. (53) משלם לרבו, שם מב. [רבינו פוסק כאן כבית הלל במשנה ראשונה שם מא: שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד. אבל לאחר שחזור בית הלל להורות כדברי בית שמאי, שכופין את רבו לשחררו לא שייך דין זה כלל, כך הוא דעת הראב"ד והרשב"א. ולפיכך מפרש הרמב"ם הדין הזה בשפחה, שאין כופים את הרב לשחררה, מפני שאשה אינה מצווה על פרייה ורבייה. ואפשר שרבינו סובר, שכל שלא שיחררו נשאר הדין של משנה ראשונה]. (54) חוץ מהוצאות הריפוי. (55) כרבא שם, שהרי אף הוא מפסיד במלאכתו של העבד שניזק, שם פו. (56) כי חמשת הדברים שייכים לעבד עברי, שאין גופו קנוי לרבו. (57) ולא הפסיד רבו כלל, שם. (58) כשבא למכרה לאמה, או להשיאה לאיש, וכגון שפצעה בפניה, או קטע ידה. (59) עד שעת בגרותה, וזהו הטעם ששבתה הוא של אב, שם פז: (60) ככתוב "וכי ימכור איש את בתו לאמה" (שמות כא, ז), וזהו הטעם שהנזק הוא של אב. (61) לא נתברר איזהו נזק שאינה פוחתת מכספה. ראה למעלה פרק א הלכה ב, ואפשר שהכוונה לפציעה שאינה פוחתת דמיה עכשיו, אבל כשתגדל יהיה כושר עבודתה ירוד על ידי אותה פציעה ואז אין לאב כל זכות בו. (62) ופסד מנזק ושבת, שהרי שלו הם. (63) שהרי מעשי ידיה שלו. (64) כי הוא חייב לרפאותה. (65) יש בושת גם לבעלה, ועוד שנמאסת עליו והוא סובלה. (66) כדעת רבי יהודה בן בתירה שם. ואף על פי שהוא יחיד פסק כמותו מפני שבגמרא דנו אמוראים בדבריו נראה שכן ההלכה (רי"ף בשם רב האי גאון). (67) אין לבעלה בושת. ונראה שרבינו מפרש שביישה בסתר ואין אדם רואה, כפירוש התוספות שם וראה למעלה פרק ב הלכה ב. (68) שהרי זה כשאר הנכסים שנופלים לה. (69) והקרן שלה, אם יגרשנה או ימות. (70) שמן הדין הבורש והנזק שלה, אלא שהבעל מקבל חלק מזה, לדעת רבי יהודה בן בתירה, משום שגם הוא מבויש כשמביישים את אשתו, וכמו כן הוא סובל עימה כשחובלים באשתו והיא מתכערת. אבל אם הוא עצמו חבל בה אינו מקבל כלום, שהרי הוא בייש את עצמו והוא ציער את עצמו (מגיד משנה). (71) קנסו אותו, שלא יהא חוטא נשכר (ראב"ד). (72) אף על פי שיש לו רשות לשמש עימה, בכל זאת צריך היה להיזהר שלא יזיק. (73) בארבעה דברים, היינו: נזק, צער, שבת וריפוי, אבל בושת אין כאן (טור). (74) לפי הדין כותבים לבתולה מאתיים דינר ולא למנה - מאה דינר, ואם כתב לה יותר, היא תוספת כתובה. (75) כי אם נחייב אותה למכור לאחרים, יכולה היא לאחר המכירה למחול לבעלה את התוספת ויפסידו הלוקחות (שם). (76) שאם תתגרש, התוספת שלו. ואינו משלם אלא סכום פגוט, שהרי אם תמות בחייו, בין כה וכה התוספת שלו. (77) גם מעיקר הכתובה וכגון שהנזק עולה על תוספת כתובה. (78) היינו מאתיים לבתולה ומאה לאלמנה. (79) עם אשתו. (80) ואם יגרשנה יגבה מדמי כתובתה שחייב לשלם לה. (81) חמישה דברים. (82) המגיע לו. (83) אין פרנסתם עליו. (84) שאף בהם אין לאביהם שום זכות, מכיוון שאינו מפרנסם ודמי הנזק שלהם. (85) כדעת רבה בר רב הונא שם, ואין נותנים את הכסף בידם, שהרי קטנים הם ואינם יודעים לשמור אותם.

1 אוכלין פרוטיות⁸⁶. וכן הדין באחרים שחבלו בהן. ואם היו
2 סמוכין על שלחנו וחבל בהן - פטור⁸⁷, בין שהיו גדולים
3 בין שהיו קטנים. ואם חבלו בהן אחרים: בגדולים - יתן
4 להם מיד⁸⁸, ובקטנים - ילקח בהן קרקע, והן אוכלין
5 פרוטיות עד שיגדילו⁸⁹.
6 כ. חרש שוטף וקטן פגיעתו רעה: החובל בהן - תיכבד,
7 והן שחבלו באחרים - פטורין. אף על פי שנתפתח החרש
8 ונשתפה⁹⁰ השוטה והגדיל הקטן - אינם תיכבין לשלם,
9 שבשעה שחבלו בהן לא היו בני דעת⁹².
10 כא. העבד⁹³ והאשה פגיעתו רעה: החובל בהן - תיכבד,
11 והן שחבלו באחרים - פטורין⁹⁵. אבל משלמין לאחר זמן,
12 אם נתגרשה⁹⁶ האשה או מת בעלה או נשתחרר העבד;
13 שהרי בני דעה הן⁹⁷, והרי הן כבעל חוב שאין לו מה יגבה,
14 שאם העשיר תיכב לשלם.
15 כב. עבדו של אדם - בגופו, ובקמתו - כממונו. ביצד? הרי
16 שהניח גחלת על לב עבדו של חברו, ומת; או שדחפו לים
17 או לאש, והוא יכול לעלות משם ולא עלה, ומת - פטור⁹⁸
18 מן התשלומין. ואם עשה בן לבהמת חברו - כאלו הניח
19 הגחלת על בגדו⁹⁹ ונשרף, שהוא תיכב לשלם¹⁰⁰. וכן כל
20 פיוצא בזה.

פרק חמישי

22 א. אסור לאדם לחבל בין בעצמו בין בחברו. ולא החובל
23 בלבד, אלא כל המכה אדם בשר מישראל, בין קטן בין
24 גדול, בין איש בין אשה, דרך נציון - הרי זה עובר בלא
25 תעשה, שנאמר: לא יסיף להכתו. אם הוהירה תורה
26 מלהוסיף בהפאת החוטא, קל וחמר למכה את הצדיק.
27 ב. אפלו להגביה ידו על חברו - אסור. וכל המגביה ידו
28 על חברו, אף על פי שלא הפהו - הרי זה רשע.
29 ג. המכה את חברו הפאה שאין בה שנה פרוטה - לוקה;
30 שהרי אין כאן תשלומין כדי שיהיה לאו זה נתן לתשלומין.
31 ואפלו הפה עבד חברו הפאה שאין בה שנה פרוטה -
32 לוקה; שהרי ישנו במקצת מצות. ועובד כוכבים שהכה את
33 ישראל - תיכב מיתה; שנאמר: ויפן כה וכה ויפך את המצרי.
34 ד. קנס קנסו חכמים לאלו השוטטים בעלי זרוע, שיהא
35 הנחבל נאמן; ונשבע בנקיטת חפץ שזה חבל בו חבל זה,

36 ונוטל מה שראוי לו. והוא, שיהיו שם עדים. ביצד? הרי
37 שני עדים מעידין אותו שנכנס לתוך ידו שלם ויצא חבול,
38 ולא ראוהו בעת שחבל בו, והוא אומר: לא חבלתי, והלה
39 אומר: אתה חבלת בי - הרי זה נשבע ונוטל.
40 ה. במה דברים אמורים? כשהיתה המכה במקום שאפשר
41 לו להכות בעצמו, או שהיה עמהם שלישי, שאפשר שזה
42 הנחבל אמר לו לחבל בו ולהתרעם על אחר; אבל אם אין
43 עמהם אחר, והיתה המכה במקום שאינו יכול לעשות
44 בעצמו, כגון שהיתה נשיכה בין כתפיו וכיוצא בזה - הרי
45 זה נוטל בלא שבועה.
46 ו. הודה החובל שהוא חבל - משלם חמשה דברים; שהרי
47 העדים היו שם שנכנס לתוך ידו שלם בשעת המריכה ויצא
48 חבול. אבל אם לא היו שם עדים כלל, הוא אומר: חבלת
49 בי, והודה מעצמו - פטור מן הנזק ומן הצער, ותיכב בשבת
50 ובבשת וברפוי על פי עצמו. לפיכך, אם כפר ואמר: לא
51 חבלתי - נשבע שבועת הסת.
52 ז. ולמה משלם אדם שלשה דברים אלו על פי עצמו?
53 שהשבת והרפוי ממון הוא ולא קנס; שאם לא יתן לו, הרי
54 חסרו ממון שהוא מתרפא בו ובטל ממלאכתו. והבשת לא
55 הגיעה לו אלא בשעה שהודה בפניו שהוא חבל בו;
56 שהנחבל שלא חבל בו [בפני] אדם - אין לו בשת, והודאתו
57 בבית דין היא שפלישה אותו.
58 ח. נמצאת למד, שאין הפרש בבשת בין בשת המגיע לו
59 אם חבל בו בפני אחרים ובין בשת המגיע לו בעת שהודה
60 בפני אחרים שחבל בו. לפיכך משלם אדם בשת על פי
61 עצמו.
62 ט. אינו דומה מזיק חברו בגופו למזיק ממונו. שהמזיק
63 ממון חברו - כיון ששלם מה שהוא תיכב לשלם נתפטר לו;
64 אבל חבל בחברו, אף על פי שנתן לו חמשה דברים - אין
65 מתפטר לו. ואפלו הקריב כל איילי נביות - אינו מתפטר לו
66 ולא נמחל עונו, עד שייבקש מן הנחבל וימחל לו.
67 י. ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחל. אין זו דרך זרע
68 ישראל. אלא כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם
69 ראשונה ושניה, וידע שהוא שוב מחטאו ונחם על רעתו -
70 ימחל לו. וכל הממחר למחל - הרי הוא משבח, ורוח
71 חכמים נוחה הימנו.

(86) כי דמי הנזק שלהם. (87) מכיוון שהוא מפרנסם, הוא מקפיד שלא להפסיד מכספו. וכן הדין בחובל בביתו שסמוכה על שולחנו, שהוא פטור, גמרא שם. ומה שכתב למעלה בהלכה יד, שהחובל בביתו משלם צער ריפוי ובושת, המדובר כשאניה סמוכה על שולחנו ואף על פי כן פטור מנזק מפני שהרשות בידו למכרה ומחוייב לזון אותה כל זמן שמתבטלת ממלאכתה, אבל פטור מדיני שבת העולים על מזונותיה (בסוגיא שם). (88) אף על פי שהוא מפרנסם, אינו מקפיד שהכסף יינתן להם, מכיוון שהם סבלו מן הנזק, והוא אינו חסר כלום. ואין זה דומה למציאה שהיא של האב שממילא באה להם ולא סבלו כלום. (89) כשיגדילו עובר השדה לרשותם בלי כל הגבלה. (90) בחמישה דברים או בקצתם, לחרש משלמים את כולם; לשוטה - נזק, צער, ריפוי ושבבת, אבל בושת לא, שאינו בר בושת, והקטן אין לו שבת. אבל בושת פעמים יש לו ופעמים אין לו. וראה למעלה פרק ג הלכה ד. (91) נעשה שפוי בדעתו. (92) ואינם אחראים למעשיהם. (93) עבד כנעני, שכל מה שקנה עבד, קנה רבו. בבא קמא פז. (94) חמישה דברים לרבו, כמבואר למעלה בהלכה י. (95) שאין להם מה לשלם. וראה למעלה הלכה יח. (96) ויש לה נכסים. (97) וחייבים לשלם. (98) שהיה לו לעבד לסלקה, שהרי בן דעת הוא. (99) שהרי אין בבהמה דעת. (100) ואפילו בעל הבגד רואה אותו שורף את בגדו ולא הציל ממנו, אומרים לו למזיק, לא היה לך להזיק ממנו חבירך, גמרא שם, וראה רבינו חננאל

ח. שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים, זה בא בתביתו וזה בא בקורתו, ונשברה תביתו של זה בקורתו של זה - פטור; 49
שלושה רשות להלך וללון רשות להלך. היה בעל הקורה ראשון ובעל התבית אחרון, ונשברה תבית בקורה - פטור. 50
ואם עמד בעל הקורה לנזק מכלד משאו - חייב. ואם הזהיר לבעל התבית ואמר לו: עמד - פטור. עמד לתקן משאו - 51
הרי הוא כמהלך ופטור. ואף על פי שלא הזהיר לבעל התבית; שהוא טרוד בדרך. היה בעל תבית ראשון ובעל קורה אחרון, ונשברה תבית בקורה - חייב; שזה כמו ששברו בידו בכונה. ואם עמד בעל תבית לנזק - פטור. 52
ואם הזהיר לבעל הקורה ואמר לו: עמד - הרי זה חייב. ואם עמד לתקן משאו, אף על פי שלא הזהיר לבעל הקורה - הרי הוא חייב. וכן זה בא בנזק וזה בא בפשטנו. וכן כל 53
כיוצא בזה. 54

ט. שנים שהיו מהלכין ברשות הרבים, אחד רץ ואחד מהלך, והזק אחד מהן פתחו בנזק - זה הרץ חייב, מפני שהוא משנה. ואם היה ערב שבת בין השמשות - פטור, מפני שברשות הוא רץ, כדי שלא תכנס השבת והוא אינו פנוי. היו שניהם רצים והזקו זה בזה - שניהם פטורין, ואפלו בשאר הימים. 55

י. אחד המזיק בידו, או שזרק אבן או ירה חץ והזיק בו, או שפטר מים על חברו או על הכלים והזיק, או שרק או נע והזיק בכיחו וניעו בעת שהלכו מכו - הרי זה כמזיק בידו. והם תולדות של אדם. אבל אם נח הרק והפית על הארץ, ואחר כך נתקל בהן אדם - הרי זה חייב משום בור; שכל תקלה תולדת בור היא, כמו שבארנו. 56

יא. לוטש שהיה מכה בפטיש, ויצא גץ מתחת הפטיש והזיק - הרי זה חייב, כמי שזרק אבן או חץ. וכן הבנאי שקבל עליו את הפתל לסתורו, ושבר את האבנים או הזיק - חייב. היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר - פטור. ואם מתחת המכה - חייב; שזה כוזק חץ והזיק בו הוא. 57

יב. הכובש בהמת חברו במים, או שנפלה ומנעה מלעלות, עד שמתה במים; או שהניחה בתמה וצמצם עליה המקום כדי שלא תמצא צל עד שהרגתה החמה - חייב לשלם. וכן כל כיוצא בזה. 58

יג. שנים שהמיתו את הבהמה כאחת או שברו את הכלי כאחת - משלשין ביניהן. 59

יד. חמשה שהניחו חמש תבילות על הבהמה ולא מתה, ובא זה האחרון והניח תבילתו עליה ומתה: אם היתה מהלכת באותן התבילות, ומשהוסיף זה תבילתו עמדה ולא הלכה - האחרון חייב; ואם מתחלה לא היתה מהלכת - האחרון פטור; ואם אין ידוע - כלן משלמין בשוה. 60

טו. וכן חמשה שישבו על הפסא ולא נשבר, ובא אחרון וישב עליו ונשבר, אף על פי שהיה ראוי להשבר בהן קדם שישב, הואיל וקרב את שבתו - האחרון חייב; שהרי אומרים לו: אלו לא נסמכת עלינו, היינו עומדים קדם שישבר. ואם ישבו כאחת ונשבר - כלן חייבין. וכן כל כיוצא בזה. 61

יא. ועוד יש הפרש בין נזקי גופו לנזקי ממונו. שהאומר לחברו: סמא את עיני, קטע את ידי, על מנת שאתה פטור - הרי זה חייב בחמשה דברים, שהדבר ידוע שאין אדם רוצה בכך; אבל האומר לחברו: קרע את כסותי, שבר את כדי, על מנת שאתה פטור - הרי זה פטור. ואם לא אמר לו: על מנת שאתה פטור - הרי זה חייב לשלם, אף על פי שהרשעה להשחית. 62

יב. במה דברים אמורים? כשבאו הכלים לידו תחלה בתורת שמירה, כגון שהיו שאולין או מפקדין אצלו, ואמר לו: שבר וקרע, ועשה כן - חייב לשלם, עד שיאמר לו: על מנת שאתה פטור; אבל אם אמר לו: קח כלי זה ושברו, כגד זה וקרעו, ועשה כן - הרי זה פטור. 63

יג. האומר לחברו: שבר כליו של פלוני על מנת שאתה פטור, ועשה - הרי זה חייב לשלם. וכאלו אמר לו: סמא עינו של פלוני על מנת שאתה פטור. ואף על פי שהעושה הוא חייב לשלם, הרי זה האומר לו שתפו בעון ורשע הוא; שהרי הכשיל עור, וחזק ידי עוברי עברה. 64

פרק ששי

א. המזיק ממון חברו - חייב לשלם נזק שלם. בין שהיה שוגג בין שהיה אנוס - הרי הוא כמזיד. כיצד? נפל מן הגג ושבר את הכלים, או שנתקל בשוה מהלך ונפל על הכלי ושברו - חייב נזק שלם. שנגמר: ומכה בהמה ישלמנה. לא חלק הכתוב בין שוגג למזיד. 65

ב. ואחד ההורג בהמתו של חברו או השובר כליו או הקורע בגדיו או קוצץ נטיעותיו - הכל דין אחד הוא. 66

ג. במה דברים אמורים? ברשות הנזק; אבל ברשות המזיק - אינו חייב לשלם אלא אם הזיק בדרך, אבל בשגגה או באנס - פטור. וכן אם היו שניהן ברשות או שניהם שלא ברשות, והזיק אחד מהן ממון חברו שלא בכונה - פטור. 67

ד. היה עולה בסלם, ונשמטה שליכה מתחתיו ונפלה והזיקה: אם לא היתה מהדקת וחוזה - חייב; היתה חוזה ומהדקת, ונשמטה או שהתליעה - הרי זה פטור, שזו מכה בידי שמים היא. וכן כל כיוצא בזה. כל אלו הדברים - ברשות הנזק; אבל ברשות המזיק - פטור, עד שיתכונן להזיק, כמו שבארנו. 68

ה. הרי שמלא חצר חברו בדי זין ושמן, אפלו הכניסם ברשות - הואיל ולא קבל עליו בעל החצר לשמר, הרי זה נכנס ויוצא בדרך; וכל שישתפר מן הפדים בכניסתו וכיצאיתו - הרי הוא פטור עליהן. ואם שברן בכונה, אפלו הכניסם בעל הפדים שלא ברשות - הרי זה חייב לשלם. [וכן כל כיוצא בזה]. 69

ו. שור שעלה על גבי שור להרגו ברשות המזיק, שהוא בעל התחתון, בין שהיה תם בין שהיה מועד, ובא בעל התחתון ושמט את שורו להצילו, ונפל עליון ומת - הרי זה פטור. 70

ז. דחפו לעליון ומת: אם היה יכול לשמטו ולא שמטו - הרי זה חייב; ואם לא היה יכול לשמטו - הרי זה פטור. 71

טז. אדם ושור שדחפו בהמה או אדם או פלים או בהמת
 פסולי המקדשין לבור, והזק הנדחף בבור או מת או
 נשפתרו הפלים: לענין נזקי אדם או הזק בהמה - שלשפן
 חביבין: האדם הדוחף ובעל השור ובעל הבור, ומשלשין
 ביניהן; לענין דמי ולדות וארבעה דברים - אדם חביב, ובעל
 השור ובעל הבור פטורין; לענין כפר ושלשים של עבד -
 בעל השור חביב, ואדם ובעל הבור פטורין; לענין פלים
 ופסולי המקדשין - אדם ובעל השור חביבין, ובעל הבור
 פטור.
 יום שישי ב' שבט ה'תשע"א
 פרק שביעי
 א. המזיק ממון חברו הזק שאינו נכרי - הואיל ולא נשתנה
 הדבר ולא נפסדה צורתו, הרי זה פטור מן התשלומין דין
 תורה. אבל מדברי סופרים אמרו: הואיל והפחית דמיהן,
 הרי זה חביב, ומשלם מה שהפחית מדמיהן.
 ב. כיצד? הרי שטמא אכלין טהורים של חברו, או
 שדמע לו פרות, או ערב לו טפת¹⁰ זין נסדף¹¹ בתוך יינו,
 וכן המזיק הזק שאינו נכרי, וכן כל כיוצא בזה¹³ - שמין מה
 שהפסיד, ומשלם נזק שלם¹⁴ מן היפה שבנכסיו¹⁵, כדרך כל
 המזיקין¹⁶.
 ג. ודבר זה¹⁷ קנס הוא¹⁸ שקנסוהו חכמים, כדי שלא יהיה
 כל אחד מן המושחיתים הולך ומטמא טהרותיו של חברו,
 ואומר: פטור אני¹⁹. לפיכך, אם מת זה שהזיק הזק שאינו
 נכרי - אין גובין הנזק מנכסיו; שלא קנסו חכמים אלא זה
 שעבר והזיק, אבל היורש שלא עשה כלום - לא קנסוהו.
 וכן המזיק הזק שאינו נכרי בשגגה או באנס - פטור²⁰; שלא
 קנסו אלא המתכונן²¹ להזיק מדעתו²².
 ד. הכהנים שפגלו²³ את הזבח: במזיד - חביבין לשלם²⁴,
 בשוגג²⁵ - פטורין²⁶. וכן העושה מלאכה בפרת חטאת²⁷
 ובמי חטאת²⁸: במזיד - חביב לשלם²⁹, בשוגג - פטור.
 ה. הכנים פרה למרבה³⁰ כדי שתניק³¹ ותדוש³², והסיח³³
 דעתו ממי חטאת³⁴ - פטור מדיני אדם³⁵ וחביב דיניי שמים.
 ו. המנסף³⁶ זין חברו לעבודה זרה - לא נאסר הזין; שאין
 אדם מישראל³⁷ אוסר דבר שאינו שלו. ואם היה לו בו
 שתפות, או שהיה מומר³⁸, שהרי הוא פועל כוכבים, או
 שהתרו בו³⁹ וקבל ההתראה⁴⁰, שהרי הוא מומר⁴¹ - הרי זה
 פטור.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) גיטין נג. (2) שלא חסר בו כלום. (3) פסק כרבי יוחנן, נגד דעת חזקיה רבו, שדבר תורה חייב, מפני שדעתו הופרכה שם נג: מברייתא. (4) כי כל הנזקין המפורטים בתורה, הם נזק שניכר. (5) חכמים קנסו אותו. ראה הלכה ג. (6) נזק שלם. (7) שנגע בהם כשהוא טמא, או הניח עליהם שרץ מת. משנה שם נב: (8) כגון תרומה שמפסידה לגמרי, שדינה בשריפה. ואף על פי שיכול ליהנות ממנה בשעת ביעורה, הרי זה כהפסד מלא, כי הנאה זו אין ערכה רב. או חולין שחבירו אוכל אותם בטהרה, ואף על פי שאין כאן הפסד גמור, חייבוהו החכמים לשלם מה שהפחית מדמיהם, מפני שאסור לגרום טומאה לחולין בארץ ישראל, שהפירות אוכלים שם חוליהם בטהרה, שם נג. (9) שעורבב תרומה בחולין של חבירו, ומפסידו, שצריך למכור פירותיו לכהן בזול, שרק לכהנים מותרים באכילה, שם. (10) שיין נסך אוסר תערובתו במשהו. (11) שנסכו לעבודה זרה. (12) המדובר בזין נסך שאוסר אפילו בהנאה. (13) ולא דווקא אלו שלושה הנזכרים במשנה, והיינו כרב ולא כשמואל שאמר, שאין ללמוד מאלו על אחרים. [ואף על פי שהלכה כשמואל דיני ממונות פסק כאן כרב מפני שבגמרא שם שקלו וטרו לפי שיתר רב. ואפשר גם לומר שלמסקנה של הסוגייה שם גם שמואל מודה שבעניינים דומים ממש לומדים מאלה על אחרים, אלא ששלושה אלה אינם דומים ולכן הוצרכו כולם], שם נג. (14) אף על פי שמן התורה הוא פטור לגמרי. (15) מן הטובים שבקרקעותיו, או מטלטלים ואף על פי שאינו אלא מדרבנן, כי חכמים תיקנו כעין דאורייתא. (16) שכתוב בהם "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם", בבא קמא ה. (17) שחייב על הזק שאינו ניכר. (18) ולא מצד הדין, כי הזק שאינו ניכר אינו הזק (גיטין נג.). (19) נימזק זה מובא בגמרא שם. (20) משנה גיטין נב: אבל במזיק הזק שניכר חייב שוגג כמזיד. ראה למעלה שם. (21) ולא שגג. (22) מרצונו ולא אנוס. הפטור בשוגג ובאנוס נובע מטעם החיוב האמור למעלה "כדי שלא יהיה ... הולך ומטמא ..." שאינו אלא במתכוון. (23) ששחטו את הקרבן או עשו אחת מעבודות הדם, כגון קבלה או זריקה על מנת שיאכלו אותו חוץ לזמנו, ועל ידי כך נפסל הקרבן. (24) את הנזק שהזיקו, אף על פי שזה הזק שאינו ניכר. (25) כגון שהיה קרבן חטאת וחשבו שהוא שלמים, וחשבו עליו לאכלו שני ימים ולילה אחד, כדין אכילת שלמים, או שלא ידע שהמחשבה אסורה ומפגלת את הקרבן. (26) כדין הזק שאינו ניכר. במשנתנו הגירסא: "מזידין חייבין" ומשמע ששוגגים פטורים. ויש גורסים בפירוש: "מזידים חייבים שוגגים פטורים", כמו בהמטמא והמדמע והמנסך, וזוהי גם גירסת הרי"ף וראה שם נג: תוספות דיבור המתחיל ותני עלה. (27) בפרה אדומה שמשחטים באפרה לטהר טמאים, והעושה בה מלאכה פוסלה, שנאמר "לא עלה עלה עול" (במדבר יט, ב). (28) שמערבבים בהם את אפר הפרה, ואף הם נפסלים במלאכה, כגון ששקל כנגדם משקלות. (29) מטעם קנס, כדין הזק שאינו ניכר (ראה רבב"ד ומגיד משנה). (30) למקום שעומדות פרות קשורות בצוואריהן ודשות (וראה רש"י בבא מציעא ל.). (31) כגון שהייתה אמה שם. (32) יחד עם שאר הפרות. (33) או הסיח. (34) הטעונים שמירה, שנאמר בהם "למשמרת למי נידה" (שם, ט), כלומר שיהיו משומרים לכך ואם הסיח דעתו משמירתם נפסלו. (35) על שהכניסה אין לחיבו, שהרי לטובתה הכניסה כדי שתניק, ולא נפסלה על ידי זה והפסול בא מחמת מחשבתו שתדוש, ומשום כך פטור מלשלם. בהלכה הקודמת, כהנים שפגלו את הזבח במזיד חייבים לשלם, אף על פי שהפסול בא מחמת המחשבה - ששם הפסול קשור במעשה השחיטה או זריקת הדם, שעשה שלא כהוגן ולכן הרי זה כפוסלו בדיים. ראה שם תוספות רי"ד. (36) הכנים ידו לתוך היין ושכשך לשם עבודה זרה. (37) אין דרכו לאסור, ומשום כך אפילו שמעו מפיו שכוונתו לנסך, או אמרים שלצערך בלבד התכוון, חולין מא. (38) "זה שהחזיק עצמו לעשות אותה עבירה בזדון והורגל ונתפרסם בה ... והוא שיעשה להכעיס" (הלכות תשובה פרק ג הלכה ז). (39) בישראל שלא ינסך, שהמנסך חייב מיתה (שם). (40) ואמר יודע אני שאני חייב מיתה, ובכל זאת אני מנסך. (41) על ידי זה הוא נעשה עכשיו מומר אף על פי

- 1 אוסר היין⁴², ותיב לשלם⁴³. והיאף יתתיב זה לשלם והרי
- 2 הוא מתחייב בנפשו⁴⁴? מפני שמעת שהגביהו⁴⁵ נתחייב
- 3 לשלם⁴⁶, ואינו מתחייב בנפשו עד שינפשו⁴⁷.
- 4 ז. כל הגורם להזיק ממון חבירו - חייב לשלם⁴⁸ נזק שלם מן
- 5 היפה שבנכסיו, כשאר המזיקין. אף על פי שאינו הוא המזיק
- 6 זה הנזק עצמו באחרונה⁴⁹, הואיל והוא הגורם הראשון - חייב.
- 7 פיצד? הזורק כלי שלול⁵⁰ מראש הגג על גבי פרים וכסתות⁵¹,
- 8 ובא אחר וקדם⁵² וסלק את הפרים⁵³ מעל הארץ, ונחבט הפלי
- 9 בארץ ונשבר - חייב נזק שלם⁵⁴ כאלו שברו בידו; שסלוק
- 10 הפרים והקסתות גרם לו⁵⁵ שישבר. וכן כל פיצא בזה.
- 11 ח. הזורק כלי של חבירו⁵⁶ מראש הגג על גבי פרים וכסתות
- 12 של בעל הפלי, וקדם בעל הפלי והסיר הפרים⁵⁷ - הזורק
- 13 חייב⁵⁸; שזריקתו הוא הגורם הראשון⁵⁹ לשכירת הפלי. ואם
- 14 קדם אחר⁶⁰ וסלקן - שניהן חייבין⁶¹, הזורק והמסלק;
- 15 ששניהם גרמו לאבד ממנו של זה.
- 16 ט. וכן השורף שטרותיו של חבירו - חייב⁶² לשלם כל

- החוב⁶³ שהיה בפטר; שאף על פי שאין גוף הפטר ממון⁶⁴, 17
- הרי גרם לאבד הממון⁶⁵. ובלבד שיוזה לו המזיק שפטר 18
- מקם היה⁶⁶, וכן וכן היה כתוב בו⁶⁷, ומחמת ששפרו הוא 19
- אינו יכול לגבות החוב⁶⁸; אבל אם לא האמינו⁶⁹ - אינו 20
- משלם לו אלא דמי הנזק בלבד. 21
- י. וכן ראובן שהיה נושה בשמעון, ומכר הפטר ללוי, ונחזר 22
- אחר שמכרו ומחלו לשמעון⁷⁰ - הרי נפטר שמעון, כמו 23
- שיתבאר במקומו, ונתחייב ראובן לשלם ללוי כל מה 24
- ששפטר⁷¹; שהרי גרם לו לאבד הפטר, והרי הוא כמו 25
- ששפרו⁷². וכן אם מחלו יורש ראובן⁷³ - משלם המוחל מן 26
- היפה שבנכסיו. 27
- יא. וכן העושה עבדו אפותיקי⁷⁴, ונחזר ונשחררו - חייב 28
- המשחרר לשלם לבעל החוב; שהרי הפקיע שעבודו⁷⁵ וגרם 29
- לאבד ממנו⁷⁶. וכופין את בעל חוב גם הוא לשחרר 30
- העבד⁷⁷, כדי שלא יפגע בו ויאמר לו: עבדי אתה⁷⁸. וכן 31
- הדוחף⁷⁹ מטבע חבירו, ונתגלגל⁸⁰ וירד לים - חייב לשלם⁸¹. 32

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שקודם לא היה בחזקת מומר, שם. (42) שבמומר לעבודה זרה אנו מניחים שרעתו לנסך, ואדם יכול לאסור דבר שאינו שלו, שם. (43) פסק כרב, שמנסך במזיד חייב לשלם (מגיד משנה). (44) חייב סקילה. וחייבי מיתת בית דין פטורים מלשלם. (45) על מנת לנסכו ולאסרו, דרכם של המנסכים להגביה את היין לפני הניסוך (ראה תוספות גיטין נב: דיבור המתחיל מנסך). (46) כדין גולן. (47) ואין המתחייב בנפשו פטור מלשלם אלא אם כן חיוב ממון וחייב מיתה באים כאחד (שם). (48) כדעת רבי מאיר בבא קמא ק. בלשון התלמוד: "דינא דגרמי" וכך פסק הר"ף בבא קמא סוף פרק ב. ואלא כל גורם נזק חייב, שהרי רבינו עצמו בהלכות נזקי ממון פרק ב הלכה יט פטור את המשסה כלבו של חבירו בחבירו. וכן פסק שם, פרק יד הלכה יד בטומן קמתו של חבירו. ופירשו רובם של ראשונים ואחרונים שיש לחלק בין "גרמא בנזיקין" ובין "דינא דגרמי". "גרמא" פטור לכל הדעות ובדיני דגרמי מחלוקת תנאים, ורבינו פוסק כרבי מאיר ודן דיני דגרמי יותר ישירים ויותר חזקים מגרמא. וראה ש"ך חושן משפט תיח סעיף קטן ד שייחס לרבינו את יוצא ש"דיני דגרמי" כולל גורמים יותר ישירים ויותר חזקים מגרמא. וראה ש"ך חושן משפט תיח סעיף קטן ד שייחס לרבינו את הדעה, שגרמא בנזיקין ודיני דגרמי היינו הך, אבל יחיד הוא בדבר זה ומעניין שהמשפט הזה נמצא בסוגריים. וראה ש"ך שם סימן שפו סעיף קטן א וסעיף קטן ד. (49) אלא הוא המזיק באחרונה. (50) ובכלי של חבירו ראה הלכה ח. (51) ואין סופו להישבר וברשות זרקו, שהרי שלו הוא. (52) קודם שהגיע הכלי לארץ. (53) שלא ברשות, שהרי לא שלו הם. (54) שהרי הזורק ברשות עשה, וכל החיוב על המסלק. (55) ששבר, והגורם לנזק חייב נזק שלם. (56) ושלא ברשות זרק. (57) וברשות עשה, שהרי שלו הם. (58) בכל, כי לבעל הכרים מותר לקחת כרים שלו בכל עת שירצה, מה שאין כן הזורק, שכל מעשהו באיסור. ופסק רבינו כר"ף שאין הלכה כרבה (בבא קמא כו:): שאומר הזורק פטור. (59) שולולא זרק לא היה הכלי נשבר. (60) שאינו בעל הכרים. (61) כי שניהם שלא ברשות עשו, ושניהם שותפים בנזק שגרמו. [מלשונו של רבינו שכתב: "כרים וכסתות של בעל הכלי" משמע, שאם הכרים היו של אדם אחר ובעל הכלי סילקם משלם הזורק חצי נזק בלבד]. (62) כרפרם, שדן דיני דגרמי, ולא כרבה שסובר פטור, שהשורף יכול לטעון: שרפתי לך פיסת נייר בלבד (שם). (63) ובלשון הגמרא "דמי שטרא מעליא" (=דמי שטר מעולה), היינו כל הסכום הכתוב בו ולא דמי השטר כפי שהוא שווה למכירה (שם). (64) אלא נייר בלבד. (65) לולא שרפו, היה בעל השטר גובה כל החוב שבשטר. (66) בית דין אישרו חתימות עדי השטר ורשמו האישור על השטר ואפשר לגבות בו. (67) כלומר, השורף מאמין לבעל השטר שסכום זה היה כתוב בשטר. (68) המדובר כשאין עדים שיודעים מה היה כתוב בשטר ואם הוא מקויים בבית דין, שאלו היו עדים, יכול לכתוב לו שטר חדש על פי העדים ולא יפסיד כלום (שם). (69) וטוען שהנייר ששרף לא היה שטר כלל. (70) ויכול ראובן למחול אף אחרי המכירה, מכיוון שהשטר אין גופו ממון, וכל עיקרו אינו אלא ראייה, שראובן הלווה לשמעון. מן התורה יכול אדם למכור לחבירו דבר מוחשי בלבד, שהוא גופו ממון, וכל קניין שטרות-ראיות אינו אלא מדרבנן. משום כך המוכר שטר חוב לחבירו, יכול אחר כך למחול את החוב, כי מן התורה החוב עדיין שלו הוא, כתובות פו. (רי"ף שם). (71) אפילו קנה לו שטר של אלף לירות במאה לירות, יקבל כל מה שכתוב בשטר, היינו אלף לירות (שם). (72) גם במוחל חוב מביא התלמוד דברי אממר (בבא קמא צח:), שהשורף משלם "דמי שטרא מעליא". (73) כך פסק שמואל, שאפילו היורש של המלווה יכול למחול (ראה למעלה הלכה ז). ואף על פי שאילו לא מחל, היה הבעל-חוב גובה מבינונית בלבד, עכשיו שהפסידו ישלם מן העידית. וראה בבא קמא צח: רש"י דיבור המתחיל כי כשורא לצלמא. (74) שאמר לבעל חובו: לא יהיה לך פירעון אלא מזה. (75) כל עוד שהוא עבד הריהו משועבד לבעל חוב, שיוכל לגבות חובו ממנו, והשחרור מפקיע שעבודו ולא יוכל לגבות חובו ממנו, שם. (76) שלא יוכל לגבות חובו משאר נכסי הלווה, שהרי אמר לו מפורש שלא יגבה אלא מזה, והגורם להזיק ממון חבירו חייב. ראה הלכות מלווה ולווה פרק יח הלכה ו. (77) אף על פי שמעולם לא היה עבדו, שהרי גופו לא היה קנוי לו אלא משועבד, והאדון ששעבדו הפקיע שעבודו כששחררו. (78) ויוציא לעז על בניו (שם מא.). (79) חבירו החזיק מטבע בידו, והיכהו תחת ידו (בבא קמא צח:). (80) ולא בא לידו, אבל אם בא לידו, דינו כגולן וחייב מדין תורה. (81) אף על פי שלא הזיק בידיים, חייב משום שגרם להזיק.

- 1 וכן הצורם⁸² אֵין הפּה - חֵיב לְשֵׁלם, שֶׁהִי גֵרם לַפְחַת
2 דְּמִיָּה⁸³. וְכֵן הַמְרַקֵּעַ⁸⁴ דִּינְרֵי חֲבֵרוֹ וְהַעֲבִיר צוּרְתָּן⁸⁵ - חֵיב
3 לְשֵׁלם מִשּׁוּם גּוֹרם. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּאֵלוֹ הַדְּבָרִים.
4 יב. הַזּוֹרֵק⁸⁶ פְּלִי מֵרֹאשׁ הַגָּל לְאַרְץ וְלֹא הָיָה תַּחְתּוֹ פְּלִים⁸⁷,
5 וְקִדְּם אַחֵר וּשְׁכָרוֹ בְּמִקְלָא בְּשִׁמְעֵי קֶדֶם בְּאֵוִיר קֶדֶם שִׁנְיָע לְאַרְץ⁸⁸,
6 - הָרִי זֶה הָרֹאשׁוֹן פְּטוּר; שְׁלֹא שֶׁכָּר אֵלָּא כָּלִי שְׁסוּפּוֹ
7 לְהַשְׁכֵּר מִיַּד בְּדוּאִי, וְנִמְצָא כְּשׁוֹכֵר כָּלִי שְׁבוּר⁸⁹, וְאֵין זֶה
8 כְּגוֹרֵם⁹⁰. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזָה - פְּטוּר.
9 יג. שׁוֹר שֶׁהָיָה עוֹמֵד לְהַרְיָגָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְזִיק אֶת
10 הַבְּרִיּוֹת⁹¹, וְאֵילָן הָעוֹמֵד לְקַצֵּצָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְזִיק אֶת
11 הַרְבִּים⁹², וְקִדְּם אֶחָד וְשִׁחַט⁹³ שׁוֹר זֶה וְקָצַץ אֵילָן זֶה שְׁלֹא
12 מִדַּעַת הַבְּעָלִים - חֵיב לְשֵׁלם לַבְּעָלִים כְּמוֹ שִׁירָאוֹ הַדִּינִים⁹⁴;
13 שֶׁהִי הַפִּקִּיעַן מְלַעֲשׂוֹת מִצְוָה⁹⁵. וְאִם טָעַן וְאָמַר: אֵתָּה
14 אֲמַרְתָּ לִּי לְהַרְגוֹ וּלְקַצְצוֹ - הוֹאִיל וְהוּא עוֹמֵד לְכַף⁹⁶, הָרִי
15 זֶה פְּטוּר.
16 יד. וְכֵן מִי שֶׁשִּׁחַט⁹⁷ חֵיה וְעוֹף⁹⁸, וְכֹא אַחֵר וְכֹסֶה הָדֵם שְׁלֹא
17 מִדַּעַת הַשּׁוֹחֵט - חֵיב לְתַן⁹⁹ כְּמוֹ שִׁירָאוֹ הַדִּינִים. וְיֵשׁ מִי
18 שֶׁהוֹרָה¹⁰⁰, שֶׁהוּא נוֹתֵן קֶנֶס¹⁰¹ קְצוּב¹⁰², וְהוּא עֹשֶׂה
19 זְהוּבִים¹⁰³. וְכֵן הוֹרֵי, שֶׁכָּל הַמוֹנֵעַ הַבְּעָלִים מִעֲשׂוֹת מִצְוֹת
- עֲשֵׂה¹⁰⁴ שֶׁהֵן רְאוּיִין לַעֲשׂוֹתָהּ, וְקִדְּם אַחֵר וְעֲשֵׂאָה - מְשַׁלֵּם
לַבְּעָלִים עֲשֵׂרָה זְהוּבִים¹⁰⁵.
טו. שְׂמִינ¹⁰⁶ לְמִזִּיק בְּיָדוֹ בְּדֶרֶךְ שֶׁשְּׂמִין לוֹ אִם הָיִק מְמוֹנוֹ.
פִּיצֵד? הָרִי שֶׁהִרְג בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁכָּר כָּלִי - שְׂמִין פְּמָה
הֵיטָה הַבְּהֵמָה שְׁוֶה וְכִמָּה הַנְּבִלָה שְׁוֶה, וְכִמָּה הָיָה הַכָּלִי
שְׁוֶה וְהוּא שְׁלֵם וְכִמָּה שְׁוֶה עֲתָה, וּמִשְׁלֵם הַפְּחַת¹⁰⁷ לְנִזְק
עִם הַנְּבִלָה¹⁰⁸ אוֹ הַכָּלִי הַשְּׁבוּר¹⁰⁹. בְּדֶרֶךְ שֶׁבְּאֲרָנוֹ בְּשׁוּרוֹ
שֶׁהָיִק, שֶׁדִּין אֶחָד הוּא. דֶּרֶךְ עֲנִיבִים¹¹⁰ שֶׁל חֲבֵרוֹ - שְׂמִין
לוֹ הֶזְקוֹ¹¹¹. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזָה.
טז. כְּשֶׁגּוֹבֵינִ הַפְּחַת מִן הַמִּזִּיק, גּוֹבִין מִן הַמְטַלְטֵלִין¹¹²
שְׁלוֹ. אִם אֵין לוֹ מְטַלְטֵלִין - גּוֹבִין מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסֵי¹¹³.
וְכֵן הָאֵינִס¹¹⁴ וְהַמְפָּתָה וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רַע¹¹⁵ - כֶּלֶן¹¹⁶ גּוֹבִין
מִהֵן מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסֵי.
יז. כָּל הַמִּזִּיק¹¹⁷ מִמּוֹן חֲבֵרוֹ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ¹¹⁸ מֶה הָיִק - הָרִי
הַנִּזְק נִשְׁבַּע בְּתַקְנַת חֲכָמִים¹¹⁹ וְנוֹטֵל כְּמוֹ שִׁטְעַן הַנִּגְזָל¹²⁰.
וְהוּא¹²¹, שִׁטְעַן דְּבָרִים שֶׁהוּא אֲמוּד בְּהֶן¹²², כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ
בְּנִגְזָל.
יח. פִּיצֵד? לְקַח כִּסֵּי חֲבֵרוֹ וְהַשְׁלִיכוֹ לֵים אוֹ לְאֵשׁ, אוֹ
שֶׁמְסָרוֹ בְּיַד אֲנָס¹²³ וְאֲבָד¹²⁴, בְּעַל הַכִּסֵּי אוֹמֵר: זְהוּבִים הָיָה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(82) הפוגם (שם). (83) שאינה ראוייה למזבח. נומה שפסק רבינו בפרק ג מנזקי ממון הלכה ד, שהגזול פרה ונפסלה מלהקריבה למזבח, אומר לו (הגזול לנגזל): הרי שלך לפניך, המדובר, כשנפסלה מאליה ולא עשה בה מעשה, אבל כשהגזול עצמו פסלה, משלם את מה שפחתה. (84) עושה אותם דקים על ידי הכאה בפטיש, אבל לא החסירים. (85) הצורה שהייתה טבועה בדינרים אינה ניכרת כמקודם ומפני כך פחתו דמייהם. (86) בעל הכלי. בבא קמא כו: (87) כלומר, כרים וכדומה. (88) והרי הכלי שנזרק עדיין שלם בזמן שהאחר הכהו. (89) על ידי הזורק, ומשום כך הזורק חייב אם הכלי אינו שלו. וראה שם יז: רש"י דיבור המתחיל זרק. (90) כמסלק הכרים בהלכות זח שחייב, שלולא סילק את הכרים לא היה נשבר, מה שאין כן כאן, שאפילו לא שברו במקל, בוודאי היה נשבר. (91) אפילו לא המית. (92) כגון שענפיו נוטים לרשות הרבים. (93) כי אין חיוב להרגו אלא לסלק את המזיק. ואפילו שור שהמית וחייב סקילה, אם שחטו עד שלא נגמר דינו, בשרו מותר, שם מד. (94) שיראו אם בעל השור או בעל האילן מדקדק בשאר מצוות או לא, וגם יראו את גודל הטרחה בקיום המצוה, שלפעמים אדם מונע עצמו מן המצוה בגלל הטרחה, ונוח לו שאחר יעשה אותה, מאירת עיניים חושן משפט שפב. (95) "וביערת הרע מקרבך". (96) משום כך הוא נאמן, וכנראה שכח בעל השור שנתן לו רשות, אבל אם השור אינו עומד להריגה, אינו נאמן לטעון שקיבל רשות להרגו, שאין אדם נותן רשות לאחרים שייזיקו ממנו ולפניך חייב לשלם, אלא אם כן יביא עדים שיעידו כדבריו. שם צא: (97) והשוחט חייב במצוות כיסוי (שם). (98) או עוף. (99) שהשוחט יכול לטעון אני רוצה לעשות מצוה זו (שם). (100) מובא ברי"ף שם. (101) שהרי לא החסירו ממון. (102) קבוע, ואינו תלוי בשיקול דעתו של הדיין. (103) כך פסק רבן גמליאל (שם) באחד ששחט וקדם חבירו וכיסה. לפי הדעה הקודמת לא היה זה קנס קצוב, אלא רבן גמליאל קבע תשלום זה של עשרה זהובים לפי ראות עיניו באותו מעשה שבא לפניו. (104) אנו לומדים ממעשה כיסוי הדם על שאר מצוות עשה. (105) כפסק דינו של רבן גמליאל במעשה כיסוי הדם. (106) מעריכים. (107) היינו ההפרש בין דמי הפרה קודם שהרגה ובין דמי הנבילה. (108) והנבילה שייכת לניזק, ככתוב (שמות כא, לד) "והמת יהיה לו" ופירשו "לו" - לניזק, שם י: ואין הניזק יכול לומר למזיק: טול אתה את הנבילה, ושלם לי את דמי הפרה כולה. (109) בבא מציעא צו: וזו לשון התוספתא (בבא קמא פרק ג): כלל אמרו בניזיקין: הרג את שורו, וקרע את כסותו, וקצץ נטיעותיו, לא יאמר טול את הנבילה ותן לי את הפרה; טול את הקרעים ותן לי את הטלית; טול את הקצצים ותן לי הנטיעות, אלא שמים אותן כמה הן יפין עד שלא הזוקו, וכמה הן יפין מההזוקו, ולפי כך הם משלמים. (110) ועשה אותם יין. (111) במקרה שדמי ענבים עולים על דמי היין, או אם יעשה מהם צימוקים ראה בבא בתרא קכו. משמע שם שבדרך כלל דמי היין עולים על דמי ענבים. (112) כדרך שגובים אם ממנו הזיק. ראה הלכות נזקי ממון פרק ה הלכה י. (113) ככתוב במזיק (שם כב, ד): "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם". אבל מטלטלין רשאי הוא ליתן אפילו סובין, שכולם נחשבים למיטב, כי אם קשה למכרם במקום זה, אפשר למכרם במקום אחר. בבא קמא ז: (114) נערה בתולה שלא נתארסה, שמשלם חמישים כסף לאבי הנערה (דברים כב, יט). (115) על אשתו וטוען "לא מצאתי לה בתולים", שחייב לשלם מאה כסף לאביה (דברים כב, יח). (116) "כולם כאבות (כאבות נזיקין) לשלם ממיטב", בבא קמא ה. (117) בדידים, כעין הדוגמא המובאת בהלכה הבאה. (118) משמע אם המזיק יודע ומכחיש את דברי הניזק, אין הניזק נשבע ונוטל. (119) כי מדין תורה נשבע הנתבע ויוצא פטור, כגון שבועת השומרים (שמות כב) ועוד. ראה הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה ב. (120) שתיקנו החכמים שישבע ויטול. ראה הלכות גזילה ואבידה פרק ד הלכה א. (121) במה דברים אמורים שנשבע ונוטל כל מה שהוא טוען. (122) שמעריכים אותו, שאפשר להניח שיש לו דברים אלו שהוא טוען. בבא קמא סב. (123) איש בעל זרוע וכוח, בבא קמא קיז. וראה להלן פרק ח. (124) כי אי אפשר להוציאו מידו.

האִנִּס עַל הַמָּמוֹן וְנִעְשָׂה בְּרִשּׁוֹתוֹ, וְאִנִּס אֶת יִשְׂרָאֵל עַד
שֶׁהוֹלִיכּוּ לוֹ לְמָקוֹם אַחֵר, וְאִפְלוּ הוֹלִיכּוּ זֶה הַמוֹסֵר
שֶׁהָרָאָהוּ - הָרִי זֶה פֶּטוּר מִלְּשָׁלֵם; שֶׁכֵּינִן שֶׁעַמֵּד הָאִנִּס בְּצַד
הָאוֹצֵר כְּכֹר אֲבָד כָּל מֵה שֵׁשׁ בּוֹ, וְכֹאֲלוּ נִשְׁרָף.
ח. בַּעֲלֵי דִין שֶׁהֵיטָהּ בִּינֵיהֶם מְרִיבָה עַל הַקָּרָקַע אוֹ עַל
מִטְלָטְלִין, זֶה אוֹמֵר 'שְׁלִי' וְזֶה אוֹמֵר 'שְׁלִי', וְעַמֵּד אֶחָד מֵהֶן
וּמְסַרָּה בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכְבִּים - מְנַדִּין אוֹתוֹ שֶׁיַּחֲזִיר הַדָּבָר לְכֹמוֹ
שֶׁהָיָה, וְיִסְלַק יָד אִנִּס מִבִּינֵיהֶם, וְיַעֲשֶׂה דִין בִּישְׂרָאֵל.
ו. מִי שֶׁנִּתְפַּשֵּׁשׁ עַל חֲבֵרוֹ, וְלָקְחוּ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים מָמוֹן מִמֶּנּוּ
בְּגִלְל חֲבֵרוֹ - אֵין חֲבֵרוֹ חָיִב לְשַׁלֵּם. אֵין לָךְ מִי שֶׁנִּתְפַּשֵּׁשׁ עַל
חֲבֵרוֹ וְהָיָה חֲבֵרוֹ חָיִב לְשַׁלֵּם. חוּץ מִן הַנִּתְפַּשֵּׁשׁ מִפְּנֵי הַמָּס
הַקָּצוּב עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ בְּכָל שָׁנָה, אוֹ הַנִּתְפַּשֵּׁשׁ עַל הַתְּשׁוּבָה
שֶׁנּוֹתֵן כָּל אִישׁ וְאִישׁ לְמַלְאָךְ בְּעֶבְרֵי עֲלֵיהֶם הוּא אוֹ חִילוּתָיו
- הָרִי זֶה חָיִב לְשַׁלֵּם לוֹ. וְהוּא, שֶׁיִּקְחוּ מִמֶּנּוּ בְּפִרוֹשׁ בְּגִלְל
פְּלוֹנִי בְּפְנֵי עֲדִים.
ז. מִי שֵׁשׁ עָלָיו עֲדִים שֶׁמָּסַר מָמוֹן חֲבֵרוֹ, בְּגוֹן שֶׁהָרָאָה
מַעֲצָמוֹ אוֹ שֶׁנֶּאֱנָס וְנִשָּׂא וְנָתַן, וְלֹא יָדְעוּ הָעֲדִים כִּמְהָ
הַפְּסִידוֹ בְּמִסְתֵּירוֹ, וְהַנֶּמְסֵר אוֹמֵר: כֵּן וְכֵן הַפְּסִידִי, וְהַמוֹסֵר
כּוֹפֵר בִּמְהָ שִׁטְעָנוֹ: אִם תִּפְשֵׁהוּ הַנֶּמְסֵר - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ,
אֲלֹא נִשְׁבַּע בְּנִקְיַת חֶפֶץ וְזוֹכָה בִּמְהָ שִׁתְּפֹשׁ; וְאִם לֹא תִפְשֵׁהוּ
- אֵין מוֹצִיאִין מִן הַמוֹסֵר אֲלֹא בְּרִאָה בְּרוּרָה.
ח. אֵין מִשְׁבִּיעִין אֶת הַמוֹסֵר שֶׁהָרָאָה מַעֲצָמוֹ לֹא שְׁבוּעָה
חֲמוּרָה וְלֹא שְׁבוּעַת הַסֵּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשָׁע וְאֵין לָךְ פֶּסוּל
יָתֵר מִזֶּה. אֲבָל הַמוֹסֵר שֶׁאֵנִסוּהוּ לְהִרְאוֹת אוֹ לְהִבְיֵא וְנִשָּׂא
וְנָתַן בְּיָד, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא חָיִב לְשַׁלֵּם - אֵינוֹ רָשָׁע, אֲלֹא
כֵּן תִּשְׁלוּמִין הוּא בְּלִבּוֹ, וּמִשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ כִּשְׂאָר הַכְּשָׁרִין.
ט. אֲסוּר לְמַסֵּר הָאֲדָם בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכְבִּים, בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין
בְּמָמוֹנוֹ. וְאִפְלוּ הָיָה רָשָׁע וּבַעַל עֲבֵרוֹת, וְאִפְלוּ הָיָה מֵצֵר לוֹ
וּמַצְעֵרוֹ. וְכָל הַמוֹסֵר בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכְבִּים, בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין
בְּמָמוֹנוֹ - אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.
י. מִתֵּר לְהַרְגֵּה הַמוֹסֵר בְּכָל מָקוֹם, וְאִפְלוּ בְּזֶמַן הַזֶּה שֶׁאֵין
דִּנֵּין דִּינֵי נַפְשוֹת. וּמִתֵּר לְהַרְגֵּה קֹדֶם שִׁמְסֵר. אֲלֹא כִּשְׂאָמֵר:
הָרִינִי מוֹסֵר פְּלוֹנִי בְּגוּפוֹ אוֹ בְּמָמוֹנוֹ, וְאִפְלוּ מָמוֹן קָל -
הַתֵּר עֲצָמוֹ לְמִיתָה. וּמִתֵּרִין לוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: אַל תִּמְסֵר. אִם
הָעוֹ פְּנִי וְאָמַר: לֹא כִּי, אֲלֹא אֶמְסְרֶנּוּ - מַצְנָה לְהַרְגוֹ. וְכָל
הַקּוֹדֵם לְהַרְגוֹ זֶכֶה.

מֵלֵא, וְהַמְזִיק אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ מֵהָ הָיָה בּוֹ, שֶׁמָּא עָפָר אוֹ
תָּבֵן הָיָה מֵלֵא - הָרִי הַנֶּזֶק נִשְׁבַּע בְּנִקְיַת חֶפֶץ¹²⁵ וְנוֹטֵל.
וְהוּא, שֶׁיִּטְעֵן דְּבָרִים שֶׁהוּא אִמּוֹד בִּהֶן אוֹ אִמּוֹד לְהַפְקִידֵן
אֲצִלּוֹ¹²⁶, וְדָרְכֵן לְהַנִּיחֵן בְּכִיס¹²⁷ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ; אֲבָל אִם אֵין
דָּרְכֵן לְהַנִּיחֵן בְּכָלִי זֶה - הוּא פָּשַׁע בְּעַצְמוֹ. בִּיּוֹצֵד? הָרִי
שֶׁחֲטָף חֲמַת¹²⁸ אוֹ סֵל מֵלֵאִים וּמַחֲפִים¹²⁹ וְהִשְׁלִיכֵם לֵים אוֹ
שְׂרָפֵן, וְטָעַן הַנֶּזֶק שֶׁמִּרְגְּלִיּוֹת הָיוּ בְּתוֹכֵן - אֵינוֹ נֶאֱמָן¹³⁰,
וְאֵין מִשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ עַל כֵּן; שֶׁאֵין דָּרָךְ בְּנִי אֲדָם לְהַנִּיחַ
מִרְגְּלִיּוֹת בְּסִלִּים וּבְחִמְתוֹת. וְאִם תִּפְשֵׁהוּ - אֵין מוֹצִיאִין
מִיָּדוֹ¹³¹, אֲלֹא נִשְׁבַּע שֶׁמִּרְגְּלִיּוֹת הָיוּ בֵּה וְנוֹטֵל כִּמְהָ שֵׁשׁ
אֲצִלּוֹ¹³². וְכֵן כָּל בִּיּוֹצֵא בִּזְהָ.
יט. יָדַע הַמְזִיק שֶׁהָפִיס הָיָה בּוֹ וְהוֹבִים, אֲבָל אֵינוֹ יוֹדֵעַ
כִּמְהָ הָיוּ, וְאוֹמֵר הַנֶּזֶק: אֲלֹף הָיוּ - נוֹטֵל אֲלֹף בְּלֹא שְׁבוּעָה.
וְאֵינוֹ יְכוֹל¹³³ לְהִשְׁבַּע¹³⁴, כִּמּוֹ שֶׁיַּתְּבָּאָר בְּעִנֵּן הַפְּקוּדִין.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

א. הַמוֹסֵר מָמוֹן חֲבֵרוֹ בִּיָּד אִנִּס - חָיִב לְשַׁלֵּם מִן הַיָּפָה
שֶׁבִּנְכָּסָיו. וְאִם מָת - גּוֹבִין מִיּוֹרְשָׁיו, כִּשְׂאָר כָּל הַמְזִיקִין. בֵּין
שֶׁהָיָה הָאִנִּס עוֹבֵד כּוֹכְבִּים בֵּין שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל, הָרִי זֶה
הַמוֹסֵר חָיִב לְשַׁלֵּם כָּל מֵה שֶׁלָּקַח הָאִנִּס. אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא
נִשָּׂא הַמוֹסֵר וְלֹא נָתַן בְּיָדוֹ, אֲלֹא הִרְגִּיל בְּלִבּוֹ.
ב. בִּמְהָ דְּבָרִים אֲמוּרִים? כִּשְׁהָרָאָה הַמוֹסֵר מַעֲצָמוֹ; אֲבָל
אִם אֵנִסוּהוּ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים אוֹ יִשְׂרָאֵל אִנִּס לְהִרְאוֹת, וְהָרָאָה
- הָרִי זֶה פֶּטוּר מִן הַתְּשׁוּלוּמִין. וְאִם נִשָּׂא וְנָתַן בְּיָד, אִף עַל
פִּי שֶׁהוּא אִנִּס - חָיִב לְשַׁלֵּם. הַמַּצִּיל עֲצָמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ -
חָיִב לְשַׁלֵּם.
ג. בִּיּוֹצֵד? הָרִי שֶׁגִּזַּר הַמֶּלֶךְ לְהִבְיֵא לוֹ יֵין אוֹ תָּבֵן וְכִיּוֹצֵא
בְּדִבְרֵים אֲלוֹ, וְעַמֵּד מוֹסֵר וְאָמַר: הָרִי יֵשׁ לְפָלוֹנִי אוֹצֵר יֵין
אוֹ תָּבֵן בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְהִלְכּוּ וְלָקְחוּהָ - חָיִב לְשַׁלֵּם. אִנִּסוֹ
הַמֶּלֶךְ לְמוֹסֵר זֶה עַד שֶׁיִּרְאֶה לוֹ אוֹצְרוֹת יֵין אוֹ תָּבֵן, אוֹ עַד
שֶׁיִּרְאֶה לוֹ מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בּוֹרַח מִלְּפָנָיו, וְהָרָאָה לוֹ מִפְּנֵי
הָאִנִּס - הָרִי זֶה פֶּטוּר; שֶׁאִם לֹא יִרְאֶה לוֹ - יִכַּה אוֹ יִמִּיתָהוּ.
ד. נִשָּׂא מָמוֹן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ וְנָתַנוּ לְאִנִּס - חָיִב לְשַׁלֵּם מִכָּל
מָקוֹם, אִף עַל פִּי שֶׁהַמֶּלֶךְ אִנִּסוֹ לְהִבְיֵא. בִּמְהָ דְּבָרִים
אֲמוּרִים שֶׁאִם אִנִּסוֹ לְהִבְיֵא וְהִבְיֵא חָיִב? כִּשְׁלֹא הִגִּיעַ הַמָּמוֹן
לְרִשּׁוֹת הָאִנִּס; אֲבָל אִנִּס שֶׁאֵנִס יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁהָרָאָהוּ, וְעַמֵּד

(125) כגון ספר תורה, כדין כל הנשבעים ונוטלים. ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ב. (126) שאיש נאמן הוא (גמרא שם).
(127) כגון כסף. (128) שק עור למים. (129) ומכוסים, ולא ראו מה שבתוכם. (130) אבל אם יש עדים שהיו בתוכם מרגליות,
חייב לשלם, אף על פי שאין דרך בני אדם להניח שם מרגליות, ואין המזיק יכול לטעון אתה פשעת, שהנחת מרגליות בסל, כי
אין לו רשות להשליך כלים של חבירו לים, ולכן חייב לשלם מה שהזיק. (131) כי זוהי בעייה שעלתה בתיקן, שם סב. ורבינו
לשיטתו שבבעייה שלא נפתרה, אם תפס אין מוציאים מידו. ראה נזקי ממון פרק ב הלכות הו. וראה תוספות שם דיבור המתחיל
מי מנח, ולדעתם אפילו אם תפס מוציאים מידו ואפילו אם יש עדים שמרגליות היו בסל, כי הניזק פשע. (132) ממה שתפס,
ואם מה שיש אצלו שווה פחות מדמי המרגליות, אינו גובה את השאר. (133) תיבה זו אין לה מקום כאן. ונראה שטעות סופר
היא וצריך לומר "צריך". (134) לו טען המזיק שבכיס לא היו אלף זהובים כפי שטוען הניזק אלא חמש מאות, היה נשבע, כדין
מודה במקצת, ומשלם רק חמש מאות, ומכיוון שאינו יודע, הריהו מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע, וכל המחוייב שבועה ואינו
יכול להישבע משלם, ואין שכנגדו צריך להישבע (בבא מציעא צח). והלכות טוען ונטען פרק ד, הלכה ז. ויש למזיק רשות להטיל
חרם על כל מי שלקח ממנו יותר מהמגיע לו, מבלי לפרט שם הניזק.

יא. עשה המוסר אשר זמם ומסר - יראה לי, שאסור
להרגו; אלא אם כן החזק למסר - הרי זה יענש, שמא ימסר
אחרים. ומעשים בכל זמן בערי המערב לענש המוסרים
שהחזקו למסר ממון בני אדם, ולמסר המוסרים ביד
העובדי כוכבים לענשם ולהכותם ולאסרם כפי רשעם. וכן
כל המצר לצבור ומצערן - מתר למסרו ביד העובדי
כוכבים להכותו ולאסרו ולקנסו. אבל מפני צער יחיד אסור
לאסרו. ואסור לאבד ממנו של מוסר, ואף על פי שמתר
לענשו; שהרי ממונו ליורשיו.

יב. רודף שהיה רודף אחר חברו להרגו או לדבר עברה,
ושבר את הפלים, בין של נרדף בין של כל אדם - פטור
מן התשלומין, מפני שהוא מתחייב בנפשו; שפיון שרדף
התיר עצמו למיתה.

יג. נרדף ששבר פלים של רודף - פטור; לא יהיה ממונו
חייב מגופו. ואם שבר פלים אחרים - חייב; שהמציל עצמו
בממון חברו - חייב.

יד. מי שרדף אחר הרודף להושיע הנרדף, ושבר את
הפלים, בין של רודף בין של כל אדם - פטור. ולא מן
הדין, אלא תקנה היא, שלא ימנע מלהציל או יתמהמה
ויעזב בעת שירדף.

טו. ספינה שחשבה להשבר מכבד המשוה, ועמד אחד מהן
והקל ממשאה והשליף בהם - פטור; שהמשא שבה כמו
רודף אחריהם להרגם. ומצוה רבה עשה שהשליף
והושיעם.

סליקו להו הלכות חובל ומזיק בסיעתא דשמיא

הלכות רוצח ושמירת נפש

יש בכללן שבע עשרה מצות. שבע מצות עשה, ועשר
מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) שלא לרצח. (ב) שלא
לקח כפר לנפש רוצח, אלא יומת. (ג) להגלות הרוצח
בשנגה. (ד) שלא לקח כפר למחייב גלות. (ה) שלא יומת
הרוצח בשידוך קדם עמידה בדין. (ו) להציל הנרדף
בנפשו של רודף. (ז) שלא לחוס על הרודף. (ח) שלא לעמד
על דם. (ט) להפריש ערי מקלט ולכונן להם הדרך. (י) לערף
את העגלה בנחל. (יא) שלא יעבד באותה קרקע ולא תזרע.
(יב) שלא לשום דמים. (יג) לעשות מעקה. (יד) שלא יכשיל
תמים בדרך. (טו) לפרק עם מי שנכשל בדרך. (טז) לטען
עמו. (יז) שלא יניחנו נבהל במשאו וילך לו.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

א. כל הורג נפש בן אדם עובר בלא תעשה, שנאמר: לא
תרצח. ואם רצח בודון בפני עדים - מיתתו בסוף, שנאמר:
נקם ונקם. מפי השמועה למדו שזו מיתת סוף. בין שהרג
את חברו בבזלזל בין ששפרו באש - מיתתו בסוף.
ב. מצוה ביד גואל הדם [להרג את הרוצח], שנאמר: גאל
הדם הוא ימית את הרצח. וכל הראוי לירשה הוא גואל

הדם. לא רצה גואל הדם, או שלא היה יכול להמיתו, או
שאין לו גואל דם - בית דין ממיתין את הרוצח בסוף.
ג. האב שהרג את בנו: אם היה בן לנהרג - הרי זה הורג
אבי אביו, מפני שהוא גואל; ואם אין לו בן - אין אחד מן
האחין נעשה גואל הדם להמית את אביו, אלא בית דין
ממיתין אותו. ואחד הזכר ואחד הנקבה בגאלת הדם.

ד. ומזהירין בית דין שלא לקח כפר מן הרוצח. ואפלו נתן
כל ממון שבעולם, ואפלו רצה גואל הדם לפטרו. שאין
נפשו של זה הנהרג קנין גואל הדם, אלא קנין הקדוש ברוך
הוא. שנאמר: ולא תקחו כפר לנפש רצח. ואין לך דבר
שהקפידה תורה עליו כשפיכות דמים; שנאמר: ולא
תחניפו את הארץ וגומר, כי הדם הוא יחניף את הארץ
וגומר.

ה. רוצח שהרג בודון - אין ממיתין אותו העדים ולא
הרואים אותו, עד שיבוא לבית דין וידניוהו למיתה;
שנאמר: ולא ימות הרצח עד עמדו לפני העדה למשפט.
והוא הדין לכל מחייב מיתות בית דין שעברו ועשו, שאין
ממיתין אותן עד שיגמר דינם בבית דין.

ו. במה דברים אמורים? בשעבר ועשה העון שחייב עליו
מיתת בית דין; אבל הרודף אחר חברו להרגו, אפלו היה
הרודף קטן - הרי כל ישראל מצוין להציל הנרדף מיד
הרודף, ואפלו בנפשו של רודף.

ז. פיצד? אם הזהירוהו והרי הוא רודף אחריו, אף על פי
שלא קבל עליו התראה, פיון שעדין הוא רודף - הרי זה
נהרג. ואם יכולים להצילו באיבר מאיברי הרודף, כגון
שיפכו אותו בחץ או באבן או בסוף ויקטעו את ידו או
ישברו את רגלו או יסמו את עינו - עושין. ואם [אינן]
יכולין לכונן ולהצילו אלא אם כן הרגוהו לרודף - הרי אלו
הורגין אותו, אף על פי שעדין לא הרג; שנאמר: וקצתה
את כפה, לא תחוס עינך

ח. אחד במקבוצי ואחד כל דבר שיש בו סכנת נפשות.
אחד האיש או האשה. ענין הכתוב: שכל החושב להכות
חברו הפאה המקמיתה אותו - מצילין את הנרדף בכפו של
רודף; ואם אינן יכולין - מצילין אותו אף בנפשו, שנאמר:
לא תחוס עינך.

ט. אף זו מצות לא תעשה, שלא לחוס על נפש הרודף.
לפיכך הורו חכמים, שהעברה שהיא מקשה לילד - מתר
לחתוך העבר במעיה, בין בסם בין ביד, מפני שהוא פורדף
אחריה להרגה. ואם משהוציא ראשו - אין נוגעין בו; שאין
דוחין נפש מפני נפש, וזהו טבעו של עולם.

י. אחד הרודף אחר חברו להרגו או רודף אחר נערה
מארסה לאנסה. שנאמר: פי פאשר יקום איש על רעהו
ורצחו נפש, בן הדבר הזה; והרי הוא אומר: צעקה הנערה
המארשה ואין מושיע לה. הא יש לה מושיע - מושיעה
בכל דבר שיכול להושיע, ואפלו בהריגת הרודף.

יא. והוא הדין לשאר כל העריות חוץ מן הבהמה. אבל
הזכור - מצילין אותו בנפש הרודף, כשאר כל העריות.

מַעֲשֵׂה בִּהְיוֹתָ - חֲמוּרִים הֵם; שְׁכַל הַמֵּאֲבָד נֶפֶשׁ אַחַת
מִיִּשְׂרָאֵל - כָּאֵלּוּ אֶבֶד כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ, וְכָל הַמְקָנִים נֶפֶשׁ
אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל - כָּאֵלּוּ קָנִים כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ.

שבת קודש ג' שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁנִי

א. כָּל הַהוֹרָגָה חֲבֵרוֹ בִּידוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִכּוּ בְּסִיף אוֹ בְּאֶבֶן
הַמִּיתָה, אוֹ שֶׁחָנְקוּ עַד שְׁמִיתָ, אוֹ שֶׁרָפוּ בְּאֵשׁ - הוֹאִיל
וְהָרָגוּ מִכָּל מְקוֹם הוּא בְּעֶצְמוֹ, הָרִי זֶה נִהְרָג בְּבֵית דִּין.⁶¹
ב. אֲבָל הַשּׁוֹכֵר הוֹרָג לְהָרֵג אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁשָּׁלַח עֲבָדָיו⁸
וְהָרִיגוּהוּ, אוֹ שֶׁכָּפְתוּ וְהִנִּיחוּ⁹ לִפְנֵי הָאֲרִי וְכִיּוּצָא בּוֹ¹¹
וְהָרִיגוּהוּ חֵהָ¹², וְכֵן הַהוֹרָג אֶת עֶצְמוֹ - כָּל אֶחָד מֵאלוֹ
שׁוֹפֵף דָּמִים הוּא, וְעוֹן הָרִיגָה בִּידוֹ¹³, וְחֵיב מִיתָה לְשָׁמַיִם;
וְאֵין בִּהְיוֹת מִיתָת בֵּית דִּין¹⁴.
ג. וּמִיָּנִין שֶׁפֶן הוּא הַדִּין? שְׁנֵאֲמַר: שֶׁפֶף דָּם הָאֵדָם בְּאֵדָם¹⁵
דְּמוֹ יִשְׁפֹּף - זֶה הַהוֹרָג בְּעֶצְמוֹ שֶׁלֹּא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ. אֶת
דְּמָם לְנַפְשִׁיתָם אֲדָרֶשׁ - זֶה הוֹרָג עֶצְמוֹ¹⁶. מִיָּד כָּל חֵה
אֲדָרְשֵׁנוּ - זֶה הַמּוֹסֵר חֲבֵרוֹ¹⁷ לִפְנֵי חֵה לְטָרְפוֹ. מִיָּד הָאֵדָם
מִיָּד אִישׁ אֶחָד אֲדָרֶשׁ אֶת נֶפֶשׁ הָאֵדָם - זֶה הַשּׁוֹכֵר אֲחֵרִים¹⁸
לְהָרֵג אֶת חֲבֵרוֹ. וּבִפְרוּשׁ נֶאֱמָר בְּשִׁלְשֹׁתָן לְשׁוֹן דְּרִישָׁה¹⁹,
הָרִי דִּינָם מְסוּר לְשָׁמַיִם.
ד. וְכָל אֵלּוּ הַרְצָחִים²⁰ וְכִיּוּצָא בִּהְיוֹת²¹ שְׂאִינָן מְחִיבִין מִיתָת
בֵּית דִּין, אִם רָצָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְהָרֵג בְּדִין הַמְּלָכוּת²²
וּתְקַנֵּת הָעוֹלָם - הָרְשׁוֹת בִּידוֹ. וְכֵן אִם רָאוּ בֵּית דִּין לְהָרֵג
בְּהוֹרָאת שְׁעָה²³, אִם הִתָּה הַשְּׁעָה צְרִיכָה לְכָף²⁴ - יֵשׁ לָהֶם
רְשׁוֹת²⁵ כְּפִי מַה שִּׁירָאוּ.

אֲבָל הַרְוֹדָף אַחֵר הַבְּהֵמָה לְרַבְעָה, אוֹ שֶׁרָדַף לְעִשׂוֹת מִלֵּאכָה
בְּשִׁבְתָּ אוֹ לְעֵבֶד עֲבוּדָה זָרָה, אָף עַל פִּי שֶׁהִשְׁבֵּת וְעֲבוּדָה
זָרָה עֲקָרִי הֵתָּ - אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה וְיִבְיֹאוּהוּ
לְבֵית דִּין וְיִדְיִנוּהוּ וְיָמוּת.
יב. רָדַף אַחֵר עֲרוּה וְחִפְשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה וְהִעֲרָה, אָף עַל פִּי
שֶׁלֹּא גָמַר בִּיָּאָתוּ - אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ עַד עֲמָדוֹ בְּדִין. רָדַף
אַחֵר עֲרוּה, וְאַחֲרִים הָיוּ רוֹדְפִין אַחֲרָיו לְהַצִּילָה, וְאָמְרָה
לָהֶם: הִנִּיחוּהוּ כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְרָגֵנִי - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ, אֲלָא
מִבְּהִילִין אוֹתוֹ וּמִנְעִין אוֹתוֹ מִלְּכַעַל בְּאֵיכָרָיו; וְאִם אֵינָן
יְכוֹלִים בְּאֵיכָרָיו - אֲפִלּוּ בְּנַפְשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
יג. כָּל הַיְכוֹל לְהַצִּיל בְּאֵיכָר מֵאֵיכָרָיו וְלֹא טָרַח בְּכָף, אֲלָא
הִצִּיל בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף וְהָרָגוּ - הָרִי זֶה שׁוֹפֵף דָּמִים וְחֵיב
מִיתָה; אֲבָל אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ.
יד. כָּל הַיְכוֹל לְהַצִּיל וְלֹא הִצִּיל - עוֹבֵר עַל 'לֹא תַעֲמֹד עַל
דָּם רֵעֶךָ'. וְכֵן הַרְוָאָה אֶת חֲבֵרוֹ טוֹבֵעַ בָּיָם, אוֹ לִסְטִים בָּאִים
עָלָיו, אוֹ חֵה רָצָה בָּאָה עָלָיו, וְיְכוֹל לְהַצִּילוֹ הוּא בְּעֶצְמוֹ
אוֹ שֶׁיִּשְׁכַּח אַחֲרִים לְהַצִּילוֹ, וְלֹא הִצִּיל; אוֹ שֶׁשָּׁמַע עוֹבְדֵי
כּוֹכָבִים אוֹ מוֹסְרִים מִחֻשָּׁבִים עָלָיו רָצָה אוֹ טוֹמְנִין לוֹ פֶּחַ,
וְלֹא גָלָה אֶזְנוֹ חֲבֵרוֹ וְהוֹדִיעֵנו; אוֹ שֶׁיַּדַּע בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ
בְּאוֹנֵס שֶׁהוּא בָּא עַל חֲבֵרוֹ, וְיְכוֹל לְפִיטוֹ בְּגִלְל חֲבֵרוֹ לְהִסִּיר
מִה שֶׁבִּלְבּוֹ, וְלֹא פִיטוֹ; וְכָל כִּיּוּצָא בְּדָכְרִים אֵלּוּ - הָעוֹשֶׂה
אוֹתָם עוֹבֵר עַל 'לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רֵעֶךָ'.
טו. הַרְוָאָה רוֹדֵף אַחֵר חֲבֵרוֹ לְהָרָגוֹ אוֹ אַחֵר עֲרוּה לְכַעֲלָהּ,
וְיְכוֹל לְהַצִּיל וְלֹא הִצִּיל - הָרִי זֶה בְּטַל מַצּוֹת עֲשֵׂה, שֶׁהִיא
'קִצְצָתָהּ אֶת כִּפָּה', וְעוֹבֵר עַל שְׁנֵי לְאוֹנִין: עַל 'לֹא תַחֲסוּס עֵינֶיךָ'
וְעַל 'לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רֵעֶךָ'.
טז. אָף עַל פִּי שְׂאִינָן לֹקֵחַ עַל לְאוֹיֵן אֵלּוּ מִפְּנֵי שְׂאִינָן

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) בין איש ובין אשה. כתוב: "רוצח הוא מות יומת הרוצח" (במדבר לה, טו), וזה כולל כל רוצח, בין שהוא איש ובין שהוא אשה. ראה מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי משפטים עמוד 169 ומכילתא דרבי ישמעאל משפטים פרשה ד. (2) פרט לגורם להריגת חבירו, ראה הלכה ב. (3) שיש בה כדי להמית, פרט להיכהו בצורר קטן, שאין בו כדי להמיתו ומת, שהרי לא הייתה לו כוונה להרוג. כתוב בתורה: "ואם באבן יד אשר ימות בה היכהו וימות, רוצח הוא, מות יומת הרוצח" (שם, ז), ואמרו חכמינו: "מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שהוא כדי להמיתו". ספרי מסעי, קס, וראה הלכות חובל ומזיק פרק א הלכה יח. (4) כתוב "או באיבה היכהו בידו וימות, מות יומת המכה, רוצח הוא" (שם, כא), פסוק זה מיותר, שהרי קודם לכן כבר כתוב "ואם בכלי ברזל", "ואם באבן יד", "או בכלי עץ" - מכאן למדו, שכל ההורג בידו חייב מיתה, כגון "דחפו, דחקו, חנקו", ספרי שם. וראה סנהדרין עו: (5) ככתוב: "היכהו בידו וימות". (6) כי בכלום כתוב "מות יומת" (במדבר שם), ומיתתו בסייף, ראה למעלה פרק א הלכה א. (7) ומשלם כסף להורג. (8) שמוכרחים לשמוע בקול אדוניהם, קידושין מג. (9) ובשעה שכפתו אין הארי הממית נוגע בו, אלא לאחר זמן. (10) וכגון שהיה הארי בן תרבות אצל הכופת ולא אצל האחר, סנהדרין עו. (11) חיה טורפת אחרת. (12) וכן אם כפתו ומת ברעב, שבשעה שכפתו לא היה דבר ההורג אותו, והרעב מאליהו הוא בא אחר כן, שם. (13) העוון נקרא על שמו, שהרי נתן הנביא אמר לדוד: "את אוריה החיתי הכית בחרב", ותלה בו את החטא של הריגת אוריה, אף על פי שלא נהרג בידי דוד, אלא לפי הוראתו (שמואל ב יב, ט). (14) אף על פי ששלוחו של אדם כמותו, ויד השליח כיד השולח, אבל בעבירה אין שלוחו של אדם כמותו, ומשום כך אין בית דין הורגים את השולח, וכמו כן אין דינו של הגורם להריגת חבירו כהורג ביד, אף על פי שבנוזקים דין הגורם כמזיק ממש. ראה הלכות חובל ומזיק פרק ז הלכה ז. (15) בפני אדם, כלומר בפני עדים. (16) כך פירש רבי אלעזר את הפסוק: "את דמכם לנפשותיכם אדרוש" - מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם, היינו השופך דם עצמו, בבא קמא צא: (17) לשון בראשית רבה פרשה לד, יט. (18) ופירוש הכתוב הוא: אדרוש את נפש האדם - ששכר איש להורג את אחיו, שם. (19) "אדרוש", היינו שה' יענוש אותו, ולא כתוב "דמו יישפך" כמו בתחילת הפסוק. (20) שדרכם לרצוח אנשים על ידי שכירים או על ידי חיה רעה, וראה בבא מציעא לג. "רבעין" וברשי" שם. (21) כגון ההורגים בלא התראה או בעד אחר. (22) ולא בדין התורה המחייב בית דין. (23) ולא לקבוע הלכה לדורות. (24) לעשות סייג לתורה, כגון שהיו פרוצים בעבירות, אף על פי שאיש זה לא היה פרוץ. ובתלמוד מסופר: "ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים, והביאוהו לבית דין וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך, אלא שהעשה צריכה לכך" (סנהדרין מו.). (25) "בית דין מכים ועונשים שלא מן התורה, שם. וראה הלכות

- ח. הרי שלא הרגם המלך ולא היתה השעה צריכה לכך
 לחזק הדבר²⁶ - הרי בית דין תביין מקום להכותם
 מפה רבה הקרובה למיתה, לאסרם במצור²⁷ ובמצוק²⁸
 שנים רבות, ולצערן בכל מיני צער, כדי להפחיד ולאיים על
 שאר הרשעים, שלא יהיה הדבר להם לפוקה ולמכשול²⁹,
 ויאמר: הריני מסבב להרג אויבי³⁰ בדרך שעשה פלוני
 ואפטר.
 ו. אַחַד הַהוֹרֵג אֶת הַגְּדוֹל³² או את הקטן בן יומו, בין
 זכר בין נקבה³³, הרי זה נהרג עליו - אם הרג בזדון, או
 גולה³⁴ - אם הרג בשגגה. והוא³⁵, שפלו לו חֲדָשִׁים³⁶; אָבֵל
 אם נולד לפחות מתשעה חֲדָשִׁים - הרי הוא כַּנְפֹּל³⁷ עד
 שישקה שלשים יום³⁸, ויהורגו בתוך שלשים יום - אינו
 נהרג עליו³⁹.
 ז. אַחַד הַהוֹרֵג אֶת הַבְּרִיא או את החולה הנוטה למות⁴⁰.
 ואפילו הרג את הגוסס⁴¹ - נהרג עליו⁴². ואם היה גוסס בידי
 אדם, כגון שהפכוהו עד שנטה למות וְהָרִי הוּא גּוֹסֵס⁴³,
 ההורג - אין בית דין ממיתין אותו⁴⁴.
- ח. ההורג את הטרפה⁴⁵, אף על פי שאוכל ושותה ומהלך
 בשוק - הרי זה פטור⁴⁶ מדיני אדם⁴⁷. וכל אדם⁴⁸ בחזקת
 שלם⁴⁹, והורגו נהרג⁵⁰, עד שיודע בודאי שזה טרפה,
 ויאמרו הרופאים שמפה זו אין לה תועלת⁵¹ באדם, וכא
 ימות אם לא ימיתנו דבר אחר.
 ט. אדם טרפה שהרג את הנפש - נהרג; שְׁנָאֵמֵר: ובערת
 הרע מקרבך⁵². והוא, שהיה פגמי בית דין⁵³; אָבֵל בפני
 עדים - פטור. שְׁמָא יִזְמוּ⁵⁴, ואם היוזמו - אין נהרגין, שהרי
 לא זממו אלא להרג טרפה⁵⁵; וכל עדות שאינה ראויה
 להזמה⁵⁶ - אינה עדות⁵⁷ בדיני נפשות⁵⁸.
 י. אַחַד הַהוֹרֵג אֶת יִשְׂרָאֵל או ההורג עֶבֶד כְּנַעֲנִי⁵⁹ - הרי
 זה נהרג עליו. ואם הרג בשגגה - גולה.
 יא. יִשְׂרָאֵל הַהוֹרֵג גֵּר תּוֹשֵׁב⁶⁰ - אינו נהרג עליו בבית דין⁶¹,
 שְׁנָאֵמֵר: וְכִי יִזְדֹּא אִישׁ עַל רֵעֵהוּ⁶². ואין צריך לומר שאינו
 נהרג על העובד פוככים⁶³. ואַחַד הַהוֹרֵג אֶת עֶבֶד אַחֲרִים
 או ההורג עבדו - הרי זה נהרג עליו; שֶׁהָעֶבֶד קָבֵל עָלָיו
 מצות⁶⁴ וְנוֹסֵף עַל נַחֲלַת ה' ⁶⁵.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

סנהדרין פרק כד, הלכה ד. (26) ולגדור בעדו, מפני שלא היו פרוצים, ולא ראו בית דין צורך להרגם. (27) לכלוא אותו בבית הסוהר. (28) וברעב, על פי הכתוב בדברים כח, נג. אבל לא עד כדי מיתת רעב. (29) על פי הכתוב "ולא תהיה זאת לך לפוקה ולמכשול לב אדוני ולשפך דם חינם" (שמואל-א כה, לא). (30) כשם שרצה דוד לעשות בנבל, שם. (31) בין ... בין. (32) בן שנה ויום אחד. (33) כתוב (ויקרא כד, יז): "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת" זה כולל "בין איש בין אשה בין קטן", ספרא אמור פרק כ, א. וראה סנהדרין פד: ונדה מד: (34) שכתוב: "ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה" (במדבר לה, יא). וראה ספרי מסעי, קנט. (35) הדין הזה שההורג את הקטן בן יומו נהרג. (36) שמלאו לו תשעה חדשי עיבור, שאז הוא בן קיימא, נדה שם. (37) שאינו בן קיימא, כגון ראשו אטום ואפילו כלו לו חדשו (סנהדרין פד:). (38) ואז יצא מכלל נפל "כל ששהה שלושים יום באדם (בבהמה - שמונה ימים), אינו נפל" (נדה מד:). (39) "שיכול אפילו היכה את הנפלים וכן שמונה (שנולד לאחר שמונה חדשי עיבור) יהא חייב, תלמוד לומר איש (מכה איש ומת מות יומת), מה איש מיוחד שהוא בן קיימא, יצאו נפלים וכן שמונה שאינם בני קיימא (מכילתא דרשב"י משפטים עמוד 169 הוצאת מקיצי נרדמים. וראה סנהדרין שם). (40) אבל חולה שאינו נוטה למות אין צורך להשמיענו שדינו כבריא ממש. (41) "רוב גוססים למיתה" (קידושין עא:). (42) אף על פי שהיה מת, אפילו לא הרג אותו, "הכול מודים בהורג את הגוסס שהוא חייב", סנהדרין עח. (43) כתוצאה מן המכות. (44) שכתוב בתורה "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת" (ויקרא כד, יז), ולדעת החכמים באה התורה להדגיש, שאין המכה חייב מיתה, אלא אם כן היכה את כל הנפש, פרט להורג זה שאחרים סייעו בהריגתו, שם (והמכים אף הם פטורים ממיתה, אף על פי שהביאוהו לידי גסיסה, שהרי בכל זאת לא מת מן המכות). רבינו דייק "אין בית דין ממיתים אותו", אבל מלך רשאי להורגו מדין מלכות, כשם שדוד הרג את בן הגר העמלקי, שהרג את שאול, אף על פי שהיה גוסס בידי אדם (שמואל-ב א). (45) כגון ניקבה הריאה או קרום המוח, שאינו יכול לחיות שנים עשר חודש, סנהדרין עח. (46) "הכל מודים בהורג את הטרפה שהוא פטור" (שם). והטעם הוא, מכיוון שנחתכו מקורות החיות, הריהו נחשב ל"גברא קטילא". (47) אבל חייב מיתה לשמים, שהרי שופך דמים הוא, ראה למעלה הלכה ב. (48) אפילו לא ידוע שהוא שלם. (49) כל אדם בחזקת שלם, שהולכים אחר הרוב (חולין יא:), ומשום כך אין שואלים את העדים: "ראיתם טריפה הרג, שלם הרג", שאין הלכה כרבי טרפון ורבי עקיבא במכות ז. וראה רבינו חננאל שם. (50) כאילו הרג וודאי שלם. (51) רפואה. (52) ולא דנים אותו לפי דין הרוצח במיתת בית דין, שהרי אי אפשר, כי בית דין שראו איש רוצח חבירו, אינם רשאים לדון אותו. אבל אם לא יהרגו אותו, ילך ויהרגו, ומשום כך צורך השעה הוא להרגו, ובפרט שהוא גברא קטילא, ואפילו לא הרג, ההורגו פטור. ראה בית הבחירה לסנהדרין עמוד 289. (53) שאינם זקוקים לעדים ולמשא ומתן משפטי. (54) יבואו עדים אחרים ויעידו עליהם שעדי שקר הם, כי "עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר". (55) וההורג טריפה פטור ממיתת בית דין. (56) לקיים בה דין הזמה, שאמרה תורה "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" (דברים יט, יט). (57) שאינם מפחדים לשקר (סנהדרין שם). (58) כי בדיני ממנות בטלו את הדרישות והחקירות הקשורות בזמן ובמקום, ראה שם לב. (59) כתוב: "וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקום יינקם" (שמות כא, כ). כתוב זה מדבר בעבד כנעני, שהרי נאמר שם "כי כספו הוא", ואין עבד עברי "כסף", "כסף - יצא עבד עברי שאין כסף", ספרא אמור פרשה ה, ב. וראה מכילתא משפטים פרשה ז. (60) גוי היושב בארץ, וקבל עליו שבע מצוות, שנצטווה עליהן בן נח, ולא מל ולא טבל לשם גירות גמורה. (61) ודינו מסור לשמים, מכילתא משפטים פרשה ד. (62) "על רעהו פרט לאחרים (גויים), רעהו פרט לגר תושב". מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי משפטים עמוד 171 (ובמכילתא דרבי ישמעאל לפסוק זה לא נזכר גר תושב. וראה כסף משנה כאן). (63) שאין לו מצוות כישראל. (64) כל המצוות שהאשה חייבת בהן, אף עבד כנעני חייב בהן, ומשום כך "אחיו הוא במצוות", וההורג אותו נהרג עליו. ראה סנהדרין פו. (65) ודינו כישראל.

1 יב. מה בין עבדו לעבד אחרים? שעבדו יש לו רשות
2 להכותו⁶⁶. לפיכך, אם הכה הכהה שיש בה כדי להמית⁶⁷,
3 ונטה למות, ועמד עשרים וארבע שעות⁶⁸ ואחר כך מת -
4 אינו נהרג עליו, אף על פי שמת מחמת המכה; שנאמר:
5 לא יקם כי כספו הוא⁶⁹. ומהו 'יום או יומים'⁷⁰? יום שהוא
6 כיומים, שהוא מעת לעת⁷¹.
7 יג. אבל המכה עבד שאינו שלו, אפלו מת לאחר כמה
8 ימים מחמת המכה, הואיל והכהו כדי להמית⁷² - הרי זה
9 נהרג עליו, כשאר בני חורין⁷³.
10 יד. יראה לי⁷⁴, שהמכה את עבדו בסכין וסיף או באבן
11 ואגרופ וכיוצא בהן⁷⁵, ואמדהו למיתה⁷⁶, ומת - אינו בדין
12 יום או יומים; אלא אפלו מת לאחר שנה - נהרג עליו. לכן
13 נאמר 'בשבת'⁷⁷, שלא נתנה תורה רשות להכותו אלא
14 בשבת⁷⁸ ומקל ורצועה⁷⁹ וכיוצא בהן, ולא בהפאת
15 רציחה⁸⁰.
16 טו. המוכר עבדו ופסק⁸¹ עמו שישמשנו⁸² שלשים יום⁸³,
17 והכה אחד מהן בתוך השלשים יום והמיתו - הרי זה נהרג
18 עליו, ואינו בדין יום או יומים⁸⁴. הראשון - לפי שאינו
19 כספו המיוחד ליום⁸⁵, והשני - לפי שאינו עדין תחתיו.
20 טז. וכן מי שחציו עבד וחציו בן חורין⁸⁶, ועבד של שני
21 שתפין - אינו בדין יום או יומים, שהרי אינו לאחד מהן
22 כספו המיוחד לו⁸⁷, ולפיכך נהרג עליו כשאר העם⁸⁸.
23

פרק שלישי

24 א. המכה את חברו בידו באבן או בעץ והמיתו - אומדין
25 דבר שהכהו בו ומקום שהכה עליו, אם ראוי אותו חפץ
26 להמית באיבר זה או אינו ראוי; שנאמר: באבן יד אשר
27 ימות בה הכהו, או בכלי עץ אשר ימות בו הכהו - עד

24 א. המכה את חברו בידו באבן או בעץ והמיתו - אומדין
25 דבר שהכהו בו ומקום שהכה עליו, אם ראוי אותו חפץ
26 להמית באיבר זה או אינו ראוי; שנאמר: באבן יד אשר
27 ימות בה הכהו, או בכלי עץ אשר ימות בו הכהו - עד

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

66) כדי לייסרו "כי כספו הוא". (67) שאם אין בה כדי להמית, אפילו על ישראל פטור, ראה למעלה הלכה א. וזו לשון המכילתא (משפטים פרשה ז): "ומה אם ישראל שהחמיר בו, אינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית, כנעני שהקל בו, דין הוא שלא יהא חייב עד שיהא בו כדי להמית". (68) שהוא מעת לעת. (69) ויש לו רשות להכותו. (70) בתורה כתוב: "אך אם יום או יומיים יעמוד לא יוקם". "יומיים" משמע שיחיה דווקא שני ימים ו"יום" משמע שמספיק שיחיה יום אחד בלבד. (71) למילה "יום" יש שני מובנים: א. "יום" בניגוד ללילה, והוא שנים-עשר שעות; ב. "יום" במובן יממה = עשרים וארבע שעות. אילו כתבה התורה "יום" אפשר היה לחשוב בטעות, שהכוונה ליום במובן א. ואילו כתבה "יומיים" אפשר היה לחשוב, שהכוונה לשתי יממות. משום כך כתבה התורה "יום או יומיים" כלומר יום כמו (או - כמו) יומיים, היינו עשרים וארבע שעות. ובמכילתא דרבי שמעון בן יוחאי נאמר: "יום שיש בו שני ימים, הווי אומר מעת לעת", אם היכה אותו בחצי היום, נגמרות עשרים וארבע שעות בחצי היום השני, ויש בו שני ימים. ואם היכה אותו בערב, נגמרות עשרים וארבע שעות למחרת בערב, וזהו יום שהוא כיומיים. ויונתן בן עוזיאל תרגם: "אין יומא חד מעידן לעידן (אם יום אחד מעת לעת) או תרין יומין קטעין יתקיים (או שני ימים קטועים, שני חצאי יום. וביחד יום שלם מעת לעת)". (72) מכה שיש בה כדי להמית. (73) "אף עבדו ושפחתו בכלל שנאמר מכה איש ומת, והרי הכתוב מוציא מכללו להקל עליו, שיהא נידון ביום או יומיים" (מכילתא שם). מכאן שדין "יום או יומיים" הוא בהורג עבדו בלבד, ולא בהורג עבד שאינו שלו. (74) דעת רבינו ללא מקור בתלמוד וגאונים. (75) בדבר שאין דרך האדון לייסר בו את עבדו. (76) שהיה בהם כדי להמית. (77) "וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבת" (שמות כא, כ). (78) שהוא שבת מוסר לייסר את העבד או את הבן, ככתוב: "אל תמנע מנער מוסר, כי תכנו בשבת ולא ימות, אתה בשבת תכנו" (משלי כג, יג-יד). (79) שבהם משתמש הדיין לייסר בני אדם, ראה סנהדרין ז: (80) כגון סכין וסיף. (81) והתנה. (82) את המוכר. (83) גופו קנוי לקונה, ולמוכר זכות שימוש בו שלושים יום. (84) אלא כדין הורג בן חורין. (85) כי הגוף קנוי לקונה, ולמוכר קניין פירות בלבד, כלומר, הזכות להשתמש בו שלושים יום, והתורה מתנה את דין "יום או יומיים" ב"כי כספו הוא". ופסק כרבי אליעזר, בבא קמא צ. וראה מכילתא משפטים פרשה ז ומכילתא דרשב"י משפטים כא, כ. (86) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר האחד את חלקו (גיטין מב). (87) שהרי החצי האחד שייך במקרה א לעבד ובמקרה ב לשותף, בבא קמא צ. (88) אפילו הוא מת לאחר כמה ימים מחמת המכה.

1 להמית על מתניו, והלכה לה האבן על לבו, והיה בה כדי
2 להמית על לבו, ומת; או שנתפנן להכותו על לבו, והיה
3 בה כדי להמית על לבו, והלכה לה האבן על מתניו, ולא
4 היה בה כדי להמית על מתניו, ומת - פטור ממיתת בית
5 דין, ואינו גולה; שאין ההורג בכונה גולה. אבל אם נתפנן
6 להכותו על מתניו, והיה בה כדי להמית על מתניו, והלכה
7 לה על לבו, ומת - הרי זה נהרג. וכן כל פיוצא בזה.
8 ג. המכה את חברו באבן או באגרופ וכיוצא בהן - אומדין
9 אותו. אם אמדוהו לחיים - נותן חמשה דברים ונפטור.
10 ואפלו חלה המכה והכביד ומת מחמת המכה - הרי זה
11 פטור. ואם אמדוהו למיתה - אוסרין את המכה בבית הסהר
12 מיד, וממתנים לזה: אם מת - יתרג המכה, ואם הקל
13 ונתרפא רפואה שלמה והלף בשוק על רגליו כשאר
14 הכריאים - משלם המכה חמשה דברים ונפטור.
15 ד. זה שנאמר בתורה 'על משענתו' - אינו שיהלף והוא
16 נשען על המטה או על אחר, שאפלו הנוטה למות יכול
17 להלף על המשענת. לא נאמר 'משענתו' אלא שיהיה מהלף
18 על משענת בריו, ולא יהיה צריך כח אחר להשען עליו.
19 ח. אמדוהו למיתה, והקל ממה שהיה, ולאחר מכאן הכביד
20 ומת - הרי זה נהרג. ואין אומדין אותו אמד שני כשהקל,
21 שרגלים לדבר.
22 ו. הכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת, בין שהכוהו
23 בזה אחר זה בין שהכוהו כאחת - כלן פטורין ממיתת בית
24 דין; שנאמר: כל נפש אדם - עד שיהיה אחד שהרג כל
25 הנפש. והוא הדין לשנים שדחפוהו או שכבשוהו לתוף
26 המים, או שהיו רבים יושבים ויצא חץ מביניהן והרג -
27 שכלן פטורין.
28 ז. ורקו בו עשרה אבן זה אחר זה, וכל אחת מהן אין בה
29 כדי להמית, וירק אחד אבן באחרונה ויש בה כדי להמית,
30 ומת - הרי זה האחרון נהרג עליו. רוצח שנגמר דינו
31 ונתערב באחרים ולא נודע מי הוא מהן - כלן פטורין.
32 ורוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחים אחרים שנגמר
33 דינו - כלן פטורין מן המיתה; שאין גומרין דינו של אדם
34 אלא בפניו. ואוסרין את כלן.
35 ח. ההורג נפשות, ולא היו שם עדים רואין אותו כאחת,
36 אלא ראוהו האחד אחר האחד, או שהרג בפני עדים בלא
37 התראה, או שהקחשו העדים בבדיקות ולא הכחשו
38 בחקירות - כל אלו הרצחנים פונסין אותן לכפה, ומאכילין
39 אותן לחם צר ומים לחץ עד שיצרו מעיהן, ואחר כך
40 מאכילין אותן שעורים עד שתבקע פרסם מכבד החלי.
41 ט. ואין עושין דבר זה לשאר מחיבי מיתת בית דין; אבל
42 אם נתחייב מיתה - ממיתין אותו, ואם אינו חייב מיתה -
43 פוטרין אותו. שאף על פי שיש עונות חמורין משפכות
44 דמים, אין בהן השתתת ושובו של עולם כשפיכות דמים.
45 אפלו עבודה זרה, ואין צריך לומר עריות או חלול שבת,
46 אינן כשפיכות דמים; שאלו עונות הן מעברות שבין אדם
47 למקום, אבל שפיכות דמים מעברות שבינו לבין חברו. וכל
48 מי שיש בידו עון זה - הרי הוא רשע גמור. ואין כל המצות

1 ז. וכן הדוחף את חברו מראש הגג, ונפל ומת - משערין
2 גבה המקום שהפילו מעליו וכת הנדחה; שאינו דומה בן
3 יומו שנפל לגדול שנפל. ומנען שמשערין גבה המקום?
4 שנאמר: ואם בשנאה יהדפנו. ויראה לי, שכל מקום שאין
5 בגבהו עשרה טפחים - אין בו כדי להמית, כמו שאמר
6 בבור לענן בהמה.
7 ח. אחד המכה את חברו באבן או בעץ, או שהכהו בגוש
8 עפר או בגוש מלח וגפרית, או בסל מלא עפר או צורות,
9 ואפלו בפלח דבלה; שנאמר: אשר ימות בה - כל שהוא
10 ראוי להמית, והכבד הוא שממית.
11 ט. הדוחף את חברו לתוף המים או לתוף האש - אומדין
12 אותו: אם יכול לעלות משם - פטור ממיתת בית דין, ואם
13 לאו - חייב. וכן אם כבש עליו [בתוף המים או] בתוף האש
14 עד שלא נשאר בו כח לעלות ומת - חייב, אף על פי שאינו
15 הוא הדוחף בתחלה. והוא הדין למניח ידו על פי חברו
16 וחסמו עד שהניחו מפרפר ואינו יכול לחיות, או שכפתו
17 והניחו בצנה או בחמה עד שמת, או שפנה עליו מקום עד
18 שמינע ממנו הרוח, או שהכניסו למערה או לבית ועשן עליו
19 עד שמת, או שהכניסו לבית של שיש והדליק עליו נר עד
20 שהמיתו ההכל - בכל אלו נהרג עליו, שזה כמו שהנקו
21 בידו.
22 י. אבל הכופת את חברו והניחו ברעב עד שמת, או שכפתו
23 והניחו במקום שסוף הצנה או החמה לבוא לשם וכאה
24 והמיתתו, או שכפה עליו גיגית, או שפרע עליו את
25 המעזיבה, או שהשיף עליו את הנחש, ואין צריך לומר אם
26 שפה בו פלג או נחש - בכל אלו אין ממיתין אותו; והרי
27 הוא רוצח, ודורש דמים דורש ממנו דם.
28 יא. וכן הדוחף חברו בבור והיה שם סלם שיכול לעלות
29 עליו, או שזרק בו חץ והיה תריס בידו להגן עליו, ובא
30 אחר וסלק את הסלם והסיר את התריס - שנייהו אין נהרגין
31 בבית דין. אפלו היה הדוחף עצמו הוא שחור וסלק הסלם
32 - פטור ממיתת בית דין, ונדרש ממנו הדם.
33 יב. הזורק צרור בכלל, וחזרה האבן לאחוריה והרגה - חייב
34 מיתת בית דין, שמכחו היא באה. וכן אלו שמשחקין
35 בכדור, שהתירו בהן והרגו: בתוף ארבע אמות - פטורין;
36 חוץ לארבע אמות, אפלו לסוף מאה אמה - חייבין. והוא,
37 שיש בה כדי להמית, כמו שבארנו.
38 יג. זרק אבן למעלה, והלכה לצדידן והרגה - חייב. הכופת
39 את חברו והניחו במקום שאינו יכול לברח, והציף עליו
40 מים ומת - הרי זה נהרג עליו. והוא, שיש מפת ראשון
41 הבא ממעשיו.
42 פרק רביעי
43 א. המתפנן להרג את זה והרג את זה - פטור ממיתת בית
44 דין, ומן התשלומין, ומן הגלות; לפי שאין ערי מקלט
45 קולטות אותו, כמו שיתבאר. לפיכך, הזורק אבן לתוף עדה
46 מישראל והרג אחד מהן - פטור ממיתת בית דין.
47 ב. נתפנן להכות את חברו על מתניו, ולא היה בפלי כדי

מִהֵן שֶׁנֶּפֶל לְבָאָר, וְהִסְלַם בְּבָאָר - מִסְלָקוֹ, וְאָמַר: הֲרִינִי
טְרוּד לְהוֹרִיד בְּנִי מִן הַגָּג, וְאֶחָזִירָנּוּ לָךְ. וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים
אֲלוֹ.
יא. אָכַל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁאֵין בֵּינֵינוּ וּבֵינֵם מִלְחָמָה, וְרוֹעִי
בְּהֵמָה דָּקָה מִיִּשְׂרָאֵל וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין מִסְכָּבִים לָהֶם
הַמִּיתָה. וְאָסוּר לְהַצִּילָן, אִם נָטוּ לָמוּת. כְּגוֹן שֶׁרָאָה אֶחָד
מִהֵן שֶׁנֶּפֶל לַיָּם - אֵינוֹ מַעֲלֵהוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲמֹד עַל דָּם
רַעַף - וְאֵין זֶה רַעַף.
יב. בְּמָה דָּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיִשְׂרָאֵל בַּעַל עֲבָרָה וְהַעוֹמֵד
בְּרִשְׁעוֹ וְשׁוֹנֶה בּוֹ תָּמִיד, כְּגוֹן רוֹעֵי בְּהֵמָה דָּקָה שֶׁפָּקְדוּ בְּגוֹל
וְהֵם הוֹלְכִים בְּאוֹלָתָן; אָכַל יִשְׂרָאֵל בַּעַל עֲבָרוֹת שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד
בְּרִשְׁעוֹ תָּמִיד, אֲלֹא עוֹשֶׂה עֲבָרוֹת לְהִנָּאת עַצְמוֹ, כְּגוֹן אוֹכֵל
נְבִלוֹת לְתַאֲבוֹן - מִצְוָה לְהַצִּילוֹ, וְאָסוּר לַעֲמֹד עַל דָּמוֹ.

שֶׁעָשָׂה כָּל יָמָיו שְׁקוּלִין כְּגִיד עוֹן זֶה, וְלֹא יַצִּילוּהוּ מִן הַדִּין;
שֶׁנֶּאֱמַר: אָדָם עָשָׂק בְּדָם נָפֵשׁ וְגוֹמֵר. צֹא וּלְמַד מֵאֲחָאָב
עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁהָרִי נֶאֱמַר בּוֹ: רַק לֹא הָיָה כְּאֲחָאָב,
וְכִשְׁנִסְדָּרוֹ עֲנוּתָיו וְזִכְיוֹתָיו לִפְנֵי אֱלֹהֵי הַרוּחוֹת, לֹא נִמְצָא
עוֹן שְׁחִיבוֹ כְּלִיָּה, וְלֹא הָיָה שֵׁם דָּבָר אַחֵר שֶׁשְׁקוּל כְּגִידוֹ,
אֲלֹא דְמִי נְבוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: וַתֵּצֵא הַרוּחַ וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי ה' - זֶה
רוּחַ נְבוֹת, וְנֶאֱמַר לוֹ: תִּפְתָּה וְגַם תּוֹכֵל. וְהָרִי הוּא הַרְשָׁע
לֹא הָרָג בִּידוֹ אֲלֹא סִבֵּב, קָל וְחֹמֶר לְהוֹרֵג בִּידוֹ.
י. הָאֶפִיקוֹרְסִים, וְהֵם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה אוֹ הַעוֹשֶׂה עֲבָרוֹת
לְהַכְעִים, אֲפֹלוֹ אָכַל נְבִלָה אוֹ לְבַשׁ שַׁעֲטָנוֹ לְהַכְעִים - הָרִי
זֶה אֶפִיקוֹרוֹס, וְשִׁכּוּפְרִין בַּתּוֹרָה וּבִנְבוּאָה - מִצְוָה לְהִרְגָן.
אִם יֵשׁ בִּידוֹ כַּחַ לְהִרְגָן בְּסִיף בְּפִרְהֶסְיָא - הוֹרֵג; וְאִם לֹא
כֹּא עֲלִיָּהֶן בַּעֲלִילוֹת עַד שֶׁסִּבֵּב הִרְיָנָתָן. בִּיצַד? רָאָה אֶחָד

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ו טבת-ג' שבט ה'תשע"א

אֲפֹלוֹ הָיוּ בָּלִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טְמֵאָה כָּל עֵקֶר - הָרִי אֲלוֹ
מְבִיאִין אֶת הַטְּמֵאָה, וְאֵינוֹן חוֹצְצִין בִּפְנֵי הַטְּמֵאָה. בִּיצַד?
לוח שֶׁהָיָה מִנֵּחַ עַל גִּבִּי אֲרֻבָּעָה בְּנִי אָדָם אוֹ עַל גִּבִּי אֲרֻבָּעָה
בָּלִים, אֲפֹלוֹ כָּלִי אֲבָנִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן מְבָלִים שֶׁאֵין לְמִינָן
טְמֵאָה, וְאֵין צָרִיךְ לומר אִם הָיָה מִנֵּחַ עַל אֲרֻבָּעָה שְׁפוּדִין
אוֹ אֲרֻבָּעָה קִנִּים שֶׁנְּבוֹהִין טַפַּח, וְהָיְתָה טְמֵאָה וְכָלִים תַּחְתָּיו
- הַכָּלִים טְמֵאִים. וְאִם הָיוּ בָּלִים עַל גִּבִּי, אֲפֹלוֹ שְׁלֹא כְּגִיד
הַטְּמֵאָה - טְמֵאִים. וְאִם הָיְתָה טְמֵאָה עַל גִּבִּי לוח וְכָלִים
תַּחְתָּיו - כָּל בָּלִים שֶׁתַּחַת הַלוח טְמֵאִין. אָכַל אִם הַלוח הָיָה
מִנֵּחַ עַל גִּבִּי אֲרֻבָּעָה אֲבָנִים אוֹ עַל גִּבִּי בְּהֵמָה וְחִיָּה, וְהָיְתָה
טְמֵאָה תַּחְתָּיו - הָרִי הַכָּלִים שֶׁעַל גִּבִּי טְהוֹרִין.
ב. הָיְתָה טְמֵאָה עַל גִּבִּי - הָרִי כָּל הַכָּלִים שֶׁתַּחְתָּיו טְהוֹרִין,
מִפְּנֵי שֶׁהָאֵהָל חוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטְּמֵאָה. וְכָלִי גָּלְלִים וְכָלִי אֲבָנִים
וְכָלִי אֲדָמָה הַבָּאִים בְּמִדָּה - הָרִי הֵם כְּאֵהָלִים וְאֵינוֹן כְּכָלִים,
וּלְפִיכֵךְ חוֹצְצִים בִּפְנֵי הַטְּמֵאָה.
ג. נָסֵר שֶׁהוּא נִתּוֹן עַל פִּי תַּנּוּר חֲדָשׁ וְעוֹדֵף מִכָּל צִדָּדָיו
בְּפוֹתָח טַפַּח: הָיְתָה טְמֵאָה תַּחַת הַנָּסֵר - כָּלִים שֶׁעַל גִּבִּי
טְהוֹרִין, טְמֵאָה עַל גִּבִּי - כָּלִים שֶׁתַּחְתָּיו טְהוֹרִים, מִפְּנֵי
שֶׁתַּנּוּר חֲדָשׁ אֵינוֹ כְּכָלִים לַעֲנֹן זֶה. וְאִם הָיָה יָשָׁן - הַכָּל
טְמֵא.
ד. נָסֵר שֶׁהוּא נִתּוֹן עַל פִּי שְׁנֵי תַּנּוּרִים, אֲפֹלוֹ יִשְׁנִים, וְעוֹדֵף
מִחוּצָה לַתַּנּוּר זֶה וּמִחוּצָה לַתַּנּוּר זֶה, וְהָיְתָה טְמֵאָה תַּחְתָּיו
בֵּין שְׁנֵי הַתַּנּוּרִים - בִּינֵיהֶן בְּלֶבֶד טְמֵא; אָכַל כָּלִים שֶׁתַּחַת
שְׁתֵּי הַקְּצוֹת שֶׁחוּצָה לַתַּנּוּרִים - טְהוֹרִים, שֶׁהָרִי הֵן כְּשֶׁנִּי
אֵהָלִים זֶה בְּצַד זֶה. וְכֵן נָסֵר שֶׁהוּא נִתּוֹן עַל פִּי תַּנּוּר, אֲפֹלוֹ
יָשָׁן, וְיוֹצֵא מִזֶּה טַפַּח וּמִזֶּה טַפַּח אָכַל לֹא מִן הַצִּדָּדִין,
וְטְמֵאָה בְּצַד זֶה - כָּלִים שֶׁבְּצַד הַשְּׁנֵי טְהוֹרִין.
ה. אָדָם שֶׁנִּשְׂאָ כָּלִי, כְּגוֹן מְרַדֵּעַת וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וְהָאֵהָל צַד

יום ראשון כ"ו טבת ה'תשע"א

27

הלכות טמאת מת

28

פרק שנים עשר

29

א. טַפַּח עַל טַפַּח מְרַבֵּעַ עַל רוּם טַפַּח מְבִיא אֶת הַטְּמֵאָה
וְחוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטְּמֵאָה דִּין תּוֹרָה. שֶׁאֵין קְרוֹי אֵהָל אֲלֹא טַפַּח
עַל טַפַּח בְּרוּם טַפַּח אוֹ יָתֵר עַל זֶה. בִּיצַד? כְּזִית מִן הַמֵּת
מִנֵּחַ לְאוּרִי וּבְצִדוֹ כָּלִים, כְּגוֹן מַחֲטִין וְצִנּוּרוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן,
וְאֵינוֹן נוֹגְעִים בַּטְּמֵאָה, אִם הָאֵהָל עֲלִיָּהֶן אֵהָל שֵׁשׁ בּוֹ טַפַּח
עַל טַפַּח וְהָיָה גְבוּהָ מֵעַל הָאָרֶץ טַפַּח - הָרִי זֶה מְבִיא אֶת
הַטְּמֵאָה לְכָלִים וְטְמֵאִין. הָיוּ כָּלִים אַחֲרִים עַל גִּבִּי אֵהָל זֶה
שֵׁשׁ בּוֹ טַפַּח עַל טַפַּח - הָרִי הֵן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהָאֵהָל
חוֹצֵץ בֵּינֵם וּבֵין הַטְּמֵאָה. הִנֵּה לְמִדָּת, שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁהָאֵהָל
מְטַמֵּא כָּל שֶׁתַּחְתָּיו, מַצִּיל כָּל שֶׁחוּצָה לוֹ, וְחוֹצֵץ בֵּין
הַטְּמֵאָה וּבֵין כָּלִים שֶׁעַל גִּבִּי. וְכֵן אִם הָיְתָה הַטְּמֵאָה עַל
גִּבִּי וְכָלִים תַּחְתָּיו - הַכָּלִים טְהוֹרִין; שֶׁהָאֵהָל חוֹצֵץ בִּפְנֵי
הַטְּמֵאָה. הָיָה הָאֵהָל פָּחוֹת מִרוּם טַפַּח, אוֹ פָּחוֹת מִטַּפַּח עַל
טַפַּח אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא גְבוּהָ בְּמָה טַפָּחִים - הַכָּלִים שֶׁבְּצַד
הַטְּמֵאָה טְהוֹרִים; וְכָלִים שֶׁלְּמַעַלָּה מֵאֵהָל זֶה - כָּל שֶׁכְּגִיד
הַטְּמֵאָה טְמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהָאֵהָל עַל הַטְּמֵאָה וְאֵין שֵׁם אֵהָל
לְחֵץ בִּפְנֵי הַטְּמֵאָה. וְכֵן אִם הָיְתָה טְמֵאָה עַל גִּבִּי אֵהָל זֶה
וְכָלִים תַּחְתָּיו - כָּל שֶׁכְּגִיד הַטְּמֵאָה טְמֵא, שֶׁהָרִי הָאֵהָל
עֲלִיָּהֶן וְאֵין שֵׁם אֵהָל שֶׁחוּץ בִּפְנֵי הַטְּמֵאָה. שֶׁכָּל פָּחוֹת מִרוּם
טַפַּח כְּנִגְיָעָה הוּא חֲשׁוֹב, וְטְמֵאָה שֶׁתַּחְתָּיו טְמֵאָה רְצוּצָה
הִיא, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. בְּמָה דָּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלֹּא הָיָה הָאֵהָל
אָדָם אוֹ כָּלִים; אָכַל אָדָם אוֹ כָּלִים שֶׁנִּשְׁעָשׂוּ אֵהָל עַל
הַטְּמֵאָה, בֵּין שֶׁהָיוּ הֵן עַצְמָן אֵהָל בֵּין שֶׁהָיוּ עֲמוּדֵי הָאֵהָל,

הפלי האחד על השמאה, אם היה בהקפו טפח, אף על פי שאין ברחבו אלא רחב אצבע ושליש - הרי זה מטמא את הנושא ומביא לו טמאה מדבריהם, שגזרו על שיש בהקפו טפח משום שיש ברחבו טפח; אבל אינו מביא את השמאה לכלים שתחתיו ולשאר אדם שיהיה עליהן ועל השמאה עד שיהיה בו רחב טפח.

ו. ארונות של עץ שמניחין בהן את המת - אינן כקבר, [אבל] (אלא) אם יש בין פסוי הארון והמת גבה טפח - חוצץ, והעומד על גבי הארון טהור מן התורה. ואף על פי שרב ארונות יש בהן חלל טפח, הואיל ויש שאין שם חלל טפח - גזרו על כל הארונות שאינן חוצצין, ושהיה המהלך על גבי הארון כנגזע כמת או כקבר.

ז. קורה שהיא נתונה מכתל לכתל והשמאה תחתיה: אם יש בה פותח טפח - מביאה את השמאה תחת פלה, וכל הכלים או אדם שתחתיה טמאים. אף על פי שאין פלה שנה וקצתה פחותה מטפח, מפני שקצתה מקצת אהל הוא. ואם אין בה פותח טפח - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת, כמו שבאנונו. כמה יהיה בהקפה ויהיה בה פותח טפח? בזמן שהיא עגלה - שלשה טפחים, ובזמן שהיא מרבעת - ארבעה טפחים.

ח. סאה שהיא מטה על צדה באויר - אינה מביאה את השמאה תחת פלה עד שיהיה בהקפה ארבעה טפחים ומחצה בקרוב, כדי שיהיה גבה הצד העליון טפח ומחצה, ויהיה הטפח על טפח ממנה גבהו מעל הארץ טפח. לפיכך, אם היתה גבוהה מעל הארץ חצי טפח והיה בהקפה שלשה - מביאה את השמאה. וכן עמוד עגל שהוא מטל לאויר ומנח על הארץ - אינו מביא טמאה תחת דפנו עד שיהיה בו הקף עשרים וארבעה טפחים; ואם אין בהקפו עשרים וארבעה טפחים - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת. זה שהצריכו עשרים וארבעה טפחים - על העקרין שסומכים עליהן חכמים בחשבון כל המשפטים: שכל שיש בהקפו שלשה - יש בו רחב טפח, וכל טפח על טפח ברבוע - יש באלכסונו טפח ושני חמשין. לפיכך, אם היה בהקף העמוד עשרים וארבעה טפחים - נמצא תחת כל דפנו טפח על רום טפח מרבע ויתר מעט, שחשבונות אלו בקרוב הן.

יום שני כ"ז טבת ה'תשע"א

פרק שלשה עשר

א. כל טפח על טפח ברום טפח קרוי אהל, כמו שבארנו, וחוצץ בפני השמאה ומביא את השמאה. בין ששפאזהו להאחיל בין שנעשה מאליו, אפלו היה שלא בידי אדם - הרי זה מביא וחוצץ. כיצד? אחד חור שחררוהו מים או שרצים או שאכלתו מלחת, או שצבר אבנים או קורות ונעשה בהן חלל טפח - הרי זה אהל ומביא וחוצץ.

ב. כמה דברים אמורים? בשניה האהל חזק ובריא; אבל אהל רעוע אינו מביא את השמאה ואינו חוצץ בפני השמאה מן התורה, אבל מדברי סופרים מביא את השמאה ואינו

חוצץ. כיצד? שריגי האילנות הסוככים על הארץ, והן הנקראים סככות, ואבנים היוצאות מן הגדר הסוככות על הארץ, והן הנקראין פרעות: אם יכולין לקבל מעזיבה בינונית והן עומדים - הרי אלו מביאין וחוצצין מן התורה; ואם אינן ראויין לקבל מעזיבה בינונית, אלא הן נופלים - הרי אלו מביאין מדבריהם ואינן חוצצין. וכן כל פיוצא בהן. ג. אלו מביאין וחוצצין: כלי עץ הבא במדה. וכן כלי אבנים כלי גללים כלי אדמה הבאין במדה. ופשוטי כלי עור ויריעה וסדין ומפץ ומחצלת שהן עשויין אהלים. ובהמות או חיות, בין טמאות בין טהורות. והוא שיהיה ראש זו בין רגלי זו והיו כלן דבוקות. והעוף ששכן. והחוטט בשבלים מקום לקטן להצילו מן השמש. ואכלין שאינן מכשרין, כדי שלא יטמאו. ורקות המתקיימין בימות החמה והגשמים - הרי הן כאילנות ומביאין וחוצצין. ואלו הן: הארום והקיסוס וירקות חמור ודלעת ויננית. וכן הסככות והפרעות והזיזין והגזירות והשוככות והשקיפין והסלעים והנחירים והשננין. כל אלו מביאין וחוצצין. ד. ואלו מביאין ולא חוצצין: האדם. וכלי עץ שאינן באין במדה. מפני שהן ככל הכלים ומתטמאין. ופשוטי כלי עור ויריעה וסדין ומפץ ומחצלת שאינן עשויין אהלים, אלא מתוחין בלבד, ואין להן שפוע ואין שם פתלים. ובהמה וחייה שמתו, ואכלין טמאין או מכשרין. שדכר טמא אינו חוצץ. ורחים של יד, שהרי היא בכלל כלי אבנים. כל אלו מביאין ואינן חוצצין.

ה. ואלו לא מביאין ולא חוצצין: הנזעים והירקות המחרין לקרקע, חוץ מן הארבע ירקות שמנינו. וכפת הכרד והשגל והכפור והגליל והמלח. והדולג ממקום למקום, והקופץ ממקום למקום. והעוף הפורח, וטלית המנפנפת, וספינה שהיא שטה על פני המים. כל אלו לא מביאין ולא חוצצין. שאף על פי שהאחילו - אינו אהל המתקים.

ו. קשר את הספינה בדכר שהוא יכול להעמידה, כבש כנף הטלית באבן - הרי זו מביאה את השמאה.

ז. נסר שהוא צף על פני המים וטמאה תחת צדו האחד - הרי הכלים שתחת צדו השני טהורים; שהרי כבר באנונו, שהספינה השטה אינה מביאה השמאה.

ח. אלו חוצצין ולא מביאין: מסכת פרוסה, ונכילי מטה, והמשפלות, והסריגות שבחלונות. כיצד הן חוצצין? שאם היה חלון בין שני בתים והשמאה בבית אחד, והיה אחד מאלו מתוח בחלון זה וסתמו, אף על פי שיש ביניהן אויר - הרי אלו חוצצין ולא תפנס טמאה לבית שני. והוא שלא יהיה שם בסריגות אלו או בעיני המשפלות או בין חבל לחבל פותח טפח; שאם היה שם פותח טפח - תפנס בו השמאה, כמו שיתבאר.

יום שלישי כ"ח טבת ה'תשע"א

פרק ארבעה עשר

א. אין טמאה נכנסת לאהל ולא יוצאה ממנו בפחות מטפח

פחות מטפח, אם בדבר החוצץ בפני הטמאה סתם - הרי
זה חוצץ. והוא שיהיה דבר שאין דעתו לפנותו. לפיכך, אם
סתם החלון או מצטו באכלין שאינן מכשרין - אינן
חוצצין; שאף על פי שאין מקבלין טמאה והרי הן טהורין,
דעתו לפנותן. היו סרוחין - הרי אלו חוצצין. וכן תבין סרוח
- חוצץ, ושאין סרוח - אינו חוצץ, מפני שדעתו לפנותו.
תבואה שגדלה וסתמה את החלון או מצטתו - אינה
חוצצת, לפי שדעתו לפנותה שמה תפסיד הכתל. הנה
עקרה רחוק מן הכתל ונטה ראשה וסתם - הרי זו חוצצת.
וכן כל פיוצא בזה.

ב. חבית שהיא מלאה גרוגרות סרוחין, שאינן מכשרין ולא
ראויין לאכילה, ומנחת בחלון ופי החבית כלפי הטמאה,
שהרי החבית טמאה, וכן קפה שהיא מלאה תבין סרוח,
שאינו ראוי לא למאכל בהמה ולא לטיט ולא להסקה,
ומנחת בחלון: אם יכולין הגרוגרות והתבין לעמד בפני
עצמן כשינטל הכלי שנה בו - הרי אלו חוצצין, ואם לאו
- אינן חוצצין. עשבים המרים שאינן ראויין לבהמה,
ומטלניות שאין בהן שלש על שלש שהיו מטנפים וקשים
כדי שלא יהיו ראויין אפלו לקנח הדם מן השריטה,
והאיבר והבשר המדלדלים בבהמה טמאה, והוא שתהיה
כחושה שאינה ראויה להמכר לעובד כוכבים וקשורה כדי
שלא תברח, והעוף טמא ששכן בחלון, והוא שיהיה משרט
שהרי אינו ראוי אפלו לתינוק לשחק בו, ועובד כוכבים
כפות שהוא מאסורי המלך שאין אחר יכול להתירו, וכן
שמונה ביום השבת, שהרי אסור לטלטלו, והמלח המערב
בקוצים שאינו ראוי לא לאכילה ולא לעבדה, והוא שיהיה
מנח על התרש כדי שלא יזיק את הכתל - כל אלו ממעטין
בחלון, שהרי אינן מקבלין טמאה ואין דעתו לפנותן מפני
שאין ראויין למלאכה. וכן ספר תורה שבלה והיה מנח
בחלון, אם גמר שתהיה שם גניזתו - הרי זה ממעט בחלון.
אבל השלג והכרד והכפור והגליד והמים - אינן ממעטין
בחלון, שהרי הן ראויין ומקבלין טמאה.

ג. מעט את הטפח בפחות מכזית מבשר המת, בפחות
מכזית מבשר נבלה, או בעצם פחות מפשעורה מן המת,
או בפחות מפעדשה מן השרץ - הרי אלו חוצצין; שכל
אלו טהורין, ואינן חשובין אצלו, לפיכך אין דעתו לפנותן.
וכן פחות מכביצה אכלים שאינן מכשרין - אינן חשובין
אצלו ואין דעתו לפנותן, ולפיכך ממעטין את הטפח.
ד. סתם החלון בכלי חרש והיה פיו לחוץ - הרי זה חוצץ,
לפי שאינו מטמא מגבו והרי הוא טהור. וצריך להיות כלי
חרש זה מאוס ונקוב עד שלא יהיה ראוי אפלו להקין בו
דם, כדי שלא תהיה דעתו לפנותו.

ה. היה בבית מת או רבע עצמות וכיוצא בהן מעצמות
המטמאות באהל, ומעט החלון של בית זה בעצם פחות
מפשעורה - אינו מעוט, שהעצם מצטרף לעצמות. וכן אם
היה שם מת או כזית מבשר המת, ומעט החלון בפחות
מכזית מבשר המת - אינו מעוט, לפי שהבשר מצטרף
לבשר. אבל עצם פחות מפשעורה ממעט על ידי כזית

על טפח. ביצד? חלון שבין בית לבית או שבין בית
לעליה: אם יש בו טפח על טפח מרבע והיתה טמאה
באחד מהן - הבית השני טמא; אין בחלון פותח טפח -
אין הטמאה יוצאה ממנו ולא נכנסת לאהל השני. במה
דברים אמורים? בחלון שעשה אותו האדם לתשמיש; אבל
חלון שעשה אותו האדם לאורה כדי שיכנס ממנו האור -
שעורו כפונדיון, והטמאה יוצאה ממנו. ביצד? היתה טמאה
בבית, ובא אדם ונסמך לחלון זה של מאור או שהניח בו
כלי או שהאהיל עליו אהל בצד הכתל - נטמא כל שבאהל,
שהטמאה יוצאה לו. וחלון העשוי לאורה הוא שאין עליו
תקרה, אלא גלוי הוא לשמש.

ב. חלון הנעשה שלא בידי אדם, כגון שחרוהו מים או
שרצים או שאכלתו מלחת, או שהיה חלון פקוק ונטל
הפקק, או שהיתה בו זכוכית ונשברה - שעורו מלא אגרוף,
והוא כראש גדול של אדם. והוא שלא חשב עליו לתשמיש;
אבל אם חשב עליו לתשמיש - שעורו בפותח טפח. חשב
עליו למאור - שעורו כפונדיון. שהמחשבה כאן כמעשה.
ג. מאור שהתחיל לסתמו ולא הספיק לגמרו, מפני שלא
היה לו טיט או שקראו חבירו או שחשבה לילי שבת, ונשאר
ממנו מעט: אם נשאר ממנו רום אצבעים על רחב הגודל
- מביא את הטמאה; פחות מכאן - הרי הוא כסתום.

ד. חלון גדול העשוי לאורה והיה בה שוכה וכיוצא בה:
אם יש שם במקום אחד ממנה כפונדיון - מביא את הטמאה
ומוציא את הטמאה; היו נקבי השוכה דקים ואין באחד
מהן כפונדיון - הרי זו כסתומה. וכן חלון העשוי לתשמיש
ובה סככות ורפפות: אם יש במקום אחד טפח על טפח
מרבץ - מביא ומוציא, ואם לאו - הרי היא כסתומה.
ה. חלון שהיא גלויה לאויר - שעורה כפונדיון, מפני
שאינה עשויה אלא לאורה, כמו שאמרנו. בנה בית חוצה
לה ונעשית חלון זו תחת תקרה והרי היא בין שני בתים -
שעורה בפותח טפח. נתן את התקרה באמצע החלון -
התחתון שתחת התקרה שעורו בפותח טפח, והעליון
שלמעלה מן התקרה שעורו כפונדיון, מפני שהוא גלוי
לאויר.

ו. החור שבדלת, או ששיר בה החרש מקום פתוח
מלמעלה או מלמטה, או שהגוף את הדלת ולא גמר להדקה
ונשאר אויר בין שתי הדלתות, או שסגר הדלת ופתחו
הרוח, בכל אלו: אם היה הפותח באגרוף - הטמאה יוצאה
ממנו ונכנסת לה במקום פתוח זה; ואם היה פחות
מכאגרוף - הרי הוא כסתום.

ז. העושה חור בכתל כדי להניח בו קנה או מסמר גדול,
או לראות ממנו העוברים והשבים, או לדבר עם חבירו -
הרי זה בחלון העשוי לתשמיש ושעורה בפותח טפח.

יום רביעי כ"ט טבת ה'תשע"א

פרק חמשה עשר

א. חלון תשמיש שסתמה כלה או סתמה עד שנשאר בה

1 בֶּשֶׁר, וּפְחוֹת מְכֻזֵּת בֶּשֶׁר מְמַעַט עַל יְדֵי רֵבַע עֲצָמוֹת וְכִיּוֹצֵא
2 כֵּהֵן. מַעַט אֶת הַטֶּפֶח בִּשְׂתִי וְעֵרֵב הַמִּגְנָעִין אוֹ כְּגֹוֶשׁ מִבֵּית
3 הַפֶּרֶס - אֵינוֹ מַעוּט, שְׂדֵכֶר טָמֵא אֵינוֹ חוֹצֵץ. עֲשֵׂה לְבִנָּה
4 מַעֲפֵר בֵּית הַפֶּרֶס - הָרִי זֶה טְהוֹרָה וּמִמַּעַט; שְׁלֹא אָמְרוּ
5 אֲלֵא גֹוֶשׁ כְּבָרִיתוֹ. נִסְתַּם הַטֶּפֶח אוֹ נִתְמַעַט בְּקוֹרֵי עֶכְבְּרִישׁ:
6 אִם הָיָה כֶּה מִמֶּשׁ - הָרִי זֶה חוֹצֵצֵת, וְאִם אֵין כֶּה מִמֶּשׁ -
7 אֵינָה חוֹצֵצֵת.

יום חמישי א' שבט ה'תשע"א

פרק ששה עשר

10 א. אֲרֵכָה שֶׁהִיא בְּאֻמָּצֵע תִּקְרָת הַבֵּית, בֵּין שֵׁישׁ כֶּה פוֹתֵחַ
11 טֶפֶח בֵּין שְׂאִין כֶּה פוֹתֵחַ טֶפֶח, וְהִיתָה טָמֵא תַּחַת תִּקְרָת
12 הַבֵּית - כִּנְגֵד אֲרֵכָה טְהוֹר, שֶׁהָרִי הוּא גְלוּי לְאוֹר, וְשִׁאֵר
13 הַבֵּית טָמֵא. הִיתָה טָמֵא כִּנְגֵד אֲרֵכָה בְּלֹכֵד - כָּל הַבֵּית
14 טְהוֹר. הִיתָה מְקַצֵּת הַטָּמֵא תַּחַת הַתִּקְרָה וּמְקַצֶּתָּה תַּחַת
15 אֲרֵכָה: אִם הָיָה בְּאֲרֵכָה פוֹתֵחַ טֶפֶח - הַבֵּית כָּלוּ טָמֵא,
16 וּכְנֵגֵד כָּל הָאֲרֵכָה טָמֵא; אֵין כֶּה פוֹתֵחַ טֶפֶח: אִם יֵשׁ
17 בַּטָּמֵא כְּדֵי שֶׁתַּחֲלֹק וְיִמָּצֵא כִּשְׁעוֹר תַּחַת הַתִּקְרָה וְכִשְׁעוֹר
18 תַּחַת הָאֲרֵכָה - הַכֹּל טָמֵא; וְאִם לֹא - הַבֵּית טָמֵא, וּכְנֵגֵד
19 הָאֲרֵכָה טְהוֹר. הָיָה בְּאֲרֵכָה פוֹתֵחַ טֶפֶח וְנִתֵּן אָדָם רִגְלוֹ
20 מְלַמְעֵלָה עַל הָאֲרֵכָה - נַעֲשֶׂה הַכֹּל אֶהְל אֶחָד, וּבֵין שֶׁהִיתָה
21 הַטָּמֵא תַּחַת הַתִּקְרָה בְּלֹכֵד אוֹ תַּחַת הָאֲרֵכָה בְּלֹכֵד - הַכֹּל
22 טָמֵא, הַבֵּית וּמֵה שֶׁכִּנְגֵד אֲרֵכָה. וְהָאָדָם שֶׁעֵרֵב אֶת הַטָּמֵא
23 טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁנַּעֲשֶׂה אֶהְל עַל הַטָּמֵא. אֵין בְּאֲרֵכָה פוֹתֵחַ
24 טֶפֶח, וְהִיתָה הַטָּמֵא תַּחַת הַתִּקְרָה - זֶה שֶׁנִּתֵּן רִגְלוֹ
25 מְלַמְעֵלָה טְהוֹר, שְׂאִין טָמֵא יוֹצֵאת לוֹ בְּפָחוֹת מִטֶּפֶח.
26 הִיתָה הַטָּמֵא תַּחַת הָאֲרֵכָה: אִם טָמֵא קִדְּמָה אֶת רִגְלוֹ -
27 טָמֵא, שֶׁהָרִי הֶאֱהִיל עַל הַטָּמֵא; אִם רִגְלוֹ קִדְּמָה אֶת
28 הַטָּמֵא - טְהוֹר, שֶׁהָרִי רִגְלוֹ מְקַצֵּת הָאֶהְל וְאֵין טָמֵא
29 יוֹצֵאת לוֹ.

30 ב. הָיָה כְּזֵית מִן הַמֵּת בְּפִי הָעוֹרֵב וְהֶאֱהִיל עַל גְּבִי אֲרֵכָה
31 עַד שֶׁנִּמְצָא כְּזֵית בְּאוֹרֵי אֲרֵכָה, אָף עַל פִּי שְׂאִין כֶּה פוֹתֵחַ
32 טֶפֶח - הַבֵּית טָמֵא.

33 ג. בֵּית וְאֲרֵכָה בְּאֻמָּצֵע תִּקְרָת הַבֵּית וְעֵלְיָה עַל גְּבִיו, וְאֲרֵכָה
34 אַחֲרָת יֵשׁ בְּאֻמָּצֵע תִּקְרָת הָעֵלְיָה, וְהָאֲרֵכָה מְכֻנֶּנֶת זֶה
35 לְמַעַלָּה מִזֶּה, בֵּין שֵׁישׁ בְּאֲרֵכָה פוֹתֵחַ טֶפֶח בֵּין שְׂאִין כֶּה
36 פוֹתֵחַ טֶפֶח, וְטָמֵא בְּבֵית - כִּנְגֵד הָאֲרֵכָה טְהוֹר, וְהִשְׁאֵר
37 טָמֵא. הִיתָה טָמֵא כִּנְגֵד אֲרֵכָה - הָרִי הַבֵּית כָּלוּ טְהוֹר. הָיָה
38 בְּאֲרֵכָה פוֹתֵחַ טֶפֶח וְהַטָּמֵא בֵּין תַּחַת תִּקְרָת הַבֵּית בֵּין
39 כִּנְגֵד אֲרֵכָה, וְנִתֵּן דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טָמֵא בֵּין לְמַעַלָּה
40 מֵאֲרֵכָת הַבֵּית בֵּין לְמַעַלָּה מֵאֲרֵכָת הָעֵלְיָה - הַכֹּל טָמֵא,
41 שְׂאִין דָּבָר טָמֵא חוֹצֵץ. נִתֵּן דָּבָר שְׂאִינוֹ מְקַבֵּל טָמֵא עַל
42 אֲרֵכָת הַבֵּית - הַבֵּית טָמֵא, וְהָעֵלְיָה טְהוֹרָה. נִתְּנוּ עַל אֲרֵכָת
43 הָעֵלְיָה - הַבֵּית וְהָעֵלְיָה טָמֵאִים, וּכְנֵגֵדוֹ מְלַמְעֵלָה וְלִשְׁמִים
44 טְהוֹר. אֵין בְּאֲרֵכָה פוֹתֵחַ טֶפֶח וְהַטָּמֵא תַּחַת תִּקְרָת הַבֵּית,
45 וְנִתֵּן בֵּין דָּבָר מְקַבֵּל טָמֵא וּבֵין דָּבָר שְׂאִינוֹ מְקַבֵּל טָמֵא
46 בֵּין עַל אֲרֵכָת הַבֵּית בֵּין עַל אֲרֵכָת הָעֵלְיָה - אֵין טָמֵא אֲלֵא

הַבֵּית, שְׂאִין טָמֵא יוֹצֵאת לְעֵלְיָה בְּפָחוֹת מִטֶּפֶח. הִיתָה
הַטָּמֵא כִּנְגֵד אֲרֵכָה וְנִתֵּן דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טָמֵא בֵּין
לְמַעַלָּה בֵּין לְמַטָּן - הַבֵּית וְהָעֵלְיָה טָמֵאִין, שֶׁהָרִי עֵרֵב אֶת
הַטָּמֵא. נִתֵּן דָּבָר שְׂאִינוֹ מְקַבֵּל טָמֵא בֵּין לְמַעַלָּה בֵּין לְמַטָּן
- אֵינוֹ טָמֵא אֲלֵא הַבֵּית. וְכָל אֵלוֹ הַדִּינִין - בְּעוֹשֶׂה אֲרֵכָה;
אֲבָל תִּקְרָה שֶׁנִּפְתְּחָה מֵאֲלֵיהָ - שְׁעוֹרָה מְלֵא אֲגָרוֹף, כְּמוֹ
שֶׁבְּאֲרָנוּ.

ד. הַפּוֹתֵחַ אֶת הַמַּעֲזִיבָה עַד שֶׁעֲשֵׂה אֲרֵכָה בְּתוֹךְ תִּקְרָת
הַבֵּית כְּדֵי שֶׁתִּכְנַס כֶּה רִגְלֵי הָעֶרֶשׁ, וְהִיתָה רִגְלֵי הָעֶרֶשׁ סוֹתֶמֶת
אֶת הָאֲרֵכָה: אִם יֵשׁ כֶּה פוֹתֵחַ טֶפֶח וְטָמֵא בְּבֵית - אָף
הָעֵלְיָה טָמֵא, שְׂאִין כָּלִי מְקַבֵּל טָמֵא חוֹצֵץ; וְאִם אֵין
כֶּה פוֹתֵחַ טֶפֶח - הָעֵלְיָה טְהוֹרָה, וְהָרִגְלֵי שֶׁלְּמִטָּה טָמֵא
כָּפָלִים הַמַּאֲהִילִים. נִפְתְּחָה הַמַּעֲזִיבָה מֵאֲלֵיהָ - שְׁעוֹרָה מְלֵא
אֲגָרוֹף, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ.

ה. אֲרֵכָה שֶׁבְּתוֹךְ תִּקְרָת הַבֵּית וְהִדְרָה מְנַחֵת עַל הָאֲרֵץ
וּמְכַנֶּנֶת כִּנְגֵד אֲרֵכָה, שְׂאֵם תַּעֲלָה תִּצָּא בְּצִמְצוּם מִן הָאֲרֵכָה,
וְהִיתָה טָמֵא תַּחַת הַקִּדְרָה רְצוּצָה בֵּינָה וּבֵין הָאֲרֵץ, אוֹ
שֶׁהִיתָה הַטָּמֵא בְּתוֹךְ הַקִּדְרָה אוֹ עַל גְּבֵה - טָמֵא בּוֹקֶעֶת
וְעוֹלָה, בּוֹקֶעֶת וְיוֹרֶדֶת, וְאֵין טָמֵא אֲלֵא כִּנְגֵדָה, וְהַבֵּית כָּלוּ
טְהוֹר. הִיתָה הַקִּדְרָה גְּבוּהָה מִן הָאֲרֵץ טֶפֶח וְטָמֵא תַּחְתֶּיהָ
אוֹ תַּחַת תִּקְרָת הַבֵּית - הַבֵּית כָּלוּ טָמֵא, וְתַּחַת הַקִּדְרָה טָמֵא,
שֶׁהָרִי הוּא אֶהְל; אֲבָל תּוֹךְ הַקִּדְרָה וְגִבָּה טְהוֹר, שְׂאִין כָּלִי
חֶרֶשׁ מִטָּמֵא מִגְּבוּ, וְהָרִי אוֹרֵי הַקִּדְרָה גְּלוּי לְאוֹר. אִם הָיָה
כָּלִי בְּתוֹכָה אוֹ לְמַעַלָּה עַל גְּבֵה - טְהוֹר. הִיתָה טָמֵא
בְּתוֹכָה אוֹ עַל גְּבֵה - הַבֵּית כָּלוּ טְהוֹר, שֶׁהָרִי הַטָּמֵא כִּנְגֵד
אֲרֵכָה בְּלֹכֵד. הִיתָה הַקִּדְרָה תַּחַת הָאֲרֵכָה וְהָאֲרֵכָה גְּדוּלָּה
מִן הַקִּדְרָה, שְׂאֵם תַּעֲלָה הַקִּדְרָה וְיִצָּא מִן הָאֲרֵכָה נִמְצָא
בֵּינָה וּבֵין שְׂפָתֵי הָאֲרֵכָה פוֹתֵחַ טֶפֶח, אָף עַל פִּי שֶׁהַקִּדְרָה
גְּבוּהָה מִן הָאֲרֵץ טֶפֶח וְטָמֵא בְּתוֹכָה אוֹ עַל גְּבֵה אוֹ
תַּחְתֶּיהָ - הַבֵּית טְהוֹר. הִיתָה הַקִּדְרָה מְנַחֵת בְּצֵד אֶסְקַפַּת
הַבֵּית, שְׂאֵם תַּעֲלָה נִמְצָא מִמֶּנָּה פוֹתֵחַ טֶפֶח לְפָנִים מִן
הַמִּשְׁקוֹף, וְהִיתָה טָמֵא רְצוּצָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוֹכָה אוֹ עַל
גְּבֵה - טָמֵא בּוֹקֶעֶת וְעוֹלָה, בּוֹקֶעֶת וְיוֹרֶדֶת. הִיתָה גְּבוּהָה
מִן הָאֲרֵץ טֶפֶח וְטָמֵא תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּבֵית - תַּחְתֶּיהָ וְהַבֵּית
טָמֵא, שֶׁהַכֹּל אֶהְל אֶחָד, וְתוֹכָה וְגִבָּה טְהוֹר. הִיתָה הַטָּמֵא
בְּתוֹכָה אוֹ עַל גְּבֵה - הַבֵּית טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נוֹגַעַת
בַּמִּשְׁקוֹף טֶפֶח; וְכֵן תַּחְתֶּיהָ טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהַטָּמֵא יוֹצֵא
לְתַּחְתֶּיהָ מִן הַבֵּית, שֶׁהַכֹּל אֶהְל אֶחָד. לְפִיכֹף, אִם לֹא הִיתָה
נוֹגַעַת בַּמִּשְׁקוֹף בְּפוֹתֵחַ טֶפֶח, אוֹ שֶׁהִיתָה בְּצֵד הַמִּשְׁקוֹף
וְטָמֵא תַּחְתֶּיהָ - אֵין טָמֵא אֲלֵא תַּחְתֶּיהָ, אֲבָל הַבֵּית טְהוֹר.
ו. קוֹרוֹת הַבֵּית וְהָעֵלְיָה שְׂאִין עֲלֵיהֶם מַעֲזִיבָה וְהֵן מְכֻנֶּנֶת
קוֹרָה כִּנְגֵד קוֹרָה וְאוֹרֵי כִּנְגֵד אוֹרֵי, וְכָכֵל קוֹרָה מִהֵן פוֹתֵחַ
טֶפֶח וּבִיגִיחֵן אוֹרֵי פוֹתֵחַ טֶפֶח, וְטָמֵא תַּחַת אַחַת מֵהֵן -
תַּחְתֶּיהָ בְּלֹכֵד טָמֵא. הִיתָה הַטָּמֵא בֵּין הַתַּחְתּוֹנָה לְעֵלְיוֹנָה
- בֵּין שְׂתִיחֵן בְּלֹכֵד טָמֵא. הִיתָה הַטָּמֵא עַל גְּבִי הָעֵלְיוֹנָה
- כִּנְגֵדוֹ עַד לְרִקְיעַ טָמֵא. הָיוּ הַקוֹרוֹת הָעֵלְיוֹנוֹת מְכֻנֶּנֶת
כִּנְגֵד הָאוֹרֵי שֶׁבֵּין הַקוֹרוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת וְטָמֵא תַּחַת אַחַת
מֵהֵן - תַּחַת כָּלֵם טָמֵא. הִיתָה הַטָּמֵא עַל גְּבִי קוֹרָה

העליונה - כנגד הטמאה עד לרקיע טמא. אין בקורות
 פותח טפח, בין שהיו מכונות זו על גבי זו ובין שהיו
 העליונות כנגד אור התחתונות, והיתה הטמאה תחתיהן או
 ביניהן או על גביהן - טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת,
 ואינה מטמאה אלא כנגדה בלבד; לפי שכל טמאה שאינה
 תחת פותח טפח ברום טפח - הרי היא כרצוצה. בית
 שנסדק גגו וכתליו ונעשה שני חלקים, והיתה הטמאה
 בחציו החיצון שהפתח בו - הפלים שבחציו הפנימי כלם
 טהורין. היתה טמאה בחציו הפנימי: אם היה רחב הסדק
 כחוט המשקלת - כלים שבחציו החיצון טהורין, ואם היה
 פחות מכאן - הרי הן טמאין.

ז. אכסדרה שנסדקה וטמאה בצד אחד - הפלים שבצד
 השני טהורין; שהרי היא שני אהלים זה בצד זה ואור
 ביניהן, שהרי הסדק בכל התקרה. נתן רגלו או קנה
 מלמעלה על הסדק - ערב את הטמאה. נתן את הקנה בארץ
 כנגד הסדק, ואפלו כלי גדול - אינו מערב את הטמאה, עד
 שיהיה גבוה טפח תחת הסדק. היה אדם מטל על הארץ
 תחת הסדק - מערב את הטמאה; שאדם חלול הוא, והצד
 העליון הרי הוא פאהל שלש בו גבה טפח. וכן אם היו תחת
 הסדק כלים מקפלין מנחין על הארץ זה על גבי זה, והיה
 העליון גבוה מעל הארץ טפח - ערב את הטמאה, וכל
 הפלים שלמטה ממנו הרי הן ככלים שתחת האהל.

יום שישי ב' שבט ה'תשע"א

פרק שבעה עשר

א. זיו שהוא יוצא מפתח הבית ופניו למטה, והיה גבוה
 מעל הארץ שנים עשר טפח או פחות מכאן - הרי זה מביא
 את הטמאה בכל שהוא. ודבר ברור הוא, שאינו מביא אלא
 מדבריהם. וכן כל פיוצא בהבאת הטמאה כזו שאינה פאהל
 טפח הכריא - אינה אלא מדבריהם. היה גבוה יותר משנים
 עשר טפח או שהיו פניו למעלה, וכן העטרות והפתוחים
 היוצאות מן הבנין - אין מביאין אלא בפותח טפח. וכן זיו
 שעל גבי הפתח היוצא מן המשקוף, ואפלו היה קנה בצד
 המשקוף ברחב הפתח - אינו מביא אלא אם כן היה בו
 פותח טפח.

ב. זיו שהוא סובב את כל הבית ואוכל בפתח טפח - מביא
 את הטמאה. היה אוכל בפתח פחות מטפח וטמאה בבית
 - כלים שתחתיו טמאין; טמאה תחתיו - אינו מביא את
 הטמאה לבית. וכן בחצר שהיא מקפת אכסדרה.

ג. חלון העשויה לתשמיש וזיו יוצא על גבי החלון, אפלו
 היה ברחב אגודל - מביא את הטמאה. והוא שיהיה גבוה
 מעל החלון רום אצבעים או פחות. היה למעלה מאצבעים
 - אינו מביא את הטמאה אלא אם כן יש בו רחב טפח. זיו
 שעל גבי החלון העשויה למאור - מביא את הטמאה בכל
 שהוא, ואפלו גבוה כל שהוא. בנין היוצא לפני החלון
 שהמשקוף נסמך עליו בשעה שמשקף - אינו מביא את
 הטמאה. היה בו זיו - רואין את הבנין כאלו אינו, והזיו

העליון מביא את הטמאה. וכיצד מביאין כל הזיוין האלו
 טמאה? שאם היתה טמאה תחת אחד מהן או בבית - הכל
 טמא, בין בבית בין תחת הזיו.

ד. שני זיוין זה על גבי זה, ויש בכל אחד מהן פותח טפח
 וביניהם פותח טפח, וטמאה תחת התחתון - תחתיו בלבד
 טמא. היתה טמאה ביניהן - ביניהם בלבד טמא. היתה על
 גבי העליון - כנגדו עד הרקיע טמא. היה העליון עורף על
 התחתון פותח טפח וטמאה תחת התחתון או ביניהן -
 תחתיהן וביניהן טמא. היתה על גבי העליון - כנגדו ועד
 הרקיע טמא. היה העליון עורף על התחתון פחות מטפח
 וטמאה תחתיהם - תחתיהם וביניהן טמא. היתה הטמאה
 ביניהם או תחת המותר - ביניהן ותחת המותר טמא, אבל
 תחת התחתון טהור. יש בכל אחד מהן פותח טפח ואין
 ביניהם פותח טפח וטמאה תחת התחתון - תחתיו בלבד
 טמא. היתה ביניהן או על גבי העליון - כנגד הטמאה עד
 לרקיע טמא. אין בהן פותח טפח, בין שלש ביניהם פותח
 טפח ובין שאין ביניהם פותח טפח, בין שהיתה הטמאה
 תחת התחתון או ביניהן או על גבי העליון - טמאה בוקעת
 ועולה, בוקעת ויורדת, שהרי היא רצוצה. וכן שתי יריעות
 שהן גבוהות מן הארץ פותח טפח זו על גבי זו. כלים או
 בגדים או לוחות של עץ שהן מנחין זה על גבי זה וטמאה
 רצוצה ביניהן, אם היתה הטמאה גבוהה מן הארץ טפח -
 הרי הפלי שעליה מלמעלה מאהיל על חלל השפח ומביא
 את הטמאה לכל הפלים שתחתיו. היו טבילות של שלש,
 אפלו גבוהות מן הארץ אלה אמה - טמאה בוקעת ועולה,
 בוקעת ויורדת, מפני שהן קרקע.

ה. לוחות של עץ שהן נוגעות זו בזו בקרנותיהן והן
 גבוהות מן הארץ טפח וטמאה תחת אחת מהן - כלים
 שתחת השניה טהורין, לפי שאינה נוגעת בחברתה בפותח
 טפח. והנוגע בלוח זה השניה - כנוגע בכלים שנגעו פאהל
 המת. אבל כל הפלים שאמרנו שמביאין את הטמאה ואינן
 חוצצין, אם אהיל הפלי על המת - כל כלים שעל גביו
 טמאים, כמו שבארנו, וטמאתן משום כלים המאהילין על
 המת, ואף הפלים שעל גביו שאינן כנגד הטמאה טמאים
 משום כלים שנגעו בכלים שהאהילו על המת.

ו. חבית שהיא יושבת על שוליה באויר, וכוזית מן המת
 נתון בתוכה או תחתיה כנגד אוירה - טמאה בוקעת ועולה,
 בוקעת ויורדת, והחבית טמאה, שהרי הטמאה בוקעת
 מתחתיה ונשמאת אוירה. היתה הטמאה תחת עבי דפנה -
 טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת, והחבית טהורה.
 ולמה החבית טהורה? שהרי אין הטמאה בוקעת באוירה
 אלא בדפנה, ואין כלי חרש משמא אלא מאוירו. היתה
 מקצת הטמאה תחת עבי דפנה ומקצתה תחת אוירה -
 טמאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת. היה בדפנות פותח
 טפח - בלה טמאה, וכנגד פיה טהור, שהרי הטמאה פשוטה
 בדפנות בלבד. במה דברים אמורים? בחבית טהורה; אבל
 אם היתה טמאה או גבוהה מן הארץ טפח או מכסה או
 כפוייה על פיה, והיתה טמאה תחתיה או בתוכה או על גבה

1 הכל טמא, וְכָל הַנוֹגֵעַ בָּהּ כְּלוּ טָמֵא. הִיטָה מִקְפָּת צָמִיד
2 פְּתִיל וְנִתְּוֶנָה עַל גְּבִי הַמֶּת - הָאֲכָלִים וְהַמְשָׁקִין שֶׁבַתּוֹכָה
3 טְהוֹרִין, וְהַפְּלִים שֶׁעַל גְּבֵה טָמְאִים. חֲבִיּוֹת שֶׁהֵן יוֹשְׁבוֹת עַל
4 שׁוּלְיָהֵן אוֹ מוּטוֹת עַל צִדֵּיהֶם בְּאִוִּיר, וְהֵן נוֹגְעוֹת זֶה בְּזֶה
5 בְּפֹתֶחַ טַפַּח, וְטָמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן - טָמְאָה בּוֹקֻעַת
6 וְעוֹלָה, בּוֹקֻעַת וְיִוְרֶדֶת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא רְצוּצָה. בְּמָה דְּכָרִים
7 אֲמֹרִים? בְּטְהוֹרוֹת; אָבָל אִם הָיוּ טָמְאוֹת אוֹ גְּבוּהוֹת מִן
8 הָאֶרֶץ פּוֹתֵחַ טַפַּח וְטָמְאָה תַּחַת אַחַת מֵהֶן - תַּחַת כָּלֵן טָמֵא,
9 שֶׁהָרִי הַכֹּל אֵהָל אֶחָד.

שבת קודש ג' שבט ה'תשע"א

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר

12 א. אָדָם שֶׁהֶאֱהִיל בִּידוֹ אַחַת עַל הַמֶּת וְהֶאֱהִיל בִּשְׁנֵי עַל
13 הַפְּלִים, אוֹ שֶׁנִּגַּע בַּמֶּת וְהֶאֱהִיל עַל הַפְּלִים: אִם יֵשׁ בִּידוֹ
14 פּוֹתֵחַ טַפַּח - הַפְּלִים טָמְאִין, וְאִם לֹא - טְהוֹרִין. וְכֵן שְׁנֵי
15 בָּתִּים וּבָהֶם שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים, וּפִשְׁט יָדוֹ לְבִית זֶה וְיָדוֹ
16 הַשְּׁנִי לְבִית הַשְּׁנִי: אִם יֵשׁ בִּידוֹ פּוֹתֵחַ טַפַּח - עָרַב אֶת
17 הַטָּמְאָה וְנַעֲשֶׂה הַכֹּל כְּאֵהָל אֶחָד, וְנִטְמָא הוּא וְהַבָּתִּים; וְאִם
18 לֹא - אֵינוֹ מְבִיא אֶת הַטָּמְאָה.
19 ב. אָדָם שֶׁהֶשְׁקִיף בְּעֵד הַחֲלוֹן וְהֶאֱהִיל עַל הַטָּמְאָה - מְבִיא
20 אֶת הַטָּמְאָה לְבִית וְנִטְמָא כָּל הַבֵּית. הִיָּה מִשָּׁל עַל הָאֶסְקָפָה
21 וּמִקְצָתוֹ בְּתוֹךְ הַבֵּית וּמִקְצָתוֹ בַּחוּץ, וְהֶאֱהִילָה טָמְאָה עַל
22 מִקְצָתוֹ שֶׁבַּחוּץ - הַבֵּית טָמֵא. מִפְּנֵי שֶׁהָאָדָם חָלוּל וְיֵשׁ בּוֹ
23 גְּבוּהַ טַפַּח, וְכִינֵן שֶׁהֶאֱהִילָה טָמְאָה עָלָיו - הָרִי זֶה כְּמֶאֱהִיל
24 עָלֶיהָ וּמְבִיא אֶת הַטָּמְאָה. וְכֵן אִם הִיטָה טָמְאָה בְּבֵית
25 וְהֶאֱהִילוֹ טְהוֹרִין עַל מִקְצָתוֹ שֶׁבַּחוּץ - הָרִי אֵלּוֹ טָמְאִין,
26 מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמֶאֱהִיל עַל הַטָּמְאָה, וְהָאָדָם מְבִיא וְאֵינוֹ חוֹצֵץ,
27 כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
28 ג. נוֹשְׂאֵי הַמֶּת שֶׁעָבְרוּ בּוֹ תַּחַת הָאֶכְסֶדֶרָה, וְהִגִּיף אֶחָד מֵהֶן
29 אֶת הַדֶּלֶת וְסָמְכוּ בְּמִפְתָּח כְּדִי שֶׁלֹּא יִטְמָא הַבֵּית, וְכֵן אִם
30 הָיָה אָדָם מִבְּפָנִים אוֹ מִבַּחוּץ סוֹמֵךְ הַדֶּלֶת: אִם יָכוֹל הַדֶּלֶת
31 לַעֲמֹד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ - הַבֵּית טְהוֹר, וְאִם לֹא - הַבֵּית טָמֵא;
32 לְפִי שֶׁנִּמְצָא הָאָדָם הוּא שֶׁחָצַץ בְּפָנֵי הַטָּמְאָה, וְהָאָדָם
33 וְהַפְּלִים מְבִיאִין וְאֵינָן חוֹצְצִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
34 ד. תַּנּוּר שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבֵּית וְעִינּוֹ קְמוּרָה לַחוּץ,
35 וְהֶאֱהִילוֹ נוֹשְׂאֵי הַמֶּת עַל עִינּוֹ הַקְּמוּרָה - הַתַּנּוּר טָמֵא וְהַבֵּית

36 טְהוֹר; שֶׁהָרִי אֵין הַתַּנּוּר גְּבוּהַ מֵעַל הָאֶרֶץ כְּדִי שֶׁיָּבִיא טָמְאָה
37 לְבֵיתוֹ. מִגְדָּל הַבָּא בְּמִדָּה שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַפֶּתַח וְנִפְתָּח
38 לַחוּץ: טָמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבֵּית טְהוֹר, טָמְאָה בְּבֵית - מָה
39 שֶׁבְּתוֹכוֹ טָמֵא; שֶׁהָרִי הוּא פְּתוּחַ בְּתוֹךְ הַפֶּתַח, וְדֶרֶךְ הַטָּמְאָה
40 לְצֵאת וְאֵין דֶּרֶכָּה לְהִכְנִס. הִיטָה מוֹכְנֵי שָׁלוֹ מְשׁוּכָה לְאַחֲרָיו
41 וְיוֹצֵאת פְּחוֹת מִטַּפַּח וְאֵינָה נִשְׁמָטָה, וְטָמְאָה שָׁם בְּתוֹכָהּ
42 כְּנֶגֶד הַקּוֹרוֹת - הַבֵּית טְהוֹר; שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁהִיא יוֹצֵאָה,
43 אֵינָה נִשְׁמָטָה וְאֵינָה יוֹצֵאת טַפַּח. וְהוּא שֶׁיְהִיָּה בָּהּ טַפַּח עַל
44 רוֹם טַפַּח חָלוּל; אָבָל אִם אֵין בְּמוֹכְנֵי חָלָל טַפַּח - הָרִי
45 הַטָּמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ הַבֵּית וְהַבֵּית טָמֵא. הִיָּה הַמְגְדָּל עוֹמֵד
46 בְּתוֹךְ הַבֵּית וְהַטָּמְאָה בְּתוֹכוֹ אוֹ בְּתוֹךְ הַתֵּבָה שָׁלוֹ, אֵף עַל
47 פִּי שֶׁאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טַפַּח - הַבֵּית טָמֵא. טָמְאָה בְּבֵית
48 - מָה שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹר; שֶׁדֶּרֶךְ הַטָּמְאָה לְצֵאת וְאֵין דֶּרֶכָּה
49 לְהִכְנִס.
50 ה. כָּלִים שֶׁבִּין הַמְגְדָּל וּבֵין הָאֶרֶץ, שֶׁבִּינוּ וּבֵין הַכְּתָל,
51 וְשֶׁבִּינוּ וּבֵין הַקּוֹרוֹת: אִם יֵשׁ שָׁם פּוֹתֵחַ טַפַּח - טָמְאִים, וְאִם
52 לֹא - טְהוֹרִים; שֶׁהָרִי אֵינוֹ רוֹאִים אֶת הַקּוֹרוֹת כְּאֵלוֹ הֵן
53 יוֹרְדוֹת וְסוֹתְמוֹת.
54 ו. הִיטָה הַטָּמְאָה תַּחַת הַמְגְדָּל בִּינוּ וּבֵין הָאֶרֶץ, אוֹ בִּינוּ
55 וּבֵין הַקּוֹרוֹת, אוֹ בִּינוּ וּבֵין הַכְּתָל, בֵּין שֵׁשׁ שָׁם חָלָל טַפַּח
56 בֵּין שְׁאֵין שָׁם - הַבֵּית טָמֵא. הִיָּה עוֹמֵד בְּאִוִּיר וְטָמְאָה
57 בְּתוֹכוֹ - כָּלִים שֶׁבְּעִבּוֹ טְהוֹרִים; טָמְאָה בְּעִבּוֹ - כָּלִים
58 שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִים.
59 ז. כָּל שְׁפוּעֵי אֱהָלִים - כְּאֵהָלִים. בִּיצֵד? אֵהָל שֶׁהוּא שׁוֹפֵעַ
60 וְיִוְרֵד וְכָלָה עַד כְּאֶצְבַּע, וְטָמְאָה כְּאֵהָל - כָּלִים שֶׁתַּחַת
61 הַשְּׁפוּעַ טָמְאִים; טָמְאָה תַּחַת הַשְּׁפוּעַ - כָּלִים שֶׁבְּאֵהָל
62 טָמְאִים. הַטָּמְאָה מִתּוֹךְ הַשְּׁפוּעַ - הַנוֹגֵעַ בּוֹ מִתּוֹכוֹ טָמֵא
63 טָמְאָה שֶׁבָּעָה, וְהַנוֹגֵעַ בַּשְּׁפוּעַ מֵאַחֲרָיו טָמֵא טָמְאָה עָרַב;
64 נַעֲשֶׂה הַשְּׁפוּעַ מֵאַחֲרָיו כְּאֵלוֹ הוּא כָּלִי שֶׁנִּגַּע בְּאֵהָל. הִיטָה
65 הַטָּמְאָה עַל אַחֲרָיו הַשְּׁפוּעַ - הַנוֹגֵעַ בּוֹ מֵאַחֲרָיו טָמֵא
66 טָמְאָה שֶׁבָּעָה, וְהַנוֹגֵעַ בַּשְּׁפוּעַ בְּתוֹכוֹ טָמֵא טָמְאָה עָרַב.
67 כְּחֲצֵי זֵית מִתּוֹכוֹ וְכְחֲצֵי זֵית מֵאַחֲרָיו - הַנוֹגֵעַ בּוֹ בֵּין מִתּוֹכוֹ
68 בֵּין מֵאַחֲרָיו טָמֵא טָמְאָה עָרַב, וְהֶאֱהָל עֲצָמוֹ טָמֵא טָמְאָה
69 שֶׁבָּעָה.
70 ח. הִיָּה כֶּנֶף הָאֵהָל מְרֻדָּה עַל הָאֶרֶץ וְטָמְאָה תַּחַת כֶּנֶף
71 הָאֵהָל הַפְּרוּשׁ עַל הָאֶרֶץ אוֹ עַל גְּבִי הַכֶּנֶף - טָמְאָה בּוֹקֻעַת
72 וְעוֹלָה, בּוֹקֻעַת וְיִוְרֶדֶת.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ו טבת ג' שבט ה'תשע"א

77 וְלִהְיָאוֹת לוֹ, לְפִי שֶׁזֶה יָבִיא לִידֵי עֲשִׂית תַּחְבּוּלָה
78 לְרִכִּישָׁתוֹ, וְזֶה לְשׁוֹן הִלְאוֹ שֶׁבָּא בְּעִנְיָן זֶה, אָמַר:
79 "וְלֹא תִתְּאוּהָ בֵּית רַעַף" (דברים ה, יח). וְאֵין שְׁנֵי
80 הִלְאוֹיִן עִנְיָן אֶחָד, אֲלֵא הִלְאוֹ הִרְאִשׁוֹן וְהוּא "לֹא

יום ראשון כ"ו טבת ה'תשע"א

73 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה רְסוּ.
74 הַמְצָנָה הָרִס"ו — הָאֲזָהָרָה שֶׁהִזְהִרָנוּ מִלְתָּלוֹת
76 (לְקִשּׁוֹר) מִחֲשׁוֹבוֹתֵינוּ בְּחִמּוּד רְכוּשׁ זוֹלָתָנוּ

40 נתבארו דיני מצוה זו בפרקים האחרונים (בבא)
41 קמא.

יום שלישי כ"ח טבת ה'תשע"א

מצות לא תעשה רסט.

מצות עשה דר.

45 המצוה ה'רס"ט — האזהרה שהזהרנו מלהתעלם
46 מן-האבדה, אלא נקחנה ונחזירנה לבעליה, והוא
47 אמרו יתעלה: "לא תוכל להתעלם" (דברים כב, ג).
48 וכבר בארנו (מצות עשה דר) אמרם במכלתא
49 בענין האבדה: "נמצאנו למדין שהוא עובר על
50 עשה ועל לא-תעשה". ולשון הגמרא (בבא מציעא
51 ל): "השב אבדה עשה ולא-תעשה הוא".
52 ובמשנה תורה כפל את-הלא בענין זה ונאמר בו
53 לאו מיוחד והוא אמרו יתעלה: "לא-תראה את-
54 שור אחיך או את-שיו נדחים וגו'" (שם, א).
55 ובספרי (פרשת תצא שם): "לא-תראה את-שור
56 אחיך" — מצות לא-תעשה ולהלן הוא אומר:
57 "כי תפגע" (שמות כג, ד) — מצות עשה וכבר
58 נתבארו דיני מצוה זו בפ"ב מבבא מציעא.

59 המצוה ה'ד"ר — הצווי שנצטוינו להשיב
60 (להחזיר) את-האבדה לבעליה, והוא אמרו: "השב
61 תשיבנו לו" (שמות כג, ד); "השב תשיבם לאחיך"
62 (דברים כב, א). ובפרוש אמרו (בבא מציעא לב):
63 "השבת אבדה — עשה הוא". ואמרו (ספרי פרשת
64 כי-תצא) עוד על האבדה: "נמצאנו למדים שהוא
65 עובר על עשה ועל לא-תעשה", ועוד נבאר לא-
66 תעשה של אבדה במקומו (לא תעשה רסט). וכבר
67 נתבארו דיני מצוה זו בפרק ב' (בבא) מציעא.

יום רביעי כ"ט טבת ה'תשע"א

יום חמישי א' שבט ה'תשע"א

מצות עשה רלו.

71 המצוה ה'רל"ו — הצווי שנצטוינו בדין חובל
72 בכתבו, והוא אמרו יתעלה: "וכי-יריבן אנשים
73 והפה-איש את-רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם
74 הנקראים: דיני קנסות. ויש פתוב הכולל דיני
75 קנסות כלם, והוא אמרו יתעלה: "כאשר עשה בן
76 יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה בזה שלוקחים

1 תחמד", מזהיר מלרכוש קנין זולתנו (על ידי
2 תחבולות), והלאו השני מזהיר אפלו על התאנה
3 והחמוד בלבד. ולשון המכלתא (פרשת יתרו):
4 "לא תחמד בית רעך" ולהלן הוא אומר: "לא
5 תתאנה בית רעך" — לחיב על התאנה
6 (במחשבה ולב) בפני עצמה ועל החמוד (במעשה)
7 בפני עצמו". ושם אמרו: "מנין שאם התאנה
8 אדם סופו לחמוד (בנקיטת פעולות מעשיות)?
9 תלמוד לומר: "לא תתאנה ולא תחמד". מנין
10 שאם חמד אדם סופו לגזול? תלמוד לומר:
11 "וחמדו שדות וגזלו" (מיכה ב, ב). פרוש דבר
12 זה: שאם ראה דבר יפה אצל אחיו אם השליט
13 מחשבתו עליו ונתאנה לו — הרי עבר על אמרו
14 יתעלה: "לא תתאנה". ותתחזק בו אהבת אותו
15 הדבר עד שיעשה תחבולה להשיגו, ולא יחדל
16 מלפיוסו ולהכביד עליו למכרו או להחליפו
17 שהוא יותר טוב ממנו ויותר יקר. אם עלה בידו
18 דבר זה — הרי עבר גם על "לא תחמד"
19 כשירפש אותו הדבר שהיה של חברו שלא היה
20 לו ענין במכירתו, אלא שהכביד עליו ועשה
21 תחבולה עד שהשיגו. ונמצא שעבר על שני
22 לאוין, כמו שבארנו (שכל זה גורם). ואם נמנע
23 זה מלמכור ולקבל חליפין מחמת חבתו לאותו
24 הדבר, הרי אז לוקחו בחזקה ובאנס מחמת
25 התחזקות אהבת אותו הדבר בנפשו, והרי אז
26 עבר גם על "לא תגזל". והתבונן בענין זה
27 במעשה אחאב ונבות (מלכים-א, כא). הנה
28 נתבאר לך ההבדל בין אמרו "לא תתאנה" ובין
29 "לא תחמד".

יום שני כ"ז טבת ה'תשע"א

31 מצות עשה קצד.

32 המצוה הקצ"ד — הצווי שנצטוינו להשיב
33 את-הגזלה עצמה אם היא קימת בעינה, עם
34 תוספת חמש (אם כפר על גזלתה בשבועה) או לתן
35 דמיה אם נשתנתה, והוא אמרו יתעלה: "והשיב
36 את-הגזלה אשר גזל וגו'" (ויקרא ה, כג). וכבר
37 בארו במסכת מכות (טז), שלא דגזל הוא לאו
38 שנתק לעשה ואמרו: "רחמנא אמר: לא תגזל
39 (שם יט, יג), והשיב את-הגזלה וגו'". וכבר

1 מִמְּמוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדִי מֵה שֶׁהִזִּיק, כִּמּוֹ שֶׁבֹא
2 בְּקִבְלָהּ: אֶפְלוּ בִישׁוֹ בְּלִבָּד — הָרִי אֵלּוּ גּוֹבִים
3 מִמְּמוֹנוֹ כְּדִי אוֹתוֹ הִשְׁעוֹר. וְדַע שְׁדִינִי קִנְסוֹת אֵלּוּ
4 כָּלֶם נִזְקֵי אָדָם בְּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֶמָּה
5 אֶת־הָאָדָם אוֹ אֶת־הַבְּהֶמָּה — הָרִי כָּל־הַדִּינִים
6 הָאֵלֶּה לֹא יִדּוֹן בָּהֶם וְלֹא יִפְסֹק אֶלֶּא בֵּית דִּין
7 הַסְּמוּכִין בְּאֶרֶץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד —
8 מדור לדור). וּכְכֹר נִתְּבָאֲרוּ הַלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק
9 ח' מ' (בבא קמא).

יום שישי ב' שבט ה'תשע"א

11 מצות עשה רלו.

12 מצות לא תעשה רפט. רצו.

13 המצוה הרל"ו נדפסה ביום הקודם.

14 המצוה הרפ"ט — האזהרה שהזהרנו מלרצוח
15 זֶה־אֶת־זֶה, וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא תִרְצַח" (שמות ב, יג;
16 דברים ה, יז). וְהַעֲוֹבֵר עַל לֹא זֶה — נִהְרַג בְּהַכָּאָה
17 (בהתזת ראשו) מִן הַצֹּאֵר. אָמַר יִתְעַלֶּה: "מַעַם
18 מִזְבְּחִי תִקְחֶנּוּ לְמוֹת" (שמות כא, יד). וּכְכֹר
19 נִתְּבָאֲרוּ דִינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִסְנֵה־דִּין (עו);
20 וּבְפֶרֶק ב' מִמִּכּוֹת.

21 המצוה הרצ"ו — האזהרה שהזהרנו מלקחת
22 כֹּפֶר לְרוֹצֵחַ בְּמִזִּיד, אֶלֶּא יִהְרַג בְּהַכָּרֵחַ, וְהוּא
23 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לְנַפְשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר־
24 הוּא רָשָׁע לְמוֹת" (במדבר לה, לא). וּכְכֹר נִתְּבָאֲרוּ
25 דִינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִכּוֹת (כתובות לז:).

שבת קודש ג' שבט ה'תשע"א

27 מצות עשה רכה.

28 מצות לא תעשה רצה. רצב.

29 המצוה הרכ"ה — הצווי ששנצטוונו להגלות מבה

30 נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה מְעִירוּ לְעָרֵי מִקְלָט, וְהוּא אָמְרוּ
31 יִתְעַלֶּה: "וַיָּשָׁב שָׁם עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל"
32 (במדבר לה, כה). וּלְשׁוֹן סְפָרִי (פרשת שופטים
33 לדברים יט, ד): "וַיָּשָׁב שָׁם — אֵינוּ יוֹצֵא מִשָּׁם
34 לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר 'שָׁם' — שָׁם תִּהְיֶה דִּירְתּוֹ, שָׁם
35 תִּהְיֶה מִיתָתוֹ, שָׁם תִּהְיֶה קְבוּרָתוֹ". וּכְכֹר נִתְּבָאֲרוּ
36 כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמִסְכַּת מִכּוֹת (ז. ואילך).

37 המצוה הרצ"ה — האזהרה שהזהרנו מלקחת
38 כֹּפֶר מִרוֹצֵחַ בְּשִׁגְגָה כְּדִי לִפְטְרוֹ מִן־הַגְּלוּת, אֶלֶּא
39 יִגְלֶה בְּהַכָּרֵחַ. אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לְנוֹס
40 אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ" (שם, לב). וּכְכֹר נִתְּבָאֲרוּ דִינֵי
41 מִצְוָה זוֹ בְּגִמְרָא מִכּוֹת (כתובות לז:).

42 המצוה הרצ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהרוג
43 אֶת־הַחוּטָא בְּשַׁעָה שֶׁנִּרְאֶהוּ שֹׁכֵר עֹשֶׂה עֲבֵרָה
44 שֶׁהוּא חַיִּב עָלֶיהָ מִיתָה (לעומת הדין בשעה שעושה
45 העברה — לא תעשה רצג) קֹדֶם שִׁיבוֹא לְבֵית דִּין,
46 אֶלֶּא נִבְיֵאֵהוּ לְבֵית דִּין בְּהַכָּרֵחַ וְנִבְיֵא עָלָיו עֲדִים
47 לְפָנֵיהֶם, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ (הרואים את המעשה) עֲדִים
48 בְּלִבָּד (ולא־דיינים), וְהֵם (אחרים) יְדִינוּהוּ בְּמַה־
49 שֶׁהוּא חַיִּב. וְהָאֲזָהָרָה שֶׁבָּאָה בְּעֲנִין זֶה הוּא אָמְרוּ
50 יִתְעַלֶּה: "וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עֲמֻדוֹ לְפָנֵי הָעֵדָה
51 לְמִשְׁפָּט" (שם, יב). וּלְשׁוֹן הַמַּכְלֵתָא: "יָכוֹל יִהְרֹגוּ
52 אוֹתוֹ מִשְׁהַרְג אוֹ מִשְׁנֵאָף? — תִּלְמוּד לּוֹמֵר: וְלֹא
53 יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עֲמֻדוֹ". וְאֶפְלוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל
54 הֵם שֶׁרְאוּהוּ שֶׁהָרַג — הָרִי כָּלֶם נַעֲשִׂים עֲדִים
55 וּמְעִידִים לְפָנֵי בֵּית דִּין אַחֵר, וּבֵית הַדִּין הָאֶחָד
56 יִמִּיתוּהוּ. וּבְמַכְלֵתָא: "הָרִי עֵדָה (בית דין) שֶׁרְאוּ
57 אֶחָד שֶׁהָרַג אֶת־הַנֶּפֶשׁ יָכוֹל יִהְרֹגוּ אוֹתוֹ עַד שְׁלֹא
58 יַעֲמֻד אֶצֶל בֵּית דִּין? — תִּלְמוּד לּוֹמֵר: וְלֹא יָמוּת
59 הָרֹצֵחַ עַד עֲמֻדוֹ לְפָנֵי הָעֵדָה לְמִשְׁפָּט".

שמואל-א כג א-טו

כג א וַיָּגֵדוּ לְדָוִד לֵאמֹר הִנֵּה פְּלִשְׁתִּים גִּלְחָמִים בְּקַעֲלִיָּה וְהָמָּה שְׂסִים אֶת־הַגִּרְנוֹת: ב וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּיהוָה לֵאמֹר הֲאֵלֶּךְ וְהִכִּיתִי בְּפִלְשְׁתִּים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד לֵךְ וְהִכִּיתָ בְּפִלְשְׁתִּים וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת־קַעֲלִיָּה: ג וַיֹּאמְרוּ אֲנִשֵּׁי דָוִד אֵלָיו הִנֵּה אֲנַחְנוּ פֹּה בַּיהוּדָה יֵרָאִים וְאַף כִּי־נִלְכְּדָה קַעֲלִיָּה אֶל־מַעְרְכוֹת פְּלִשְׁתִּים: ד וַיִּסָּפֶה עוֹד דָּוִד לִשְׁאוֹל בַּיהוָה וַיַּעֲנֶהוּ יְהוָה וַיֹּאמֶר קוּם רֵד קַעֲלִיָּה כִּי־אֲנִי נָתַן אֶת־פְּלִשְׁתִּים בְּיָדְךָ: ה וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְאֲנָשָׁיו (וְאֲנָשָׁיו קרי) קַעֲלִיָּה וַיִּלָּחֶם בְּפִלְשְׁתִּים וַיִּנְהַג אֶת־מִקְנֵיהֶם וַיֵּךְ בָּהֶם מִכָּה גְדוֹלָה וַיִּשַׁע דָּוִד אֶת יָשְׁבֵי קַעֲלִיָּה: ו וַיְהִי כְּבָרַח אַבִּיתָר בֶּן־אֲחִימֵלֵךְ אֶל־דָּוִד קַעֲלִיָּה אֲפֹד יָרֵד בִּידוֹ: ז וַיָּגֵד לִשְׁאוֹל כִּי־בָא דָּוִד קַעֲלִיָּה וַיֹּאמֶר שְׁאוֹל נָפַר אֹתוֹ אֱלֹהִים בְּיָדִי כִּי נִסְגַּר לָבוֹא בְּעִיר דִּלְתִּים וּבְרִיחַ: ח וַיִּשְׁמַע שְׁאוֹל אֶת־פְּלִהֶעַם לְמַלְחָמָה לָרֶדֶת קַעֲלִיָּה לְצוֹר אֶל־דָּוִד וְאֶל־אֲנָשָׁיו: ט וַיַּדַּע דָּוִד כִּי עָלָיו שְׁאוֹל מִחֲרִישׁ הָרָעָה וַיֹּאמֶר אֶל־אַבִּיתָר הַכֹּהֵן הַגִּישָׁה הָאֲפֹד: י וַיֹּאמֶר דָּוִד יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שָׁמַע שָׁמַע עֲבָדְךָ כִּי־מִבְקֵשׁ שְׁאוֹל לָבוֹא אֶל־קַעֲלִיָּה לְשַׁחֵת לְעִיר בְּעֹבוּרִי: יא הִיסְגַּרְנִי בְּעָלִי קַעֲלִיָּה בִּידוֹ הִירֵד שְׁאוֹל בְּאֲשֶׁר שָׁמַע עֲבָדְךָ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִגְדִּנָּה לְעֲבָדְךָ וַיֹּאמֶר יְהוָה יֵרֵד: יב וַיֹּאמֶר דָּוִד הִיסְגְרוּ בְּעָלִי קַעֲלִיָּה אֹתִי וְאֶת־אֲנָשֵׁי בֵּית־שְׁאוֹל וַיֹּאמֶר יְהוָה יִסְגְּרוּ: יג וַיָּקֶם דָּוִד וְאֲנָשָׁיו כְּשֵׁש־מֵאוֹת אִישׁ וַיֵּצְאוּ מִקַּעֲלִיָּה וַיִּתְּהַלְכוּ בְּאֲשֶׁר יִתְּהַלְכוּ וּלְשְׁאוֹל הִגִּד כִּי־נִמְלֹט דָּוִד מִקַּעֲלִיָּה וַיַּחְדֵּל לָצֵאת: יד וַיֵּשֶׁב דָּוִד בַּמִּדְבָּר בְּמִצְדֹת וַיֵּשֶׁב בְּהָר בַּמִּדְבָּר־זֵיף וַיִּבְקֶשְׁהוּ שְׁאוֹל כָּל־הַיָּמִים וְלֹא־נִתְּנוּ אֱלֹהִים בְּיָדוֹ: טו וַיֵּרָא דָּוִד כִּי־צָא שְׁאוֹל לְבַקֵּשׁ אֶת־נַפְשׁוֹ וְדָוִד בַּמִּדְבָּר־זֵיף בַּחֲרִשָּׁה:

רש"י

(ז) נכר אותו אלהים בידו. הסגיר, וכן (עובדיה א יב): אל תרא ביום אחיך ביום נכרו. וממשקל החזקים הוא, כמו (איכה ב ט): אבד ושבר בריחיה. ואם בקש לדבר במשקולת הרפים, היה נקוד נכר: נסגר לבא בעיר דלתים ובריח. ויבטח בכך, ולא יחוש לברוח ממנו: (ט) מחריש הרעה. (תרגום): כמין ית בישתא:

(ז) נכר אותו אלהים בידו. הסגיר, וכן (עובדיה א יב): אל תרא ביום אחיך ביום נכרו. וממשקל החזקים הוא, כמו (איכה ב ט): אבד ושבר בריחיה. ואם בקש לדבר במשקולת הרפים, היה נקוד נכר: נסגר לבא בעיר דלתים ובריח. ויבטח בכך, ולא יחוש לברוח ממנו: (ט) מחריש הרעה. (תרגום): כמין ית בישתא:

מצודת ציון

(א) שוסיים. בוזזים, כמו (תהלים מז יא): ומשנאינו שסו למו: (ג) ואף כי. הוא ענין כל שכן וקל וחומר, כמו (יחזקאל טו ה): ואף כי אש: מערכות. אנשי המלחמה יקראו כן, כשהם ערוכים וסדורים להלחם: (ו) אפוד. זה יאמר על האפוד והחושן עם האורים ותומים, וכן (הושע ג ד): אין אפוד ותרפים: (ז) נכר. מסר, וכן (דברים לב ל): כי צורם מכרם: ובריח. הוא כעין מטה, עשוי לסגור בו הדלתות מבפנים: (ח) וישמע. ענין אסיפה הבאה משמיעת קול המאסף, כמו (ירמיהו נא כז): השמיעו עליה ממלכות: לצור. ענינו הסבו על העיר להצר לה ולכבשה: (ט) מחריש. ענין מחשבה, כמו (משלי ג כט): אל תחרוש על רעך רעה: (יא) היסגרני. ענין מסירה, כמו (עמוס א ג): להסגיר לאדום: בעלי. אדוני, כמו (שמות כב יד): אם בעליו עמו: (יג) ויחדל. ומנע: (יד) במצדות. במקומות משומרים: (טו) בחורשה. ביער, כמו (יחזקאל לא ג): חורש מצל, ורועה לומר סעיף:

מצודת דוד

(ג) ביהודה. עם שאנו בין אנשי שבטך, אנו מתפחדים, ומכל שכן כאשר נלך קעילה: (ד) ויוסף וכו'. בכדי לאמץ לב אנשיו שאל שוב: (ה) וינהג. נהג לעצמו, להיות לו לשלל: (ו) קעילה. כשבא אל דוד היה בגבול קעילה: אפוד ירד. לפי שנאמר למעלה (פסוק ב): וישאל דוד בה', לזה אמר שאביתר הביא עמו האפוד, ובו שאל: (ז) נכר. מסר אותו אלהים בידו, אחרי שסגר בעדו לשבת בעיר דלתים ובריח, ובוטח הוא בחוזק העיר ולא יתחבא עוד, ואני אצור על העיר עד רדתה: (ט) וידע דוד. הבין מדעתו שעליו לבד מחריש הרעה, ולזה פחד פן ימסרוהו בידו: (י) בעבורי. בכדי לתפוש אותו: (יא) היסגרני. האם דעתם למסור אותי בידו: הירד. האם דעתו לרדת הנה: ירד. דעתו לרדת, ועל כי אין אורים ותומים משיבים על שני דברים כאחד, לזה השיבו לו על דבר שהיה מהראוי לשאול ראשון עליו, כי הירידה היא ראשון בזמן: (יב) יסגירו. דעתם להסגיר אותך בידו: (יג) כאשר יתהלכו. רצה לומר: לא הלכו אל המקום אשר חשבו מתחילה לילך אליו וכדרך כל הארץ, כי המה לא חשבו מתחילה ללכת אל מקום ידוע, כי אם כאשר יזדמן: (יד) וישב וכו'. פעם ישב במצדות, פעם בהר וכו': (טו) וירא דוד. כשראה אשר שאל יוצא לבקשו, אז ישב במדבר זיף במקום שיוכל להמלט:

לילך אליו וכדרך כל הארץ, כי המה לא חשבו מתחילה ללכת אל מקום ידוע, כי אם כאשר יזדמן: (יד) וישב וכו'. פעם ישב במצדות, פעם בהר וכו': (טו) וירא דוד. כשראה אשר שאל יוצא לבקשו, אז ישב במדבר זיף במקום שיוכל להמלט:

תהלים י ה

ה יִחִילוּ (כתיב דרכו) דְּרָכָיו | בְּכָל־עֵת מְרוֹם מְשַׁפְּטִיךְ מִנְגִּדוֹ פֶּל־צוּרָיו יִפִּיחַ בָּהֶם: ו אָמַר בְּלִבּוֹ פֶּל־אֲמוּנָה
לְדֹר וָדֹר אֲשֶׁר לֹא־בָרַע: ז אֱלֹהִים | פִּיהוּ מְלֵא וּמְרֻמֹּת וְתֵן תַּחַת לְשׁוֹנוֹ עָמַל וְאֵין: ח יֵשֵׁב | בְּמֵאֲרֵב
חֲצִירִים בְּמִסְתָּרִים יִהְיֶה נָקִי עֵינָיו לְחִלְכָּה יִצְפְּנוּ: ט יֵאָרֵב בְּמִסְתָּר | פֶּאֲרִיָּה בִסְפָּה יֵאָרֵב לְחִטּוֹף עֵנִי יִחְטָף
עֵנִי בְּמִשְׁכּוֹ בְּרִשְׁתּוֹ: י (כתיב דרכה) יִדְכָּה יִשְׁחַ וְנִפֹּל בְּעֵצוֹמָיו (כתיב חלכאים) חֵלָּ פְּאִים:

רש"י

ומשפיל ומקטין עצמו כדי שלא יהא ניכר: ונפל בעצומיו חלכאים. חיל נשברים ראיתי במסורה הגדולה חלכאים אחת מחמש עשרה תיבות הכתובות תיבה אחת ונקראות שתי תיבות וכמו בגד דותאמר לאה (בראשית ל) אשדת למו (דברים לג) מלכם תדכאו עמי (ישעי' ג) אף זה חלכאים חיל של נשברים, כאים ל' ונכאה לבב למותת (לקמן קט) וא"ת הנו"ן מן השורש יוכיח עליו יען הכאת לב צדיק (יחזקאל יג) למדנו הנו"ן של נכאה כנו"ן של נמבזה (ש"א טו) ונו"ן של נקלה וכן פתרוננו ונפל בעצומיו של רשע זה ברמיזותיו ובקריצותיו לשון הגישו עצמותיכם (ישעי' מא) עוצם עיניו (שם לג) חיל של עניים, ד"א בעצומיו ע"י גבוריו א"ר סימון אין הרשע הזה מטיל בקלירוס שלו פירוש חיל אלא גבורים כמותו שנאמר (דניאל ג) ולגוברין גברי חיל די בחילי' אמר לכפתה לשדרך מישך ועבד נגו ומנחם פתר חלכאים כמו דל וחלך והכף יסוד בתיבה:

מצודת ציון

(ה) יחילו. יצליחו כמו לא יחיל טובו (איוב ב): (ז) אלה. שבועה כמו ושמעה קול אלה (ויקרא ח): ותוך. ענין מרמה הנסתר בתוך הלב: (ח) לחלכה. ענינו כענין עני וחלוש ודומה לו במקראות שלאחריו: יצפנו. יסתירו כמו יצפון לצדיק (משלי י"ג): (ט) לחטוף. ענין מהירות הלקיחה כמו וחטפתם לכם (שופטים כ"א): (י) ידכה. ענין כתיחה: ישוח. מלשון שיחה וכפיפה כמו שחה לעפר (לקמן מ"ד): בעצומיו. בחזקו כמו ועצם כמו (דניאל ח):

את הבא בה: (י) ידכה ישוח. מראה עצמו כתוש וכפוף לבל ירגישו בו אבל מפיל בכחו הרב את העניים:

יהל אור

ואסף ובני קרח. וע"ש שכולם אמרו בלשון למה כו': וע' במד"ר ס"פ נצבים ע"פ כי קרוב אליך הדבר. אמר להן הקב"ה בני אם יהיו דברי תורה קרובים לכם אף אני קורא אתכם קרובים שכן כתיב לבני ישראל עם קרובו הללויה עכ"ל. ועמ"ש מזה בלק"ת פ' שלח בד"ה כי תבאו אל ארץ מושבותיכם פ"ב. וזהו קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת ואין אמת אלא תורה שע"י"ז הם בבחי' עם קרובו כו'. וגם כי ארז"ל זאת התורה לעולה כו' שהתורה היא כנגד כל הקרבנות והרי הקרבן הוא ענין קירוב ויחוד. וכמ"ש הבחיי ר"פ ויקרא. גם כמ"ש בלק"ת פ' אחרי בד"ה כי ביום הזה יכפר דרוש השני כמשל ב' בנ"א שעומדים זה אצל זה כו' ואין קירוב אלא בהחזרת פא"פ וזהו ג"כ ענין התורה שהיא בחי' פנים כמ"ש בד"ה ואהי אצלו אמון פ"ב בענין פב"פ דבר ה'. וזהו"ע כמים הפנים לפנים מים הוא התורה כו' כמ"ש בביאור ע"פ כי תשמע בקול בענין לעשות הישר. ישר יחזו פנימו יעו"ש:

מצודת דוד

(ה) יחילו. על שבכל עת יצליח בדרכיו ומשפטיך מסולק ממנו ובהפחה מועטת מאבד את שונאיו: (ו) אמר בלבו. לזאת חושב שלא ינטה לעולם להיות מושפל לארץ: לדור ודור. אף לאחר כמה דורות יצליח ולא יראה ברעה: (ז) אלה. ממלא פיו בשבועות שוא ומרמה: תחת לשונו. כפל הדבר במ"ש: (ח) ישב. הרשע יושב במארב החצרים ולוכד את הנקי והורגו בסתר: עיניו. עושה עצמו כמסתיר עין מן העני וכאלו אין דעתו עליו לבל יהיה נשמר: (ט) יארוּב. במקום נסתר יארוּב וכאריה האורב בסוכה כן יארוּב לחטוף את העני:

במשכו. אמר לשון הנופל בצייד המושך חבל הרשת ללכוד ירגישו בו אבל מפיל בכחו המושך חבל הרשת ללכוד

(ה) ח"ג ויקרא ד"כ סע"ב ושעז"נ כי הנני מושיעך מרחוק פ' אחרי נ"ח ע"ב ושם פ' שאע"פ שהוא מרחוק עכ"ז נראה לי. וזה צריך לפרש עדמ"ש בד"ה כי אברהם לא ידענו ע"ד ברח דודי ודמה לך לצבי מה צבי זה בשעה שהוא ישן עינו אחת פתוחה ועמ"ש מזה בלק"ת סוף קיצור מד"ה כי תשמע בקול בפי' ראה. וע' עוד בלק"ת בשעה"ש סד"ה מי יתנן כאח. שע"י דאתכפיי' סט"א מעורר מבחי' דאסתלק לעילא לעילא לבא לידי גילוי כו' והיינו על ידי שהתשובה הוא בחי' לרחוק שנעשה קרוב לכן מעורר כן מלמעלה:

(ו) בשל"ה פ' ויחי בדרך חיים ד"ה ויברך את יוסף דש"ה ע"ב הבטה היא מרחוק וזהו"ע למה ה' תעמוד ברחוק. אבל בחי' והתהלכתי בתוכם זהו היפך מבחי' תעמוד ברחוק. ועמ"ש ע"פ דרשו הוי' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב. בחי' קס"ח א':

(ז) ילקוט בתלים במקומו ע"פ למה ה' תעמוד ברחוק רמז תרמ"ז ד' נביאים קראו תגר כנגד מדה"ד דוד וירמי'

רש"י

עין יעקב

דף ל עמ' א פתח²⁰² ואמר: (שם כד) "שאו שערים ראשיכם, והנשאו פתחי עולם, ויבוא מלך הכבוד"²⁰³. רהמו²⁰⁴ בתריה²⁰⁵ למבלעיה²⁰⁶. אמרו²⁰⁷: "מי (הוא) זה מלך הכבוד? ²⁰⁸" אמר להו²⁰⁹: "ה' עזוז וגבור"²¹⁰. חזר ואמר: "שאו שערים ראשיכם, ושאו פתחי עולם, ויבא מלך הכבוד, מי הוא זה מלך הכבוד, ה' צבאות, הוא מלך הכבוד סלה", ו²¹¹ לא נענה²¹². כיון ש²¹³ אמר: (דה"ב ו) "ה' אלהים אל תושב פני משיחך, זכרה לחסדי דויד עבדך", מיד²¹⁴ נענה²¹⁵. באותה שעה²¹⁶ נהפכו פני כל שונאי דוד²¹⁷ כ²¹⁸ שולי²¹⁹ קדרה, וידעו כל העם וכל ישראל שפחל לו הקדוש ברוך הוא²²⁰ על אותו עון²²¹. ו²²² לא יפה אמר שלמה²²³: "ושבח אני את המתים שפבר מתו"²²⁴. והינו דכתיב²²⁵: (מלכים א ח) "ביום השמיני שלח²²⁷ את העם, ויברכו את המלך, וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו, ולישראל עמו"²²⁸. "וילכו לאהליהם"²²⁹ (שמחים) שמצאו נשותיהם בטהרה. (דבר אחר) "שמחים" שנהנו מזיו השכינה. "וטובי לב"²³⁰ שנתעברו נשותיהן של כל אחד ואחד, וילדה זכר. "על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו"²³¹ ש²³² פחל לו על אותו עון²³³. "ולישאל עמו"²³⁴ דאחיל להו²³⁵ עון יום בפורים²³⁶.

(דף ט')

מתוך שיעורים באגדות חז"ל

ושש לבריאית העולם], (227) [שלמה המלך]. (228) הרי שהמקרא מציין את פרסום המחילה כטובה מיחדת שנעשתה לדוד המלך בזמן חנכת בית המקדש. (229) לבתיהם. (230) הינו: (231) שעל ידי פתיחת דלתות ההיכל ראו כלם. (232) הקב"ה. (233) של בת שבע. (234) הינו: (235) שנמחל להם, מה שהם סבורים היו שהוא. (236) שאכלו בחנכת בית המקדש ביום הפורים. חנכת בית המקדש שהסתיימה בסוף חג הסוכות התחילה שבעה ימים קדם החג, ונמשכה ארבעה עשר יום רצופים, ממילא יצא שיום הפורים היה גם הוא אחד מימי השמחה והמשמחה, ובני ישראל דאגו על שבאותו יום הפורים הם עסקו בשמחת החג, באכילת קרבנות שלמים ולא התענו, וכשבקבוצות אותה אכילה בחנכת בית המקדש, יצאה בת קול מהשמים ואמרה להם: "כלכם מזמנים לחיי העולם הבא", התמלא לבם שמחה. והמשיך רבי תנחום לבאר את דברי שלמה:

(202) שלמה המלך. (203) באמת לא בקש את האזנת השערים, אלא שהסובבים ישמעו ויבינו. ומתוכה נתן היה לטעות ולחשב כי על עצמו הוא אמר: "מלך הכבוד", על כן. (204) רדפו השערים. (205) אחריו. (206) לבלע אותו. (207) השערים: (208) האם את עצמך אתה מכנה כך? (209) שלמה המלך לשערים: חלילה, לא אני הוא מלך הכבוד, אלא. (210) וחשב שבזאת יפתחו השערים, לכן (211) אף על פי כן עדין. (212) אלא השערים נשארו נעולים. (213) ראה שלמה זאת לכן. (214) כשהזכיר את דוד אביו, הוא (215) התפלל התקבלה במרומים ונפתחו השערים. (216) שכל העם ראה בזכות מי נפתחו שערי בית המקדש לרוחה, (217) מממשפחת שאול כלם התבישו ביותר ופניהם הפכו להראות. (218) מו. (219) תחתית של. (220) לדוד המלך (221) של בת שבע. (222) האם. (223) על דוד אביו: (224) שהרי רק בזכותו של דוד שפבר היה מת, נפתחו שערי בית המקדש. (225) וזה מה שכתוב: (226) [של חג הסוכות. דהינו: בכ"ב בחודש תשרי, שנת אלפים תשע מאות שלשים

מבארת המשנה: עֲלָה הכהן כִּכְבֵּשׁ וּפָנָה לימינו בכבש הקטן לְפָנֶיבָּ, והוא בליטה ברוחב אמה סביב המזבח עליו הלכו הכהנים לצורך נתינת הדם בחצי העליון של המזבח, וְכֹא לֹא לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרְחִית ונותן עליה מזהם, וממשיך והולך על הסובב לימינו ובא לו לקרן מִזְרְחִית צְפוֹנִית ונותן מתנה שניה, וממשיך על הסובב לקרן צְפוֹנִית מְעַרְבִית ונותן מתנה רביעית, ויורד מהמזבח. ממשיכה המשנה: את שְׂרֵי תֶדֶם שנותרו במזרק לאחר נתינת המתנות, הִיָּה הכהן שוֹפֵךְ עַל הַיִּסּוֹד הַדְּרוֹמִית של המזבח. ומסיימת המשנה: וְנִאֲכָלִין החטאות, לְפָנֶיבָּ מִן הַקִּלְעִים – בחצר המשכן, לִזְבֻּרֵי הַכְּהוּנָה ולא לנקבות ולא לישראלים. בְּכָל מֵאֵכָל – בין צלי, בין שלוק ובין מבושל, לְיוֹם הַהִקְטָרָה וְלִילָהּ שלאחריו עַד חֲצוֹת הלילה.

גמרא

הגמרא מבארת את אופן נתינת דם החטאת על המזבח. שואלת הגמרא: הִיָּב עָבִיד – איך עושה הכהן, את נתינת הדם על המזבח. משיבה הגמרא: נחלקו בזה רבי יוחנן ורבי אלעזר. חד אמר, נותן אִמָּה אֵילָךְ וְאִמָּה אֵילָךְ – נותן את הדם על האמה הסמוכה לזוית המזבח מאיזה צד שירצה, וְחַד אָמַר, מִחֲטָא יוֹרֵד – נותן את הדם באצבעו מלמעלה למטה, בְּנֶגֶד חוּדוֹ שֶׁל הַקֶּרֶן, כלומר, על זוית המזבח.

ומבארת הגמרא: אֵילָכָּה – לפי שיטתו דרבי אלעזר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, דְּאָמַר בסמוך, הִיא עֲצֻמָּה – עיקר מצות נתינת דם חטאת בהמה אֵינָה נְעֻשִׂית אֵלָּא בראש המזבח בְּגוֹפָהּ שֶׁל קֶרֶן ממש, על כרחך יש לומר דְּכּוֹלֵי עֲלָמָה לֹא פְּלִיגִי – בין רבי יוחנן ובין רבי אלעזר אינם חולקים שיכול לתת בכל האמה ולא רק בחודה, שהרי כל האמה על אמה שבכל אחת מזויות המזבח שם 'קרן' עליה, ומועילה בה נתינת הדם, כִּי פְּלִיגִי – ומחלוקתם היא, אֵילָכָּה דְּרַבִּי הַסּוֹבֵר בסמוך שאף דם חטאת בהמה ניתן מחוט הסיקרא ולמעלה אף שלא בקרן עצמה. והיינו, מִרְּ – והמאן דאמר הראשון סָבֵר, שמועילה נתינה אף באמה הסמוכה לזוית, כִּיּוֹן שֶׁאִמָּה אֵילָךְ וְאִמָּה אֵילָךְ, בְּנֶגֶד קֶרֶן שלמעלה הוא, וכל האמה נקראת קרן. וְכֹר – והמאן דאמר השני סָבֵר, על זוית המזבח בְּנֶגֶד חוּדָהּ של הקרן שלמעלה, אֵינִי – אכן נותנים מדם חטאת, אבל טָפִי – יותר מכך, כלומר, באמה הסמוכה לזוית המזבח לֹא נותנים מזהם.

מקשה הגמרא: מִיִּתְיָבִי, שנינו בברייתא (תוספתא פ"ו ה"ד), חֲטָאֹת הַצִּיּוֹר וְהַחִיד בַּצֵּד סדר מִתֵּן דָּמִן, הִיָּה הכהן עוֹלָה לִכְבֵּשׁ וּפָנָה לימינו לְפָנֶיבָּ וְכֹא לֹא לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרְחִית וְכּוֹלֵל בְּאֲצָבָיו הַיְמָנִית, כלומר, הַיְמָנִית שְׂבִימָתָּה – האצבע המורגלת למלאכה, והיא האצבע הסמוכה לאגודל, שבידו הימנית, ונטול באצבעו מִן תֶּדֶם שְׂבִימָתָּה, וְחֹמֶר – מכווץ את אצבעו בְּגוֹדֵל מְלֻמָּעָה וּבְאֲצָבָיו הַקִּמָּה מְלֻמָּה ובכך מושר את הדם שבאצבעו כדי שכל הדם שבאצבע ירד על המזבח, וּמִחֲטָאֹת בְּאֲצָבָיו יוֹרֵד בְּנֶגֶד חוּדָהּ שֶׁל קֶרֶן, עַד שֶׁמְכַלָּה את כָּל תֶּדֶם שְׂבִימָתָּה, וְכֵן עוֹשֶׂה בְּכָל קֶרֶן וְקֶרֶן, וכיון שלדברי רבי אלעזר ברבי שמעון ודאי אין צריך לתת בחודה של קרן, מוכח שהברייתא היא כשיטת רבי, ומבואר מדברי הברייתא שלדעת רבי צריך לתת דווקא כנגד חודה של הקרן וכמאן דאמר השני. משיבה הגמרא: לעולם לשיטת רבי מותר לתת אף באמה הסמוכה לחודה של קרן, ומה שנאמר בברייתא ומחטא ויורד כנגד חודה של קרן, הִיָּב קָאָמַר – כך כוונת התנא בברייתא לומר, מִצְוָה – לכתחילה יש לתת את הדם בְּחוּדָהּ של קרן, אבל אִי עָבַד – אם עבר ונתן את הדם בְּאִמָּה אֵילָךְ וְאִמָּה אֵילָךְ, לִית לָן בָּהּ – אין בזה חסרון, ונתינתו כשרה.

הגמרא חוזרת לברר במה נחלקו רבי ורבי אלעזר ברבי שמעון. שואלת הגמרא: מֵאִי רַבִּי וּמֵאִי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן – מה היא מחלוקת רבי ורבי אלעזר ברבי שמעון שהזכירה לעיל. משיבה הגמרא: מחלוקתם היא בְּדִתְנִינָא בברייתא, דָּמִים הָעֵלְיוֹנִים נִתְּנִין

על המזבח בכל גובהו שמחוט הסיקרא וְלִמְעָלָה, וְהַדָּמִים הַתַּחְתּוֹנִים נִתְּנִין עליו מחוט הסיקרא וְלִמְטָן, דְּבָרֵי רַבִּי. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִין שְׂדִמִּים הָעֵלְיוֹנִים נִתְּנִים בכל הגובה שמחוט הסיקרא ולמעלה, בְּעוֹלַת הָעוֹף שֶׁמִּמְצָה את דמה על קיר המזבח, אֲכָל בְּחִטָּאֹת בְּהֵמָה, אֵין נותנים את דמה על גובה המזבח, אֵלָּא הִיא עֲצֻמָּה – עיקר מצות נתינת דמה אֵין נְעֻשִׂית אֵלָּא עַל גּוֹפָהּ שֶׁל קֶרֶן.

הגמרא מבארת את המקור לשיטת רבי. מבררת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, מֵאִי מְעָמָה דְּרַבִּי שוֹבֵר שְׁנֵיתן לַתּוֹת מִדֶּם חֲטָאֹת בְּכָל הַחֶלֶק הָעֵלְיוֹן שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא רַק בְּקֶרֶת שְׂבִירָא שֶׁמִּמֶּנּוּ כְּמִשְׁמַעוֹת לְשׁוֹן הַפֶּסֶק. מבארת הגמרא: מִשּׁוּם דְּבִתְיָב בְּנִבּוּאָה יִחְזָקָאֵל עַל מִידוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי (יחזקאל מג טו), וְהִתְרָאֵל אֲרַבְּעָ אֲמוֹת וּמִהָאֲרִיאֵל וְלִמְעָלָה הַקֶּרֶן אֲרַבְּעָ וְגו', כלומר, גובה המזבח הוא ארבע אמות וממנו יוצאים ארבע קרנות. ומבארת הגמרא את דברי רבי אבהו: שהרי יש להקשות על משמעות לשון תחילת הפסוק, אֲרַבְּעָ אֲמוֹת הוּא דְּהוּיָא – וכי גובהו או רוחבו של המזבח הוא רק ארבע אמות כמשמעות לשון הפסוק, והרי מבואר בנבואת יחזקאל שם שגובה המזבח הוא עשר אמות ורוחבו עשרים ושמונה אמות. מיישבת הגמרא: אָמַר רַב אֲדָא בְּרַ אֲבָהוּ, אֵין כּוֹנֵת הַפֶּסֶק שְׂגוּבָה הַמִּזְבֵּחַ אֲרַבְּעָ אֲמוֹת, אֵלָּא בִּיאוּר לְשׁוֹן הַפֶּסֶק הוּא, וּמִקּוֹם הַקֶּרֶן נִתְּנָה תּוֹפְסוֹת אֲרַבְּעָ אֲמוֹת מִגַּב הַמִּזְבֵּחַ, שְׁהָרִי כָל קֶרֶן הִיא אֲמָה עַל אֲמָה. מקשה הגמרא על דברי רב אדא בר אבהו, מִקּוֹם קֶרֶן אֲרַבְּעָ הוּיָא – וכי הקרנות תופסות ארבע אמות מגג המזבח, והלא אינם תופסות אלא שתי אמות מכל רוח. מסיקה הגמרא: אֵלָּא אֵימָא בְּבִיאוּר דְּבָרֵי רַב אֲדָא בְּרַ אֲבָהוּ, שאין כוונתו לבאר בלשון הפסוק שהקרנות תופסות ארבע אמות מגג המזבח, אלא כוונתו לבאר, רְשׁוּת קֶרֶן אֲרַבְּעָ – שם 'קרן' חל עד גובה ארבע אמות מתחת הקרן, והיינו, עד מקום חוט הסיקרא, ובגובה ארבע אמות אלו יש שם 'קרן' לכל דיניו וניתן לתת שם מתנות דם החטאת. ולזה התכוין רבי אבהו שאמר, שמפסוק זה למד רבי שדם החטאת ניתן בגובה המזבח תחת הקרנות עד חוט הסיקרא.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בענין מקום נתינת הדמים: תֵּנִן בְּמִשְׁנֵה הָתֵם (מדות פ"ג מ"א), חוּט שֶׁל סִיקְרָא – חוט אדום היה חוּטָו – מקיף את המזבח כחגורה בְּאֲמָצֵעַ גובהו, והיינו בגובה חמש אמות מקרקע העזרה, כִּדִּי לְהַבְדִּיל בֵּין מִקּוֹם נִתְּנָה דָּמִים הָעֵלְיוֹנִים (חטאת בהמה ועולת העוף) לְמִקּוֹם נִתְּנָה דָּמִים הַתַּחְתּוֹנִים (דם שאר הקרבנות). שואלת הגמרא: מִנָּא הֵינִי מֵילִי – מהיכן למדנו דבר זה, שהיה חוט שמבדיל בין מקומות נתינת הדמים. משיבה הגמרא: אָמַר רַב אֲחָא בְּרַ רַב קַמְיָנָא, דבר זה נלמד ממה שְׁנֵאמַר לגבי הַרְשֵׁת שְׁהִיָּתָה לַמִּזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה מִשֶּׁה (שמות כו ה), וְהִתְיָתָה הַרְשֵׁת עַד הַצֵּי הַמְּבֻנָּה, כלומר, הַרְשֵׁת שֶׁעַל הַמִּזְבֵּחַ תִּגַּע עַד חֲצִי גוּבְהוֹ שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ. ומשמע ממה שהקפידה התורה שתיגע הַרְשֵׁת לַחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ, שִׁישׁ דָּבַר הַחֻצָּה את המזבח לשנים, והיינו, שְׁהִתְיָתָה נִתְּנָה את הכרכב כְּמִצְוָה לְהַבְדִּיל בֵּין מִקּוֹם נִתְּנָה דָּמִים הָעֵלְיוֹנִים לְמִקּוֹם נִתְּנָה דָּמִים הַתַּחְתּוֹנִים, ובמזבח שבבית המקדש, היה החוט של סיקרא מבדיל בין מקומות נתינת הדמים.

שנינו במשנה: שְׂרֵי תֶדֶם וכו' היה שופך על יסוד דרומית. הגמרא מבארת את מקור הדין ששירי דם החטאת נשפכים על היסוד הדרומי: תֵּנִן בְּרַבִּי בְּבִרְיָתָא, נֵאמַר לְגַבִּי שְׁעִיר חֲטָאֹת הַיָּחִיד (ויקרא ד ט) וְאֵת כָּל דָּמָה יִשְׁפֹךְ אֶל יִסּוֹד הַמִּזְבֵּחַ, ומבארת הברייתא: היסוד שנאמר בפסוק, וְהִי יִסּוֹד דְּרוֹמִי שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ. מבררת הברייתא: אֵתָּה אָמַר וְהִי יִסּוֹד דְּרוֹמִי, או אֵינוֹ – אולי אין כוונת הפסוק לזה, אֵלָּא לִיִּסּוֹד הַמְּעַרְבִי, וְלִיִּסּוֹד זֶה הוּא עַל יַדִּי שֶׁיִּלְמַד הַפֶּסֶק חֲתוּם שֶׁלֹּא הִתְפַּרֵּשׁ בּוֹ עַל אִיזוֹר יִסּוֹד יֵשׁ לִשְׁפּוֹךְ את שירי דם חטאת חֲצִיזָנָה מִן הַפֶּסֶק הַמְּפֻרָּשׁ שֶׁנֵּאמַר לְגַבִּי חֲטָאֹת הַפְּנִימִיּוֹת וְאֵל יִסּוֹד מִזְבֵּחַ הָעֵלָּה אֲשֶׁר פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד (שם ד ט), שֶׁמְפֻרָּשׁ שִׁישׁ לִשְׁפּוֹךְ את הדם על היסוד המערבי הסמוך לפתח אהל מועד. מבארת הברייתא: אֲמַרְתָּ – אמור בעצמך שאין לך ללמוד את ביאור הפסוק הסתם

עלה בכבש ופנה לסוכב. מפני שדמה ניתן למעלה על הקרנות ובאצבע צריך לעמוד על גבי סוכב אבל בכל שאר הדמים שהן התחתונים מן החוט ולמטה ובקרן וזית המזבח עומד על הרצפה וזרק מן הכלי למזבח וכל מקום שישגה למזבח כשר: ובא לו לקרן דרומית מזרחית. שבה הוא פוגע ראשון בדקיקא לן לקמן (דף סב) כל פינות שאתה פונה יהו דרך ימין והכבש בדרום וכשעולה בו

ופניו למזבח הוי ימינו למזרח ובא לימינו למזרח ובא לאותו קרן והולך ומקף בסוכב דרך ימין ופניו למזבח מן הדרום למזרח וממזרח לצפון ומצפון למערב והיינו דרך ימין: על יסוד דרומית. בנמצא יליף לה: לפנים מן הקלעים. לפי שבמשכן היו קלעים היקף לחצר אהל מועד ובמקום הקלעים היתה חומת העזרה בבית שלמה או בית עולמים ובחטאת כתיבא בחצר אהל מועד במקום קדוש תאכל (ויקרא ו): לזכר כהונה. דכתיב הכהן המחטא אותה (שם) לאפוקי נשים שאינן ראיות לחטיו וביקש קרח גבי חטאת ואשם ומנחה כתיב כל זכר יאכל אותה: בכל מאכל. משום דקתני בבסח ואינו נאכל אלא צלי לקמן (דף נו) תני בבולחו ובכל מאכל: ליום ולילה. כדילפינן ב' שלישי (לעיל דף לו). ובשר זבח תודת שלמיו למדנו שנאכלת ליום אחד חטאת ואשם מנח תלמוד לומר זבח ובקדשים לילה הולך אחר היום דכתיב לא יניח ממנו עד בקר (ויקרא ז): עד חצות. סייג עשו חכמים לתורה להרחיק אדם מעבירת כרת כדתנן בברכות בפרק קמא (דף ב.) כל הנאכל ליום אחד מצותו כר: גמ' היכי עבדי. מתנת אצבע בקרן: אמה אילך. כשהוא עומד אצל זוית המזבח נתן בתוך אמה של מקצוץ לאיזה רוח שירצה או לדרום או למזרח בקרן דרומית מזרחית וכן בכל קרן: מחטא ויורד. לשון הכתוב הכהן המחטא אותה (ויקרא ו): אליבא דרבי אלעזר. לקמן מיית פלוגתיה: היא עצמה. כלומר כל עצמה ועיקר מצותה אינו אלא שם: דכ"ע לא פליגי. דלא בעינן חודה דקרן כתיב ואמה על אמה ברום אמה הנתון בראש המזבח בכל זוית וזוית בכל מקום שבה קרוי קרן: כי פליגי אליבא

דריב. דמכשר לה מחוט הסיקרא ולמעלה ואע"ג דלא בקרן: מר סבר. כי היכי דקרן היא אמה על אמה אף כל שתחתיו כנגדו הוי קרן: ומר סבר. כיון דקרא לאו אקרנות ממש קפיד בשאר המזבח לא שייך לשון קרן אלא בחודה של זוית: המיומנת שבימין. אצבע הרגילה למלאכה ולא שאר אצבעות מוכנות להושיט ולטבל היינו שאצל גודל מיומנת אמנט"ר בלע"ז: וחומר בגודלו ובאצבע קמנה. מושך את הדם שבאצבע כלפי למטה שיפול כולו למזבח: חומר. לשון נחמור בני מעיה (חולין דף נד.) דנוריי"ר בלע"ז: ומחטא. זריקת חטאת קרוי חטיו כמו הכהן המחטא אותה: כנגד חודה. רבי היא דמכשר למטה מן הקרן להבי תנא לה בחודה: בד"א. דדמים העליונים כשיירן למעלה מן החוט מיד: בעולת העוף. שנעשית למעלה כדאמרין בפרק קדשי קדשים (לקמן דף סד): אבל חטאת בהמה. דכתיב בה קרן בהדיא אינה נעשית כר: וההראל. מזבח: ארבע אמות הוא דהוא. בתמיה וכן אין גובהו או רחבו אלא ארבע אמות: מקום קרנות ארבע. כלומר הקרנות תופסין ארבע אמות במזבח דכל קרן אמה על אמה: ומקום קרנות ארבע הויא. בתמיה והרי אין הקרנות אכולין במזבח אלא שתי אמות מן המזרח למערב ושתיים מן הדרום לצפון היינו שתיים על שתיים: אלא. על כרחך ה"ק קרא רשות קרנות ארבע כלומר שם רשות הקרנות תופסת למטה מן ארבע אמות דהיינו עד החוט דכוליה הוי קרן: הרשת. כעין ציור מצוירת בקליעה ושל נחשת הויא בתחתיו של מזבח עשוי כנפה וגובה עד חציו של מזבח: התורה נתנה מחיצה. מדקפיד אחצי מזבח: אל יסוד המזבח. האמור בחטאת הדיצונה: או אינו אלא יסוד מערבי. כדאשכחן בפנימיות לעיל אשר פתח אהל מועד וילמד סתום מן המפורש: ילמד ירידתו מן הכבש. בחיצונות ושיירי הדם בידו מיציאתו מן ההיכל ושייריים הפנימיים בידו מה יציאתו מן ההיכל ביסוד מערבי שהוא סמוך לה: אף ירידתו מן הכבש. נשפכין ליסוד דרומי שהוא סמוך לה: זה וזה. היצונים והפנימים: סתום. היצונים: ספורש. פנימים שכתוב בהן יסוד מערבי דכתיב אשר פתח אהל מועד: מ"ט. הא כתיב בפנימיים אל יסוד אשר פתח אהל מועד: קסבר כוליה מזבח בצפון פתח ההיכל קאי. ואין המזבח לפני הפתח כלום אלא אמה של יסוד דרומי אי נמי בצפון העזרה קאי והווי חמש אמותיו כנגד הפתח ואמה אחת מן יסוד דרומי אישתכח דכי נפיק מן הפתח רואה יסוד דרומי לפניו מכון באמצע הפתח ואית דגרס כוליה פתח בדרום מזבח קאי והיא היא כל פתח ההיכל לדרומו של מזבח הוא:

כוליה מזבח בצפון קאי. פירש בקונטרס בצפון פתח ההיכל קאי ואין מן המזבח לפני פתח ההיכל כלום אלא אמה של יסוד דרומית אי"נ בצפון העזרה קאי והווי חמש כנגד הפתח אחת מן יסוד דרומי אישתכח דכי נפיק מן הפתח יסוד דרומי לפניו מכון באמצע הפתח וכלשון זה אחרון נראה דלקמן פרק קדשי קדשים (דף נח.) מזבח דלמאן דאמר כוליה מזבח בצפון קאי היא חמש אמות כנגד הפתח דהא תנן (תמיד דף כט.) מערכה שניה של קטרת היה משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות מוקף לה כרבי יוסי דבעי לפני הפתח וקסבר כוליה מזבח בצפון קאי: וסימניך

גמרא היכי עבדי. רבי יוחנן ורבי אלעזר, חד אמר, נותן אמה אילך ואמה אילך. וחד אמר, מחטא ויורד כנגד חודו של קרן. אליבא דרבי אלעזר דרבי שמעון, דאמר, היא עצמה אינה נעשית אלא בגופה של קרן, דכולי עלמא לא פליגי. כי פליגי, אליבא דרבי. מר סבר, אמה אילך ואמה אילך, כנגד קרן הוא. ומר סבר, כנגד חודה אין, מ"ט לא. מיתבי, חטאת הציבור והיחיד, ביצד מתן דמן, היה עולה לכבש ופנה לסוכב, ובא לו לקרן דרומית מזרחית, וטובל באצבעו הימנית, המיומנת שבימין, מן הדם שבמזרק, וחומר בגודלו מלמעלה ובאצבעו קמנה מלמטה, ומחטא ויורד כנגד חודה של קרן, עד שמכילה כל הדם שבאצבע, וכן כל קרן וקרן. הכי קאמר, מצוה בחודה. אי עבד, אמה אילך ואמה אילך, לית לן בה: מאי רבי, ומאי רבי אלעזר דרבי שמעון. דתניא, דמים העליונים, ניתנין מחוט הסיקרא ולמעלה. דמים התחתונים, ניתנין מחוט הסיקרא ולמטה, דכרי רבי. רבי אלעזר דרבי שמעון אומר, במה דברים אמורים, בעולת העוף. אבל בחטאת בהמה, היא עצמה אין נעשית אלא על גופה של קרן. אמר רבי אבהו, מאי טעמא דרבי, דכתיב ו'ההראל ארבע אמות, ומחטא ויורד למעלה גו', ארבע אמות הוא דהויא. אמר רב אדא בר אבהו, ומקום קרנות, ארבע. מקום קרנות, ארבע הויא. אלא אימא, רשות קרנות, ארבע: תנן התם, חוט של סיקרא, חוגרו באמצע להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים. מנא הני מילי. אמר רב אהא בר רב קמינא, שנאמר ו'היתה הרשת עד חצי המזבח', התורה נתנה מחיצה להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים: שרי הדם כו': תנו רבנן, אל יסוד [המזבח], זה יסוד דרומי. אתה אומר, זה יסוד דרומי, או אינו אלא יסוד מערבי, וילמד סתום מן המפורש. אמרת, ילמד ירידתו מן הכבש [ליציאתו] [מיציאתו] מן ההיכל. מה יציאתו מן ההיכל, בסמוך לו. אף ירידתו מן הכבש, בסמוך לו: תניא, רבי ישמעאל אומר, זה וזה יסוד מערבי. רבי שמעון בן יוחאי אומר, זה וזה יסוד דרומי. בשלמא למאן דאמר יסוד מערבי, קסבר ילמד סתום מן המפורש. אלא למאן דאמר יסוד דרומי, מאי טעמא. אמר רב אסי, קסבר האי תנא, כוליה מזבח, בצפון קאי. לישנא אחרת, כוליה פתח, בדרום קאי.

תנא

דריב. דמכשר לה מחוט הסיקרא ולמעלה ואע"ג דלא בקרן: מר סבר. כי היכי דקרן היא אמה על אמה אף כל שתחתיו כנגדו הוי קרן: ומר סבר. כיון דקרא לאו אקרנות ממש קפיד בשאר המזבח לא שייך לשון קרן אלא בחודה של זוית: המיומנת שבימין. אצבע הרגילה למלאכה ולא שאר אצבעות מוכנות להושיט ולטבל היינו שאצל גודל מיומנת אמנט"ר בלע"ז: וחומר בגודלו ובאצבע קמנה. מושך את הדם שבאצבע כלפי למטה שיפול כולו למזבח: חומר. לשון נחמור בני מעיה (חולין דף נד.) דנוריי"ר בלע"ז: ומחטא. זריקת חטאת קרוי חטיו כמו הכהן המחטא אותה: כנגד חודה. רבי היא דמכשר למטה מן הקרן להבי תנא לה בחודה: בד"א. דדמים העליונים כשיירן למעלה מן החוט מיד: בעולת העוף. שנעשית למעלה כדאמרין בפרק קדשי קדשים (לקמן דף סד): אבל חטאת בהמה. דכתיב בה קרן בהדיא אינה נעשית כר: וההראל. מזבח: ארבע אמות הוא דהוא. בתמיה וכן אין גובהו או רחבו אלא ארבע אמות: מקום קרנות ארבע. כלומר הקרנות תופסין ארבע אמות במזבח דכל קרן אמה על אמה: ומקום קרנות ארבע הויא. בתמיה והרי אין הקרנות אכולין במזבח אלא שתי אמות מן המזרח למערב ושתיים מן הדרום לצפון היינו שתיים על שתיים: אלא. על כרחך ה"ק קרא רשות קרנות ארבע כלומר שם רשות הקרנות תופסת למטה מן ארבע אמות דהיינו עד החוט דכוליה הוי קרן: הרשת. כעין ציור מצוירת בקליעה ושל נחשת הויא בתחתיו של מזבח עשוי כנפה וגובה עד חציו של מזבח: התורה נתנה מחיצה. מדקפיד אחצי מזבח: אל יסוד המזבח. האמור בחטאת הדיצונה: או אינו אלא יסוד מערבי. כדאשכחן בפנימיות לעיל אשר פתח אהל מועד וילמד סתום מן המפורש: ילמד ירידתו מן הכבש. בחיצונות ושיירי הדם בידו מיציאתו מן ההיכל ושייריים הפנימיים בידו מה יציאתו מן ההיכל ביסוד מערבי שהוא סמוך לה: אף ירידתו מן הכבש. נשפכין ליסוד דרומי שהוא סמוך לה: זה וזה. היצונים והפנימים: סתום. היצונים: ספורש. פנימים שכתוב בהן יסוד מערבי דכתיב אשר פתח אהל מועד: מ"ט. הא כתיב בפנימיים אל יסוד אשר פתח אהל מועד: קסבר כוליה מזבח בצפון פתח ההיכל קאי. ואין המזבח לפני הפתח כלום אלא אמה של יסוד דרומי אי נמי בצפון העזרה קאי והווי חמש אמותיו כנגד הפתח ואמה אחת מן יסוד דרומי אישתכח דכי נפיק מן הפתח רואה יסוד דרומי לפניו מכון באמצע הפתח ואית דגרס כוליה פתח בדרום מזבח קאי והיא היא כל פתח ההיכל לדרומו של מזבח הוא:

תנא

תוספות

רש"י

וסימניך משכניהו גברי לגברא. פירש בקוטרס תלמידי רבי ישמעאל שהם מרובים משכו את רבי שמעון לומר בדבריו רבו ותימה לדקמן פרק בתרא (דף קטט) אמרין וסימניך גברא לגברי דר' שמעון דאמר זו חו ירושלמי משכניהו לרבי ישמעאל השתת מה סימניך וזהו חו כיון דפעמים אמרין איפכא ונראה כדגרסינן בספרים ושנינו חו זה חסיד דרומי וסימניך גברא דרבי

לגברא רבי שמעון בן יוחי קרי גברי לפי שזכור
שמו ושם אביו ור' ישמעאל שהוא יחיד קרי
גברא וגרסין גמי פרק בתרא (שם) וסימנין
משכינהו גברי לגברא קרי בערין בערך משך.
העולה קדשי קדשים בן, תימה דלא תני
שפיכות שריים בעולה והלא כל
הדמים טענין יסוד כדדרשין העולה למזבחא
של עולה לפירוש הקנטרס ובריש בית שמאי
(לעיל דף לז.) אמורין מנין לכל הדמים שטענין
מתן דמים ליסוד ועוד דבמסכת תמיד (דף ל:) תנן
שתי הרים היה שופך על סיד דרומי ותיכיל ר'
משה מפתטס'א משום דעולה בזריקת ר'
זימנין דלית בה שריים בחטאת דבאצבע אי
אפשר בלא שריים ולא נהירא דכולה שנועתא
מוכחת דמצאנא במתן שריים וה"ר יעקב
מאורליינ'ש פירש דכיון דשמעי' תנא דפנימים
ביסוד מעריב וגם ההחיל דקדשים למיתני יסוד
דרומי הוא הדין בכלולה ואנ'ר' דקדשים בכל
פנימים היינו משום דהתחיל בפנימים וצריך
למיתני בחוצנים ואין רוצה להפסיק;
קדרשי קדשים. פי' בקנטרס ליפסל בירא
ועטבול יום ומועדיה על היה לו לפרש לענן
טבול יום ומותרס כלפרא שום הדין נהיה לכל
קדשים אפילו קלים אבל יוצא מנהגא נהא
דקדשים קלים לא (מבטלי) מייפסלי בירא ואין
בהן מעילה: **משום** דלא כתיב בה קדשי
קדשים. תימה ומחא' טעמא הוא ליה למינר גבי
זבחי שלמי צבור דהא לא כתב בהו קדשי קדשים
ולפינן להו לקמן (דף נה.) מדאיתקש בעלה מה
נולה קדשי קדשים: **נאמר** כאן כטיב כר'. הלא

דאיצטערין לעיל לאקאזשי חטאת לעולה לענין צפון משום דמהך גזירה שוה דסיבוי ליבא למילף דלא שייבא אלא לענין מתנות דהא חטאת שנכנס דמה לפנים פסולה ודמה טען כיבוס מה שאין כן בעולה:

מה להלן פיסוק מתנות כו'. תימה כי היכי דדרשין בפרק קמא (לעיל ד' יז) אותה דמה למעלה ולא אחרת דמה למעלה הכא נמי נימא אותה בפיסוק מתנות ולא אחרת

בפיסוק מתנות:

ואי

ומקל וחומר אייתניה לעיל בפירקין (דף נא:). לא היה לה יסוד. לקמיה מפרש היכי דכתיב ביה זאב יטרף (בראשית מט) שנתבא יעקב עליו בבקר יאכל עד (שם) באחסו כר רב יצחק מוטב היה אוכל בחלקו של יהודה אמה. אמה במורחא דדרימו ע לקרן מורחית צפוניתה כחלקו לקרן אמה וכן אכלה האמה הדורמית של אמה מורחית לקמן (דף נד). היסוד מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב אוכל נמצא יסוד לג' קרנות כוה: רצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה. לדורמו של מ כרתיני (יומא דף כ"ב) מה היה בחלקו של יהודה זה היתי (בבבסיחו) והלשכות שב שנים ועשרים אמה של מקום דריסת רגלי הכהנים ומקום דריסת רגלי ישראל מיקרי החזות ובצדו (ולדרום) והמנבח אוכל בחלקו אמה במורח אמה של קרן מורחית שהיתה אמה במורח בדרום מן הקרן אמה והרצועה היתה יוצאת בדרום למנבח ונבסח ולמעלה היה חלקו של בנימין אלא שרצועה אלא היתה ליהודה באה בתוך חלקו של אמה היה אמה שהיא כניסת היסוד ראי להיות בה כראמר מר (מדות פרק ג' מ' אורך כותל מורחז בעובי אמה היה אוכל חלקו של יהודה וכן כותל דרומי לכר

תָּנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמְעֵאל, (כרבי) [גְּרַבִּי] שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי (אומר), זֶה הוּא יְסוֹד מַעֲרֵבִי וְסִימְנִיד, מְשַׁכּוֹ גְּבָרִי לְגִבּוֹר; מִשְׁנֵה הָעוֹלָה קִדְשִׁי קִדְשִׁים, שְׁחִיטָתָהּ בַּצֶּפֶן וְקִיבּוּל דָּמָה בְּכָלִי שָׂרֵת בַּצֶּפֶן. וְדָמָה טַעוֹן שְׁתֵּי מִתְּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, וְטַעוּנָהּ הִפְשַׁט וְנִיתוּחַ וְכֻלִּיל לְאִשִּׁים: גִּמְרָא עוֹלָה, מֵאִי טַעְמָא תִּנּוּ לִיהּ קִדְשִׁי קִדְשִׁים. מִשּׁוּם דְּלֹא כְּתִיב בָּהּ (לֹא) 'קִדְשִׁי קִדְשִׁים הִיא': וְדָמָה טַעוֹן שְׁתֵּי מִתְּנוֹת: הִכִּי עָבִיד. אָמַר רַב, נִתַּן וְחֻזָּר וְנִתַּן. וְשִׁמּוּאֵל אָמַר, מִתְּנָה אַחַת כְּמִין גִּמָּא, נִתַּן. כְּתִנָּא, יָכוֹל זִוְרָקְנָו זִרְיקָה אַחַת, תִּלְמִיד לִזְמַר 'סְכִיב', אִי סְכִיב', יָכוֹל [צִיפְנָו כְּחוֹט, תִּלְמִיד לִזְמַר, 'זִוְרָק'. הָא פִּרְצֵד, כְּמִין 'גִּמָּא' (וְדָמָה טַעוֹן) שְׁתֵּי מִתְּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע. רַבִּי יִשְׁמְעֵאל אָמַר, נֶאֱמַר כָּאֵן 'סְכִיב', וְנֶאֱמַר לְהֵלן 'סְכִיב'. מַה לְּהֵלן, פִּיסוּק וְאַרְבַּע מִתְּנוֹת. אָף כָּאֵן, פִּיסוּק וְאַרְבַּע מִתְּנוֹת. אִי, מַה לְּהֵלן, אַרְבַּע מִתְּנוֹת עַל אַרְבַּע קֳרָנוֹת. אָף כָּאֵן, אַרְבַּע מִתְּנוֹת עַל אַרְבַּע קֳרָנוֹת. אֲמַרְתָּ, עוֹלָה טַעוּנָה יְסוֹד, וְקָרַן מִזְרְחִית דְּרוּמִית לֹא הָיָה לָהּ יְסוֹד. מֵאִי טַעְמָא. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לִפִּי שְׁלֹא הָיְתָה בְּחֻלְקוֹ שֶׁל טוֹרֵף, דְּאָמַר רַב שִׁמּוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, מִזְבֵּחַ אוֹכֵל בְּחֻלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה, אֲמַת. אָמַר רַבִּי לִוי בַּר חֲמָא, אָמַר רַבִּי חֲמָא בְּרַבִּי חֲנִינָא, רְצוּעָה הָיְתָה יוֹצֵאָה מִחֻלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה, וְנִכְנְסָתָה בְּחֻלְקוֹ שֶׁל בְּנִימִין, וְהָיָה בְּנִימִין הַצַּדִּיק מַצְטַעַר עָלֶיהָ כָּל יוֹם לְנוֹטָלָהּ, שְׁנֵאמַר

חופף

1

משום דמוך גיריה שוה דסיבב לייכא שנבנס דמה לפנים פסולה ודמה טען עולה:
 פן בפרק קמא (לעיל ד' י:) אותה דמה מא אותה בפיוסוק מתנות ולא אחרת
 ראי

חופף

זבחים דף נג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קלט

תלמוד לומר 'על המזבח סביב', כלומר, שיש ליתן את הדם על כל
צדדי המזבח. וממשיכה הברייתא, א' – ואם היה נאמר רק 'והקריבו
בני אהרן הכהנים את הדם על המזבח סביב', ולא היה נאמר 'וזרקו',
יכול היית לפרש שיקריבו הכהן למזבח פחות, כלומר, יתן את הדם
על המזבח באצבעו בכל היקפו של מזבח ללא הפסק, שהרי לא ניתן
להקיף את המזבח כחוט אלא על ידי האצבע ובאופן שנוגע במזבח,
תלמוד לומר, 'וזרקו את הדם על המזבח סביב', שניתנת דם העולה
תעשה בזריקה מכלי ולא על ידי נתינה באצבע. ואם כן, מבררת
הברייתא: הא כיצד – באיזה אופן יש לזרוק את דם העולה שעל ידה
יתקיים גם דין 'סביב' וגם דין 'וזרקו'. מבארת הברייתא, הכהן זורק
את הדם על שתיים מזויות המזבח, והדם מתפשט על שתי צדדי
הזויות כמין אות 'נמא', (וידמה טעון) וחזאות אלו נקראות שתי
מתנות שהן ארבע. רבי ישמעאל אומר, הלימוד לאופן זריקת דם
העולה הוא ממה שנאמר כאן לגבי קרבן עולה 'סביב', ונאמר להלן
לגבי חטאת המילואים (ויקרא ח טו) 'וישקט ויקח משה את הדם ויתן על
קרנות המזבח סביב', מה להלן לגבי חטאת המילואים, יש פיסוק
וארבע מתנות – נותן ארבע מתנות מהדם, ומפסיק ביניהם, ולא
בשתי מתנות שעולות לארבע, אף כאן לגבי קרבן עולה, נותן
בפיסוק וארבע מתנות, והיינו שזורק מתנה אחת על אחד מצדדי
הזויות, ושוב זורק מתנה שניה בצדו השני, וכן עושה על הקרן
שבאלכסון. הרי שדברי רב שנותן וחוזר ונותן הם כדברי רבי
ישמעאל, ודברי שמואל הם כדברי תנא קמא.
הגמרא מבררת את שיטת רבי ישמעאל. שואלת הגמרא: אי מה
להלן, דם חטאת המילואים ניתן בארבע מתנות על ארבע קרנות,
אף כאן במתנות דם עולה הנלמדות ממנה, הדם ניתן בארבע
מתנות על ארבע קרנות, ולא בנתינת שתיים שהן ארבע. משיבה
הגמרא: אמת – אמור בעצמך שאין לומר כך, שהרי עולה טעונה
יסוד גם בזריקת דמה ולא רק בשפיכת שירי דמה, וקרן מזרחית
דרומית של המזבח לא היה לה יסוד, ובהכרח שדינה חלוק מדין
חטאת, ואינה ניתנת על כל ארבעת הקרנות. שואלת הגמרא: מאי
טעמא שלא היה יסוד בזוית זו. משיבה הגמרא: אמר רבי אלעזר,
לפי שלא היתה חלק זה של היסוד, בחלקו של מזרח – בנחלת שבט
בנימין, דאמר רב שמואל בר רב יצחק, המזבח שהיה בחלקו של
בנימין, היה אוכל – (תופס) בחלקו של שבט יהודה אמה, ואמה זו
היא האמה שהיה ראוי להיות בו היסוד במזרח ובדרום, מלבד האמה
הסמוכה לקרן מזרחית צפונית והאמה הסמוכה לקרן מערבית
דרומית, וכיון שהמזבח צריך להיות בחלקו של בנימין ובמבואר
בסמוך, לא היה יסוד באמה זו שהיא בחלקו של יהודה.
הגמרא מבארת מה היא האמה שהיה המזבח אוכל בחלקו של
יהודה: אמר רבי לוי בר חמא אמר רבי חמא ברבי חנינא, רצועה
ברוחב אמה היתה יוצאה מחלקו של שבט יהודה ונכנסת בחלקו
של שבט בנימין, ובה היה המזבח ראוי להיבנות. והיה בנימין הצדיק
רואה ברוח הקודש שכן עתיד להיות, ומצטער עליה בכל יום
לנומלה מיהודה לחלקו ולבנות יסוד אף בזוית זו, שנאמר בברכת
משה לשבט בנימין (דברים לג יב),

תנא דבי רבי ישמעאל (כרבי) [ברבי] שמעון בן יוחי (אומרים) –
שנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל בדברי רבי שמעון בר יוחאי
באופן זה: זה וזה נשפכים על היסוד המערבי. וסימניך לזכור זו הוא,
משכו ונבירי לנבירא – משכו הרבים את היחיד, כלומר, תלמידי רבי
ישמעאל שהם רבים, משכו את רבי שמעון בר יוחאי לומר שסובר
כדבריהם שבכל החטאות שירי הדם נשפכים על היסוד המערבי.

משנה

משנתינו ממשיכה לעסוק בדיני הקרבת הקרבנות, ומבארת את דיני
הקרבת קרבן עולה:
קרבן העולה היא מקדשי קדשים, ונפסלת אם יצאה ממקומה, או אם
נגע בה טבול יום או מחוסר כיפורים, ומועלים בה. ומשום כך,
שחיטתה נעשית בצפון – בצפון העורה, וכן את קיבול דמה בכלי
שרת – (במזרק), יש לעשות בצפון. ודמה טעון שתי מתנות שהן
ארבע, כלומר, נותן מתנה אחת בזוית המזרחית צפונית של המזבח
(למטה מחוט הסיקרא) על שתי רוחות הזוית וכפי שיבואר בגמרא,
ומתנה שניה בזוית המערבית דרומית על שתי רוחותיה, ונמצא
שהזה על ארבע רוחות המזבח. וטעונה העולה הפשט של כל עורה,
ונתינת – חיתוך גוף הקרבן לאיברים, וכליל לאשים – וכולה ומלבד
העור] נשרפת על גבי אש המערכה.

גמרא

הגמרא מבארת את לשון המשנה 'העולה קדשי קדשים'. שואלת
הגמרא: עולה מאי טעמא תני ליה קדשי קדשים – מה הטעם שרק
בקרן עולה אמר התנא 'העולה קדשי קדשים', ולא בקרבן חטאת
ואשם. משיבה הגמרא: משום דלא כתיב בה – כיון שלא נאמר
בתורה בפרשת קרבן עולה לשון (לה) 'קדשי קדשים' היא כמו
שנאמר בחטאת ובאשם, לכך הוצרך התנא ללמדנו שאף העולה
היא מקדשי קדשים.
שנינו במשנה: ודמה טעון שתי מתנות שהן ארבע.
הגמרא מבררת כיצד נזרק דם העולה על המזבח. שואלת הגמרא:
היכי עבד – כיצד עושה הכהן, כלומר, באיזה אופן דם העולה ניתן
על המזבח, שעל ידי שתי נתינות נחשב כאילו נתן ארבע מתנות.
משיבה הגמרא: אמר רב, נותן את הדם מן הכלי בזריקה ברוח זו של
הקרן, וחוזר ונותן מן הדם בזריקה על צדו השני של אותו קרן, וכן
עושה בקרן שבאלכסון ממנה, ונמצא שנתן על ארבע רוחות המזבח.
ושמואל אומר, מתנה אחת כמין נמא נותן – נותן מתנה אחת כנגד
הקרן, באופן שהדם מתפשט על שני צדדי הזוית בצורת 'גמא', שהיא
אות גימל בכתב יוני, והיא כצורת אות כף פשוטה שלנו.
הגמרא מביאה ברייתא שתנאים נחלקו במחלוקת רב ושמואל:
בתנאי – מחלוקת זו שבין רב ושמואל, היא כמחלוקת תנאים ששנינו
בברייתא. נאמר לגבי קרבן עולה (ויקרא א ה), 'והקריבו בני אהרן
הכהנים את הדם וזרקו את הדם על המזבח סביב', ואם לא היה נכתב
'סביב', יכול היית לפרש שיקריבו הכהן לדם זריקה אחת בלבד,

1 'חֹפֶתָ עָלָיו כָּל הַיּוֹם', כלומר, בנימין היה מתחבק ומשתפשף בבגדיו
2 כל היום מחמת דאגתו על רצועה זו, ולפיכך, וְכֵן בְּנִימִן הַצִּדִּיק
3 וְנִעְשָׂה אוֹשֵׁפִיזֶן – בית אכסניה) לְהַקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא, כלומר, זכה
4 שביט קדש הקדשים יהיה בנחלתו, כמו שְׁנֵאמָר (דברים לג יב), וְכֵן
5 כְּתוּבִי שָׁבוּ, כלומר, בית המקדש שבו שורה השכינה נבנה בהר
6 המוריה שהוא בנחלת בנימין.

7 הגמרא חזרת לדון במה שהתבאר לעיל (ג) שלא היה יסוד בזוית
8 דרומית מזרחית של מזבח העולה: מִיָּתִיב, שנינו במשנה (לקמן סד),
9 'עוֹלֵת הָעוֹף בִּיצֵד הֵיחָה נְעֻשִׁית, עלה כבשש ופנה לסובב, ובא לו
10 לְקֶרֶן דְּרוּמִית מְזֻרְחִית, ושם הָיָה מוֹלֵךְ – חוֹתֵךְ בְּצִיפּוֹרָנוּ אֶת רֹאשָׁהּ
11 שֶׁל הָעוֹף מִמּוֹל – מתחת) עוֹרְפָּהּ, וּמִכְדִּיל – חוֹתֵךְ את שני סימניה,
12 וּמִמְצָה – ומרוקן את דָּמָה מגופה על ידי שדוחק את מקום המליקה
13 עַל קִיר הַמְּזוֹבֵחַ, וְאִי כִּפֵּי שֶׁאִמְרָתָה, שלא היה לה יסוד לאותה זוית,
14 נמצא שהכהן שמולק את העוף, בְּאִירָא פְּעֻלָּמָה הוּא דְקָא עֲבִיד –
15 עשייתו היא באויר שלא במקום היסוד, והדם נופל על הקרקע והולך
16 לאיבוד. מיישבת הגמרא: אִמֵּר רַב נַחֲמָן בְּרַי יִצְחָק, אִמֵּר, כִּךְ הֵתֵנוּ
17 מִנְחִילֵי הָאָרֶץ בִּזְמַן חִלּוּקָהּ, אִירָא דְבִנְיָמִין קָרְקַע דִּיהוּדָה –
18 שהאויר הסמוך למזבח יהיה בחלקו של שבט בנימין, ואילו הקרקע
19 הסמוכה למזבח ברוח דרומית (מלבד האמה הסמוכה לקרן מערבית
20 דרומית) וברוח מזרחית (מלבד האמה הסמוכה לקרן מזרחית צפונית)
21 תהיה בחלקו של שבט יהודה, ועל ידי חלוקה זו עשו בליטה קטנה
22 כמין יסוד שלשה טפחים מעל פני הקרקע, ועליו היה דם עולת העוף
23 נופל.

24 הגמרא ממשיכה לבאר את מה שהובא לעיל שבקרן מזרחית דרומית
25 לא היה יסוד. שואלת הגמרא: מֵאָּ – מה הביאור במה שהובא לעיל
26 'קרן מזרחית דרומית לא הָיָה לָהּ יסוד', משיבה הגמרא: נחלקו בזה
27 האמוראים. רַב אִמֵּר, לא היה לה יסוד בְּכַנְיָן, כלומר, לא נבנה כלל
28 יסוד בזוית זו. וְלֹא אִמֵּר, לא היה לה יסוד בְּרָמִים, כלומר, היה יסוד
29 סביב כל המזבח, אולם לא הוכשר חלק זה של היסוד לקבל דמים
30 מחמת שאינו בחלקו של טורף.

31 ומבאר הגמרא את מקור המחלוקת: רַב מִתְרַגֵּם את הפסוק (בראשית
32 מט כז) וְנִבְנְיָמִין זָאב יִטְרֹף, בְּאַחֲסֻנְתָּיהּ יִתְבַּי' מִדְּבַחָא, כלומר, בחלקו
33 של בנימין יבנה המזבח, ומשמע מזה שיש לבנות את המזבח רק
34 בחלקו של בנימין ולא בחלקו של יהודה, וכיון שהמקום הראוי ליסוד
35 בזוית הדרומית מזרחית היה בחלקו של יהודה, לא נבנה חלק זה של
36 היסוד. אולם לֹא מִתְרַגֵּם את הפסוק, בְּאַחֲסֻנְתָּיהּ יִתְבַּי' מִקְדָּשָׁא,
37 כלומר, בחלקו של בנימין יהיה הַמָּקוֹם הַמְּקוֹדֵשׁ לְרָמִים, והוא חלק
38 המזבח שזמים ושופכים עליו את דם הקרבנות ולא בחלקו של יהודה,
39 אולם עצם בנין המזבח יכול להיות גם בחלקו של יהודה. ומשום כך
40 סובר לוי, שהיה יסוד בניו סביב כל המזבח, אולם לא הוכשר
41 לשפיכת שירי דם הקרבנות אלא מה שהיה בחלקו של בנימין.

42 הגמרא מביאה ראיה לדברי רב: תָּא שְׁמַע רַאיה לדבר ממשנה
43 ששנינו (מדות פ"ג מ"א), הַיִּסּוּד הָיָה מְחֻלָּךְ עַל פְּנֵי כָּל הַצִּפּוֹן וְעַל פְּנֵי
44 כָּל הַמַּעֲרָב של המזבח, וכן היה אוֹבֵל – תופס) בְּדָרוֹם אִמֵּה אחת
45 וּבְמִזְרָחָא אִמֵּה אחת. ומוכח מדברי המשנה, שלא היה יסוד בניו בצד
46 דרום מלבד האמה הסמוכה לקרן מערבית דרומית, ולא בצד מזרח

47 מלבד האמה הסמוכה לקרן מזרחית צפונית, והיינו כדברי רב. דוחה
48 הגמרא: אין להוכיח ממשנה זו שלא כדברי לוי, כיון שאפשר לפרש
49 בה, מֵאָּ אוֹבֵל' – מה כוונת התנא שאמר 'אוכל בדרום אמה אחת',
50 היינו נָמִי – גם כן, שאוכל בְּרָמִים, כלומר, שבצד דרום ובצד מזרח
51 היה רק אמה מדיסוד שהוכשר לזריקת הדם, אולם בנין היסוד היה
52 סביב כל המזבח.

53 הגמרא מביאה ראיה לדברי לוי: תָּא שְׁמַע רַאיה לדבר מהמשך
54 המשנה (שם) ששנינו, הַמְּזוֹבֵחַ הָיָה שְׁלִשִׁים וּשְׁתַּיִם עַל שְׁלִשִׁים וּשְׁתַּיִם
55 אמות. ומוכח מלשון המשנה שהיסוד הקוף את כולו, שאם לא כן,
56 לא היתה מידתו אלא שלשים ואחת אמות על שלשים ואחת אמות.
57 דוחה הגמרא: אין להוכיח ממשנה זו שלא כדברי רב, משום דְּהָכָא
58 בְּמֵאָּ עֲקָרִינָן – כאן במשנה של מדות המזבח מדובר, באופן שמודד
59 מִן הַצֶּדֶה, כלומר, אין הכוונה שהמודד את כל ארבעת רוחותיו של
60 המזבח ימצא שהוא שלשים ושתים על שלשים ושתים אמות, אלא
61 שאם עומד בצדו הצפוני או המערבי של המזבח ומודד את ארכו,
62 תהיה מידתו שלשים ושתים אמות, כיון שבצדדים אלו היה יסוד
63 בשתי הקצוות, אולם אם אכן יעמוד במזרח המזבח או בדרומה
64 וימדוד את אורכו, לא תהיה מידתו אלא שלשים ואחת אמות.

65 הגמרא מביאה ראיה נוספת כדברי לוי: תָּא שְׁמַע רַאיה לדבר מדברי
66 הגמרא לקמן (סב), נִמְצָא שכבש המזבח פוֹרַח באויר שיעור אִמֵּה על
67 הַיִּסּוּד וְאִמֵּה עַל הַסּוּבָב. ומוכח מלשון זו, שהיסוד היה בניו בכל צד
68 דרום ולכן היה פורח הכבש מעליו, וכדברי לוי. דוחה הגמרא: אין
69 להוכיח ממשנה זו שלא כרב, כיון דְּאִימָא – תאמר שיש לבאר בדברי
70 הגמרא, שהכבש היה פורח באויר בִּגְגֵד הָאִמֵּה שראוי להיות בו
71 הַיִּסּוּד וְעַל הָאִמֵּה של הסובב, ולעולם לא היה היסוד בניו ברובו של
72 צד דרום.

73 הגמרא מביאה ברייתא נוספת להוכיח כדברי לוי: תָּא שְׁמַע, דִּתְנִי
74 לֵוִי – שהיה לוי שונה ברייתא, בִּיצֵד בּוֹנִין אֶת הַמְּזוֹבֵחַ, מִכִּיּוֹן מִלְכָּן
75 – דפוס מרובע שהוא שְׁלִשִׁים וּשְׁתַּיִם אמות על שְׁלִשִׁים וּשְׁתַּיִם
76 אמות, וְגוֹבְהוּ שֶׁל הַדְּפוּס אִמֵּה, וּמִכִּיּוֹן חִלּוּקֵי אֲבָנִים מְפוֹלְמוֹת –
77 לחות, בֵּין גְּדוּלוֹת וּבֵין קְטָנוֹת, וּמִכִּיּוֹן סִיד וּקוּיָא – (עופרת מוחכת)
78 וּזְפָת, וּמִמַּחָה – וממיס את הסיד והזפת וְשׁוֹפֵךְ לתוך המלבן, וְזֶה
79 הוּא מְקוֹם הַיִּסּוּד. וְחוֹזֵר וּמִכִּיּוֹן מִלְכָּן אַחֵר שֶׁהוּא שְׁלִשִׁים אִמֵּה עַל
80 שְׁלִשִׁים אִמֵּה וְגוֹבְהוּ חֲמֵשׁ אִמֵּוֹת, וּמִכִּיּוֹן חִלּוּקֵי אֲבָנִים לַחֹת וְכו',
81 בֵּין גְּדוּלוֹת בֵּין קְטָנוֹת וּמִכִּיּוֹן סִיד וּקוּיָא וּזְפָת וּמִמַּחָה וּשׁוֹפֵךְ לתוך
82 המלבן, [וְזֶהוּ הַסּוּבָב]. וְחוֹזֵר וּמִכִּיּוֹן מִלְכָּן שֶׁהוּא עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנֶה
83 עַל עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנֶה אִמֵּוֹת וְגוֹבְהוּ שְׁלֹשׁ אִמֵּוֹת, וּמִכִּיּוֹן חִלּוּקֵי וְכו'
84 אבנים מפולמות, בֵּין גְּדוּלוֹת בֵּין קְטָנוֹת וּמִכִּיּוֹן סִיד וּקוּיָא וּזְפָת
85 וּמִמַּחָה וּשׁוֹפֵךְ לתוך המלבן, וְהוּא מְקוֹם הַמַּעֲרָבָה – ראש המזבח
86 שעליו היתה המערכה. וְחוֹזֵר וּמִכִּיּוֹן מִלְכָּן שֶׁהוּא אִמֵּה עַל אִמֵּה
87 וּמִכִּיּוֹן חִלּוּקֵי אֲבָנִים מְפוֹלְמוֹת בֵּין גְּדוּלוֹת בֵּין קְטָנוֹת, וּמִכִּיּוֹן וּזְפָת
88 וּקוּיָא וּזְפָת וּמִמַּחָה וְשׁוֹפֵךְ בתוך המלבן, וְזֶהוּ הַקֶּרֶן, וְכֵן עוֹשֶׂה לְכָל
89 קֶרֶן וְקֶרֶן, ומבואר בדברי הברייתא, שהמלבן הראשון היה שלשים
90 ושתים על שלשים ושתים אמות, והיינו כדי שיהיה בו יסוד מכל
91 ארבעת רוחותיו וכדברי לוי. וְכִי תִימָא – ואם תאמר שצריך לפרש
92 בדברי הברייתא,

המשך ביאור למס' זבחים ליום שני עמ' ב

9 המשנה מבארת את דיני הקרבת קרבנות אלו: כל אלו הקרבנות,
10 מְקוֹם שְׁחִיטָתָן הוּא בְּצִפּוֹן – בצפון העזרה, וכן מְקוֹם קִיבּוּל דָּמָן –
11 קבלת דם השחיטה בְּבִלִי יִשְׂרָאֵל, הוּא בְּצִפּוֹן. וְדָמָן – הדם שהתקבל
12 בבלי, מְעוֹן וְזִיקָה על קרנות המזבח, באופן שֶׁל שְׁתֵּי מִתְנֵנוֹת שֶׁהֵן
13 כְּמוֹ אֲרִבְעָה מתנות. שהכהן לוקח את הדם שהתקבל בבלי, וזורק ממנו
14 על קרנות המזבח מוצציו ולמטה, וזיקה אחת על קרן מזרחית צפונית,
15 וזיקה אחת על קרן מערבית דרומית, ומכוון לזורקו באופן שהדם
16 יראה על ארבעת כותלי המזבח.

9 המשנה מבארת את דיני הקרבת קרבנות אלו: כל אלו הקרבנות,
10 מְקוֹם שְׁחִיטָתָן הוּא בְּצִפּוֹן – בצפון העזרה, וכן מְקוֹם קִיבּוּל דָּמָן –
11 קבלת דם השחיטה בְּבִלִי יִשְׂרָאֵל, הוּא בְּצִפּוֹן. וְדָמָן – הדם שהתקבל
12 בבלי, מְעוֹן וְזִיקָה על קרנות המזבח, באופן שֶׁל שְׁתֵּי מִתְנֵנוֹת שֶׁהֵן
13 כְּמוֹ אֲרִבְעָה מתנות. שהכהן לוקח את הדם שהתקבל בבלי, וזורק ממנו
14 על קרנות המזבח מוצציו ולמטה, וזיקה אחת על קרן מזרחית צפונית,
15 וזיקה אחת על קרן מערבית דרומית, ומכוון לזורקו באופן שהדם
16 יראה על ארבעת כותלי המזבח.

זבחים. פרק חמישי – איזהו מקומן דף נד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזולץ) קמא רש"י תוספות

חופה. כמו נזיר חופה ומפספס (שבת דף ג:) דפרוט"ר דגרנט"ר בלע"ז כאדם המחשב
דואג: **ומבדיל.** בשתי סימנים ולא כחטאת שהיא בסימן אחד ולקמן יליף לה בפרק
קדשי קדשים (דף סה:). **ונמצא מדרגה.** (ומקיף מחבר כמו אין מקיפין שתי תביות
(ביצה דף לב:)) דוחק בית מליקתו לקיר הוא מתמצה ע"י דוחקו בקיר ולקמן אמרין
שעל קרן מורחית דרומית היא נעשית ואי אן
לה יסוד נמצא כשהוא מולקת באויר היא
נמלקת וזהם נופל לארץ לאיבוד וא"ת נופל
על הסוכב שהרי למעלה היא נעשית הא
קתני התם עשאה למטה מרגליו אפי' אמה
אחת כשרה דלא קפיד אלא אלמעלה מן
החוט: **באזירא בעלמא קעביד.** בתמיה: **אימר**
כך וכו'. ואיכא למימר למעלה מג' דלאו
קרקע הוא עשוי כמין בליטה קטנה כנגד
אותה הקרן לקבל בה דם עולת העוף שלא
יפול לארץ וקיר מוזב מקרי אבל יסוד לא
מיקרי להכשיר הקרן למתן דמים הצריכין
לינתן כנגד היסוד שאין יסוד אלא המייסד
בארץ: **רב אמר בבבב.** בקרן דרומית מערבית
בנו היסוד אמה באורך הדרום וחידלו להם כל
הדרום וכל המזרח עד אמה סמוך לקרן
צפונית מורחית כדאמרן (לקמן) אוכל במזרח
אמה ובררום אמה: **לוי אומר** בדמים יסוד
היה על פני כל המזרח אבל לא נותנין דמים
בחלקו של יהודה: **יתבני מדרבא.** בנינא
גופיה משמע: **אוכל.** תופס: **במזרח אמה**
אחת. ובמקצוע צפונית מורחית משוך לצד
מזרח אמה ולא יותר כמו שציינתי למעלה
קשיא ללוי דהא בנינא משמע: **על שלשים**
ושתים. קשיא לרב דמשמע ריבוע היה: מן
הצד. לאו בארבעת רבעין קחשיב אלא מצד
צפון היה ל"ב אבל מזרח ודרום לא היה אלא
ל"א על ל"א דקרן דרומית מורחית חסרה לה
אמה לדרום ואמה למזרח: **נמצא פורח על**
אמה יסוד ועל אמה סוכב. ולקמן הוא בפרק
קדשי קדשים (דף סב:) דרמין מתנינן אהרדי
דתנן חזא כבש היה לדרומו של מזבח אורך
ל"ב והמזבח ל"ב אורך הרי אורך המזבח
והכבש ס"ד וכי מני ליה אהרדי תנן הכבש
והמזבח ס"ב והוא שיתן וארבע הן תפסין
בקרקע העורה והתם לגבי תפיסת הקרקע קא
מני ליה ומשנינן נמצא שראש הכבש פורח

ועולה על שתי אמות של כניסת היסוד וסוכב ונמצא שתי אמות העלינות נבלעות
בל"ב של מזבח מדקתני פורח על אמה של יסוד מכלל דאיכא כניסת היסוד לדרום
קשיא לרב דאמר דאכול במזרח אמה אחת ובררום אמה אחת דקתני ותו לא בבבין
קאמר והכבש בדרום הוא ויש תחתיו כניסת יסוד המזבח: **אימא כנגד אמה יסוד.**
כנגד מקום שהכניסה ראויה להיות ולא שהיתה שם ומיהו שתי אמות נבלעות לתוך
ל"ב של מזבח שהיה נכנס לתוך הפנימי שכנגד בליטה שהיסוד התחיל בה לאכול
בה בדרום אמה אחת: **מלבן.** הוא דפוס מרובע עשוי מארבע קרשים וכל אחת ארוכה
ל"ב כעין אנשט"רא שעושין לכירים ורוחב הקרש אמה והוא גובהו של מלבן ממלאו
אבנים וסיד חפת וקוניא עד שהשוורו לגובה המלבן: **מפולמות.** לחות: **קוניא.** ניתך
אבר כעין שעושין לצפני חור חסר שקורין פולמ"ר: **וממחה.** אישפריזי"ר בלע"ז
ושורף בתוך המלבן על אבנים ונרביקים יחד על ידי אלו וזה היסוד הראשון ששנינו
בר עלה אמה: **והחזר ומביא כו'.** ומושיבו על זה וממלאו נמצאת כניסת אמה זה יסוד
בולט אמה זה סוכב: **והחזר ומביא כו'.** חזרו סוכב על זה היה כזן מהלך כדמפרש
ואויל שהמלבן השלישי שהושיבו על זה קצר ממנו שתי אמות על שתי אמות נמצא
האמצעי בולט מתחת העליין אמה בכל צד: **מקום המערכה.** כלומר ראש המזבח: **והחזר ומביא מלבן של אמה כו'.** ומושיבו בוית המזבח מלמעלה קתני מיהא מלבן התחתון
של ל"ב על ל"ב אלאמא יסוד בולט בו מר' רוחותיו:

'חופה עליו כל היום', לפיכך, וכה בנימין הצדיק ונעשה
אושפיזין להקדוש ברוך הוא, שניאמר 'ובין כתפיו שכן'.
מיתבי, עולת העוף כיצד היתה נעשית, היה מולק את
ראשו ממוול עורפה, ומבדיל וימצא דמה על קיר
המזבח'. ואי אמרת, לא היה לה יסוד, באזירא בעלמא
הוא דקא עביד. אמר רב נחמן בר יצחק, אימר, כך התנו.
אזירא דבבבבין, קרקע דיהודה. מאי, לא הוה לה יסוד'.
רב אמר, בבבבין. לוי אמר, בדמים. רב מתרגם, באחסנתיה
יתבני מדרבא. לוי מתרגם, באחסנתיה יתבני מקדשא,
מקום מקודש לדמים. תא שמע, היסוד היה מהלך על
פני כל הצפון, ועל פני כל המערב. אוכל בדרום אמה
אחת, ובמזרח אמה אחת. מאי 'אוכל' נמי בדמים. תא
שמע, המזבח היה שלשים ושתים על שלשים ושתים.
הכא במאי עסקינן, מן הצד. תא שמע, נמצא פורח אמה
על יסוד, ואמה על סוכב. אימא, כנגד אמה יסוד ועל
אמה סוכב: תא שמע, דתני לוי, כיצד בונין את המזבח,
מביאין מלבן שהוא שלשים ושתים על שלשים ושתים,
וגובהו אמה, ומביא חלוקי אבנים מפולמות בין גדולות
בין קטנות, ומביא סיד וקוניא ופת, וממחה ושופך, וזה
הוא מקום יסוד. וחוזר ומביא מלבן שהוא שלשים אמה
על שלשים אמה, וגובהו חמש אמות, ומביא חלוקי
אבנים כו' [וזהו סוכב]. וחוזר ומביא מלבן שהוא עשרים
ושמונה על עשרים ושמונה אמות, וגובהו שלש אמות,
ומביא חלוקי כו' והוא מקום המערכה. וחוזר ומביא
מלבן שהוא אמה על אמה, ומביא חלוקי אבנים
מפולמות בין גדולות בין קטנות, ומביא ופת וקוניא,
וממחה ושופך, וזהו קרן, וכן לכל קרן וקרן. וכי תימא,
הניין

ואי אמרת לא היה לו יסוד באזירא בעלמא קעביד. בתמיה דלקמן (דף סד:) אמרי' שעל
קרן מורחית דרומית היא נעשית ואי אין לה יסוד נמצא כשהוא מולקת באויר היא
נמלקת וזהם נופל לארץ לאיבוד ואם תאמר נופל הוא על הסוכב שהרי למעלה היא
נעשית הא קתני התם עשאה למטה מרגליו ואפילו אמה אחת כשרה דלא קפיד אלא
למעלה מן החוט כך פירש בקנטרס ונראה שלא
יהי כותב בוך ברייתא שירי הדם היה שופך
ליסוד מדלא מדרקד בקנטרס אלא מהה שהם
הולך לאיבוד וקשה דאם כן הוה ליה לאקשוי
ממנתי' דקדשי קדשי' (שם סד:) דתנן בא לו לקרן
דרומית מורחית היה מולק ראשה כו' וברוב
ספרים גורסין כאן שירי הדם היה שופך ליסוד
ומפרש ה"ר חיים דודאי גרסי' ליה ומכאן זה פריך
דעל כרחין לאתו קרן שמולק שם היה שופך
שירי הדם קרי לה יסוד מדלא קתני שהיה הולך
לקרן דרומית מערבית שהיה בו יסוד לשפוך
שירים ועוד דלקמן פ' קדשי קדשים (גם זה שם.)
מפרש שעושה אותה באותו קרן לפי שהוא קרוב
לבית הדשן ויכול לזרוק משם מוראה ונרצה ואם
יהי זקק לילך לקרן אחו' לשפוך שירים מזה והיה
מרויח בין שהיה צריך לחזור ואין לומר דלאחר
זריקת מוראה ונרצה היה הולך לשפוך שירים
דאם היה מאחר כל כך היה דם כלה אלא על
כרחין במקומו היה שופך ליסוד ולכך פריך ואי
אמרת לא היה לה יסוד באזירא בעלמא קעביד
ומשני אימר כן התנו אזירא דבבבבין ועשו כמין
בליטה ועל אלתה בליטה היה שופך שירים ומיהו
קשה דאי חשיב יסוד לענין שאר דמים נמי יחשב
יסוד ה"ל דלא חשיב יסוד אלא לענין דמים
ותינתן למעלה מחוט הסיקרא אבל לענין דמים
ותינתן למטה אי מכשרת ליה להחזא קרן וימנן
דאתי למיתב תחת אותה בליטה ונמצא נתון
תחת היסוד אבל דמים העלוינים לעולם הם
למעלה מן הבליטה ומיהו קשה דאם כן היכי
ממעט הכא עולה דלא היה ארבע קרנות
בחטאת משום דטעונה יסוד לענין דמים
העלוינים ונראה לרבינו הם דלא גרסין שירי
הדם היה שופך ליסוד דשופך משמע מן הכלי
מדלא תני מתמצה ליסוד כדקתני גבי חטאת
העוף ועוד דבמנתי' דלקמן פרק קדשי קדשים
(דף סד:) קתני בחטאת העוף שירי הדם ובעולת
העוף לא תני משמע דלית ליה שירים והא
דמרבין לעיל שירים בכל הקרבנות היינו לבד מעולת העוף וכיון דנעשית מצותו מה לנו
במה שהדם נופל אחר כך לארץ והולך לאיבוד דכל דמים נמי לאחר שנשפכו ליסוד הולכין
לאיבוד אחרי כן ועוד כשמתרחץ כך התנו אזירא ופירש בקנטרס שהיה ערשה כמין בליטה
במזבח לקבל דמים היה לו להשיס לפרש זה ונראה לר' דפריך ממליקה עצמה דבעי
בראשו של מזבח דומיא דהקטרה כדלקמן ואי עביד ליה באזיר דיהודה אם כן אינה עולה
לקדשי מזבח ומשני דאזירא דבבבבין וקדשי האזיר בקדושת מזבח ואף על גב דהקטרה
באזיר אי אפשר לא חייש אלא בהא דליהוי קדושת מזבח ומיהו למאן דאמר (לקמן דף
סה:) אין עושין מערכה על גבי סוכב נראה דמליקה נמי לא מוזיא התם אף על גב דקדוש
בקדושת מזבח והכא איירי למאן דאמר עושין מערכה על גבי סוכב
רב אמר בבבין. אף על גב דלמטה לא הוי רבוע למעלה במקום המערכה הוי רבוע וקשה
קצת לישראל דמתנ' לרב דתנן במסכת יומא (דף יב:) דרצועה יוצאה מחלקו של יהודה
ונכנסת לחלקו של בנימין ובה מזבח בני משמע שהיה בה מבנין:
מפולמות כגון דיגס מפולמין פרק אין צדין (ביצה כד:)

דגיין

התחתון של אמה כו'. ומושיבו בוית המזבח מלמעלה קתני מיהא מלבן התחתון
של ל"ב על ל"ב אלאמא יסוד בולט בו מר' רוחותיו:

דגיין

דגיו' ליה תימה מעיקרא ליעבד מלבן בענן זה: **אבנים** שלמות כו'. תימה דהיה ליה לאקשוי לא תניף עליהם ברזל אמר רחמנא ויש לומר שהש"ס קיצר כאן ורצה לומר כמו שמדקדק הש"ס במסכת ע"ז פרק רבי שמעאל (דף נב:) גבי אבני מזבח ששקצום אנשי יון ליתבריהו אבנים שלמות אמר רחמנא לינסרינהו לא תניף עליהם ברזל כתיב ואם

תאמר וליעבד על ידי שמיר דבבית שני הוה שמיר כדמוכח בסוטה פרק עגלה ערופה (דף 17) דקטני משמחו נביאים הראשונים בטל אורים ותומים והיינו בית ראשון משחרב בית המקדש בטל השמיר והיינו בית שני דאי בית ראשון ליערבינהו וליתנינהו דמשמחו נביאים הראשונים היינו חורבן הבית כדתניא בגמרא משחרב בית המקדש בטלו אורים ותומים והיינו בית ראשון דחמשה דברים חסר בית שני מבית ראשון כדאיתא בימא (דף בא:) ובטל השמיר היינו לאחר בית שני וכן הא דקאמר רבן שמעון בן גמליאל הוה משחרב בית המקדש נטל טעם פירות ומסמא בבית שני שחרב בימי אייר תרע דאשכחן בבית שני שהיו פירותיהם מתברכים בימי שמעון בן שטח שנשעו חזקין ככלית של שור הגדול (תענית דף כג.) ועד יוש להביא ראיה דהוה שמיר בבית שני מעברא דמא בן נתניה שמו דפרק קמא דקדושין (דף לא.) ובפרק שני דמסכת ע"ז (דף כג.) שבקשו ממנו חכמי ישראל אבנים לאפוד ואבני אפוד בעו שמיר כדמוכח פרק עגלה ערופה (סוטה דף 17) מדכתיב כמלואתם נואח רבי יהודה דפליג עליה ואמר שמיר שבו בנה שלמה את בית המקדש מודה דאבני אפוד נמי בעו שמיר כדמוכח פרק מי שאתו (גיטין דף סח.) גבי בנין בית המקדש שעשה שלמה דקאמר זכאי נעביד איכא שמיר דאיתוי משה לאבני אפוד והוא על כרחין רבי יהודה היא דל' נחמיה לא הוה בעי שמיר למקדש ועובדא דבן נתניה בבית שני דקאמר הדר לשנה אחרת נולדה לו פרה אדומה בעדרו ושבע פרות היו הראשונה עשה משה שניה עשה עזרא כדתנן במסכת פרה (פ"ג מ"ד) וכמו כן קשה בפרק רבי שמעאל במסכת ע"ז (דף נב.) אמאי גזו בית חשמונאי אבני מזבח שקצום אנשי יון כיון דאית שמיר ויש לומר דשמיר אין עושה אותן שלמות שלא תחגור בה הצפחות ופרק קמא דחולין (דף יח.) אמרינן וכמה כדי פגומת המזבח כדי שתחגור בה צפחות ומיהו קשה בית המקדש כתיב אבן שלמה מסע נבנה וקאמר רבי יהודה דהוה שמיר לבית המקדש: **מלאו** כמורק כויתא מזבח. וזה מצי

לאותוי מותי' דמסכת מדות (פ"ג מ"ב) ובפרק מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חוטמין דקין שהדמים היו נתונים על יסוד דרומית וירדן בהן ומתערבין באמה ויוצאין לנחל קדרון אלא נחא ליה לאיתוי דרב כהנא משום קרא ובקנטרס פירש שהנקבים היו בד' קרנות שיפול דם חטאת לתוכן ויבלע ותימה לפירוש שלא היו המתנות למעלה אלא כנגד חדרה מבחוץ:

זבחי

נעשה אותו נמוך מעט וגבנהו בירושלים שהיא למטה כדכתיב כתפיו ולא כתיב ראשו: **ואיכא דאמרי**. האי דלא בנא בעין עיטם משום דרדוק שם נחלת בנימין מנחלת יהודה יותר משיעור הר הבית ואפשר לסמוך לשכת הגזית לעזרה ואנן בעינן סנהדרין בעזרה דכתיב וקמת ועלית וגו' וצריכה להיות בחלקו של יהודה כדמפרש ואזיל גמירי סנהדרין בחלקו של יהודה דכתיב (בראשית מט) ומחוקק מבין רגלי: **את כל ענותו**. אשר עינה את עצמו לעסוק ולדעת ונשבע ונדר אם אבא באהל וגו': **מתני'** וזכוי שלמי צבור. כבשי עצרת: **אשם גיולות**. האמור בשבועת הפקדון (ויקרא ד): **אשם מעילות**. הנחנה מן הקדש: **אשם שפחה חרופה**. הבא על שפחה כנענית המיועדת לעבד עברי: **אשם נזיר**. שנטמא במת דכתיב ביה וחזיר לה' את ימי נזרו וגו' (במדבר ו): **אשם תלוי**. ספק שגג בכרת ספק לא חטא והוא כתוב בויקרא גבי אשם מעילות אשם ודאי ל"ג שכל אלו שהזכירו בשמות ודאין הן חוץ מאשם תלוי: **שתי מתנות שהן ארבע**. דבאשם נמי בעינן זריקת סביב דכתיב במקום אשר ישחוט וגו' (ויקרא ז): **ונאכלין לפניו מן הקלעים**. דכתיב באשם בויקרא קרח לכל אשםם וגו' בקדש הקדשים תאכלנו וגו'. וחזוי שלמי צבור בגמרא מפרש מנא ליה:

דגיו' ליה, **'אבנים שלמות'** כתיב. **דמחית מידי מתותיה**, **ושקיל ליה**. דאי לא תימא הכי, **הא דאמר רב פהנא**, **אבנים של קרנות חלולות היו**, **דכתיב 'ומלאו פמזרק פזויות מזבח'**, **הכא נמי, 'אבנים שלמות' אמר רחמנא**. **אלא**, **דמחית מידי מתותיה**, **ושקיל ליה**. **הכא נמי, דמחית מידי מתותיה**, **ושקיל ליה**. **דרש רבא**, **מאי דכתיב 'וילך דוד ושמאלו וישבו פזויות ברמה'**, **וכי מה ענין נזוית אצל רמה**, **אלא שהיו יושבין ברמה ועוסקין בגזיו של עולם**. **אמרי**, **כתיב 'וקמת ועלית אל המקום'**, **מלמד שביט המקדש גבוה מכל ארץ ישראל**, **וארץ ישראל גבוהה מכל ארצות**. **לא הוה ידעי**, **דוכתייה הוכא**. **איתו ספר יהושע**, **בכולהו כתיב 'וירד (ועלה) הגבול'**, **ותאר הגבול**. **בשכט בגמין**, **'ועלה' כתיב**, **'וירד' לא כתיב**. **אמרי**, **שמע מינה**, **הכא הוא מקומו**. **סבור למבנייה פצין עיטם**, **דמדלי**. **אמרי**, **ניתתי ביה קליל**, **כדכתיב 'ובין כתפיו שכן'**. **ואיבעית אימא**, **גמירי**, **דסנהדרין בחלקו דיהודה**, **ושכינה בחלקו דבנימין**. **ואי מדלינן ליה**, **מתפלגי טובא**. **מוכב דניתתי ביה פורתא**, **כדכתיב 'ובין כתפיו שכן'**. **ועל דבר זה נתקנא דואג האדומי בדרו**, **כדכתיב 'כי קנאת ביתך אכלתני'**, **וכתיב 'זכור ה' לדוד את כל ענותו אשר נשבע לה' וגו'**. **אם אבא באהל ביתי אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה עד אמצא מקום לה' וגו'**. **הנה שמענוה באפרתה מצאנוה בשדה יער'**. **באפרתה**, **זה יהושע דקאחתי מאפרים**. **מצאנוה בשדה יער'**, **זה בגמין**, **דכתיב 'בנימין זאב יטרף'**. **משנה זכחי שלמי צבור ואשמות**. **אלו הן אשמות**, **אשם גיולות**, **אשם מעילות**, **אשם שפחה חרופה**, **אשם נזיר**, **אשם מצורע**, **אשם תלוי**. **שחיתתו בצפון**, **וקיבול דמן בכלי שרת**, **בצפון**. **ודמן מעין שתי מתנות שהן ארבע**, **ונאכלין לפניו מן הקלעים**, **לזכיר כהונה**, **בכל מאכל**, **ליום ולילה עד חצות**:

גמרא

דגיו' ליה. אחר שיבש סתר הבנין מעל חלקו של יהודה: ופרכין **והא אבנים שלמות כתיב**. שיהא חלק ולא פגומות פגומות ואי אפשר לסתירה להיות חלקה: **דמחית מידי מתותיה**. כלומר במקומו על (כנגד) חלקו של יהודה הניח עץ ארוך ועוביו כעובי המלבן וחלקו והניחו בתוך המלבן ולא יכול להדביק עם חלקו האבנים ע"י שפיכת המיחוי של סיד וקוניה ולכשיבש קצת נטלו ונשאר מקומו חלק: קרנות של מזבח חלולות היו. נקבים נקבים עמוקים בארבעתן שיפול דם החטאת ויבלע לתוכו: **כמורק כויות מזבח**. אלמא בית קיבול יש כמורקים: **דמחית מידי מתותיה**. מקלות וקסמן ודקים נתן בין חלקו האבנים וכשיבש הוציאם ונשאר מקומות בנקבים חלוקים ולא הוצרך לפגום בפגומות לנקבים: **שהן יושבים ברמה**. עברי של שמואל: **נזיר של עולם**. למצוא מקום לבית הבחירה מן התורה: **ועלית**. בכל שערין קרי עליה ומשם לבית המקדש מלמד שביט המקדש היה גבוה מכל ארץ ישראל: **וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות**. לא מיבעיא לן הבא ולא מהכא נפקא לן אלא מקרא אחרינא דכתיב: **(ירמיה טו כג)** **לא יאמר עוד חי וגו'** כי אם חי' אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ צפון ומכל המקומות אשר הדרתים שם וגו': **דוכתייה** מקומו היכן מקום הגבוה בא"י בגבול מי הוא: **איתו ספר יהושע**. לבדוק בגבולי השבטים ולא פירשו שם באחד מכל השבטים פאות גבוליהם לארבע רוחותיהם חוץ משבט יהודה ובנימין שנתפרשו שם כל הגבולים מסובבין ברוחותיה ומקצועותיה גבול יהודה לדרומה של ארץ ישראל וארץ אדום גבולו לדרום על פני כולו ואורך גבול יהודה מן המזרח למערב על פני אורך כל גבולה של א"י שם המלח למזרח וים הגדול למערב וזמן גבולי ארץ ישראל בפרשת אלה מסעי וגבול צפוני של ארץ יהודה לא היה מכון לארכו אלא התחיל למזרח מן הירדן ועלה למערב ומרחיב מאמצעו ופונה באלכסון לצפון ועלה מדבר ומרחיב לצד צפון אל הכתף היבסית והיא ירושלים ומזה התחיל מן המזרח מונה והולך עד ירושלים: **כתיב ועלה הגבול ולא כתיב וירד**. ועוד כתיב בעליה את מירושלים עד ראש ההר על פני גיא בן הינום ומשם עד הים שהוא לרוח מערב כתיב ותאר הגבול וירד הגבול: **ולא כתיב ועלה**. ונחלת בנימין בצפונה של נחלת יהודה וגבול נגב

לבנימין הוא גבול צפונה ליהודה אלא שאין אורך נחלת בנימין מן המזרח ועד הים אלא עד ירושלים ועד ההר אשר על גיא בן הינום ועד קרית יערים: **(כתיב ועלה ותאר ולא כתיב וירד)**. ותאר אינה לא עליה ולא ירידה למדנו שראש ההר אשר על גיא בן הינום הוא גבוה מן הכל ולמעלה מירושלים דמירושלים ולשם כתיב ועלה: **סבור למיבנייה בעין עיטם**. נראה בעיני שהוא מעין מי נפתחו האמור שם אחר עלית ההר אשר על פני גיא בן הינום אשר לא נכתב ירידה ביתנים: **ניתתי ביה קליל**. האי דלא בנא בעין עיטם משום דרדוק שם נחלת בנימין מנחלת יהודה יותר משיעור הר הבית ואפשר לעזרה ואנן בעינן סנהדרין בעזרה דכתיב וקמת ועלית וגו' וצריכה להיות בחלקו של יהודה כדמפרש ואזיל גמירי סנהדרין בחלקו של יהודה דכתיב (בראשית מט) ומחוקק מבין רגלי: **את כל ענותו**. אשר עינה את עצמו לעסוק ולדעת ונשבע ונדר אם אבא באהל וגו': **מתני'** וזכוי שלמי צבור. כבשי עצרת: **אשם גיולות**. האמור בשבועת הפקדון (ויקרא ד): **אשם מעילות**. הנחנה מן הקדש: **אשם שפחה חרופה**. הבא על שפחה כנענית המיועדת לעבד עברי: **אשם נזיר**. שנטמא במת דכתיב ביה וחזיר לה' את ימי נזרו וגו' (במדבר ו): **אשם תלוי**. ספק שגג בכרת ספק לא חטא והוא כתוב בויקרא גבי אשם מעילות אשם ודאי ל"ג שכל אלו שהזכירו בשמות ודאין הן חוץ מאשם תלוי: **שתי מתנות שהן ארבע**. דבאשם נמי בעינן זריקת סביב דכתיב במקום אשר ישחוט וגו' (ויקרא ז): **ונאכלין לפניו מן הקלעים**. דכתיב באשם בויקרא קרח לכל אשםם וגו' בקדש הקדשים תאכלנו וגו'. וחזוי שלמי צבור בגמרא מפרש מנא ליה:

וודו לבנות את בית המקדש במקום הנקרא 'עין עיטם' שהוא המקום
הגבוה שבנחלת בנימין, שהרי עד עין עיטם מוזכר רק לשון עליה,
ואף לאחר שעבר הגבול בירושלים נאמר בו (יהושע טו כ) 'וְעֵלָה
הַגְּבוּל גִּי בֶן הַנֶּחֱם אֶל כְּתָף הַיְבוּסִי מִגֶּבֶה הָיָא יִרְשָׁלָם וְעֵלָה הַגְּבוּל אֶל
רֹאשׁ הַהָר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי גִי הַנֶּחֱם יָמֹהּ וְגו' וְתָאֵר הַגְּבוּל מֵרֹאשׁ הַהָר אֶל
מַעֲיָן מִי נִפְתּוּחַ'. אולם אֲמָרִי שְׁמוּאֵל דוד, נִיתִיתִי בֵּית קָלִיל – נרד
מעט מגובהו של עין עיטם ונבנהו בירושלים שנמוך מעט מעין עיטם,
בְּרִכְתֵּיב – כמו שנאמר בברכת משה לשבט בנימין (דברים לג יב), 'וְכִין
כְּתִפּוֹ שֶׁבֶן', והיינו שבית המקדש שיהיה בנחלת שבט בנימין יהיה
בגובה כתיפו שהוא נמוך מעט מגובה ראשו. וְאִיִּבְעִית אִימָא, הטעם
שלא בני את בית המקדש בעין עיטם, הוא משום דְּמִיָּדִי – קבלה
היתה בידם של שמואל דוד, דְּלשכת הגזית שבו מושב הַסֵּנְהֶדְרִין
צריך להיות בְּחֶלְקוֹ דִּיהוּדָה, וְאִילוּ קדש הקדשים ששם מקום
הַשְׁכִּינָה צריך להיות בְּחֶלְקוֹ דְּבִנְיָמִין. וְאִי מְדַלִּין לִיה – ואם נעלה
את מקום המקדש לעין עיטם שהוא המקום היותר גבוה, מִתְפַּלִּג
טוֹבָא – יתרחק מקום המקדש שבעין עיטם ממקום מושב הסנהדרין
שבנחלת שבט יהודה יותר משיעור הר הבית, ולא יהיו הסנהדרין
סמוכים למזבח שבעזרה. ומשום כך, מוֹטָב דְּנִיתִיתִי בֵּית פּוֹרְתָא –
נרד מעט מגובהו של עין עיטם ונבנהו בירושלים, בְּרִכְתֵּיב בברכת
משה לשבט בנימין (שם), 'וְכִין כְּתִפּוֹ שֶׁבֶן', ובאופן זה בית המקדש
יהיה בגובה כתיפו של נחלת שבט בנימין, וגם סמוך לנחלת שבט
יהודה שבו נמצא מקום מושב הסנהדרין.
ומוסיפה הגמרא: וְעַל דְּכָךְ זֶה שְׁמוּאֵל דוד מצאו את המקום
הראוי לבניית בית המקדש, נִתְקַנָּא דְּוֹאג הָאֲדוּמִי בְּדוֹד, ומחמת כן
הלשין עליו בפני שאול שהיה בנוב אצל אחימלך ולקח ממנו צידה
ואת חרב גלית. בְּרִכְתֵּיב (תהלים טט ט) 'מוֹדָר הֵייתִי לְאֹחִי וְנָכְרִי לְבָנִי
אִמִּי כִי קָנַתָּ בֵיתָךְ אֶלְלִיתִי וְחָרַפְתָּ חוֹרְפִיק נְפֹלוּ עָלַי', כלומר, דוד
המלך אומר, הייתי בעיני דואג כוזר ונכרי מחמת שאמי מבני מואב,
זה מחמת הקנאה שהיתה לו עלי על שכיוונתי לאמת בברור מקומו
של בית המקדש.
הגמרא מביאה פסוק נוסף בענין בירור מקום בית המקדש: וְכִתִּיב
בְּעֵינֵי בָנֵי בֵית הַמִּקְדָּשׁ (תהלים קלב א-ה), 'וְכֹדֵר ה' לְדוֹד אֶת כָּל עֲשׂוֹתוֹ
אֲשֶׁר נִשְׁפַּע לָהּ' וְגו' אִם אֲבֵא בְּאֶחָל בֵּיתִי אִם אֶתֵּן שְׁנֵת לְעֵינֵי
לְעַפְעָפִי תִּנּוּמָה עַד אֲמַצָּא מְקוֹם לָהּ' וְגו', והיינו, שהתפלל דוד
שיזכור לו הקב"ה לטובה את מה שעינה את עצמו למצוא את
המקום הראוי לבנין בית המקדש, ועיניו זה הוא מה שנדר שלא יבוא
לביתו לעלות על יצועו, ולא יתן שינה ואף לא תנומה קלה לעיניו,
עד שימצא את המקום הראוי לבנות בו את בית המקדש. ונאמר
סמוך לבקשה זו (שם קלב ו), 'הִנֵּה שְׁמַעְנִיהָ בְּאֶפְרַתָּה מִצְאֵנֶיהָ בְּשֵׁדָה
יַעֲר'. ומבאר הגמרא: בְּאֶפְרַתָּה, זֶה יְהוֹשֻׁעַ דְּקָתָתִי – שבא משבט
אֶפְרַיִם, והיינו, שבספר יהושע נשמעה הבשורה היכן הוא המקום
הראוי לבנין בית המקדש, מִצְאֵנֶיהָ בְּשֵׁדָה יַעֲר' זֶה שְׁבֵט בְּנִימִין
שנמשל לחיות היער, בְּרִכְתֵּיב (בראשית מט כז) 'בְּנִימִין זֶאֱבִי יִתְרָף', והיינו
שבנחלתו נמצא המקום בו ראוי לבנות את בית המקדש.

משנה

המשנה ממשיכה לבאר את דיני הקרנות הנקראים 'קדשי קדשים':
וְכִתִּי שְׁלָמִי צֶבֶר – שני כבשים הקרבים בעצרת, יחד עם שתי הלחם,
וְאֲשָׁמוֹת – קרבנות אשם, אף הם נקראים 'קדשי קדשים', ודינם
יתבאר להלן.
המשנה מבארת אלו קרבנות אשם נאמרו בתורה: אֵלּוּ הֵן הָאֲשָׁמוֹת,
א. אֲשֶׁם גְּזִילוֹת, המביאו אדם שכפר בממון שהוא חייב, ונשבע
לשקר, ולאחר מכן הודה. ב. אֲשֶׁם מְעִילוֹת, המביאו אדם שנהנה מן
ההקדש בשוה פרוטה. ג. אֲשֶׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה, המביאו אדם שבא
על שפחה חרופה, והיא שפחה כנענית המיועדת לעבד עברי. ד.
אֲשֶׁם נִזִּיר, המביאו נזיר שנטמא בטומאת מת בתוך ימי נזירותו. ה.
אֲשֶׁם מְצֻרָע, המביאו מצורע שנרפא מצרעתו. ו. אֲשֶׁם תְּלוּי,
המביאו אדם שמשופק אם עבר בשוגג עבירה שזדונה בברת.

המשך בעמוד קמ

דְּלֵאחַר שִׁיבַשׁ הַיִּסּוּד גִּיִּיז לִיה – יסתור את חלק היסוד שבנחלת
יהודה, אין לומר כן, שהרי 'אֲבָנִים שְׁלָמוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבֵּחַ ה'
אֶלְהִיךָ' בְּרִכְתֵּיב בציווי בניית המזבח (דברים כו ו), והיינו, שצריך שיהיה
המזבח חלק ללא פגיונות, ואם יסתרו את היסוד לא יהיה המזבח
שלם ללא פגיונות. דוחה הגמרא: לעולם לא היה יסוד בנוי במזרח
ובדרום, ואופן עשיית המזבח ללא יסוד בחלקו של יהודה, היתה על
ידי דְּמַחֲתִית מִיָּדִי מְתוּתִיָּה וְשָׁקִיל לִיה – הניחו עץ ארוך במקום
שראוי להיות בו היסוד בחלקו של יהודה, ולאחר שיבש המזבח מעט
הוציאו את העץ, ונמצא שלא היה יסוד בחלקו של יהודה, וגם היה
המזבח חלק ללא פגיונות.
ומוסיפה הגמרא: ויש הכרח לומר שהיו עושים דבר זה בבניית
המזבח, דָּאִי לֹא תִימָא חֲכִי – שאם לא נאמר שכך היו עושים את
היסוד, הָא דְּאֲמַר רַב כְּהֵנָּה, הָאֲבָנִים שֶׁל קֶרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ חֲלוּלוֹת
הָיוּ, כלומר, נקבים היו בארבעת הקרנות כדי שיכנס בהם דם החטאת
ויבלע בהם, בְּרִכְתֵּיב (וכרית ט טו) 'וּמִלֵּאֵו כְּמוֹרֵק בְּזוּיֹת מִזְבֵּחַ', כלומר,
הנביא מתנבא שלעתיד לבוא בני ישראל יאכלו את שלל אויביהם
וימלאו את נפשותיהם בכל הטוב, כמזרק שמלא דם לפני המזבח,
וכוזיות המזבח שמנסכים שם יין ודיין צף עליו. הרי שמוכח מלשון
הפסוק שזויות המזבח (הקרנות) יש בהם חלל כמזרק, והרי הָכָא נִמִּי
לגבי קרנות המזבח יש להקשות, וכי עושים אותן חלולות לאחר
יצירתן, והרי 'אֲבָנִים שְׁלָמוֹת תִּבְנֶה אֶת מִזְבֵּחַ ה' אֶלְהִיךָ' אֲמַר
רַחֲמָנָא – צויה הקב"ה בציווי בניית המזבח (דברים כו ו), ואם לאחר
יצירתן יעשו את הנקבים, יפגמו הקרנות. אֵלּא על כרחך, דְּמַחֲתִית
מִיָּדִי מְתוּתִיָּה וְשָׁקִיל לִיה – היו מניחים מקלות וקיסמין דקין בין
חלוקי האבנים שבקרנות, ולאחר שיבש קצת הוציאו ממקומם,
ונמצאו הקרנות נקובות. הָכָא נִמִּי בעשיית היסוד, יש לומר דְּמַחֲתִית
מִיָּדִי מְתוּתִיָּה וְשָׁקִיל לִיה, ונמצא שלא היה יסוד בחלקו של יהודה,
וגם היה המזבח חלק ללא פגיונות.
הגמרא חזרת לבאר את מה שהובא לעיל שהמזבח היה בנוי בגבול
שבין שבט בנימין לשבט יהודה: דְּרִשׁ רַבָּנָא, מָאִי בְּרִכְתֵּיב – מה
הביאור במה שנאמר בפסוק (שמואל א' יט יח-ט), 'וַיֵּלֶךְ דָּוִד וַשְׁמוּאֵל
וַיֵּשְׁבוּ בְּנוֹיֹת בְּרָמָה', וְכִי מָה עָנִין נְזוּיֹת אֲצֵל רַמָּה, הרי בכל מקום
נכתבה הרמה לבדה, ומדוע כאן נוסף שהיו בניית שברמה. אֵלּא
ביאור הפסוק הוא, שָׁהִיו שְׁמוּאֵל דוד וְשִׁבְיָן בְּרָמָה שהוא מקומו
של שמואל, וְעוֹסְקִין שם בְּבִנְיַת נְזוּי (י-יפיו) שֶׁל עוֹלָם, כלומר, היו
עוסקים במציאת מקום ראוי על פי התורה לבניית בית המקדש. אֲמָרִי
שְׁמוּאֵל דוד, בְּרִכְתֵּיב בתורה (דברים כו ו) 'כִּי יִפְלֵא מִמֶּךָ דְּכָר לְמִשְׁפַּטּוֹ וְגו'
דְּכָרִי רִיבַת בְּשַׁעְרֵיךָ וְקָמַת וְעָלִית אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֶלְהִיךָ
בו', ופסוק זה שנאמר בו לשון עליה מכל הערים לבית המקדש,
מִלֵּמָּה, שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הוּא בְּמִקוֹם הַגְּבוּלָה מִכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל גְּבוּלָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת. אולם לֹא הָיוּ יָדְעִי דוֹכְתִּיָּה הִיכָא –
לא ידעו היכן הוא מקומו, כלומר, לא ידעו מה הוא המקום הגבוה
ביותר בארץ ישראל שראוי לבנות בו את בית המקדש, ובנחלת איהה
שבט הוא מקום זה. אִיִּיתו – הביאו שמואל דוד כִּפָּר יְהוֹשֻׁעַ שבו
נכתבו פירוט גבולות הנחלות, והעלו מלשון הפסוקים, דְּכִבְּלָקוּ –
שבכל פירוט גבולות נחלות השבטים שבצפון נחלת שבט יהודה
מקריית יערים ועד הים הגדול, בְּרִכְתֵּיב – נאמר בפסוקים 'וְיָרֵד (וְעֵלָה)
הַגְּבוּל' או 'וְתָאֵר הַגְּבוּל', והיינו, שמקריית יערים עד הים הגדול רק
יור גובה הגבול של נחלת שבט יהודה, או שנשאר בגובה המקום
המוזכר לפניו. ואילו בגבול שעם נחלת שֶׁבֶט בְּנִימִין, שהוא מים
המלח עד קרית יערים, לשון 'וְעֵלָה הַגְּבוּל' או 'וְתָאֵר הַגְּבוּל' בְּרִכְתֵּיב
בפסוק, אולם לשון 'וְיָרֵד הַגְּבוּל' לֹא בְּרִכְתֵּיב – לא נכתב בפסוקים.
אֲמָרִי שְׁמוּאֵל דוד, שְׁמַע מִיָּהָ – מוכח מלשון הפסוקים שנחלת
בנימין היא הנחלה הגבוהה ביותר, והמקום הגבוה בנחלה הוא הרר
שעל פני גי הנגם שלפניו מוזכרת העליה האחרונה או מעין מי נפתח
המוזכר אחריו ולא הוזכר ביניהם לשון ירידה. וממילא הָכָא הוּא
מְקוֹמוֹ – כאן הוא המקום הגבוה ביותר הראוי לבנין המקדש.
ומשום כך, כְּבוֹד לְמַבְנִיָּה עֲצִין עֵיטָם דְּמִדְּלִי – היו סבורים שמואל

גמרא

שנינו במשנה שמקום שחיתת זבחי שלמי צבור ואשמות, וקיבול דמן, הוא בצפון העזרה. מקור הדין לענין אשם, מבואר בגמרא (לעיל מט.). הגמרא מבררת את מקור דין זה לענין זבחי שלמי צבור: מבררת הגמרא, מִנָּא לָן דְּבָעֵי צִפּוֹן – מנין אנו למדים שמקום שחיתת זבחי שלמי צבור, וקבלת דמם, הוא בצפון העזרה. משיבה הגמרא, דין זה נלמד מדרגתי – מהברייתא ששנה רָבָה פֶּר רַב רֵבֿן קָמִיָּה דְּרָבָא – לפני רבא. וכך שנינו בברייתא, נאמר בתורה (ויקרא כג ט) בענין הקרבנות הקרבים בעצרת וְעִשְׂתֶּם שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאתָ [ושני כבשים בְּנֵי שָׁנָה לִזְבֹּחַ שְׁלָמִים], ובפסוק זה הקישן הַכְּתוּב לַחֲטָאתָ, ללמדנו כן, מֶה – כשם ששעיר הַחֲטָאתָ, שחיתתו וקבלת דמו בְּצִפּוֹן כמו ששנינו לעיל (נב), אֵף מִקֹּם שחיתתם וקבלת דמם של שְׁלָמִי צִבּוֹר הוּא בְּצִפּוֹן.

רבא מקשה על רבה בר רב חנן: אִמְרִי לִיָּה רָבָא לרבה בר רב חנן, וְכִי – והלא דין הַחֲטָאתָ שחיתתה וקיבול דמה בצפון, מִהֵיכָן לְמַדָּה, הלא מְעוֹלָה לַמִּדִּים זאת בהיקש, כמבואר בגמרא (לעיל מה), ואם כן היאך ניתן ללמוד את דין זבחי שלמי צבור מחטאת, וכי דָּבָר הַלָּמֵד בְּהִיקָשׁ, חֲזוֹר וּלְמַד דבר אחר בְּהִיקָשׁ, והלא כלל הוא בדינו (לעיל מט) שדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש בקדשים.

רבא מביא לימוד אחר לדין זה: אֵלָּא [אִמְרִי רָבָא], דין זה נלמד מִדְּרַגְתִּי רַב מִרִּי בְּרִיָּה דְּרַב כְּהֵנָא. וכך שנינו בברייתא, נאמר בתורה (במדבר י ט) וְיָבִיִּים שִׁמְחֶתְכֶם וְגו' וְתִקְעֶתֶם בַּחֲצֹצְתָה עַל עֲלִיתִיכֶם וְעַל זִבְחֵי שְׁלָמִיכֶם. וכונת הפסוק היא לשלמי צבור, שנאמר וְתִקְעֶתֶם בַּחֲצֹצְתָה, והיינו שקרבנות אלו טעונים שירה בשעת ניסוך היין, וקרבת יחיד אינו טעון שירה. ובפסוק זה הוקשו שלמי צבור לעולה, ללמדנו כן, מֶה – כשם שְׁעוֹלָה היא קִדְשִׁי קִדְשִׁים, שהרי כולה לגבוה, אֵף זִבְחֵי שְׁלָמִי צִבּוֹר, קִדְשִׁי קִדְשִׁים הם לענין שבשרם נפסל בנגיעת טבול יום, וכן אם יצא הבשר ממוץ לעזרה, נפסל, וכן נפסל הבשר בלינה, והיינו שאם לא נאכל במשך כל הלילה שלאחר יום שחיתתו, נפסל. וכן לומדים מהיקש זה, מֶה – כשם שמקום שחיתת העוֹלָה וקיבול דמה הוא בְּצִפּוֹן, אֵף זִבְחֵי שְׁלָמִי צִבּוֹר מִקֹּם שחיתתם וקיבול דמם הוא בְּצִפּוֹן.

מקשה רבא על דבריה: אֵלָּא מַעְתָּה, שדין 'צפון' לשחיתת שלמי צבור נלמד מזההיקש לעולה, הִיקָשָׁא קָמָא – ההיקש הראשון שבו הוקשו זבחי שלמי צבור לחטאת, לִמָּא אִתָּא – מה הוא בא ללמדנו. משיב רבא, אותו היקש מלמדנו דין אחר, שדין אכילת שלמי צבור הוא כִּי – כדין הַחֲטָאתָ, מֶה – כשם שהַחֲטָאתָ אינָה נֹאכֶלֶת אֵלָּא לִזְבֹּרִי כְּהֹנֶה – לכהנים זכרים בלבד, אֵף זִבְחֵי שְׁלָמִי צִבּוֹר [אינם נֹאכֶלִין אֵלָּא לִזְבֹּרִי כְּהֹנֶה].

אביי מקשה על דברי רבא: אִמְרִי לִיָּה אַבְּי לרבא, אִי הָכִי – אם כדברך, שההיקש (הראשון) של שלמי צבור לחטאת, מלמדנו ששלמי צבור אינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, אם כן נצטרך לומר כן אף לגבי אֵיל גִּזִּיר – הקרבן שמביא נזיר כאשר משלים את ימי נזירותו בטהרה, והוא קרבן שלמים. דְּכַתִּיב (במדבר י ד) וְהִקְרִיב אֶת קִרְבָּנוֹ לַה' כֶּכֶשׁ בֶּן שְׁנָתוֹ תָּמִים אֶחָד לְעוֹלָה, וְכִבְשָׁה אֶחָת בַּת שְׁנָתָה [תְּמִימָה] לַחֲטָאתָ, וְאֵיל אֶחָד [תָּמִים] לְשִׁלְמִים. הָכִי נִמִּי נִימָא – וכי אף כאן, שהסמך הכתוב את החטאת לשלמים, נאמר דְּהִקִּישׁוּ הַתָּבוֹב – את איל השלמים לַחֲטָאתָ, ונלמד כן, מֶה – כשם שחֲטָאתָ אינָה נֹאכֶלֶת אֵלָּא לִזְבֹּרִי כְּהֹנֶה, אֵף אֵיל גִּזִּיר נִמִּי – גם יהיה דינו שאֵינוֹ נֹאכֶל אֵלָּא לִזְבֹּרִי כְּהֹנֶה. ודבר זה לא יתכן, שהרי שנינו במשנה (להלן), שאֵיל נזיר נאכל לכל אדם. וכשם שהיקש זה ושל אֵיל נזיר לחטאת] לא ניתן להידרש, כך ההיקש של זבחי שלמי צבור לחטאת לא ניתן להידרש, ללמדנו ששלמי צבור לא יאכלו אלא לזכרי כהונה בלבד.

הגמרא מתרצת את קושיית אביי: מתרצת הגמרא, הָכִי הִשְׁתָּא – וכי כך נראה בעיניך עתה, שיש ללמוד מזההיקש שאֵיל נזיר אינו נאכל אלא לזכרי כהונה, והלא הָתָם – לענין אֵיל נזיר, משמע מהפסוק שנאכל הוא לכל אדם, דְּכִיִּין דְּכַתִּיב (במדבר י ט) וְלִקַּח הַכֹּהֵן אֶת

הַזֹּרֹעַ בְּשִׁלָּה מִן הָאֵיל, והיינו שהכהן אוכלו, כמו שכתוב בהמשך הפסוק (שם יב) קִדֵּשׁ הוּא לַכֹּהֵן, מְכַלֵּל – משמע מזה, דְּכֹוֹלִיָּה – שאת כל שאר בשר האיל הַבָּעֲלִים אֲכָלִי לִיָּה – אוכלים אותו, ואף על פי שאינם כהנים. ולפיכך אין ללמוד מזההיקש שבשר אֵיל הנזיר יאכל לזכרי כהונה בלבד.

מקשה הגמרא: אמנם התבאר שלענין בשר האיל אין לומר כן ושיאכל דווקא לזכרי כהונה, אולם לענין הַזֹּרֹעַ בשלה' שהכהן לוקח מן האיל, אין משמעות בפסוק שנאכל לכל אדם, אלא אדרבה, נאמר בפסוק שהכהן נוטלו. ואם כן לענין הַזֹּרֹעַ הַבְּשִׁלָּה מִיָּהָ – על כל פנים נלמד מזההיקש [שהוקש אֵיל נזיר לחטאת], דִּלָּא לִיתְמַכִּיל – שלא יאכל אֵלָּא לִזְבֹּרִי כְּהֹנֶה בלבד, ולא לנשיהם ולעבדיהם, ואילו במשנה (להלן) שנינו, שהמורם מאֵיל נזיר נאכל אף לנשי הכהנים ולעבדיהם הכנענים. מסיקה הגמרא, קִשְׁיָא – אכן קשה הדבר.

הגמרא מביאה אפשרות לתרץ זאת: וְאִיבָעִית אִימָא – אם תרצה תוכל ליישב זאת כן, שחטעם שהזרוע בשלה אינה נאכלת דווקא לזכרי כהונה, הוא משום ש'קִדְשִׁי' אִיקְרִי – הזרוע בשלה נקראת בתורה 'קִדְשִׁי', שנאמר (במדבר יב יב) קִדֵּשׁ הוּא לַכֹּהֵן, אמנם 'קִדְשִׁי קִדְשִׁים' לֹא אִיקְרִי – אין התורה קוראת לזה 'קִדְשִׁי קִדְשִׁים', ומכך אנו למדים שאין להקישו לחטאת, ואין בה את כל חומר דיני החטאת, ולפיכך נאכלת לכל אדם.

הגמרא מבארת לאיזה ענין הוקש אֵיל נזיר לחטאת: מבררת הגמרא, וְאֵלָּא לִמָּא הַלְכָתָא אִיתְקַשׁ – לאיזה ענין הוקש אֵיל נזיר לחטאת. מבארת הגמרא, אִמְרִי רָבָא, ללמדנו שֶׁאֵם גִּלָּח הַנִּזִּיר את שערו עַל אֶחָד מִשְׁלָשְׁתָּן – לאחר שהקריב אחד משלשת קרבנותיו, עולה, חטאת או שלמים, יֵצֵא ידי מצות תגלחת הטהרה, אף על פי שעדיין לא הביא את שאר הקרבנות, כמבואר במשנה (נזיר מה). ודבר זה נלמד מכך שהוקשה החטאת לאֵיל הנזיר, ללמדנו שכשם שאם הביא את אֵיל השלמים בלבד, יצא, כך אם הביא את החטאת [או את העולה], יצא.

משנה

במשניות לעיל התבארו דיני הקרבנות הנקראים 'קִדְשִׁי קִדְשִׁים'. מכאן ואילך יתבארו דיני הקרבנות הנקראים 'קִדְשִׁים קִלִּים'. המשנה מבארת את דיני שחיתת קרבן התודה ואֵיל הנזיר: קרבן הַתְּוֹדָה, וְאֵיל גִּזִּיר – קרבן השלמים שמביא הנזיר כאשר גומר את ימי נזירותו בטהרה, קִדְשִׁים קִלִּים הם, ואין בהם דין מעילה. המשנה מבארת את דיני הקרבת קרבנות אלו: מִקֹּם שְׁחִיטָתָן של הַתְּוֹדָה ואֵיל הנזיר, הוּא בָּכָל מְקוֹם בְּעֹזְרָה, וְדָמָּה – דם השחיטה שהתקבל בבלי, מְעוֹן זְרִיקָה על קרנות המזבח, באופן של שְׁתֵּי מִתְּנֹת שֶׁחֵן כמו אֲרִבַּע מתנות. שהכהן לוקח את הדם במזרק, חורק ממנו על קרנות המזבח מחציו ולמטה, זריקה אחת על קרן מזרחית צפונית, חורקה אחת על קרן מערבית דרומית, באופן שהדם יראה על ארבעת כותלי המזבח. המשנה מבארת את דיני אכילתם: וְקִרְבָּנוֹת אלו נֹאכֶלִין בְּכָל הָעִיר – בכל ירושלים, והיינו לפנים מן החומה. ונאכלים הם לְכָל אָדָם – אף לזרים, וּבְכָל צוֹרֵת מִאֲכָל, בין צלויים ובין מבושלים, וחמץ אכילתם הוא לְמִשְׁךְ יוֹם הַקִּרְבָּנָם, וְהַלִּילָה שלאחריו עַד חֲצוֹת. קרבנות אלו, אף שבשרם נאכל לבעלים, ישנם חלקים שצריך לתיתם לבקן. המשנה מבארת את דיני אותם החלקים הניתנים לבקן: הַמִּזְרֵחַ – [המזרח] מִקֶּדֶם – מקרבן התודה ומאֵיל הנזיר, דינם כִּיִּזְצֵא בְּהֵן – כמו הקרבנות עצמם, ונאכלים בכל העיר, ליום ולילה. אֵלָּא שְׁהַמִּזְרֵחַ מהם נֹאכֶל לַכֹּהֲנִים ולא לזרים, וכן נאכל לְנִשְׁיָהֶם של הכהנים, אף שאינם כהנות, וְכֵן נאכל לְנִשְׁיָהֶם של הכהנים, וְלְעַבְדֵיהֶם הכנענים.

גמרא

שנינו במשנה שקרבן תודה ואֵיל נזיר נאכלים בכל העיר. ובמדבר

זבחים. פרק חמישי – איזהו מקומן דף נה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קמה רש"י תוספות

גמ' ועשיתם שעיר עזים וגו' גבי שתי הלחם וכבשי עצרת כתיב וסיפיה דקרא ושני כבשים וגו' ועל זבחי שלמיכם וגו'. על כרחך בשלמי צבור כתיב שאין קרבן יחיד טעון כלי שיר שאין אומרים שיר על קרבן יחיד כדאמר בערבין (דף י'): קדשי קדשים. נפסלים בטבול יום וביוצא (ובליגה): היקשא קמא. דאיתקש לחטאת: ה"ל מה חטאת כו': כיון דכתיב ולקח הכהן את חורונו. סיפיה דקרא

קדש הוא לכוון שמ השאר לבעלים: קדש איקרא. זרוע בשלה ומדלא כתיב קדשי קדשים ש"מ לא איתקוש לחטאת להכי דתיהוי עלי' חומרא דקדש קדשים דבהדיא מעטיה מדרבתיב קדש ולא כתיב קדשים וגבי שלמי צבור א"ע דכתיב בהו נמי קדש יהיו לה' לכוון (ויקרא כג) ולא כתיב קדשי קדשים כיון דכתיב לה' ושתה דהניין יין ואמר מר בסיפיה אורח למימר כמאן דכתיב קדשי קדשים דמי: **אלא** למאי הלכתא איתקש. איל נזיר לחטאת: **שאם** גילה על אחת משלשתן יצא. וחטאת הוא דילפא משלמים מה איל נזיר אם הביאו יחיד בלא חטאת ועולה יצא דכתיב (במדבר ו) ואחר ושתה דהניין יין ואמר מר בסיפיה אורח מעשה יחיד וחינו שלמים שעיקר תגלחתו של נזיר תלויה בשלמיו שהרי החזקנו לו לשלח שערו תחת הדוד דכתיב (שם) על האש אשר תחת דוב השלמים ותיניא בסיפיה וגלח הדויר פתח אהל מועד בשלמים הכתוב מדבר כלומר גילוחו של נזיר ע"י דבר שנאמר בו ושחת פתח אהל מועד וחינו שלמים בויקרא או אינו אלא כמשמעו שיגלח פתח אהל מועד ממש אם אמרת כן דרך ביון כו': **מתני'** קדשים קלים. אין (לך) מועלין בהו: ככל מקום. אין טעונין צפון. ונאכלין ככל העיר. בגמ' מפרש: לכל אדם. לזרים: ליום ולילה. תורה כתיב בזה קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בוקר ותניא תורת שלמיו לרבות שלמי נזיר: המורם מהו. מן התודה חזה ושוק כשאר שלמים דהא איתקש לשלמים כדאמרן ובח השלמים אם על תודה (ויקרא ז) וארבע חלות מדר' מינין שבה דכרתיב אחד מכל קרבן וגו' לכוון חזקת וגו' (שם) ומורם מאיל נזיר זרוע בשלה חזה ושוק נמי ביה כתיב: וחתל מצה אחת ורקיק מצה אחד כיוצא בהן ונאכלין בכל העיר ליום ולילה: **אלא**. שאינו לבעלים אלא לכהנים: ולנשיהם. דכרתיב (ויקרא י) ואת חזה התנופה וגו' אתה ובניך ובנותיך: **גמ'** תאכלו במקום טהור. בפרשת וידה ביום השמיני כתיב: וכי הראשונים כמזמא אכלום. קרבנות הראשונים שנאמרו תחילה בענין כגון שעירים ומנחה: טהור מכלל שהוא **טמא**. מדרל כתיב קדש ש"מ טהור במצת קאמר ולא מן הכל הא כיצד במחנה הטהור מטומאת מצורע שאין מצורע נכנס לו וטמא מטומאת כתיב וחסותו כבש נכנסין שם ואיזה זה זה מחנה ישראל במדבר כל דגל בתוך אסיפת דגלו ובית עולמים תוך ירושלים דאמרין בפסחים (דף סז). מצורע משתלח חוץ לג' מחנות זב נכנס למחנה ישראל אבל לא למחנה ליהא והוא במדבר חניית הלויים סביב

למשכן העדות בבית עולמים הר הבית וטמא מת מותר ליכנס במחנה ליהא שנאמר ויחם משה את עצמות יוסף עמו (שמות יג) עמו במחיצתו: אותה. במנחה כתיב בדהוא ענינא: ואין אחרת. ואין לחמי תורה במקום קדוש: **אפקה**. ממחנה שכנה שקרבה בתוכה למחנה ליהא דהר כתיב במקום טהור להקל ולומר טהרה כל דהו ולא איצטרך פשיטא דבטומאה ממש לא אכלי לה: **אפקה** לגמרי. ואפי' חוץ לחומה במשמע (בשעריך) חוץ לירושלים: ועוד לא תוכל לאכול בשעריך כתיב. ודיכיי אמרין אפקיה לגמרי: **מתני'** ככל מקום. אף בדרום ובגמרא ליקף לה: **בכל העיר**. כדאמרן לעיל בחזה ושוק דשלמי יום שמיני: לשני ימים ולילה אחד. דהכי כתיב בהו ובגמרא מיידי לה: **גמ'** ושחטו בו: כל שלש פרשיות בשלמים דהא בן בקר דהוא בן כשב ודוא בעו בקמייתא כתיב ושחתו פתח אהל מועד ובתרתיה כתיב לפני אהל מועד: להבשיר כל הרוחות שבקערה. דלפני משמע כל שלפני ההיכל ושבעדין לקמיה ליקף ומפרש לה: קל וחומר לצפון. לירך מזבח צפוני הקבוע לעולה ולקדשי קדשים ומשום פלוגתא דפליגי רבי אליעזר עלה ואמר צפון איצטרך קרא בהדיא לרבויה לשחיטת קדשים קלים איצטרך לת' למימר האי קל וחומר לצפון: לא בא אחד מן הכתובין הללו אלא להבשיר צפון. לקמיה מפרש מאי פלוגתייה: שיכול והלא דין הוא. שלא ידא צפון בכלל לפני אהל מועד להבשירו לשחיטת שלמים: לא הוכשר מקומן. שלשה הרוחות הכשירות להם לא הוכשרו לשחיטת קדשי קדשים: במאי

זבחי' שלמי צבור מנא לן. לעיל (דף ג. ד"ה לא) פירשנו אמאי לא אתי בבבן אב: **מה** חטאת בצפון כו'. ולענין מתנות ליכא לאקשויה לחטאת כדדרשינן לעיל פרק קמא (דף י) אותה דמה למעלה ואין אחרת דמה למעלה: **מה** עולה בצפון. ואת' עיובא מנא לן דבעולה לא ידעינן עיובא אלא מקו' דחטאת כדקאמר רב אדא רב אבהא לעיל (דף מוח) שלא ידא טפל חומר מן העיקר דובר הלמד בקל וחומר אינו חזר ומלמד בדוקש (לעיל ג)

אם לא נאמר דס"ל כרב פפא: **אלא** היקשא קמא למאי אתא. לא מצי למימר לענין ארבע מתנות על ארבע קרנות כדפרי' וכי תימא לענין פסוק מתנות דנותן ונותן כדקאמר רבי ישמעאל בעולה לעיל (דף גג) כיון דאיתקש נמי לעולה אין לנו לשנות מעולה: **מה** חטאת אתה נאכלת אלא לזכרי כהנות. תימא דהקמ' פ' דם חטאת (דף צז) ופ' התודה (מנחות דף פב) נפקא לן מקרא אחרנא וא"ת כיון דאיתקש לחטאת כמ' כן יפסלו שלא לשמה כחטאת ולרבנן דדרשי בפ"ק (לעיל דף י) אותה נידא אבל לר' אליעזר קשה וצריך לדקדק בפ' התכלת (מנחות דף מוח) דגמר שלמי חובה משלמי נדבה ולא משקטין לחטאת: **שאם** גלח על אחת משלשתן יצא. תימא דצריך קרא בניזיר המשלח שערו תחת הדוד של חטאת תיפיק לי מנזך היקשא: שלמים

אחד [תמים] לשלמים', הכי נמי, גימא דהקישו הכתוב לחטאת, מה חטאת אינה נאכלת אלא לזכרי כהונה, אף איל נזיר נמי אינו נאכל אלא לזכרי כהונה. הכי השתא, ה"מ כיון דכתיב 'ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל', מכלל דכוליה בעלים אכלי ליה. זרוע בשלה, מיהא לא ליתאכיל אלא לזכרי כהונה. קשיא. ואיבעית אימא, 'קדשי' איקרי. 'קדשי קדשים' לא איקרי. ואלא, למאי הלכתא, איתקש. אמר רבא, שאם גלח על אחד משלשתן, יצא: משננה התודה ואיל נזיר, קדשים קלים. שחיטתן בכל מקום בעזרה, ודמן מעון שתי מתנות שהן ארבע, ונאכלין בכל העיר, לכל אדם, בכל מאכל, ליום ולילה עד חצות. המורם מהם, פיוצא בהן. אלא שהמורם נאכל לפניהם, לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם: **גמרא** תנו רבנן, 'את חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור'. אמר רבי נחמיה, וכי ראשונים כמזמא אכלום. אלא 'טהור', מכלל שהוא טמא. טהור כמזמא מוצרע, וטמא כמזמא זב. ואיזה זה, זה מחנה לזיה. אמר אביי, אמר קרא 'ואכלתם אותה במקום קדוש', 'אותה' במקום קדוש, ולא אחרת במקום קדוש. אפקה, למחנה לזיה. הדר כתיב, 'במקום טהור', אפקה למחנה ישראל. רבא אמר, 'אותה' במקום קדוש, ולא אחרת במקום קדוש, אפקה לגמרי. הדר כתב רחמנא 'תאכלו במקום טהור', עיילא למחנה ישראל. ואימא, עיילא למחנה לזיה. לחדא מעיילינן, לתרתיה לא מעיילינן. אי הכי, אפוקי נמי. (לחדא) [מחדא] מפקינן, מתרתיה לא מפקינן. ועוד, לא תוכל לאכול בשעריך' כתיב. אלא, מחוורתא כדאביי: **משנה** שלמים, קדשים קלים. שחיטתן בכל מקום בעזרה, ודמן מעון שתי מתנות שהן ארבע, ונאכלין בכל העיר, לכל אדם, בכל מאכל, לשני ימים ולילה אחד. המורם מהם, פיוצא בהן. אלא, שהמורם נאכל לפניהם, לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם: **גמרא** תנו רבנן, 'ושחטו פתח אהל מועד', 'ושחטו אותו לפני אהל מועד', 'ושחט אותו לפני אהל מועד', להבשיר את כל הרוחות בקדשים קלים. קל וחומר, לצפון. ומה קדשי קדשים שלא הוכשרו בכל הרוחות, הוכשרו בצפון. קדשים קלים שהוכשרו בכל הרוחות, אינו דין שהוכשרו בצפון. רבי אליעזר אומר, לא נאמר הכתוב אלא להבשיר צפון. שיכול והלא דין הוא, ומה קדשים קלים שהוכשרו בכל הרוחות, לא הוכשר מקומן אצל קדשי קדשים. קדשי קדשים שלא הוכשרו אלא בצפון, אינו דין שלא הוכשר מקומן אצל קדשים קלים. תלמוד לומר '[ושחטו פתח אהל מועד]', 'לפני אהל מועד', 'לפני אהל מועד'.

במאי

במשכן העדות בבית עולמים הר הבית וטמא מת מותר ליכנס במחנה ליהא שנאמר ויחם משה את עצמות יוסף עמו (שמות יג) עמו במחיצתו: אותה. במנחה כתיב בדהוא ענינא: ואין אחרת. ואין לחמי תורה במקום קדוש: **אפקה**. ממחנה שכנה שקרבה בתוכה למחנה ליהא דהר כתיב במקום טהור להקל ולומר טהרה כל דהו ולא איצטרך פשיטא דבטומאה ממש לא אכלי לה: **אפקה** לגמרי. ואפי' חוץ לחומה במשמע (בשעריך) חוץ לירושלים: ועוד לא תוכל לאכול בשעריך כתיב. ודיכיי אמרין אפקיה לגמרי: **מתני'** ככל מקום. אף בדרום ובגמרא ליקף לה: **בכל העיר**. כדאמרן לעיל בחזה ושוק דשלמי יום שמיני: לשני ימים ולילה אחד. דהכי כתיב בהו ובגמרא מיידי לה: **גמ'** ושחטו בו: כל שלש פרשיות בשלמים דהא בן בקר דהוא בן כשב ודוא בעו בקמייתא כתיב ושחתו פתח אהל מועד ובתרתיה כתיב לפני אהל מועד: להבשיר כל הרוחות שבקערה. דלפני משמע כל שלפני ההיכל ושבעדין לקמיה ליקף ומפרש לה: קל וחומר לצפון. לירך מזבח צפוני הקבוע לעולה ולקדשי קדשים ומשום פלוגתא דפליגי רבי אליעזר עלה ואמר צפון איצטרך קרא בהדיא לרבויה לשחיטת קדשים קלים איצטרך לת' למימר האי קל וחומר לצפון: לא בא אחד מן הכתובין הללו אלא להבשיר צפון. לקמיה מפרש מאי פלוגתייה: שיכול והלא דין הוא. שלא ידא צפון בכלל לפני אהל מועד להבשירו לשחיטת שלמים: לא הוכשר מקומן. שלשה הרוחות הכשירות להם לא הוכשרו לשחיטת קדשי קדשים: במאי

שלמים

ששחטן קודם פתיחת ההיכל. מפורש בפ"ק דעירובין (דף ב.) ובפ' התכלת (מנחות דף מט:). **הוא** עצמו אין נעשה אלא כפתח פתוח. ודו"ק שהיילן משמשת עשו לצניעות בעלמא שלא יסתכלו בהיכל בשעת שחיטה דאי משום לאחר שחיטה הרי יכולין לסגור הדלתות:

גובהה מאי. תימא אי גובהה חשיב הפסק א"כ

כנגד המזבח יפסל שמפסיק ואין לומר

משום דרואה פתח למעלה למזבח דהא סלקא

דעתך השתא דגובהה שמונה מפסיק דליכא

למימר משום דגובהה שמונה היה סותם כל

הפתח דהא סבר שהיה הפתח גובה עשרים

אמה כדפריך בסמוך וזהו צ"ע דביומא פ"ק (דף

טז) גבי כהן השורף פרה שהיה כותל ממרחי נמוך

שיוכל לראות פתח אהל מועד וקאמר התם

דרך פלגא אמתא עילאה היה יכול לראות

ושמא היינו דוקא חזקה שהיתה מעמוד אבל

שחיטתו היתה מיישב ובתי תיקשי מכנגד

המזבח אמאי כשר לשחוט כדאמר כל העורה

כולה כשרה לשחיטה: **שני** פשפוש היו בבית

החליפות. במסכת מדרות (דף לה) דאולם עורף

עליו חמש עשרה אמה מן הצפון וחמש עשרה

אמה מן הדרום והוא היה נקרא בית החליפות

היו לו שני פשפושין להכשיר את כל העורה

דאיתו חצר עד כותל מערבי קרוי עורה ולא כמו

שפי' בקנטרס שהכל קרוי בית החליפות עד

כותל מערבי ובפרק הניקין (גיטין נד) גבי כהן

גדול ביה"כ דקאמר דחוינה בפשפש ופי'

בקנטרס דשני פשפושין היו באותם החליפות

ותימא גדולו פירושו דדרך פשפושין לא היה

יכול לראות כלל ופי' רבינו רב"א דחוינה דרך

פשפש שיעשו פשפושין לראות אם פיגל ואם לאו

וגם זה קשה דלעיל פרק כל הפסולין (דף לג.)

פרק וניעביד פשפש הכל בכח מיד ה' על

השכיל ומפרש ה"ר יעקב מארילניש דההוא

פשפש היינו דרך הלול שאחורי בית הכפרת

שיראה משם דרך בית קדש הקדשים ובהיכל

יכול לראות דרך פתח הגדול לאולם: **שנים**וחו' **לפר**. גבי שומרון מיימי להאי קרא בפ"ק

דחמדי (דף כז.) תימא לא אחורי הכפרת היאך

יכול לשחוט הא אינו יכול לראות שם פתח אהל

מועד דרך חלק דלפר בר דהא איכא שני פרכות

בין היכל ובין קדשי הקדשים ובפרכת לא היה

שום פתח אלא אחת פרופה מן הדרום ואחת מן

הצפון ויש לומר להלול קרי פתח ורואה בו קדשי

קדשים דלא גרע מאהל מועד כמו אחורי בית

החליפות שהיו פשפושין וקריין פתח וע"כ כן כשר

לשחוט עד כותל מערבי לפי שרואה בהן האולם

שקריי אהל מועד למאן דאמ' קדושת היכל

ואולם דהא מילתא ולא גיל דבשלמא שני

פשפושין דבית החליפות הוו שני פתחים קטנים

ומשמשיין כניסה ויציאה ומיקור פתח אבל לפר

בר חלק קטן ולא פתח מקרי ובסוף התעורבות

(לקמן פב) קרי ליה דרך משקרי ולא מיקרי ביאה דרך שם ואי נקב בפתחו של היכל

לא היה יכול לשחוט אם היה הפתח נעול על סמך אותו נקב קטן. בר"ר:

קדשי

לדרום ולצפון דהוו אחריו אותם פתחים ולא הוו לפני: דפתח להו בקרן זוית. של אולם מקצה הפתח פונה לצפון

ומקצתו למערב וכן בדרום: **אחורי בית הכפרת**. אחת עשרה אמה היה ארוגו עד חומת העורה למערב כוה: **מאי**.

במאי מתבשר לשחיטה דקאמר כל העורה כשרה: לול. כמין חלק פתוח מן התא שאחורי בית הכפרת לאחור העורה:

והיינו דכתיב **שנים לפר בר**. (ספר עזרא) ו"ה א כו) משתי במספר השומרים שהעמידו במקדש לכל הפתחין וקאמרשני שומרים העמידו לבר והיינו לאותו לול: **במאן דאמר כלפי לבר** גרסין. כלפי חוץ אחורי כל כותלי ההיכל וקדשיקדשים: **אין חייבין משום טומאה**. הנכנס טמא להר הבית אינו חייב אלא אם כן נכנס לתוך היקף חלל העורה והוא

היה

במאי קא מ'פלגי. תנא קמא סבר, תלתא קראי כתיבי.

חד לגופיה, דניבגי 'פתח אהל מועד'. וחד, להכשיר

צדדין. וחד, לפסול צדי צדדין. וצפון, לא איצטרך קרא.

ורבי אליעזר סבר, חד לגופיה, דניבגי פתח אהל מועד.

וחד, להכשיר צפון. וחד, להכשיר צדדין. וצדי צדדין, לא

איצטרך קרא. מאי שנא הכא, דכתיב 'פתח אהל מועד',

ומאי שנא התם, דכתיב 'לפני אהל מועד'. קא משמע לן

בדרב יהודה אמר שמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל,

שלמים ששחטן קודם שיפתחו דלתות ההיכל, פסולין.

שנאמר 'ושחטו פתח אהל מועד', בזמן שהוא פתוח, ולא

בזמן שהוא נעול. איתמר נמי, אמר מר עוקבא בר המא,

אמר רבי יוסי ברבי חנינא, שלמים ששחטן קודם שיפתחו

דלתות ההיכל, פסולין. שנאמר 'ושחטו פתח אהל מועד',

בזמן שפתח ההיכל פתוח, ולא בזמן שהוא נעול.

במערכא מתני הכי, אמר רב יעקב בר אחא אמר רב

אשי, שלמים ששחטן קודם שיפתחו דלתות ההיכל,

פסולים. ובמשכן, קודם שיצמידו לים את המושכן,

ולאחר שיפרקו לים את המושכן, פסולים. פשיטא, מונה,

בנעול דמי. וילון, מאי. אמר רבי זירא, הוא עצמו, אין

נעשה אלא כפתח פתוח. וגובהה, מאי. תא שמע, דתניא,

רבי יוסי ברבי יהודה אומר, שני פשפושין היו בבית

החליפות, (וגובהה) (וגובהה) שמונה כרי להכשיר את

העזרה כולה, לאכילת קדשי קדשים ולשחיטת קדשים

קלים. מאי לאו, דאיכא קמיהו (גובהה) שמונה, לא,

דגובהה (נינהו) (דגובהה אינהו) שמונה. מיתיבי, כל

השערים שהיו שם, גובהן עשרים אמה, ורוחבן עשר

אמה. פשפושין, שאני. והאיכא צדדין. (דמעיל) (דפתח)

להו בקרן זוית. אחורי בית הכפרת, מאי. תא שמע,

דאמר רמי בר רב יהודה אמר רב, לול קטן היה אחורי

בית הכפרת, גובה שמונה אמות, כרי להכשיר את

העזרה לאכילת קדשי קדשים ולשחיטת קדשים קלים.

והיינו דכתיב 'שנים לפר בר'. מאי, 'לפר בר'. אמר רבה

בר רב שילא, במאן דאמר, כלפי בר. 'ושחטו מן המזבח'

כל צדוע וכל זב וכל ממא לנפש' וגו'. אמר רב יהודה

אמר שמואל, אין חייבין משום טומאה אלא על

אורך

שמונה. גובהן של פתחים ח' אמות: פשפושין שאני. שהן פתחים קטנים ואין משמשין

כניסה ויציאה אלא לאכשורי בשמא בעלמא: והא איכא צדדין. היינו איר שבין

כותל אולם לכותל העורה

שמונה. גובהן של פתחים ח' אמות: פשפושין שאני. שהן פתחים קטנים ואין משמשין

כניסה ויציאה אלא לאכשורי בשמא בעלמא: והא איכא צדדין. היינו איר שבין

כותל אולם לכותל העורה

שמונה. גובהן של פתחים ח' אמות: פשפושין שאני. שהן פתחים קטנים ואין משמשין

כניסה ויציאה אלא לאכשורי בשמא בעלמא: והא איכא צדדין. היינו איר שבין

כותל אולם לכותל העורה

שמונה. גובהן של פתחים ח' אמות: פשפושין שאני. שהן פתחים קטנים ואין משמשין

כניסה ויציאה אלא לאכשורי בשמא בעלמא: והא איכא צדדין. היינו איר שבין

כותל אולם לכותל העורה

שמונה. גובהן של פתחים ח' אמות: פשפושין שאני. שהן פתחים קטנים ואין משמשין

כניסה ויציאה אלא לאכשורי בשמא בעלמא: והא איכא צדדין. היינו איר שבין

כותל אולם לכותל העורה

שמונה. גובהן של פתחים ח' אמות: פשפושין שאני. שהן פתחים קטנים ואין משמשין

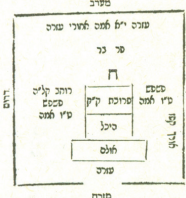
כניסה ויציאה אלא לאכשורי בשמא בעלמא: והא איכא צדדין. היינו איר שבין

כותל אולם לכותל העורה

שמונה. גובהן של פתחים ח' אמות: פשפושין שאני. שהן פתחים קטנים ואין משמשין

כניסה ויציאה אלא לאכשורי בשמא בעלמא: והא איכא צדדין. היינו איר שבין

כותל אולם לכותל העורה

מועד, בזמן שפתח ההיכל פתוח, ולא בזמן שהוא נעול.
הגמרא מביאה אופן נוסף שנאמר מימרא זו, ודין נוסף שהתבאר
בה: **במערבא מתני הכי** – בארץ ישראל היו שונים דין זה כך, **אמר**
רב יעקב בר אחא אמר רב אשי, שלמים ששחטן קודם שיפתחו
דלתות ההיכל, פסולים. וכן **במשכן**, אם נשחטו קודם שיפעמירו
הלויים את המשכן, ולאחר שיפיקו הלויים את המשכן, פסולים
משום שבזמן שלא היה המשכן בנוי, לא היה פתח אהל מועד.
הגמרא דנה באלו אופנים נחשב פתח ההיכל כנעול. אומרת
הגמרא: **פשיטא** – דין זה פשוט הוא, שאם פתח ההיכל מונח, והיינו
שהדלתות סגורות, אמנם אינן נעולות, כנעול דמי – נחשב הפתח
כמו נעול, ושלמים שנשחטו בזמן זה פסולים. אולם מסתפקת הגמרא,
אם ילזן פרוש כנגד פתח ההיכל, מאי, האם נחשב הפתח כנעול או
לא.
רבי זירא פושט את הספק: **אמר רבי זירא, הוא** – הוילן עצמו, אין
נעשה – אין דינו אלא כפתח פתוח, מאחר ואינו נעשה אלא
לצניעות.
הגמרא מביאה ספק נוסף: **גובהה מאי** – אם מונח דבר גבוה (וכגון תל
עפר או עץ) כנגד פתח ההיכל, ומפסיק בין מקום השחיטה לפתח
ההיכל, איך הדין באופן זה. מביאה הגמרא ראייה לפשוט ספק זה: **תא**
שמע, דתניא, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, שני פשפשין – פתחים
קטנים היו בבית החליפות, כלומר בכותל המערבי של האולם
ושהיה בולט מרוחב ההיכל חמש עשרה אמה לצפון ולדרום, הפונה
כלפי בית החליפות (והוא המקום שמהכותל המערבי של האולם
עד כותל המערבי של העזרה, משני צידי ההיכל). ואותם שני
פשפשין היו בכותל זה של האולם משני צידי ההיכל. (וגובהה)
[וגובהה] **שמונה** – והיה שם גובה שמונה אמות. ופתחים אלו נעשו
כדי להכשיר את העזרה כולה, כלומר את כל שאר המקומות
שבעזרה, שאינם כנגד פתח ההיכל. והיינו מן האולם ולמערב, וכן מן
האולם לצפון ולדרום (שהם צידי האולם), **לאכילת קדשי קדשים,**
ולשחיטת קדשים קלים, שצריך שיהיו לפני אהל מועד. שעל ידי
פתחים אלו נחשבת כל העזרה לפני אהל מועד.
הגמרא מבארת כיצד ניתן לפשוט את הספק מהברייתא: ובמה
ששינוי בברייתא 'וגובה שמונה, מאי לאו' – האם אין הכוונה דאיכא
קמיייהו [גובהה] **שמונה** – שישנו דבר גבוה שמונה אמות (וכגון תל)
לפני אותם פתחים, ואף על פי כן נחשבת כל העזרה לפני אהל
מועד. ומוכח מכאן שאם יש גובה כנגד הפתח, אינו נחשב נעול.
דוחה הגמרא: **לא** – אין הכוונה שהיה גובה שמונה אמות לפני אותם
פתחים, אלא (דנבהו נינהו) [דנבהו אינהו] **שמונה** – אותם פשפשין
היו גבוהים שמונה אמות, ולא היה לפניהם שום גובה. ולפיכך אין
לפשוט משם את הספק בענין גובהה.
הגמרא מקשה על מה שהתבאר שחלל הפשפשין עצמם היה שמונה
אמות: **מיתני, שנינו במשנה (מדות פ"ב מ"ג), כל השעירים שהיו שם –**
בבית המקדש, היה גובהן עשרים אמה, ורובן עשר אמה. וכיצד
אמרה הגמרא שגובה אותם הפתחים היה שמונה אמות. מתרצת
הגמרא: **פשפשין שאני** – לענין הפשפשין שונה הדבר, שמאחר והם
פתחים קטנים ואינם משמשים לכניסה וליציאה, אלא להכשיר את
העזרה, לפיכך לא היו צריכים להיות גבוהים כל כך, והיה גובהן
שמונה אמות בלבד.
הגמרא סוברת כעת, שהפשפשין היו עשויים בכותל המערבי של
האולם (אחד מצפון להיכל ואחד מדרומו), ומקשה על כך. מקשה
הגמרא: **והאיכא צדין** – והלא יש את צידי האולם מצפון ומדרום
(מכותל צפוני של האולם עד הכותל הצפוני של העזרה, וכן מדרום),
שהם 'אחור' פשפשין, וכיצד יוכשר אותו המקום לשחיטת
קדשים קלים. ובלשון הברייתא מבואר שפשפשין אלו להכשיר את
העזרה 'כולה'. מתרצת הגמרא: (דמעיל) [דפתח] **לחו בקרן זוית**
– שהיו פותחים [עושים] את הפשפשין בזווית של האולם, אחד
בזווית צפונית מערבית, והשני בזווית דרומית מערבית. באופן
שמקצתו של הפתח פונה למערב, ומקצתו לצפון (וכן לדרום).

התבאר בברייתא לעיל (ע"א), שנחלקו רבי אליעזר וחכמים מהדין
נלמד הדבר ששחיטת קדשים קלים כשירה אף בצפון. לדעת תנא
קמא לומדים זאת מקל וחומר, ולדעת רבי אליעזר הדבר נלמד
מפסוק. מבררת הגמרא: **כמאי קא מיפלגי** – במה תלויה מחלוקתם.
כלומר, מאחר ורבי אליעזר למד דבר זה מפסוק, מה לומר תנא קמא
מאותו פסוק. משיבה הגמרא: **תנא קמא כבר, תלתא קראי בתיבי**
– שלשה פסוקים נאמרו בענין, ונדרשים הם כך. חד לגופיה – הפסוק
הראשון שנאמר בו 'ושחטו פתח אהל מועד', נצרך הוא ללמדנו את
עצם הדין דניבעי – שצריך שיהיה פתח אהל מועד בשעת שחיטה,
וכמו שיתבאר בגמרא (להלן), שאם אין פתח אהל מועד, כגון קודם
שנפתחו דלתות ההיכל, או קודם שהעמידו הלויים את המשכן או
לאחר שפירקוהו, השחיטה פסולה. וחד – ופסוק אחד שנאמר בו
לפני אהל מועד, נצרך להכשיר צדין – שאם שחט בצידי העזרה,
דהיינו כל רוחב העזרה שממזרח להיכל אף שאינו כנגד הפתח,
שחיטתו כשירה. שאם היה כתוב רק 'ושחטו פתח אהל מועד', היה
משמע דווקא כנגד הפתח ולא בצדדים, לפיכך נאמר לפני אהל
מועד, ללמדנו שאין השחיטה צריכה להיות דווקא כנגד הפתח. ואף
כל האיר של רוחב העזרה (שאינו כנגד ההיכל) בכלל זה, שהרי לא
נאמר 'כנגד' אהל מועד, אלא 'לפני' אהל מועד, והיינו כל החלק
המזרחי של העזרה. וחד – והפסוק הנוסף שנאמר בו 'לפני אהל
מועד', נצרך לפסול צדין – שאם שחט בצידי צדדים של
העזרה, כגון בלשכות הגבוהות בעזרה, אף על פי שתוכן קודש,
השחיטה שם פסולה. שלא תאמר שכשם שהכתוב 'ושחטו פתח אהל
מועד' הוא לא בדווקא (ושהרי כל העזרה כשירה), כך הכתוב 'ושחט
אתו לפני אהל מועד' אינו בדווקא, ועיקר כוונת הפסוק היא שיהיה
אהל מועד נטוי. לפיכך נאמר 'לפני אהל מועד', ללמדנו שדווקא
בעזרה נשחטים, ולא בצידי צדדים דהיינו הלשכות. ואילו להכשיר
צפון, לא איצטרך קרא – אין צריך לזה פסוק מיוחד, אלא הפסוק
שמלמדנו שצדדים כשרים, קל וחומר שמלמד להכשיר גם את
הצפון, כמבואר בדברי תנא קמא בברייתא לעיל (ע"א).
ובי אליעזר כבר ששלשת הפסוקים נדרשים כך. חד לגופיה –
הפסוק 'ושחטו פתח אהל מועד', נצרך ללמדנו את עצם הדין דניבעי
פתח אהל מועד. וחד – ופסוק אחד שנאמר בו 'לפני אהל מועד',
נצרך להכשיר את הצפון לשחיטת קדשים קלים, ובלא הפסוק היינו
ממעטים את הצפון מקל וחומר, כמבואר בברייתא לעיל (ע"א). וחד –
והפסוק הנוסף שנאמר בו 'לפני אהל מועד', נצרך להכשיר את
הצדין של העזרה. ואילו לפסול צדין (והיינו הלשכות), לא
איצטרך קרא – אין צריך לזה פסוק נוסף, אלא יש ללמוד כן מאותו
פסוק, שמאחר וכתוב 'לפני' אהל מועד, משמע דווקא בעזרה ולא
בצידי צדין.
הגמרא מבארת את שינוי לשון הפסוקים שנאמרו בענין שחיטת
השלמים. מקשה הגמרא: **מאי שנא הכא** – מדוע כאן בפסוק זה נקט
הכתוב בלשון 'פתח', דבתיב (ויקרא ג' א) 'ושחטו פתח אהל מועד',
ומאי שנא התם – ואילו בפסוקים האחרים לא הוזכר הלשון 'פתח',
דבתיב (ויקרא שם ח יג) 'ושחט אתו לפני אהל מועד'. מתרצת הגמרא:
קא משמע לן בדרב יהודה אמר שמואל – הטעם שהתורה נקטה
בפסוק הראשון בלשון 'פתח' אהל מועד, הוא כדי להשמיענו את
חידושו של רבי יהודה בשם שמואל. דאמר רב יהודה אמר שמואל,
שלמים ששחטן קודם שיפתחו דלתות ההיכל בשחרית, פסולין.
שנאמר (ויקרא ג' א) 'ושחטו פתח אהל מועד', ומכך שכתוב 'פתח'
למדנו ששחיטת השלמים כשירה רק בזמן שהוא – פתח ההיכל
פתוח, ולא בזמן שהוא נעול. משום שפתח היינו חלל הפתח
[ודלת] היא הפותחת ונועלת [סוגרת] חלל זה. ואחר והפסוק
מלמדנו שצריך שיהיה פתח בשעת השחיטה, הכוונה שהפתח יהיה
פתוח.
הגמרא מביאה אמוראים נוספים הסוברים כן: **איתמר נמי, אמר מר**
עקיבא בר חמא, אמר רבי יוסי ברבי חנינא, שלמים ששחטן קודם
שיפתחו דלתות ההיכל, פסולין. שנאמר 'ושחטו פתח אהל

1 ושיעור מקום העזרה הוא באורך ו-מן המזרח למערב) **מֵאָה**
 2 **וּשְׁמוֹנִים וְשֶׁבַע** אמות, **עַל רוֹחַב ו-מן הצפון לדרום) מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים**
 3 **וְחֶמֶשׁ** אמות. אבל טמא שנכנס ללשכות הבנויות מחוץ לעזרה
 4 ופתוחות לעזרה, אינו חייב, מאחר ואותם לשכות לא התקדשו
 5 בקדושת העזרה כדין.

6 **תָּנִי תַנּוּא קָמִיָּה דְרַב נַחֲמָן** – שנה אחד החכמים ושהיה רגיל לשנות
 7 ברייתות) לפני רב נחמן, **כָּל הָעוֹזֶרֶת הִיָּתָה בְּאוֹרֶךְ שֶׁל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים**
 8 **וְשֶׁבַע** אמות, **עַל רוֹחַב מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וְחֶמֶשׁ** אמות. **אָמַר לִיהִרַב נַחֲמָן**
 9 **לְתַנּוּא, חָבִי – כִּי אָמַר לִי אֲבָא, בְּגוֹז וְהָ – בַּמֶּקוֹם זֶה הַמְּבֹאֵר בְּבִרְיָתָא,**
 10 **שְׁהוּא מְקוֹם הָעוֹזֶרֶת, בְּהֵנִים נִכְנְסִין לָשָׁם וְאוֹכְלִין שָׁם קֳדָשִׁי קֳדָשִׁים,**
 11 **הַנֶּאֱכָלִים בַּעֲזֶרֶת. וְכֵן שׁוֹחֲטִין שָׁם קֳדָשִׁים קְלִים, הַנִּשְׁחָטִים בְּכָל מְקוֹם**
 12 **בַּעֲזֶרֶת. וְטֻמְאִים שֶׁנִּכְנְסוּ לָשָׁם, חֵיִיבִין מִשּׁוּם טוֹמְאָה.**

13 לעיל הובאו דברי שמואל, שטמא שנכנס למקדש אינו חייב, אלא
 14 אם נכנס לתוך היקף חלל העזרה. הגמרא מבררת איזה מקומות בא
 15 שמואל למעט: **לְמַעוֹטֵי מַאי** – איזה מקומות בא שמואל למעט.
 16 **אִילִימָא** – אם נאמר **לְמַעוֹטֵי** – למעט את חלל עובי החלונות, וכן
 17 חלל עובי הדלתות (כלומר הפתחים) שהיו בחומת העזרה, **וְעוֹבֵי**
 18 **הַחוּמָה** בראשה למעלה, שאלו המקומות אינם קדושים בקדושת
 19 העזרה. אי אפשר לומר כן, שהרי **תַּנּוּנָא** – שנינו במשנה (פסחים פה)
 20 שעובי חלל החלונות שבחומת ירושלים, **וְעוֹבֵי הַחוּמָה** (והוא הדין
 21 לדלתות, קדושתם בְּלִפְנֵימָם – כמו תוך העיר. והוא הדין לחלונות
 22 ועובי החומה והדלתות שבחומת העזרה. שקדושתן כמו תוך העזרה.
 23 **וְאֵלָּא לְמַעוֹטֵי** את הַלְשָׁכוֹת – חדרים שהיו בנויים בעזרה וסביבותיה,
 24 שאינן קדושות בקדושת העזרה. מבררת הגמרא: **וְאִי** – אם הכוונה
 25 לאותן לשכות הבנויות בחלל – מחוץ לעזרה, ופתוחות לקדש –
 26 לתוך העזרה, וְהָתֵּן (מעשר שני פ"ג מ"ח), לענין לשכות אלו, שתוכן
 27 קודש, מכיון שהפתח פתוח לעזרה, הרי כל הלשכה קדושה בקדושת
 28 העזרה. דוחה הגמרא: באמת שמואל בא למעט את הלשכות
 29 הבנויות בחלל ופתוחות לקדש, שאינן בכלל קדושת העזרה. ומה
 30 שנינו (שם) שתוכן קדוש, היינו מְדַרְבְּנָן, שציוו חכמים שלא להיכנס
 31 לאותן לשכות בטומאה. אמנם לא ברור את על כך.

32 מקשה הגמרא: וְדִאֲוִירִיתָא **חָבִי** – וכי אין הלשכות קדושות מן
 33 התורה, וְהַתַּנּוּא, **לְשָׁכוֹת הַבְּנוּיֹת בְּחוּל וּפְתוּחוֹת לְקָדֶשׁ, מִזֵּן**
 34 **שֶׁהַבְּנוּיִם נִכְנְסִין לָשָׁם, וְאוֹכְלִין שָׁם קֳדָשִׁי קֳדָשִׁים וְשִׁירֵי מִנְחָה,**
 35 **תִּלְמוֹד לִזְמַר לַעֲנִין שִׁירֵי מִנְחָה** (ויקרא ט טו), וְהַנִּתְּרָת מִמֶּנָּה יֵאָכְלוּ
 36 אֲהָרֹן וּבָנָיו וְגו' בְּמֶקוֹם קֹדֶשׁ, בְּחֶצֶר אֹהֶל מוֹעֵד יֵאָכְלוּהָ. ומכך
 37 שנאמר גם 'במקום קדוש', וגם 'בְּחֶצֶר אֹהֶל מוֹעֵד', למדנו שהתורה
 38 רִבְּתָהּ חֲצִירוֹת ו-מקומות) הִרְבָּה אֲצֵל אֲכִילָה אַחַת, לרבות את
 39 הלשכות לאכילת קדשי קדשים. ומכך שהתרבו הלשכות לאכילת
 40 קדשי קדשים, ניתן ללמוד שקדושתן היא כקדושת העזרה מן
 41 התורה. שאם קדושתן אינה אלא מדרבנן וההפסוק אינו אלא
 42 אסמכתא, היאך הקילו חכמים לעקור דברי תורה, והתירו לאכול
 43 קדשי קדשים במקום שהוא חול מן התורה. ואם כן מוכח מברייטא
 44 זו, שקדושת הלשכות היא כקדושת העזרה מן התורה. דוחה הגמרא:
 45 **אָמַר רַבָּא, לְאֲכִילָה שְׂאֵנִי** – שונה הדבר, שאף על פי שלענין טומאה
 46 אין אותן לשכות קדושות, לענין אכילת קדשי קדשים הרי הן
 47 קדושות, ודבר זה למדנו מן הפסוק, כמבואר לעיל.

48 מקשה הגמרא: וכי יתכן לומר שדווקא לאכילה התקדשו הלשכות,
 49 אֲבָל לַעֲנִין טוֹמְאָה לֹא, וְהַתַּנּוּא, **לְשָׁכוֹת הַבְּנוּיֹת בְּחוּל וּפְתוּחוֹת**
 50 **לְקָדֶשׁ, בְּהֵנִים נִכְנְסִין לָשָׁם וְאוֹכְלִין שָׁם קֳדָשִׁי קֳדָשִׁים, וְאִין**
 51 **שׁוֹחֲטִין שָׁם קֳדָשִׁים קְלִים,** כמבואר בברייטא (לעיל נה) שממעטים
 52 מהפסוק 'צדיק צדיק', והיינו הלשכות. וְחֵיִיבִין הַטֻּמְאִים הַנִּכְנְסִים
 53 לָשָׁם מִשּׁוּם טוֹמְאָה. ומבואר בברייטא, שאסור מן התורה להיכנס
 54 בטומאה ללשכות. מתרצת הגמרא: **לֹא אִמְרַת** – וכי לא שנינו
 55 בברייטא שֶׁאִין שׁוֹחֲטִין שָׁם קֳדָשִׁים קְלִים, והיינו שאין הלשכות
 56 קדושות מן התורה. מעתה תָּנִי נָמִי – תשנה בלשון הברייטא גם 'אִין
 57 חֵיִיבִין מִשּׁוּם טוֹמְאָה', משום שאין קדושתן אלא מדרבנן, ושוב ניתן
 58 לפרש ששמואל בא למעט את הלשכות.

59 הגמרא מקשה על מה שלמדנו משחיטה על טומאה: **בְּשִׁלְמָא** – מובן

60 הדבר שֶׁאִין שׁוֹחֲטִין קדשים קלים בלשכות, משום דְּכַעֲנָא – צריך
 61 שתהא השחיטה כְּגִדְּהָתָה, שהרי נאמר (ויקרא ג ח) 'ושחט אתו לפני
 62 אהל מועד', וְלִיכָא – אין מתקיים דין זה בלשכות, משום שאינן כנגד
 63 פתח אהל מועד, שהרי המחיצות המקיפות את הלשכה מפסיקות.
 64 אֲלָא לענין מה שהתבאר בגמרא שמוזה למדנו שֶׁאִין חֵיִיבִין שָׁם
 65 משום טומאה, אֲמַאי – מה טעם דין זה, ומדוע יש לגרוס בדברי
 66 הברייטא 'אין חייבין משום טומאה'.

67 הגמרא מוכיחה שהטעם שאין הלשכות כשירות לשחיטה הוא משום
 68 שאינן קדושות, וממילא נלמד מזה שאין חייבין בהן משום טומאה.
 69 מקשה הגמרא: וְלִימַעְמָרְךָ – לדברך שהטעם שאין שוחטים שם הוא
 70 משום שאין זה כנגד פתח ההיכל, מדוע אִין שׁוֹחֲטִין שָׁם קדשים
 71 קלים, מִי לֹא עֲקָרִינָן – וכי אין הברייטא עוסקת אף באופן דְּאִיכָא –
 72 שנעשית השחיטה כְּגִדְּהָתָה, כגון שהיה פתח הלשכה מכון כנגד
 73 פתחי בית החליפות, והלא בודאי שהברייטא עוסקת אף באופן זה,
 74 דְּאִי לִיכָא, לְמַאי אִימַרְיךָ – שאם מדובר רק באופן שאין השחיטה
 75 כנגד הפתח, מדוע הוצרכה הברייטא (העוסקת בדיני הלשכות)
 76 להשמיענו שהשחיטה שם פסולה, והלא אין זה דין דווקא בלשכות,
 77 שהרי בכל מקום בעזרה שאינו כנגד הפתח השחיטה פסולה. אֲלָא
 78 ודאי, שֶׁאֵף עַל גַּב דְּקָא שְׁחִים – שהוא שוחט כְּגִדְּהָתָה, תָּנִי –
 79 שנינו בברייטא שֶׁאִין שׁוֹחֲטִין שָׁם קדשים קלים, ואין הטעם משום
 80 שאין זה 'לפני אהל מועד', אלא משום דְּלֹא קֳדָשִׁי – אותן לשכות
 81 (הבנויות בחלל ופתוחות לקדש) לא נתקדשו בקדושת העזרה. מטעם
 82 זה, תָּנִי נָמִי – צריך לשנות בברייטא גם 'אִין חֵיִיבִין מִשּׁוּם טוֹמְאָה',
 83 משום שאינן קדושות בקדושת העזרה.

84 הגמרא חוזרת לדברי הברייטא לעיל, שקדשי קדשים נאכלים אף
 85 בלשכות הבנויות בחלל ופתוחות לקדש, ומקשה: וְלִאֲכִילָה לֹא
 86 כַּעֲנָן – אין צריך שיאכל כְּגִדְּהָתָה של ההיכל, וְהַתַּנּוּא (לעיל נה),
 87 רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה אָמַר, שְׁנֵי פִשְׁפֻּשִׁין – פתחים קטנים הָיוּ בְּבֵית
 88 הַחֲלִיפוֹת, כלומר בכותל האולם ושהיה בולט משני צידי ההיכל
 89 חמש עשרה אמה מכל צד) הפונה כלפי בית החליפות, ונִזְבְּחָן
 90 שְׁמוֹנֶה אמות, ונעשו כְּדִי לְהַפְשִׁיר אֶת כָּל הָעוֹזֶרֶת אֵף שֶׁלֹּא כנגד
 91 פתח ההיכל, לְאֲכִילָת קֳדָשִׁי קֳדָשִׁים, וְלִשְׁחִיטָת קֳדָשִׁים קְלִים
 92 שצריך שיהיו לפני אהל מועד. ומבואר בדברי רבי יוסי ברבי יהודה,
 93 שאף אכילת קדשי קדשים צריכה שתהיה 'לפני אהל מועד'. מתרצת
 94 הגמרא: אָמַר רַבִּינָא, סְמִי מַכָּאן – הסר מדברי רבי יוסי ברבי יהודה,
 95 את מה שאמר שיש צורך בשני הפשפושין לצורך אֲכִילָה, שהרי
 96 אכילת קדשי קדשים אינה צריכה שתהיה 'לפני אהל מועד', כמו
 97 שדרשנו לעיל מהפסוק.

98 מקשה הגמרא: כיצד יתכן לומר שאין האכילה צריכה להיות 'לפני
 99 אהל מועד', וְהַתַּנּוּא (ויקרא ח לא) לענין בשר המילואים 'ויאמר משה
 100 אֶל אֲהָרֹן וְאֶל בָּנָיו בְּשָׁלוּ אֶת הַבָּשָׂר פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְשָׁם תֹּאכְלוּ
 101 אוֹתוֹ' וגו'. ומבואר בפסוק שאף האכילה הוצרכה להיות בפתח אהל
 102 מועד. מתרצת הגמרא: קֳדָשִׁי שְׂעָה שְׂאֵנִי – לענין איל המילואים
 103 שהיה קדשי שעה, שונה הדבר, ששם היתה גזירת הכתוב שיאכלו
 104 את הבשר בפתח אהל מועד דווקא. אמנם בקדשי דורות, אין צריך
 105 שהאכילה תהיה 'לפני אהל מועד', מאחר והתרבו הלשכות
 106 מהפסוק, כמבואר לעיל.

107 הגמרא מבארת מאימתי דם הקרבנות נפסל מלהזרק: אָמַר רַב יִצְחָק
 108 בְּרַב אֲבוּדִימִי, מִזֵּן לְדָם הַקִּרְבָּנוֹת שְׁעִדִין לֹא נזרק, שְׁנִפְסָל מלהזרק
 109 בְּשִׁקְעֵת הַחֶמֶה שֶׁל יוֹם הַשְּׁחִיטָה, שְׁנִי אָמַר (ויקרא ט טו) 'בָּיֹם הִקְרִיבוּ
 110 אֶת זִבְחוֹ יֵאָכְל' וגו'. ומכך שנאמר 'הִקְרִיבוּ אֶת זִבְחוֹ', יש לדרוש
 111 שדווקא בָּיֹם שְׂאֵנִי אֶתָּה זִבְחָתְךָ – שוחט את הקרבן, אֶתָּה מְקָרִיב – זורק
 112 את הדם, אבל בָּיֹם שְׂאֵי אֶתָּה זִבְחָתְךָ, והיינו לאחר שקיעת החמה,
 113 שכבר אין זה יום הוביחה, אִי אֶתָּה מְקָרִיב – זורק את הדם. ולמדנו
 114 מזה שהשחיטה זריקת הדם יהיו ביום אחד, ולאחר שקיעת החמה
 115 נפסל הוא מזריקה. וגם אם היה בראש המזבח במשך כל הלילה, אינו
 116 כשר להזרק למחרת ביום.

117 מקשה הגמרא: כיצד ניתן ללמוד מפסוק זה שהדם נפסל בשקיעת
 118 החמה, והלא הִיא – פסוק זה מִיִּבְעֵי לִיָּה

זבחים. פרק חמישי – איזהו מקומן דף נו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קמט רש"י תוספות

היה אורך קפ"ז על רוחב קל"ה כדתנן במסכת מדות (דף לה.): למעוטי הכנסת ללשכות
הבנויות חוצה לו ופתוחות לתוכו שלא נתקדשו בקדושת עזרה בשירי מנחה ובשירי
של פגעים ובאורים ותומים שמקדשים בהן את העזרה ובהליכה סביב כדאמרין
בשבועות (דף יד.). ה"ג תני תנא קמיה דרב נחמן כל העזרה היתה אורך קפ"ז על
רוחב קל"ה אמר ליה הכי אמר לי אבא כו':
ואוכלין שם קדשי קדשים. דהכי הוא דהוה
קדושה בקדושת חצר אהל מועד לאכילת
קדשי קדשים וטפי מהכי לא קדש עזרה והוא
חלל כל העזרה ובתוכו היכל ואולם ובית
קדשי הקדשים וזתא לאחריו בית הכפורת
ויהא אמה אורך מאחוריה ושחטין שם קדשים
קלים גרסין וחיבין עליו משום טומאה:
החלונות. עובי חלל החלונות שבחומות
העזרה סביב מבפנים ועובי החומה בראשה
למעלה: תנינא. דקדשי ודחי מצי
למעוטינהו: ה"ג אלא למעוטי לשכות אי
דבנויות בחול ופתוחות לקדש: שהכניס
נכנסין לשם ואוכלין שם קדשי קדשים ושירי
מנחה תלמוד לומר בחצר אהל מועד כו'.
ול"ג ושחטין שם קדשים קלים הכא וגם שאר
לשון הכתוב בספרים שבוש הוא וכן הגהתי
מספרו של רבינו: הא אמן תנן תוכן קדש.
ולחיוב עלייהו משום טומאה: מדרבנן. מצות
חכמים היא שלא יכנסו לחן בטומאה אבל
כרת וקרבן ליכא: והתנינא מנין ללשכות כו'.
ומדמרבין להו לענין אכילה ש"מ קדושתם
הן מן התורה דאי מדרבנן וקרא אסמכתא
הוא דיאך הקילו חכמים לעקור דבר
ולחשיר מקום חול לאכילת קדשי קדשים:
חצרות הרבה. במקום קדוש בחצר אהל
מועד: לאכילה שאני. דרבי בה קרא חצרות
הרבה: ואין שוחטין שם קדשים קלים. והא
בעינן לפני אהל מועד למעוטי צדי צודין: לאו
אמרת. דתני בה אין שוחטין אלמא לאו
קדשי תני נמי אין חיבין משום טומאה: מי לא
עסקינן דאיכא שחיטה כנגד הפתח. כשהיה
פתחו מכון כנגד פתחי בית החליפות: קדשי
שעה שאני. גזירת הכתוב היתה במילואים
אבל קדשי דורות איתרבו כדאמר התורה
ריבתה חצרות הרבה: כיום שאתה זוכה אתה
מקריב כיום שא אתה זוכה אי אתה מקריב.
הכי גרסין לה בכולה סוגיא כך מצאתי מוגה
והכי פירושה ביום הקריבו את זבחו שתהא
הקרבה חביחה ביום אחד ולא מהניא ליה
הלנה בראש המזבח לאכשורי לזריקה למחר:
לגופיה

ומדאורייתא ולא צאת הכובכים דומיא דאימורין ובשר דחשיב לקמן בהדי דם ומשתשקע החמה דלקמן לא היי כמו משתשקע החמה בעלמא דרגיל רבינו תם לפרש דשקיעה דווקא
משמע תחילת שקיעה אבל משתשקע משמע סוף שקיעה משום דקשה ליה דבסוף פרק במה מוליקין (שבט דף לד.) משמע משקיעת חמה עד לילה תלתא ריבעי מיל ובפרק מי שהיה
טמא (פסחים דף צד.) משמע דמשתשקע החמה עד צאת הכובכים ארבע מילין וחשיב ליה במדידת היום דמפרש רבינו תם דמשקיעה משמע תחילת שקיעה שהחמה מתחלת ליכנס בעובי
הרקיע ואתי שפיר דאידי דבסמוך קתני גבי בשר קדשים קלים ובבשרם משתשקע החמה של יום שני דהיינו על כרחך צאת הכובכים תני נמי האי לישנא גבי דם אף על גב שחלוקין זה
מזה ועיין תוס' שבת לה. ד"ה תרי תילתי מיל ותוס' פסחים צד. ד"ה ר' יהודה ותוס' מנחות כו. ד"ה נפסלו:

קדשי שעה שאני. דתלוא הכתוב באהל מועד דכתיב (ויקרא ח) ומפתח אהל מועד לא
תצאו שבעת ימים:
מנין לדם שנפסל בשקיעת החמה. פירש בקונטרס דלא מהניא ליה הלנה בראש המזבח
לאכשורי למחר לזריקה ותימה הניחא למאן דאמר אין לינה מועלת בראשו של
מזבח אלא למאן דאמר מועלת למה לי קרא
בלילה אין יכול לזרוק דביום צוותו תביש (שם ז)
ולמחר מיפסיל בעמוד השחר באימורים ובי
תימא דאיצריך קרא משום אימורין דקימא לן
(לקמן דף פד.) אם עלו לא ירדו וקמ"ל בדם
דירדו ואליבא דמאן אי לר"ג האמר לקמן פרק
המזבח מקדש (דף פג.) דלא ירד אף בדם ואי
לרבי יהושע הא אמר דאין המזבח מקדש פסולין
שלא ירדו אלא בהקטרה ואם כן קרא דהכא
למה לי ויש לומר דאיצטרך קרא לפסול דם
בלינה משום דהוה אמיתא דלא מיפסיל כי היכי
דאין חיבין עליו משום פיגול נותר ומיהו אין
טעם זה נכון דהרי עצים ולבנה לר' שמעון (לעיל
דף מו.) דאין חיבין עליהם משום נותר ומיפסיל
בלינה היבא דקדשו בבלי ועוד דהוה ליה למימר
מנין לדם שנפסל בלינה ויש לפרש שקיעת
החמה היינו תחילת שקיעה קודם צאת הכובכים
כדאמר דמשקיעת החמה ועד צאת הכובכים ד'
מילין בפרק מי שהיה טמא (פסחים צד.) וחסוב
יום לענין שמצותו ביום ומפסוק מיותר ממעט
ליה הכא מביים הקריבו ובכל דוכתא חשוב יום
עד צאת הכובכים כדאמר אף על פי שאין ראיה
לדבר זכר לדבר ואנחנו עושים במלאכה וחוצים
מחזיקים ברמחים מעלות השחר ועד צאת
הכובכים ואומר והיה לנו הלילה משמר והיום
מלאכה בפ"ב דמגילה (דף כו.) והשתא לא הוי
כמו שקיעת החמה דמסתב תענית (דף יב.) כל
תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית
וקבלה בידיו בצאת הכובכים ובמי שהיה טמא
(פסחים דף צג.) נמי הכי משמע דנפסל דם
בשקיעת החמה שקודם צאת הכובכים ארבע
מילין דחשיב דרך רחוקה מן המודיעים משום
דלא מטי לירושלים עד תחילת שקיעת החמה
דקעבר עליה זמן שחטת הפסח (ויקין) ללדות
הוא דמי שהיה טמא רבנן עובד הורחק כדי
שלא יבא לידי הלנת דם וכדי לזרום בפסח
והעמידו דבריהם במקום כרת והאי דלא חשיב
ליה בפסחים בהדי אינך בפ' האשה (דף צב.) ה"ג
לא חשיב תחיתב יבלתו והבאתו מחוץ לתחום
דלא חשיב אלא דברים של חידוש והא דאמר
בשמעתא דנאכלין ליום אחד מחשבים בדמו
משתשקע החמה היינו תחילת שקיעה

ומדאורייתא ולא צאת הכובכים דומיא דאימורין ובשר דחשיב לקמן בהדי דם ומשתשקע החמה דלקמן לא היי כמו משתשקע החמה בעלמא דרגיל רבינו תם לפרש דשקיעה דווקא
משמע תחילת שקיעה אבל משתשקע משמע סוף שקיעה משום דקשה ליה דבסוף פרק במה מוליקין (שבט דף לד.) משמע משקיעת חמה עד לילה תלתא ריבעי מיל ובפרק מי שהיה
טמא (פסחים דף צד.) משמע דמשתשקע החמה עד צאת הכובכים ארבע מילין וחשיב ליה במדידת היום דמפרש רבינו תם דמשקיעה משמע תחילת שקיעה שהחמה מתחלת ליכנס בעובי
הרקיע ואתי שפיר דאידי דבסמוך קתני גבי בשר קדשים קלים ובבשרם משתשקע החמה של יום שני דהיינו על כרחך צאת הכובכים תני נמי האי לישנא גבי דם אף על גב שחלוקין זה
מזה ועיין תוס' שבת לה. ד"ה תרי תילתי מיל ותוס' פסחים צד. ד"ה ר' יהודה ותוס' מנחות כו. ד"ה נפסלו:

אור לשלישי גרס כמו אור ל"ד דלאור שלישי משמע לילה שאחר שלישי כמו לאור עיבורו דבשמעתא קמייא דפסחים (דף ב:).
ת"ל עד יום. פ' בקנטרס ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד יום השלישי בעוד שהוא יום תאכלנו וקשה דהנותר הפסיק הענין ה"ד חיים מפרש עד יום השלישי ולא יום השלישי בכלל אי"כ אינו נאכל בכלל שלישי.

ונאכלין בכל העיר. פירש בקנטרס כדכתיב:
בפרשת ראה אנכי והבאתם שמה
עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם ותניא
בספרי רבי עקיבא אומר בשתי מעשרות הכתוב
מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן וכתבי
בההוא קרא ובכורות בקרבם וצאנכם ומדלא
קבע בהו מחיצה שמע מינה דנאכלין בכל העיר
ותימה גדול לפי דהא כתיב נמי היום חטאות
ואשמות דבעו קלעים וחכי תניא בספרי
מעשרותיכם ר"ע אומר בשתי מעשרות הכתוב
מדבר אחד מעשר דגן ואחד מעשר בהמה
ותרומת ידכם אלו הביורים כענין שנאמר ולקח
הכהן הטנא מידך ובכורות זה הבכור בקרבם
וצאנכם אלו חטאות ואשמות ואכלתם שם לפני
ה' אלהיכם אלו המחיצה ויש לתמוה אמאי לא
בעי בכור ומעשר מחיצה כיון דכתיב בהו לפני ה'
כמו שחשבה דדרשין (לעיל דף לב). לפני ה'
בעורה ועד אמרין בתמורה בסוף אלו קדשים
(דף בא) אם ללמוד על הבכור שנאכל לפניו (מן
הקלעים) מן החומה אינו צריך שיהי כבר נאמר
לפני ה' אלהיך תאכלנו וא"כ ליבעי לפניו מן
הקלעים כשחשבה ונראה דנפקא לן מדכתיב לא
תוכל לאכול בשעריך מעשר דגן וגו' ובכורות
בקרבם וצאנכם דמשמע בשעריך הוא דלא
תוכל לאכול הא בירושלים אכול ומעשר בהמה
גמר העברה העברה מבכור ומיהו קשה דבההוא
קרא נמי הא כתיב חטאות ואשמות כדרשין
בפ' בתרא דמכות (דף ק"ז). בקרן וצאנך אלו
חטאות ואשמות ונראה לפרש דנפקא לן
דמקשינן בגמ' לחוזה ושוק של שלמים הנאכלין
לשני ימים והיו הדין לענין שנאכלין בכל העיר
ותודה ואיל נזיר ושלמים נפקא לן קרא דחזה
ושוק של מילואין. לשני ימים. פ' בקנט'
בכור יליף לה בגמ' מעשר לא ידענא מחיבא
ושוב הגיה דיליף העברה העברה מבכור ותימה
א"כ תפשוט מהבא דדבר הלמוד בהיקש חזר
ומלמוד בגמ' ולעיל אמרין דאינו חזר ומלמוד
בגמ' מדריב יוחנן ונראה דמעשר יליף משלמים
בניין אב מה שלמים קדשים קלים אף מעשר
קדשים קלים דבכור נמי זהה אתי משלמים אי
לא משום דמתנה לכוך וא"כ מעשר דלא הוי
מתנה לכוך משלמים אתי. הפסח אינו נאכל
כר. תימה ליתני נמי דאינו נאכל אלא על מצות
ומוריס ותיירץ ה"ד חיים דלא חשיב אלא דבר
שכנגדו בקדשים והוא חלוק מהם דשאר קדשים
נאכלין ביום ובלילה עד היום ולכל אדם בכל
מאכל ופסח אינו נאכל אלא בלילה עד חצות
ולמנוי וצ"ל אי נמי לא תנא מצות ומוריס דאין
מעבדין א"כ לאו מצוה דגופיה
למה

לגופיה. אם כן, נימא קרא 'ביום זבחו יאכל', 'הקריבו'
למה לי. שמע מינה, ביום שאתה זוכה, אתה מקריב. ביום
שאי אתה זוכה, אי אתה מקריב. וידלמא, הכי קאמר
רחמנא, אי קריב דם האידינא, ניתאכיל בשר האידינא
ולמחר. אי קריב דם למחר, ניתאכיל בשר למחר וליומא
אחרתא. אם כן, נימא קרא 'ביום הקריבו יאכל', 'זבחו'
למה לי. שמע מינה, ביום שאתה זוכה, אתה מקריב.
ביום שאי אתה זוכה, אי אתה מקריב. איתמר, המחשב
לאור שלישי, חזקה אמר בשר, רבי יוחנן אמר פסול.
חזקה אמר בשר, דהא לא אינתיק לשריפה. רבי יוחנן
אמר פסול, דהא אידיחי ליה מאכילה. האוכל לאור
שלישי, חזקה אמר פסול, דלא אינתיק לשריפה. רבי יוחנן
אמר חייב, דהא אידיחי ליה מאכילה. תניא פוותיה דרבי
יוחנן, קדשים הנאכלין ליום אחד, מחשבין בדמן
משתשקע החמה. ובבשרן ובאימוריהן, משיעלה עמוד
השחר. קדשים הנאכלין לשני ימים ולילה אחת, מחשבין
בדמן משתשקע החמה. ובאימוריהן, משיעלה עמוד
השחר. ובבשרן, משתשקע החמה של שני ימים: תנו
רבנן, יכול יהו נאכלין לאור שלישי, ודין הוא, זבחים
נאכלין ליום אחד, זבחים נאכלין לשני ימים. מה זבחים
הנאכלין ליום אחד, לילה אחריהן. אף זבחים הנאכלין
לשני ימים, לילה אחריהן. תלמוד לומר, 'והנותר עד יום',
בעוד יום הוא נאכל, ואינו נאכל לאור שלישי. יכול ישירף
מיד, ודין הוא, זבחים נאכלין ליום אחד, זבחים נאכלין
לשני ימים. מה זבחים הנאכלין ליום אחד, תיכף לאכילה
שריפה. אף זבחים הנאכלין לשני ימים, תיכף לאכילה
שריפה, תלמוד לומר 'ביום השלישי באש ישירף', ביום
אתה שורפו, ואי אתה שורפו בלילה: משנה הבכור
והמעשר והפסח, קדשים קלים. שחיטתן בכל מקום
פעורה, ודמן טעון מתנה אחת, ובלבד שיתן כנגד היסוד.
שינה באכילתו, הבכור נאכל לפניהם, והמעשר לכל אדם.
ונאכלין בכל העיר, בכל מאכל, לשני ימים ולילה אחד.
הפסח אינו נאכל אלא בלילה, ואינו נאכל אלא עד חצות,
ואינו נאכל אלא למנוי, ואינו נאכל אלא צלי: גמרא
מאן תנא. אמר רב חסדא, רבי יוסי הגלילי היא, דתניא,
רבי יוסי הגלילי אומר, 'חלב' לא נאמר, אלא 'חלבם'.
'דמו' לא נאמר, אלא 'דמם'. לימד על בכור ומעשר ופסח,
שפוענין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח. כנגד היסוד, מנא
לן. אמר רבי אליעזר, אתאי 'זריקה' ו'זריקה' מעולה.

ועולה

לגופיה. ללמוד זמן אכילת שלמים ביום זבחתו וממחרת: ה"א כ"ב נימא קרא ביום זבחו
יאכל הקריבו למה לי ש"מ ביום שאתה זוכה אתה מקריב כו': דלמא הכי קאמר
רחמנא כו'. ה"ג אם כן נימא קרא וביום הקריבו יאכל זבחו למה לי ש"מ ביום שאתה זוכה
אתה מקריב כך הגהתי מספרו של רבי: ודלמא הכי קאמר רחמנא כו'. דלא תלה רחמנא
זמן אכילה בזבחה אלא בוריקה לאוכלו ביום
וזיקתו וממחרת: המחשב לאור שלישי
בשחיטת שלמים על מנת לאכול מן הבשר
לאור שלישי ליל שני לזבחה: כשר. דלא הוי
חוץ לזמנו: דלא אינתיק ליה. מזמנו לגמרי
ולחיות זמן שריפתו עכשיו עד צפרא כדתני'
לקמן בשמעתין: האוכל לאור שלישי. מבשר
קרן כשר: פסול. מקרבן שגגת נותר: לא
אינתיק לשריפה. הלכך לא נותר הוא:
מחשבין בדמן משתשקע החמה. אם שחט על
מנת לזרוק דמן משתשקע החמה פיגול
ובאכילת בשר ובהקטרת אימוריהם אם חישב
בשחיטה על מנת לאכול מבשרו או להקטיר
מאימוריהן משיעלה עמוד השחר פיגול דהיינו
חוץ לזמן זידידה: ה"ג והנאכלין לשני ימים
ולילה אחד מחשבין בדמן משתשקע החמה
ובאימורין משיעלה עמוד השחר ובבשרן
משתשקע החמה של שני ימים. והיינו לאור
שלישי כר' יוחנן לענין דם ואימורין קדשי
קדשים וקדשים קלים שוין דדם ואימורין
לעולם קדשי קדשים הם: לילה אחריהם.
דכתיב בתורה (ויקרא ז') לא יניח ממנו עד בקר
והא כל הלילה נאכל אף כאן בשלמים תהא
לילה אחר יום המחרת: עד יום. גבי אכילה
כתיב בקדושים תדיו ביום זבחכם יאכל
וממחרת והנותר עד יום בעוד שהוא יום
תאכלנו: יכול ישירף מיד. לאור שלישי הואיל
ועבר זמן אכילתו: מה לחלף. בנאכלין ליום
אחד תיכף לאכילה שריפה דכתיב גבי
מילואים ואם יותר מבשר המילואים וגו' ביצו
את אהרן כתיב ובהאי קרא לא כתיב אכילה
אלא שריפה ולכאפי לא כתיב עד יום אלא ביום:
מתני' והמעשר. מעשר בהמה: מתנה
אחת. דלא כתיב בהו דהו סביב ואת ואת פנימ'
תורוק כתיב בבכור דהו נמי מהבא ידענא
כדאמרין בגמ': כנגד היסוד. במקום שיש
יסוד תחתיו למעוטי מזור ודרום: שינה
באכילתו. אע"פ שהשהה הכתוב את מתן
דמם שינה באכילתו זה מזה: הבכור נאכל
לכהנים. כדכתיב ובושרם יהיה לך (במדבר
יח): והמעשר לכל אדם. שלא מצינו לו
בתורה שיתן לכוך: ונאכלין בכל העיר
בכל מאכל גרס ולא גרס' לכל אדם דהא
קתני בכור לכהנים: בכל העיר. כדכתיב
והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת
מעשרותיכם (דברים יב) ותניא בספרי ר'
עקיבא אומר בשתי מעשרות הכתוב מדבר
אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן וכתבי
בההוא קרא ובכורות בקרבם וצאנכם
ומדלא קבע בהו מחיצה שמע מינה בכל
העיר נאכלין: לשני ימים ולילה אחד.
בבכור יליף לה בגמ' מעשר לא ידענא

מהדיכא: אלא בלילה. כדכתיב בלילה הזה (שמות יב): ואינו נאכל אלא עד חצות. בגמ' יליף לה: למנוי. שנמנו בדמי לקחתו כדכתיב לפי אכלו תכוסו (שם): גמ'
מאן תנא. מעשר ופסח בוריקה ממשיך מתן דמים בכור ומעשר ופסח וקדשני שינה באכילתו מכלל דמתן דמים לא שינה ובבכור כתיב ואת דמם תורוק (במדבר יח):
דמו לא נאמר. אך בכור שור וגו' אבל לר' ישמעאל פסח בשפיכה דנפקא ליה מתן דמים לפסח מודם זבחיך ישפר (דברים יב):

ועולה

בשעת השחיטה מחשבת חוץ לזמנו, בְּדָמָן – על מנת לזרוק את דמם
מִשְׁתַּשְׁקֵעַ הַחֲמָה של יום השחיטה, שמזמן זה נחשב 'חוץ לזמנו'
לענין זריקת הדם. וּבְכַשְׁרֵן וּבְאִימורֵיהֶן, כלומר ולענין אכילת בשרם
והקטרת אימוריהם, מחשבת 'חוץ לזמנו' היא באופן שחשב לאכול
את הבשר, או להקטיר את האימורים, מִשְׁעֵלָה עֲמוּד הַשֶּׁחֶר
שלמחרת יום ההקרבה.
קִדְשֵׁי הַנֶּאֱכָלִין לְשָׁנִי יָמִים וְלֵילָה אֶחָת, כגון שלמים ובכור ומעשר
בהמה, מִחֲשָׁבִין מחשבת חוץ לזמנו בְּדָמָן – על מנת לזרוק את דמם
מִשְׁתַּשְׁקֵעַ הַחֲמָה של יום השחיטה. שמזמן זה נחשב 'חוץ לזמנו'
לענין זריקת הדם. וּבְאִימורֵיהֶן, מחשבת 'חוץ לזמנו' היא באופן
שחשב להקטירם מִשְׁעֵלָה עֲמוּד הַשֶּׁחֶר שלמחרת יום ההקרבה,
ובמבואר לעיל לענין קדשים הנאכלים ליום אחד. וּבְכַשְׁרֵן, מחשבת
'חוץ לזמנו' היא באופן שחשב לאכול מִשְׁתַּשְׁקֵעַ הַחֲמָה שֶׁל שָׁנִי
יָמִים, דהיינו שחשב לאוכלם באור ליום השלישי. ומבואר בדברי
הברייתא, שלענין אכילת הבשר, 'חוץ לזמנו' הוא כבר בשקיעת
החמה של היום השני, ואף על פי שעדיין לא הגיע זמן השריפה,
וכדברי רבי יוחנן.
הגמרא מביאה ברייתא הדנה כמה הוא זמן אכילת השלמים: תָּנוּ
רַבִּנּוּן, יָכוֹל הֵייתִי לומר שיהיו השלמים נֶאֱכָלִין אֶף לְאֹר – בליל יום
השלישי לשחיטתם. וְרִין הוּא שיהיו נאכלים אז, שהרי יש וְכָחִים
הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, כגון קרבן תודה, ששנינו לעיל (נח) שנאכל ליום
ולילה, וְיֵשׁ וְכָחִים הַנֶּאֱכָלִין לְשָׁנִי יָמִים, שהם השלמים ושאר קדשים
קלים שדינם כן. ולפיכך היה מקום לומר, מָה – כשם שוְכָחִים
הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, לֵילָה אֶחָדֵיהֶן – הלילה נגרר אחר היום, שכשם
שנאכלין ביום, כך הם נאכלין גם בלילה, וכמו שנאמר בקרבן תודה
(ויקרא טו) 'לֹא יִנִּיחַ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר', משמע שכל הלילה הוא נאכל. ואם
כן אֵף וְכָחִים הַנֶּאֱכָלִין לְשָׁנִי יָמִים, לֵילָה אֶחָדֵיהֶן – ליל שלישי יגרר
אחר היום שלפניו (יום השני), ויאכלו גם בלילה שלאחר יום השני.
תְּלִמּוּד לומר, 'ביום וְכָחִים יֶאֱכַל וּמִמָּחֶרֶת וְהַנּוֹתֵר עַד יוֹם הַשְּׁלִישִׁי
בְּאֵשׁ יִשְׂרָף' (שם יט טו). ומזה שנאמר 'יֶאֱכַל וגו' עד יום' וגו', יש לדרוש
שְׁעוֹד יוֹם הוּא (בשר השלמים) נֶאֱכָל, ודהיינו עד סוף היום השני,
וְאֵינוּ נֶאֱכָל לְאֹר – בליל יום השלישי לשחיטתו.
הברייתא מבררת אימתי הוא זמן שריפת הנותר מבשר השלמים:
לאחר שהתבאר שאין בשר השלמים נאכל בליל שלישי, יָכוֹל הֵייתִי
לומר שהנותר לאחר שקיעת החמה של היום השני יִשְׂרָף מִיָּד,
מאחר ועבר זמן אכילתו. וְרִין הוּא שישרף מיד, שהרי יש וְכָחִים
הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, כגון קרבן תודה, וְיֵשׁ וְכָחִים הַנֶּאֱכָלִין לְשָׁנִי
יָמִים, ודהיינו השלמים. ולפיכך היה מקום לומר, מָה וְכָחִים הַנֶּאֱכָלִין
לְיוֹם אֶחָד, תִּיכָף – מיד, בסמוך לְאֶכֶלָה – לסוף זמן האכילה הוא
זמן הַשְּׂרִיפָה, שהרי זמן אכילתם הוא עד סוף הלילה שלאחר יום
הקרבנות, ואז הוא זמן שריפת הנותר, כמו שנאמר בקרבנות
המילואים (שמות כט לד) 'וְאֵם יִתֵּר מִבֶּשֶׂר הַמִּלּוֹאִים וְגַם הַלֶּחֶם עַד
הַבֹּקֶר, וְשָׂרַפְתָּ אֶת הַנּוֹתֵר בְּאֵשׁ, לֹא יֶאֱכַל כִּי קֹדֶשׁ הוּא.' ואם כן אֵף
וְכָחִים הַנֶּאֱכָלִין לְשָׁנִי יָמִים, יהיה תִּיכָף לְאֶכֶלָה זמן הַשְּׂרִיפָה,
וישרפו את הנותר מבשר השלמים מיד בסוף היום השני. תְּלִמּוּד
לומר, 'וְהַנּוֹתֵר מִבֶּשֶׂר הַזֶּבֶחַ בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּאֵשׁ יִשְׂרָף' (ויקרא יח ט)
ומזה שנאמר 'ביום השלישי' למדנו שרק בְּיוֹם השלישי אֶתָּה
שׂוֹרֵף, וְאִי אֶתָּה שׂוֹרֵף בְּלֵילָה שלפניו.

משנה

משנתינו עוסקת בדיני הקרבת ואכילת קרבן בכור מעשר ופסח, ובזה
משלימה את דיני קדשים קלים: הַבְּכוֹר – פטר רחם זכר של בהמה
טהורה, וְהַמֵּעֶשֶׂר – מעשר בהמה, וְקָרֵן הַפֶּסַח הקרב בערב הפסח
בי"ד ניסן, קרבנות אלו הם קִדְשֵׁי קָלִים.
המשנה מבארת את דיני הקרבתם: שְׁחִיטָתָן בְּכָל מְקוֹם בְּעוֹרָה, כדין
שאר קדשים קלים, וְדָמָן מִעוֹן מִתְּנֶה אֶחָת עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמַשָּׁה, כמו
שכתוב בבכור (במדבר יח טו) 'אֶת דָּמָן תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ' ולא כתוב
'סביב', ומעשר ופסח נלמדים מבכור. וּבְלִבָּד שִׁיתָן בְּגִנֵּד הַיָּסוֹד שֶׁל

לְגוֹפִיָּה – נצרך הוא ללמדנו את עצם הדין המבואר בו, שזמן אכילת
השלמים הוא לשני ימים ולילה, וכמו שנאמר בפסוק 'ביום הקריבו
אֶת זִבְחוֹ יֶאֱכַל וּמִמָּחֶרֶת, וכיצד ניתן לדרוש ממנו שהדם נפסל
בשקיעת החמה. מתרצת הגמרא: אין לומר שהפסוק בא להשמיענו
רק את זמן אכילת השלמים, שֶׁאֵם כֵּן, יִמָּא קָרָא – היה צריך להיות
כתוב רק 'ביום וְכָחוּ יֶאֱכַל וּמִמָּחֶרֶת, תיבת 'הקריבו' לָמָּה לִי
שנכתבה בפסוק. אלא שֶׁמָּעַם מִיָּנָה, שהפסוק בא להשמיענו גם דרשה
זו, שדווקא בְּיוֹם שֶׁאֶתָּה זֹכֶכָה אֶתָּה מְקָרִיב, אבל בְּיוֹם שֶׁאִי אֶתָּה
זֹכֶכָה, דהיינו לאחר ששקעה החמה של יום הוביחה, אִי אֶתָּה מְקָרִיב
– אין אתה רשאי לזרוק את הדם, משום שנפסל בשקיעת החמה.
מקשה הגמרא: מניין לנו לדרוש מהפסוק שהדם נפסל בשקיעת
החמה, וְדִילֵמָּה הֵכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא – שמה כוונת הפסוק היא כך, אִי
קָרִיב דָּם הָאֵדִינָא – אם נזרק הדם ביום השחיטה, נִיתָאֲכִיל בְּשֶׁר
הָאֵדִינָא וְלִמָּחֶר – יאכל הבשר ביום הזריקה ולמחרתו. אבל אִי קָרִיב
דָּם לְמָחֶר, נִיתָאֲכִיל בְּשֶׁר לְמָחֶר וְלִיוֹמָא אֶחָרָא – יאכל הבשר
למחר וביום שלאחריו. ודהיינו שיתכן שהפסוק בא ללמדנו שלעולם
זמן אכילת השלמים הוא ביום זריקת הדם ולמחרתו. ומניין לנו
לדרוש שאם לא נזרק הדם ביום הוביחה, נפסל בשקיעת החמה.
מתרצת הגמרא: אין לדרוש כך את הפסוק, שֶׁאֵם כֵּן, יִמָּא קָרָא
'ביום הקריבו יֶאֱכַל וּמִמָּחֶרֶת, ותיבות 'את וְכָחוּ' לָמָּה לִי. אלא
שֶׁמָּעַם מִיָּנָה, בְּיוֹם שֶׁאֶתָּה זֹכֶכָה, אֶתָּה מְקָרִיב, אולם בְּיוֹם שֶׁאִי אֶתָּה
זֹכֶכָה, אִי אֶתָּה מְקָרִיב, וללמדנו שהדם נפסל בשקיעת החמה.
נאמר בתורה אצל קרבן שלמים הנאכלים לשני ימים ולילה אחד
'וְאֵם הָאֲכִיל יֶאֱכַל בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי, פגול הוא לא יִרָצֶה'. ודרשה הגמרא
(לעיל כח) שכוונת הפסוק לקרבן שחשבו בו מחשבת אכילה שלא כדין,
שהקרבן נתפגל ונפסל. שתי סוגי מחשבות פיגול ישנן, א. לאכול את
הבשר או להקטיר את האימורים או לזרוק את הדם 'שלא בזמנם'. ב.
לאכול את הבשר או להקטיר האימורים או לזרוק הדם 'חוץ
למקומם'.
קרבן השלמים, זמן אכילתו הוא לשני ימים ולילה אחד שביניהם,
כמו ששנינו לעיל (נח), ודהיינו עד שקיעת החמה של היום השני. ואם
עבר זמן אכילתו ונשתתיר ממנו, אינו נשרף באור ליום שלישי, אלא
רק בבוקר של יום השלישי. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים, כיצד
היא מחשבת 'חוץ לזמנו' לענין אכילת בשר השלמים: אִיתָמַר,
הַמִּחְשָׁב בשעת שחיטת השלמים, על מנת לאכול את בשרם לְאֹר –
בליל יום השלישי, דהיינו בלילה השני לשחיטתם. חֻקִּיהָ אָמַר
הַקָּרֵן בְּשֶׁר, ואין זה נחשב מחשבת 'חוץ לזמנו'. ורַבִּי יוֹחָנָן אָמַר
פְּסוּל, ונחשב למחשבת 'חוץ לזמנו', שהרי חשב לאכול באור שלישי
שאינו זמן אכילתו.
מבארת הגמרא את מחלוקתם: חֻקִּיהָ אָמַר בְּשֶׁר, דִּהָא לֹא אֵינְתִּיק
– שהרי בליל שלישי עדיין לא ניתק דינו לגמרי מאכילה לְשִׁרְיָה,
שאינו הנותר נשרף אלא בבוקר יום השלישי. ולכן אין זה נחשב
כמחשבת 'חוץ לזמנו'. ורַבִּי יוֹחָנָן אָמַר פְּסוּל, דִּהָא אֵינְתִּיהּ לִיה –
שהרי כבר נדחה בשר הקרבן מֵאֲכִילָה, שזמנו עד שקיעת החמה של
היום השני. ולפיכך הרי זו מחשבת 'חוץ לזמנו', והקרבן פסול.
הגמרא מביאה מחלוקת נוספת בין חזקיה רבי יוחנן בענין דומה:
הָאוֹבֵל מבשר קרבן שלמים כשר לְאֹר – בליל יום השלישי
לשחיטתו, בשוגג, חֻקִּיהָ אָמַר פְּסוּל הוּא מִלְּהִיבָא קָרֵן חֲטָאת הַבֹּא
על אכילת נותר בשוגג. משום דִּלֵּא אֵינְתִּיק – שהרי עדיין לא ניתק
דינו מאכילה לגמרי לְשִׁרְיָה, שאין הנותר נשרף אלא בבוקר יום
השלישי. ולכן אין הבשר נחשב נותר גמור, והאוכלו פטור מקרבן.
ואילו רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, תִּיבִי הוּא קָרֵן עַל אכילת נותר זה בשוגג,
דִּהָא אֵינְתִּיהּ לִיה – שהרי כבר נדחה בשר הקרבן מֵאֲכִילָה שזמנו עד
שקיעת החמה של היום השני. ולפיכך הרי זה אכילת נותר, וחייב
קרבן.
הגמרא מביאה ראייה לשיטת רבי יוחנן, שליל שלישי נחשב 'חוץ
לזמנו': תִּנְיָא בְּנֻתִיָּה דְרַבִּי יוֹחָנָן, קִדְשֵׁי הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, כגון
קדשי קדשים וקרבן תודה ואיל נזיר, שנאכלים ליום ולילה, מִחֲשָׁבִין

שואלת הגמרא: וְעוֹלָה גּוֹפֵה מִנֶּלֶךְ שְׁצִיר לְזֶרֶק דְּמָה כְּנֶגֶד הַיִּסּוּד.
משיבה הגמרא: דְּכִתְבִּיב (ויקרא ד כה) בדין שפיכת שיירי דם חטאת נשיא
אֶל יִסּוּד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה, וְתִיבַת 'העלה' מיותרת, כי ידענו ממילא
שישפוך את הדם על יסוד מזבח העולה ולא על יסוד מזבח הפנימי,
כי למזבח הפנימי לא היה יסוד, אלא לְמַד עַל עוֹלַת חוֹבָה שֶׁמְעוֹנָה
יִסּוּד.

מקשה הגמרא: אם אכן לומדים מתן דמם של בכור מעשר ופסח
שהוא כנגד היסוד, בגזירה שוה מעולה, מדוע איננו מודמים את מתן
דמם למתן דם העולה לגמרי, ונאמר אִי מֶה לְחֵלֶךְ (בעולה) שְׁתֵּי
מִתְנוּת שֶׁהֵן אַרְבַּע – נותן על שני קרנות המזבח מלמטה שתי מתנות
המתפשטות לארבע רוחות, האחת כנגד השניה באלכסון. אָם כֵּן
במתן דם הבכור המעשר והפסח נאמר שיתן שְׁתֵּי מִתְנוּת שֶׁהֵן
אַרְבַּע, ובמשנה שנינו שדמם טעון מתנה אחת בלבד.

מתרצת הגמרא: אָמַר אֲבִי, אי אפשר ללמוד מעולה להצריך בכור
מעשר ופסח שתי מתנות שהן ארבע, משום שאם כן, לָמָּה לִי
לְמַכְתָּב – מדוע כתבה התורה 'כְּכִיב' בְּעוֹלָה, וחזרה וכתבה 'כְּכִיב'
גם בַּחֲטָאֵת המילואים. הרי אפשר היה לכתוב רק באחד מהם, וילמד
חבירו ממנו, וכיון שכתבה התורה 'כְּכִיב' הן בעולה והן בחטאת, הֲוֵנוּ
שְׁנֵי כְּתוּבִין תְּכָאִין כְּאֶחָד – הרי אלו שני פסוקים שאחד מהם מיותר,
וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִין תְּכָאִין בְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין אָף עַל יְדֵי גִזְרָה שׁוּה.
ונאמר שאין אנו יכולים ללמוד מעולה להצריך שתי שטח ארבע
בבכור מעשר ופסח, נשאר הדין שדינם במתנה אחת בלבד.

מקשה הגמרא: הִנֵּחָא – תירוץ זה נכון לְמַאן דְּאָמַר שני כתובים
הבאים כאחד אֵין מְלַמְּדִין, אֲלָא לְמַאן דְּאָמַר מְלַמְּדִין, מֵאִי אִיכָא
לְמִימַר – מה יש לך לומר, הרי אפשר ללמוד בגזירה שוה מעולה
שבכור מעשר ופסח מתנותיהם שתי שטח ארבע. מתרצת הגמרא:
הֵוֵי – עם ה'סביב' האמור באשם, יש לנו שְׁלִשָּׁה כתובים הבאים
כאחד. וְשְׁלִשָּׁה נְדָא אֵין מְלַמְּדִין – הכל מודים שאין מלמדין.

שנינו במשנה: הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לְפָנֵינוּ וכו', לשני ימים ולילה אחד.
הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מקור הדין שבכור נאכל לשני
ימים ולילה אחד: תָּנוּ רַבָּנֵינוּ, מִנֶּלֶךְ לְבָכוֹר שֶׁנֶּאֱכָל לְשֵׁנִי יָמִים וְלֵילָה
אַחַד, שֶׁנֶּאֱמַר אֶצֶל קָרְבָן בְּכוֹר (במדבר יח יח), 'וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָּךְ, בְּחֹזֶה
הַתְּנוּפָה וּבְשׁוֹק הַיָּמִין. הַקִּישׁוֹ הַכְּתוּב אֶת הַבְּכוֹר, לְחֹזֶה וְשׁוֹק שֶׁל
שְׁלָמִים, לְלִמּוּד, מֶה שְׁלָמִים נֶאֱכָלִין לְשֵׁנִי יָמִים וְלֵילָה אַחַד, אָם
בְּכוֹר נֶאֱכָל לְשֵׁנִי יָמִים וְלֵילָה אַחַד.

הברייתא מביאה משא ומתן בין התנאים בענין זה: וְזוֹ שְׂאֵלָה נִשְׂאָלָה
לְפָנֵי חֲכָמִים בְּבֵרִים בִּבְנֵינָה. בִּשְׂר הַבְּכוֹר לְכִמָּה יָמִים נֶאֱכָל. נִעְנֶה
רַבִּי טַרְפוֹן וְאָמַר, לְשֵׁנִי יָמִים וְלֵילָה אַחַד. הִיָּה שֵׁם תַּלְמִיד אַחַד
שֶׁבָּא לְבֵית הַמְּדֻרָּשׁ לְפָנֵי חֲכָמִים תַּחֲלָה – תַּחֲלִית הַגְּעוּתוֹ, וְרַבִּי יוֹסִי
הַגִּלְלִי שָׁמוּ. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי לְרַבִּי טַרְפוֹן, רַבִּי, מִנֶּלֶךְ לָךְ דִּין
זֶה. אָמַר לוֹ רַבִּי טַרְפוֹן, כֵּן, שְׁלָמִים קָרְשִׁים קָלִים, וּבְכוֹר קָרְשִׁים
קָלִים, וְיֵשׁ לְלִמּוּד בְּבִנָּן אֵב וְלֹמַר, מֶה שְׁלָמִים נֶאֱכָלִין לְשֵׁנִי יָמִים
וְלֵילָה אַחַד, אָם בְּכוֹר נֶאֱכָל לְשֵׁנִי יָמִים וְלֵילָה אַחַד.

רבי יוסי הגלילי הקשה על לימודו של רבי טרפון: אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי
הַגִּלְלִי לְרַבִּי טַרְפוֹן, רַבִּי, מְדוּעָה דִּמִּית בְּכוֹר לְשָׁלָמִים וְלִמְדַת שְׁנֵאֵכָל
לְשֵׁנִי יָמִים וְלֵילָה אַחַד, וְהִרִי יֵשׁ לְדַמּוּתוֹ לְחֹטָאֵת וְאִשָּׁם וְלִלְמּוּד
שִׁיאֵכָל לִיּוֹם וְלֵילָה. שְׁהִרִי בְּכוֹר הוּא מִתְּנָה לְבָהֶן, וְחֲטָאֵת וְאִשָּׁם
מִתְּנָה לְבָהֶן, שְׁבִשְׂרָם נֶאֱכָל לְכַהֲנִים, מֶה שֶׁאֵין כֵּן שְׁלָמִים שְׁנֵאֵכָלִים
לְבַעֲלֵיהֶם. וְאִם כֵּן יֵשׁ לְדוֹן בְּבִנָּן אֵב וְלֹמַר, מֶה חֲטָאֵת וְאִשָּׁם
נֶאֱכָלִים לִיּוֹם וְלֵילָה בְּלִבְדָּה, אָם בְּכוֹר יֵאֵכָל לִיּוֹם וְלֵילָה בְּלִבְדָּה.

תירוצו של רבי טרפון: אָמַר לוֹ רַבִּי טַרְפוֹן, נָדוֹן בְּבִנָּן אֵב, דְּבָר
(מ)תוֹךְ דְּבָר הַדּוּמָה לוֹ, וְנִלְמַד דְּבָר (מ)תוֹךְ דְּבָר הַדּוּמָה לוֹ יוֹתֵר,
מֶה שְׁלָמִים אֵין בְּאֵין לְכַפֵּר עַל חֲטָא, אָם בְּכוֹר אֵינוּ כָּא לְכַפֵּר עַל
חֲטָא, וְאֵינוּ כּוֹחֲסִים בְּבִנָּן אֵב עַל חֲטָא. לְכֵן יוֹתֵר מִשְׁתַּבֵּר
לְלִמּוּד בְּכוֹר מִשְׁלָמִים, וְלֹמַר, מֶה שְׁלָמִים נֶאֱכָלִים לְשֵׁנִי יָמִים
וְלֵילָה אַחַד, אָם בְּכוֹר נֶאֱכָל לְשֵׁנִי יָמִים וְלֵילָה אַחַד.

רבי יוסי הגלילי חזר ומקשה על דברי רבי טרפון: אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי
הַגִּלְלִי, רַבִּי, אֵכָן, נָדוֹן דְּבָר מְדָבֵר, וְלִלְמַד דְּבָר מְדָבֵר, אֵבֵל חֲטָאֵת

וְאִשָּׁם מִתְּנָה לְבָהֶן, וּבְכוֹר גַּם הוּא מִתְּנָה לְבָהֶן, וּבְעוֹד דְּבַר דּוּמִים
הֵם, מֶה חֲטָאֵת וְאִשָּׁם אֵין בְּאֵין בְּכוֹר וְנִדְבָה, אֵלָא רַק עַל חֲטָא, אָם
בְּכוֹר אֵינוּ בֹא בְּכוֹר וְנִדְבָה, שְׁהִרִי אֵין אָדָם יִכּוֹל לְהִבְיָא קָרְבָן בְּכוֹר
בְּכוֹר וְנִדְבָה, שְׁבִכּוֹר הוּא רַק פֶּטֶר רַחֵם לֵאמֹר. וּמֵאַחֵר דּוּמָה בְּכוֹר
לְחֹטָאֵת וְאִשָּׁם בְּשֵׁנִי דְּבָרִים אֵלוֹ, יֵשׁ לְדוֹן וְלֹמַר, מֶה חֲטָאֵת וְאִשָּׁם
נֶאֱכָלִין לִיּוֹם וְלֵילָה אַחַד, אָם בְּכוֹר נֶאֱכָל לִיּוֹם וְלֵילָה אַחַד.

רבי עקיבא ענה לרבי יוסי הגלילי במקומו של רבי טרפון: קָפִין רַבִּי
עֲקִיבָא לְתוֹךְ הַדְּבָרִים, וְנִסְתַּלַּק [– נשתתק] רַבִּי טַרְפוֹן, שֶׁלֹּא הִיתָה
לוֹ תְּשׁוּבָה. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, הִרִי הוּא אֹמַר 'וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָּךְ'
כְּחֹזֶה הַתְּנוּפָה וּבְשׁוֹק הַיָּמִין, הַקִּישׁוֹן הַכְּתוּב אֶת הַבְּכוֹר, לְחֹזֶה וְשׁוֹק
שֶׁל שְׁלָמִים. וְלֹמַדִּים אֵנוּ מִן הַהִיקֵשׁ וְלֹא בְּבִנָּן אֵב, מֶה שְׁלָמִים, וְחֹזֶה
וְשׁוֹק שֶׁלָּהֶם, נֶאֱכָלִין לְשֵׁנִי יָמִים וְלֵילָה אַחַד, אָם בְּכוֹר נֶאֱכָל לְשֵׁנִי
יָמִים וְלֵילָה אַחַד. וְאֵין אֵנוּ לֹמַדִּים מְבִנִּין אֵב שִׁיכּוֹל אֶתָּה לְהַשִּׁיב
שֶׁנִּלְמַד בְּבִנָּן אֵב מִחֲטָאֵת וְאִשָּׁם שְׁדוּמִים יוֹתֵר, שְׁהִרִי אֵין מְשִׁיבִין עַל
הַהִיקֵשׁ.

רבי יוסי הגלילי הקשה גם על דברי רבי עקיבא: אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי
הַגִּלְלִי, הַקִּישְׁתָּו לְחֹזֶה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים, וְאֵין מְקִישׁוֹ לְחֹזֶה וְשׁוֹק
שֶׁל תְּוֹרָה – אֵכָן הַתּוֹרָה הַקִּישָׁה בְּפִסּוּק 'כְּחֹזֶה הַתְּנוּפָה וּבְשׁוֹק הַיָּמִין'
לָךְ יִהְיֶה' אֶת הַבְּכוֹר לְחֹזֶה וְשׁוֹק, אֵבֵל הַכְּתוּב לֹא פִירֵשׁ לֵאמֹר חֹזֶה
וְשׁוֹק הַקִּישׁוֹ, הָאֵם לְשָׁלָמִים, אוֹ לְתוֹרָה. וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא נִתְפַּרֵשׁ, עֲלִינוּ
לְהַחֲמִיר, וְלַהֲקִישׁוֹ לְקָרְבָן תּוֹרָה שׁוּמְנוּ מוּעֵט, וְלֹמַר, מֶה תּוֹרָה
נֶאֱכָלִית לִיּוֹם וְלֵילָה אָם בְּכוֹר נֶאֱכָל לִיּוֹם וְלֵילָה.

רבי עקיבא ענה תירוץ אחר לרבי יוסי הגלילי: אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא,
אִמְנֵם דְּחִית אֶת הַהִיקֵשׁ, אֵבֵל יֵשׁ לָנוּ מִקְרָא מִיּוֹתֵר אֶצֶל בְּכוֹר, שֶׁמִּמֶּנּוּ
נִלְמַד שֶׁהַבְּכוֹר נֶאֱכָל לְשֵׁנִי יָמִים וְלֵילָה אַחַד. הִרִי הוּא אֹמַר,
'וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָּךְ', שֶׁאֵין תַּלְמוּד לֹמַר – שְׁמִיּוֹתֵר מֶה שֶׁנֶּאֱמַר 'לָּךְ'
יִהְיֶה, וְכֵּהָ תַּלְמוּד לֹמַר 'לָּךְ יִהְיֶה'. אֵלָא שֶׁחֹסִיף הַכְּתוּב הַזֶּה
אַחֲרֵת נֹסֵף לוֹ שֶׁלְּמַדְנוּ מִן הַהִיקֵשׁ, בְּבָכוֹר. וְלִכֵּן גַּם אֵם יֵשׁ לְלַמּוֹד
מִתּוֹרָה שֶׁהַבְּכוֹר נֶאֱכָל לִיּוֹם וְלֵילָה בְּלִבְדָּה, הִרִי בְּתִיבוֹת 'לָךְ יִהְיֶה'
הוֹסִיף הַכְּתוּב יוֹם נֹסֵף לְאֵכִילַת הַבְּכוֹר, וְהִרִי הוּא נֶאֱכָל לְשֵׁנִי יָמִים
וְלֵילָה אַחַד.

רבי ישמעאל סובר כתירוץ הראשון של רבי עקיבא, ודוחה את
תירוצו האחרון: וּבְשֶׁנֶּאֱמַר הַדְּבָרִים לְפָנֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, אָמַר לָהֶן,
לְתַלְמִידִים, צִאוּ וְאָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי עֲקִיבָא, מְעִיתָה, בְּמָה שֶׁחֲזַרְתָּ בָּךְ,
וְהוֹדִית לְרַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי שִׁישׁ לְהַקִּישׁ לְחֹזֶה וְשׁוֹק שֶׁל תּוֹרָה וְלֹא
לְשָׁלָמִים. שְׁהִרִי תּוֹרָה עֲצַמָּה מִהִיכָן לְמַדָּה שְׁחֹזָה וְשׁוֹק שֶׁלָּה נִיתַן
לְכַהֵן, מְשָׁלָמִים – מֶהָה שֶׁהַקִּישָׁה הַכְּתוּב לְשָׁלָמִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ויקרא
ד כ) 'זֹאת תוֹרַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר יִקְרִיב לָהּ, אֵם עַל תּוֹרָה יִקְרִיבֶנּוּ'.
[וכֵּן] דְּבָר הַלְּמַד בְּהִיקֵשׁ [– חֹזֶה וְשׁוֹק שֶׁל תּוֹרָה], חֲזוֹר וּמְלַמְּד
בְּהִיקֵשׁ לְבָכוֹר שִׁיאֵכָל לִיּוֹם וְלֵילָה, וְהִרִי שְׁנִינוּ לְעִיל (מט) שְׁאֵינוּ חֲזוֹר
וּמְלַמְּד. הָאֵין אֵין עוֹלֵף רַבִּי עֲקִיבָא, לִידוֹן בְּלָשׁוֹן אַחֲרָיו שְׁבוּ הוֹדִית
לְרַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי שִׁישׁ לְהַקִּישׁ אֶת הַבְּכוֹר לְתוֹרָה וְלֹא לְשָׁלָמִים, אֲלָא
בְּלָשׁוֹן רֵאשׁוֹן, שְׁבוּ הַשְׁבַּת לְרַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי שִׁישׁ לְהַקִּישׁ אֶת הַבְּכוֹר
לְשָׁלָמִים שִׁיאֵכָל כְּמוֹתָם לְשֵׁנִי יָמִים וְלֵילָה.

הגמרא מבררת את המחלוקת של רבי ישמעאל ורבי עקיבא בפירושו
הפסוק 'לָךְ יִהְיֶה'. שואלת הגמרא: וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל הָאֵין 'לָךְ יִהְיֶה' מֵאִי
עֲבִיד לִיה – מאחר ולומד הוא מההיקש לשלמים שבכור נאכל לשני
ימים ולילה אחד, מֶה דּוֹרֵשׁ מִהַפְּסוּק 'לָךְ יִהְיֶה'. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא:
שְׁפִסּוּק זֶה לִימָד עַל בְּכוֹר בְּעַל מוֹם שֶׁאָף הוּא מִתְּנָה לְבָהֶן, שֶׁלֹּא
מְצִינוּ לוֹ לִימָד בְּכָל הַתּוֹרָה אֵלָא מִיִּתּוֹר זֶה שֶׁל 'לָךְ יִהְיֶה'.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי עֲקִיבָא הוֹלֵמַד מִן הַפְּסוּק 'לָךְ יִהְיֶה' שֶׁהַבְּכוֹר
נֶאֱכָל לְשֵׁנִי יָמִים וְלֵילָה, מִנֶּלֶךְ לוֹ שֶׁבְּכוֹר בְּעַל מוֹם נִיתַן לְכַהֵן. מְשִׁיבָה
הַגְּמָרָא: לִיָּה לִיָּה מֶהָה שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח יח) 'וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ' בְּלָשׁוֹן
רַבִּים, וּמִשְׁמַע שִׁישׁ שְׁנֵי בְּכוֹרִים הַנִּתְּנִים לְכַהֵן, חֵד תָּם וְחֵד בְּעַל
מוֹם.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל הוֹלֵמַד מִלֶּךְ יִהְיֶה' שֶׁבְּכוֹר בְּעַל מוֹם
נִיתַן לְכַהֵן, מֶה הוּא דּוֹרֵשׁ מִבְּשָׂרָם' הַנֶּאֱמַר בְּלָשׁוֹן רַבִּים. מְשִׁיבָה
הַגְּמָרָא: מְבַשָּׂרָם דְּהִנֵּךְ בְּכוֹרוֹת קָאָמַר – הַכְּתוּב 'וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ'

למה לי למכתב סביב בעולה סביב בחטאת הו שני כתובים. סביב בעולה איצטרך
לכדאמר לעיל יכול יזרקנו זריקה אחת ת"ל סביב אלא סביב דחטאת קאמר ל"ל
דארבע קרנות כתיב ביה ומיהו לרבי ישמעאל קשה דאיצטרך לגמריה שוה דילף מיניה
פיסוק ד' מתנות בעולה כדאמר לעיל ועד למיד לעיל (דף נג.) בחטאת נותן אמה אילך
ואמה אילך איצטרך בחטאת סביב לגופיה שלא
תאמר דמגו בשתי מתנות ברוחב אחת בשתי
קרנות ושמן סביב דעולה הוא דמיתית דטובא
סביב כתיב בעולה בפרשת זיקרא ועד דעולה
אתיא זריקה וזיקה משלמים: ואני מקישו לחוה
ושוק של תורה. משום דלחומרא מקשינו: ובי
דבר הלמד בהיקש חזר ומלמד בהיקש. תימה
תקשיה לחוה ושוק של איל נזיר דכתיב בהדיא
ותאכל ליום ולילה כדמרבין לעיל בפ"ק (דף ד)
ובפרק כל הפסולין (דף דף) וכו' דהאי דמרבין
מבשר זבח תורת שלמי חשיב היקשא אי"ב היכי
ילף לה לעיל מחטאת ואשם דילפינן מההוא
קרא ולעיל (דף ג.) איבעיא לן אי דבר הלמד
בהיקש חזר ומלמד בבנין אב ולא איפשטא ויש
לומר דמסבירא לאקושי לתורה שנהגת בכל
בהמה בבכור ולא לאיל נזיר דאינו נהג אלא
באיל א"צ בשוק הימין כתב ותורה ילפי' משלמים
דכתיב בהו ימין אבל איל נזיר לא כתיב ביה ימין.
ואיבעית

ועולה גופה מנלן. כדי נסבה דהא מק"ו ילפינן לעיל בפירקין (דף נב.) והאי קרא
לדרשא אחרינא אוקימנא וקיצור דברים הוא דנקט לה מקרא דאי לאו ק"ו הוה
ילפינן לה מינה: אי מה כו' אף כו'. דבכור זריקה וזיקה מעולה ילפינן מה להלן ד'
מתנות שתיים שדן ארבע: סביב בחטאת. במילואים ובעולה מסביב שמעינן ביה ד'
מתנות שסובב ברמה רוחות המזבחה: אין
מלפדין. ואע"ג דהכא לאו בבנין אב אנו כאן
ללמוד אשמעינן אבי דשני כתובין הבאין
כאחד אין מלמדן אפי' בג"ש אותו דבר
שנכתב בשניהן: וכשרם יהיה לך. בבכור
כתיב: לחוה ושוק של שלמים. ולקמיה פריך
לשל תורה אקשינן: בכרם. ת"ח יושבין שורות
בכרם כך מפורש בברכות ירושלמי: שבא
לבית המדרש תחלה. היא היתה תחלת
ביאתו לפניהם ביבנה: וחטאת ואשם מתנה
לכתה. אבל שלמים לבעלים: נדון דבר מדבר.
כלומר שכמותו דומה לו: אין באין על חטא.
כחטאת ואשם: אינו בא בנדר ובנדבה.
לאפוקי שלמים דבאין בנדר ובנדבה: ונסתלק.
נשתתק: הקישו הכתוב. ואין משיבין על
ההיקש:
הוסיף לך הכתוב כו'. כלומר מורה אני
לדברך שלחזה ושוק של תורה צריכין אנו
להקישו דתפסת מועט תפסת מיהו מודר
הכתוב בספיה דקרא לך יהיה דלא איצטרך
דהא כתיב ברישיה יהיה לך הוסיף לו הכתוב
היה אחרת כמו זו הכאה לו בהיקש: ד"ג
וכשנאמרו דברים לפני ר' ישמעאל אמר
להם צאו ואמרו לו לר"ע מיעית תורה מהיכן
למדה משלמים ודבר הלמד בהיקש חזר
ומלמד בהיקש אין עליך כו'. טעיתה במה
שחזרת כך מהיקש שלמים ואתה מקישו
לתורה דלא למדו הכתוב אלא משלמים דאי
מתודה חזר ושוק לא כתיב בה אלא
מדאיתקש תורה לשלמים נפקא לן בה חזר
ושוק בת"ר דתניא לפי שיצאה תורה לידון
דבר החדש שטענה להם יכול אין לך בה
אלא חידושה ת"ל תורת זבח השלמים אם על
תורה מה שלמים טעונים סמיכה ונסכים
ותנופת חזר ושוק אף תורה כו': ודבר הלמד
בהיקש כחו יחזור וילמד על הבכור בהיקש.
ליאכל ליום ולילה: אין עליך לדון בלשון
אחרון. להקישא לחוה ושוק של תורה: אלא
בלשון ראשון. לשל שלמים: שלא מצינו.
ללמוד בכל התורה כולה אלא מכאן: דהנך
בכורות. בכור שור בכור כשב בכור עז וכל
לשן רבים דקרא עליהו קאי לר' ישמעאל
וד"ג אמרין גבי ואת דמס ואת חלבם לר'
ישמעאל בפרק ב"ש (לעיל לו:). כמא'
קמילפני. רבי ישמעאל ור"ע דר"ב אין היקש
חזר מלמד בהיקש ור"ע מ"ט גמיר לה: הימנו
ודבר אחר. אכילת חוה ושוק של תורה ליום
ולילה אחר. ודבר אחר העמידה קצת
המלמד כתב בה דכתיב בתורה יום ולילה
וקצת היא למדה ממקום אחר מאי היא חזר
ושוק דלא כתיב בה: רבי ישמעאל סבר היקש
הוא. נמצא מה שחזר ושוק נאכלין ליום
ולילה מן ההיקש למד. ור"ע סבר הואיל ויום ולילה בתורה כתיב אע"ג דחזר ושוק למדה בהיקש לא
לפני ולפנים כו'. ולפני ולפנים גופיה אחת למעלה ושבע למטה בפר ושעיר בהימנו ודבר אחר גמר דבפנים למעלה בפר לא כתיב ביה מניינא דכתיב (ויקרא טו) והוא באצבעו
על פני הכפרת וקדמה ולפני הכפרת יזה שבע פעמים ושבע למטה הוא דכתיבא ביה ובשעיר חטאת למעלה הוא דכתיבא והוא על הכפרת ולפני הכפרת אותו חזר
משמע ולפני הכפרת לא כתיב שבע וגמיר בהיקשא מהדרי דכתיב ועשה את דמו כאשר עשה לדם חפר אלמא עבדתי פר ושעיר בפנים בהימנו ודבר אחר ילפינן דמקצת
עבדה כל אחד כתובה בו ומקצתה למד מחזירו ודבר מיגמר היכל מפנים בהיקשא דכן יעשה לאורה מועד אלמא הימנו ודבר אחר לא בהיקשא חשיב לה: אלא למ"ד הוי
היקש. היכי חזר היכל וגמר מיניה בהיקשא: מקומות הוא דגמירי מהדרי. ואין זה חזר ומלמד בהיקש דבדקיש קמא בהמות איתקשו ובדקישא בתרא מקומות איתקשו אבל
גבי תורה ובכור חזר ושוק של תורה הוקשה לבכור והיא עצמה למידה משלמים בהיקש:

ועולה גופה מנלן. דכתיב 'אל יסוד מזבח העלה',
למד על עולת חובה שפטענה יסוד. אי, מה להלן
שתי מתנות שהן ארבע, אף כאן שתי מתנות שהן
ארבע. אמר אביי, למה לי למכתב 'סביב' בעולה,
'סביב' בחטאת, הו שני כתובין הבאין כאחד, וכל
שני כתובין הבאין כאחד, אין מלמדן. הניחא למאן
דאמר אין מלמדן, אלא למאן דאמר מלמדן, מאי
איכא למימר. הוי אשם, שלשה, ושלשה ודאי אין
מלמדן: הבכור נאכל לכהנים: תנו רבנן, מנזן לבכור
שנאכל לשני ימים ולילה אחד, שנאמר 'ובשרם יהיה
לך, פחזה התנופה וכשוק הימין'. הקישו הכתוב לחוה
ושוק של שלמים, מה שלמים נאכלין לשני ימים
ולילה אחד, אף בכור נאכל לשני ימים ולילה אחד.
וזו שאלה נשאלה לפני חכמים, בפרם ביבנה. בכור,
לכמה נאכל. נענה רבי טרפון ואמר, לשני ימים ולילה אחד. היה שם תלמיד אחד,
שבא לבית המדרש לפני חכמים תחלה, ורבי יוסי הגלילי שמו. אמר לו רבי, מנזן לך.
אמר לו בני, שלמים קדשים קלים, ובכור קדשים קלים. מה שלמים נאכלין לשני ימים
ולילה אחד, אף בכור נאכל לשני ימים ולילה אחד. אמר לו רבי, בכור מתנה לכהן,
וחטאת ואשם מתנה לכהן. מה חטאת ואשם ליום ולילה, אף בכור ליום ולילה. אמר
לו, נדון דבר (מתוך) דבר, ונלמד דבר (מתוך) דבר. מה שלמים אין באין על חטא,
אף בכור אינו בא על חטא. מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, אף בכור נאכל
לשני ימים ולילה אחד. אמר לו, רבי, נדון דבר מדבר, ילמד דבר מדבר. חטאת ואשם
מתנה לכהן, ובכור מתנה לכהן. מה חטאת ואשם אין באין בנדר ונדבה, אף בכור אינו
בנדר ונדבה. מה חטאת ואשם נאכלין ליום אחד, אף בכור נאכל ליום אחד. קפץ רבי
עקיבא, ונסתלק רבי טרפון. אמר לו, הרי הוא אומר 'ובשרם יהיה לך', הקישו הכתוב
לחוה ושוק של שלמים. מה שלמים, נאכלין לשני ימים ולילה אחד, אף בכור נאכל
לשני ימים ולילה אחד. אמר לו, הקישו לחוה ושוק של שלמים, ואני מקישו לחוה
ושוק של תורה. מה תורה נאכלת ליום ולילה, אף בכור נאכל ליום ולילה. אמר לו,
הרי הוא אומר, 'ובשרם יהיה לך', שאין תלמוד לומר 'לך יהיה', ומה תלמוד לומר 'לך'
יהיה, הוסיף הכתוב הויה אחרת בבכור. וכשנאמרו דברים לפני רבי ישמעאל, אמר להן,
צאו ואמרו לו לרבי עקיבא, טעיתה, תורה מהיכן למדה, משלמים. [וכן] דבר הלמד
בהיקש, חזר ומלמד בהיקש. הא, אין עליך לידון בלשון אחרון אלא בלשון ראשון. ורבי
ישמעאל, האי 'לך יהיה', מאי עביר ליה. לימד על בכור בעל מום שהוא מתנה לכהן,
שלא מצינו בכל התורה. ורבי עקיבא, יליף ליה מ'בשרם', חד תם וחד בעל מום. ורבי
ישמעאל, מ'בשרם' דהנך בכורות קאמר. במאי קמילפני. מר סבר, הימנו ודבר אחר הוי
היקש. ומר סבר, לא הוי היקש. ב'שלמא למאן דאמר לא הוי היקש', היינו דכתיב 'וכן
יעשה לאהל מועד'. ב'שם שמוזה לפני ולפנים', אחת למעלה ושבע למטה מדם הפר, כך
מזה בהיכל. וב'שם שלפני ולפנים', אחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר, כך מזה
בהיכל. אלא למאן דאמר הוי היקש, מאי איכא למימר. מקומות, הוא דגמירי מהדרי.
ואיבעית

ואיבעית אימא חוץ מפנים בחדא זימנא גמיר. פירש בקנטרס דכולה מילתא דהיכל בעי למילף מפנים ואידי דניתן דיקש לדרוש בדברים המפורשים בפנים כגון למטה בפר ולמעלה בשעיר נדרשו ולמד בבת אחת אף הלמד בפנים בדיקש עמו וגבי דיקש דלעיל נמי אם היינו צריכין ללמוד לבכור תנופת חוה ושוק חמן אכילה והוקש בכור לתורה עצמה ללמוד שתיקן ממנה מתוך שתרדה

מלמדת עליו זמן אכילה דכתיב בה מלמדת עליו נמי חוה ושוק שלמדנו בהדיקש משלמים אבל עכשיו שלא הוקש לתורה אלא לחוה ושוק וללמוד ממנו זמן אכילה לבדו אם אתה אומר לחוה ושוק של תורה הקישו הכתוב בו עצמו לא למדו בתורה אלא בהדיקש ע"כ לשון הקנט' וקשה לפירושו מהא דאמר לעיל (דף נט.) דיותרת ושתי הכליות דעבודה זרה הו' דבר הלמד בהדיקש ואינו חזר ומלמד בהדיקש אע"ג דכתיבא הדיא דיקשא לדברים דכתיב בפר העלם גופיה כגון הזאות וכמה דברים ולא אמרי' בחד זימנא גמיר ועוד אמרי' לעיל (דף נה.) דלא ילפינן זבחי שלמי ציבור לצפון מחטאת משום דהו' דבר הבא בהדיקש ואינו חזר ומלמד בהדיקש אף על גב דצריכא הדיא וילפינן בהדיקשא ונאכל לזכרי כהונהו ות' ר"י דמאחת למעלה דכתיב בשעיר יליף מבחור בין בפר בין בשעיר דכתיב בשמע וכן יעשה בחור בין בפר בין בשעיר וכן בשבע דלמטה דכתיב בפר בפנים ילפינן (בין) בחור בין בפר ובין בשעיר כלומר בכל הבהמות ורבינו חננאל פירש בפרק הוציאו לו (יומא נז.) בחדא זימנא גמיר דכי גמרינן שיהיו כל עשיותיו שוות בין בפנים בין בחוץ שכל הזאות שיעשו מהם בכל מקום שיהיו שוות ואית ספרים דגרסי חוץ ופנים בחד זימנא גמיר: **היינו** דכתיב ממושבתיכם תביאו. גבי שתי הלחם כתיב ילפינן מינה חלות חמץ לתורה דמה כאן בשתי הלחם עשרון לחלה אף כאן חמץ שבתורה עשרון לחלה ומנען חלות שבתורה ילפינן דהו' עשר בג"ש דתרומה תרומה מתרומת מעשר

אלמא איכא י' עשרונות ל' חלות של חמץ וחדר ילפינן מינה מחמץ דכנגד חמץ הבא מצה דהו' לז' י' עשרונות ל' מינים של מצה דהיינו ג' עשרון ושליש לכל מין חלה חלה של מצה ואע"ג דמנען של חלות לאו בגופיה דחמץ כתיב חשיב ליה בחמץ כדפריש בקנטרס משום דדבר הלמד בג"ש חזר ומלמד בהדיקש א"ג משום דתרומת מעשר חזקין הוא א"ג משום דפרץ ב' התורה (מנחות עז) ואימא ב' עשרונות ותו לא כשתי הלחם וקאמר ת"ל תהינה וגרסי' התם נאי תלמודא אמר ר' יצחק בר אבדימי תהינה כתיב עשרה עשרונות דבר הכתוב ומריבוי ב' יודין דריש דחד יוד' יתיר משמע עשרה ומסתברא דהאי יוד' דתהינה אלחמי תודה קאי דאי אשתי הלחם שתיים שתי עשרונות כתיב והיינו הימנו דבר אחר ד' עשרונות בדידיה כתיב דתהינה משמע י' חלות ועשרון מתביאי קא יליף ובלשון חננאל פירש בקנט' במנחות (נ"ש) ואית ספרים דגרסי התם אמר רב יצחק בר אבדימי תהינה כתיב ותו לא וז"ל עשר עשרונות דבר הכתוב ודריש משום דתהינה מיעוטא הוא דמשמע הני דוקא שני עשרונים ולא אחר שני עשרונות וב"ד דיר' לא מיתתין למידרש דכמו שיאמר מתעשה לשון יחיד תעשינה לשון רבים כך יאמר מתהינה תהינה יוד' אחת של עיקר יוד' אחת של שימוש ואם תאמר ומג"ש דתרומת מעשר היכי יליף ל' חלות דלמא עביד חזא חלה אחת גדולה וטול הימנה פרוסה לתרומה וי"ל דהא אמרין (פסחים דף לז) חזא שלא ישרוסה ועוד דרשין התם שיהו כל הקרבנות שוין אלמא דבעי להק' חלות דלדיוה בחלות של תרומה: **לחרחיק** מן העבירה. לנאכלן לשני ימים ולילה אחד לא עשו חכמים הרחקה עד חצות דניכר הוא מתי ידיה שקיעת החמה אבל

בלילה אינו ניכר: **ואיבעית** אימא כי התם כו'. בקנטרס לא גרס ואיבעית אימא ויש לפרש דריק מולא קתני עד חצות לבסוף ותני ליה באמצע ש"מ דהיי דאורייתא כמו לילה ומניין וצלי ויש לדקדק דהלכה כר' אלעזר בן עזריה דסתם לן תנא כותיה במתני' ובערבי פסחים (פסחים קכ) ובפ"ק דברכות (דף ט.) וצריך ליהדר אמצא משום דקאמר רבא בסוף ערבי פסחים אבל מצה אחר חצות לרבי אלעזר בן עזריה לא יצא ידי חובתו וועיין תוספות פסחים קכ: ד"ה אמר רבא ותוספות מגילה כא. ד"ה לאיתוין:

ה"ג ואיבעית אימא חוץ מפנים בחד זימנא גמיר. והכי איתא בסדר יומא בפרק הוציאו לו (דף נז.) כלומר נהי נמי דדיקש מקומות כדקש בהמות הואיל דיקש צורך פנים הוא אפי"ה לא דמי להחזא דלעיל דאילו היכל כולה מילתא בעי למילף מפנים ואידי דניתן דיקש לדרוש בדברים המפורשים בפנים כמו למטה בפר ולמעלה בשעיר

נדרש ולמד בבת אחת ובא אף מה שלמד בפנים בהדיקש עמו וגבי דיקש דלעיל נמי אם כתוב בתורה והוקש בכור לתורה ללמוד לו חוה ושוק ולמדנה בהדיקש אי הו' הוקש בכור לתורה עצמה והיה למד ממנה תנופת חוה ושוק ואכילת יום ולילה דמתוך שיכולה ללמוד עליו זמן לאכילה שהוא כתוב בה מלמדת נמי עליו תנופת חוה ושוק אבל השתא לתורה עצמה לא הקישה הכתוב אלא לחוה ושוק שבתורה ובתורה עצמה לא למדתה אלא בהדיקש: **היינו** דכתיב ממושבתיכם וכו'. גבי שתי הלחם דעצרת כתיב והוצרכנו במסכת מנחות (דף עז) ללמוד מהם כמה עשרונות יש בלחמי תודה ובגופה נכתב י' חלות בכל מין אבל לא נתרש מהם היא החלה ומייתי לה לחלות חמץ שבתורה משתי הלחם שאף הן חמץ והכתוב הקיש כל הבאות של חמץ שיהיו שוות ומקרא יתירא דתביאי ילפי' לה דלא איצטרך דכתיב והקרבנם מנחה חדשה ממושבתיכם תביאו לחם תנופה ולא איצטרך תביאו מה ת"ל תביאו כל חמץ שאתה מביא ממקום אחר יהא כזה עשרון לחלה דכתיב שתיים שני עשרונים: **אי** מה להלן. אלו שני עשרונים אף אלו כל י' חלות שבה שני עשרונים: **ת"ל** תהינה. התם מפרש מאי למודה ב' התורה: **למדנו** עשרה עשרונות לחמץ דהא י' חלות למדות בה בג"ש מתרומת מעשר מה תרומת מעשר אחד מעשר אף תרומת תודה והקריב ממנו אחד מכל קרבן מכל מין תרומה לה' אחד מעשר

הרי י' חלות ובהדיקש תביאו למדנו שהחלה עשרון הרי למדנו י' עשרונות לחמץ הימנו דבר אחר י' חלות למדנו בהן כבר ובהדיקש הן למדות עשרון לחלה: **עשרה**. עשרון לשלשת מינין שבמצה מנץ: **ת"ל** על חלת לחם חמץ. מנה הכתוב מינץ שבמצה וכתב אחריקן על חלת לחם חמץ הרי דיקש אלמא חמץ שלמדנו בו עשרה עשרונות בהימנו דבר אחר חזר ומלמד על המצה בהדיקש עשרה עשרונות: **תביאו רבויא הוא**. לרבות חמץ שבתורה שכל שתיים שבו יהו שתיים עשרונים והוי כמאן דכתיב בגופיה בלחמי תודה ולא משתי הלחם גמיר והיכי דמי דליהו הימנו דבר אחר כגון אי איתקוש חמץ תודה לשתי הלחם בקרא אחרינא דלא מפרש בה עשרון לחלה וילפינן תודה משתי הלחם בהדיקש לעשרון לחלה ובדידיה כתיבי עשר חלות: **מאן תנא**. דאינו נאכל אלא עד חצות: **עד שעת חפזון**. מהם נחפזים ללכת והיינו לאור הבוקר דכתיב (שמות יב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר: **יכול יהא נאכל כשאר כל הקדרשים**. ביום זבחתו קודם שתחשך יתחיל לאכול אם ירצה ת"ל כו': **לחרחיק את האדם**. כדתנן בבבליה עד חצות: **א"כ מאי אלא**. ליתני ונאכל עד חצות כדתנא בבבליה: **כי התם**. דומיא דלילה ומניין וצלי תנייה דהו' דאורייתא ואיבעית אימא לא גרסינן וה"ג א"כ מאי אלא כי התם מה התם דאורייתא כו':

הדרן עלך איזהו מקומן

הדרן עלך איזהו מקומן

הדרן עלך איזהו מקומן

הַיָּקֵשׁ, מֵאֵי אִיכָא לְמִיר – כיצד נוכל ללמוד שיעורם של לחמי
המצה מלחמי החמץ, הרי הלימוד הזה בחלקו נלמד מדבר הלמוד
בהיקש של לחמי תודה לשתי הלחם, ולרבי ישמעאל דבר הנלמוד
ממנו דובר אחר אינו חוזר ומלמד בהיקש.
מתרצת הגמרא: התיבב 'תְּבִיאָה' הכתובה בשתי הלחם, יְתִירָא הִיא,
שהיה יכול לכתוב 'זהקרבנתם מנחה חדשה לה'. ולכך הרי היא
כאילו כתובה בפירוש בלחמי תודה עצמם, ששיעורם עשרון לחלה
כמו בשתי הלחם. ומכיון ששיעור עשרון לחלה כתוב בלחמי תודה
הבאים חמץ עצמם, אפשר ללמוד מהם ללחמי תודה הבאים מצה.
שנינו במשנה: הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אלא עד חצות. הגמרא מבררת מי
הוא התנא של משנתנו: מֵאֵן תָּנָא – מי הוא התנא במשנה, אָמַר
רַב יוֹסֵף, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הִיא, דְּתַנֵּינָא רַבִּי אֶלְעָזָר [בֶּן עֲזַרְיָה]
אָמַר, נֶאֱמַר בָּאֵן, בפסח מצרים (שמות יב ח) 'וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בְּלִילָה
[הַזֹּאת], וְנֶאֱמַר לְחֶלֶן (שם יב יג) במכת בכורות 'וְעִבְדֶּתִי בָאֵרֶץ מִצְרַיִם
בְּלִילָה הַזֹּאת, מִה לְחֶלֶן עַד חֲצוֹת הַלַּיְלָה, שהרי מכת בכורות היתה
בחצי הלילה (שם יב כט), אָף בָּאֵן – [בענין אכילת הפסח] עַד חֲצוֹת
הַלַּיְלָה. אָמַר לִיה רַבִּי עֲקִיבָא, וְהֵלֵא כִּכֹּר נֶאֱמַר (שם פסוק יא)
'וְאָכְלֶתֶם אוֹתוֹ בַּחֲפוּזִין', ומשמע שיש לאכול את הפסח עַד שְׁעֵת
חֲפוּזִין, כשהאיר היום, שהרי נאמר (שם פסוק כב) 'וְאִתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ
מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר'. אִם בֶּן מֶה תִּלְמֹד לֹמַר 'בְּלִילָה הַזֹּאת, שִׁכּוּל
הֵייתִי לומר שיהא קרבן הפסח כָּכָל חֲקָדְשֵׁי הַנֶּאֱכָלִים בְּיָוֵם
ששחטו אותם, והוא נאכל גם ביום י"ד ניסן, תִּלְמֹד לֹמַר 'בְּלִילָה',
בְּלִילָה יְהֵא נֶאֱכָל וְאֵינוֹ נֶאֱכָל בְּיָוֵם. ומשנתנו כרבי אלעזר בן
עזריה שאין הפסח נאכל אלא עד חצות. כיון ולרבי עקיבא נאכל
הפסח עד הבקר.
שואלת הגמרא: אָמַר לִיה אַבְי רַב יוֹסֵף, וּמֵמַאי – ומנין דְּרַבִּי
אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הִיא משנתנו, וְדִאֲרִייתָא – וכיונת התנא, שמן
התורה אין הפסח נאכל אלא עד חצות. דְּלָמָא – אולי כוונת המשנה
שהפסח אינו נאכל אלא עד חצות הלילה, מְדַרְבָּנָן, כשאר כל
הקרבנות שנאכלים רק עד חצות הלילה, אף שזמנם מן התורה עד
הבקר (לעיל ג), וכדי לְהַרְחִיק את האדם מן הַעֲבִידָה. שלא ימתין עם
אכילתו עד הבוקר ויכשל באכילת נותר, גזרו שיאכלו רק עד חצות
הלילה.
משיבה הגמרא: אִם בֶּן, מֵאֵי אֵלָא עַד חֲצוֹת – מדוע שינה התנא
לשונו ששנה בכל המשניות המדברות בקרבנות הנאכלים מן התורה
עד הבוקר, שנקט אצלם בלשון 'עד חצות', וכאן נקט 'אלא עד
חצות'. [אֵלָא] בִּי הָתָם – כמו שאר הדברים המובאים במשנה 'אלא
למנוי' 'אלא צלי', מִה הָתָם מְדִאֲרִייתָא, אָף בָּאֵן נָמִי – מה ששנה
התנא 'אלא עד חצות', מְדִאֲרִייתָא וכרבי אלעזר בן עזריה.

הגמרא מתרצת תירוץ אחר: וְאִיכָעִית אִיכָא – אם תרצה תוכל
ליישב זאת כך, שאת ההיקש חוץ [היכל] מִפְּנִים [קודש הקדשים],
בְּחֹד וְיִמְנָא נָמִי – אגב שניתן ללמוד בהיקש שהוקש חוץ לפנים את
הזאות הפר והשעיר המפורשות בהם בפנים, שהם שבע הזאות
למטה מהפר, והזאה אחת למעלה מהשעיר, שלימוד זה אינו היקש
מהיקש. כך ניתן ללמוד באותו היקש בבת אחת, גם הזאות הנלמדות
בפנים בהיקש, שהם הזאה אחת למעלה מהפר, ושבע הזאות למטה
מהשעיר. ולא אמר רבי ישמעאל שאי אפשר ללמוד בכור מתורה
לענין זמן אכילתו, רק משום שההיקש הוא לא לתורה עצמה אלא
לחזה ושוק שלה הנלמדת בהיקש לשלמים.
הגמרא מקשה קושיא נוספת על רבי ישמעאל הסובר שהימנו דובר
אחר אינו מלמד בהיקש: בְּשִׁלְמָא לְמֵאֵן דְּאָמַר [רבי עקיבא] [לֹא]
הָיָה הַיָּקֵשׁ, הֵינּוּ דְּכִתְיִב בשתי הלחם הקריבים בשבועות (ויקרא כג
יח), 'מִמּוֹשְׁבוֹתֵיכֶם תְּבִיאָה לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתֵּים שָׁנִי עֶשְׂרִינִים, סֵלֶת
תְּהִינָה חֲמֵץ תֹּאפֶינָה'. שֵׁאִין תִּלְמֹד לֹמַר 'תְּבִיאָה' – התיבה
'תבִּיאָה' מיותרת לכאורה, שהיה יכול להיות כתוב, 'זהקרבנתם
מנחה חדשה לה', ממושבותיכם לחם תנופה'. ומה תִּלְמֹד לֹמַר
'תְּבִיאָה'. בתיבה זו הוקשו שתי הלחם לחמץ שבלחמי תודה, שכל
קרבן חמץ שִׁאֲתָה מִבֵּיא מִמְקוֹם (לְמַקּוֹם) אַחֵר, כגון עשרה חלות
חמץ שבלחמי תודה, הֵרִי הוּא כָּהֵן – שיעורו כשתי הלחם, מִה
לְחֶלֶן – שתי הלחם, שיעורו עֶשְׂרִין לְחֶלֶת, שהרי כתוב בזה 'שני
עשרונים', וזה שתי חלות, נמצא שכל חלה שיעורה עשרון. אָף בָּאֵן
בלחמי תודה, עֶשְׂרִין לְחֶלֶת, ומכיון שמביא עשרה חלות, מביא
עשר עשרונים.
שואלת הברייתא אולי נדרוש באופן אחר את ההיקש של לחמי
תודה לשתי הלחם, ונאמר כך: אִי מִה לְחֶלֶן בשתי הלחם, מביא בסך
הכל שְׁנֵי עֶשְׂרִינִים, אָף בָּאֵן בלחמי תודה יביא בסך הכל שְׁנֵי
עֶשְׂרִינִים לכל עשרת החלות ביחד, וימצא שכל אחת מהחלות
שיעורה חמישית העשרון. משיבה הברייתא: תִּלְמֹד לֹמַר 'תְּהִינָה'
– מהי"ד הכפולה המיותרת בתיבת 'תְּהִינָה' הכתובה בשתי הלחם
לימדתו הכתוב, ששיעור חלות התורה עשרה עשרונים.
מבררת הגמרא שיעור החלות הבאות מצה בלחמי תודה: וְלִמְדֵנוּ
שמביא עֶשְׂרֶה עֶשְׂרִינִים לְחֶמֶץ – למין הלחם בלחמי תודה הבא חמץ.
עֶשְׂרֶה עֶשְׂרִינִים לְמִצָּה – לכל שלשת מיני הלחם הבאים מצה ביחד
מִנֵּי, תִּלְמֹד לֹמַר (ויקרא יא י), 'עַל חֲלֹת לֶחֶם חֲמֵץ', הקיש הכתוב את
שלשת מיני לחמי המצה ללחמי החמץ, ואמר, כְּנֶגֶד שיעור כל לחמי
החֲמֵץ, שהם עשרה עשרונים, הֵבֵא את כל שלשת מיני לחמי המִצָּה
שהם שלושים לחמים. נמצא, שלשה עשרונות ושליש לכל מין
משלשת מיני המצה. אֵלָא לְמֵאֵן דְּאָמַר [רבי ישמעאל] [לֹא] הָיָה

הדרן עלך איזהו מקומן

המשך מעמוד קסה

קלים. והטעם שצריך לזה ריבוי מהפסוק, הוא משום שבלא הריבוי
היינו למדים מקל וחומר להיפך, שהצפון פסול לשחיטת קדשים
קלים. שִׁכּוּל הייתי לומר, וְהֵלֵא דִין [קל וחומר] הוא שצפון פסול
לשחיטת קדשים קלים, ומה קְדָשִׁים קָלִים שֶׁהוֹבְשָׁרוּ להישחט כָּכָל
הַרוּחוֹת, אף על פי כן לֹא הוֹבְשָׁר מִקּוֹמָן [שאר רוחות העזרה] אֵצֶל
קְדָשִׁי קְדָשִׁים, שהרי קדשי קדשים אינם נשחטים בכל מקום בעזרה,
אלא בצפון בלבד. קְדָשִׁי קְדָשִׁים שֶׁלֹא הוֹבְשָׁרוּ להישחט אֵלָא
בְּצָפוֹן, אֵינוֹ דִין שֶׁלֹא הוֹבְשָׁר מִקּוֹמָן [הצפון]. אֵצֶל קְדָשִׁים קָלִים.
ומקל וחומר זה היינו למדים שהצפון פסול לשחיטת קדשים קלים.
תִּלְמֹד לֹמַר – לפיכך נאמרו שלשה פסוקים אלו, דהיינו [י'שחטו]
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, יִשְׁחַט אוֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד, יִשְׁחַט אוֹתוֹ לִפְנֵי
אֹהֶל מוֹעֵד, ללמדנו ששחיטת קדשים קלים כשירה בצפון.

הברייתא דנה האם שחיטת קדשים קלים כשירה אף בצפון: מוסיפה
הברייתא לבאר, לאחר שלמדנו להבשיר את כל רוחות העזרה
לשחיטת קדשים קלים, יש ללמוד קל וחומר להבשיר גם את הצָפוֹן.
וכך הוא הקל וחומר, ומה קְדָשִׁי קְדָשִׁים שֶׁלֹא הוֹבְשָׁרוּ להישחט
כָּכָל הַרוּחוֹת שבעזרה, ואף על פי כן הוֹבְשָׁרוּ להישחט בְּצָפוֹן,
קְדָשִׁים קָלִים שֶׁהוֹבְשָׁרוּ להישחט כָּכָל הַרוּחוֹת, אֵינוֹ דִין שֶׁהוֹבְשָׁרוּ
להישחט בְּצָפוֹן.

הברייתא מביאה דעה החולקת, שלמדים דבר זה ממקום אחר: רַבִּי
אֶלְעָזָר אָמַר, דִּין זה ושחיטת קדשים קלים כשירה בצפון, לא
נלמד מקל וחומר, אלא מריבוי הפסוק. שלא נֶאֱמַר הַכְּתוּב – אחד
מן הכתובים הללו, אֵלָא בשביל לְהַבְשִׁיר את הצָפוֹן לשחיטת קדשים

פרק שישי – קדשי קדשים

משנה

שנינו לעיל (מז), שקדשי קדשים דינם להישחט בצפון העזרה, משנתנו דנה האם המזבח עצמו גם כשר לשחיטתם: קדשי קדשים ששחטן בראש המזבח החיצון, רבי יוסי אומר כאלו נשחטו בצפון ושחיטתם כשירה, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, מחצי המזבח ולדרום – החלק הדרומי של המזבח, דינו כדרום – כדרום העזרה, ופסול לשחיטת קדשי קדשים, מחצי המזבח ולצפון – החלק הצפוני של המזבח, דינו כצפון, וכשר לשחיטתם.

גמרא

אמר רב אסי אמר רבי יוחנן, אומר היה רבי יוסי, כוליה מזהב בצפון קאי – כל המזבח עמד בצפון העזרה, שהוא מקום הראוי מעיקר הדין לשחיטת קדשי קדשים. ומאי כאלו? – ואם כן מדוע נקט רבי יוסי במשנתנו בלשון 'כאלו נשחטו בצפון', הלא כאשר שוחט בראש המזבח, נמצא ששחט ממש בצפון העזרה, התשובה לכך היא, מהו דתימא בעינן על ידך וליבא – שמה תאמר שצריך לקיים את הפסוק האמור בקדשי קדשים (ויקרא א יא), וישחט אתו על ירך המזבח צפנה, שלפי פשוטו, הכוונה 'לצד המזבח', ואילו על גבי המזבח לא מתקיים פסוק זה, קא משמע לן – משמע לנו רבי יוסי שאין הדבר כן, אלא אף על גבי המזבח שחיטתם כשירה, כאלו נשחטו ממש בצפון העזרה.

רבי זירא הבין, שרבי יוחנן למד את שיטת רבי יוסי, מתוך דבריו במשנתנו, שכיון שבמשנה אמר שחיטתה כשרה על גבי המזבח, מוכח שסובר שהמזבח היה בצפון. ולכן מקשה לרב אסי: אמר ליה רבי זירא לרב אסי, אלא מעתה – עבשיו שאתה אומר שלרבי יוסי המזבח היה בצפון, ולכן כל המזבח כשר לשחיטת קדשי קדשים, אם כן לרבי יוסי ברבי יהודה שהכשיר במשנתנו רק את החלק הצפוני של המזבח ולא את החלק הדרומי, הכי נמי – האמנם הוא סובר דמקום המזבח היה חציו בצפון וחציו בדרום, וכי תימא הכי נמי – ואם תרצה לומר שאכן כך הוא סובר, קשה, והא אתה הוא דאמרת משמיה דרבי יוחנן, מודי רבי יוסי ברבי יהודה, שאם שחטן כנגדו בקרקע פסולה, כלומר, שאמנם רבי יוסי ברבי יהודה הכשיר את החלק הצפוני של המזבח לשחיטה, אבל מודה שאם שחט קדשי קדשים על קרקע העזרה במקום שתחת החלק הצפוני של המזבח, שחיטתו פסולה, ועל כרחך, שהטעם לכך הוא משום שמקום זה אינו בצפון, אלא בדרום העזרה, ומוכח שרבי יוסי ברבי יהודה סובר שכל המזבח היה בדרום.

אמר ליה רב אסי לרבי זירא, באמת רבי יוחנן שאמר שרבי יוסי סובר שכל המזבח בצפון, לא למד זאת ממשנתנו אלא כך היתה קבלה בידו מרבותיו, והמחלוקת במשנתנו לגבי הכשר שחיטת קדשי קדשים בראש המזבח, אינה תלויה במקום המזבח, ולעולם אף שלדעת רבי יוסי ברבי יהודה כל המזבח היה בדרום העזרה, מכל מקום הכשיר את חציו הצפוני, אלא הכי קאמר רבי יוחנן – כך ביאר רבי יוחנן את מחלוקתם במשנתנו, ששניהם מקרא אחד דרשו, שנאמר (שמות כ כא) 'מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליי את עולותיך ואת שלמיך, ומבואר בפסוק זה שהמזבח כשר לשחיטת עולה ושלמים, רבי יוסי כבר שמשמעות הפסוק היא שכולו ראוי לעולה וכולו ראוי לשלמים, ורבי יוסי ברבי יהודה כבר שעל כרחך כוונת התורה שחציו לעולה וגם לשלמים, וחציו רק לשלמים, דאי סלקא דעתך בולו לעולה פשר, קשה, והשתא בולו לעולה פשר בולו לשלמים מיבעיא – עבשיו שאמרה התורה שכל המזבח כשר לעולה, וכי צריכה להוסיף ולומר שכולו כשר לשלמים, והלא קל וחומר הוא, שהרי אם עולה שכשירה רק בצפון העזרה, כשירה על גבי המזבח, שלמים שראויים להישחט בין בצפון ובין בדרום וכמבואר לעיל (מז), כל שכן שראויים להשחט על גבי המזבח, אלא ודאי אין שחיטת עולה כשירה בכל המזבח, ולכן צריך פסוק ללמד ששחיטת שלמים כשירה בכל המזבח.

הגמרא מבארת מזה ישיב רבי יוסי על טענתו של רבי יוסי ברבי יהודה, ואיך – ורבי יוסי סבר, שאיכתיך – צריך פסוק לרבות שהמזבח כשר לשלמים, ואין ללמדם בקל וחומר מעולה, משום שאם היה נאמר רק בעולה שכשרה על גבי המזבח, סלקא דעתך אמינא – היה עולה בדעתך לומר, עולה הוא דחיק ליה מקום – דווקא בעולה שדחוק לה המקום בעזרה, שהרי שחיטתה כשרה רק בצפון, ולפעמים יש הרבה קרבתות עולה וצר להם המקום, לכן התורה הוסיפה לה את מקום המזבח לשחיטה, אבל שלמים דלא דחיק ליה מקום, שהרי שחיטתם כשרה בכל העזרה, אימא לא – הייתי אומר שבהם לא התירה התורה לשחוט על גבי המזבח. קא משמע לן – על כן משמיעה לנו התורה שהמזבח כשר גם לשלמים.

גופא, אמר רב אסי אמר רבי יוחנן, מודי רבי יוסי ברבי יהודה שאם שחטן כנגדו בקרקע – אם שחט קרבתות עולה בקרקע שכנגד החלק הצפוני של המזבח, פסולות, על אף שצפון המזבח כשר לשחיטת קדשי קדשים. אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא, מאי – מה הכוונה כנגדו בקרקע? אילימא – אם נאמר שהכוונה ששחט על האמה יסוד או על האמה סוכה, קשה, שהרי האי – מקום זה, גופיה דמזבח הוא – הוא מגוף המזבח ולא כנגדו, ובדאי רבי יוסי ברבי יהודה מכשיר את השחיטה שם כדין כל החלק הצפוני של המזבח. ועוד קשה, מאי – מה הוא הלשון 'כנגדו בקרקע', הלא היסוד והסוכה אינם בקרקע שכנגד מקום המזבח, אלא הם על המזבח. וכי תימא – ואם תרצה לומר שהכוונה לאופן העמידה – ששחטן מחילות בקרקע שתחת המזבח ושחטן פהו, קשה, וכי האי גוונא מי הוי מזבח – באופן זה האם בכלל המזבח כשר, והתניא, נאמר (שמות כ כא) 'מזבח אדמה תעשה לי' ומכאן שצריך שיהא המזבח מחובר (מאדמה) [באדמה], דהיינו, שלא יכנגנו לא על גבי מחילות ולא על גבי ביפין – אולמות בעלי תקרה כפופה בעגול כמין קשת.

רבינא מבאר לרב אחא מדיפתי, מה הכוונה 'כנגדו בקרקע'. מתרצת הגמרא: לא צריכא – לא הוצרך רבי יוחנן לומר דין זה בשם רבי יוסי ברבי יהודה, אלא לאופן דכצריה בצורי – שקיצורו את המזבח, ועתה שוחט בקרקע העזרה במקום שקודם לכן היה מובת, שבזה מודה רבי יוסי ברבי יהודה שפסול, והיינו משום שסובר שכל המזבח היה בדרום העזרה.

בסוגיא לעיל התבאר, שרב אסי השיב לרבי זירא, שמה שאמר רבי יוחנן שרבי יוסי סובר שכל המזבח היה בצפון, לא למד זאת ממשנתנו, אלא קבלה היתה בידו מרבותיו. רבי זירא מברר האם יש מקור במשנה, שאכן רבי יוסי סובר כן:

אמר רבי זירא, אפשר איתא להא דרבי יוחנן – היתכן שיש את שמועתו של רבי יוחנן, שאמר שרבי יוסי סובר שכל המזבח היה בצפון, ולא תניא לה כמתניתין – ולא שנינו על כך שום רמז במשנה. נפק דק ואשכח – יצא רבי זירא, ודקדק במשניות, ומצא רמז לכך במשנה, דתנן במסכת תמיד (טז) לגבי הדברים הנעשים במקדש לקראת הקרבת התמיד, שלאחר שסדרו את המערכה הגדולה של העצים על המזבח, בידרו משם – בחרו מלשכת דיר העצים, עצי תאניה יפים, והעלום על המזבח החיצון, כדי לפרך מערכה – עריכת עצים] שניה של קמרת, והיו מסדרים אותה, כנגד קרן מערבית דרומית, משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות. וכמות העצים שלקחו היתה כאומד – כפי מה שמשערים שיעשו העצים חמש סאין גהלים. ובשבת, כמות העצים שלקחו היתה כאומד – כפי מה שמשערים שיעשו העצים שמונה סאין גהלים, והטעם שבשבת הוצרכו ליותר גהלים, הוא משום שישם – על מערכה זו היו נוהגין שני בויב לבונה של לחם הפנים להקטירם, וצריך שיהיה מספיק גהלים גם לזה. ולגבי מה שנתנה המשנה סימן למקום המערכה את קרן מערבית דרומית משוך ארבע אמות לצפון, יש לשאול, ומאי סימנא – מה משמעות סימן זה, כלומר, מדוע דווקא מקום זה נקבע למקום המערכה. משיב רבי זירא, דרבי יוסי היא, שלפי דבריו אנו מוכרחים לעשות את המערכה דווקא במקום זה, וכפי שיבואר. דתניא – שנינו בברייתא,

זבחים. פרק שישי – קדשי קדשים דף נח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קבז תוספות

קדשי קדשים. כאילו נשחטו בצפון. בגמ' יליף מעמא: גמ' אמר רבי יוחנן אומר
 היה כו'. גמרא גמיר לה רבי יוחנן: מאי כאילו. הא ודאי בצפון נשחט: אלא מעתה
 כו'. קס"ד דרבי זירא דממנת' גמיר לה רבי יוחנן להא דאומר היה רבי יוסי: מודה
 רבי יוסי ברבי יהודה. אע"פ שמכשיר למזבח מחציו לצפון מודה הוא שאם שחטו
 כנגד אותו מקום מתחתיהם בברקע פסולות
 ולקמיה מפרש דהאך יכול לשחוט תחת
 המזבח: א"ל. רב אבי הכי אמר ר' יוחנן כו'
 כלומר אומר היה רבי יוסי דקאמר ר' יוחנן
 לעיל לאו ממנת' גמיר אלא הכי גמיר לה
 מרבוחיו ומתניתין לאו במקום מזבח פליגי
 דנימא רבי יוסקאן כולה בצפון ור' יוסי בר'
 יהודה נימא חציו צפון אלא מדרשא דקרא:
 ה"ג כולו לעולה וכולו לשלמים. כולו ראוי
 לשחיטת עולה דקדושת צפון עליו מגזירת
 הכתוב וכולו ראוי לשלמים שהשלמים
 כשרין אף בצפון מקו' בפירקין דלעיל (דף
 נה.). דדחיק לה מקום. שמקומן קטן ורחוק
 שאין כשר לה אלא צפון ופעמים שהעולות
 מורבות וצר להם המקום והכשיר להן הכתוב
 ראש המזבח: מאי כנגדן בברקע. הא ליכא
 לפרושי כנגדן ברצפה למזרח המזבח
 ובמערבו דאם כן לא הוה קשיא מילתא לרב
 אסי לעיל דמכאב ליכא למילף דלית ליה
 לרבי יוסי ברבי יהודה חצי המזבח עומד
 בצפון דאפילו הוא צפון נמי פסיל ליה לרבי
 יוסי וברבי יהודה ואפילו סמוך לכותל
 העזרה צפוני פוסל אם משוך מכנגד וזית
 המזבח צפונה למזרח או למערב דדייקין על
 ירך כדאמר בפ"ב (לעיל כו.) איהו צפון מקרי
 מזבח צפוני עד כותל עזרה צפונית כנגד
 המזבח כולו אבל משוך מכנגד המזבח לא
 הלבך על כרחך והאי כנגדו דילפינן מינה
 דמקום המזבח לאו צפון הוא תחתיו קאמר
 ומאי היא: א' נימא. אם שחטן על כניסת
 הסוכב והיסוד האי לאו כנגדן הוא אלא
 מזבח ממש ומכשר בה רבי יוסי בר' יהודה
 כדקתני מחציו המזבח לצפון: כיפין. אולמים
 ארקמלוט: דבצריה בצווי. לא נמלך לקצר
 את המזבח ונשאר מחצוה של צפון פניו ושחט
 שם פסולות ואע"ג דירך הוא פסיל ליה
 אלמא סבירא ליה בדרום עזרה הוא דאי לא
 אמאי פסיל ליה: אפשר איתא להא דר'
 יוחנן. דאמר אומר היה רבי יוסי כוליה מזבח
 בצפון קאי ולא תנינן לה שום רמז במשנה
 בששה סדרים: דק ואשכח. במשנת תמיד:
 בידרו משם. מדיר העצים: עצי תאנה יפין.
 בשל תאנה היו רגלין וטעם אגדה הוא שבו
 היתה תקנה לאדם הראשון ויעשו להם
 גזרות: מערכה שניה של קטרת. אצל מערכה גדולה היו מסדרין מערכה קטנה לטול מנחה גחלים להכניס על מזבח הפנימי שלשה קבין לכל בקר וערב להקטיר עליהם
 קטרת ובמסכת יומא בפרק טרף בקליפ' (דף מהו) בסופיה ילפינן מקרא דעל מזבח החיצון צריך להיות מערכה לכו': כנגד מערבית דרומית. של מזבח ומשוך לצד צפון להרחיקו
 מן הקרן ד' אמות וטעם מפרש לקמיה מאי שנא הקרן זה ומי שמוכר הימנה ולצפון ד' אמות: משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות גרס. וכן מצינו בסדר המשנה במשנת
 תמיד: באומד חמש סאין גחלים. לפי אומד ה' סאין גחלים היו נוהגין שם עצים כך שיעורו לחרות בתוכו בראש המזבחובו שהוא חלק מוחתה של סאה לר' יוסי דאמר בסדר
 יומא (דף מג.) בכל יום חותה בשל סאה ומערה בתוך ג' קבין: בשבת היו מסדרין שם לפי אומד ח' סאין. לפי שצריך להקטיר הבזיכין על מזבח החיצון שעל מזבח הפנימי
 אין הקטר אלא של קטרת שחרית וערבית כדכתיב לא תעלו עליו קטרת ורה וגו' (שמות לא) ומאי סימנא. מחתג) הסימן שהוקבע להם למערכה שניה ולהקטרת הבזיכין קרן
 מערבית דרומית ומשוך ארבע אמות מן הקרן ולצפון:

משנה קדשי קדשים ששחטן בראש המזבח, רבי יוסי
 אומר, כאילו נשחטו בצפון. רבי יוסי ברבי
 יהודה אומר, מחציו המזבח ולדרום, בדרום. מחציו המזבח
 ולצפון, בצפון: גמרא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן,
 אומר היה רבי יוסי, כוליה מזבח, בצפון קאי, ומאי
 'כאילו'. מהו דתימא, בעינן 'על ירך' ולפיכא, קא משמע
 לן. אמר ליה רבי זירא לרב אסי, אלא מעתה, לרבי יוסי
 ברבי יהודה, הכי נמי דחציו בצפון וחציו בדרום. וכי
 תימא הכי נמי, והא אתה הוא דאמר מ' משמיה דרבי יוחנן,
 מודי רבי יוסי ברבי יהודה, שאם שחטן כנגדן בברקע
 פסולה. אמר ליה, הכי קאמר רבי יוחנן, שניהם מקרא
 אחד דרשו, 'והכחת עליו את עולותיה ואת שלמיה'. רבי
 יוסי סבר, כולו לעולה וכולו לשלמים. ורבי יוסי ברבי
 יהודה סבר, חציו לעולה וחציו לשלמים. דאי סלקא
 דעתך, כולו לעולה כשר, השתא כולו לעולה כשר, כולו
 לשלמים מביעאי. ואידך, איצטריך, סלקא דעתך אמינא,
 עולה הוא דדחיק ליה מקום. אבל שלמים דלא דחיק
 ליה מקום, אימא לא. קא משמע לן. גופא, אמר רב אסי
 אמר רבי יוחנן, מודי רבי יוסי ברבי יהודה שאם שחטן
 כנגדן בברקע, פסולות. אמר ליה רב אחא מדיפתי
 לרבינא, מאי 'כנגדן בברקע'. אילימא, אמה יסוד אמה
 סוכב, האי גופיה מזבח הוא. ועוד, מאי 'כנגדן בברקע'.
 וכי תימא, דעביד מחילות בברקע ושחט בהו, וכי האי
 גוונא, מי הו' מזבח. והתניא, 'מזבח אדמה תעשה לי',
 שיהא מחובר (מאדמה) [באדמה], שלא יכנגד לא על
 גבי מחילות ולא על גבי כיפין. לא צריכא, דבצריה בצווי.
 אמר רבי זירא, אפשר איתא להא דרבי יוחנן, ולא תנינא
 לה במתניתין. נפק, דק ואשכח. דתנו, בידרו משם עצי
 תאניה יפים, לסדר מערכה שניה של קטרת, כנגד קרן
 מערבית דרומית, משוך מן הקרן כלפי צפון, ארבע אמות
 באומד חמש סאין גחלים. ובשבת, באומד שמונה
 סאין גחלים, ששם היו נוהגין שני בזיכי לבונה של
 לחם הפנים. ומאי סימנא, רבי יוסי היא. דתניא,
 רבי

קדשים ששחטן בראש המזבח. מדאורייתא שחט לכתחלה כדדרשין מחבחת
 עליו ושמן הא דנקט דיעבד מדרבנן שלא תרביץ גללים: כולו לשלמים. ואע"ג
 דקסבר ליה כולו מזבח בצפון קאי אפילו הכי איצטריך לן לעיל קרא להכשיר צפון לשלמים
 דמכאב לא נפקא דעל המזבח גזירת הכתוב הוא כי היכי דמכשר רבי יוסי ברבי יהודה
 מחציו ולצפון לעולה אע"ג דכנגדן בברקע
 פסולות דדרום הוא אלא דעל המזבח גזירת
 הכתוב: משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע
 אמות. בבולה שמעתא משמע דגחלים דיום
 הכפורים צריך ליקח כנגד הפתח וצריך לומר
 דהיינו לכתחילה אבל דיעבד כשר אפילו דהאי
 גיסא דהאי גיסא כדאמר בפרק טרף בקלפי
 (יומא מהו. מו. ע"ש ד"ה אבל) ואיצטריך מעל
 המזבח ואיצטריך מלפני ה' וא"ת מהכא תיתי
 עיובא דאיצטריך קרא לאכשורי דיעבד אין זה
 בדרום הנעשים בבגידו לכן לא בפנים ולא
 בחוץ ובין לרבי יהודה ובין לרבי נחמיה ליכא
 עיובא וי"ל דאיצטריך משום דצורך פנים כפנים
 דמי כקטורת שחפה קודם שחיתתה דפרש שלא
 עשה ולא כלום והדווקא כתיב בה (ויקרא טו)
 דצורך פנים כפנים דמי וא"ת הכא משמע דלא
 מקרי לפני ה' אלא במערב וכן גבי נר מערבי בפ'
 שתי הלחם (מנחות דף צח.) ואילו בסוף כל
 המנחות ובאות מצה (שם סא.) אמרין לפני ה'
 במזרח גבי תופת לוג שמן של מצורע ואשמו וכן
 גבי שחיטה כתיב לפני ה' וישרי בכל מקום
 בעזרה וי"ל דשחיטה ותנופת לוג אשם כתיב
 לפני ה' למעוטי בחוץ דתנופת אשם מחיים אבל
 גבי גחלים כתיב (ויקרא טז) מעל המזבח ותרות
 היו בחיכל אם כן לפני ה' למה לי לאו משום
 דבעינן במערב ומיהו קשה דבההוא שמעתא
 דכל המנחות באות מצה (גם זה שם) פריך עלה
 והאמרת במערב לפני ה' פי' גבי הגשת מנחה
 בפירקין ובריש הקומץ רבה (מנחות דף יט)
 ומשני דני מילי מנחות דאיכר חטאת וחטאת
 טענה יסוד וקרן דרומית מורחית לא היה לה
 יסוד אבל הכא לפני ה' קרינא ביה משמע דאי
 לא בעיא יסוד הוה מכשרא קרן דרומית מורחית
 להגשה ואע"ג דכתיב לפניה ה' ונראה לי בריך
 דאי לא כתיב לפני ה' בהגשת מנחה אע"ג דכתיב
 בה אל פני המזבח דהיינו דרום וגם איתקש
 לחטאת העוף ליסוד אבתי אמצע לצד דרום
 באמה של יסוד רחוק מקרן מערבי אבל קשה
 בלא היקשא לחטאת בעינן ליסוד מערב כיון
 דכתיב לפני ה' לגלות מערב כמו גבי גחלי יום
 הכיפורים וגם כתיב פני המזבח דמשמע דרום וכן
 איתא לקמן בפירקין (דף מג.) בריך:
 רבי

רבי יוסי היא. וא"ת מי מצית מוקמת לה לסדר תמיד כ"י. הא תנן בסוף מסכת תמיד (דף לג.) עירן לתוך של זהב ותפתור ממנה קב גחלים ולרבי יוסי יהיה מתפור יותר כדתן פרק טוף בקלפי (יומא דף מג) רבי יוסי אומר בכל יום יהיה חותה בשל סאה ומערה לשל שלשת קבין וי"ל נזי דהא לא כרבי יוסי דר' כרבי יוסי איתא שפיר ולא דמי להא דרביקון

הפ"ק דיומא (דף טז) ואי ס"ד מדות רבי יהודה

היא כו'. **קדושת** היכל ואולם חדא היא. וש"ס מוספך בכל מקום לעיל ספ"ק (דף יד.) ובימא פ' טוף בקלפי (דף מד.) ובריש עירובין (דף ב.) **הא** מני ר' יוסי הגלילי היא. הוה מצי למימר רבי אלעזר היא דאמר לקמן בפירקין (דף סג.) דקסבר כוליה מזבח בצפון קאי וא"ת דמשמע הכא דמאן דלית ליה כוליה מזבח בצפון קאי הוה כיוור בין אהל מועד ובין המזבח ובתוספתא פרק קמא דכלים נכנסים בין האולם ולמזבח שלא רחוק ידים ורגלים חכמים אומרים אין נכנסין ושמן סבר לה כרבי מאיר דאמר נכנסין. פנר

רבי יוסי אומר, זה סימן, כל הניטל בפנים לינתן בחוץ, אינו ניתן אלא בסמוך שאין לפנים. וכל הניטל בחוץ לינתן לפנים, אינו ניטל אלא בסמוך שאין לפנים. כל הניטל בפנים לינתן בחוץ, מאי ניהו. אילימא שירדים, בהדיא פתיב בהו אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד. ותו, כל הניטל בחוץ לינתן בפנים מאי ניהו. אילימא גחלים של יום הכיפורים, בהדיא פתיב בהו וילקח מלא המזבח גחלי אש וגו'. אלא כל הניטל בפנים לינתן בחוץ, שני בויכי לבונה של לחם הפנים, דגמרי משירים. הניטל בחוץ לינתן בפנים, גחלים דכל

יומא ויומא, דגמרי מנחלים של יום הכיפורים. ומאי קסבר, אי קסבר כוליה מזבח בדרום קאי, עשרים ושבע בעי למית. ואי נמי קסבר, קדושת היכל ואולם, חדא היא, עשרים ותרת ביעי מית. ואי קסבר, חציו בצפון וחציו בדרום, חד סרי בעי למית. (ואלא) [ואי נמי] קסבר, קדושת היכל ואולם, חדא מילתא היא, שית בעי למית. אלא לאו, משום דקסבר, כוליה מזבח בצפון קאי, והני ארבע אמות, אמה יסוד, ואמה סוכב, ואמה מקום קרנות, ואמה מקום רגלי הכהנים, דכי מסגו לקמיה טפי, תו ליכא פתח. אמר רב אדא בר אבהו, הא מני, רבי יהודה היא. דתניא, רבי יהודה אומר, מזבח ממוצע ועומד באמצע העזרה, ושלישים ושתים אמות היו לו. עשר אמות כנגד פתחו של היכל, אחת עשרה אמה מיכן, ואחת עשרה אמה מיכן. נמצא מזבח מכון כנגד היכל. סוף סוף לרבי יהודה, חד סרי בעי למית. ואי קסבר, קדושת היכל ואולם, חדא מילתא היא, שית בעי למית. מי סברת, הני ארבע אמות, בהדי אמה יסוד ואמה סוכב. ארבע אמות, בר מאמה יסוד ואמה סוכב. ונוקמה פרבי יוסי, ובקממוצע. משום דרבי יהודה שמענא ליה ממוצע בהדיא. ורב שרביא אמר, הא מני, רבי יוסי הגלילי היא. דתניא, רבי יוסי הגלילי אומר, מתוך שגאמר ונתת את הכיור בין אהל מועד וגומר ואת

מזבח

רבי יוסי היא דתניא רבי יוסי אומר זה סימן, בידך כל הניטל מבפנים לינתן בחוץ ולקמיה מפרש מאי ניהו: אינו ניתן אלא בסמוך שאין לפנים. אינו ניתן בחוץ על המזבח החיצון אלא בסמוך לצד פנים שאין במזבח החיצון מקום הסמוך לפנים יותר ממנו: וכל הניטל מעל מזבח החיצון ליתן בפנים אינו ניטל אלא ממקום שהוא סמוך לפנים. שאין מקום בכל מזבח החיצון סמוך ממנו: כל הניטל בפנים לינתן בחוץ מאי ניהו אי ניטא שירי הדם. דחטאות הפנימיות ליל לרבי יוסי לשויה בהו כללא: הא בהדיא כתיב בהו. דניתנין ביסוד שכנגד הפתח דכתיב ישפך אל יסוד מזבח העולה אשר פתח: ותו כל הניטל בחוץ לינתן בפנים מאי ניהו אי ניטא גחלים של יום הכיפורים. שמכניסין במזבח לפני ולפנים להקטיר בהן מלא חפני קטרת טמים דקה דאף הם ניטלין ממזבח החיצון דכתיב מעל המזבח מלפני ה' מצד המערב ודרשנין בימא (דף מה.) איזוהי מזבח שמקצתו לפני ה' ואין כולו לפני ה' וזהו מזבח החיצון ויהיה לו בה רבי יוסי כללא וסימנא דאין ניטל אלא ממקום שאין סמוך הימנו ולפנים: בהדיא כתיב בהו. מלפני ה' דהיינו לצד פנים: אלא כל הניטל בפנים לינתן בחוץ שני בויכי לבונה. הניטלין בשבת מן השלחן לינתן על מזבח החיצון ואשמעינן ר' יוסי שניתנין כנגד הפתח דגמרי משירים הפנימיים: והניטל בחוץ לינתן בפנים גחלים דכל יום. הניטלין ממערכה שניה של קטורת לינתן על מזבח הפנימי ואשמעינן רבי יוסי דניטלין מכנגד הפתח דגמרי מגחלים של יוה"כ שקבע להן כנגד הפתח לנשילתן והיינו סימנא דתנא תנא במסכת תמיד למערכה שניה שהיא לנשילת גחלים ולהקטרת בויכין שתהא בקרן דרומית מערבית ומשוכה לצפון ארבע אמות שתהא מכוונת כנגד הפתח ומינה פשטינן דל' יוסי כוליה מזבח בצפון קאי: ומאי קסבר. שקצב למשיכת המערכה מן הקרן ד' אמות: אי קסבר כוליה מזבח

בדרום עורה קאי. ומשיכת ד' האמות לקרבה כנגד הפתח הוא בא: כ"ז אמות בעי למית. ולמשוך מקרן מערבית דרומית ולצפון חוץ לאותן כ"ז אמות סידור המערכה שהרי הפתח באמצע העזרה היה ועשרה אמות רוחבו וחמש בצפון וד' בדרום וכיון שהמזבח בדרום נמצא שאין ממנו לפני הפתח אלא ה' אמות צפונית שלו שכלה כנגד אמצע הפתח נשארו לו מל"ב (אמות) שלו כ"ז ואת כולן אתה צריך למשוך המערכה מכנגד קרן יסוד המזבח הדרומי ולצפון קודם שהגיע לפתח: וא"נ קסבר קדושת היכל ואולם חדא היא. ומשתיגע כנגד פתח האולם קרין לפני ה' ופתח האולם עודף לכל רוח על פתח ההיכל ה' אמות לכל צד שהיה רחבו כ' אמות כדתנן במסכת מדות (דף לו.) כ"ב בעי מית: ואי נמי קסבר חציו של מזבח בצפון וחציו בדרום. ובא למושבה עד כנגד ההיכל: חד סרי בעי מית. שהרי ט"ז אמותיו בדרום נמצא מחוץ י"א (אמות) מוית דרומית של פתח ולדרום: ואי נמי קדושת היכל ואולם חדא היא שית מיהא בעי למית. אלא על כרחך לא משכחת לה שתהא משיכת ד' אמות הללו לקרב כנגד הפתח אלא נתן לך מדה בשיעור שלא תמשכנה יותר מכאן שכל מה שאתה יכול לקרבה אצל קרן דרומית הוי מקרבה ובכך אתה מכוונת כנגד הפתח וד' אמות הללו ע"כ הוא מושבה לצפון לפי שאין לו מקום לסדר עליהן וקסבר כוליה בצפון קאי ואין ממנו לפני הפתח אלא חמשה דרומיות ומהן אמה יסוד ואמה סוכב ואמה מקום הקרן ואמה הילוך לכהנים המסדרין את המערכה בהדיא בין קרן למערכה ואין לו מקום לסדר ולימוך שיסדר חוצה לזן מיד כדי שתהא אמה מן המערכה כנגד הפתח דבי מסגי לצפון טפי ות ליכא פתח: אמר רב אדא בר אבהו. לעולם לא תידוק מינה לרבי יוסי בצפון קאי אלא (אימא) רבי יהודה היא דאמר חציו בצפון וחציו בדרום עשר אמות אמצעיות שלו היו כנגד פתחו של היכל וי"א אמות מוית היכל ולצפון וכנגדן לדרום נמצא מכון כנגד רוחב חללו של היכל ועובי כתליו שההיכל חללו כ' אמה ועובי של כותל ו' אמות והבי תנן לה במסכת מדות (דף לו.) סוף סוף. כדאשנין לעיל: בר מאמה יסוד ואמה סוכב. ומלמעלה בראש המזבח קחשיב להו ונמצא לפני הפתח שהרי נמשך ו' אמות ולא הווכר ד' אמות אלו אלא לקרבן לפתח דבציר מחכי לאו כנגד הפתח הוא: ונוקמה בר' יוסי באמצע. למה לך למשקלה מרבי יוסי דשמעת ליה דאמר אין ניתנין אלא בסמוך שאין לפנים מכדי להיטות דוקא דרבי וזרא קא איתת דבעי למידק מיניה לרבי יוסי דכוליה מזבח בצפון קאי אימא הכי לעולם קסבר חציו בדרום וחציו בצפון ומי סברת בהדי אמה יסוד כו': ומשני לרבי יהודה שמעינן לה ממוצע בהדיא. ואי משום דאירי רבי יוסי בניטלין בפנים וניתנין בחוץ וניטלין בחוץ וניתנין בפנים הא כולי עלמא אית להו: ורב שרביא אמר. ד' אמות דקטני בהדי אמה יסוד ואמה סוכב קאמר דוק מינה כדקאמרת דמזבח בצפון קאי ומיהו לרבי יוחנן לא חסייעה מינה דנימא רבי יוסי מן חלפתא היא משום דשמעינן ליה דאירי בניטלין וניתנין דההוא לכולי עלמא אית להו הוא דחמדי כרבי יוסי הגלילי מוקמינן דשמעינן ליה דאמר מזבח בצפון קאי אבל לרבי יוסי סתמא דהוא רבי יוסי מן חלפתא דלא שמעת ליה דאמר לא תוקמה דלמא כרבי יהודה ס"ל: מתוך שנאמר. בכיור בין אהל מועד ובין המזבח וכתוב אחד אומר מזבח העולה שם פתח אוהל מועד ואין כיוור מפקסין ביניהם למדת משני המקראות הללו שצריך ליתנו כל מה שיכול לקרב באיר שבין מזבח לאהל מועד ובלבד שלא יהא מפקסין בין מזבח ולפתח:

עֲשָׂרִים וְשֶׁבַע בָּעֵי לְמִיתִי, כלומר היה צריך להרחיק את המערכה
השניה מהקרבן הדרומית, לא רק ארבע אמות כמבואר במשנה
בתמיד, אלא עשרים ושבע אמות. שהרי פתח ההיכל באמצע
העזרה, ורחבו היה עשר אמות, חמש בצפון וחמש בדרום, ואם כל
המזבח היה בדרום, נמצא שרק החמש אמות הצפוניות של המזבח
היו מול פתח ההיכל, וכיון שכל אורך המזבח היה שלושים ושנים
אמה (כולל היסוד והסובב), אם כן צריך להרחיק מהקרבן הדרומית
עשרים ושבע אמות, ורק באמה העשרים ושמונה זהו שטח שכנגד
פתח ההיכל ורק שם אפשר לסדר את המערכה. וְאִי נָמִי קֶסֶבֶר –
וגם אם נאמר שסבר שקדושת היכל ואולם חדרא היא – קדושה
אחת היא, ומול פתח האולם גם נקרא 'מלפני ה', ומה שנאמר
שצריך כנגד פתח אהל מועד, אין זה דווקא כנגד פתח ההיכל אלא
אפילו כנגד פתח האולם, גם יהיה קשה, שאם כן עֲשָׂרִים וְתַרְתֵּי בָּעֵי
מִיתִי, כלומר היה צריך להרחיק את המערכה השניה מהקרבן
הדרומית עשרים ושנים אמות. שהרי פתח האולם היה באמצע
העזרה, ורחבו עשרים אמה, עשר לצפון ועשר לדרום, ואם כל
המזבח היה בדרום נמצא שרק העשר אמות הצפוניות של המזבח היו
מול פתח האולם, וכיון שכל המזבח היה שלושים ושנים אמה, אם
כן צריך להרחיק מהקרבן הדרומית עשרים ושנים אמות, ובאמה
העשרים ושלוש לסדר את המערכה, כדי שתהיה בשטח שכנגד פתח
האולם.
וְאִי קֶסֶבֶר – ואם סבר שהמזבח עמד חָצִי בְּצִפּוֹן וְחָצִי בְּדָרוֹם, יש
להקשות, הֲדָ כָּרִי בָּעֵי לְמִיתִי – צריך לתת אחת עשרה אמות מהקרבן
הדרומית עד למערכה השניה. שהרי אם המזבח היה בדיוק באמצע
נמצא שרק עשר אמות אמצעיות שלו נמצאות מול פתח ההיכל,
ומאחר שכל המזבח ארכו שלושים ושנים אמות, נמצא שכדי להגיע
אל העשר האמצעיות צריך להרחיק אחד עשרה אמות מקצה
המזבח. (ואלא) [וְאִי נָמִי] קֶסֶבֶר – ואף אם הוא סובר שקדושת
היכל ואולם חדרא מילתא היא, ופתח אהל מועד מתקיים גם כנגד
פתח האולם, גם יהיה קשה, שאם כן שִׁית בָּעֵי לְמִיתִי – שש אמות
צריך להרחיק מהקרבן הדרומית. שהרי כדי להגיע לעשרים אמה
האמצעיות, צריך להרחיק שש אמות מקצה המזבח, ומודע המשנה
בתמיד הצריכה רק הרחקת ארבע אמות.
מסיים רבי זירא את ההוכחה: אֵלָּא לֹא – אלא ודאי מִשּׁוּם דְּקֶסֶבֶר
בּוֹלִיָּה מִזֶּבֶחַ בְּצִפּוֹן קָאִי – משום שסבר שכל המזבח עמד בצפון,
וסבר שאין קדושת היכל ואולם שוה, ונמצא שרק החמש אמות
הראשונות של המזבח היו מול פתח ההיכל (דהיינו מול חציו הצפוני
של הפתח), ואף בחמש אמות אלו אמרה המשנה שהמערכה צריכה
להיות באמה החמישית בלבד, וְהָיָה אֲרָבַע אַמּוֹת – ואותם ארבע
אמות שהצריך התנא להרחיק לכיוון צפון, הוא משום שמתוך החמש
אמות, הוצא אֶמָּה אחת של היסוד הדרומי, ואֶמָּה של הסובב, ואֶמָּה
של מקום קֶרְנוֹת – קרן מעריבית דרומית שבראש המזבח, ואֶמָּה
ריקנית למקום רְגְלֵי הַכֹּהֲנִים, שהיו יכולים להלך שם לסדר את
המערכה, ורק באמה החמישית אפשר היה לסדר את המערכה, דְּכִי
מִסְּגוֹ לְקַמִּיָּה מִפִּי – שאם היו מרחיקים את המערכה יותר מכך, תו
לִפְנֵי פֶתַח – יותר לא יהיה זה מול פתח ההיכל. עלה בידו, שרבי
זירא חיפש ומצא משנה, שמוכח ממנה שרבי יוסי סבר שכל המזבח
היה בצפון, וכשמועתי של רבי יוחנן.
דוחה רב אדא בר אבהו את דברי רבי זירא: אִמָּר רַב אֲדָא בִּר
אֲהֵבָה, אין לדיק מכאן שרבי יוסי סבר שהמזבח היה בצפון, שהרי
אפשר לומר, הָא מִנֵּי – שמשנה זו, ששינוי בה שהרחיקו ארבע
אמות, בשיטת רבי יהודה היא, ששינוי שהוא סובר שהמזבח היה
באמצע העזרה, דְּתַנִּיא, רבי יהודה אומר, מִזֶּבֶחַ מִמּוֹצֵעַ וְעוֹמֵד
בְּאַמְצַע הָעֶזְרָה, וְשְׁלֹשִׁים וְשָׁנִים אַמּוֹת הָיוּ לוֹ, עֶשֶׂר אַמּוֹת
האמצעיות שלו, מכוונות כנגד פֶתַח שֶׁל הַיֵּכָל, אַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה
מִיָּבֵן – מצפון לפתח ההיכל, וְאַחַת עֶשְׂרֵה אַמָּה מִיָּבֵן – מדרום
לפתח ההיכל, נִמְצָא הַמּוֹצֵא מִכּוּוֹן כִּנְגֵד כָּל הַיֵּכָל עִם עוֹבֵי כְּתוּלָיו.
נמצאנו למדים, שרבי יהודה סובר שהמזבח היה חצוי בדרום וחצוי

רַבִּי יוֹסִי אֹמֵר, זֶה סִימָן – כלל זה סימן הוא בידך, כָּל הַנִּיטָל בְּפָנִים
– כל דבר שנוטלים אותו מההיכל לִיָּתֵן בַּחוּץ – ליתנו מבחוץ להיכל
על המזבח החיצון, אִינּוּ יִתֵּן בְּכָל הַמּוֹבָה, אֵלָּא נִתֵּן בְּסִמּוֹן לְצַד
פָּנִים [להיכל], באופן שֶׁאֵין לְפָנִים – שאין במזבח החיצון מקום
הסמוך יותר ממנו להיכל. וכמו כן כָּל הַנִּיטָל בַּחוּץ לִיָּתֵן לְפָנִים –
כל דבר שנוטלים אותו מהמזבח החיצון, ליתן אותו בהיכל, אִינּוּ
נִיטָל אֵלָּא בְּסִמּוֹן שֶׁאֵין לְפָנִים – לוקחים אותו ממקום הסמוך
להיכל, באופן שאין במזבח מקום סמוך יותר ממנו להיכל.
רבי זירא מבאר לאלו דברים היתה הכוונה בסימן של רבי יוסי. מברר
רבי זירא: מה שאמר רבי יוסי 'כָּל הַנִּיטָל בְּפָנִים לִיָּתֵן בַּחוּץ', מֵאִי
נִיָּהוּ – לאיזה דבר היתה כוונתו. אֵילָּמָא – אם נאמר שכוונתו היתה
לְשִׁירִים – לשיירי הדם של חטאות הפנימיות, שהיו מזים מדמם
בהיכל, ואת שיירי הדם נוטלים מבפנים לשפוך אותם בחוץ על יסוד
מזבח החיצון, ובא רבי יוסי ללמדנו שיש לשפכם במקום הסמוך
לפתח, אין לומר כן, שהרי בְּהִרְיָא בְּתִיב בָּהוּ – מפורש כתוב בהם
דִּין זֶה, שנאמר (ויקרא ד ט) 'וְיָתֵן הַכֹּהֵן מִן הָדָם עַל קֶרְנוֹת מִזְבֵּחַ קִטְרֶת
הַסַּמִּים וְגו' וְאֵת כָּל דָּם הַפֶּה יִשְׁפֹךְ אֶל יִסּוֹד מִזְבֵּחַ הָעֹלָה אֲשֶׁר פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד', כלומר שהנותר מן הדם צריך להיתן ביסוד מערבי
שמואל פתח ההיכל, וכיון שיש פסוק מפורש לכך, לא צריך רבי יוסי
להשמיענו זאת, ומדוע הוצרך לומר כלל בענין זה. וְתו – ועוד יש
לברר בדברי רבי יוסי, מה שאמר 'כָּל הַנִּיטָל בַּחוּץ לִיָּתֵן בְּפָנִים'
מֵאִי נִיָּהוּ – לאיזה דבר היתה כוונתו. אֵילָּמָא – אם נאמר שכוונתו
היתה לְנֶחְלִים שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים, שהיה לוקח הכהן הגדול מהמזבח
החיצון להכניסם אל קדש הקדשים, להקטיר שם קטורת סמים דקה,
ובא רבי יוסי ללמדנו שלוקחם מהמקום הסמוך להיכל, אין לומר כן,
שהרי בְּהִרְיָא בְּתִיב בָּהוּ – מפורש כתוב בהם 'וְלָקַח מִלֵּא הַמִּחְתָּה
נְחֹלִי אֵשׁ וְגו' מִעַל הַמּוֹצֵא מִלְּפָנֵי ה', ומהכתוב 'מלפני ה', מבואר
שצריכים להיטל מהמקום הסמוך לפתח ההיכל, ולא היה צריך רבי
יוסי להביא סימן לדבר המפורש בכתוב.
מבאר רבי זירא: אֵלָּא על כרחך כוונת רבי יוסי כך היא, במה שאמר
'כָּל הַנִּיטָל בְּפָנִים לִיָּתֵן בַּחוּץ', כוונתו היתה לשַׁנֵּי בּוֹיָכִי לְבִנְיָה שֶׁל
לָחֶם הַפָּנִים, שנלקחים בשבת מהשולחן שהיה בהיכל, וניתנים על
מזבח החיצון, ובסימן זה מחדש לנו רבי יוסי, דְּנִמְרִי מִשִּׁירִים –
שנלמדים הם משיירי הדם של חטאות פנימיות, שכשם ששיירי הדם
הניטלים מבפנים להיתן בחוץ על המזבח החיצון, נאמר בהם
שְׁנִיתִים 'מול פתח אהל מועד', כך שני בויכי הלבונה שגם הם
ניטלים מבפנים להיתן בחוץ על המזבח החיצון, צריך ליתנם 'מול
פתח אהל מועד' כלומר במקום הסמוך ביותר לפתח ההיכל. ובמה
שאמר 'הַנִּיטָל בַּחוּץ לִיָּתֵן בְּפָנִים', כוונתו היתה לְנֶחְלִים דְּכָל יוֹמָא
וְיוֹמָא – לגחלים שלקחו בכל יום ויום מהמזבח החיצון מהמערכה
השניה, והכניסו להיכל לצורך הקטרת הקטורת במזבח הפנימי,
ומשמיע לנו רבי יוסי דְּנִמְרִין – שנלמדים הם מְנַחֲלִים שֶׁל יוֹם
הַכִּיפּוּרִים, שכשם שהגחלים של יום הכיפורים ניטלים מבחוץ להיתן
בפנים ונאמר בהם שנוטלים 'מלפני ה', כך הגחלים של כל יום, שאף
הם ניטלים מבחוץ להיתן בפנים, יש ליטלם 'מלפני ה', כלומר
מהמקום הסמוך ביותר לפתח ההיכל.
נמצינו למדים, שרבי יוסי נתן סימן וכלל, כדי ללמדנו שניתנה בויכי
הלבונה, ונטילת הגחלים לקטורת צריך שיעשו כנגד פתח ההיכל.
ושני דברים אלו נעשו במערכה השניה. והבין רבי זירא, שהמשנה
בתמיד שאמרה שמקום המערכה השניה הוא בקרן מערבית דרומית
ומשוכה לצפון ארבע אמות מקצה המזבח, בשיטת רבי יוסי היא
שאמר שדברים אלו צריכים להעשות על המזבח סמוך לפתח
ההיכל, ומחמת כן המערכה צריכה להיות דווקא במקום זה וכפי
שיתבאר להלן.
מברר רבי זירא על פי זה, היכן עמד המזבח לדברי רבי יוסי: וּמֵאִי
קֶסֶבֶר – מה סבר רבי יוסי, לגבי מקום המזבח, שלכן צריך להרחיק
את המערכה השניה ארבע אמות לכיוון צפון, וְאִי קֶסֶבֶר בּוֹלִיָּה מִזֶּבֶחַ
בְּדָרוֹם קָאִי – אם סבר שכל המזבח עמד בדרום, קשה, שאם כן

מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְגו' שֶׁם פֶּתַח מִשְׁפַּן אֶהָל מוֹעֵד, דִּהְיִינוּ שֶׁהַמִּזְבֵּחַ צָרִיךְ
להיות מול פתח ההיכל, ויש לדייק בפסוק, שדווקא את המִזְבֵּחַ אתה
מניח בַּפֶּתַח אֶהָל מוֹעֵד וְלֹא כִּיּוֹר בַּפֶּתַח אֶהָל מוֹעֵד, דִּהְיִינוּ שֶׁהַכִּיּוֹר
לא יחצוץ בין המזבח לבין הפתח. ומשני מקראות אלו אנו למדים
שיש לקרב את הכיור ככל האפשר לאויר שבין המזבח לאהל מוֹעֵד,
ובלבד שלא יפסיק ביניהם. אם כן הִיָּךְ הָיָה נִוְתָנוּ – את הכיור, בֵּין
הָאוֹלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, אֵךְ לֹא מִמַּשׁ בִּינֵיהֶם, אֲלֵא מִשְׁוֹף קִימְצָא (וְקָצַת)
בְּלִפְי הַדְּרוֹם. דִּהְיִינוּ שֶׁהַכִּיּוֹר לֹא הָיָה כָּלל מוֹל קִיר הַמִּזְבֵּחַ, אֲלֵא
משוך לדרום.

מברר רב שרביא: מֵאֵי קָסְבֵּר – מזה סובר רבי יוסי הגלילי, שלכן
הצריך למשוך את הכיור דרומית למזבח, ואינו מקיים את הפסוק
וְנִתַּת אֶת הַכִּיּוֹר בֵּין אֶהָל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ כְּפִשְׁטוֹ. מֵאֵי קָסְבֵּר בּוֹלִיָּה
מִזְבֵּחַ בְּדָרוֹם קָא – שכל המזבח עמד בדרום, נזקמיה – נעמיד את
הכיור שלא מול פתח ההיכל, אלא מהמקום שמתחיל בּוֹתֵל הַיֵּכָל, וְלָדָרוֹם,
בֵּין הָאוֹלָם לַמִּזְבֵּחַ, כְּפִשְׁט הַפֶּסֶק, וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לַהֲנִיחוֹ
דרומית למזבח. וְאֵי נִמְי קָסְבֵּר – וגם אם סבר שקדושת הַיֵּכָל וְאוֹלָם
קָדָא הִיא – קדושה אחת היא, וממילא אם נעמיד את הכיור מיד
לאחר סיום פתח ההיכל ולדרום עדיין יהא זה מול פתח האולם,
ובכלל מה שאסרה תורה להעמיד מול הפתח, עדיין קשה דְּנִזְקַמְיָה
אֵךְ שֶׁלֹא מול פתח האולם, אלא מהמקום שמתחיל בּוֹתֵל הַיֵּכָל וְאוֹלָם,
וְלָדָרוֹם, בְּבֵין הָאוֹלָם לַמִּזְבֵּחַ, ומדוע צריך למשכו להלן מן המזבח.
וְאֵי נִמְי קָסְבֵּר – וגם אם סבר שהמזבח היה חָצִיז בְּצִפּוֹן וְחָצִיז
בְּדָרוֹם, ונמצא ששש עשרה אמה מהמזבח נמצאים בדרום, עדיין
קשה דְּנִזְקַמְיָה מִהַמְּקוֹם שֶׁמִּתְחִיל בּוֹתֵל הַיֵּכָל וְלָדָרוֹם, בֵּין פֶּתַח
הָאוֹלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, וְאֵי נִמְי קָסְבֵּר – וגם אם סבר שקדושת הָאוֹלָם
וְהַיֵּכָל קָדָא הִיא ואין להניחו גם מול פתח האולם, עדיין קשה
דְּנִזְקַמְיָה מִהַמְּקוֹם שֶׁמִּתְחִיל בּוֹתֵל הַיֵּכָל וְלָדָרוֹם, ועדיין נמצא
שמניחו ממש בֵּין אוֹלָם לַמִּזְבֵּחַ, שהרי עשר אמות מפתח האולם היו
בדרום, וחצי המזבח שבדרום הוא שש עשרה אמות, ונמצא שהמזבח
נמשך אחר פתח האולם, עוד שש אמות, שבהם אפשר להניח את
הכיור.

מסיים רב שרביא את ההוכחה: מֵאֵלָא לֹא – אלא ודאי מה שאמר
רבי יוסי הגלילי שצריך להניח את הכיור דרומית למזבח, הוא מִשְׁוֹם
דְּקָסְבֵּר בּוֹלִיָּה מִזְבֵּחַ בְּצִפּוֹן – שסבר שכל המזבח היה בצפון.
[מקשה הגמרא: וְנִזְקַמְיָה מִיד לאחר פתח ההיכל בֵּין כּוֹתֵל הַיֵּכָל
וְלַצִּפּוֹן. משיבה הגמרא: קָסְבֵּר קְדוּשַׁת הַיֵּכָל וְאוֹלָם קָדָא, ולכן כִּי
נִמְי מוֹקַמְתָּ לָהּ – גם אם תעמיד את הכיור מְבּוֹתֵל הַיֵּכָל וְלַצִּפּוֹן
עדיין הָיָה לִיָּה בֵּין פֶּתַח הָאוֹלָם וְלַמִּזְבֵּחַ.

מקשה הגמרא: וְנִזְקַמְיָה מְבּוֹתֵל אוֹלָם וְלַצִּפּוֹן – שנעמיד את הכיור
בחלק הצפוני של העזרה, להלן מפתח האולם, בְּבֵין כּוֹתֵל הָאוֹלָם
וְלַמִּזְבֵּחַ. מתרצת הגמרא: מֵאֵמֶר קָדָא – נאמר בפסוק (ויקרא א יא) וְשִׁשְׁט
אֹתוֹ עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ צִפּוֹנָה, ומכך שלא נאמר 'על ירך המזבח צפון',
דרשו, שצריך שִׁיְהֵא צִפּוֹן פָּנָיו מְבָלִים, ומאחר שהכיור הוא 'כלי'
לכן אין להניחו בצפון, וצריך למושכו לדרום. נמצא, שלדעת רבי
יוסי הגלילי המזבח כולו היה בצפון, ואת הכיור אי אפשר כלל לשים
בצד צפון מחמת הפסוק 'צפונה', וכדי לקיים את הפסוק 'בין אהל
מועד ובין המזבח', יש להניח את הכיור בדרום העזרה כנגד המקום
שבין אהל מוֹעֵד וְהַמִּזְבֵּחַ.

נמצאנו למדים, ששיטת רבי יוסי הגלילי, שכל המזבח היה בצפון,
ועל כן אומר רב שרביא שאפשר לומר שהמשנה במסכת תמיד היא
שנויה כשיטתו, ואין ממנה מקור לשמועתו של רבי יוחנן בשם רבי
יוסי [בן חלפתא].

מבררת הגמרא: מֵאֵן תִּנָּא דְּפָלִיג עֲלֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי – מי הוא
התנא שחולק על רבי יוסי הגלילי, וסובר שהמזבח לא היה כולו
בצפון. משיבה הגמרא: רַבִּי אֲלֵיעָזָר בֶּן יַעֲקֹב הִיא, דְּתִנָּא, רַבִּי
אֲלֵיעָזָר בֶּן יַעֲקֹב אָמַר, דוֹרְשִׁים אֶת הַפֶּסֶק 'צִפּוֹנָה', שִׁיְהֵא צִפּוֹן
פָּנָיו מְבָלִים, וְאִפְּלִי מִן הַמִּזְבֵּחַ. ולשיטתו כל המזבח היה בדרום.
עלה בידינו שלש שיטות לגבי מקום המזבח: רבי אליעזר בן יעקב

סובר שהמזבח היה כולו בדרום, רבי יהודה סובר שהיה חציו בדרום
וחציו בצפון, ורבי יוסי הגלילי סובר שהיה כולו בצפון וכן קיבל רבי
יוחנן בדעת רבי יוסי בן חלפתא.

מזבח [וכן כבש] שנפגם פסול. הגמרא להלן מחדשת שכל הקדשים
שנשחטו בזמן שהמזבח פגום, נפסלו. ומביאה מחלוקת אמוראים
האם כל בעלי החיים שהיו קדושים בזמן זה נפסלו: מֵאֵמֶר רַב, מִזְבֵּחַ
שֶׁנִּפְגַּם, כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחָטוּ שָׁם – בעזרה, פְּסוּלִין. כלומר כיון
שנשחטו בזמן שאין מזבח, נפסלו. מוסיף רב, וּמִקָּרָא (פסוק) הָיָה
בְּיָדֵינוּ שֶׁמִּמֶּנּוּ נִלְמַד דִּין זֶה, וְשִׁבְחָנוּהוּ.

הגמרא מביאה מהו הפסוק שנשחט. מספרת הגמרא: כִּי סָלִיךְ רַב
בְּהֵנָּא – כאשר רב כהנא עלה מבבל לארץ ישראל, אֲשֶׁרְבַּחַהּ
(וּמִצָּאָה) לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי, דְּקָאָמַר מִשְׁוֹם רַבִּי יִשְׁמַעְיָא בְּרַבִּי
יוֹסִי, מִנֵּין לַמִּזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם שְׁכָל הַקֳּדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחָטוּ שָׁם פְּסוּלִין,
שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ כא) 'מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ
וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ' ויש להקשות בפסוק זה, וְכִי עָלָיו אֶתָּה זֹבַח – וכי
שוחטים את הקרבנות על המזבח, והלא מקום שחטת הקרבנות הוא
ברצפת העזרה, מֵאֵלָא בא הפסוק ללמד ששחטת קדשים כשרה רק
בְּשֵׁהוּא (המזבח) שֶׁלֹּא בְּשֵׁהוּא חֶסֶר, וְתִיבַת 'עליו' יש לדרוש
כמו 'בגינו' ו'בשבילי', שבשביל שהמזבח שלם, לכן אפשר לשחוט.
וכששמע רב כהנא את רבי שמעון ברבי דורש כן, אָמַר, הִיָּינוּ קָרָא
דְּאִישִׁיתְמִיט לִיָּה לָרֵב – זהו הפסוק שנשבח לרב.

בדברי רב מבואר שרק הקדשים שנשחטו בזמן שהמזבח פגום, נפסלו,
אבל שאר הקדשים שלא נשחטו לא נפסלו. הגמרא מביאה שרבי
יוחנן חולק על כך. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אַחֲרֵי זֶה וְאַחֲרֵי זֶה – בין הקדשים
שנשחטו בזמן שהמזבח היה פגום, ובין אותם שלא נשחטו עד לאחר
שתיקנו את המזבח, פְּסוּלִין. מכיון שכאשר הוקדשו היו ראויים
להקרבה, וכשנפגם המזבח נדחו מהקרבה, אם כן אף לאחר שיתוקן
המזבח שוב אינם חוזרים להיות ראויים, שכיון שנדחו שוב אינם
נראים.

מבררת הגמרא: מֵאֵמֶר פְּלִיגִי, כלומר מהו טעמם של רב ורבי
יוחנן. מבארת הגמרא: רַב כְּבֵר פְּעָלִי חַיִּים אֵינִן נִדְּחִים וְרַבִּי
יוֹחָנָן כְּבֵר פְּעָלִי חַיִּים נִדְּחִין. כלומר, רב ורבי יוחנן נחלקו האם
יש דין 'דיחוי' בבעלי חיים בעודם חיים, רב שסובר שיש דין דיחוי
רק בבעלי חיים שחוטים, סובר שרק הקדשים שנשחטו בזמן
שהמזבח נפגם נפסלו ונדחו, ואילו רבי יוחנן שסובר שיש דין
דיחוי אפילו בבעלי חיים בעודם חיים, סובר שכל הקדשים שהיו
קדושים בשעה שהמזבח נפגם נפסלו, כיון שבשעת הפגם נדחו
ואינם ראויים.

מִיתִיבִי, שנינו בברייתא, כָּל בְּהֵמוֹת הַקֳּדָשִׁים שֶׁהָיוּ קְדוּשִׁים עַד שֶׁלֹּא
נִבְּנָה הַמִּזְבֵּחַ, וְאַחֲרֵי כֵן נִבְּנָה הַמִּזְבֵּחַ, פְּסוּלִין. ולכאורה קשה,
האמנם גורסים בברייתא 'עד שלא נִבְּנָה', והלא באופן זה הקדשים
דְּחִוּוּן מְעִיקָרָא נִיָּהוּ. כלומר, אם אכן כוונת הברייתא, שההקדש
ונשחטו בזמן שהיו בגולה ולא היה מזבח, אם כן דרויים שההתחלה
הם, שמיד כאשר הקדישום לא היו ראויים להקרבה, ואם כן קשה
מכאן לא רק על רב אלא על כל מי שסובר שדיחוי מעיקרו אינו
דיחוי. מֵאֵלָא, על כרחך צריך לגרוס בברייתא, 'כל הקדשים שהיו עַד
שֶׁלֹּא נִבְּנָה הַמִּזְבֵּחַ', כלומר שהיו בפני בית המקדש הראשון קודם
שנחרב על ידי נבוכדנצר מלך בבל, ונשארו חיים עד בנין בית
המקדש השני. נמצא שקשה מברייאת זו על רב שאמר שאין בעלי
חיים נדחים בעודם חיים.

מקשה הגמרא: אם מדובר בברייתא, על בהמות שהיו קודם שֶׁנִּבְּנָה
הַמִּזְבֵּחַ בחורבן בית ראשון, ונשארו חיים עד שחזר ונבנה בית שני,
הֵא אִיָּקוּן לָהּ – הרי נדחו זקנים, שהרי עברו שבעים שנה בין חורבן
בית ראשון לבנין בית שני, והדיון הוא שבהמה זקנה פסולה לקרבן,
אם כן פשוט שהם פסולים גם בלא דין דיחוי, והיא משנה מפורשת
בבכורות (מא), ולא צריכה הברייתא להשמיע לנו שהבהמות
שנשארו מבית המקדש הראשון פסולות להקרבה בבית המקדש
השני. מסיקה הגמרא: מֵאֵלָא צריך לגרוס בברייתא, כל הקדשים

ולפתח: היכן היה נתון טשוק קימנא. מוית המזבח ולדרום נמצא שאינו כנגד
המזבח כלל אלא בבין אהל מועד ולמזבח: ה"ג בת"כ ובמס' מדות ומדמציץ ליה
רבי יוסי הגלילי למשכו מכנגד המזבח ולדרום והוא אינו צריך להרחיקו אלא מבין
המזבח ולפתח פשוט מנייה דכוליה מזבח בצפון קאי ולפיכך על כרחו הוא מושכו
מכנגד המזבח כולו שאם נתנו כלל כנגד

המזבח א"א שלא יפסיק בינו ולפתח כדמפרש
ואזיל: דמאי קסבר, שלא קיים את המקרא
שכתב בין אהל מועד ובין המזבח והוא
מושכו קימנא: אי כוליה בדרום. הרבה מן
המזבח יש בדרום כנגד היכל שלא כנגד
הפתח והיה לו לתתו שם: לוקמיה מכותל
היכל ולדרום. כלומר משמחזיל כותל פתח
ההיכל לסיטת לדרום דהיינו בין פתח האולם
ולמזבח וכנגד ההיכל שפתח האולם עודף על
של היכל ה' אמות לדרום: וא"נ סבר קדושת
אולם והיכל חדא היא. ופתח אולם כפתח
היכל והוצרך למושכו אף מכנגד פתחו של
אולם: נוקמיה מסתימת כותל אולם ולדרום.
דה"ל אחתי בבין האולם ולמזבח דבין כותל
אולם ככותל היכל קרי ביה בין אהל מועד
ולמזבח ומיקימי קראי שפיר: וא"נ נמי קסבר
חציו בצפון כו'. יש לו ט"ז אמה בדרום צא
מזרחה' אמות של פתח עדיין יש לו מקום י"א
אמה לתתו שם מכותל מזוהת היכל דרום:
וא"נ קסבר קדושת אולם והיכל חדא היא.
והוצרך למושכו אף מכנגד פתח אולם
נוקמיה ממקום סתימת פתח אולם ולדרום
בבין האולם ולמזבח דעדיין יש שם מקום ו'
אמות: אלא לאו משום דקסבר כוליה מכותל
בצפון. קאי ודרומו של מזבח כולה לפני
הפתח ואם היה נתונה כנגד המזבח כלל נמצא
מפסיק בין מזבח לפתח: ונוקמיה בין המזבח
ולהיכל בצפון. בסתימת כותל ההיכל במזוהת
צפונית ולצפון: קסבר קדושת היכל כו'.
ואינו רשאי להפסיק בין פתח אולם ולמזבח
וכי מוקמת ליה מכותל היכל ולצפון ה"ל
מפסיק בין אולם ולמזבח: שיהא פנוי מכלים.
גרס הכא וכויר כלי הוא: צפונה. מדוהה ליה
למיכתב על ירך המזבח צפון וכתבי צפונה
לדרשא אתא: מאן תנא דפליג כו'. ואומר
כוליה בדרום קאי: בדר"א גרסין פנוי מכלום:
שנשחטו שם. בעזרה: כשהוא שלם. והאי
עלוי בגינו ובשבילו קאמר: אחד זה ואחד זה.
בין שנשחטו בשעת פגירתם בין שנשחטו אחר
תיקונן פסולין כל הקדשים שהיו קדושים
באותה שעה לפי שנראו ונדרשו וקסבר בעלי
חיים נדחין כשהושיטין: עד שלא נכנה. משמע
קדם שלא בנאוהו בני הגולה: דהיינו
מעיקרא הן, שכשהוקדשו לא נראו שמע
מיניה דחוי מעיקרו הוי דחוי ותקשה למאן
דאמר לא דחוי: נהרם. משמע כימי
בבכרצצר היה אוזין להו. עד שלא נכנה בית שני ופשיטא דפסולין רגבי מומין תקני להו בבכורות (דף מא.) חזקן והחזילה והמוזחם: מזבח שנעקר. במזבח פנימי קמייירי וקא
סלקא דעתך הוא הדין לחיצון קשיא דרב אדרב דאמר לעיל כל הקדשים שנשחטו שם פסולין: מודה רבי יהודה ברמיס. דבעינן מזבח: דברים ככתבן. שקדש את הרצפה
כולה לשם מזבח להקטיר עליה לפי שהיה המזבח קטן מהכיל עולות ושלמים שהקטירו לחנוכת המזבח ואמרינן לקמן לרבי יהודה הכי משמע קרא כי מזבח אבנים אשר
תחת מזבח הנוחשת קטן היה: אמר לו רבי יוסי והלא כבר נאמר. במזבח שעשה משה במדבר שהיה בנוב וגבעון:

פנוי מכלים. אע"פ שמזבח שעשה משה (אינו פנוי) וכולין היה בדאמר דנן כלי מכלי ואין
דנן כלי מבנין משאר כלים קאמר דצפתה אמזבח קאי ואע"פ שהיה בצפון ננסין
וקלתוסות ושלוחות מסתמא הא דאמרה תורה פנוי מכלום משום שחשית הוא והני צורך
שחשית נינהו:
שיהא צפון פנוי מכלים. אפילו מן המזבח
צריך לדקדק במתני דמדות (דף גל)
שלא תבסשה דרבי אליעזר בן יעקב ס"ל הכא
כוליה מזבח בדרום קאי ובפ"ק דיומא (דף טז.)
מוקמינן מתני דמדות כרא"ב בן יעקב:
וכי עליו אתה זובת. אע"ג דלעיל דרשינן עליו
ממש הכא דייק משום דחבתת עליו משמע
שמצוה לזבוח עליו וכן לקמן (דף ס.) גבי ואכלה
מצות אצל המזבח משמע שמצוה אלא כשהוא
שלם ולא כשהוא חסר:

עד שלא נכנה המזבח. דחויין מעיקרא הן אלא
עד שלא נכנה ונפגם ומשני לא תרצו
מתרצת לה. ותימה דא"כ משמע דפירכא
קמייאת דחויין מעיקרא הו אפילו לר' יוחנן
ואמאי הוא ר' יוחנן סבר גבי בחמה של ב'
שותפין (קדושין דף ז.) דחוי מעיקרא הו דחוי
ועוד תקשי ליה ממתני דמי שהיה טמא (פסחים
דף צז.) המפריש נקבה לפסחו דקאמר דחוי
מעיקרו הו דחוי יש לומר דהתם אין בידו לתקן
מיקרי דחוי כדפרישית פ"ק (לעיל דף יב) אבל
הכא בידו לתקן המזבח ולכן משמע ליה הכא
דכ"ע לא הו דחוי מיד דהוה אמוחוסר זמן בגופו
ובבעלים כיון יולדת זב ומצוה שהפרישו קרבנם
קדם זמנם ה"נ מפריש קרבנו להקריב לכשיבנה
בהמ"ק והוי כמחוסר זמן ולא חשיב נדחה וכן
מוכח לקמן פ"ב (דף קיד.) דחובות שהקדישין
בגלגל לגבי שילה היו מחוסר זמן וקריב בשילה
דלא אמרינן דחויין הן וקשה לי דבפ"ק (לעיל דף
יב) פריך לכן בתירה פסח היכי משכחת לה אי
אפרשי בצפרא דחוי מעיקרא הוא שאינו ראוי
לשלמים לכן בתירה הואיל ומקצתו הוא ראוי
לפסח בחצות מה בכך כיון דבידו להשהותו עד
חצות למה לא יתא כשר כמו מקדיש אותו לאחר
שחשית בנו שראוי למחור ומקדיש בגלגל חובות
שכשרין בשילה. בררין. וא"ת אחתי כיון דחוי
כמחוסר זמן כי ליכא מזבח דפריך דחויין
מעיקרא הן אמאי אמר ר' יוחנן ב"ה השוחט
הדמעלה (לקמן דף קז) דהמעלה בזמן הזה בחוץ
חייב דקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא הא
אינו ראוי לפתח אהל ותנן נמי פרק בתרא (לקמן
דף קיב:) אותו ואת בנו ומחוסר זמן בחוץ אינו
אפילו בלא תעשה לרבנן ואם כן לרבי יוחנן
אמאי מחיב משום שחשתי חוץ ותו הא עדיפא
מינה אמרינן ביומא פרק שני שעירי (דף גט.)
דשלמים ששחטן קדם פתיחת דלתות
ההיכל

ההיכל פטור דאינו ראוי לפתח אהל מועד דמחוסרי מעשה וב"ש זה ועוד אמרין בפ"ק דמס' ע"ז (דף יג) דאם הקדש והחריץ העריך בזמן הזה בהמה תעקר דהיינו נועל דלת בפניה והיא מנתה מאלה כדאיאת התם ופריך ונישחטינהו מישחט ופי' בקנטרס משום שחטי חוץ לא מחייב דמיירי בקדשי בך הבית דאין חייבין משום שחטי חוץ כדמוכח לקמן (דף קיג) ובפרק שני שעירי (יומא דף סג) וקשה

דאי בקדשי בך הבית מאי פריך ונישחטיה גיטרא ומשני מפני שגראה כמטיל מום בקדשים וליכא למימר דיש איסור מטיל מום אף בהמה תמימה לקדשי בך הבית כדאמר המתפס תמימים לבדק הבית אינן יוצאין מידי מומב לעולם דהיינו מדרבנן משום קנס כדמוכח פרק המנחות והתנאים (מנחות קא) דקאמר משום דלא שכיח תמימים תקנו שיהיו למומב לכך נראה דמיירי בקדשי מומב ולא מחייבי משום שחטי חוץ משום דאינו ראוי לפתח אהל מועד או משום דהי דחיי או משום דמחוסר זמן ודחוק לומר דההיא דמס' ע"ז כמ"ד הותרו הבמות דהא סתם מתניתין לקמן (דף קיב) דירושלים אין אחריה הותר ובפ"ק דמגילה (דף י) פריך מינה לר' יוחנן דאמר שמעתי שמוקדין בבית חוני ונראה לתרץ דר' יוחנן דמחייב לקמן מעלה בחוץ מיירי בהעלאת קטרת דלא מחוסר מעשה כדאמר בשמעתין מומב שנעקר מוקדין קטרת במקומו א"צ בהעלאת מנחה שקמצה בכלי שרת בפנים א"ע"פ שאין בית דאובחוס דוקא בעי מומב דכתיב וחתך עליו ונחא השתא דא דנקט ר' יוחנן מעלה בזמן הזה ולא נקט שחט בזמן הזה ואין לתרץ דר' יוחנן כרבי יהודה דשרי להקטיר ברצפת העזרה דלא מסייע דלשרי רבי יהודה בשעה שהמומב פגום אלא בשעה שהמומב כשר ועוד יש לתרץ דלקמן ר' יוחנן מיירי כשבנה המומב במקומו והעלה בחוץ כיון דקדשי לעתיד לבא וההיא דפ"ק דע"ז (דף יג) יש להקשות בקדשי בך הבית אמאי נועל דלת בפניה לרבא ונישחטיה או נשחטיה גיטרא אלא פי' רבינו הקדוש דמדרבנן איסור להטיל בהם מום גזירה אטו קדשי מומב כדאמר בראשית הגז (חולין דף קלה) לקדשי בך הבית אסורין בגזיה ועבודה גזירה אטו קדשי מומב וא"כ יש ליישב פי' רש"י דפריך בקדשי בך הבית ונישחטיה משחט

תשויה גיטרא ומשני נראה כמטיל מום דאסור גזרה אטו קדשי מומב וא"כ מאי טעמא פטרינן שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל בחוץ (לעיל דף נה) והלא בפנים כי האי גזנא אם עלו לא ירדו לפי מה שפי' הקנטרס לקמן קודם שיעמידו לים את המשכן ולאחר שפרקו לים את המשכן דשלמים דוקא בעי פתיחת דלתות ההיכל ולא שאר קדשים וכוין דכתיב וחתך עליו ונחא השתא דא דנקט ר' יוחנן מעלה בזמן הזה ולא נקט שחט בזמן הזה ואין לתרץ דר' יוחנן כרבי יהודה דשרי להקטיר ברצפת העזרה דלא מסייע דלשרי רבי יהודה בשעה שהמומב פגום אלא בשעה שהמומב כשר ועוד יש לתרץ דלקמן ר' יוחנן מיירי כשבנה המומב במקומו והעלה בחוץ כיון דקדשי לעתיד לבא וההיא דפ"ק דע"ז (דף יג) יש להקשות בקדשי בך הבית אמאי נועל דלת בפניה לרבא ונישחטיה או נשחטיה גיטרא אלא פי' רבינו הקדוש דמדרבנן איסור להטיל בהם מום גזירה אטו קדשי מומב כדאמר בראשית הגז (חולין דף קלה) לקדשי בך הבית אסורין בגזיה ועבודה גזירה אטו קדשי מומב וא"כ יש ליישב פי' רש"י דפריך בקדשי בך הבית ונישחטיה משחט

תשויה גיטרא ומשני נראה כמטיל מום דאסור גזרה אטו קדשי מומב וא"כ מאי טעמא פטרינן שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל בחוץ (לעיל דף נה) והלא בפנים כי האי גזנא אם עלו לא ירדו לפי מה שפי' הקנטרס לקמן קודם שיעמידו לים את המשכן ולאחר שפרקו לים את המשכן דשלמים דוקא בעי פתיחת דלתות ההיכל ולא שאר קדשים וכוין דכתיב וחתך עליו ונחא השתא דא דנקט ר' יוחנן מעלה בזמן הזה ולא נקט שחט בזמן הזה ואין לתרץ דר' יוחנן כרבי יהודה דשרי להקטיר ברצפת העזרה דלא מסייע דלשרי רבי יהודה בשעה שהמומב פגום אלא בשעה שהמומב כשר ועוד יש לתרץ דלקמן ר' יוחנן מיירי כשבנה המומב במקומו והעלה בחוץ כיון דקדשי לעתיד לבא וההיא דפ"ק דע"ז (דף יג) יש להקשות בקדשי בך הבית אמאי נועל דלת בפניה לרבא ונישחטיה או נשחטיה גיטרא אלא פי' רבינו הקדוש דמדרבנן איסור להטיל בהם מום גזירה אטו קדשי מומב כדאמר בראשית הגז (חולין דף קלה) לקדשי בך הבית אסורין בגזיה ועבודה גזירה אטו קדשי מומב וא"כ יש ליישב פי' רש"י דפריך בקדשי בך הבית ונישחטיה משחט

והלא כבר נאמר 'אלף עולות יעלה שלמה על המזבח ההוא' ואילו בבית עולמים הוא אומר 'ויזבח שלמה את זבח השלמים אשר זבח לה' בקר עשירים ושנים אלה' וכן שאר מניע לחשבון עולות, ולמנין אמות, זה גדול מזה, אלא, מהו 'קמן מהכיל', באדם האומר לחבירו 'פלוני ננס הוא, ופסול לעבודה'. ורבי יהודה, שפיר קאמר רבי יוסי. רבי יהודה למעמיה, דאמר, מומב שעשה משה, גדול היה. דתניא, 'המש אמות אורך והמש אמות רוחב', דברים ככתבן, דברי רבי יוסי. רבי יהודה אומר, נאמר כאן 'רבו', ונאמר להלן 'רבו'. מה להלן, מאמצעיתו היה מודד. אף כאן, מאמצעיתו היה מודד. והתם מנלן, דכתיב 'והאריאל שתיים עשרה (אמה) [אורך בשתיים עשרה רחב רכוע אל ארבעת רבועי', ותניא, שתיים עשרה ארך בשתיים עשרה רחב] לכל רוח. או אינו אלא שתיים עשרה על שתיים עשרה. כשהוא אומר 'אל ארבעת רבועי', מלמד שמאמצע הוא מודד. ורבי יוסי, פי גמר גזירה שוה, בגובהה הוא דגמיר. דתניא, 'ושלש אמות קומתו', דברים ככתבן, דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר, נאמר כאן 'רבו', ונאמר להלן 'רבו'. מה להלן, גובהו פי' שנים פארכו. אף כאן, פי' שנים פארכו. אמר ליה רבי יהודה, (והלא כבר נאמר 'את החצר מאה אמה וקומה חמש אמות' וגו'), אפשר כהן עומד על גבי המזבח ועבודה בידו, וכל העם רואין אותו מבחוץ. אמר לו רבי יוסי, והלא כבר נאמר 'את קלעי החצר ואת מסך שער החצר אשר על המשכן ועל המזבח'. מה משכן שער אמות, אף מומב שער אמות. ואומר, 'קלעים חמש עשרה אמה

תשע ועוד נשאר בכל אחת ב' אמות בארך ששה קרנב זו אצל זו הרי ו' על ו' הרי עשר חתיכות רבועות ועוד צרף הרצועה הארובה עשרים ורחבה ב' ותמצא ו' על ו' הרי י"א אמות על ב' אמות נמצא של משה אחד מ"א כשל שלמה ומגיע לחשבון י"א אלפים עולות ותו לא ובחונתו כתיב בקר כ"ב אלה וצאן כ"ב אלה: והאריאל. ורבי יוסי. דאמר דברים ככתבן: כי גמיר ג"ש. דרבוע רבוע בגובהה הוא דגמר ולא מרבוע דיחזקאל אלא מרבוע דכתיב במזבח הפנימי דתניא וגו' אמות קומתו כו' (שמות כז) ובמזבח הנחשת כתיב: ונאמר להלן רבוע. במזבח הזהב אמה ארכו ואמה רחבו רבוע ואמתים קומתו (שם ל): אף כאן גובהו פי' שנים פארכו. הרי ו' אמות ובסיפא מפרש ר' יוסי מאי וגו' קומתו: והלא כבר נאמר וקומה ח' אמות. דאין גובה היקף הקלעים של חצר אלא ח' אמות: אפשר כן, שיהא כהן בראש המזבח ועבודה בידו כו': מה משכן. צריך קלעים לחצר סביביו מוקף גובה ו' אמות דהא הכי הרי גובהה דכתיב (שם כז) ו' אמות אורך הקשר: אף מומב. צריך היקף לכדי ו' אמות: ואומר קלעים מ"ו

אמה

אמה הכי אמרין לקמן בפירקין (דף סב). יסוד וסובב לא היו ממעטין בארכו ורחבו לפי שמקיפין ובוטלן סביביו מעשה רשת נחושת והוא היה סובבו ובמזבח שעשה שלמה היה מקום המערכה כ' על כ' לרבי יוסי כדתנן במסכת מדות (דף לה) חלקו לב' רצועות כל אחת ואחת ברוחב אמה ואורך עשרים

הרי ו' מאות אורך ברוחב אמה ואין לך אמה על אמה שאינה מחזקת לבער אלה ליום שדיתה אש של שמים ממזרחת לאכול הרי ד' מאות אלה: אלא מהו אומר קמן מהכיל. לאו במזבח אבנים קאמר ומשום ההוא יומא אלא למזבח הנחשת קאמר ובא לפסולו לעולם שסלקו ומה שחלה הכותב קטנו בעולות של אותו היום לישנא מעליא נקט: באדם שאומר לחבירו. באדם שנפסל: ננס פלוני. לישנא מעליא ולא אמר נפסל פלוני: ונפסל לעבודה. לא מסיקא דאדם אומר אלא רבי יוסי קאמר לה ואותו פלוני פסול לעבודה והוא קורא לו ננס: שפיר יוסי. ולי' לקדשו רצפה: מומב של משה גדול היה. ובשאתה מגיע לחשבון עולות ומנין אמות שבשניהם נמצא של שלמה קטן לפי החצור: ונאמר להלן רבוע. בשל יחזקאל שנתנבא על בית שני או על העתיד רבוע אל ארבעת רבועי: מה להלן. מדה האמורה בו מאמצעיתו הוא מודד כדמפרש ואיל: אף כאן מודד ח' על ח' מאמצעיתו. לכל רוח נמצא ו' על ו' צא מהן אמה מכאן ואמה מכאן לקרנות וכן למקום הילוך הרי ו' על ו' מקום המערכה ושל שלמה כ' על כ' מקום המערכה עשה ממנו ג' רצועות של ו' רוחב נשאר שתי אמות בארך עשרים חלוק ג' הרצועות לרחבו ולחתיכות רבועות של שש ותמצא בכל אחת ג' חתיכות רבועות של שש שש הרי

תשע ועוד נשאר בכל אחת ב' אמות בארך ששה קרנב זו אצל זו הרי ו' על ו' הרי עשר חתיכות רבועות ועוד צרף הרצועה הארובה עשרים ורחבה ב' ותמצא ו' על ו' הרי י"א אמות על ב' אמות נמצא של משה אחד מ"א כשל שלמה ומגיע לחשבון י"א אלפים עולות ותו לא ובחונתו כתיב בקר כ"ב אלה וצאן כ"ב אלה: והאריאל. ורבי יוסי. דאמר דברים ככתבן: כי גמיר ג"ש. דרבוע רבוע בגובהה הוא דגמר ולא מרבוע דיחזקאל אלא מרבוע דכתיב במזבח הפנימי דתניא וגו' אמות קומתו כו' (שמות כז) ובמזבח הנחשת כתיב: ונאמר להלן רבוע. במזבח הזהב אמה ארכו ואמה רחבו רבוע ואמתים קומתו (שם ל): אף כאן גובהו פי' שנים פארכו. הרי ו' אמות ובסיפא מפרש ר' יוסי מאי וגו' קומתו: והלא כבר נאמר וקומה ח' אמות. דאין גובה היקף הקלעים של חצר אלא ח' אמות: אפשר כן, שיהא כהן בראש המזבח ועבודה בידו כו': מה משכן. צריך קלעים לחצר סביביו מוקף גובה ו' אמות דהא הכי הרי גובהה דכתיב (שם כז) ו' אמות אורך הקשר: אף מומב. צריך היקף לכדי ו' אמות: ואומר קלעים מ"ו

אמה הכי אמרין לקמן בפירקין (דף סב). יסוד וסובב לא היו ממעטין בארכו ורחבו לפי שמקיפין ובוטלן סביביו מעשה רשת נחושת והוא היה סובבו ובמזבח שעשה שלמה היה מקום המערכה כ' על כ' לרבי יוסי כדתנן במסכת מדות (דף לה) חלקו לב' רצועות כל אחת ואחת ברוחב אמה ואורך עשרים

הרי ו' מאות אורך ברוחב אמה ואין לך אמה על אמה שאינה מחזקת לבער אלה ליום שדיתה אש של שמים ממזרחת לאכול הרי ד' מאות אלה: אלא מהו אומר קמן מהכיל. לאו במזבח אבנים קאמר ומשום ההוא יומא אלא למזבח הנחשת קאמר ובא לפסולו לעולם שסלקו ומה שחלה הכותב קטנו בעולות של אותו היום לישנא מעליא נקט: באדם שאומר לחבירו. באדם שנפסל: ננס פלוני. לישנא מעליא ולא אמר נפסל פלוני: ונפסל לעבודה. לא מסיקא דאדם אומר אלא רבי יוסי קאמר לה ואותו פלוני פסול לעבודה והוא קורא לו ננס: שפיר יוסי. ולי' לקדשו רצפה: מומב של משה גדול היה. ובשאתה מגיע לחשבון עולות ומנין אמות שבשניהם נמצא של שלמה קטן לפי החצור: ונאמר להלן רבוע. בשל יחזקאל שנתנבא על בית שני או על העתיד רבוע אל ארבעת רבועי: מה להלן. מדה האמורה בו מאמצעיתו הוא מודד כדמפרש ואיל: אף כאן מודד ח' על ח' מאמצעיתו. לכל רוח נמצא ו' על ו' צא מהן אמה מכאן ואמה מכאן לקרנות וכן למקום הילוך הרי ו' על ו' מקום המערכה ושל שלמה כ' על כ' מקום המערכה עשה ממנו ג' רצועות של ו' רוחב נשאר שתי אמות בארך עשרים חלוק ג' הרצועות לרחבו ולחתיכות רבועות של שש ותמצא בכל אחת ג' חתיכות רבועות של שש שש הרי

תשע ועוד נשאר בכל אחת ב' אמות בארך ששה קרנב זו אצל זו הרי ו' על ו' הרי עשר חתיכות רבועות ועוד צרף הרצועה הארובה עשרים ורחבה ב' ותמצא ו' על ו' הרי י"א אמות על ב' אמות נמצא של משה אחד מ"א כשל שלמה ומגיע לחשבון י"א אלפים עולות ותו לא ובחונתו כתיב בקר כ"ב אלה וצאן כ"ב אלה: והאריאל. ורבי יוסי. דאמר דברים ככתבן: כי גמיר ג"ש. דרבוע רבוע בגובהה הוא דגמר ולא מרבוע דיחזקאל אלא מרבוע דכתיב במזבח הפנימי דתניא וגו' אמות קומתו כו' (שמות כז) ובמזבח הנחשת כתיב: ונאמר להלן רבוע. במזבח הזהב אמה ארכו ואמה רחבו רבוע ואמתים קומתו (שם ל): אף כאן גובהו פי' שנים פארכו. הרי ו' אמות ובסיפא מפרש ר' יוסי מאי וגו' קומתו: והלא כבר נאמר וקומה ח' אמות. דאין גובה היקף הקלעים של חצר אלא ח' אמות: אפשר כן, שיהא כהן בראש המזבח ועבודה בידו כו': מה משכן. צריך קלעים לחצר סביביו מוקף גובה ו' אמות דהא הכי הרי גובהה דכתיב (שם כז) ו' אמות אורך הקשר: אף מומב. צריך היקף לכדי ו' אמות: ואומר קלעים מ"ו

אמה הכי אמרין לקמן בפירקין (דף סב). יסוד וסובב לא היו ממעטין בארכו ורחבו לפי שמקיפין ובוטלן סביביו מעשה רשת נחושת והוא היה סובבו ובמזבח שעשה שלמה היה מקום המערכה כ' על כ' לרבי יוסי כדתנן במסכת מדות (דף לה) חלקו לב' רצועות כל אחת ואחת ברוחב אמה ואורך עשרים

אלף קרבנות, ולכן פירש רבי יהודה את הפסוק ככתבו, שהמזבח היה
 'קטן מהכיל' את כל הקרבנות, והוצרך שלמה לקדש את רצפת
 העזרה בקדושת מזבח.
 מבררת הגמרא: וְהָתָם במזבח שהתנבא עליו יחזקאל, מְנַלֵּן
 שמואמצעיתו היה מודד. משיבה הגמרא: דְּכָתִיב (שם) 'וְהָאֲרִיאֵל
 שָׁתִים עֶשְׂרֵה (אמה) [אַרְבֶּה בְּשָׁתִים עֶשְׂרֵה רֹחַב רְבֹעַ אֶל אֲרֻבַּת
 רִבְעִי, וְתֵנִי, שְׁתִים עֶשְׂרֵה אַרְבֶּה בְּשָׁתִים עֶשְׂרֵה רֹחַב] לְכָל רוּחַ.
 מבררת הברייתא: אוֹ אֵינוֹ לְכָל רוּחַ, אֲלָא כֹּלֹו הִיא רַק שְׁתִים
 עֶשְׂרֵה עַל שְׁתִים עֶשְׂרֵה. משיבה הברייתא: כִּשְׁהוּא אוֹמֵר בְּסוּם
 הפסוק 'אֶל אֲרֻבַּת רִבְעִי', משמע שכל רבע מהמזבח היה בגודל
 זה, אם כן מְלֻמָּד – יֵשׁ לַלְמוּד מִכֶּךָ שְׁמֵאֲמִצֵּעַ הוּא מוֹדֵד, שְׁתִים
 עשרה אמה לכל רווח. ודרש רבי יהודה גזירה שוה 'רבע רבע',
 שגם במזבח של משה מהאמצע היה מודד, חמש אמות לכל רווח,
 נמצא שהמזבח שעשה משה היה בגודל עשר אמות על עשר
 אמות.
 הגמרא מבארת את דעת רבי יוסי הסובר שהמזבח שעשה משה היה
 רק חמש על חמש אמות, כיצד דרש את הגזירה שוה של 'רבע
 רבע': וְרַבִּי יוֹסִי, בִּי גִמַר גְּזִירָה שְׁוֵה בְּגוֹבָהָה הוּא דְנִמְיָר – לַעֲנִן
 גובה המזבח למד אותה. וכשהוא לומד 'רבע' שנאמר במזבח
 החיצון, אינו לומד לתיבת 'רבע' שביחזקאל, אלא ל'רבע' שנאמר
 בתורה במזבח הפנימי. מביאה הגמרא את דרשתו: דְּתֵנִיָא, נֶאֱמַר
 לְגַבִּי הַמִּזְבֵּחַ שֶׁל מֹשֶׁה יָעֲשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חֲמֵשׁ אֲמוֹת אַרְבֶּה
 וְחֲמֵשׁ אֲמוֹת רֹחַב, רְבֹעַ יְהִיָּה הַמִּזְבֵּחַ, וְשֵׁשׁ אֲמוֹת קוֹמָתוֹ (שמות כ)
 א, דְּבָרִים כְּכַתְּבָן דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹדָה, כְּלוֹמֵר רַבִּי יְהוֹדָה מְבָאֵר אֶת
 סוֹף הַפְּסוּק כַּפְּשׁוּטוֹ, שֶׁמֶשֶׁה הַצְטוּה לַעֲשׂוֹת אֶת הַמִּזְבֵּחַ בְּגוֹבָה שֶׁלֹּשׁ
 אֲמוֹת. אֲבָל רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאֵן – בַּפְּסוּק זֶה, לְגַבִּי מִזְבֵּחַ
 הַחִיצוֹן 'רְבֹעַ', וְנֶאֱמַר לְהֵלֵן – בַּמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה (שמות ל ב)
 'אֲמָה אֶרְבֹּעַ וְאֲמָה רֹחַב רְבֹעַ יְהִיָּה, וְאֲמָתִים קוֹמָתוֹ, וְדוֹרָשִׁים גִּזְרָה
 שוֹה 'רְבֹעַ רְבֹעַ', מֵה לְהֵלֵן בַּמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, גּוֹבָהּוּ שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ הִיא פִּי
 שְׁנַיִם כְּאֶרְבֹּעַ, שֶׁכֵּן אֲרָכּוֹ הִיא אֲמָה וְגוּבָהּ שְׁתֵּי אֲמוֹת, אָף כָּאֵן
 בַּמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, גוּבָהּ שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ צָרִיךְ לִהְיוֹת פִּי שְׁנַיִם כְּאֶרְבֹּעַ, שֶׁאִם
 אֲרָכּוֹ הוּא חֲמֵשׁ אֲמוֹת, אִם כֵּן גוּבָהּ צָרִיךְ לִהְיוֹת עֶשְׂרֵה אֲמוֹת וְלִהֲלֵן
 יְבוֹאֵר כִּיצַד הוּא מֵיִישֵׁב מֵה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְשֵׁשׁ אֲמוֹת קוֹמָתוֹ'.
 הברייתא ממשיכה ומביאה שרבי יהודה הקשה לרבי יוסי: אִמָּר לִיה
 רַבִּי יְהוֹדָה לְרַבִּי יוֹסִי, כִּיצַד אַתָּה יֹכֹל לומר שגובה המזבח היה עשר
 אמות (וְהֵלֵא כֶּבֶר נֶאֱמַר (שמות כו יח) לְגַבִּי חֹצֵר הַמִּשְׁכָּן 'וְאֶת הַחֹצֵר
 מֵאָה אֲמָה וְקוֹמָה חֲמֵשׁ אֲמוֹת' וְגו', דִּהֵינּוּ שְׁגוּבָה הַחֹצֵר הִיא רַק
 חֲמֵשׁ אֲמוֹת), וְלִדְבָרֶיךָ נִמְצָא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ הִיא יוֹתֵר גְּבוּהָ מִהַחֹצֵר, וְכִי
 אֲפִשֶׁר שִׁיהִיָּה כֵן, שֶׁכֵּהָ עוֹמֵד עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ וְעֹבְדָהּ כִּיָּדוֹ, וְכָל
 הָעָם רֹאִין אוֹתוֹ מִכַּחֲסוֹן, וְהֵלֵא מִכְבוֹד הָעֲבוּדָה שֶׁתִּיעֶשֶׂה בְּצִנִּיעוּת.
 רבי יוסי דוחה את קושייתו של רבי יהודה, ומבאר את הפסוקים לפי
 שיטתו: אִמָּר לוֹ רַבִּי יוֹסִי לְרַבִּי יְהוֹדָה, אִיךָ יִתְכַּן לומר שגובה המזבח
 היה רק שלש אמות, וגובה קלעי החצר היה רק חמש אמות, וְהֵלֵא
 כֶּבֶר נֶאֱמַר (במדבר ד כו) 'וְאֶת קְלָעֵי הַחֹצֵר וְאֶת מִסַּךְ שַׁעַר הַחֹצֵר
 אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל הַמִּזְבֵּחַ' וּבַפְּסוּק זֶה הוֹקֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ וְהַמִּשְׁכָּן
 שְׁנֵיהֶם הֵיוּ מוֹקְפִים קְלָעִים, וְיֵשׁ לְדְרוֹשׁ, מֵה מִשְׁכָּן הִיא מוֹקֵף קְלָעִים
 גְּבוּהָ עֶשְׂרֵה אֲמוֹת, אָף הַמִּזְבֵּחַ צָרִיךְ שִׁיהִיָּה סְבִיב קְלָעִים לְכָל
 הַפְּחוֹת גְּבוּהָ עֶשְׂרֵה אֲמוֹת, וְאוֹמֵר – וּבַפְּסוּק נֹסֵף נֶאֱמַר 'קְלָעִים
 חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה

כיצד אתה אומר שהמזבח של שלמה היה קטן מהכיל את הקרבנות
 של אותו היום, וְהֵלֵא כֶּבֶר נֶאֱמַר (מלכים א' ג ד) 'אֲלֶף עוֹלוֹת יַעֲלֶה
 שְׁלֹמֹה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא', דִּהֵינּוּ שֶׁל מִזְבֵּחַ הַנְּחוּשֶׁת שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה,
 כֹּאשֶׁר הִיא בְּגִבְעוֹן, הִקְרִיב עָלֶיהָ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אֶלֶף עוֹלוֹת בְּיוֹם אֶחָד,
 וְאֵילּוּ בַּמִּזְבֵּחַ הָאֲבָנִים בְּבֵית עוֹלָמִים (בבית המקדש) הוּא אוֹמֵר (שם)
 וְיוֹצֵב שְׁלֹמֹה אֶת יוֹצֵב הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר יוֹצֵב לֵה' בְּכָר עֶשְׂרִים
 וְשָׁנִים אֶלֶף זָאֵן מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף, דִּהֵינּוּ שְׁבִימִם חֲנוּכַת הַמִּקְדָּשׁ,
 מִסְפַּר הַקְּרִבָּנוֹת שֶׁהָיוּ זָקוּקִים לְהִקְרִיב הִיא מֵאָה אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף,
 וְהִרִי כִּשְׁאֲתָהּ מִנֵּיעַ לְחֻשְׁבּוֹן עוֹלוֹת וְלִמְנִין אֲמוֹת – אִם תַּעֲשֶׂה
 חֲשׁוֹבֵן כִּמְהָ עוֹלוֹת רֵאיוֹת לְהִיּוֹת קְרִיבֹת בְּכָל אֲמָה, וְכִמְהָ אֲמוֹת
 עוֹדֵף מִזְבֵּחַ הָאֲבָנִים שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה עַל מִזְבֵּחַ הַנְּחוּשֶׁת שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה,
 תִּמְצָא שְׁוֵה גְדוֹל מְזָה – שֶׁמִּזְבֵּחַ שֶׁל שְׁלֹמֹה גְדוֹל בְּהִרְבָּה, וְרֵאיוֹ
 לְהִקְרִיב עָלָיו אַרְבַּע מֵאוֹת אֶלֶף עוֹלוֹת בְּיוֹם אֶחָד, אִם כֵּן לֹא יִתְכַּן
 לומר שיהיה חסר לשלמה מקום להקריב את כל הקרבנות, אֲלָא מֵהוּ
 שֶׁכְּתוּב 'קָטָן מִהֲכִיל', אִיךָ הַכוּוֹנָה עַל מִזְבֵּחַ אֲבָנִים וּמִשׁוֹם רִיבּוֹ
 הַקְּרִבָּנוֹת שֶׁל אוֹתוֹ יוֹם, אֲלָא הַכוּוֹנָה עַל מִזְבֵּחַ הַנְּחוּשֶׁת שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה,
 וְהֵינּוּ, כְּאִתָּם הָאוֹמֵר לְהִכְבִּיר 'פְּלוּנִי נָגַם (קטן) הוּא', וְבִאֲמַת אוֹמֵר
 כֵּן מִשׁוֹם שֶׁאוֹתוֹ פְּלוּנִי פָּסוּל לְעֹבְדָהּ, אֲלָא שֶׁאוֹמֵר זֹאת בְּלִשׁוֹן יִפְהָ,
 שֶׁלֹּא מִזְכִּיר פְּסוּלוֹ. וְכֵן גַּם יֵשׁ לִפְרֹשׁ אֶת הָאֲמֹר בַּפְּסוּק, שְׁכוּנַת
 הַכְּתוּב לומר, שֶׁבִּכֶךָ שֶׁנֶּבֶה שְׁלֹמֹה אֶת מִזְבֵּחַ הָאֲבָנִים, פָּסַל לַעֲלוֹם אֶת
 מִזְבֵּחַ הַנְּחוּשֶׁת שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, אֲלָא שֶׁמִּפְנֵי הַכְּבוֹד, נִקַּט הַכְּתוּב בְּלִשׁוֹן
 שֶׁהַמִּזְבֵּחַ 'קָטָן מִהֲכִיל' וְלֹא הִזְכִּיר פְּסוּלוֹ.
 הגמרא מבארת את מחלוקתם. מקשה הגמרא: וְרַבִּי יְהוֹדָה מֵה הוּא
 סִבַּר שֶׁלֹּכֵן אִמֵּר שֶׁהַמִּזְבֵּחַ הִיא קָטָן מִלְּהִכִּיל אֶת כָּל הַקְּרִבָּנוֹת שֶׁל
 שְׁלֹמֹה, וְהֵלֵא שְׁפִיר קָאָמֵר (יפה אמר) רַבִּי יוֹסִי, שֶׁהִרִי הוֹכִיחַ שֶׁהִיא
 בּוֹ מִקּוֹם לְאַרְבַּע מֵאוֹת אֶלֶף קְרִבָּנוֹת וְשְׁלֹמֹה הִקְרִיב פָּחוֹת מִכֶּךָ,
 וּמִדּוּעַ הִיא צָרִיךְ שְׁלֹמֹה לְקַדֵּשׁ אֶת הָרִצְפָּה. מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָה: רַבִּי
 יְהוֹדָה לְטַעְמִיהָ, דְּאִמָּר מִזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה גְדוֹל הִיא יוֹתֵר מִחֲמַשׁ
 אֲמוֹת עַל חֲמֵשׁ אֲמוֹת, וְכִשְׁנַעֲשֶׂה חֲשׁוֹבֵן לִפִּי אֶלֶף עוֹלוֹת לְגוֹדֵל זֶה,
 וְכִמְהָ הַמִּזְבֵּחַ שֶׁל שְׁלֹמֹה הִיא עוֹדֵף עָלָיו, יִתְבָּרַר שֶׁאֵכֵן לֹא הִיא דִּי
 מִקּוֹם לְכָל הָעוֹלוֹת שֶׁל שְׁלֹמֹה, וְכִפִּי שִׁיבֹאֵר לְהֵלֵן.
 הגמרא מביאה את מחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי לגבי גודל המזבח
 שעשה משה: דְּתֵנִיָא, נֶאֱמַר לְגַבִּי הַמִּזְבֵּחַ שֶׁל מֹשֶׁה, יָעֲשִׂיתָ אֶת
 הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים, חֲמֵשׁ אֲמוֹת אוֹרְבֶּה וְחֲמֵשׁ אֲמוֹת רֹחַב רְבֹעַ יְהִיָּה
 הַמִּזְבֵּחַ (שמות כו א), דְּבָרִים כְּכַתְּבָן דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי, כְּלוֹמֵר רַבִּי יוֹסִי
 סוֹבֵר שֶׁהַפְּסוּק מִתְפָּרֵשׁ כַּפְּשׁוּטוֹ, שֶׁמֶשֶׁה הַצְטוּה לַעֲשׂוֹת אֶת הַמִּזְבֵּחַ
 בְּגוֹדֵל חֲמֵשׁ אֲמוֹת עַל חֲמֵשׁ אֲמוֹת. רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאֵן –
 בַּמִּזְבֵּחַ שֶׁל מֹשֶׁה, 'רְבֹעַ', וְנֶאֱמַר לְהֵלֵן לְגַבִּי מִקּוֹם הַמַּעֲרֵכָה בַּמִּזְבֵּחַ
 שֶׁהַתְּנָבָא עָלָיו יְחֻזְקָא, 'רְבֹעַ', שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל מג טז) 'וְהָאֲרִיאֵל שְׁתִים
 עֶשְׂרֵה אַרְבֶּה בְּשָׁתִים עֶשְׂרֵה רֹחַב רְבֹעַ אֶל אֲרֻבַּת רִבְעִי, וְתֵנִי, שְׁתִים עֶשְׂרֵה אַרְבֶּה בְּשָׁתִים עֶשְׂרֵה רֹחַב' וְדוֹרָשִׁים
 גִּזְרָה שוֹה, מֵה לְהֵלֵן אֶצֶל יְחֻזְקָא, מֵאֲמָצְעֵיתוֹ הִיא מוֹדֵד אֶת
 אֶצֶל מֹשֶׁה, מֵאֲמָצְעֵיתוֹ הִיא מוֹדֵד חֲמֵשׁ אֲמוֹת לְכָל צֵד. נִמְצָא
 שֶׁמִּזְבֵּחַ שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה הִיא בְּגוֹדֵל עֶשְׂרֵה אֲמוֹת עַל עֶשְׂרֵה אֲמוֹת, צֵא מִזֶּן
 אֲמָה סְבִיב לְקִרְנוֹת וְאֲמָה סְבִיב לְהִילּוֹךְ רִגְלֵי הַכְּהֹנִים, נִמְצָא
 שֶׁהַמַּעֲרֵכָה הִתְחַל בְּגוֹדֵל שֶׁשׁ אֲמוֹת עַל שֶׁשׁ אֲמוֹת, סָךְ הֵכֵל שְׁלוֹשִׁים
 וּשְׁשׁ אֲמוֹת מִרְבּוּעוֹת, וְעַל שֶׁשׁ זֶה הִקְרִיב שְׁלֹמֹה אֶלֶף עוֹלוֹת, וְלִפִּי
 חֲשׁוֹבֵן זֶה, עַל מִזְבֵּחַ הָאֲבָנִים שֶׁל שְׁלֹמֹה הִיא אֲפִשֶׁר לְהִקְרִיב רַק
 כֹּאחָד עֶשְׂרֵה אֶלֶף עוֹלוֹת, וְאֵילּוּ שְׁלֹמֹה הִקְרִיב מֵאָה אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם

בצפון, ואם כן אפשר לומר שהמשנה ששינוי בה שהרחיקו את המערכה ארבע אמות, היא כשיטתו, וטעם ההרחקה משום שצריך שהמערכה תהיה מול פתח ההיכל, שאם ירחיק פחות מארבע אמות לא תהיה המערכה כנגד הפתח [וכפי שיבואר להלן].

מקשה הגמרא: והלא סוף סוף גם לרבי יהודה, כדי שיהיה מקום המערכה מול פתח ההיכל, חד קרי בעי למיתי – צריך להרחיקה מן הקרן אחד עשרה אמות, ולא די בארבע אמות. ואפילו אי קסבר קדושת היכל ואולם חרא מילתא היא, מכל מקום שית בעי למיתי – שש אמות היה צריך להרחיקה.

מתרצת הגמרא: מי סברת הני ארבע אמות בהרי אמה יסוד ואמה סובב – האם אתה סבור שהארבע אמות השנויות במשנה בתמיד, כוללים בתוכם את האמה של היסוד והאמה של הסובב, לא כך הוא, אלא ארבע אמות ששינוי, הם פר [ו-חור] מאמה יסוד ואמה סובב. דהיינו שמרחיק בראש המזבח ארבע אמות מקצהו הדרומי, שהוא שש אמות מקרן יסוד המזבח, וכיון שלשיטת רבי יהודה המזבח היה חצוי בצפון וחצוי בדרום, די היה בהרחקת ארבע אמות כדי שהמערכה השניה תהיה מול פתח האולם. וסוברת משנה זו, שקדושת היכל ואולם שוה. וכיון שאפשר להעמיד את המשנה בתמיד בשיטת רבי יהודה, שוב אין לנו מקור במשנה למאמרו של רבי יוחנן שדעת רבי יוסי היא שכל המזבח היה בצפון. ונדרחתה הוכחתו של רבי זירא.

מקשה הגמרא על רב אדא בר אבהו: ונזקמה [ו-נעמידנה] פרבי

יוסי ובממוצע, כלומר, מדוע כאשר רב אדא דוחה את ההוכחה הוצרך לומר 'הא מני רבי יהודה' ולהעמיד את המשנה במסכת תמיד כרבי יהודה, הרי היה יכול להשאר בכך שהמשנה שם היא רבי יוסי, ולדחות באותו אופן, שיתכן שרבי יוסי לא סבר שכל המזבח היה בצפון אלא סבר שהמזבח היה באמצע, וארבע אמות שנקטה המשנה בתמיד, טעמם משום שאנו מודדים אותם בראש המזבח, מקרן המזבח ולא מקרן היסוד. משיבה הגמרא: משום דרבי יהודה שמענא ליה ממוצע בהדיא – מכיון ששמענו שרבי יהודה אמר כן במפורש, לכן רב אדא העמיד כמותו, ואכן יכול היה לדחות את דברי רבי זירא באותו אופן גם אם נעמיד את המשנה שם כרבי יוסי.

רב שריא דוחה את הוכחת רבי זירא באופן אחר: ורב שריא אמר, באמת הכוונה לקרן היסוד, ואפשר להוכיח ממשנה זו שהמזבח היה בצפון, ומכל מקום אין ממנה רמז לדברי רבי יוחנן שאמר שרבי יוסי סובר שהמזבח היה בצפון, משום שרבי יוחנן אמר את דבריו על רבי יוסי של משנתו, וסתם רבי יוסי שבמשניות הוא רבי יוסי בן חלפתא, ואילו הוא מני רבי יוסי הגלילי היא – משנה זו אפשר לומר שבשיטת רבי יוסי הגלילי היא נאמרה, שמצאנו שהוא אכן סובר שכל המזבח היה בצפון. מביא רב שריא היכן מצינו שכך סובר רבי יוסי הגלילי: דתניא – ששינוי בברייתא. רבי יוסי הגלילי אומר, מתוך שנאמר (שמות טז) 'ונתת את הקיור בין אהל מועד וגומר' ובין המזבח, דהיינו שהקיור צריך להיות בשטח העזרה, ברווח שבין המזבח להיכל, ועוד נאמר (שמות טז) 'ונתת'.

המשך ביאור למס' זבחים ליום חמישי עמ' א

הוא המשך לפסוק שלפניו 'אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז'. שעל בכורות אלה אומר הכתוב שאחרי בלשון רבים 'ובשרם יהיה לך', והפסוק נקרא כפשוטו, ואין כאן שום ריבוי. הגמרא מבארת את מחלוקתם של רבי ישמעאל ורבי עקיבא בדבר הלמד בהיקש אם חזר ומלמד בהיקש: במאי קמיפלגי – במה חולקים רבי ישמעאל ורבי עקיבא, ומדוע הודה רבי עקיבא שאפשר ללמוד בכור מתודה, הרי בודאי מודה רבי עקיבא שדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש כמו ששינוי בגמרא לעיל (מט). מר [רבי ישמעאל] סבר, הימנו – הלכה הכתובה בו, ודבר אחר – הלכה הנוהגת בו הנלמדת בהיקש, הני היקש ואינו חוזר ומלמד, ולכן, אף שזמן אכילת התודה מפורשת בכתוב (ויקרא טז טז), אולם כיון שנתנת חוזה ושוק לכהנים אינה מפורשת בה, ונלמדת בהיקש משלמים, אינה חוזרת ומלמדת לבכור. משום שרבי ישמעאל סובר שגם זה בכלל 'דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש', שהרי ללא ההיקש של תודה לשלמים לענין חוזה ושוק, לא היינו יכולים ללמוד בכור מתודה. ובר [רבי עקיבא] סבר, לא הני היקש – שכיון שמה שאנו באים ללמוד מתודה, הוא זמן אכילת הבכור ליום ולילה, והוא דבר שמפורש בתודה עצמה, לכן אין זה כדבר הנלמד בהיקש שאינו חוזר ומלמד בהיקש.

הגמרא מקשה על רבי ישמעאל מדיקש הכתוב בהזאות פר ושעיר של יום הכיפורים. שואלת הגמרא: בשלמא למאן דאמר [רבי עקיבא] ש'היינו דבר אחר' לא הני היקש, וחוזר ומלמד בהיקש, היינו דקתיב בהזאות דהם הכיפורים (ויקרא טז טז) 'ובן יעשה לאהל מועד', שבא ללמדנו, שבשם שמה הכהן גדול לפני ולפנים

[ב-קודש הקדשים] ביום הכיפורים, אחת למעלה, על פני הכפורת הנלמד בהיקש פר ושעיר, שבו מפורש שיש ליתן אחת למעלה, ושבע למטה לפני הכפורת, שמפורש בפסוק, מדם הפר. כך [אחת למעלה ושבע למטה] מזה הפר גם בהיכל, שנאמר 'וכן יעשה לאהל מועד'. ובשם שמה לפני ולפנים אחת למעלה ושבע למטה מדם השעיר, אחת למעלה שפירש בו הכתוב 'זהו אתו', ושבע למטה שנלמד בהיקש שעיר לפר, כך מזה בהיכל. הרי מבואר, שאף שמנין ההזאות למדנו על ידי היקש פר ושעיר זה מזה, ניתן לחזור וללמוד מנין הזאותיהם בהיכל ממנין הזאותיהם בקודש הקדשים, וזה נחשב להיקש ממנו [מנין הזאותיהם המפורשים בהם] ודבר אחר [ממה שלמדו כל אחד ואחד מחביריו]. ומבואר בזה כדעת רבי עקיבא שסובר שדבר הלמד ממנו ודבר אחר חוזר ומלמד בהיקש. אלא למאן דאמר [רבי ישמעאל] שדבר הלמד בהיקש ממנו ומדבר אחר, הני היקש, ואינו חוזר ומלמד בהיקש, מאי איכא למימר – איך נוכל ליישב לדעתנו את הלימוד הזה שלומדים בהיקש מנין ההזאות בהיכל ממנין ההזאות בקודש הקדשים, בעוד שמנין ההזאות בקודש הקדשים עצמו נלמד בהיקש של פר ושעיר זה לזה. מתרצת הגמרא: מקומות הוא דקמרי מהדרי – שלא הוקשו הזאות הפר והשעיר בהיכל להזאותיהם בקודש הקדשים, שאילו כך, היה זה לימוד בהיקש מדבר שהוא עצמו נלמד בהיקש. אלא לומדים אנו מקומות זה מזה, כלומר, הזאות ההיכל מהזאות קודש הקדשים, וזו היא צורת היקש חדש, ואינו חזרה של לימוד בהיקש דבר שכבר נלמד בעצמו מדיקש.

המקדש, בהר הבית. מתרצת הגמרא: **לְחֶדָּא מַעֲיִלִין** – ממשמעות
 הכתוב 'במקום טהור' ניתן ללמוד לכל היותר להעלות את דין
 אכילתם בדרגה אחת. ומאחר שמדרשת 'אותה במקום קדוש ואין
 אחרת במקום קדוש', למדנו להוציאה לגמרי, שאין צריך אפילו
 מחנה ישראל, עתה כשכתבה התורה 'במקום טהור', אין לנו
 להעלותה אלא למחנה ישראל. אולם **לְתִרְתִּי לֹא מַעֲיִלִין** – אין לנו
 להעלותה בשתי דרגות, אף למחנה לוי. **מקשה** הגמרא: **אִי הָכִי** ו-אם כן, **אִפּוּקִי נָמִי** – אף לענין דרשת
 'אותה במקום קדוש ואין אחרת במקום קדוש', שמיטענו מזה שאין
 צריך מקום קדוש למנחת לחמי תודה, כיצד ביאר רבא שמעטעס
 מכך לגמרי, לומר שיותר לאוכלה אף מחוץ למחנה ישראל, והלא
 היה לנו לומר (לחודא) **[שְׁמַחְדָּא] מִפְּקִין** – במיעוט מוריד אותו
 בדרגה אחת, והיינו שאין צריך לאוכלה דווקא במחנה שכנה, ומותר
 אף במחנה לוי, אך **מִתְרִתִּי לֹא מִפְּקִין** – אין להורידו לגמרי, לומר
 שאין צריך כלל אפילו מחנה ישראל. מוסיפה הגמרא להקשות, **וְעוֹד**
 טעם שלא יתכן לומר כדברי רבא, שמדרשת 'אותה במקום קדוש
 ואין אחרת במקום קדוש', ממעטס לגמרי שאין צריך אף מחנה
 ישראל, שהרי **'לֹא תֹכֵל לֶאֱכֹל בְּשַׁעֲרֶיךָ** וגו' ובכרת בְּקֶרֶךְ וְצֹאנְךָ,
 וְכָל בְּדִרְיָךְ אֲשֶׁר תֵּדָר וְנִדְבַתֶּיךָ' וגו' **כִּתִּיב** (דברים יב יז), ומבואר בפסוק
 זה, שאסור לאכול קדשים קלים מחוץ לחומת ירושלים, והיינו גם
 לחמי תודה. ואם כן לא יתכן לומר שממשמעות הפסוק 'אותה
 במקום קדוש' נלמד שיותר לאכול קדשים קלים אפילו מחוץ למחנה
 ישראל.
 מסיקה הגמרא, **אֲלֵא מִתְּוֹרַתָּא בְּדִאבִי** – ברור הדבר שדרשת רבי
 נחמיה מתפרשת כדברי אביי ולא כדברי רבא.

משנה

המשנה מבארת את דיני השלמים: קרבנות השלמים, קדשים קלים
 הם, ואין בהם מעילה. ו**שְׁחִיטָתָן** כשירה **בְּכָל מְקוֹם פְּעוּרָה**, ו**דָּמָן** –
 דם השחיטה שהתקבל בכלי, **טָעוֹן** וזריקה על המזבח, באופן של **שְׁתִּי**
מִתְנִיֹת שֶׁחֵן כמו **אֲרִבַּע** מתנות. שהכחן לוקח את הדם במזרק, חוזק
 ממנו על המזבח מחציו ולמטה, וזריקה אחת על קרן מזרחית צפונית,
 וזריקה אחת על קרן מערבית דרומית, באופן שהדם יראה על
 ארבעת כותלי המזבח.
 המשנה מבארת את דיני אכילת השלמים: וקרבנות השלמים **נֶאֱכָלִין**
בְּכָל הָעִיר – בכל ירושלים, לפנים מן החומה. ונאכלים הם **לְכָל אָדָם**
 – אף לזרים, ו**בְּכָל צוֹרֵת מֵאֵכָל**, בין צלויים ובין מבושלים, וזמן
 אכילתם הוא **לְשֵׁנֵי יָמִים**, ו**לֵילָה אֶחָד** שביניהם, והיינו מיום
 שחיטתם עד שקיעת החמה של היום השני.
 בקרבן השלמים, הבעלים אוכלים את הבשר, אך את החזה והשוק
 נותנים לכהן. המשנה מבארת את דיני החזה ושוק: **הַמְּוֹרָם**
 ו-המופרש **מֵהֶם** – מקרבנות השלמים, והיינו החזה ושוק הניתנים
 לכהן, דינם הוא **בְּיִצְאָא בְּהֵן** – כמו הקרבנות עצמם, ונאכלים בכל
 העיר, בכל מאכל, לשני ימים ולילה אחד. **אֲלֵא שְׁהַמְּוֹרָם מֵהֶם נֶאֱכָל**
לְכֹהֲנִים ולא לזרים, וכן נאכל **לְנִשְׁיָהֶם** של הכהנים, אף שאינן כהנות,
 וכן נאכל **לְנִשְׁיָהֶם** של הכהנים, ו**לְעֶבְרֵיהֶם** הכנענים.

גמרא

שנינו במשנה שמקום שחיטתם של השלמים הוא בכל מקום בעזרה.
 הגמרא מבארת את המקור לזה: **תָּנּוּ רַבָּנָן** בברייתא, שלשה פעמים
 נאמר בתורה 'אהל מועד' לענין שחיטת השלמים, א. 'אם מן הבקר
 הוא מקריב וגו'. ו**שְׁחִטּוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד** וגו' (ויקרא א-א). ב. 'אם בַּשֶּׁבַע
 הוא מקריב את קרבנו וגו'. ו**שְׁחִטּוּ אוֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד** וגו' (ויקרא
 שם ז-ג). ג. 'ואם עז קרבנו וגו'. ו**שְׁחִטּוּ אוֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד** וגו' (ויקרא
 שם יב-א). ומפסוקים אלו אנו למדים להקשיר את כל הרוחות
 שבעזרה **בְּקִדְשֵׁים קָלִים** – לשחיטת קדשים קלים. והיינו שכל העזרה
 כשירה לשחיטת קדשים קלים, ואין צריך לשוחטם דווקא בצפון.

בזמן שהיה משכן, היו נאכלים בכל מחנה ישראל. הגמרא מבארת
 את מקור הדין: **תָּנּוּ רַבָּנָן**, נאמר בתורה (ויקרא י יד) ביום השמיני
 למילואים **וְאֵת חֹזֶה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹאכְלוּ בְּמָקוֹם**
טָהוֹר וגו', **אָמַר רַבִּי נְחֻמִּית**, לשם מה הוצרך משה לצוות על אכילת
 חזה התנופה ושוק התרומה במקום טהור, וְכִי את הקרבנות
 ה**רְאשׁוֹנִים** שנאמרו קודם לכן, כגון שעירי החטאת ושעירי המנחה,
בְּמוֹמָא אֲכָלוּם, והלא נאמר (ויקרא שם יב) 'קָחוּ אֶת הַמִּנְחָה וגו'
 וְאֶכְלוּהָ מִצֹּת אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ'. ועונה רבי נחמיה, **אֲלֵא** מכך שהתורה
 כתבה 'במקום טָהוֹר', ולא 'במקום קדוש', **מְכַלֵּל** – משמע מזה, שאין
 הכוונה למקום טהור לגמרי, אלא מקום ש**הוּא טָהוֹר** במקצת. והיינו
 שהוא טָהוֹר מ**טְמוּמַת מְצוּרַע** – שאין מצורעים רשאים להיכנס שם,
 ו**טְמוּמַת מְטוּמָא** **זָב** – שיותר לזבים להיכנס לשם. ו**וְאִיֹּה** מקום זה,
זֶה מִחֲנֵה יִשְׂרָאֵל במדבר, והיינו כל דגל, בתוך אסיפת דגלו. ובזמן
 בית המקדש, לפנים מחומת ירושלים. ומכאן אנו למדים, שמקום
 אכילתם של החזה והשוק שהורמו מקרבנות השלמים של ימי
 המילואים, היה בכל מחנה ישראל, והוא הדין לכל הקדשים קלים,
 שנאכלים בכל העיר.

מקשה הגמרא: מנין לרבי נחמיה לדרוש את הפסוק 'במקום טהור',
 לענין מחנה ישראל, שהוא טהור מטומאת מצורע, וטמא מטומאת
 זב. ו**וְאִיֹּמָא** – והלא יש לדורשו גם כך, שכוונת הפסוק היא למקום
 שהוא טָהוֹר מ**טְמוּמַת זָב** – שאסור לזבים להיכנס לשם. ו**וְטָמֵא**
מְטוּמָא **מֵת** – שיותר לטמא מת להיכנס לשם, ו**וְאִיֹּה** מקום זה, **זֶה**
מִחֲנֵה יִשְׂרָאֵל במדבר, שהוא מקום חניית הלוים סביב המשכן. ובזמן
 בית המקדש, הוא הר הבית. ולפי דרשה זו, יהיה מותר לאכול
 קדשים קלים רק בהר הבית.

אביי מתרץ ומבאר את דרשת רבי נחמיה: **אָמַר אַבְיִי**, הטעם שרבי
 נחמיה למד מדרשה זו לרבות אף מחנה ישראל לאכילת קדשים
 קלים, הוא משום ש**אָמַר קְרָא** (ויקרא יג) לענין שיירי המנחה שקרבה
 ביום השמיני למילואים, ו**וְאֶכְלָתֶם אוֹתָהּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ**, והיינו
 במחנה שכנה. ומתיבת 'אותה' אנו ממעטס שדווקא 'אותה' והיינו
 את המנחה שהוקרבה במילואים, נצטוו לאוכלה **בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ**, ולא
אֲחֵרֶת בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ – אולם מנחה אחרת, כגון לחמי תודה, אין
 צריך לאוכלה במקום קדוש, והיינו בתוך העזרה, אלא **אֲפָקָה** –
 הוציאה הכתוב ממחנה השכינה ששם קרבה, **לְמִחֲנֵה לֵוִיָּהּ**. ואם כן
 אף אם לא היה כתוב 'במקום טהור', היינו יודעים שאין מנחת תודה
 צריכה להיאכל במחנה שכנה וובבית המקדש, בתוך העזרה. ובעת
הַדָּר כִּתִּיב – חזר הכתוב ואמר לגבי חזה התנופה ושוק התרומה
 'תֹאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר', ופסוק זה מיותר, שאם בא ללמדנו שצריך
 לאוכלם במקום טהור, הלא פשוט הדבר שבמקום טמא לא יאכלוהו.
 ואין לומר שכוונת הכתוב למחנה לוי, שהרי ידענו זאת אף בלא
 הפסוק 'במקום טהור', והיינו מהמיעוט 'אותה' המבואר לעיל. לפיכך
 צריך לפרש שהפסוק 'במקום טהור' **אֲפָקָה** – הוציאה הכתוב **לְמִחֲנֵה**
יִשְׂרָאֵל ללמדנו שקדשים קלים נאכלים במחנה ישראל (ובזמן בית
 המקדש, בכל העיר).

רבא מבאר טעם אחר לדרשת רבי נחמיה: **רַבָּא אָמַר**, מכך שכתוב
 לענין המנחה וְאֶכְלָתֶם אוֹתָהּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ, יש לדרוש שדווקא
 'אותה' הוצרכו לאכול **בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ**, ולא הצריך הכתוב לאכול
 מנחה אֲחֵרֶת כגון לחמי תודה, **בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ**. ובכך **אֲפָקָה** – הוציאה
 כתוב **לְגַמְרִי**, לומר שאף מחוץ למחנה ישראל (ובזמן בית המקדש,
 חוץ לחומת ירושלים) מותר לאוכלה. ובעת הַדָּר **כִּתִּב רַחֲמֵנָא** –
 חזרה התורה וכתבה לגבי חזה התנופה ושוק התרומה 'תֹאכְלוּ
 בְּמָקוֹם טָהוֹר', בכך התורה **עֵיילָא** – הכניסה אותם **לְמִחֲנֵה יִשְׂרָאֵל**,
 ללמדנו שנאכלים הם בתוך מחנה ישראל, ובזמן בית המקדש בתוך
 חומת ירושלים.

מקשה הגמרא: מדוע דרש רבא שכאשר כתבה התורה 'תאכלו
 במקום טהור', הכוונה למחנה ישראל, ו**וְאִיֹּמָא** – והלא יתכן לדרשו
 באופן אחר, שבכך התורה **עֵיילָא** – הכניסה אותם **לְמִחֲנֵה לֵוִיָּהּ**, ולפי
 דרשה זו, קדשים קלים יהיו נאכלים רק במחנה לוי ובזמן בית

הגמרא ממשיכה לברר כיצד הוכשרה כל העזרה על ידי הפשפושין. מבררת הגמרא: **אֲחֻרֵי בֵּית הַכִּפּוּרֹת** – אותן אחת עשרה אמות שמאחורי קדש הקדשים ועד הכותל המערבי של העזרה, **מֵאֵי** – כיצד הוכשרו הם על ידי הפשפושין. מבארת הגמרא: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רְמִי בַּר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא** (–חלון) **קָמָן הָיָה פֶּתוּחַ מִן הַתָּא שְׁהִיָּה אֲחֻרֵי בֵּית הַכִּפּוּרֹת** (–קדש הקדשים), **אֶל אוֹר הָעֶזְרָה לְצַד מַעֲרָב, וְהִיָּה אוֹתוֹ חִלּוֹן גְּבוּהָ שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת, וְנַעֲשֶׂה כְּדִי לְהַכְשִׁיר אֶת הָעֶזְרָה** – והיינו את החלק שמאחורי קדש הקדשים עד הכותל המערבי של העזרה, **לְאֵכִילַת קֳדָשִׁים קֳדָשִׁים, וְלִשְׁחִימַת קֳדָשִׁים קָלִים. וְהֵיָּינוּ דְּכֶתִיב** – ועל לול זה נאמר בפסוק (דברי הימים א' כו יח) **וְלִגְבֵי מִנִּין הַשּׁוֹמְרִים שֶׁהַעֲמִידוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ לְכָל הַפִּתְחוֹת, 'שְׁנַיִם לְפֶנֶם בֶּר'** – שני שומרים היו עומדים לשמור באותו לול.

מבררת הגמרא: **מֵאֵי** – מה הוא פירוש הפסוק **'לְפֶנֶם בֶּר'**. משיבה

הגמרא: **אָמַר רַבְּהִי בַּר רַב שִׁילָא, הַלְשׁוֹן 'לִפְנֵי בֶר', הוּא כְּמֵאֵי דְּאָמַר** – כאילו כתוב **כְּלָפִי בֶר** (–חזין), שהשומרים היו יושבים אחורי (ומחזין) כל כותלי ההיכל וקדש הקדשים, והיינו מאחורי בית הכפורות.

מצות עשה מן התורה לשלח את כל הטמאים מן המקדש, שנאמר (במדבר ה ב) **'וַיִּשְׁלַחוּ מִן הַמִּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לִפְנֵי גֹר'**. והתבאר בתורה (ויקרא יז טז), שטמא שנכנס למקדש במזיד, חייב כרת. ואם נכנס בשוגג, חייב קרבן חטאת (ויקרא ה ב, ו). במשנה (שבועות יד.) מבואר, שאין טמא חייב כרת או קרבן אלא אם כן נכנס לעזרה. בסוגיא שלפנינו יתבאר על איזה מקומות במקדש חייבים משום טומאה.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל הַטְּמָאִים שֶׁנִּכְנסוּ לַהֲר הַבֵּית, אֵין חֵיִיבִין כֶּרֶת (במזיד) או קרבן (בשוגג) **מִשּׁוּם** איסור כניסה ב**טוֹמְאָה** למקדש, **אֲלָא** על כניסה לתוך היקף חומת העזרה,

המשך ביאור למס' זבחים ליום רביעי עמ' ב

המזבח, על כתלו המערבי או הצפוני שיש תחתם יסוד, ולא על כתלו המזרחי והדרומי אשר לא היה להם יסוד.

המשנה מבארת את דיני אכילתם של בכור ומעשר ופסח: אף שביארנו שדיני הקרבנות של הבכור והמעשר והפסח שונים, **שִׁינָה בְּאֵכִילָתָן** – דיני אכילתם שונים. שהבכור **נֹאכַל לְכַהֲנִים בְּלִבָּד**, כמו שכתוב (שם פסוק יח), **'וּבִשְׂרָם יִהְיֶה לָךְ. וְהַמַּעֲשֵׂר לְכָל אָדָם, שֶׁלֹא כִתְבָה בּו הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מִמִּתְנֹת כַּהֲנָה.**

וְנֹאכְלִין הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר בְּכָל הָעִיר יְרוּשָׁלַיִם, בְּכָל מֵאֲכָל, בֵּין צִלִי וּבֵין שְׁלֹק או מבושל, לִשְׁנֵי יָמִים, וְלִילָה אֶחָד שְׁבִינִיהֶם.

המשנה מבארת את דיני המיוחדים של קרבן פסח: אמנם **הַפֶּסַח אֵינוֹ נֹאכַל בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר, מִשּׁוּם שֶׁאֵינוֹ נֹאכַל אֲלָא בְּלִילָה** – בליל חג הפסח, ולא בערב החג שהוא יום הקרבנות, שנאמר (שמות יב ח) **'וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בְּלִילָה הַזֶּה. וְאֵינוֹ נֹאכַל אֲלָא עַד חֲצוֹת הַלַּיְלָה. וְאֵינוֹ נֹאכַל אֲלָא לְמָנוּי' – לאותם שהשתתפו בו לפני שחיטתו, שנאמר (שם פסוק ד) 'אִישׁ לִפִּי אָכְלוּ תְּכֹסֶּפוּ עַל הַשָּׂה. וְאֵינוֹ נֹאכַל אֲלָא צִלִי, שֶׁנֶּאֱמַר וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בְּלִילָה הַזֶּה צִלִי אֵשׁ.**

דמם של קרבן פסח ומעשר בהמה, לבכור, וכמו שמתן דם הבכור ניתן בזריקה ולא בשפיכה, כמו שכתוב (במדבר יח יז) **'אֶךָ בְּכוֹר שׁוֹר וגו'** אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ, כך גם מתן דם הפסח ומעשר בהמה ניתן בזריקה. **אָמַר רַב חֲסִידָא רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי הִיא, דְּתַנָּיָא, רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אָמַר, נֶאֱמַר בַּפְּסוּק הַמְדַּבֵּר בּוֹרִיקַת וְהַקֹּטֶרֶת אִימּוּרָיו שֶׁל בְּכוֹר (שם) 'אֵת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֵת חֲלָבָם תִּקְטִיר'. מִדֻּקָּדָק רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי מִמֶּנּוּ שֶׁ'חֲלָב' לֹא נֶאֱמַר בַּלְשׁוֹן יָחִיד, אֲלָא 'חֲלָבָם' בַּלְשׁוֹן רַבִּים, וְכֵמוּ כֵן 'דָּמוֹ' לֹא נֶאֱמַר בַּלְשׁוֹן יָחִיד, אֲלָא 'דָּמָם'. בְּכָךְ לִיָּמַד הַכְּתוּב עַל בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר וְפֶסַח, שֶׁאִף הֵם טְעוּנִין מִתֵּן דָּמִים וְאִימּוּרֵין לְגַבִּי מִזְבֵּחַ. וכיון שמתן דם הפסח ומעשר נלמד מן המקרא הנאמר אצל בכור, דינם כבכור, ומתן דם בזריקה כמוהו.**

שנינו במשנה **'זבלבד שיתן כנגד היסוד'**. הגמרא מבררת מנין שמתן דמם של בכור מעשר ופסח ניתן כנגד היסוד: **כְּנֶגֶד הַיִּסּוּד מָנָא לָן** – מנין לתנא שקרבנות אלו דמם ניתן רק על כתלי המזבח שיש להם יסוד. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֵתִיא לומדים דין זה בגזירה שוה 'זריקה' 'זריקה' מְעוּלָה. שבבכור כתוב (שם) 'אֵת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ', ונכלל במקרא זה גם מתן דמם של פסח ומעשר בהמה, וכמו שנתבאר בדברי רבי יוסי הגלילי. ובעולה כתוב (ויקרא א ה) 'וזרקו את הדם על המזבח', כשם שדם העולה צריך להזרוק כנגד היסוד, אף דם הבכור והמעשר והפסח צריכים להזרוק כנגד היסוד.**

נמרא

הגמרא מבררת: **מָנָא תֵּנָא** – מי הוא התנא שהשוה במשנתנו מתן

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט טבת, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

בהיותי היום על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הזכרתי את זוגתו שתלטי"א ככתוב בהפ"נ שלו, ויהי רצון אשר הרופא כל בשר ומפליא לעשות יזכהו ויצליחו לבשר טוב בזה וכן בכל עניניו, והרי זהו ערב חדש בו ראש השנה לאילנות אשר האדם עץ השדה ובפרט לדעת ב"ש הרי זהו ערב ראש השנה זה וכדבריהם במשנה, ונוסף על הנודע אשר אלו ואלו דא"ח ראה לקו"ת במדבר נ"ד גי אשר לע"ל הלכה דוקא כב"ש.

ובהנוגע לאנ"ש והתמימים ביחוד ה"ז חדש ההילולא של נשיא דורנו הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע העומד ומעורר ר"ר על כל השייכים ומקושרים אליו, וכנודע דבריו אשר רועי ישראל לא יפרדו מאת צאן מרעיתם.

בברכה לבשו"ט.

1 מהפסוק המפורש, אלא ילמד הפסוק העוסק בירידתו של הכהן מן
2 הכבש לאחר נתינת הדם על המזבח, (לציאתו) [מיציאתו] –
3 מהפסוק העוסק ביציאתו של הכהן הגדול מן ההיכל, כלומר, מה
4 ביציאתו מן ההיכל שופך הכהן הגדול את הדם בפסמוך לו, והיינו
5 על היסוד המערבי הסמוך להיכל שיוצא ממנו לאחר הזאת המזבח
6 הפנימי, כמו כן, אף בירידתו מן הכבש שופך הכהן את דם
7 החטאת בפסמוך לו, והיינו על היסוד הדרומי שסמוך לכבש
8 שבדרום המזבח.

9 הגמרא מביאה ברייתא נוספת בדין שפיכת שירי דם החטאות: תנא
10 בברייתא (תוספתא יומא פ"ג ה"א), רבי ישמעאל אומר, זה וזה – בין שירי
11 דם חטאות פנימיות ובין שירי דם חטאות חיצוניות נשפכים על היסוד
12 המערבי. רבי שמעון בן יוחאי אומר, זה וזה – בין שירי דם חטאות
13 פנימיות ובין שירי דם חטאות חיצוניות נשפכים על היסוד הדרומי.
14 שואלת הגמרא: בשלמא – הברייתא מובנת למאן דאמר שירי דם
15 כל החטאות נשפכים על היסוד המערבי, משום שיש לבאר דקסבר

16 תנא זה, שילמד הפסוק החטאות שבחטאת חיצונה מן הפסוק
17 המפורש ששירי דם חטאת פנימית נשפכים על היסוד המערבי. אלא
18 למאן דאמר ששירי דם כל החטאות נשפכים על היסוד הדרומי יש
19 לשאול, מאי טעמא, והרי בחטאות הפנימיות נאמר 'אל יסוד מזבח
20 העלה אשר פתח אהל מועד', ולכאורה זהו היסוד המערבי שסמוך
21 לפתח ההיכל. משיבה הגמרא: אמר רב אסי, קסבר האי תנא –
22 תנא זה סובר, ששירי הדם של כל החטאות נשפכים על היסוד
23 הדרומי, משום שסובר, בוליה מזבח בצפון קא – כל המזבח עמוד
24 בחלק הצפוני של העזרה מצפון לפתח ההיכל, ואין לפני הפתח אלא
25 את האמה של היסוד. נמצא, שהיסוד הדרומי הוא חלק המזבח
26 הסמוך למקום יציאת הכהן מההיכל, והוא היסוד הסמוך לסיים
27 נתינת המתנות. לישנא אחרת – יש ששנו את דברי רב אסי בלשון
28 אחרת, בוליה פתח בדרום קא – כל פתח ההיכל עומד בדרומו של
29 המזבח, שהרי המזבח בצפון העזרה, ונמצא שהיסוד הדרומי סמוך
30 לפתח, ומשום כך שפכו עליו את שירי דם החטאות הפנימיות.

המשך ביאור למס' זבחים ליום שבת קודש עמ' א

1 שהוקדשו עד שלא נפגם המזבח, ואחר כך נפגם המזבח פסולין.
2 וקשה על רב שאמר שלא שייך דיחוי, בעודם חיים.
3 מתרצת הגמרא: ולא תרוצי קא מתרצת – וכי אין אתה מתקן את
4 הגירסא בברייתא כדי ליישבה, וכיון שהוצרכת לתקן הגירסא, אימא
5 – אמור גם, שיש לגרוס 'כל הקדשים שנשחטו', כלומר שלא מדובר
6 בברייתא על קדשים בעודם חיים, אלא על קדשים שנשחטו קודם
7 שנפגם המזבח, שעתה נדחים משום שאי אפשר לזרוק דמם,
8 ובשחוטם יש דין דיחוי.

9 הגמרא מקשה על רב קושיא נוספת, מדברי עצמו: והאמר רב גידל
10 אומר רב, מזבח הפנימי שנעקר ממקומו, אין זה מונע להקטיר את
11 הקטורת, אלא מקטירין קטרת במקומו של המזבח, אף שהמזבח
12 לא שם. ובפשוט מבינה הגמרא שהוא הדין למזבח החיצון, שאף
13 שאין מזבח [או שנפסל] מכל מקום מתיר רב לעשות את כל
14 העבודות על מקומו של המזבח, כאילו הוא קיים, אם כן כיצד
15 אומר רב שכאשר המזבח פגום, כל הקדשים שנשחטו בעזרה
16 נפסלו, והרי אפילו העבודות הצריכות להיעשות על גבי המזבח
17 כשירות.

18 מתרצת הגמרא: בראמר רבא – כמו שאמר רבא ולגבי ענין אחר,
19 כמוכא בגמרא להלן שמונה היה רבי יהודה בדרמים, כלומר אף

20 שרבי יהודה סובר ששלמה המלך קידש את כל העזרה בקדושת
21 מזבח [שתהיה ראויה להקריב בה קרבנות], מכל מקום מודה שזריקת
22 הדם צריכה להיעשות דווקא על גבי המזבח עצמו, הלא נמי – וכך
23 גם יש לומר בשיטת רב, שמונה רב בדרמים, שאת זריקת הדם אי
24 אפשר לעשות אלא על מזבח כשר, וכיון שאין אפשרות לזרוק את
25 דם הקרבן, הרי הקדשים שנשחטו, נדחו ונפסלו.
26 כהמשך לסוגיא הקודמת, הגמרא מביאה לגבי מה אמר רבא 'מודה
27 היה רבי יהודה בדמים'. ותחילה מביאה ומבארת את מחלוקת רבי
28 יהודה ורבי יוסי. מבררת הגמרא: מאי רבי יהודה – מה סובר רבי
29 יהודה, שעל כך הוצרך רבא לומר ש'מודה הוא בדמים'. משיבה
30 הגמרא: דתנא, לענין הפסוק האמור על היום שחנך שלמה המלך
31 את בית המקדש (מלכים א' ח סד), 'ביום ההוא קידש המלך את תוך
32 החצר אשר לפני בית ה' וגו' כי מזבח הנחשת אשר לפני ה' (שעשה
33 משה), קטן מההיכל את העלה ואת המנחה ואת חלבי השלמים'.
34 דברים פתוח דברי רבי יהודה, כלומר הפסוק מתפרש כפשוטו,
35 שכיון שלא היה מקום על המזבח לכל הקרבנות שהקריב שלמה
36 לחנוכת המזבח, על כן קידש שלמה את רצפת העזרה בקדושת מזבח
37 שיוכלו להעמיד עליה מערכה ולהקריב בה קרבנות. אמר לו רבי
38 יוסי לרבי יהודה,

אגרות קודש

ב"ה, א' שבט, תשי"ז

ברוקלין.

האברך נחום ש"י

שלום וברכה!

...בשאלתו אודות מנהגי היארצייט יום ההילולא כשהקביעות היא כמו בשנה זו ביום הש"ק, מובן
שעובדין דחול וכיו"ב אין לעשותם ביום הש"ק כי אם בערב שבת מתאים להכרעת האחרונים בכגון דא,
וראה כף החיים על אורח חיים סי' תקס"ח, עיקרי הד"ט יו"ד סי' ל"ו אות ל"ה ועוד (ודלא כמשי"כ בסי'
גשר החיים בזה).

נעם לי לקרות בסיום מכתבו שמשתתף בהתעודיות דצעירי אגו"ח ואני"ש בכלל ובודאי למותר
לעוררו אשר העיקר הוא הבכך מזה שתפעול ההתעוררות בעניינים של פועל במחשבה דבור ומעשה.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 **מז.** וְכָל זֶה בְּמִי שֶׁהַחֲשִׁיד לֹא בִדְרֹךְ שְׁאִינוּ פּוֹשֵׁעַ שְׁהִיָּה סְבוּר שְׁעָדִיין יֵשׁ שְׁהוּת בְּיוֹם לְבָא לְעִיר אֲבָל מִי שֶׁיֵּצֵא
2 מִבֵּיתוֹ סְמוּךְ לַחֲשֻׁכָּה וְהוֹצִיא בִּיסּוֹ עִמּוֹ לְרֵשׁוֹת הָרִבִּים אוֹ אֶפִּילוּ לְכַרְמְלִית ^{מח} וְשָׁכַח אַחֵר כִּךְ לְהַסִּירוֹ מִמֶּנּוּ
3 וּלְהַצְנִיעוֹ קֹדֶם שֶׁחֲשַׁכָּה לֹא הִתִּירוּ לוֹ שׁוֹם אַחֵר מִהַדְרָכִים הָאֵלּוּ אֶפִּילוּ לֹאמַר לְנִכְרִי לְהַצְנִיעוֹ ^{מח} הוֹאִיל וּפֹשַׁע בּוֹ
4 שֶׁיֵּצֵא עִם בִּיסּוֹ סְמוּךְ לַחֲשֻׁכָּה בְּמֹו שֶׁנִּתְבָּאָר בְּסִימָן רנ"ב ⁵⁷:

חלק ב סימן רסו, דין מי שהחשיך לו בדרך, טע"ף טז

הלכתא רבתא

- מה] או אפילו לכרמלית - אף שאין איסור להוציא חפץ סמוך לחשכה לכרמלית ⁵⁴, מכל מקום אינו דומה לאונס אלא למזיד - שהיה עליו לזכור ולהצניע החפץ ⁵⁵.

צינונים והוספות

- 54) סי' רנב סי"ח: לפיכך בזמן הזה שפשט המנהג כהאומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה אלא כרמלית כמו שיתבאר בסי' שמ"ה אין איסור כלל לצאת סמוך לחשכה אפילו בחפץ שבידו שהרי איסור ההוצאה בכרמלית אינו אלא גזרה מדבריהם ואין גזרין גזרה לגזרה.
- 55) אלא שצ"ע מדוע מוציא לכרמלית נקרא פושע, והרי הוציא החפץ בהיתר, ובשו"ת צמח צדק או"ח הוספות יד, ב (ספק למי) העיר על כך שלכאורה אין זו פשיעה וז"ל: לכאורה סתירה בש"ע אדמו"ר, בסי' רנ"ב סעי' י"ח וז"ל עכשיו שאין לנו ר"ה גמורה אלא כרמלית אין איסור כלל לצאת סמוך לחשכה כו', ובסי' רס"ו סעיף ט"ז אפילו לכרמלית וכו' הו"א ופושע בו שיצא עם כיסו סמוך לחשכה. ע"כ.
- ואולי אפ"ל שאינו נקרא פושע בכך שיצא עם החפץ סמוך לחשכה, אלא בכך שנמצא בכרמלית ברה"ר בשבת וכיסו בידו - שהיה בידו להמנע מכך.
- או באופן אחר: שהמלים 'הואיל ופשע בו' מוסבים על המוציא לרשות הרבים בלבד, אבל המוציא לכרמלית אינו פושע, ומכל מקום אסרו לו כל דרכי ההיתר כיון דדמי למזיד.
- 56) כדלהלן סי"ח.
- 57) סי"ז: לא יצא אדם לרשות הרבים סמוך לחשכה וחפץ בידו גזירה שמא ישכח להסיר החפץ מידו להצניעו עד לאחר שחשכה ואז יזכור שהחפץ בידו וישכח שהוא שבת ויצא ג"כ עם החפץ מרשות היחיד לרשות הרבים או יעבירו ד' אמות ברשות הרבים או יכניסו מרשות הרבים לרשות היחיד.

שולחן ערוך - הלכות ברכת המזון

- 1 **ב** וכל זה כשהוא לא אכל ולא שתה אבל אם אכל כזית ירק
2 או דבר אחר או שתה רביעית מאיזה משקה ולא בירך עדיין
3 ברכה אחרונה ונכנס אצלם יכול לענות עמהם ברוך שאכלנו
4 משלו אע"פ שלא אכל עמהם בחבורה אחת אלא בבית אחר
5 (ואפילו נכנס בשעה שכל המסובין עונין עונה עמהם ברוך
6 שאכלנו אע"פ שלא שמע נברך כיון שעונה עם המסובין ששמעו
7 לפי דברי האומרים כן בברכו):

חלק א סימן קצח, אחד נכנס אצל שלשה שאכלו טע"ף ב

- 8 **א** השמש שאכל כזית מזמנים עליו שאף שלא קבע עצמו
9 בשלחן עמהם אלא עומד ומשמש עליהם ואכל מעומד וגם
10 הולך ובא באמצע אכילתו ואין לו קביעות כלל עמהם מצטרף
11 עמהם לזימון שכיון שדרך אכילתו בכך זו היא קביעותו משא"כ
12 באיש אחר כמ"ש בסי' קצ"ג:

- 13 **ב** כותי בזמן הזה אינו מצטרף לזימון אפילו הוא חבר שכבר

- 14 נמנו עליהם ועשאו כנכרים גמורים לכל דבריהם (אבל צדוקי
15 מזמנין עליו אם חבר הוא):

- 16 **ג** עם הארץ אין מזמנים עליו ואפילו קרא ושנה ולא שמש
17 תלמידי חכמים להקשות ולפרק להבין מתוכם טעמי
18 המשניות על בוריים הרי זה עם הארץ לענין זה ועכשיו מזמנים
19 אפילו על עם הארץ גמור כדי שלא יהא כל אחד הולך ובונה
20 במה לעצמו שאם היו פורשים מהם גם הם היו פורשים מן
21 הצבור לגמרי.

- 22 ומכל מקום מי שאינו קורא קריאת שמע שחרית וערבית אין
23 מזמנים עליו שכיון שרוב עמי הארץ קוראים לא שייך לומר
24 שיהא כל אחד הולך ובונה במה לעצמו אם יפרשו מיחידים
25 שאינם קוראים ואצ"ל מי שהוא רשע ועובר עבירה בפרהסיא
26 שאינו מעולה מעם הארץ בזמן התלמוד (ואינו דומה לכותיים
27 קודם שגזרו עליהם שהם היו מדקדקים במצות שהחזיקו בהם
28 ובמצות שלא החזיקו אינן מורדים ופושעים אלא מעשה
29 אבותיהם בידיהם):

10 נשים האוכלות עם ג' אנשים שחייבים לזמן חייבות גם הם
11 לזמן עמהם ואם הם שלש ורצו ליחלק לזמן לעצמן הרשות
12 בידם (אם האנשים הם פחות מ' שאינם מזמנים בשם ואם
13 צריכות להבין לשון הקודש נתבאר בס' קצ"ג).
14 אבל נשים האוכלות בפני עצמן פטורות לזמן ואם רצו לזמן
15 הרשות בידם וה"ה לעבדים ולא תהא חבורה של נשים ועבדים
16 מזמנים יחד משום פריצות העבדים אלא נשים לעצמן ועבדים
17 לעצמן ובלבד שלא יזמנו בשם:

חלק א סימן קצט, על מי מזמנין ועל מי אינן מזמנין סעיפים א"ו

1 ד נכרי אין מזמנין עליו אפילו נתכוין לברך אלהינו ואפילו גר
2 שמל ולא טבל אין מזמנין עליו שאינו גר עד שימול ויטבול
3 כראוי.
4 וגר גמור יכול לברך אפילו בזימון להוציא אחרים ידי חובתם
5 ויכול לומר על שהנחת לאבותינו לפי שלאברהם נתנה הארץ
6 למורשה ואברהם נקרא אב המון גוים:
7 ה אונן בחול שהוא פטור מלברך אין מזמנין עליו ואפילו
8 להאומרים שאם רצה להחמיר על עצמו לענות ולברך
9 הרשות בידו מכל מקום כיון שהוא פטור אינו מצטרף:

לקוטי תורה

29 מה שאין כן בו ית', אני ה' לא שניתני כתיב, ואתה
30 הוא קודם שנברא העולם ואתה הוא בו'.
31 אבל הקב"ה אינו משתנה ח"ו מהנבראים (עם היות
32 שחיותו מלובשת בהם והוא ית' "ממלא" אותם, כמו
33 חיות הנפש הממלאה את הגוף) אלא הוא ית' "אינו
34 מקבל שום שינוי משינויי עולם הזה מקיץ לחורף
35 ומיום ללילה", וכמ"ש "אני ה' לא שניתני", שהוא ית'
36 אינו בגדר שינוי, וכן אומרים בתפלה "אתה הוא עד
37 שלא נברא העולם, אתה הוא משנברא העולם",
38 "פירוש, הוא ממש בלי שום שינוי", שאין שום הבדל
39 בו ית' בין קודם שנבראו העולמות ולאחרי שנבראו, כי
40 בריאת העולמות איננה פועלת שום שינוי בו ית'.

41 [ולכאורה – מהו אכן ההסבר לכך שהקב"ה אינו
42 משתנה כלל על ידי השפעת חיות לנבראים?]

43 אלא שכל העולמות מקבלים חיותם ושפעם וקיומם
44 מבחינת מלכותו בלבד, שהוא בחינת התפשטות
45 והארה ממנו ולחוץ.

46 ההסבר על זה הוא, לפי שחיות כל העולמות אינה
47 המשכה ממהותו ועצמותו ית' אלא ממדת מלכותו ית'
48 בלבד (כנ"ל), וגדרה של מדת המלכות הוא (כמו גדרו
49 של "שם") – התפשטות חיצונית שממנו ולחוץ, והיא
50 רק בשביל הזולת.

51 [וכפי שמבאר:]

52 וכמו למשל מבשרי אחזה אלוה, שגם באדם
53 התחתון הנה השכל והמדות הם עצמותו ומהותו,
54 ובחינת התנשאות שבו אינו אלא ממנו ולחוץ,
55 שאינו נוגע אל עצמותו אלא להתנשא על זולתו,
56 והוא בחינת ומדרגה אחרונה שבו.

1 מדוע משבחים את "שמו" ית', ולא את הקב"ה
2 בעצמו?
3 [בפרק זה יוסיף ביאור בהאמור לעיל (ספ"ג) שהקב"ה
4 "קדוש" ומובדל מן הנבראים, לפי שהחיות המתפשטת
5 ממנו ית' נבראים היא זיו והארה בלבד, כענין ה"שם":]

6 כי הנה כתיב מלכותך מלכות כל עולמים.
7 ענין זה, שאף כי חיות הנבראים היא ממנו ית',
8 מכל מקום הוא ית' בעצמו "קדוש" ומובדל מהם, יובן
9 בהקדים הפסוק "מלכותך מלכות כל עולמים" אשר
10 הפירוש הפנימי בכתוב הוא שהחיות האלקית המחי'
11 את כל העולמות – גם את העולם העליון ביותר –
12 היא ממדת מלכותו ית'.

13 [והטעם שמייחסים את החיות למדת המלכות דוקא,
14 הוא כדי להורות:]

15 שכל חיות המתפשט מאור אין סוף כרוך הוא
16 להחיות כל הנבראים להיות ממלא כל עלמין, אינו
17 בדרך הנשמה המחיה וממלא כל הגוף, שהיא
18 מתלבשת בתוכו, והיא מתפעלת ממקרי הגוף.

19 – החיות האלקית המתפשטת מאור אין סוף ב"ה
20 בתוך הנבראים להחיותם נק' בזהר הקדוש בשם
21 "ממלא כל עלמין", כמאמר רז"ל מה הנפש ממלאה
22 את הגוף, כך הקב"ה מלא את כל העולם.

23 אך באמת המשל מנפש וגוף אינו דומה לנמשל
24 לגמרי, כי במשל מהות הנפש עצמה מלובשת בגוף
25 (ומשם מתפשטת חיות הנפש לכל האברים), ועל כן
26 הנפש מתפעלת ממקרי הגוף, שהיא "מקבלת שינויים
27 משינויי הגוף וצער, מהכאות או קרירות או חמימות
28 האש וכיוצא".

1 ענין זה יובן על פי משל מאדם בשר ודם [וכמו
2 שכתוב "מבשרי אחזה אלקה" – שמתוך ההתבוננות
3 במהותו ובמדותיו של האדם, ניתן להבין את אופן
4 ההתפשטות של החיות האלקית].

5 ההשקפות והדעות של אדם, וכן מדותיו ותכונותיו
6 – הם פנימיותו ומהותו; משא"כ מדת המלכות שלו,
7 היינו כח המנהיגות, אינו חלק מפנימיותו ומהותו אלא
8 היא כח חיצוני, היכולת להתנשא על הזולת ולהנהיג
9 אותו כפי רצונו.

10 ומטעם זה מדת המלכות היא המדריגה האחרונה
11 [היינו התחתונה ביותר] בכוחות הנפש, מאחר שכל
12 ענינה אינו אלא "ממנו ולחוץ", ואינה חלק מפנימיותו
13 ומהותו של האדם.

14 [ונמצא שמדת המלכות היא כענין ה"שם", כי
15 שניהם אינם אלא בשביל הזולת].

16 כך הנה התפשטות בחינת מלכותו ית' אינה אלא
17 זיו והארה ממנו ית' אל הנבראים, ואין מלך בלא
18 עם.

19 וזהו שמייחסים את החיות המתפשטת ממנו ית'
20 לברוא את הנבראים ולהחיותם למדת מלכותו ית',
21 מאחר שאין החיות אלא "הארה חיצונית", היינו שהיא
22 נובעת מבחינה זו באלקות שאינה אלא המשכה
23 "בשביל הזולת", ה"בחינה האחרונה" מכוחותיו ית'.

24 וזהו ענין מדת מלכותו ית', שהרי מדה זו יכולה
25 לפעול ולהתגלות רק ביחס לזולת ואינה פועלת כאשר
26 אין זולת שעליו המלך שולט, כמאמר "אין מלך בלא
27 עם".

28 ומאחר שחיות הנבראים (אינה המשכה ממהותו
29 ועצמותו ית', אלא) היא ממדת מלכותו שהיא הארה
30 בלבד, מובן שאין מהותו ועצמותו ית' משתנה כלל על
31 ידי הבריאה (כמו שאור השמש אינו פועל שום שינוי
32 בשמש עצמה).

33 [ועתה חוזר לבאר את התוכן הפנימי דברכת יוצר
34 אור:]

35 וזהו בורא קדושים, ישתבח שמך לעד מלכנו.
36 על פי מה שנתבאר בענין השגת המלאכים – שהם
37 מרגישים ומשיגים איך כל חיותם וקיומם מאלקות
38 אינם אלא מבחינת "שמו" ומ"מדת המלכות" בלבד –
39 יובן הפירוש הפנימי של נוסח ברכת יוצר: "בורא
40 קדושים, ישתבח שמך לעד מלכנו" [והוא ההילול

41 והשבח שה"קדושים" (הם המלאכים) מהללים את
42 הקב"ה – שמשבחים את שמו ית' דוקא, ולא את
43 הקב"ה עצמו.

44 פירוש, שכל השבח וההילול מחמת איזה השנה,
45 אינו אלא בחינת שמך, ששמו נקרא על הנבראים.
46 והענין בזה:

47 שבח והילול בא כתוצאה מהשגה והבנה בגודל
48 מעלת ה"משתבח"; וככל שתגדל ההשגה בו, כך יגדל
49 השבח. ונמצא, שכל השבח וההילול שה"קדושים"
50 משבחים את הקב"ה מחמת השגתם הגדולה, אינו אלא
51 מתוך מה שמשיגים בבחינת שמו – ששמו ית' "נקרא"
52 על הנבראים, ולא במהותו ועצמותו ית', שאין להם
53 השגה בו ית' כלל (כי לית מחשבה תפיסא ביי' כלל),
54 ועל כן אינם שייכים לשבח והילול של הקב"ה בעצמו.

55 ולכן המלאכים ה"קדושים" אומרים "ישתבח
56 שמוך" (ואינם משבחים את הקב"ה עצמו), לפי שכל
57 ההשגה שלהם באלקות שמחמתה הם מהללים
58 ומשבחים את הקב"ה אינה אלא בבחינת שמו, כנ"ל.

59 והוא בבחינת לעד, שאינו מתלבש ומתגלה בהם
60 אלא עומדים בריחוק מקום.

61 – נוסף לכך שמהותו ועצמותו ית' קדוש ומובדל
62 מהנבראים (כמ"ש "אתה קדוש"), הנה גם האור
63 האלקי שנקרא "שמו", המתפשט בנבראים להחיותם
64 ולקיימם, אף הוא "קדוש" ו"מובדל" מנבראים
65 (וכמ"ש "ושמוך קדוש", דלא זו בלבד ש"אתה" קדוש
66 אלא גם "שמך" קדוש ומובדל מהנבראים), כי גם אור
67 אלקי זה אינו מתלבש ומתגלה בנבראים, אלא הם
68 עומדים בבחינת "ריחוק מקום" ("מקום" במשמעות
69 של "מדריגה") ממנו [וכפי שיבאר בסמוך].

70 וזהו שאומרים "ישתבח שמך לעד", ולפי הפירוש
71 הפנימי הכוונה בזה היא ש"שמך" הוא "לעד" והרי
72 "עד" מורה על גדר נצחיות; והחידוש בדבר הוא,
73 דאע"פ ששמו ית' הוא הכח האלקי המתפשט
74 בנבראים, מכל מקום הוא "אין סוף" ונצחי, ומאחר
75 שענין הנצחיות אינו שייך אלא בכח בלתי מוגבל,
76 מובן שהכח האלקי שנקרא "שם" אינו מלוּבש ממש
77 בתוך הנבראים, שהרי כח בלתי מוגבל אינו מלוּבש
78 ונתפס בגוף מוגבל, אלא עומד "בריחוק מקום"
79 מהנבראים, ועל כן גם "שמך" הוא בבחינת "לעד",
80 "דהיינו עד אין קץ ותכלית".

1 וכדכתיב כי הוא צוה ונבראו, ויעמידם לעד
2 לעולם.

3 על זה נאמר "כי הוא צוה ונבראו, ויעמידם לעד
4 לעולם" – דקאי על צבא השמים שהם נצחיים ואינם
5 משתנים כמו צבא הארץ – וענין הנצחיות שבהם הוא
6 רק מצד הכח האלקי המחי' אותם [שהרי מצד גדרם
7 ומהותם גם צבא השמים הם נבראים בעלי גבול, הווים
8 ונפסדים].

9 ומזה מובן, שכח אלקי זה אינו מתלבש ונתפס
10 בהם, כי אם כן הי' גם הוא מוגבל כמותם, והטעם לכך
11 שהכח האלקי נשאר אין סוף ונצחי ("עד") אף שהוא
12 מהוה ומחי' את צבא השמים, הוא לפי שאינו "מתלבש
13 ומתגלה" בנבראים.

14 ופירוש צוה ונבראו, כאלו הם מעצמם נבראו
15 ממילא מאין ליש על ידי צווי, שאין חיותו ית'
16 המחיה ומהוה אותם מאין ליש מתפשט ומתלבש
17 בתוכם בבחינת גילוי.

18 וזהו גם דיוק הלשון "הוא צוה ונבראו" (ולא
19 "ובראם"), ד"נבראו" (לשון נפעל) משמע מאליו
20 וממילא (ולא בדרך פעולה).

21 והיינו לפי שאין הכח האלקי המהווה את
22 הנבראים מאין ליש "מתלבש" בנבראים, אלא הוא
23 נשאר ב"ריחוק מקום" מבלי שירד ממדרגתו להתלבש
24 בהם בבחי' גילוי.

25 והרי זה כמו ציווי של מלך המצווה לאחרים
26 לעשות מבלי שהוא עצמו יהי' עסוק בפעולה ועשי',
27 שמצד המלך הרי זה בבחינת "הוא צוה" גרידא, ואילו
28 הפעולה מתקיימת מאליו וממילא.

29 וזהו "כי הוא צוה – ונבראו" (כאילו מעצמם).

30 כי מה שכתוב וברוח פיו כל צבאם, לא שיהיה כח
31 הפועל מתלבש ממש בנפעל, אלא שהוא כח
32 השופע עליהם בלבד.

33 כתיב "בדבר ה' שמים נעשו, וברוח פיו כל
34 צבאם". והנה, "דבר ה'" ו"רוח פיו" הוא הכח והחיות
35 האלקית שהמשיך הקב"ה מאתו ית' להוות את
36 הנבראים מאין ליש, ולכל נברא ונברא יש כח וחיות
37 אלקית ("דבר ה'") מיוחדת המלוכשת בו להחיותו
38 ולקיימו;

39 ומבאר רבינו, דאין הכוונה ש"רוח פיו" ית' הבורא

40 את הנבראים מאין ליש "מתלבש" בהם ממש, בבחינת
41 "כח הפועל בנפעל" ממש, אלא הוא "שופע עליהם"
42 מלמעלה בלבד, בבחינת "ריחוק מקום" כנ"ל, אבל
43 אינו מתפשט בתוכם בגילוי ממש.

44 [פירוש "כח הפועל המתלבש ממש בנפעל":
45 במלאכת בשר ודם, להבדיל, הנה בשעה שהאדם עסוק
46 במלאכה מסויימת, הרי כחו מלוכש ממש ב"נפעל".
47 כמו למשל במלאכת הכתיבה, כחו של האדם
48 שבאצבעות ידו "מלוכש" בכתיבת האותיות, וניתן
49 להכיר בנפעל את טיב הכח הפועל, כי הכח מתגלה
50 בנפעל].

51 וזהו גם כן וברוח פיו, דהיינו על דרך משל בחינת
52 החבל היוצא מן הפה ולחוץ, שגם שהוא יוצא
53 מתוכו ופנימיותו, נראה כאלו הוא דבר נפרד
54 מתוכו להיות דבר בפני עצמו.

55 על פי הנ"ל שחיות העולמות והנבראים היא
56 ממדת מלכותו ית', "שהוא בחינת התפשטות והארה
57 ממנו ולחוץ", יובן גם מה שהכתוב מוסיף "וברוח פיו
58 כל צבאם" ואינו מסתפק בלשון "בדבר ה'" (אף
59 שהבריאה היתה על ידי דיבורו ית', כמו שאמרו רז"ל
60 "בעשרה מאמרות נברא העולם").

61 והטעם, כי "רוח פיו" של אדם הוא גם כן דבר
62 השופע מן האדם אל החוץ, ואע"פ שהחבל היוצא
63 ברוח פיו בא מתוכיות ופנימיות האדם, הרי כשהחבל
64 יוצא מפיו ולחוץ הוא נעשה נפרד מן האדם.

65 [ואף שגם הדיבור יוצא מחוץ לאדם ונשמע אל
66 הזולת, מכל מקום אין הדיבור נפרד ממנו לגמרי אלא
67 נשאר קשור למהותו של המדבר (שהרי בדיבור הוא
68 מבטא רעיון שכלי שמשיג במוחו או רגש שמרגיש
69 בלבבו, עד שיכול לדבר בהתלהבות באופן שנפשו
70 וחיותו ניכרת בדבריו); משא"כ החבל היוצא מרוח
71 הפה נפרד לגמרי מן האדם עצמו].

72 ואינו מתלבש בהם אלא [היא ב]בחינת "מלכנו",
73 לחיות מלך שמו נקרא עליהם.

74 אחר "בורא קדושים ישתבח שמך לעד" מוסיפים
75 לומר "מלכנו", והפירוש הפנימי בזה הוא כי ענין
76 המלכות מדגיש (לא רק שהחיות האלקית שבנבראים
77 היא "התפשטות והארה ממנו ולחוץ", אלא) גם כיצד
78 החיות האלקית אינה מתלבשת ומתגלה בנבראים.

79 ביאור הענין:

1 מהותה של מלכות היא רוממות והתנשאות של
2 המלך מאנשי מדינתו, כי המלך עצמו הוא סגור
3 בהיכלו ברוממות והתנשאות, מבלי שיהי' לו מגע
4 ומשא עם ההמון (ודוקא באופן כזה יכול המלך למלוך
5 ולשלוט עליהם, כי אם יתקרב אל העם הרבה, אזי
6 יחסר בהתנשאותו כמלך);

7 ונמצא ששליטת המלך והשפעתו על עמו היא
8 בדרך התנשאות דוקא, שהמלך עצמו אינו מתגלה
9 ומתקרב אל העם אלא הוא נשאר כאילו מסולק מהם,
10 ורק "שמו" מתפשט על כל המדינה, כמאמר "מלך
11 שמו נקרא עליהם". פירוש: כל הקשר של אנשי
12 המדינה עם המלך אינו עם המלך עצמו אלא רק בכך
13 ששם המלך נקרא על מדינתו ועמו, והם ברשות המלך
14 ומשתייכים אליו – ואין זה קשר "פנימי", אלא שייכות
15 "מרחוק" (כנ"ל, שהנבראים "עומדים בריחוק מקום").

16 ואותה אנו מבקשים שישתבח, דהיינו להיות

17 בבחינה זו שבח ותוספת בתוקף אור וגילוי.
18 על פי הביאור הנ"ל בפירוש "שמך" ו"מלכנו" –
19 דבחינת שם ומלך אינם אלא "הארה" מאלקות
20 (שנמשכת מאתו ית' בשביל בריאת העולמות) – יובן
21 גם התוכן הפנימי במאמר "ישתבח שמך כו":

22 "ישתבח" מורה (גם) על ענין של הוספה (לשון
23 שבח וריוח), היינו שאנו מבקשים שישתבח ויתוסף
24 ב"הארה" זו אור וגילוי אלקות ביתר תוקף ועוז.

25 אבל הקב"ה בעצמו ובכבודו הוא קדוש ומובדל
26 בו, כנ"ל:

27 – וזהו תוכן הענין שהמלאכים "מקדישים" את
28 הקב"ה, דהיינו השגתם כיצד הוא ית' קדוש ומובדל
29 מהנבראים, מאחר שכל חיותם וקיומם של כל
30 הנבראים אינם אלא על ידי הארה משמו ית' וממדת
31 המלכות.

ד"ה כי תצא פרק ד

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

16 שמקריב האדם לבהמה ע"ג המזבח להעלותה אז נהפוך
17 הוא שהבהמה תעלה לאדם זה שהקריבה לכפר על נפשו
18 לתקן פגם שפגם בצלם אלקים ולהעלותו למעלה מעלה
19 כנ"ל וז"ש בקרבנות לריח ניחוח לה' דוקא היינו לשם הוי'
20 דאדם העליון שמוסיף בו אור חדש שלא היה בו והוא
21 מצד שרש הבהמה בבחי' התהו שלמעלה מהתיקון כנ"ל
22 וע"כ אחר ההקריבה דבהמה תעלה לאדם למעלה מבחי'
23 אדם שמשם יתוקן לשרש נפשו כו' וד"ל (וכמ"כ באכילת
24 אדם שהאדם מעלה את המאכל הצומח וחי בתחילה להיות
25 בבחי' אדם ואח"כ המאכל מעלה לאדם למעלה מבחי'
26 אדם כמ"ש במ"א ע"פ האכל יאכל כו' אכילת מזבח
27 ואכילת אדם כו' ואמנם כח התשובה למעלה גם מן
28 הקרבנות כי התשובה היא מהפך הרע עצמו לטוב שהוא
29 כמו ענין הקטרת שנהפך מסם המות לסם חיים כנ"ל וד"ל)
30 (וכמ"ש בספר ד"ח באורך):

1 (כ) וזהו ג"כ שרש הטעם דקרבנות דכתיב אדם כי יקריב
2 כו' מן הבהמה כו' דלכאורה זהו דבר פלא איך
3 יכופר על נפש אדם החוטאת במה שמביא קרבן בהמה
4 על המזבח הלא האדם בר דעת ואין הבהמה ערך אליו
5 ואיך בוריקת דם והקטרת חלב דבהמה גשמיות יכופר
6 עונו ויתוקן צלם אלקים דאדם שפגם בחטאו אך הענין
7 הוא דאדם כי יקריב מן הבהמה היינו הנשמה שנק' אדם
8 בצלם אלקים שהוא כחו רב להקריב ולהעלות את הבהמה
9 לריח ניחוח כו' שבתחלה האדם שהוא שם מ"ה דתיקון
10 מעלה לבהמה בחי' ב"ן שנפל בשבחה"כ ומברר ע"י
11 הקרבת חלב ודם שבה באש של מעלה ודוק' אדם הוא
12 המקריב הבהמה ולא יוכל זה זולתו וכמ"כ באדם שהיא
13 הנשמה האלקי' מעלה לנה"ב שתעלה מגסותה ותבא לפני
14 ה' כקרבן לריח כו' כידוע דתפלה במקום תמידין תיקנו
15 והעיקר בק"ש בכל נפשך כנ"ל אבל אחר ההקריבה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

1 **מצות** נט"י לסעודה והיא מד"ס: וכתב הרמב"ם ז"ל כל
2 הנוטל ידי צריך לזהר בד' דברים, במים עצמן
3 שלא יהיו פסולין, ובשיעור שיהי' בהן רביעית לכל שתי
4 הידים (א"ח ק"ס), ובכלי שיהיו המים שנוטלין בהם בכלי,
5 ובנוטל שיהיו המים באים מכח נותן (קנ"ט) ובש"ע כ'
6 רמ"א להחמיר כר' יוסי ספ"ק ידיים דבעי' כח גברא וכ"ה
7 בזהר עקב: והענין כי אוכל הוא גימ' אל הוי' שהוא נשמת
8 היצירה והנה אכילה בגימ' אדני שהוא בעשי' וכשז"א
9 דעשי' עולה לקבל שפע מיצירה זהו ענין קבלת האוכל
10 ועלייתו הוא ע"י שם מ"ב כנודע שעל ידו כל ההעלאות
11 ובחי' מ"ב הם ג' היות יד הגדולה יד הרמה יד החזקה.
12 והנה מן סופי האצבעות דהיינו מן הצפרני' יונקים
13 החיצונים וצריך לרחוץ אותם במימי החסדים להסיר
14 היניקה מהם ולכן צ"ל נתינת המים מכח אדם שהוא שם
15 מ"ה השולט ביצי' כנודע דז"א מקנן [ביצי'] שממנו נמשך
16 המים לעשי' להסיר יניקת החיצוני' כדי שיקבל ז"א דעשי'
17 אח"כ את האוכל להשפיע בעולם העשי':
18 **וביאור** הענין יש להקדים מ"ש באוצ"ח דע"ב ע"ג בענין
19 איברי היד שהושמו באופן שיהיו לפעמי' נשפלין
20 ולפעמים נגבהין כי בחי' אור המוחי' דאז"א המלוכשים
21 בהם בוקעים ויוצאים מסופי האצבעות מקום התחלת
22 גידול הצפורן ומתלבשי' ברגלי' שהם נה"י דז"א,
23 והצפורנים הם קליפה קדושה עומדים שם כדי להגן
24 מיניקת החיצוני' ביותר מכפי הצורך אך כשהצפורן עודף
25 על האצבע אזי ממנו יניקת החיצוני' ופעולת רחיצת ידיים
26 להרחיק הקליפות מקצות האצבעות וצפרנים וכדי שלא
27 יחזרו הקליפות להתאחז באור היוצא מהם צריך להגביהם
28 כלפי ג"ר הנק' קדש כדאי' בגמ' סוטה ואז אור היוצא מהם
29 נכלל במוחי' וגם נעשה חו"ב דלאה, וכענין נ"כ ע"ש ד"פ:
30 והענין יובן בביאור ענין ידיים למעלה מהו והלא אין לו
31 דמות הגוף, אך הנה עד"מ באדם הידים מזג חיותם
32 מהנפש הוא באופן שאין בכחם אלא לפעול פעולת
33 העשייה בפועל ממש דהיינו לצייר ולבנות או ליתן צדקה
34 וחסד לעני ופעולה זו המשכה היא אבל כבר נתגשמה
35 ההמשכה מן החסד שכלב שהוא רוחני לעשות דבר פלוני
36 או ליתן מעות לעני פלוני וכדומה וכמו שכלי החסד עצמו
37 הוא הגבלת אור האהבה לעשות חסד כן יושפל כלי החסד
38 שכלב עוד להיות בפעולה גשמיות באבר היד, ועפ"ז יובן
39 למעלה במדת מל' דאצי' שמדת חסדו של הקב"ה
40 המלוכש במדת מל' הוא כל עיקר מקור חיות העולמות כח
41 הפועל בנפעל כמ"ש כי אמרתי עולם חסד יבנה (תלים)

42 פ"ט ג') אך לפי אופן הנפעל כן ישתלשל אור מדה זו
43 בכלים מכלים שונים וא"כ עולם העשי' ובפרט גלגל
44 המזלות ששופע דצח"מ הגשמי מאד הרי א"א לומר
45 שנלקח חיות שר שבגלגל מכלי החסד שבמל' דאצילות
46 הראשון שהרי אין לו ערוך כלל לאור וחיות העליונה הבא
47 ומאיר מחסדו ית' אלא שנלקח מבחי' דרועא ימינא
48 דקודב"ה שהוא עד"מ חיות אבר היד שפעולת החסד על
49 ידו פעולה גשמיות לגבי כלי החסד שכלב והיינו מ"ש
50 בע"ח שכלי החיצון דאצי' מתלבש להיות נשמה לעשי'
51 והוא בחי' יד כלי החיצון של החסד כמ"ש ידי יסדה ארץ
52 וימיני טפחה שמים (ישעי' מ"ח י"ג) וביצי' שהוא רוחני
53 יותר מתלבש כלי האמצעי ובכריאה כלי הפנימי כמו החסד
54 שכלב עצמו שנעלה יותר מפעולת החסד שביד כנ"ל, והנה
55 ענין ה' אצבעות שביד הם בחי' ה"ג המחלקים ומפרידים
56 את כח פעולת העשי' שבעצם היד כדי שיהי' פעולת דבר
57 פרטי כמו ציור וכתיבה או נתינה לזולתו שאם לא
58 האצבעות אע"פ שכל כח הפעולה היה ביד בשלימות אבל
59 לא הי' שום נפעל ממנה בפרטות כי כח היד אחד הוא
60 והאצבעות הם הגורמים התחלקות לפרטי' שונים וכענין
61 הידוע בהבל הדבור שמתחלק ע"י ה' מוצאות שהם ג"כ
62 ה"ג המפרידות ההבל ובלעדם הי' הבל א' פשוט ולא הי'
63 התחלקות ציירי האותיות והנה אע"פ שהם בחי' ה"ג
64 עכ"ז הם לתועלת המקבל שאילו הי' קול פשוט לא הי'
65 המקבל שומע השכל אלא דוקא ע"י פירור השפע לחלקים
66 דקים באותיות ותיבות כפי כחו וכעד"ז פירור שפע היד
67 ע"י האצבעות כדי שיוכל המקבל לקבל מבחי' ידיים
68 העליונים שהם כללות כח החסד להוות מאין ליש בעשי'
69 מציאות השרים שהוא בחי' נפש היסודות ויתפרדו
70 ויתחלקו שפע הפועל בנפעל פרטי' שהוא ע"י האצבעות
71 וכמ"ש אצבע אלקים היא כו' (שמות ח' ט"ו), וזהו ענין
72 מארז"ל אברהם שיצא ממנו ישמעאל (פסחים כ"ו א') פי'
73 התהוות שר של ישמעאל שהוא גלגל המזלות של ארץ
74 ישמעאל דצח"מ גשמי איך יומשך מן החסד דאצי' אלא
75 שהוא ע"י אברהם דרועא ימינא דקוב"ה כלי השלישי
76 דחסד דאצי' שמתלבש בעשי' לפעול העשי' גשמיות
77 שיתהווה שר של ישמעאל ועד"ז מדרועא שמאלא שהוא
78 בחי' יצחק יצא שר של עשו והוא מש"ש באוצ"ח דע"ב
79 ע"ד בענין הצפרנים שהם למגן ולמחסה מן הקליפות
80 והחיצונים שלא ינקו יותר מן הצריך להם כי בהכרח משם
81 יניקתם אלא הכוונה שלא ינקו יותר מדאי וענין היניקה
82 המוכרחת הוא כנ"ל בהתהוות השרים משפע אלהותו ית',

1 והנה הגם שהצפרנים הם שמירה כנ"ל זהו חלק מהצפורן
2 שכנגד האצבע שיש בו טיפת דם שהוא בחי' מותרות מן
3 הדם שהוא הנפש הרוחני' שבאצבע ונעשו לאחדים והיו
4 לבשר אחד והם היו לבושי אדה"ר בג"ע לשומרו
5 מהחיצוני' אבל מה שעודף מן הצפרנים ויוצא לחוץ מן
6 הבשר שכנגד האצבע זה צריך לחתוך אותם כי משם נתלים
7 החיצונים ויונקים בתכלית ביתר שאת מן אחיזתם בשערות
8 לפי שהשערות הם מותרי מוחי' ומעולים יותר מהם שהם
9 מותרי חו"ג כי אור המוחי' נעלה הרבה עד שגם במותריהם
10 יש יתרון כו' ולכן החמירו רז"ל בענין החציצה שם יותר
11 כמ"ש בא"ח סי' קס"א שצואה שתחת הצפורן שלא כנגד
12 הבשר חוצץ וכנגד הבשר אינו חוצץ לפי שמשם התגברות
13 החיצונים בבחי' יש ודבר יותר לחוץ בפני הקדושה
14 האלהית, ועתה יובן ענין נט"י שגזרו חכמי ישראל בהיות
15 כי כל גזירה מי"ח דבר נו' בגמ' זמנה מתי נגזרה ונו' הזמן
16 כשפשטה מלכות פלוני' כו' והענין כי דבר זה תלוי בזמן
17 דוקא שבאותו הזמן השיגו חכמי ישראל עיני העדה שהם
18 מרכבה לחב"ד שבמל' דאצילות שהיא החכ' שבהנהגת
19 המלוכה בבי"ע, שפשטה המלכות הרשעה ונתגברה יניקת
20 החיצוני' מסופי האצבעות למעלה שמשם ניתן להם שיעור
21 וקצבה ליניקתם כנ"ל והם חטפו ביותר ונתגברו אז, ע"כ
22 גזרו מצות נט"י ברביעית מים כי מ' סאה לטהרת טומאה
23 דאורייתא שהם בחי' קליפות הטמאות אבל ידים הם ביצי'
24 והם שניות לטומאה מד"ס בהתחברות קליפות העשי' שהם
25 בחי' ראשון לטומאה לינק מהם ולכן ע"י רביעית מים
26 המשיכו איזו תיקון ממקור החכמה דאצי' עליהם ע"י
27 שפיכה זו כי המים אין להם גוון והוא להיות כי יש בהם
28 בחי' אין שהוא ההעלם וההיולי שאינו תופס גוון אלא יכול
29 לעשות ממנו לכל אופן שירצה כו', ע"כ עיקר נט"י הוא

30 עד קשרי האצבעות לשיטת הרא"ש ורוב הפוסקים וכ"ה
31 בר"מ פ' עקב כי עיקר יניקתם מן האצבעות מקום בקיעת
32 ההארה מסופי האצבעות וזה צריך לטהר וכל י"ד פרקי היד
33 בכלל ולהריף ור"ח ורשב"א צריך לטהר גם פיסת היד לפי
34 שבכללות היד הנחלק לג' פרקין הם פרק א' בחי' פרק
35 עליון חב"ד ומכיון שנתפשט איזו יניקה מראשיתה צריך
36 לטהר כולו, והנה מים ראשונים הם בחי' מ"ן ובחי' גבו'
37 לדחות החיצוני' ומים שניים שמטהרים הראשונים הם בחי'
38 מ"ד, והנה האדם הוא מכללות כל העולמות כנודע
39 ואכילתו לחם הוא עת מלחמה שעש"ז נק' לחם ל' מלחמה
40 כמ"ש בשירת דבורה אז לחם שערים כו' (שופט' ה' ח')
41 לפי שהמאכל נשפע מגלגל המזלות ומעורב טו"ר ויש ביד
42 האדם אם להגביר הטוב כשיאכלנו לש"ש ואזי יתהפך
43 לטוב גם הרע ויהי' לו מזה נקודת הלב בתפלה באמרו אחד
44 ואהבת ואם להיפך ח"ו יתגשם מאד ויביאנו לתאוות רעות
45 כמ"ש וישמן כו' ויבעט כו' (דברים ל"ב ט"ו) וכמו"כ
46 למעלה לחם העליון שהקב"ה יושב וזן את כל העולם כולו
47 ומזון עיקרו ביצי' ש' אל הוי' המחי' עולם היצי' כנ"ל ושם
48 הוא טו"ר מעורב ע"כ צריך אז לרחוץ הידים המקבלים
49 האוכל ולדחות החיצוני' כדי שלא יטמאו האוכל ושפע
50 היניקה הנ"ל וכשהאדם עושה כן אז יכול לנצח המלחמה
51 ולהפך המאכל לטוב וככה יהי' למעלה בשרש' בז"א
52 דעשי' בקבלתו שפע היצי' ע"י ידיו כנ"ל ולכן צ"ל המים
53 מן כלי דוקא כי המים אין להם גוון והוא ענין המשכת
54 אא"ס שמלוכב בחכמה שאין לו גוון מגווני הי"ס כי לאו
55 מכל אינן מדות איהו כלל, ולכן א"א להתמשך אלא ע"י
56 התלבשותו בכלים דוקא שהכלים מגבילים האורות שיהיו
57 מושגים ולכן נפסלים המים במלאכה ושינוי מראה כי אז
58 אינן רומזים למים העליונים שאין להם גוון כנ"ל:

מצות נטילת ידיים לסעודה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 לגמרי, ולכן טל פוסל להיותו אתעדל"ע שלמעלה
2 מאתעדל"ת וזהו שנק' טל אורות, מה שא"כ במי חטאת
3 כתי' מים חיים אל כלי, ולכן פוסל דשם כחשוכה כאורה
4 בשני כפי"ן כמ"ש בלק"ת בד"ה מצה זו, ולא יומשך משם
5 לדחות החיצוני' להעביר טומאת מת, אבל לע"ל דכתי'
6 ואת רוח הטומאה אעביר כו' בלע המות לנצח כו' יומשך
7 הטל ולכן יחי' המת, כי כל הגבוה יותר נופל למטה יותר
8 כנ"ל וכמשל העיגול הנ"ל, משא"כ מי חטאת שיורי טלא
9 רק מטהרי' הטמא ולא מחיים המת.

1 והנה כ"ז הוא בחי' טל, אבל ענין שיורא טלא יובן
2 עפמש"נ בלק"ת בביאור האזינו שענין שיורא טלא
3 הוא מזלות דא"א, שהוא בחי' אתעדל"ע שע"י אתעדל"ת,
4 משא"כ טלא דבדולחא גבו' דע"י שבמו"ס שהוא למעלה
5 מאתעדל"ת, וע' באגה"ק סי' ק"ח ד"ה למה נסמכה
6 ההפרש בין מ"ד דקרבנות למ"ד דפרה שמ"ד דקרבנות
7 הוא מז"א, ומ"ד דפרה היא ממזלות, אמנם עכ"פ ממזלות
8 לבד, והיינו מ"ד הנמשך ע"י מ"ן, ולכן נק' שיורי טלא
9 בחי' שערות לבד. אך טל עצמו הוא למעלה מאתעדל"ת

יוצאה מגופו ומפנימיותו, משא"כ טמא מת בא ממקום
 אחר, וגם בבחי' השראת המקיף לבד. ואעפ"כ בצד א' טמא
 מת חמור שמקור מקומו הוא מטומאת מת שהוא אבי אבות
 הטומאה, להיותו מקור שבה"כ וימלוך וימת, מקור כל
 הקלי'. וגם י"ל כעין ההפרש בין מדין מקור השבירה לשאר
 ז' אומות, זקני מואב וזקני מדין חכ' ובינה דקליפ' טומאת
 המוח ע"י לימודי זרים, ולכן הנטמא בטומאה זו צריך
 הזאה לדחות הטומאה וטמא ז' נגד ז' מלכ' קדמאין שמתו
 ונפלו, ומ"מ כיון שזהו רק לדחות המקיף לא דמי לתחיה"מ
 שהמת עצמו יתהפך לקדושה עליונה שיוזן מרוחניות כנ"ל,
 דגדול טפי מזדונו נעשו לו כזכיות הנו' בסש"ב, דשם רק
 שמוציאי' החיות שנקלט בהם מהקדושה, אבל הכא
 מהפכין מכל וכל, ולכן א"א להיות זה כ"א ע"י הטל מחי'
 מתים ברחמי רבי', אבל לטהר הטמא מת די במי חטאת
 שהם שיורי טלא, וכמו שתיקון ז"ל אין צריך תשובה
 עצומה כ"כ כמו ביאות אסורות כו', ואעפ"כ אינו דומה
 לביור נוגה שהוא תאות היתר ואכילה, והמ"ד רק מז"א,
 דהכא עכ"פ בירור הלבשת ג"ק ממש והו"ל תשובה ממש
 וממשיך מבחי' מזלות דא"א.

ד"ה צלוחית שנפל לתוכה מים

ש"פ צו, פ' פרה, תרל"ב

ולהבין קצת ההפרש בין טהרת טמא מת לתחיה"מ שהרי
 באגה"ק הנ"ל כ' שזהו בירור רק מג"ק, וא"כ מה
 בין זה לתחיה"מ דהוי ג"כ בירור זה, כי המת הוא אבי אבות
 הטומאה, ומדוע בזה מים חיים ובזה טל. ויובן חילוק זה
 כעין ההפרש בין תיקון מוציא זרע לבטלה דהוי ג"כ
 הוצאות החיות מג"ק ואעפ"כ לא דמי לביאות אסורות
 כמ"ש בסש"ב ח"א פ"ז וע"ש בהג"ה, וכך י"ל כאן דטמא
 מת ה"ה עצמו טהור ואינו שייך ח"ו לג"ק, רק שהטומאת
 מת שהיא מקיף שורה עליו ומלבישתו, וא"כ פשיטא דלא
 גדלה מהלבשת חיות בג"ק ע"י שכבת זרע שג"כ מלוכש
 בהן רק שלא נקלט ביסוד דנוק', וכש"כ הכא שקיל טובא
 מינה דאינו גם הלבשה בפנימיות כמו ש"ז שטומאה יוצאת
 מגופו ופנימיותו, ברם הכא הוא השראה בבחי' מקיף לבד.
 ובזה יובן שמצינו שטומאת קרי חמורה בכ"ד כמו בחלת
 חו"ל ע' בפ"ד דחלה מ"ח בב"ט, וכן ליכנס למקדש בעל
 קרי מתרחק טפי מב' מחנות, משא"כ טמא מת רק מחנה
 א', וכן לענין ד"ת חמיר בעל קרי כדאיתא בפ"ג דברכות,
 ובכמה דברי' טומאת מת חמור שצריך הזאה ראשון ושביעי
 וטומאת ז'. והענין דבצד א' חמור שכבת זרע שטומאה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס החלצו

המשכה והתפשטות ואינה בבחינת גילוי עדיין כו'. וכך
 יובן למעלה בדרך כלל בענין אות היו"ד דשם הוי' דלהיות
 שעצמות אור אין סוף ב"ה הוא בחינת אור פשוט בתכלית
 בלתי יכול לבוא בגילוי אור להיות אפילו מקור לכל
 השתלשלות העולמות כו' וכמו שנאמר כי עמך מקור חיים
 דגם מקור החיים הוא רק עמך לבד שאינו בערך העצמות
 כלל כו'. ונקרא סתימו דכל סתימין דלית מחשבה תפיסא
 ביה כלל גם לא בחינת מחשבה הקדומה כו'. ולזאת לא
 היה יכול להיות גילוי אור ושפע מקוריים להשתלשלות
 העולמות כי אם על ידי הצמצום שהוא ענין התעלמות
 האור. שהאור נכלל ונתעלם בעצמותו תחלה כדי שיבוא
 אחר כך אפס קצחו לידי בחינת גילוי אור, והיינו כפי
 הנצרך לענין השפע לעולמות בכללות שהוא היו"ד כו'.
 ועל זה נאמר מגלה עמוקות מני חושך דמבחינת חשך
 והעלם העצמי דאין סוף שנקרא חשך סתרו שהוא בחינת
 סתימו דכל סתימין כו' נמשך גילוי בחינת הנקודה הנ"ל
 כו'. והיינו לאחר הצמצום וההעלם שנקרא עמוקות דחשך
 סתרו נמשך אחר כך בחינת גילוי אור כו'. אמנם הגילוי

וביאור העניין צריכים להקדים תחלה להבין ענין הב'
 אותיות י"ה דשם הוי' שהם בחינת צמצום
 והתפשטות כו'. דהנה ידוע הכלל בכל מקום שכאשר
 המשפיע רוצה להשפיע ולהמשיך אור אל המקבל שאינו
 בערך אליו כלל מוכרח שיצמצם אור עצמותו מכל וכל, כי
 לא יוכל המקבל לקבל כמו שהאור והשפע בהתפשטות
 בגדלות ובהרחבה גדולה בהמשפיע כו', כי אם אחר שיניח
 ומצמצם כל עצמותו וישאיר ויבדיל בצמצום רק כחלק
 קטן מאד הנצרך וראוי לבוא לידי השפעה שמזה יומשך
 האור ושפע למקבלים על כל פנים. והיינו ענין הנקודה כו'
 שיש בו ב' מיני צמצומים, הא' מה שנתצמצם ונתעלם כל
 אור העצמות דמשפיע ולא נשאר בגילוי רק הנקודה האחת
 דיו"ד שזהו הנשאר מהצמצום וההעלם לגמרי מה שראוי
 להיות בא בהשפעה והמשכה בגילוי למקבלים על כל פנים
 כו'. והב' הוא שמה שנשאר מן השפע הוא גם כן בבחינת
 צמצום דוקא והוא מה שאינו רק כנקודה אחת בלתי בא
 בהתפשטות והרחבה עדיין שזהו צמצום והעלם ונקרא אין
 להיותה נקודה לבד שהוא בלתי נמשך עדיין בבחינת

1 הזה הוא רק נקודה לבד שהיא כחינת העולם עדיין לגבי
2 השתלשלות העולמות. דעם היות שזהו מה שנשאר מהאור
3 להיות בבחינת גילוי בהשתלשלות העולמות כו', זהו לאחר
4 שתבוא הנקודה בבחינת התפשטות כו'. אבל כמו שהיא
5 בבחינת נקודה היא למעלה עדיין מבחינת גילוי כו'. ונקרא

6 אין הן לגבי העצמות לפי שאינו תופס מקום ואינה בערך
7 כו', והן לגבי העולמות לפי שאינו בבחינת גילוי עדיין כו'.
8 קיצור. בהשפעה למקבל שאינו בערך צריך להיות העולם
9 אור העצמות וצמצום האור הנשאר, נקודה
10 שלמעלה מגילוי. יו"ד דשם הוי'.

שמחת תורה ופרשת נח רנ"ט

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"א

1 פ"י ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם – דוקא בעת צרתם – כשמבין שהעולם הוא מקום צר,
2 מעורר רחמים רבים. כללות הגלות – בשביל הגאולה

3 וְזֶהוּ "וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם",
4 דְּדוֹקָא בְּעֵת צָרָתָם, דְּכָאֲשֶׁר מִבִּין וּמִשְׁיג שְׂפָלָלוּת
5 הָעוֹלָם הוּא מְקוֹם צָר שֶׁהִתְהוּוּתוֹ וְקִיּוּמוֹ הוּא מִתְאַרֵּה
6 דְּתַקְלִית עֲנִיָּנוּ הוּא לְפִי שְׂפָף עֲלֵה בְּרָצוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ
7 שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדַת הַנִּבְרָאִים בְּכַח עֲצָמָם, הִנֵּה עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה
8 שְׂבָלִב מְעוֹרְרִים הָרַחֲמִים עֲצָמִים דְּעֲצָמוֹת אֵין סוֹף שְׂיוֹכֵל
9 לְנִצָּחַת אֶת הַמְּלַחְמָה, וְזֶהוּ "רִבְכָּה אֶת רִיכָם, דִּנְתָּ אֶת דִּינָם,
10 נִקְמְתָּ אֶת נִקְמָתָם", שְׂבָכְלָלוּת הֵם חֶסֶד גְּבוּרָה-תִּפְאָרֶת,
11 דְּ"רִבְכָּה אֶת רִיכָם" הוּא גְּבוּרָה שְׂבִיחָה, שֶׁהוּא עֲנִין הַתְּגַבְּרוּת
12 הַחֶסֶד, דְּזֶהוּ הַתְּפָרֵשׁ בֵּין חֶסֶד בְּכָלֵל לְגְּבוּרָה שְׂבִיחָה, דְּכָל
13 הַשְּׂפָעָה הִיא מִצַּד הַחֶסֶד, וְהַהֲצָלָה הִיא מִצַּד גְּבוּרָה שְׂבִיחָה,
14 וְ"דִנְתָּ אֶת דִּינָם" הוּא גְּבוּרָה בְּכָלֵל וּבִפְרָטִיּוֹת גְּבוּרָה
15 שְׂבִיחָה, וְ"נִקְמְתָּ אֶת נִקְמָתָם" הוּא מִצַּד הַתִּפְאָרֶת, דְּמִדַּת
16 הַתִּפְאָרֶת כּוֹלֵלֶת חֶסֶד וּגְבוּרָה, הִנֵּה כֵּן הוּא בְּעֲנִין הַנִּקְמָה
17 שְׂבָאָה עַל יְדֵי הַתִּפְאָרֶת הַכּוֹלֵלֶת גְּבוּרָה שְׂבִיחָה וּגְבוּרָה

18 שְׂבִיחָה לְהִנָּקֵם מִהַשְׁוֵנָה וְאוֹיֵב, "מִסְרַת גְּבוּרִים בְּיַד
19 חֲלָשִׁים" מִצַּד סְפִירַת הַנִּצָּחַת, דְּכָאֲשֶׁר הַחֲלָשִׁים מְנַצְּחִים אֶת
20 הַגְּבוּרִים אֵין לָךְ נִצּוֹחַ גָּדוֹל מִזֶּה, "וְרַבִּים בְּיַד מַעֲשִׂים" מִצַּד
21 סְפִירַת הַהוֹד, דְּזֶהוּ הוֹדוֹ וְהִדְרָתוֹ יִתְבַּרֵּךְ בְּקִדּוּשׁ שֵׁם שְׁמַיִם,
22 "וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים" מִצַּד סְפִירַת הַיְסוּד, דְּבִסְפִירָה זוֹ
23 תְּלוּי עֲנִין הַטְּהָרָה, "וְזוֹדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתְךָ" מִצַּד סְפִירַת
24 הַמְּלָכוּת, וְזֶהוּ "וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת
25 צָרָתָם", דְּכָלֵלוּת עֲנִין הַגְּלוּת הוּא בְּשִׁבְלִית תְּכָלִית הַגְּאֻלָּה,
26 וְכָאֲשֶׁר עַל יְדֵי הַהֲכָנָה וְהַשְׁגָּה בְּעֲנִין אֱלֹאֲמִי יוֹדֵעַ וּמִשְׁיג
27 שְׂפָלָלוּת הָעוֹלָם הוּא מְקוֹם צָר, וּמְעוֹרֵר הָרַחֲמִים רַבִּים עַל
28 נַפְשׁוֹ לְנִצָּחַת אֶת הַמְּלַחְמָה הַרוּחָנִית בְּהַקְרִירוֹת שְׂבִיחָה
29 וּמִצּוֹת, הִנֵּה עַל יְדֵי הַצִּעָקָה בְּ"שִׁמְעָה יִשְׂרָאֵל הִנֵּה" אֱלֹקֵינוּ
30 הִנֵּה "אֶחָד" מְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים דְּעֲצָמוֹת אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא,
31 לְנִצָּחַת אֶת מְלַחְמַת הַיּוֹנִים הַמְּקַרְרִים אֶת הַתּוֹרָה וּמִצּוֹת
32 וְלַעֲשׂוֹת אֶת הָעוֹלָם דִּירָה לוֹ יִתְבַּרֵּךְ.

שבת פרשת ויגש, תש"א.

לקוטי דיבורים

1 בפורים ההוא אסון קרה לי, ואסון לדעתי אז גדול
2 במאד. תשוקתי היתה לקנות איזה ספרים בכריכה טובה,
3 ושרשרת מזהבה עם שעון. לפי חשבונני עלה הונני עבור
4 משניות למספר מרובה, היינו המזומן והחובות המגיעים
5 לי היו מספיקים על כל הדרוש לי לפי חפצי, אמנם לרגלי
6 המצב הדחוק הבנתי גם אני כי החובות אי אפשר
7 לחשבם למזומן בשעה הדרושה, ועל כן הייתי שוקל
8 ומפלס בדעתי ביני לבין עצמי מה אקנה בראשונה – אם
9 הספרים, אף שלעת עתה אוכל להסתפק בהלואתם, או
10 שעון – שאי אפשר להשיגו בהלואה.

11 כף מאזני שכלי הכריע כי שעון נחוץ יותר, ותועלתו
12 מרובה בשמירת הזמן, וכמה הרהורים הרהרתי בזה,
13 וכמה ציורים הצטיירו ברעיונני, וברור היה לי אשר
14 לכשיהיה לי שעון אז הנה לא מיבעי כל שעה שתהיה
15 נקבעת ומיוחדת רק לצרכי גבוה, אלא גם אפילו הרגעים
16 יהיו שמורים, ובפרט כאשר יהיה לי שעון עם רגעים, אז
17 הלא כל רגע יגיד לי מה יעשה בו.
18 לדוגמא בבקר השעון יעוררני לעמוד בשעה
19 השמינית, יצוה לשתות תה, חצי התשיעית יפקוד ללכת
20 להתפלל, העשירית לישב ללמוד וכן הלאה.

47 יושב ומחכה על קונה, מביט הנני בכל הצדדים, מביט
48 ומחריש, לשוני נגלד בפי ולבי מתכווץ.
49 מתפלל הנני בלבי אשר ר' קאפיל זה יאמר לי כי כבר
50 השיג הגמ"ח, וזהבי בלתי דרוש לו ואז הלא משנה שכן
51 יהיה לי, הזהב ישאר בצלחתי, וגם שכן מצוה יהיה לי.
52 עמדתי רגעים אחדים, ואנחה יוצאת מלבו של ר'
53 קאפיל, דרוש לי כסף, כסף הרבה, הקומיסיונר צריך
54 לנסוע הלילה להביא סחורה, וכסף אין.
55 רואה הנני כי תפלתי לא הועילה, האנחה והפזמון
56 מכוונים המה אל רכושי, עוד רגע ועלי להיפרד מאהובי
57 ושעשועי, אבל מה אוכל לעשות, אבא אמר כי גמ"ח
58 גדולה מצדקה, ואבא זה אשר יקר לי במאד, ות"ל כי
59 הבריא ועלי לקיים דברו, ובשברון לב הוצאתי את האוצר
60 שלי, משאת נפשי ואמסרהו על ידי ר' קאפיל שי'.
61 בשבוע הבא לטובה, אומר ר' קאפיל תקבל חזרה,
62 ורק על שבוע אחד דרוש לי. אודה ולא אבוש כי לא
63 יכולתי לעמוד אף רגע מפרץ הדמעות אשר נשרו מעיני
64 וארוץ החוצה.
65 בבואי החדרה, חברי כבר לומדים ורבי ר' ניסן הביט
66 עלי בהבטה של רוגז, שומע הנני מה שלומדים אבל לבי
67 בל עמי.
68 עבר שבוע אחד, שנים, שלשה, ובכל עת הנני מסבב
69 סביבות ר' קאפיל שי', ור' קאפיל זה אינו מדבר עמי אף
70 הגה אינו מביט בפניתי.
71 ובפורים, ביום שכל אדם יוצא מגדרו, הנה גם אנכי
72 יצאתי מגדרי ועשיתי לי חוזק לב ושאלתי את ר' קאפיל
73 שי' מה יהיה עם הגמ"ח, הגמ"ח - עונה ר' קאפיל - הלא
74 זה מעשה ישנה, מי יכול לחשוב אודות גמ"ח כאלו, גם
75 אם יתן השם ויהיה מסחר האתרוגים, בקיץ הבא, טוב
76 גם אז אינני חושב אודות גמ"ח כאלו.
77 לרגע בינתי הסתתרה, מה בין גמ"ח זה לגמ"ח אחר,
78 אבל מפורש שמעתי ממנו כי הוא מעשה ישן, ואינו חושב
79 בהחזרת גמ"ח זה וחגי נהפך לתוגה ואפנה הצדה ואבכה.

* * *

80 חג הפסח מתקרב ובא, ותודה לא-ל כבר הנני בקי
81 בהרבה דיני פסח בעל פה ויועד מקומם בשו"ע ולעת
82 אפיית השמורה כבר הייתי מאחד המנצחים על מלאכת
83 עבודה זו, ושמעתי מאחורי הפרגוד אשר השתתפותי
84 גרמה נחת רוח לאבא, ומקוה הנני כי בערב פסח באפיית
85 מצת מצוה אז אראה את כל כוחי.
86 כשלשה ימים לפני הפסח נדדה שינה מעיני, כל
87 מחשבתי מסורה ונתונה בהרהור טוב על אודות הענינים
88 העומדים על הפרק, שאיבת מים שלנו בי"ג בין
89 השמשות, הבדיקה, הסיום - מסכת מגילה בעל פה,
90 אפיית מצת מצוה, אמירת הקרבן פסח.

1 לבי מלא תקוה אשר לרגלי השעון ישתנה מצבי
2 הכללי לטוב, אהיה גדול, נער עם שעון, וכבר הגדתי
3 חפצי לכבוד אמי מורתי הרבנית תי' וגם הסכימה על זה,
4 ועתה עלי לקבץ את רכושי החלוק לכמה אנשים בתור
5 גמ"ח.
6 בפעם הראשונה שנקבץ אצלי סכום גדול של רובל
7 שלם, הגיד לי אבא כי ראוי לעשות גמילות חסדים,
8 ואלוה את רכושי זה לר' סעדיה ז"ל גבאי מלביש
9 ערומים, ובמשך שני חדשים הגעתי לידי מדריגה שכבר
10 היו לי שלשה רובל.
11 כשרכושי התחיל להתגדל ולא חפצתי שיהיה כולו
12 בידו של אחד יעץ לי אבא להלוות לר' הערץ ז"ל מייטין
13 גבאי לחם אביונים. עבר זמן וגם שם נמצאו שלשה
14 רובלים שלי, אשר בזעת אפי בלימוד משניות קבצתים.
15 אנכי הנני מזיע חוטף ולומד והוני נצבר, עובר שבוע
16 ועושרי מתגדל, עברה חצי שנה ושנה תמימה ועשיתי
17 חשבון בעזרת דודי רז"א נ"ע והנה לחמש עשרה ר"כ
18 מגיע הוני ואתאוה לקבץ רכושי, ובמשך כשני חדשים
19 באה תאוותי להחליף הוני במטבע זהב ויעלה אימפריאל
20 שלם.
21 עברו חדשים אחדים, ומזלי בקיבוץ כספים התמוטט,
22 הזמן דחוק, דחוק במאד, ועבודתי היא רק באמנה, ברור
23 לי אשר אבא ישלם לי, אבל מתי ואין לא ידעתי.
24 ובאחד הימים ואני הנני משתעשע במה שיש לי
25 בהמטבע של זהב.
26 בעת ההיא לר' קאפיל שי' דרוש לו גמ"ח כ"ח ר"כ,
27 ואבא עונה לו כי אין לו מה להלוות לו, ר' קאפיל שי'
28 העיף עינו במטבע שלי, ויאמר אם כי איננה אלא ט"ו
29 אבל מה לעשות בשעת הדחק גם זה טוב.
30 בשמעתי דברי ר' קאפיל שי' רעד חלף בקרבי, ואראה
31 שחוק קל על שפתי אבא ועינים בהירות מאירות בפני
32 הצהובות, ואנכי מלחמה פנימית התלקחה בקרבי.
33 ברגעים אחדים כמה מחשבות עברו ברעיוני, ומבלי
34 דבר הטמנתי המטבע של זהב בצלחתי, ואטול ידי לאכול
35 סעודת הצהרים עם אבא ותבדל לחיים טובים אמא תי'.
36 ר' קאפיל הלך לו, ואבא אמר לי, גמילות חסד גדולה
37 מצדקה בזה שהיא הן לעניים והן לעשירים, וכאשר אין
38 רצון לתת ונותנים - טוב יותר, מלווים לזולת לשבוע
39 שבועיים, מקבלים חזרה ומקיימים מצוה גדולה.
40 כבד היה לי מאד להיפרד אף לזמן קצר משעשועי
41 זה, המטבע של זהב, אשר פעמיים בכל יום הייתי
42 משתעשע בה, אבל מכיון שאבא הגיד אשר גמילות חסד
43 הוא עוד גדול מצדקה שוב אין בי כוח מלהימנע, ובגמרי
44 הסעודה הנני רץ לראות את ר' קאפיל שי' ולקיים את
45 המצוה.
46 באתי לחנותו של ר' קאפיל שי' ומצאתיו יושב ותוהא,

1 גם בשנה העברה שנת תר"ן - לקחני אבא ללכת עמו
2 לשאוב מים שלנו, לעמוד בעת ברכת הבדיקה, ואחרי כן
3 לעזור לו בבדיקת חדרי הבית, ובהשכם בוקר בארבעה
4 עשר לשמוע הסיום על מסכת זבחים.
5 אבל בשנה העברה הייתי רק משתתף בלבד, הלכתי
6 לשאוב מים שלנו ולא ידעתי פירוש, עמדתי בעת ברכת
7 הבדיקה ולא הבנתי חובתה, שמעתי את הסיום ולא בנתי
8 לדעה מה זה, במה גדולה וקטנה פיגול ולינה, הנני רק
9 זוכר גודל תמיהתי על אבא, אשר במשך זמן קצר כזה
10 מחלוקת הש"ס בי"ט כסלו עד י"ד ניסן למד ק"ג דפים
11 גמרא עם רש"י ותוספות.

12 בשנה ההיא, היא השנה הראשונה אשר בהיותי
13 עסוק וטרוד בהפצעת אגוזים בשביל חרוסת זכר החמר,
14 קראני אבא לחדרו וישאלני לאמר, הנה קודם התפלה
15 אנו אומרים ריבון העולמים אתה צויתנו להקריב קרבן
16 התמיד במועדו כו' לכן יהי רצון כו' שיהא שיח שפתותינו
17 חשוב ומקובל לפניך כו' מה פירושה של תפלה זו.
18 אנכי כפי מצב לימודי כבר ידעתי פירושן של התפלות
19 המשניות ומזמורים כמעט על בורין, ולזאת בנקל היה
20 לי לתרגם תפלה זו עם כל פרטי הקרבנות הנאמרים בה.
21 בארבעה עשר בניסן - אומר לי אבא - היו מביאים
22 קרבן פסח. כי שני מועדים המה, בי"ד בניסן הוא הבאת
23 הפסח, ואכילתו בלילה, ליל החמש עשרה, ובחמשה עשר
24 בניסן מועד צאתנו מגלות מצרים.

25 זמן הבאת קרבן זה הוא אחר הבאת התמיד של בין
26 הערביים, אשר זמנו מתחיל מפלג המנחה, אשר על פי
27 המורה שעות שלנו הוא משעת עשרים וחמשה רגעים
28 על שעה השניה צהרים, ואנחנו אומרים דינו של הבאת
29 קרבן זה אחרי תפלת המנחה שהיא במקום קרבן תמיד
30 של בין הערביים.
31 ולמען אשר תדע פירוש הדברים, אלמד אתך את זה,
32 ואחרי כן תחזור אותו בינך לבין עצמך פעם ושתים,
33 ואחרי מנחה תבוא אלי ונאמר יחדיו סדר הבאת קרבן
34 הפסח.

* * *

35 - ומדי דברי בזה, הנני לרשום כי כל השנים משנת
36 תר"ן עד תרע"ט (מלבד שנת תרס"א שהיה
37 בועריסהאפען, ושנת תרס"ז שהיה בלויבאוויטש ואני
38 וב"ב יחיו בוירצבורג) בכל ערב פסח היה קורא אותי
39 לאמר יחדיו הקרבן פסח.
40 סדר ואופן אמירתו הקרבן פסח, היה לובש כובע
41 העגולה של יו"ט, ובגדי יו"ט, והיה חוגר עצמו בחגורתו,
42 היה אומרו בעמידה, עמד (בכל השנים) פניו לדרום והיה
43 אומרו בפנים צהובות, מדייק בכל מלה ותיבה ומפלפל
44 בדינו, ומשנת תרנ"ו והלאה היה מבאר בו איזה ענין ע"ד
45 חסידות ומשנת תרס"ח והלאה היה מבאר בו גם ע"ד
46 הקבלה.

רשימה לחג הגאולה יביג תמוח

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק קכ"ב - התנאי של הצדיק

1 ציבור המלווים את ארונו של שמחה הקטן הגיע לבית העלמין והקיף את הקבר הפתוח, בשעה
2 שהגופה הקטנה הורדה אל הקבר שפכו כל הנוכחים דמעות כמים. רק הורי הילד, ר' ישראל חיים
3 ורעייתו, עמדו בדומיה והצדיקו את הדין בגבורת נפש בלתי רגילה.
4 "אמנם חשבנו שנזכה להוליך את ילדנו לחופה" - אמרו - "אך כיוון שהקב"ה גזר שנוליכהו לקבר
5 עלינו לקבל את רצונו באהבה, ה' נתן וה' לקח, יהי שם ה' מבורך".
6 אך מבין הצבור היו כאלה שרטנו והקשו קושיות על דרכי הקב"ה! האם מגיע עונש כזה לאנשים
7 כמו ר' ישראל חיים ורעייתו?
8 באופן בלתי צפוי לגמרי פרץ ר' אשר יהונתן הישיש, שהכל ראו אותו כמטורף, את חומת האנשים
9 שהקיפה את הקבר. הוא התייצב ליד הקבר הרענן והרים את ידיו להשתיק את הקהל: "רבותי! -
10 הכריז - "הקשיבו נא לדברי!"

- 1 בהשתוממות גוברת והולכת זקפו כולם את עיניהם ואזניהם, והמתינו בדריכות לשמוע מה בפיו
- 2 של הישיש המוזר.
- 3 והזקן המשיך!
- 4 - זה כ־15 שנה שה"בעל דבר" התקנא בר' ישראל חיים החנווני בשל התנהגותו הטובה ובשל
- 5 היותו איש תם וישר וירא אלוקים. במיוחד חרה לו מנהגו של ר' ישראל חיים להתמסר אל תינוקות
- 6 של בית רבן ולהשגיח עליהם ועל התנהגותם הראויה. פחדו היה גדול פן כתוצאה מעבודתו של ר'
- 7 ישראל חיים תקופח "פרנסתו" של השטן ובסופו של דבר יגברו מעשיהם הטובים של הקטנים
- 8 והגדולים על חטאיהם.
- 9 ויתייצב השטן לפני בית-דין של מעלה. הוא דרש שתינתן לו הרשות להעמיד את ר' ישראל חיים
- 10 בנסיגנות קשים כדי לראות אם עוד יחזיק בתומתו. דרישתו היתה להביא על ר' ישראל חיים ורעייתו
- 11 צער גידול בנים באופן המחריד והמכאיב ביותר ולבחון אחר כך את אמונתו ברבוננו של עולם ומעשיו
- 12 הטובים אם הם כפי שהיו לפני כן.
- 13 כאן עצר ר' אשר יהונתן את שטף דיבורו, כמי שרוצה לשאוף אויר אחרי מאמץ רב, ולאחר מכן
- 14 המשיך:
- 15 בן תשעים וארבע שנים אנכי היום, בעוד חודשיים אני הולך לעולמי, ומבטיח אני כי בעולם האמת
- 16 אזמין את ה"בעל דבר", שגרם לר' ישראל חיים ורעייתו כל-כך הרבה צער ויסורים, לדין-תורה. קטרוגו
- 17 על אנשים יראים ושלמים אלה היה בלתי צודק.
- 18 על ר' ישראל חיים ורעייתו אמליץ טוב, ואפעל שהקב"ה יזכה אותם בבן זכר שיאריך ימים ויחונן
- 19 בכשרונות גדולים ויהא לגדול בישראל, אך מתנה אני תנאי: הבן שיוולד להם - ייקרא על שמי! אשר
- 20 יהונתן.
- 21 הזקן סיים את דבריו המפתיעים והתרחק מן הקבר. הצבור נשאר על עמדו נדהם ופעור פה. מבוכה
- 22 רבה השתררה בין האנשים, שלא ידעו כיצד להתייחס לדברים ששמעו: האם השמיע אותם אדם מטורף,
- 23 רחמנא ליצלן, או צדיק קדוש שהסתיר עד עתה את צדקותו מן הצבור, זמן ממושך הסתכלו איש על
- 24 רעהו בדומיה מוחלטת. גם ר' ישראל חיים ואשתו שקעו בהרהורים.
- 25 בסופו של דבר הסתיימה הקבורה, האבלים והמלווים שבו איש איש לביתו.
- 26 כל פוזנא, מגדול ועד קטן, דיברה עתה על מה שהתרחש בבית העלמין. כרגיל אף נוספו פרטים
- 27 ופרטי פרטים על המאורע כפי שהתרחש במציאות, וגם בדבריו של ר' אשר יהונתן חלו תוספות.
- 28 הקהילה נחלקה לשני מחנות, היו כאלה שהיו משוכנעים שר' אשר יהונתן הוא צדיק נסתר, ואחרים
- 29 טענו כי אינו אלא מטורף שאין להתייחס ברצינות לדבריו. אלה שהאמינו בו אף ידעו לספר סיפורי
- 30 נפלאות ומופתים ממנו, וכן על למדנותו המופלגת וגדלותו בנגלה ובנסתר.
- 31 בשעה שבעיר הגיעו לידי ריב בקשר לאישיותו של ר' אשר יהונתן - הרי הוא עצמו חזר להתנהגותו
- 32 הקודמת. הוא חי את חייו בתא העליה של בית-המדרש, שם שהה יום ולילה, וגם כאשר ירד לשעה
- 33 קצרה לבית-המדרש לא דיבר עם איש אפילו מלה אחת.
- 34 ר' ישראל חיים ואשתו נמנו על אלה שהאמינו בר' אשר יהונתן ובדבריו, וקיבלו עידוד ונוחם
- 35 מהבטחתו כי יבורכו בבן זכר. כדי שלא להיכשל בחטא כלשהו שבגללו יפסידו, חלילה, את הבטחת

- 1 הישיש - הגבירו בני הזוג את זהירותם מכל ביטוי שלילי ומכל עוול קטן, וכן חיזקו את התמסרותם
2 לילדים, לאלמנות ויתומים ולנזקקים סתם.
- 3 ר' ישראל חיים ורעייתו חיפשו דרך כיצד להתקרב אל ר' אשר יהונתן. הם רצו להכניסו לביתם
4 ולהחזיקו בכבוד ובשפע. הם היו אף מוכנים בשמחה להביא לו מזון ובגדים וכלי מיטה אל תאו בעליית
5 הגג כדי להנעים לו את שיבתו, אך הם לא הצליחו ליצור אתו מגע. כשר' ישראל חיים דיבר אליו -
6 לא השיב.
- 7 פעם המתניה לו אשתו של ר' ישראל חיים שירד מן העליה. כשראתה אותו החלה לבכות לפניו:
8 יאמר נא לנו ר' אשר יהונתן מה יהא משפט הילד שיוולד לנו ומעשהו, כיצד עלי לנהוג בעת ההריון
9 וכיצד עלינו לנהוג בילד לכשיוולד?
- 10 ר' אשר יהונתן הסב את ראשו והלך לדרכו כמי שלא שמע את מה שדיברה אליו. אנשים שהיו
11 עדי ראייה למאורע זה ניסו להוכיח ממה שראו כי אכן אין הזקן אלא אדם מטורף.
- 12 הגיע חודש אב. באחד הבקרים, לאחר התפילה, כאשר המתפללים לא הספיקו לעזוב את בית
13 הכנסת, עלה ר' אשר יהונתן על הבימה, ובקול שצילצל כאילו יש בפיו בשורה טובה ומשמחת הכריז:
14 "רבותי, היום הנני עוזב אתכם, סלחו נא לי כולכם שמא פגעתי בכבודו של מישו או שמא גרמתי
15 למישו צער. רצוני גם להודות לגבאים ולמתפללים על שאיפשרו לי לשהות בצל קורתם שנים כה
16 רבות". סיים את דבריו וירד מן הבימה. רבים חשבו כי בדעתו של הישיש לעקור מפוזנא ולהתיישב
17 בעיר אחרת.
- 18 לאחר מכן יצא ר' אשר יהונתן מבית המדרש ופנה לחנות סמוכה וקנה שם שלושה נרות. אחר כך
19 הביא חבית ומילאה מים. כשסיים פעולות אלה עמד להתפלל תפלת מנחה גדולה באריכות ובכוונה
20 עצומה. אותות חדוה נראו על פניו בתפלתו.
- 21 כשסיים את תפלת המנחה ניגש אל אחד האנשים שישבו ולמדו בבית המדרש וביקשו שיגש אל
22 החברה קדישא ויודיע לגבאי כי הוא, ר' אשר יהונתן, גוסס וכי על החברה קדישא להזדרז כדי שלא
23 לאחר את יציאת הנשמה. הלה רץ בחפזון ובאימה לבצע את השליחות, ור' אשר יהונתן, במלוא חושיו,
24 ניגש אל יהודי אחר מיושבי בית המדרש ומסר בידיו את שלושת הנרות שקנה לפני שעה קלה, וביקשו
25 שלאחר יציאת הנשמה יניחוהו על הקרקע ואת הנרות שידליק יעמידו אחד למראשותיו, אחד לימינו
26 ואחד לשמאלו.
- 27 בבית המדרש נמצאו אותה שעה אברכים רבים שעסקו בתורה ובתפלה. כאשר ראו את עיסוקו של
28 ר' אשר יהונתן בהכנות לפטירה נפל עליהם אימה ופחד, מעולם לא ראו ולא שמעו תופעה כזו. אחדים
29 מהם חששו שהדבר מצביע על כך שר' אשר יהונתן אינו במלוא שכלו, שכן לפי כל הסימנים הוא
30 בריא ושלם בכל אבריו, כך שאין כל סימן לפטירה. ניגשו, איפוא, אל ר' אשר יהונתן והחלו לטעון
31 כלפיו שיחדל מדיבוריו ומעשיו המבשרים על פטירתו הקרובה. הזקן פנה אליהם בנימה של תחנונים:
32 "אנא, אל תבזבוזו את זמני בטענות ובויכוחים. אם תעזרו לי ותמלאו את בקשותי עוד יהיה סיפק בידי
33 להעניק לכם ברכה בטרם היפרדי מכם". מיד הניחוהו לנפשו.
- 34 ר' אשר יהונתן התיישב עתה לומר וידוי בקול ברור וצלול. כל מלה נשמעה מפיו במלוא חיוניותה.
35 האברכים החרישו ועקבו אחרי מעשיו, והזדרזו למלא כל בקשותיו.
- 36 כעבור שעה הגיעו אנשי חברה קדישא. ר' אשר יהונתן התמתח על הספסל וביקש שיגישו לו את

- 1 השק שבו מונחים חפציו. הוא הוציא משם תכריכים והגישם לאחד מן החברה קדישא. לאחר מכן
- 2 הכניס שוב ידו לשק והוציא משם צרור קשור. הוא התיר את הצרור והעלה בידו שלושה זהובים.
- 3 את הכסף הורה למסור לגבאי החברה קדישא כתמורה לחלקת הקבר וכדמי קבורה. הוא ביקש
- 4 שיחצבו לו קבר ליד הגדר הצפונית של בית העלמין, ששם השטח זרוע בסלעים ואיש אינו מעוניין
- 5 להיקבר שם, כך שהחברה קדישא לא תפסיד כמעט מן השטח שנועד לקבורה. מאידך יקויים בזה רצונו
- 6 לשכב בודד. "איני מסוגל לסבול את ריח המתים הנודף מהם בגלל אכילות התאווה והתענוגים שלהם"
- 7 - אמר. את שאר הכסף הועיד לצדקה.
- 8 ר' אשר יהונתן קיפל את בגדיו וביקש לשלוח אותם לקרובי משפחתו בפראג. הוא ביקש גם להזכיר
- 9 לר' ישראל חיים ורעייתו שאת בנם שיוולד להם יקראו על שמו.
- 10 עתה ביקש מחילה וסליחה מכל יהודי פוזנא, ובירך את כל הנוכחים. עוד ביקש כי יטהרוהו במים
- 11 שהכין הוא עצמו וכי יקברוהו בו ביום. הוא קרא בקול: "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", ונפח את
- 12 נשמתו כשחיוך קל על שפתיו.

אגרות קודש

[יו"ד שבט תרפ"ב]

בי"ה

כבוד ידידי מקושרי הוד כ"ק אאמו"ר

הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע... שי

1 שלוי וברכה,

- 2 הנני בן מורכס ורבכס, עומד לפניכם כלפני האלקים,
- 3 הנצב בסוד קדושים רבה, מתחנן ומבקש על נפשי, ועל לווית
- 4 חן עטרת הוד תפארת, נשמת טוהר, כ"ק אאמו"ר הרה"ק
- 5 זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, הנסוכה עלי, ושמירת קדושת שם
- 6 עדת החסידים אנ"ש שי העמוסה עלי.
- 7 בזה הנני מוצא לנחוץ להדגיש, גודל שעה זו הנוכחית אשר
- 8 בה תלויים, עניינים העומדים ברום עולמינו, קדושת שם שמים,
- 9 טוהר נשמת מורכס ורבכס הקדוש, קדושת שם עדת
- 10 החסידים אנ"ש שי, וערובת נפש בן מורכס ורבכס, המתאבק
- 11 עם קשי המצב, והמצפה לרחמי אב רחמן.
- 12 אני אמרתי בשלוי כל אמוט לעולם, רענן הייתי בבית הוד
- 13 כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, כאחד מאנ"ש
- 14 שי עבדתי את אשר הוטל עלי, השתדלתי בהרצת תורה,
- 15 עמדותי במקום אורה, זו תורה, דברי אלקים חיים, מהר
- 16 אלקים יופיע, שכלים עמוקים, תבונת הוי' בין אנשים נתונה,
- 17 מכתבי מדע, מלאים זיו עבודת האלקים, ומבריקים זיקי
- 18 אהבה טהורה, מאת פני הקדש נשאתי, ובכל עבודה לטובת
- 19 אחינו היקרים יחיו עבדתי, ונפשי תגיל בה' על הזכות הגדולה

- 20 כו', לא פעם לא שתיים, ולא עשר, לא הרהבתי עוז בנפשי לתת
- 21 לה את שאלתה לכנוס בהיכל קדש, לראות פני איש האלקים,
- 22 הוא מורי ורבי, והוא בחסד אל עליון, חסד חנם, אבי, ואני
- 23 אני (האני הידוע בכל אחד ואחד, המכיר עומק פחיתות לבבו
- 24 ומוחו, במהותו העצמי וכו') הוא בנו, ומאושר הנני בכל אשר
- 25 לי.
- 26 והנה באחד הימים חרדה נפלה עלי, אימה חשיכה
- 27 פנימיות יאלצני, וכעבור ימים אחדים, ימי בחלה עברה וזעם,
- 28 השמים עצורים ואטומים, התפילות ותחנונים בלתי
- 29 מתקבלים, רואים אנחנו, כי השמש עמדה מלכת, ועל מטתו
- 30 שכב הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.
- 31 רגעים אחדים נשארו, והנה נשימה האחרונה, ואלקי
- 32 השמים והארץ, אדון הבשר והרוח, אסף את הנשמה הטהורה
- 33 אליו, וברגע אחת ממאושר לאומלל נהפכתי, הושבר תפארת, תפארת ישראל.
- 34
- 35 כעבור זמן המיועד, ואפתחה את אגרת צוואת הוד כ"ק
- 36 אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ויחשכו עיני מראות
- 37 כי עלי יעמיס הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ
- 38 זי"ע, הנהגת עדתו, צאן מרעיתו אנ"ש שי.
- 39 ימים רבים עמדותי משתומם מהכל, ועל הכל, שמתי צעד
- 40 לפנים ונסוגותי לאחור. נחליתי ל"ע ול"ע, במחלה אנושה,
- 41 וכרגע כו', אך האלקים בחסדו הגדול העמידני בחיים, וכעבד
- 42 נרצע עלי לשמוע בקול הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה
- 43 נבג"מ זי"ע.

ועתה, חובתי אקיים, להגיד לכם ישר בפניכם, את האמת, ולדרוש מכם ככל המוטל עלי, ובשעה זו תבחנו, אם כנים אתם, תשמעו בקול מורכם ורובכם, ואני את נפשי הצלתי, ודי באזהרה רבה זו.

הכינו עצמכם לשמוע, את אשר כתבתי, בדמי לבבי אל אלקים הוי' צבאות ירחם עלינו כולנו, ויסיר כבד אבן לבבינו ויתן לנו לב בשר, לעבדו ולאהבה אותו ית'.

רחמו על טוהר נשמת אדוניכם מורכם ורובכם, זכרו את הרגעים הנעימים בימי חייכם, אשר זכיתם עמוד במחיצת טהרת קדש, ראות פני אלקים, איש החסד, סמל הטהר והזך, הנועם ואהבה טהורה, מדות טובות וארחות חיים התגלגלו בכל עבר ופינה, בכל מילה והגה, הי' כדי לימוד על רבות בשנים, ומכל שיחה הי' אפשר לשאוב רוח קדש וטהרה בהנהגה ישרה. לכבוד ולתפארת הי' לאיש להתחשב על דגל תלמידיו. שמו וזכר מפעליו נחקק לעד בכבוד והדרת קדש על לב ישראל, ועדת החסידים.

ועתה הנה חיו' שם שמים מתחלל. התבוננו והתבוננו האם בזה שאלקים דן אותנו כולנו, בנטילת ראש תפארתנו, אתם עוד מרחיבים הפצע והחבורה, להחריב חיו' וחיו' עדת החסידים, ותמורת זה אשר בכל עת היו לתהלה, יהיו עתה חיו' לשמצה ולמנוד ראש, תורה תפלה לית מאן דכר שמיי, הביהמ"ד נהפך לבורזע, קהלת סוחרים, החסידים אנ"ש שי למחרת ריב, וקוראי מדון, מחללי שם התורה, והרבנים שי'. באיזה כח עושים את כל זה, בשם של חסידות באדרת הקדושה, לשם שמים. עד מתי נלכה בעינים עצומות, לכחש את הפועם בלבנו, אהבת עצמינו, הכבוד המדומה.

אנא הי' ראה והבט בעינינו, ובדאבון לבבינו, הסר נא השטן, המרקד בינינו, והמחבל כרם מחמד לבבינו ורוח אפינו.

כמה יגיעות יגע הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע על כל אחד ואחד מכם, להעמידו בקרן אורה, כמה דמעות שפך על מצבכם, איש ואיש יברככם השי"ת ויצליחכם. האם כה תגמלוהו, וזה שכרו אשר ישא מאת פניהם חלל שם השם, שם התורה, ושם החסידות, אשר בעדם מסר נפשו הטהורה. גם כהיום אשר אתם מנקרים באשפה – במחילת כבודכם - מנקרים איש את רעהו, ומגנחים בקרנו בוז קדוש אלקים, הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, נושא רינה בעדכם, כי ירחם הי' עליכם, ביתכם, וכל אשר לכם, ויתן לכם כל טוב בגו"ר.

קץ שם האלקים לחשך, וימלא פני תבל תנובה. אליכם, ואל כבוד הרבנים... שי' אקרא מעומק לבב נשבר ונדכא, האמינו אחי האמינו, כי רב הדרך בינינו. אנכי הנני חושב מחשבות, מחנן ומבקש פני האלקים, בדמעות שליש, גועה בבכי כי ירחמי סקל ונקות הדרך, דרך העולה בית אל, לחזק

לומדי תורה, בכל עיר ועיר ובכל מקום ומקום, למען לזכות באחרית הימים, ביום אשר יגזור השי"ת לבוא בקצה היכל קדש הקדשים, ואחרי חליפות עידן ועדנים כידוע ליודעי יסורי נפשות עניות כמונו, עדי זככם כו', ואין לי בעולמי ולא כלום. ביום אשר הסתלק גוף קדוש, הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ביום ההוא לוקח מאתי כל אשר יהי לאדם בדמיון והזי', כהיום אין אני מקוה למאוס, בכל אשר בבשר יסודו, הכבוד והתהלה הממשלה וההשתררות לא בשבילי נבראו, וכאשר יתפאר הגרון על החוצב בו, ואין לי חלק ונחלה בכל האושר הלזה.

ולזאת ברור מילולי, ובנפשי אדברה, כבוד הרבנים הנזכרים שי' תלמידי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, מדוע הרשיתם להנאחזים בכם, הלוך בדרכים עקלקלות, ולא עוד אלא עשיתם המעקשים למישור. עלינו לדעת כי הרע הנמצא בהעלם בנו, נראה גלוי בהסובבים אותנו.

רבנים, מדוע אתם חונפים את הסובבים אתכם, ותשאו פניהם בדבר הרחוק מן האמת, ועל הרוב קרוב אל השקר, ותמנעו את הטוב והישר מאתם, להדריכם בנועם הדרכים, אשר חננכם השי"ת ע"י כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זי"ע. מדוע אתם מגבירים החומר על הצורה, נושאים פני איש אשר ינעם זמירתו באזניכם.

רבי אלעזר כי מטא להאי קרא הוי בכי, ואמר, ומה תוכחה של בשר ודם כתיב בה ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו (מפני הבושה, רש"י), תוכחה של הקב"ה על אחת כמה וכמה. נזכור נא, כי מאתנו ידרשו, כל מכה וכל חבורה, בפצעי הנפש, אשר המצא ימצא באחד האנשים הנחשבים על דגל משמעתינו, מדוע לא העלינו ארוכה למשובתם, ומה נשיב ביום שידובר בנו, דברים של הבל, וטעמים של מה בכך לא יקובל, ומה נזכה את נפשינו.

צדיקים אנחנו בעינינו, וישרים בדרכינו, והאמת כי תועבות יתלונן בקרב לבבינו, נרימה המסוה, בעוד מועד, ונעשה חשבון בינינו ובין אבינו שבשמים, ואז אור האמת יכסה ארץ ומלאה, וכאשר אנחנו נשוב מרוע דרכינו, ישיבו לתחי' בעזרתו ית' את החללים ר"ל אשר הפלנו, והוי' יגיה חשכינו.

ואתם חסידי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, הי' עליהם יחיו, אל תשעו בדברי שקר, ראו כי רעה חיו' נגד פניכם, באתם במצולה, ועוד מעט וחיו' יושבת מאנ[ו]ש זכרם. עמדו אחינו עמדו, תנו יד וצאו מבארית טיט הבצה, והחזיקו לב ויד אחיכם לסקל את הכרם, אשר גבלו ראשונים, בטהרת קדש הקדשים, ואז אור יהי במושבותיכם. שמעו לנאקת חלל, לב בן מורכם ורובכם, הזוחל ורועד

- 1 מקול אביר הרועים, הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה
 2 נבג"מ זי"ע, הצולל באזני, ועל ראשי יחולל לאמר, מדוע
 3 הבאת את עדתי עד משבר ח"ו, נטשת את הצאן בידי רועים
 4 אכזרים, חללת גפני כרמי, ח"ו, וזמרותיו כאילו גדעת, מבלי
 5 אחפוץ לדעת סיבת דבר ומקורו, דע את אשר בפניך ואחריו.
 6 ותחת השפעה כזו הנני כופל דברי בתחינה, בקשה ואזהרה,
 7 אל כבוד הרבנים... שי, עשו שלוי ביניכם ותנו לבכם ונפשכם
 8 על עדת החסידים, ה' עליהם יחיו, לנהלם בארחי יושר בלי
 9 נשיאות פנים, ורק בכוונה לשם שמים, ויהי אלקים עמכם.
- 10 ואל כב' אני"ש שי, התאחדו באמת ובלבב שלם, ללכת
 11 בהדרך אשר הורה לנו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה
 12 נבג"מ זי"ע, ואור ההצלחה בזכותו הקדוש יאהיל עליכם בכל
 13 אשר לכם בגו"ר, אם בקולי תשמעו ואת ערובת נפשי תגאלו,
 14 ותקיימו כאמור.
- 15 הנני בן מורכם ורככם, נרצע לפקודת קודש, ונפשי מסורה
 16 בעדכם כבעד שאר אחיכם ואחי הנעימים יחיו,
 17 י"י ש"ס.

[אג"ק מוהרי"צ כרך יד]

אגרות קודש

ב"ה, ר"ח שבט, תשי"ז
 ברוקלין.

מר יצחק שי' דמיאל

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו כותב אשר קבוצה מצומצמת מהמודרכות שלו באה אליו בבקשה להקצות להן שעות מיוחדות לשיחות, בהמשך לשעורים שנותן להן בתוך המסגרת הכללית, והדבר עורר ספיקות בלבו באשר הן חושבות שהוא כבר מצא דרכו ויוכל להכניסן לשער הזה, בה בשעה שלפי דעתו עודנו עומד הוא על הסף.

נהניתי ביותר מהידיעה הנ"ל, כי ידוע, ורואים זה גם במוחש, אשר לפעמים תכופות ביותר מכיר הזולת במעלותיו של חברו יותר ממה שרואה האדם בעצמו אצלו.

וככל הענינים הרי גם זה משתקף בדיני תורתנו תורת חיים, אשר אין אדם מעיד על עצמו לא רק לזכות אלא גם לא לחובה.

ונוסף על האמור בנוגע למצבו העכשווי, תקותי חזקה ג"כ אשר כלי' הידוע רוח אייתי רוח ואמשיך רוח, הנה האתערותא של המודרכות והתלמידות תוסיף גם בו תוספת רוח והמשכת הרוח לגלות גם מכחותיו הנעלמים, ואין צריך לומר הגלויים, להוסיף גם בו עצמו בפנימיות האמונה ובהמשכת האמונה מבחינת מקיף לבחינת פנימי, שאז מתבטאת היא בתוספת אור וחיות ופועל בתורתו ומצוותיו של המאמין. וכבר כתבתי לכ', שאשרי חלקו שזוכה לראות פירות בעמלו וזוכה לראות גם מתן שכרו בצדו בהכשרה שלו נוספת לקליטת התורה והמצוה בכלל ועניני החסידות בפרט.

ובודאי לדכוותי' למותר להדגיש שכל פעולה טובה שפועלים בצעיר ובנוער נכפלת כמה פעמים ככה בפירותיהם ותולדותיהם, כפשוטם - לכשיבנו בית בישראל ויבורכו בבנים ובנות, וגם כמשמעו - בהפועל שלהם ושל מושפעייהם.

בכ' ובברכת הצ' בהנ"ל.

פרשת בא

י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרַעֲהָ כִּי־אֲנִי הַכַּבְדֹּתִי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְנִי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ: ^בוְלִמְעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנִי בְנוֹךְ וּבֶן־בְּנוֹךְ אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלֹתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֶתְנִי אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בָם וַיִּדְעֻתָם כִּי־אֲנִי יְהוָה: ^גוַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרַעֲהָ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים עַד־מָתִי מֵאַנְתָּ לַעֲנֹת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדְנִי: ^דכִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הַנִּגְזֵי מִכִּיָּא מִחֵר אַרְבָּה בְּגִבְלֶךָ: ^הוְכִסְפָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוֹכַל לָרֹאֵת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל אֶת־יֵתֶר הַפִּלְטָה הַנִּשְׁאָרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמַח לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה: ^ווּמָלְאוּ בְּתִיד וּבִתִּי כָל־עַבְדֶּיךָ וּבִתִּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתֶיךָ וְאֲבֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הָיוּתָם עַל־הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶּן וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעֲהָ: ^זוַיֹּאמְרוּ עֲבָדֵי פְרַעֲהָ אֵלָיו עַד־מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבְדוּ אֶת־יְהוָה וְאֱלֹהֵיהֶם הִטְרַם תִּדְעַ כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם: ^חוַיּוֹשֵׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פְּרַעֲהָ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לָכוּ עֲבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי הַהִלְכִים: ^טוַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנַעֲרֵינוּ וּבְזֻקְנֵינוּ גִלְדָּה בְּכַנִּינוּ וּבְכַנּוּתָנוּ בְּצִאֲנָנוּ וּבְבִקְרָנָנוּ גִלְדָּה כִּי חֲגִי־יְהוָה לָנוּ: ^יוַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶּם רְאוּ כִּי רָעָה נִגַּד פְּנִיכֶם: ^{יא}לֹא כֵן לָכוּ גֵאֵ הַגִּבְרִים וַעֲבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אַתָּה אַתָּם מְבַקְשִׁים וַיַּגִּישׁ אֲתָם מֵאֵת פְּנֵי פְרַעֲהָ: ^{יב}

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש ב עמ' שלב)

לכו גא הגברים ועבדו את ה' (י, יא)

זוהי 'שיטת פרעה'. אך 'שיטת משה' (ואתפשטותיה בכל דרא ודרא) היא, אשר בנערינו, בשנים או בחקמה, ובזקנינו גלד, בכנינו ובכננותינו - ודוקא על ידי זה חג ה' לנו. וכדאיתא בזהר על הפסוק 'נודע בשערים בעלה': 'בעלה' דא קודשא בריך הוא, 'דאיהו אתידע'. לכל חד וחד לפום שיעורא דיליה, לפום מה דמשער בליביה. והינו, שכלם צריכים לדעת את ה', כל אחד לפי שעורו.

שני י וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־אָרֶץ מִצְרַיִם בְּאַרְבָּה וַיַּעַל עַל־אָרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר הַשְׂאִיר הַבָּרָד: ^בוַיֵּט מֹשֶ׈ה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־אָרֶץ מִצְרַיִם וַיְהוָה נָהָג רוּחַ־קָדִים בָּאָרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלֵּילָה הַבֹּקֶר הָיָה רוּחַ הַקָּדִים נֹשֵׂא אֶת־הָאֲרָבָה: ^גוַיַּעַל הָאֲרָבָה עַל כָּל־אָרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כְּבֹד מְאֹד לִפְנֵי לֹא־הָיָה כֵן אַרְבָּה כְּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־כֵּן: ^דוַיָּכֹס אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתַּחֲשֹׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֶת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא־נֹתֵר כָּל־יֶרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אָרֶץ מִצְרַיִם: ^הוַיַּמְהֵר פְּרַעֲהָ לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חֲטֹאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם: ^ווְעַתָּה שְׂאֵה נָא חֲטֹאתִי אֵךְ הַפֶּעַם וְהַעֲתִירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיִּסַּר מֵעַלִּי רַק אֶת־הַמּוֹת הַזֶּה: ^זוַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעֲהָ וַיַּעֲתֵר אֶל־יְהוָה: ^חוַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רוּחַ־יָם חֹזֶק מְאֹד וַיִּשְׂא אֶת־הָאֲרָבָה וַיִּתְקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא נִשְׂאֵר אַרְבָּה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם: ^טוַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרַעֲהָ וְלֹא שְׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^יוַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ חֹשֶׁךְ: ^{יא}וַיֵּט מֹשֶׁה חֹשֶׁךְ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אָרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים: ^{יב}לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחַתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר בְּמוֹשְׁבָתָם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (קוטי שיחות יא עמ' 2)

ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשלת ימי אפלה (רש"י, י, כב) ואלו בגאולה העתידה, שהיא אחרי מתן תורה, יגאלו גם אותם הרשעים שלא נגאלו ממצרים, שהרי אז הקב"ה "אוהז בידיו ממש איש איש". תלקטו לאחד אחד בני ישראל" (רש"י נצבים ל, ג). ובקשון ספר התנ"א: כל יהודי "בדאי סופו לעשות תשובה". כי לא ירח ממנו נדח". זהו "אלו היה שם לא היה נגאל" - מה שאין כן בגאולה העתידה סופו לעשות תשובה ואף הוא יגאל.

שלישי כד ויקרא פרעה אל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָכוּ עֲבְדוּ

ישראל: ^ה ויִרְדּוּ כָל־עַבְדֵיךָ אֵלֶּה אֵלֵי וְהִשְׁתַּחֲוִי לִי
לֵאמֹר צֵא אִתָּהּ וְכֹל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֶיכֶן
אֵצָא וַיֵּצֵא מֵעַם־פְּרָעָה בַּחֲרִי־אָף: ^ס וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֵלֵיכֶם פְּרָעָה לִמְעַן רַבּוֹת
מוֹפְתֵי בָאָרֶץ מִצְרַיִם: וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־
הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פְרָעָה וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב
פְּרָעָה וְלֹא־שָׁלַח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ: ^ס
יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן בָּאָרֶץ
מִצְרַיִם לֵאמֹר: ^ז הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים
רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה: ^ח דַּבְּרוּ אֶל־כָּל־
עַדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשֹׂר לְחֲדָשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם
אִישׁ שָׂה לְבֵית־אִבְתּוֹ שָׂה לְפִית: ^ט וְאִם־יִמְעַט
הַפִּית מִהַיּוֹת מִשָּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׂכָנוֹ הַקָּרֹב
אֶל־בֵּיתוֹ בַּמִּכְסֹּת נִפְשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוּ תִכְסּוּ
עַל־הַשָּׂה: ^י שָׂה תָמִים זָכַר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם
מִן־הַכֹּבָשִׁים וּמִן־הָעֹזִים תִּקְחוּ: ^{יא} וְהָיָה לָכֶם
לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבָּעָה עָשָׂר יוֹם לְחֲדָשׁ הַזֶּה
וּשְׂחַטּוּ אוֹתוֹ כָּל קָהָל עַדַת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֶרְבִים:
וְלָקַחוּ מִן־הֶדֶם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל־
הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם:
^{יב} וְיֹאכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמִצּוֹת
עַל־מִרְרִים יֹאכְלֻהוּ: ^{יג} אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זָאֵ וּבָשָׂל
מִבָּשָׂל בָּמִים כִּי אִם־צִלִּי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרָעֵיו
וְעַל־קִרְבּוֹ: ^{יד} וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהִנֵּתֶר
מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ: ^{טו} וְכָכָה תֹּאכְלוּ אוֹתוֹ
מִתְנִיכֶם חֲגֻרִים גַּעְלִיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמִקְלָכֶם בְּיָדֵיכֶם
וְאִכְלַתֶּם אוֹתוֹ בַּחפֹּזֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה: ^{טז} וְעַבְדֵּי
בָּאָרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהַפִּיתִי כָל־בְּכוֹר בָּאָרֶץ
מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם
אֲעֹשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה: ^{יז} וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לָאֵת
עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרֵאִיתִי אֶת־הַדָּם
וּפִסַּחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בְכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית
בְּהַכְּתִי בָאָרֶץ מִצְרַיִם: ^{יח} וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם
לְזִכְרוֹן וְחִגְתֶּם אוֹתוֹ חֵג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת
עוֹלָם תִּחְגְּלוּ: ^{יט} שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אֶת־

אֶת־יְהוָה רַק צֵאנְכֶם וּבְקִרְכֶם יֵצֵג גַּם־טַפְכֶּם יִלָּךְ
עִמָּכֶם: ^כ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אִתָּה תִּתֵּן בְּיָדִנוּ זִבְחִים
וְעֹלֹת וְעֹשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: ^{כא} וְגַם־מִקְנֵנוּ יִלָּךְ
עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂאֵל פְּרִסָּה כִּי מִמֶּנּוּ נִקָּח לַעֲבֹד
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַנְחֵנוּ לֹא־נִדְעַ מִה־נַּעֲבֹד אֶת־
יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה: ^{כב} וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה
וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם: ^{כג} וַיֹּאמְרוּ לוֹ פְּרָעָה לָךְ מַעֲלִי
הַשְּׂמֹר לָךְ אֶל־תִּסָּפֶה רְאוֹת פָּנָי כִּי כִּיּוֹם רֵאִיתֶךָ פָּנָי
תָּמוּת: ^{כד} וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֵּן דְּבַרְתָּ לֹא־אֶסְפֶּה עוֹד
רְאוֹת פָּנֶיךָ: **פ יא** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד
נֵגַע אַחֵר אָבִיא עַל־פְּרָעָה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן
יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה פֶּשַׁלְחוּ כָלָה גֵרֶשׁ וְגֵרֶשׁ אֶתְכֶם
מִזֶּה: ^{יב} דְּבַרְנָא בְּאֻזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאָלוּ אִישׁ מֵאֵת
רַעְהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רַעְיָתָהּ כָּל־כֶּסֶף וְכָלִי וְהָב:
^{יג} וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ
מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בָּאָרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פְּרָעָה
וּבְעֵינֵי הָעָם: **ס**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כא עמ' 15)

דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו . . כלי כסף וכלי

זהב (יא, ב)

יש לשאל: הרי בני ישראל ותרנו על בנות מצרים, כמאמר
רז"ל (ברכות ט, ב) "אמרו לו, ולואי שנצא בעצמנו. משל לאדם
שקהה חבוש בבית האסורים, והיו אומרים לו בני אדם, מוציאין
אותך מחר . . ונותנין לך כמון הרבה, ואומר להם . . הוציאוני
היום ואיני מבקש כלום". מדוע, אם כן, לא ותר הקב"ה עליה.
ויש לומר, דהנה התכלית של גלות מצרים הייתה כדי להוציא
ולתעלות את נציצות הקדשה שהיו במצרים, כולל גם נציצות
הקדשה שהיו בכסף ובזהב של בנות מצרים. מוכן אפוא, שמדבר
בענין עקרי שאין לוותר עליו.

רביעי וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה פַּחַצַּת הַלַּיְלָה
אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: ^ה וּמָת פֶּל־בְּכוֹר בָּאָרֶץ
מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרָעָה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר
הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵי הָרָחִים וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה:
וְהָיְתָה צִעָקָה גְּדֹלָה בְּכָל־אָרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר
כָּמְהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכָמְהוּ לֹא תִסָּפֶה: ^ו וְלָכֵל אֲנִי
יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרֹץ־כָּלֵל לִשְׁנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה
לִמְעַן תִּדְּעוּן אֲשֶׁר יִפְלָה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין

ביום הראשון תשביתו שאר מבתכם כי
כל־אכל חמץ ונכרתה הנפש ההוא מישראל מיום
הראשון עד־יום השביעי: ^ט וביום הראשון מקרא־
קדש וביום השביעי מקרא־קדש יהיה לכם
כל־מלאכה לא־יעשה בהם אך אשר יאכל
לכל־נפש הוא לבדו יעשה לכם: ^י ושמרתם
את־המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את־
צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את־היום הזה
לדריכתכם חקת עולם: ^{יא} הראשון בארבעה עשר
יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד
ועשרים לחדש בערב: ^{יב} שבעת ימים שאר לא
ימצא בבתכם כי ^{יג} כל־אכל מחמצת ונכרתה
הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ:
^{יד} כל־מחמצת לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו
מצות: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש כד עמ' קה)

ראשו על כרעיו ועל קרבו (יב, ט)

לפנינו שלשה סוגים של 'עבודה זרה', שיש 'לשרף' ולבטל
לגמרי. ראשו – השכל המגבל הופך לסמכות עליונה. כרעיו –
תאונת השלטון והפח מביאה את האדם לרמס ברגליו את כל
הסובב אותו. קרבו – מזונו של אדם ופרנסתו הופכים ל'אליל'
וכל האמצעים כשרים כדי להשיגם.

חמישי כא ויקרא משה לכל־זקני ישראל ויאמר
אלהם משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו
הפסח: ^ב ולקחתם אגדת אוזב וטבלתם בדם
אשר־בסוף והגעתם אל־המשקוף ואל־שתי
המזוזות מן־הדם אשר בסוף ואתם לא תצאו איש
מפתח־ביתו עד־בקר: ^ג ועבר יהוה לנגף את־
מצרים וראה את־הדם על־המשקוף ועל שתי
המזוזות ופסח יהוה על־הפתח ולא יתן המושחית
לכא אל־בתיכם לנגף: ^ד ושמרתם את־הדבר
הזה לחק־לך ולבניך עד־עולם: ^ה והיה כִּי־תבאו
אל־הארץ אשר יתן יהוה לכם באשר דבר
ושמרתם את־העברה הזאת: ^ו והיה כִּי־יאמרו
אליכם בניכם מה העברה הזאת לכם: ^ז ואמרתם
זבח־פסח הוא ליהוה אשר פסח על־בתי בני־

ישראל במצרים בנגפו את־מצרים ואת־בתינו
הציל ויקד העם וישתחוו: ^ח וילכו ויעשו בני
ישראל כאשר צוה יהוה את־משה ואהרן כן
עשו: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (זקניי שוחות ב עמ' 666)

משכו וקחו לכם צאן . . ושחטו הפסח (יב, כא)

משכו וידכם מעבודה זרה . . ושחטו לאלהיהם של מצרים
(מכילתא)

עבודה זרה - היינו עבודה שהיא זרה ליהודי, שנברא אף ורק
לשמש את קונו. שחטו לאלהיהם של מצרים – של כל הסביבה,
שהיא מגבלת ומדונה במצרים וגבולים של החמר והגשם. ויש
לעשות זאת בבחינת פסח ו'דלוג', לא רק בעליה מדרגה לדרגה;
צריכים להפוך את החשף של הגוף והנפש הפהמית לאור
ולקדשה.

ששי כב ויהי ^א פחצי הלילה ויהוה הפה כל־בכור
בארץ מצרים מבכר פרעה הישב על־כסאו עד
בכור השכי אשר בבית הבור וכל בכור בהמה:
^ב ויכם פרעה לילה הוא וכל־עבדיו וכל־מצרים
ותהי צעקה גדלה במצרים כִּי־אין בית אשר
אין־שם מת: ^ג ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר
קומו צאו מתוך עמי גם־אתם גם־בני ישראל
ולכו עבדו את־יהוה בדברכם: ^ד גם־צאנכם גם־
בקרכם קחו באשר דברתם ולכו וברכתם גם־
אתי: ^ה ותחזק מצרים על־העם למחר לשלחם
מן־הארץ כי אמרו כלנו מתים: ^ו וישא העם
את־בצקו טרם יחמץ משארתם צרות בשמלתם
על־שכמם: ^ז ובני־ישראל עשו כדבר משה
וישאלו מצרים פלי־כסף וכלי זהב ושמלת:
^ח ויהוה נתן את־חן העם בעיני מצרים וישאלום
וינצלו את־מצרים: פ ^ט ויסעו בני־ישראל
מרעמסם סבתה כשש־מאות אלף רגלי הגברים
לבד מן: ^י וגם־ערב רב עלה אתם וצאן ובקר
מקנה כבד מאד: ^{יא} ויאפו את־הבצק אשר הוציאו
ממצרים ענת מצות כי לא חמץ כִּי־גרשו ממצרים
ולא יכלו להתמהמה וגם־צדה לא־עשו להם:
^{יב} ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים
שנה וארבע מאות שנה: ^{יג} ויהי מקץ שלשים

וְהָחַי וְהַיְבוֹסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לָתֵת לְךָ אֶרֶץ
זֶבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ וְעַבְדָּתָא אֶת־הָעֶבְרָה הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ
הַזֶּה: וְשִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֶּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חֹג
לַיהוָה: וּמִצֹּת יֹאכַל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יִרְאֶה
לְךָ חֶמֶץ וְלֹא־יִרְאֶה לְךָ שָׂאֵר בְּכָל־גִּבְלֶיךָ: ה וְהִגַּדְתָּ
לְבְנֶיךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בָּעֶבֶר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי
בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם: וְהִיָּה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וְלִזְכָּרוֹן
בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ בֵּין
חֻזְקָה הוֹצֵאֲךָ יְהוָה מִמִּצְרָיִם: וְשִׁמַּרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה
הַזֹּאת לְמוֹעֲדָה מִיָּמִים יְמִימָה: פ וְהָיָה כִּי־יִבְאֶד
יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי בְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלְאַבְרָהָם
וְנִתְּנָה לְךָ: וְהָעֶבְרָתָא כָּל־פֶּטֶר־רִחַם לַיהוָה
וְכָל־פֶּטֶר: ש שָׁגַר בַּהֶמָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזֹּכְרִים
לַיהוָה: וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹל תִּפְדֶּה בִּשָּׂה וְאִם־לֹא
תִּפְדֶּה וַעֲרַפְתָּהּ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָד תִּפְדֶּה: מִפְּטִיר
ד וְהָיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בֶּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרָיִם
מִבֵּית עֲבָדִים: וְהָיָה כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעֲוֹ לְשַׁלְחָנוֹ
וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם מִבְּכֹר אָדָם
וְעַד־בְּכוֹר בַּהֶמָּה עַל־כֵּן אֲנִי זֹכֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר
רִחַם הַזֹּכְרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אִפְדָּה: וְהָיָה לְאוֹת
עַל־יָדְךָ וְלִטּוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ בִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ
יְהוָה מִמִּצְרָיִם: ססס

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ד עמ' רסז)

הַיּוֹם אַתֶּם יּוֹצֵאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב (יג, ד)

בְּתַקוּפַת הַחֶרֶף נִרְאָה בָּאֵלּוּ הָעוֹלָם חֲדָל מִלְצֻמָּח וּלְהַתְקַדֵּם,
וּלְפִתְעַ, בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב, הַאֵילָנוֹת מְלַבְּבִים וְהַשָּׂדוֹת עֲטוּפִים יָרֵק.
כָּךְ מִתְגַּלֶּה לְעֵין כָּל, שְׁיִמּוֹת הַחֶרֶף הֵיוּ יָמִים שֶׁל אֲגִירַת כַּחוֹת
לְקִרְאָת לְבָלוֹב וּפְרִיחַת הָאָבִיב. וְאֵף בְּחַג הַפֶּסַח כֵּן: בְּגִלּוֹת
מִצְרָיִם שִׁקְעוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִ"ט שְׁעָרֵי טַמְאָה, אֵף בְּמִשְׁךְ זְמַן מוֹעֵט,
חֲמִשִּׁים יוֹם, זָכוּ לְקַבֵּל הַתּוֹרָה מִפִּי הַקֹּב"ה בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצֻמוֹ! כָּךְ
הַתְגַּלָּה לְעֵין כָּל, שְׁיִמּוֹת הַגִּלּוֹת הֵיוּ יָמִים שֶׁל זְכוּף וְהִכָּנָה לְקַבֵּל
הַתּוֹרָה.

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן.

שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
יֵצְאוּ כָל־עַבְדֹּת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: מִכ לֵיל
שְׁמֵרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
הוּא־הַלֵּילָה הַזֶּה לַיהוָה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְדֹרֹתָם: פ מִיָּאמֵר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת
חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל־בְּנֹכֶר לֹא־יֹאכַל בּוֹ: מִד וְכָל־עֶבֶד
אִישׁ מִקְנֵת־כֶּסֶף וּמִלְתָּה אֹתוֹ אִזּו יֹאכַל בּוֹ:
מִה תוֹשֵׁב וְשֹׁכֵר לֹא־יֹאכַל בּוֹ: מִז בְּבֵית אֶחָד יֹאכַל
לֹא־תוֹצִיא מִן־הַבַּיִת מִן־הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא
תִשְׁבְּרוּ־בּוֹ: מִנ כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: מִח וְכִי־
יָגוּר אֶתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה הַמּוֹל לּוֹ כָּל־זָכָר
וְאִזּו יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה בְּאֶזְרַח הָאֶרֶץ וְכָל־עֶרְל
לֹא־יֹאכַל בּוֹ: מִט תוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לְאֶזְרַח וּלְגֵר הַגֵּר
בְּתוֹכָם: נ וַיַּעֲשׂוּ כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה וְאַתְּ־אַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: ס וַיְהִי בְּעֶצֶם
הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם עַל־עַבְדָּתָם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש כו עמ' שסא)

הַמּוֹל לּוֹ כָּל זָכָר וְאִזּו יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ (יב, מח)

מִלֵּת בְּנֵי הַקְּטָנִים . . מַעֲבָדֵת אוֹתוֹ (רמב"ם הלכות קרבן פסח ה,

ה)

מִכָּאֵן יֵשׁ לְלַמֵּד הַנִּרְאָה עַל גִּדּוֹל הַחֲשִׁיבוּת שֶׁל חֲנוּךְ: אָבָא
שְׁלֵא מִלֵּא אֶת חוֹבְתוֹ כָּל־פִּי בְנוֹ וְלֹא הִכְנִסוּ לְבָרִית, פּוֹגַע לֹא רַק
בְּטוֹבַת בְּנוֹ, אֲלֵא גַם בְּטוֹבְתוֹ שֶׁלּוֹ עֲצֻמוֹ. שָׁכָן, הוּא מְנוּעַ
מִלְּהֻקֵּיב קֶרֶבֶן פֶּסַח וְהוּא מִפְּסִיד אֵף אֶת הַבְּרָכָה הַנוֹבַעַת מִקִּיּוֹם
מִצְוָה זוֹ – פְּגַעֵי הָעוֹלָם פּוֹסְחִים עָלָיו וְלֹא מְדִיקִים לוֹ.

שְׁבִיעִי י"ג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: נ קִדְשִׁי־לִי
כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רִחַם בְּבִנְיָ יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם
וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא: נ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר
אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרָיִם מִבֵּית עֲבָדִים
בִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֹאכַל
חֶמֶץ: ד הַיּוֹם אַתֶּם יּוֹצֵאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב: ה וְהָיָה
כִּי־יִבְאֶד יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחֲתִי וְהָאֱמֹרִי

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עִזְיִים הֵיּא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרִכֶּיהָ דְּרִכֵּי־נֶגַעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפִץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיִּיקִים לַגְּלוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתֵּפֶר, שֶׁמָּקוֹם הַתֵּפֶר יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנֶט חוֹגְרִים בַּתְּחִילָת שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנָבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנָבִיאֵי הָאֱמֶת וְצָדִק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת בא בירמיה פרק מו

מֹו יִהְיֶה דְבַר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵבּוֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַפֹּת אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם: יִהְיֶה הַגִּידוֹ בְּמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוֹ בְּמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוֹ בְּנֶף וּבַת־חַפְנָחַם אִמּוֹ הַתִּיצֵב וְהִכֵּן לָךְ כִּי־אֵכְלָה חֶרֶב סָבִיבָיִךְ: מִן מִדּוּעַ נִסְחַף אֲבִירָיִךְ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה הִדְפּוֹ: מִן הִרְבֵּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רַעְהוֹ וַיֹּאמְרוּ קוּמָה | וְנִשְׁבָּה אֶל־עַמּוּנוֹ וְאֶל־אֶרֶץ מוֹלִדְתָּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה: יִקְרָאוּ שֵׁם פְּרַעֲה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שְׁאוֹן הָעֵבֶר הַמוֹעֵד: יִחִיאֲנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צִבְאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְתוּב בְּהָרִים וּבְכַרְמֵל בַּיָּם יָבוֹא: יִשְׁכַּל גּוֹלָה עֲשֵׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בַּת־מִצְרַיִם כִּי־נָפַל לְשִׁמְהָ תִּהְיֶה וְנִצַּתָּה מֵאִין יוֹשֵׁב: כִּי עֲגָלָה יִפֶּה־פִּיהָ מִצְרַיִם קֶרֶן מִצָּפוֹן בָּא בָּא: כִּי גַם־שִׁכְרִיָּה בְּקִרְבָּהּ כַּעֲגָלִי מְרַפֵּק כִּי־גַם־הִמָּה הִפְּגוֹ נָסוּ יַחֲדָיו לֹא עָמְדוּ כִּי יוֹם אִידֶם בָּא עֲלֵיהֶם עֵת פְּקֻדָּתָם: כִּי קוֹלָהּ בְּנַחֲשׁ יֵלֶךְ כִּי־בַחֲלִיל יֵלְכוּ וּבְקִרְדָּמוֹת בָּאוּ לָהּ כַּחֲטָכֵי עֵצִים: כִּי כָּרְתוּ יַעֲרָהּ נְאֻם־יְהוָה כִּי לֹא יִחָקֵר כִּי רַבּוֹ מֵאֶרֶץ וְאִין לָהֶם מִסָּפֶר: כִּי הִכִּישָׁה בַת־מִצְרַיִם נִתְּנָה בְּיַד עַם־צָפוֹן: כִּי אָמַר יְהוָה צִבְאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי פּוֹקֵד אֶל־אֱמּוֹן מִנָּא וְעַל־פְּרַעֲה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֵיהָ וְעַל־מַלְכֶיהָ וְעַל פְּרַעֲה וְעַל הַבְּטָחִים בּוֹ: כִּי וְנִתְּנִים בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד

קפט

עבדיו ואַחֲרֵיכֵן תִּשְׁכַּן כִּימִי־קֹדֶם נֶאֱמַר־יְהוָה: כֹּה אֶתֶּה אֶל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְאֶל־תַּחַת
יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשְׁעֶךָ מִרְחֹק וְאֶת־זֶרְעֶךָ מֵאֶרֶץ שָׁבִים וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקֵט וְשָׁנָן וְאִין
מִחֲרִיד: כֹּה אֶתֶּה אֶל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נֶאֱמַר־יְהוָה כִּי אֶתֶּךָ אֲנִי כִּי אַעֲשֶׂה כָל־הַ
בְּכָל־הַגּוֹיִם | אֲשֶׁר הִדְחִיתִךָ שָׁמָּה וְאֶתֶּךָ לֹא־אֶעֱשֶׂה כָל־הַיִּסְרָתִיךָ לְמַשְׁפָּט וְנִקְּהָ
לֹא אֲנַקֶּךָ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנּוֹאֲמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכַל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֹאֲמָן, אַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֹאֲמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל
מֶלֶךְ נֹאֲמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנּוֹאֲמָן בְּכָל דְּבָרָיו:
רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עַבְדְּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ, בְּמַהֲרָה
יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ.
כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:
עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אגרות קודש

[כ"ט טבת, תשי"ז]

בנועם קבלתי הידיעה אודות התחזקות השיעור הנלמד על ידו ברבים, ואשר הוסיפו בקדש ללמוד,
נוסף על הלימוד דעד עתה, גם הלכות הצריכות בחיי היום יומי בשו"ע.

ובהיותי היום על הציון הקי של כ"ק מו"ח אדמו"ר וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע הזכרתי את
המשתתפים בשיעור וכמובן לומד השיעור בתוכם - להמצטרך להם.

ויהי רצון אשר יוסיפו בלימוד הנ"ל ובאופן מתאים להוראת רבותינו ז"ל גדול תלמוד שמביא לידי
מעשה, ובודאי אשר נותן התורה והמצוה יוסיף בברכתו להמשתתפים בשיעור האמור בהמצטרך להם.
ובודאי שישתדלו להגדיל גם מספר המשתתפים בשיעור. והשי"ת יצליחם.

לוח זמנים לשבוע פרשת בא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:36	6:37	8:36	8:38	9:08	9:10	10:01	10:03	16:53	16:58	17:19	17:23	16:37	17:33
חיפה (ח)	6:39	6:40	8:37	8:39	9:09	9:11	10:01	10:03	16:49	16:53	17:15	17:20	16:23	17:30
ירושלים (ח)	6:34	6:35	8:35	8:37	9:06	9:08	9:59	10:01	16:52	16:57	17:18	17:22	16:16	17:31
תל אביב (ח)	6:39	6:40	8:38	8:39	9:10	9:12	10:02	10:04	16:50	16:55	17:16	17:21	16:34	17:32
אוסטריה וינה (ח)	7:41	7:39	9:16	9:17	9:47	9:48	10:31	10:33	16:16	16:23	16:50	16:56	16:03	17:11
אוסטרליה מלבורן (ק)	5:58	6:03	9:07	9:11	9:39	9:43	10:54	10:57	20:49	20:49	21:19	21:18	20:31	21:32
אוקראינה אודסה (ח)	7:38	7:37	9:15	9:16	9:47	9:48	10:32	10:33	16:24	16:30	16:56	17:02	16:11	17:06
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	7:28	7:27	9:02	9:03	9:34	9:35	10:17	10:19	15:59	16:06	16:33	16:39	15:47	16:43
אוק. ז'יטומיר (ח)	8:02	8:01	9:31	9:32	10:04	10:04	10:46	10:47	16:16	16:23	16:52	16:58	16:04	17:02
אוקראינה קייב (ח)	7:55	7:53	9:24	9:25	9:56	9:57	10:38	10:39	16:09	16:16	16:45	16:51	15:57	16:55
אוקראינה דונייצק (ח)	7:15	7:13	8:50	8:51	9:22	9:22	10:05	10:07	15:51	15:57	16:24	16:30	15:38	16:34
איטליה מילאנו (ח)	8:00	7:59	9:40	9:41	10:11	10:12	10:57	10:58	16:54	17:01	17:26	17:32	16:41	17:47
אקוואדור קיטו (ח)	6:06	6:09	8:40	8:43	9:10	9:13	10:13	10:15	18:30	18:33	18:52	18:55	18:14	18:59
ארגנטינה ב. איירס (ח)	5:42	5:47	8:45	8:49	9:18	9:22	10:31	10:34	20:12	20:13	20:40	20:40	19:55	20:54
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:10	6:16	9:27	9:31	9:57	10:02	11:15	11:18	21:27	21:27	21:59	21:58	21:09	22:02
ארה"ב בולטימור (ח)	7:24	7:24	9:13	9:14	9:45	9:46	10:34	10:35	16:57	17:03	17:26	17:31	16:44	17:35
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	7:16	7:16	9:04	9:06	9:36	9:37	10:24	10:26	16:44	16:50	17:13	17:19	16:31	17:31
ארה"ב ג'רסי (ח)	7:17	7:17	9:04	9:06	9:37	9:38	10:24	10:26	16:43	16:49	17:12	17:18	16:30	17:31
ארה"ב דטרויט (ח)	7:57	7:57	9:43	9:44	10:15	10:16	11:02	11:04	17:15	17:21	17:45	17:51	17:02	18:03
ארה"ב היוסטן (ח)	7:14	7:15	9:15	9:17	9:48	9:49	10:40	10:42	17:37	17:42	18:02	18:07	17:23	18:17
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:55	6:55	8:52	8:54	9:24	9:25	10:15	10:17	16:59	17:04	17:26	17:31	16:45	17:41
ארה"ב מיאמי (ח)	7:05	7:06	9:11	9:12	9:43	9:45	10:37	10:39	17:44	17:49	18:09	18:13	17:30	18:23
ארה"ב ניו הייבן (ח)	7:15	7:15	9:01	9:02	9:34	9:35	10:21	10:23	16:36	16:42	17:06	17:11	16:23	17:25
ארה"ב שיקאגו (ח)	7:13	7:13	9:01	9:02	9:32	9:33	10:19	10:21	16:36	16:42	17:06	17:11	16:23	17:23
בוליביה לה פאס (ח)	5:54	5:57	8:44	8:48	9:13	9:16	10:21	10:24	19:19	19:21	19:43	19:44	19:03	19:48
בלגיה אנטוורפן (ח)	8:44	8:42	10:11	10:11	10:43	10:43	11:24	11:25	16:49	16:56	17:25	17:32	16:36	17:50
בלגיה בריסל (ח)	8:41	8:39	10:10	10:11	10:42	10:42	11:23	11:25	16:52	16:59	17:28	17:35	16:40	17:52
בלרוס ליובאוויטש (ח)	8:15	8:13	9:34	9:34	10:06	10:06	10:44	10:45	15:44	15:52	16:25	16:32	15:33	16:36
ברזיל ס.פאולו (ק)	6:19	6:23	9:11	9:15	9:43	9:46	10:52	10:55	20:02	20:03	20:27	20:28	19:45	20:36
ברזיל ריו דה ז'נירו (ק)	6:06	6:10	8:58	9:02	9:29	9:33	10:38	10:42	19:47	19:48	20:12	20:13	19:30	20:21
בריטניה לונדון (ח)	8:01	8:00	9:29	9:30	10:01	10:01	10:42	10:43	16:07	16:14	16:44	16:51	15:55	17:07
בריטניה מנצ'סטר (ח)	8:21	8:18	9:43	9:43	10:15	10:15	10:54	10:55	16:05	16:13	16:44	16:51	15:53	17:10
גרמניה ברלין (ח)	8:14	8:12	9:38	9:38	10:10	10:10	10:50	10:51	16:07	16:15	16:45	16:52	15:55	16:56
גרמניה פרנקפורט (ח)	8:19	8:18	9:51	9:52	10:22	10:23	11:05	11:06	16:39	16:46	17:14	17:21	16:27	17:25
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	5:12	5:16	8:10	8:13	8:40	8:43	9:50	9:53	19:11	19:12	19:37	19:38	18:54	19:42
הודו בומביי (ח)	7:10	7:11	9:21	9:24	9:54	9:56	10:50	10:53	18:15	18:19	18:39	18:42	18:00	18:46
הודו פונה (ח)	7:03	7:05	9:17	9:19	9:49	9:51	10:45	10:48	18:14	18:17	18:37	18:41	17:59	18:45
הונגריה בודפשט (ח)	7:28	7:27	9:04	9:05	9:36	9:37	10:20	10:21	16:07	16:13	16:40	16:46	15:54	16:50
טורקיה איסטנבול (ח)	7:26	7:26	9:13	9:14	9:45	9:46	10:33	10:34	16:50	16:55	17:19	17:25	16:36	17:29
יוון אתונה (ח)	7:38	7:38	9:29	9:31	10:01	10:03	10:51	10:52	17:20	17:25	17:48	17:53	17:06	17:57

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה קישינב (ח)	7:48	7:47	9:24	9:25	9:56	9:57	10:40	10:42	16:29	16:35	17:02	17:08	16:16	17:12
מקסיקו מ. סיטי (ח)	7:03	7:04	9:20	9:22	9:50	9:52	10:47	10:49	18:18	18:22	18:42	18:45	18:03	18:49
ניו זילנד קרייסטצ'רץ' (ח)	4:50	4:56	8:07	8:11	8:40	8:44	9:57	10:01	20:15	20:15	20:48	20:47	19:57	20:51
נפאל קטמנדו (ח)	6:48	6:49	8:55	8:57	9:26	9:28	10:20	10:22	17:27	17:31	17:52	17:56	17:12	18:00
סינגפור סינגפור (ח)	7:04	7:07	9:32	9:34	10:04	10:07	11:06	11:08	19:12	19:15	19:35	19:37	18:57	19:41
פולין ורשא (ח)	7:40	7:38	9:07	9:07	9:38	9:38	10:19	10:20	15:39	15:47	16:17	16:24	15:27	16:28
פרו לימה (ח)	5:45	5:49	8:24	8:27	8:57	9:00	10:02	10:05	18:39	18:41	19:02	19:04	18:23	19:08
צרפת ליאון (ח)	8:17	8:17	9:57	9:58	10:29	10:30	11:14	11:16	17:12	17:18	17:44	17:50	16:59	18:03
צרפת פריז (ח)	8:40	8:38	10:14	10:14	10:45	10:46	11:28	11:30	17:09	17:16	17:44	17:50	16:57	18:05
קולומביה בוגוטה (ח)	5:56	5:58	8:26	8:29	8:56	8:59	9:57	10:00	18:05	18:08	18:27	18:30	17:49	18:34
קנדה טורונטו (ח)	7:47	7:46	9:31	9:32	10:02	10:03	10:49	10:50	16:56	17:02	17:27	17:33	16:43	17:46
קנדה מונטריאול (ח)	7:30	7:30	9:11	9:12	9:42	9:43	10:28	10:29	16:26	16:32	16:58	17:04	16:13	17:18
קפריסין לרנקה (ח)	6:52	6:53	8:46	8:47	9:19	9:20	10:09	10:11	16:46	16:51	17:13	17:18	16:32	17:22
רוסיה מוסקבה (ח)	8:52	8:50	10:11	10:10	10:41	10:41	11:18	11:19	16:14	16:22	16:56	17:04	16:03	17:22
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	8:05	8:04	9:41	9:42	10:13	10:14	10:57	10:58	16:45	16:51	17:18	17:24	16:32	17:28
שווייץ ציריך (ח)	8:08	8:07	9:46	9:47	10:17	10:18	11:01	11:03	16:52	16:58	17:25	17:31	16:39	17:44
תאילנד בנגקוק (ח)	6:39	6:41	8:56	8:58	9:28	9:31	10:26	10:29	18:04	18:08	18:27	18:31	17:50	18:35

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מן כל-אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו שרה (אולגה) בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il